ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 90 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 105 Ֆ· Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
1
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI
1er NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ԴՐ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11353

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.353

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՂՋՈՒՅՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆԻՆ

Ակամայ յետաձգուած մայիսեան ծա – նօթ դէպքերու պատճառաւ, Հ· Ց· Դ· Նոր Սերունդի պատգամաւորական ժողո– վը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 1-3, Առ – նուազն մէկ :

Այս տարուան պատգամաւորականը յատուկ հանդիսանք մը կը ներկայացնէ : Նոր Սերունդի կեդրոնական վարչու – թիւնը կազմակերպութեան օրէնսդիր մարմինն կը ներկայանայ՝ ձեռքն ունե – նալով բեղուն գործունէութեան տեղեկա– գիր մը :

Իսկապէս աննախընթաց էր եւ յանդու– գն՝ ծրագիրը զոր հաչուետու չրջանին յաջա ու գործադրեց Նոր Սերունդի վարիչ մարմինը, հանդիսաւորապէս նչե– լու համար Հայաստանի անկախութեան յիսնամեակն ու կազմակերպութեան հիմ– նադրութեան (1945) 23րդ տարեդարձը :

Իր առենին չորեքշաբթիէն մինչեւ կիրակի ուրբաթ – շաբաթ ան– ուան տակ կազմակերպուած ձեռնարկ – ները, որոնք տեւեցին աւելի, քան մէկ ամիս, Մարտ 31էն Ապրիլ 7 (տե՛ս Յառաջ, 3 եւ 24 Մարտ ու 6 Ապրիլ) :

Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէյլոյ մեր հայրենակիցները տեսան թէ ի՛նչպէս մեր երիտասարդ տղաքն ու աղջիկները հայրենասիրական բուռն զգացումներով ողողուած՝ կանգ չառին որեւէ զոհո – ղութեան առջեւ , հայկական երաժշտու– թիւնը, թատրոնը, նկարչութիւնը , ճար– տարապետութիւնը , պրակտնութիւնը , պատմութիւնն ու քաղաքական հարցերը ներկայացնելու համար հասարակու – թեան, վայելչօրէն, ձեռնհաս դէմքերու եւ խումբերու մասնակցութեամբ :

Նոր Սերնդականները ապացոյցը տուին թէ ի՛նչ արդիւնաւէտ գործունէութիւն կարելի է ունենալ եւ յաջողութիւն ձեռք բերել, երբ կամքն ու հաւատքը՝ միա – ցած հայրենասիրութեան ու աշխատան – քին հետ՝ մղիչ ուժը կը դառնան իրենց առաջադրութեանց :

Այս տարուան նախընթացը բարենչան է եւ յոյսեր կը ներշնչէ յառաջիկայ նոր նը– ւաճումներու համար :

Ասպարէզը բաց է երիտասարդութեան առջեւ :

Այս ազատ երկրին մէջ գործունէու – թեան լայն դաշտ կայ մեր Նոր Սերընդ – ական տղոց ու աղջիկներուն առջեւ :

Միջավայրը , ուր անոնք կ'ապրին , ա– մէն հնարաւորութիւն կ'ընծայէ պահելու համար իրենց ազգային դիմագիծը :

Կարելիութիւններ կան սորվելու համար մայրենի լեզուն, Հայոց պատմութիւնն ու ընկերային ու քաղաքական արժէքներուն :

Բարձրագոյն ուսում առած մեր երկսեռ երիտասարդները ամէն միջոց ունին գո – յութիւններ հրատարակելու ֆրանսական մամուլին մէջ, միջազգային հասարակու– թեան ծանօթացնելու համար Հայը ո՛չ միայն իր անցեալով, այլեւ ներկայ կա – յութեամբ եւ ապագայի յոյսերով :

Աշխատանքներ են սոսկ, որոնց պէտք է լծուին մեր դիտակից Նոր Սերնդա – կանները , որպէսզի այս հիւրընկալ հո – ղերուն վրայ բարձր պահեն Հայութեան անունը եւ սատարեն ազգապահպանման նուիրական գործին, որ մեր բոլորին ա – ռաջ պարտականութիւնն է :

Ընդ հուր եւ ընդ սուր անցած, դարա – ւոր ու վհատուոր անցեալի տէր ազգի մը

ԵՐԵՒԱՆ – 2750ԱՄԵԱԿ

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔ

Ասկէ արդէն հինգ – վեց հազար տարի առաջ մեր նախնիքները այսօրուան Երե– ւանի մօտերը դանուղ Մեծամօր գետի ակերուն մօտ, պատրաստած են մաքուր պղինձ, անաղարտ պղինձ , պղինձի , անա – գի, մկնդեղի, կապարի, գինիի մինչեւ 14 տեսակ համաձուլուածքներ , արտադրած են ձոյլ ոսկի, ջնարակ եւ ճուլած են ա – պակի : Ժայռերը ծածկած են չվերծան – ուած տառնեակ նշանագիրներով, ժայռե– րու մէջերէն իրենց քննախոյզ հայեացքը հասած է մինչեւ երկինք : Ու յետոյ ...

Եղած չեզածը քանի մը տասնամեակ – ներ առաջ էր, եղան թերթեր որ գրեցին. « Հայերու մասին քանի մը տարի առաջ հաւանաբար լսուի, թէ անհետացած ժո– ղովուրդ մըն է »:

1965 թուական·— Հունգարիոյ դիտու– թիւններու ակադեմիայի հրատէրով ա – կադ· Վ· Համբարձումեան կ'այցելէ Հունգարիա, կը կարդայ երկու դեկու – ցում , կը քննուին դիտական աշխատանքի փորձի փոխանակութեան վերաբերող հարցեր :

Նոյն թուականին՝ Սորպոնի համալսա– րանի հրատէրը, Սորպոնի համալսարանի պատուոյ դոկտորի վկայագիրը եւ մեծագ ակադ· Վ· Համբարձումեանի, դեկու – ցում Փարիզի աստղադիտական հիմնար – կութեան մէջ :

Հայաստանի դիտութիւններու ակադե– միան կը հիւրասիրէ 152 դիտնականներ օտար երկիրներէ՝ անուանի ուսումնագէտ – ներ , բնագէտներ , աստղագէտներ , քի – միագէտներ , երկրաբաններ , մանրէա – գէտներ , կենսաբաններ ...

Սեպտեմբեր , Երեւան··· քննական օր– կաններու նուիրուած միջազգային համա– դումար : Կը մասնակցին 87 դիտնական– ներ օտար երկիրներէ :

Հայ ուսումնագիտական միտքը կը ներ – կայացնեն քսան դիտնականներ (ակադե– մականներ Ա· Շահինեան, Մ· Զրբաչ – եան, Ս· Մերզելեան, ինչպէս նաեւ Ա· Թալալեան, Ռ· Ալեքսանդրեան , Ն· Ա – ռաքելեան եւ ուրիշներ :

Զեկուցեցին 12 հայ դիտնականներ :

Հոկտեմբեր·— Երեւան կը ժամանէ լեհ կառավարութեան պատուիրակութիւնը՝ ելեկտրոնիք հաչուական թեմնիի դիծով, քանի որ Լեհերը որոշած են դնել «Հրազ– դան – 3»ը :

Նոյեմբեր·— Երեւանի մէջ տեղի կ'ու – նենայ հանքերու ուէօնթկէնի ճառագայթ– ներու միջազգային խորհրդակցութիւնը :

Պատահական ձեւով առնենք ուրիշ թը– ւականներ :

Հոկտեմբեր·—Երեւանի մէջ տեղի կ'ու– նենայ տեսարանութեան դիտաժողով մը : Կը մասնակցին երեք հարիւր դիտնական – ներ : Հայ դիտնականները կը կատարեն վեց զեկուցում :

Յունիս·— Երեւանի մէջ ծնունդ կ'առնէ դիտական միջազգային կազմակերպու – թիւն մը : Տեղի կ'ունենայ երկրաբան – ներու միջազգային համագումարի երկրա– բանութեան պատմութեան ճիւղի առա – ջին՝ սահմանադիր ժողովը, կը մասնակ– ցին 380 դիտնականներ :

Վ· Վ·

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

782 թուականին (Ք· Ա·)—մօտ 10·000 :
7րդ դարու (Ք· Ա·) սկիզբները — մօտ 20·000 :
6 – 1 դարերուն (Ք· Ա·) մօտ 5000 :
1 – 15 դարերուն — 5էն 25·000 :
16–18րդ դարերուն— 12էն – 15·000 :
1827ին — 11·500 :
1897ին — 29·000
1913ին — 30·000 :
1926ին — 64·000 :
1939ին — 200·000 :
1959ին — 509·000 :
1968ին — 708·000 :
(Հոկտեմբեր 15ի տուեալներով)
Երեւանի քնակչութիւնը կ'ածի :
Ամէն ժամ՝ երեք հոգի, ամէն օր՝ 72 հոգի, ամէն ամիս՝ 2800 անձ : Մէկ տար– ուան մէջ՝ 25 հազար հոգի :

II y a quelque 40 ans la France accueillait 200.000 ARMENIENS qui échappaient AUX MASSACRES DE TURQUIE

N.D.L.R. : C'est avec plaisir que nous reproduisons le placard paru dans le numéro du Progrès - Dimanche (Lyon, 27 Octobre) dans la page même consacrée au voyage du Général de Gaulle en Turquie.

Tous les Français d'origine arménienne seront très sensibles à ce témoignage et nous remercions tout particulièrement notre confrère lyonnais d'avoir préféré la Vérité à Platon.

La presse turque a mis en relief, avec raison, les relations qui ont existé, de tout temps, entre les Français et les Ottomans. Ces relations parfois contrariées par des conflits ont touché à tous les domaines et ont été souvent fructueuses pour les deux parties...

Nombre de citoyens français — éducateurs, hommes d'affaires — ont vécu et vivent encore sur les rives du Bosphore ou à Ankara. Mais la France, pays traditionnellement hospitalier, a ouvert encore plus largement ses portes, dans les années 20, à des dizaines de milliers de citoyens turcs.

Il s'agissait, il est vrai, des citoyens chrétiens, des Arméniens. Deux cent mille hommes, femmes, enfants, davantage de femmes que d'hommes, trouvaient asile en France...

C'étaient les pitoyables rescapés du génocide dont furent victimes les Arméniens de Turquie, en 1915-18 et plus tard, pendant le conflit gréco-turc (tragédie de Smyrne).

Déportation et massacres firent près de quinze cent mille victimes. Une opération méthodiquement montée par le gouvernement des « Jeunes Turcs », qui permit à l'Etat ottoman, mais aussi à une certaine populace, de s'emparer de fabuleuses richesses et aussi hélas ! de détruire, dans le pays, les vestiges d'une architecture arménienne fort ancienne.

Ainsi, se trouvait résolu le problème arménien en Turquie, un problème qui avait été longtemps un atout entre les mains des grandes puissances, dans leurs négociations avec la Sublime Porte.

Actuellement, vit en France une génération de Français d'origine arménienne parfaitement intégrée, mais personne ne songe à lui demander d'oublier le passé. Et elle ne le pourrait pas... Elle ne pourrait, notamment oublier que les ministres turcs, qui se sont succédé depuis cinquante ans, n'ont jamais eu l'idée de réparer le crime commis envers leurs parents, comme l'a fait le gouvernement allemand pour les Juifs.

Le premier génocide du siècle reste encore impuni...

V. M.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵԻԹՐՔԱԿԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

ՏԸ ԿՈԼ
ԱՅԼԵՒՍ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՅ

Ֆիկարօ չատ ուրախ է որ Մայիսեան դէպքերէն ետք, տը Կոլի առաջին ճամ– բորդութիւնը արտասահման ցոյց տուաւ բորդութիւնը արտասահման ցոյց տուաւ թէ «տը Կոլ առասպելը» միշտ անեղծ է : թէ կարելի է միայն ցաւով հաստատել թէ Ֆրանսա թրքական կարծիքին պէտք ու – նեցած է տը Կոլին ներկայ վարկին մա – սին դաղափար ունենալու համար :

Այդէն պարադայի մէջ, եթէ նոյնիսկ համաձայն չեն քաղաքական զանազան հարցերու շուրջ, Ֆրանսա եւ Թուրքիա

զաւակներն ու թոռներն էք դուք , սիրելի Նոր Սերնդականներ :

Ձեր հայրերն ու պապերը ամէնէն դը – ժընդակ պայմաններու մէջ պահեցին հայ լեզուն ու ազգութիւնը :

Դուք ժառանգորդներն էք անոնց :

Եղէ՛ք արժանի աւանդապահներ :

Այս մաղթանքով կ'ողջունենք ձեր պատգամաւորական ժողովը, յաջողու – թիւն մաղթելով ձեր աշխատանքներուն :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

որոշած են սերտ գործակցութիւն մը հաստատել: Հրատարակուած զեկոյցով Սունայ եւ տը Կոլ կը հաստատեն թէ Ջե– խոսլովաքիոյ հարցը վնասեց խաղաղ հա– մակեցութեան, կը նկատեն — մտահո – գութեամբ — թէ Իսրայէլ – արաբ տագ– նապը բարելաւում չէ արձանագրած : Երկու երկիրները խօսած են նաեւ կիպ – րոսի մասին (տը Կոլի տեսակէտն այն է թէ կղզիին Թուրքերը թուրք պէտք է մը– նան եւ Յոյներն ալ՝ Յոյն) :

Ֆրանքեւթրքական գործակցութեան սերտացման համար, Ֆրանսա պիտի ա – ւելցնէ իր տնտեսական եւ նիւթական օ – ժանդակութիւնը : Մտորուած է նա– եւ դիտական եւ թեքնիք գործակցութեան համաձայնութիւն մը, ըստ որուն 1969ին ջրելեկտրական տարրալուծարան մը պի – տի հիմնուի Իզմիրի լսարանին (ֆաքիւլ– թէ) մէջ եւ 1970ին ալ հանքաբանութեան տարրալուծարան մը Անգարայի Հայէթէ– փէի համալսարանին մէջ :

Նախադահ տը Կոլ Փարիզ հրաւիրած է վարչապետ Տէմիրէլը : Մեկնած առնը, տը Կոլ Անգարա քաղաքի ոսկիի բանալի– ին արժանացած է եւ այդ առթիւ ըսաւ «Հոգ մի ընէք, դէշ բանի չեմ գործածեր, մարդու չեմ տար քաղաքը » : Այս յանձ – նառմի արարողութեան ընթացքին , քա – ղաքապետը բացատրած է, թուրքերէն անչուշտ —տը Կոլի, մայրաքաղաքին դժ– ուարութիւնները : Երբ ուղած են թարգ– մանել, տը Կոլ ըսած է «հարկ չկայ , հասկցայ » :

ԱՄԵՆԱՑՆՍՐՈՑ տօնին առթիւ ,« Ցա– ռաջ» վաղը լոյս չի տեսներ : Մեր յաջորդ թիւը՝ կիրակի Նոյեմբեր 3 :

ՄԵԾԱՐԱՆՔ Հ.Մ.Ը.Մ.ԻՆ

ԻՐ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Ճիշդ այսօր, Նոյեմբեր 1ին, կը լրանայ յիսնամեայ տարեդարձը այն պատմական Թուականին, երբ Գրիգոր Յակոբեանի կոչին վրայ, մարմնակրթանքի խումբ մը Ջերմ հաւատացեալներ, 1918ի Զինադադարի նախօրեակին, իրարու մօտ կու – գային հիմը դնելու մեր իրականութեան մէջ, այն պատկառելի միութեան, որ պիտի նուիրուէր հայ պատանիին ու երիտասարդին բարոյական ու ֆիզիքական կրթութեան եւ որ ծանօթ է Հ. Մ. Ը. Մ. անունով :

Այդ յիշատակի տօնակատարութիւնը ո – մանք կանխեցին, ուրիշներ պիտի հետեւին թերեւս յապաղումով, բայց մենք ու – զեցինք պատմական այդ Թուականը յարգել ճիշդ օրին, կարգ մը խորհրդածու – թիւններ ընելու համար նախ ու ապա առանձին ղլուխներու տակ ներկայացնելու մարմնակրթական եւ սկաուտական չարժման մեր դլխաւոր յառաջապահները, ռահվիրաները, հիմնադիրները եւ ղեկա – վարները :

Այդ չարժումը կը հիմնուէր այնպիսի ճակատագրական պահու մը երբ զործու – նէութեան ընդարձակ դաշտ մը բացուած էր, կոտորակուած հայ ժողովուրդի առջեւ, առաջին համաշխարհային պատե – րազմէն ետք :

Զորս ահաւոր ու դժնդակ տարիներէն ժառանգ մնացած ու իր բախտին ձգ – ուած՝ անկազմակերպ նորահաս սերունդ մը՝ ու նաեւ խլեակներու վերածուած տասնեակ հազարաւոր որբերու բանակ մը, մեծ մասով խաթարուած՝ մարմնով ու նկարագրով — արդիւնք՝ տեղահա – նութեան եւ կարմիր ու ճերմակ Ջարդե – րու ընթացքին իրենց ապրած դժոխային ու անմարդկային պայմաններուն ,— ո – րոնք փրկարար ձեռքերու կը սպասէին : Այդ սերունդը, ամէն բանէ առաջ, կարօտ էր ֆիզիքական կազդուրման ու բարոյա – կան դաստիարակութեան :

Այդ ծանր լուծն ու ահաւոր պատաս – խանատուութիւնը իր ուսերուն վրայ ա – ռաւ, նորակազմ Հ. Մ. Ը. Մ.ը,որ ճամ – բայ ելած էր առանց մեծ յաւակնութեան, առանց նիւթական հիմնադրամի, ոչ ալ աղդային իշխանութիւններու կամ հան – րային մարմիններու օժանդակութեան , բայց մամուլին մէկ մասին բարոյական քաջալերանքէն, ապաւինած լոկ իր ա – մուր հաւատքին՝ հայրենասիրական ան – յեղաձգելի դործ մը կատարած ըլլալու անխախտ համոզումով եւ հրամայական պահանջի մը ընդառաջ դացած ըլլալու դիտակցութեամբ :

Զինուած հոդւական այս առաքելու – թով, դիւրաւ հարթեց ան իր ճամբուն վրայ ցցուած խոչընդոտները,իր քայլերը ուղղեց դէպի լաւին, բարիին ու լոյսին, քոնեց վաղուան Հայերը կազմող սերուն – դին ձեռքէն, յոյս ու ինքնավստահու – թիւն ներչնչեց կեանքին իմաստը նոր հասկնալ փորձող եւ խարխափումին մէջ եղող սերունդին, իր մականին տակ կո – փեց ու կռնց զայն իր որդեդրած խէա – լին ու առաջադրութիւններուն համա – ձայն, քիչ ժամանակէն աղդին ընծայ տալու համար, մարմնով առոդջ ու հո – դիով ազնուացած նոր էակներ : Այսպէս է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր վրայ դրուած յոյ – սերը լիովին արդարացուց ու պատուա – բեր կերպով յաղթեցաւ իր առաքելու – թեան մէջ :

Երբ մեծ եղեռնի նախճիրը կը կազմա – կերպէր, սաթայելատիպ հրէշ զահճա – պետը կը յոխորտար, որ հայ ժողովուրդը պիտի վերածէր անտէր ու անտիրական հօտի մը, Թափառական ու աւուր հայի կարօտ, անկարող մինչեւ յիսուն տարի ոտքի կանդնելու :

Այդ նենդամիտ ցանկութիւնը ժխտելու համար, հալածական Հայը այդ ժամկէ – տին չսպասեց իր մէջքը չուկելու համար : Երկու տասնամեակներ անդամ չէր բաւ – բած՝ երբ հայ ժողովուրդը նախանձելի պայմաններ կը ստեղծէր իրեն համար :

Իսկ ի՞նչ է պատկերը այսօր յիսուն եւ աւելի տարիներ ետք : Ի՞նչ է եղած անա – պատներէն հաւաքուած, Թուրքի հարկմ – ներէն խլուած, յաճախ ցնցոտիներով պատսպարուած եւ կմախացած խլեակնե – րու այդ բանակին վիճակը :

Հոդիով ու մարմնով որբացած ուչա – կորոյս այդ սերունդը, Թափառական ըլ – լալու սահմանուած Հայը, այսօր դարձած է չափահաս, պատուական ընտանիքի հայր, չատ անդամ Թոռներու տէր : Ա – նոնցմէ չատ ու չատեր, այսօր քանի մը տասնամեակներ եւ, կատարած են այն – պիսի վերելք ու Թռիչք, կեանքի բոլոր ասպարէզներու մէջ ու երկրագունդի բո – լոր ցամաքամասերուն վրայ, որոնք հա – ւասար չափով պատիւ կը բերեն դիրենք ծնող ցեղին ու դիրենք հիւրընկալող երկ – րորդ հայրենիքին :

Բազդատել այսօրը անցեալին հետ, կը նշանակէ զուգակշռի դնել խաւարը՝ լու – սաչող ներկային հետ :

Իսկ ինքը՝ Ջարդարար Թուրքը, որ ու – զեց մեր արմատը չորցնել ու մեզ աչ – խարհին երեսէն սրբել, մնացած է միչա նոյն չահին ու մոլեռանդ Թուրքը, կեղե – քող ու ընչաքաղց, յաւիտենապէս ափը երկարած՝ օտարին ողորմութեան :

Կայ եւ աւելին : Սփիւռքէն զատ ու անկէ հեռու, իր պապենական որբանին մէկ փոքր մասին վրայ, համախումբ կ'ապրի , կը շնչէ ու կը ստեղծագործէ , չինարար ու աշխատունակ հայ ժողո – վուրդը, սպառը ու ղարիպ՝ բայց յաւեր – ժական ու լուսաճաճանչ Արարատի սփո – փարար հովանիին տակ, որ իր աչքերը յառած է միչտ իր հարազատ ժողովուր – դին, սպասելով իր օրուան, վերադառ – նալու համար կրկին մայր երկրին ծոցը :

Մեր փոքրիկ հայրենիքը, փոքր ֆիզի – քապէս բայց մեծ՝ հոդեկան ու իմացա – կան արժէքներով, զրկուած իր զարաւոր հողերէն, հատատուած քարեղէն ու ան – բերրի հողամասի մը վրայ, դարձած է— բոլոր համեմատութիւնները պահելով — հրաչքներու եւ հրաչալիքներու երկիր , ուրկէ հինաւուրց ու դիւցազն Արմէննե – րու, Վարդաններու եւ Ս. Մեսրոպներու ցեղին մաքի ու բազուկի ուժը վառ կը մնայ միչտ :

Այսօր Հայը՝ չէ մնացած այն նկուն ու դլխահակ, չուքէն վախցող, ստորադա – սութեան ղդացումէ վարակուած, կար – ծեցեալ այն վաչկատուն եւ Թափառական ժողովուրդը, որուն յաւիտեան դատա – պարտած ըլլալ կը կարծէր դահիճը : Իր ինքնածին տաղանդին, իր պարկեչտ ու յամառ աչխատասիրութեան չնորհիւ , ան ինքզինքը պարտադրած է այսօր ամենու – րեք :

Հակառակ այն ահաւոր եղեռնապատու – մին, որուն զոհը պիտի դառնար Թաղա – ղութեան տենչացող ու մարդասէր մեր ցեղը, կոտորակուած, յօշոտուած ու կենդանի կմախքներու վերածուած, եւ սակայն ընդունակ չուտով ոտքի կանդնե – լու, առաջին պատեհութեամբ, կրկին վե – րաչինելու համար իր աւերուած բոյնե – րը՝ աւելի դեղեցիկ ու աւելի չքեղ : Ըն – դունակ նոյնպէս կարճ ժամանակի մէջ, ջարդ ու փչուր ու յաչէտ կորսուած իր անփոխարինելի իմացական արժէքներուն պարապը լեցնելու նորափթիթ տաղանդ – ներով ու նաեւ արուեստի ու դիտութեան կալուածներուն մէջ մարդկութեան տա – լով պատկառելի միտքեր՝ հայրենի աչ – խարհին մէջ ըլլայ Թէ երկրագունդի տա – րածքին, ապչութեան մատնելով իր չա – րախինդ դահիճներն անդամ :

Մարդկային արժէքներով հարուստ մեր ներկայի երկնակամարին վրայ փայլող աստղերը, երէկուան կիսաքաղց մանուկ – ներու սերունդէն են յաճախ, որոնցմէ չատեր, իրենց պատանեկութեան չրջա – նին, անցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի չարքերէն : Հոն կատարեցին առաջին անդամ պար – կելու քաղաքացիներ դառնալու եւ իրենց հայրենիքին ծառայելու ուխտը :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը հպարտ է նոյնպէս որ իր չարքերէն դուրս եկան, յաճախ հա – մաչխարհային չափանիչով դնահատուած մեծութիւններ, մինչեւ իսկ հայ եկեղեց – ւոյ գլուխը դտնուող անբասիր հայրա – պետներ ու հոդեւորականներ, որոնք բան մը պահեցին միչտ այդ երանելի ու խան – դավառ օրերէն, հաւատարիմ մնալով միչտ այն սկզբունքներուն որոնք մար – դկին կը ներչնչեն ասպետական ոդի , հաւաքական խաղերու առեն «մէկը ա – մէնքին՝ ամէնքը մէկի համար»ի դաւա – նանքը, իսկ սկաուտին՝ հայրենասիրու – թեան, չարքաչութեան եւ այլասիրու – թեան մաքուր ոդի :

Ինչ բարերար ազդակներ ալ յետագա – յին եկած ըլլան երէկուան պատանիին կազմաւորման նպաստելու, անուրանալի է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի չարքերէն անցնող – ները ժառանգ ստացան ու իւրացուցին մէկէ աւելի անժխտելի արժանիքներ, ի – րը անհրաժեչտ զէնք՝ իրենց ապագայ կեանքի պայքարին մէջ :

Բայց, Հ. Մ. Ը. Մ.ը չսահմանափակ – ուեցաւ միայն իր անմիջական չրջապա – տով, Պոլսոյ արուարձաններէն դուրս ե – լաւ, իր թաթը երկարեց մինչեւ պատա, մինչեւ արտասահման , ամէն տեղ ալ պատանիի հոդիին մէջ կաթեցնելով սի – րոյ ու եղբայրութեան, անձնուիրութեան ու հայրենասիրութեան սրբազան հուրը , իրեն համար, «Առոդջ միտք՝ առոդջ մար – մնի մէջ» կարդախօսը, դարձաւ նուիրա – կան նպատակ :

Այսպէս է որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հիմը դը – րաւ, սերտ կապերով չաղախուած հա – մաղդային ու բարմանդամ ընտանիքի մը, ուր համերաչխական ոդին տիրապետող էր :

Եւ մենք սրտանց կը չնորհաւորենք ու կը ծափահարենք ստուար մեծամասնու – թեան մը անձնուրաց ու խանդավառ դոր – ծունէութիւնը որ զմայլելի կերպով օրի – նակ հանդիսացաւ ու բարերար ազդակ մը եղաւ, հոդիով ու մարմնով կազմուելու վրայ եղող պատանիին համար :

Պիտի չուզէինք այս առթիւ մասնաւո – րաբար լուռ անցնիլ քանի մը անուններու վրայէն, որոնց նմանները քիչ անդամ կարելի է հանդիպիլ ընկերական չրջա – նակներու մէջ :

Նահատակ Շաւարչ Քրիսեանը, իրր անցեալ չրջանի բացառիկ դէմք , իր պատասանդանին վրայ զետեղէլ եաք , մենք պիտի ցանկայինք որ ներկայ սե – րունդը , ճանչնար այդ քանի մը հատու – տիր անձերը , որոնք այնքան քաղցր յի – չատակներ Թողած են մեր սրտերուն խո – րը : Մեր մտածումը կ'երթայ նախ, հայ սկաուտներու ընդհ. պետ՝ Գր. Յակոբ – եանի որ դինուորականի մը պահանջկո – տութեամբ՝ բծախնդիր էր կարգապահու – թեան, ու յետոյ վեհոդի ու անձնուէր Հայկ Ճիզմէճեանին, հոդիով ու մարմ – նով տիպար՝ անփոխարինելի Վահան Չե – րազին, բարի ու արտակարդօրէն ուղղա – միտ՝ Բիւզանդ Կէօդիւզեօլիքեանին , հեղահամբոյր Վարդ. Փոդարեանին, մտ – քով ու մարմնով փայլող՝ մարդիկ բա – նատեղծ Մաթէոս Զարիֆեանին, պատ – ուական Քաջունի եղբայրներուն՝ եղնի – կին ու եղիչէին, ու վերջապէս, դպրոց – կան պատանի սերունդին ֆիզիքական կր – թութեան նուիրուած, հէք նահատակ եղ – բօր՝ Հայկ Ճօլօլեանին, որոնք բոլորը նպաստեցին հայ մարդական խոչոլ ոդիի մը կազմութեան, իրենց անչնջելի դրոչ – մը ձգելով մատաղ սերունդին վրայ :

Հ. Մ. Ը. Մ.ի դործը , հայ իրակա – նութենէն ներս, ընդդծելու առեն, կա – րելի չէ մանաւոր կերպով չչեչտել այն դերը, դոր ան յօժարակամ ուղեց ըս – կսել իր դլխուն եւ Թոցուց իր դլխարկը եւ վար հրեց դինքը : Տղեկը վար իննաւ : Լսեց որ մէկը կը պոռար : Լեզապատառ ե – ղաւ, բայց վեր ցատկեց եւ փախաւ : Վա – զեց ու վազեց՝ առանց դիտնալու Թէ ո՛ւր կ'երթար :

Մէկու մը բակէն ներս մտաւ ու պա – ուրտեցաւ փայտերու դէզի մը եանէն : «Զիս հոս չեն դտներ, մանաւանդ այս մութին», մտածեց :

Վախէն չնչասպառ, կծկուեցաւ ու յան – կարծ, ինքզինքը չատ երջանիկ դդաց : Իր ձեռքերն ու ոտքերը ա՛լ չէին ցաւեր, սկսաւ տաքնալ, այնքան տաքցաւ որ կար – ծես վառարանի մը վրայ էր :

Ցետոյ, իր ամբողջ մարմնով դոդաց : Ցնցուեցաւ, կ'երեւայ քնացած էր : Ինչ – ալ աղտոտ էր այդտեղ քնանալը :

«Քիչ մը հոս կը մնամ ու յետոյ նորէն կ'երթամ պուպրիկները դիտելու», ըսաւ ինքնիրեն եւ ժպտեցաւ :

Եւ յանկարծ լսեց որ մայրը իր վրայ ծոած կ'երդէր :

«Մայրիկ, քնացած եմ, ի՛նչ լաւ է այստեղ քնանալը» :

ՖԼՈՏՈՐ ԴՈՍՏՈԻԵՎՍԿԻ

(2 – Շար.)

ՓՇՈՒՐԵԼ

Գ. ՄՍԱՍ

ՊԱՏՄՎԱԾՔ

—*—

ԲՈՎԱՆԴԱԿ ԿՈՒՄԱՐԻ

Ah, ça ira, ça ira, ça ira
Les bonnapartistes à la lanterne s

Երկար միտքեր մը երամներ. առանձ– նաբար մտաբերեցայ այսօր, այս վայրը, ուր պատերազմ մը տեղի ունեցաւ մեր եւ թշնամի ցեղերու միջեւ. երբ ու ինչ– պէս ալ ըլլայ, ես ինձ համար կ՚ըսէի, թէ ինչ– պէս կրնայ ըլլալ, որ այս ամայի տեղերը, ուր մարդկային ոչ մէկ ձայն կը լսուի, ուր ոչ մէկ շարժում կայ, ուր ամէն ինչ մեռած է, ուր ոչ մէկ ապրող կայ, ուր ոչ մէկ կեանք կը զարկրտայ, ուր ոչ մէկ ոտնաձայն կը լսուի, ուր ոչ մէկ ստուերը կը շարժի, ուր ոչ մէկ ծառ կայ, որ իր ստուերին տակ մարդ մը հանգչի, ուր ոչ մէկ աղբիւր կայ, որ իր ջուրերուն մէջ մարդ մը զովանայ, ուր ոչ մէկ ծաղիկ կայ, որ իր բոյրին մէջ մարդ մը հրապուրուի, ուր ոչ մէկ թռչուն կայ, որ իր երգերուն մէջ մարդ մը ուրախանայ, ուր ոչ մէկ գազան կայ, որ իր ոռնոցին մէջ մարդ մը վախնայ, ուր ոչ մէկ միջատ կայ, որ իր բզզոցին մէջ մարդ մը նեղանայ, ուր ոչ մէկ սողուն կայ, որ իր սողոսկումին մէջ մարդ մը զզուի, ուր ոչ մէկ ձուկ կայ, որ իր լողալուն մէջ մարդ մը հետաքրքրուի, ուր ոչ մէկ կենդանի կայ, որ իր շարժումին մէջ մարդ մը տեսնէ կեանքի նշոյլ մը, ուր ոչ մէկ կեանք կայ, որ իր գոյութեան մէջ մարդ մը գտնէ կեանքի իմաստ մը, ուր ոչ մէկ բան կայ, որ իր գոյութեան մէջ մարդ մը գտնէ գոյութեան

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԻԶՄԻՐԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Կը կատարուի Կիրակի Նոյեմբեր 3ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ի հանդիսի 1922ի աղէտի զոհերու հոգւոյն :

Նոյն օրը յաւարտ պատարագի ժամը 13ին Հայրենակցական հաւաքոյթ եւ ճաշ ժան Կուժոնի սրահը : 8 Րիւ ժան – կուժօն, Փարիզ (8) :

Ճաշագին 30 ֆրանք

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, փափաքողները այժմէն կրնան դիմել վարչու – թեան անդամներու կամ հեռաձայնել Տիկին Նալպանտեանի 770–39–35 :

×

Տիկին Մալվինէ Խապալեան եւ Պ. Հայկ Խապալեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի առաւօտ (Նոյեմբեր 3) Փարիզի Բ. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ իրենց քրոջ եւ մօրաքրոջ տարաբախտ է – բաժիչ՝

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱՋԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

×

ԱՂՔԱՏԱՆՆԱՄ ընկերակցութիւնը, իր Հանդստեան տուներու մէջ մահացած պատսպարեալներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, այս Կիրակի, 3 Նոյեմբեր, ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ, հովանաւորութեամբ՝ կաթողիկոսական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի :

×

Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Պաղտասար – եան, զաւակը Անդրէ, հարսը, Թոռնիկ – ներն ու պարագաները կը ծանուցանեն թէ, այս Կիրակի, Նոյեմբեր 3ին, Պօտոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն պիտի կատարուի

ԳՐԻԳՈՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

հոգւոյն խաղաղութեան համար, իր մահուան տարելիցին առթիւ :

×

Այս Կիրակի (Նոյ. 3) առաւօտ Ալֆոր – վիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիի մէջ, ի յիշատակ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆի (Նահատակուած 1915ին), ինչպէս նաեւ « Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէութեան ողբացեալ բոլոր ընկերուն յիշատակին :

Ահարոն Պէրպէրեան, Յովհ. Պէրպէր – եան, Լեւոն Նեթիլեան, Բիւզանդ Գամ – եան, Նազար Բապուճեան, Դադէս Զա – պուհեան, Մկրտիչ Կարապետեան, Պօ – ղոս Պօղոսեան, Օննիկ Դուրեան, Յովհ. Աբգարեան, Աւագ Պաղտասարեան եւ որ – դին Մխչէլ, Կարապետ Քէլէչեան, Տա – ճատ Սուքիասեան, Հմայեակ Ուզուն – եան, Վաղարշակ Ուրքաթեան, Տոքթ. Յովհ. Քիւթիւկեան, Հայկ Թէնէքէճեան, Ահարոն Աբրահամեան, Աշոտ Նշանեան, Յովհ. Եղիչէեան, Գրիգոր Գոստիկեան, Բարթող Փափազեան, Մարզար Բարխ – եան, Հրանդ Յովնանեան, Շաւարշ Տէր – Պարսամեան (Նոր Սերնդական) :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկը – սած են : Մասնաւոր օթօբաս մը տրամադրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար :

Օթօբասը կը մեկնի Քոլոմպէն, Ամբնիւ Ա.ԺԱՆ ՍԱՌ, ժամը 9ին, կ'անցնի Պուա Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը: Ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – Կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան :

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները, աղջիկ կամ տղայ, ղրկել հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կայարաններէն մէկն ու միւսը ընտրել եւ ղրել կամ հեռաձայնել վարժարանի անօթեւանութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանգ առնէ օթօբասը :

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93

Հեռաձայն 927–01–72 :

ՆՈՒՀԷՐ

Լիոնէն ընկեր Մելիք Գէորգեան 50 ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի Շաւարշ Նարդունիի եւ Ժիրայր Մխաքեանի յիշատակին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր բարեգործական եւ կրթական ձեռնարկներուն համար : Տէր եւ Տիկին Յ. Տամլամեան եւ զաւակները իրենց սիրեցեալ մօր եւ մեծ մօր Եսթեր Տամլամեանի մահուան 14րդ տարելիցին առթիւ հարիւր ֆրանք : Պ. Քանարեան իր կնոջ յիշատակին հարիւր ֆր., Պ. Հ. Գըրըքճեան (Վերտէօն) հարիւր : Տիկին Ա. Պարթեւեան իր քրոջ Անժէլ Գապաքճեանի մահուան 31րդ տարելիցին առթիւ 40, Պ. Այվազեան 20 :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Օսմանճեան ընտանիքը յիսուն ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան»ի, Մարի Զաքարեանի մահուան առթիւ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆԶՈՑՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նախաճեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտ ուղին, Սփը – լանախի մէջ :

×

Մարսէյլ քաղաքի, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Յունուար 12ին, Վօվընարկ, Էքսէն հինգ քիլոմեթր, դեղեցիկ ճաշարան մը : Տեղերը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմելով Ֆօքօ Ռեքս, 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա, կամ իրիկունը 8ին, 26 Րիւ տէ Քոնվալէսան :

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբի տարեկան դեղարուեստական ցերեկոյթ – թէյասեղանը Փետրուար 16 – ին, Մեզոն տէ Սաւնթրօ, ժամը 15էն 20:

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԹԻՐՈՒ

Աւտրիոյ ամէնէն արեւտո չրջանը :

Մեկնում Դեկտ. 23ին, վերադարձ Յունուար 5ին :

Հանդստաւէտ սովորական պանդոկնե – րուն մէջ ԹՐԻՆՍ (բարձրութիւն 1214 մեթր), Դահուկի (սքի) դպրոց, փաթիւնաւոր եւայլն :

Երիտասարդներու համար մասնաւոր հսկողութիւն որակեալ մոնիթէօրներու կողմէ :

Թիրոլերհոֆ պանդոկը, նոր կառուց – ուած, չատ լաւ դիրքով, լաւ եւ առատ ճաշ, տաք ու պաղ ջուր

460 ՖՐԱՆՔ

Ցատմ վիրքերը պանդոկը, հանդստաւէտ, երիտասարդական մթնոլորտ, պարասը – րահ, տաք եւ պաղ ջուր 411 ՖՐԱՆՔ :

Տեղերը սահմանափակ են : Կանխավճար – ճար՝ 100 ֆրանք :

Այս գումարին մէջ են ճամբու ծախքը (վերապահուած տեղերով թրէնին մէջ), ինսպրուքի կայարանէն Թրէնս փոխադրութիւն, պանդոկ եւ ճաշ ու արկածի ապահովագրութիւն :

Դիմել՝

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակեր – պենք ղեղչեալ դիմով յարմարելով ներ – կայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամ – ներն ու բարեկամները օգտուին անթաղ – դատելի պատեհութենէն :

Խ. Ս. ՃԻՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Ճ Ա Շ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախկին Ռազմ. Մխիթարեանը ճաշ մը կազմակերպած է ի պատիւ Ֆրանս. բանակի 1914–18ի կամաւորներուն եւ Կիլիկեան ճակատի լեգէոնականներուն, որ տեղի պիտի ունենայ Եան'ց ակումբի սրահին մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ (14) :

15 Նոյ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20ին :

Ճաշագին նշանակուած է 20 Ֆրանք : Կանխաւ ապահովել տեղերը, հեռախօսելով 770–07–25 :

Փափաքելի է որ Միութեան բոլոր ան – դամները, իրենց ընտանիքներով ներկայ գտնուին սոյն հաղկերոյթին, յարգանքի տուրքը տալու համար իրենց ընկեր նախկին կամաւոր ռազմիկներուն :

Արձանագրութեան համար վերջին թը – ւական նշանակուած է Նոյ. 13 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12 :

Ժանթիյյի.— Հինգշաբթի օրուան դա – սընթացքները կը չարունակուին : 22 Րիւ Վիէթոր Հիւկօ, Ժանթիյյի :

Շավիլ.— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը : Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ.— 4 Րիւ Մաթրի Լօր, Պուա Քոլոմպ :

Պանեէօ – Քաչան. — 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շահպազեան Տիգրան Հմայեակի որ կորսուած է պատերազմէն ի վեր եւ կը կարծուի որ Քալիֆորնիա է (Ֆրէզնօ) : Ձինքը կը փնտռուի իր զաւակները՝ Մաթթաթ, Ռուտոլֆ, Մակտա եւ Կինը :

Հասցէ Հայաստան, Արտաշատի չրջան, Մրզանոյշ զիւղ :

POUR TOUS
VOYAGES

Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE

S'adresser à :

Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE
87 La Canebière
MARSEILLE (1er)
Téléphone :
62 - 03 - 44 64 - 09 - 49

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ, Նոյեմբեր 2, երեկոյեան ժամը 9ին, պետական թատրոնի սրահը : Կը խօսի Ընկ. ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՋԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին :

Երգչախումբ, ղեկավարութեամբ Ջու – թակհար՝ Պ. Վահան Պայնտըրեանի :

Նուագ, դաշնակահարուհի՝ Օր. Եւթի – կէ Պօյաճեանի կողմէ :

Մեներգ, արտասանութիւն եւայլն :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Նոյեմբեր 3ին, ժամը 8ին, Ֆրան – Քիւլթիւռէն հայկ. արձակը եւ չափածոյ :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Բժշկական Մի – ութեան կողմէ, Զորեքշաբթի (Նոյ. 6) ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, (Մեթրօ Քատէ) :

Կը խօսի ՏՈՔԹ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆ Նիւթ՝ Լումպակօ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ. ԽԱՉի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ. 4ին), ժամը 21ին, Տիկին Վ. Յովնանեանի բնակարանը, 14 Րիւ տէ Փարըռէք :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾՈՒՄ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE A.L.F.

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN
DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE
TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156
42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins
ESTIMATION GRATUITE
10ème année

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին
SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN
(1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER
Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆի ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ. Բալուեան 43, Rue Richer

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 90 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 105 Ֆ· Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
3
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
3 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԱՐԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11354 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.354

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

(Ք· ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ)

Ռուսիոյ առաջին մարդահամարը կա – տարուած է 1897ին, ըստ որուն Երեւան ունէր 29006 բնակիչ

Իսկ համայնագիտարանի համաձայն 1897ին երեւանի գաւառակին (Ղազա) բնակութեան թիւն էր 127·072 հոգի, քաղաքինը՝ 29 հազար, որուն 37 առ հարիւրը միայն Հայ էր, 0·05 առ հարիւրը Ռուս, մէկ առ հարիւրը Ասորի, իսկ 52 առ հարիւրը Թուրք ···:

1905ին հայ «fոմիքէճի»ները, ինչպէս ամբողջ հարաւ· Կովկասի մէջ, այնպէս ալ այնտեղ ահռելագործ տարածած ըլ – լալով ,մինչեւ 1914 քաղաքի բնակչու – թիան յաւելում չէ եղեր ···: Իսկ 1914 – 1918, առաջին աշխարհամարտի ընթաց – քին, այդ չքնաղին մէջ Թուրքերուն դէմ կատարուած հալածանքները, ռուսական յեղափոխութիւնը եւ Կովկասի ճակատէն քաշուող ռուս զինուորներուն տեղը զրա – ւելու աշխատող հայկական ուժերու դոր – ծունէութիւնը, Թուրքերը մեծ կորուստ – ներու ենթարկեր են :

Իբրեւ հետեւանք Հայաստանի անկա – խութեան եւ յարակից դէպքերուն, Թուր – քերու թիւը , որ 1897ին Երեւանի 29 հա – զար բնակիչներուն 52 առ հարիւր էր, 1932ին հարիւր հազար հոգինոց հայկ· մայրաքաղաքին մէջ 6 ,3 առ հարիւրի է – ղեր է··· : Նորեկ դաղթականները տեղա – տրելու համար կառուցուած Նոր Արա – բիր, Նոր Արեւ (?) (Նորաչէն) եւ այլ թաղամասեր աւելցեր են Երեւանի վերայ (Խալմ· համայնագիտարան , էջ 315 Ա·):

Զաւէն Կորկոտեան , Վանեցի, Պոլսոյ Իրաւաբանական վարժարանի մեր դասըն – կերներէն ,1932ին հրատարակեց վիճա – կագրական մանրակրկիտ ուսումնասի – րութիւն մը, որուն խորագիրն է«Խորհրդա – յին Հայաստանի բնակչութիւնը վեր – ջին հարիւրամեակում (1831–1931)»:

Ո՛չ միայն Երեւանի, այլեւ Հայաստանի ամենայեղին դիւղին մասին ճշդրիտ թի – ւեր կան, խղճամիտ աշխատանքի ար – դիւնք այդ հատորին մէջ, որ կը բակա – նայ 187 մեծադիր էջերէ, վիճակագրա – կան տախտակներով , Հրատարակութիւն Մկրտիչեան Ֆոնտի :

Ըստ խորհրդային աղբիւրներու, 1906– ին Երեւանի բնակիչներու թիւն էր 30· – 670, իսկ 1912ին՝ 36·836:

Բացառիկ երեւոյթ է Երեւանի բնակ – չութեան ամբ : Մօտ կէս դարու ընթաց – քին (1913 – 1965) Հայաստանի բնակչու – թիւնը աւելի քան կրկնապատկուած է (ամած է 2,1 անգամ) : Նոյն ժամանակա – շրջանին Երեւանի բնակչութիւնը 30 հա – զարէն հասած է մօտ 750 հազարի , այ – սինքն աւելցած է 23 անգամ : « Այլ կերպ ասած , մայրաքաղաքի բնակչու – թիւնը տասը անգամ աւելի է աճել քան հանրապետութեան ամբողջ բնակչութիւ – նը: Այժմ Հայաստանի իւրաքանչիւր 3–4 բնակիչէ մէկը ապրում է Երեւանում :1940 Թուականէն մինչեւ 1959 բնակչութեան աճը կազմել է տարեկան հինգ – տասը հազար մարդ» (Սովետական Հայաստան (Հայրենագիտական ուրուագիծ), Երե – ւան, 1967, էջ 234 :

Զաւէն Կորկոտեանի վիճակագրութեան վերլուծումը կ'անցնի օրաթերթի սահ – մաններէն :

Երեւանի բնակչութեան մասին կարելի տեղեկութիւնները տուինք, օգտագործե – լով մեր ձեռքը դանուած աղբիւրները , դոյն նպատակ մը բերելու համար Հայաս – տանի մայրաքաղաքի հիմնադրութեան 2750ամեայ յոբելեանին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՎԻԷԹՆԱՄԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՆ

Առջի օր , նախագահ Ճոնսըն , Ամերիկացի ժողովուրդին ուղղած պատ – մական ճառով մը, յայտարարեց· « Հրա – հանգեցի կատարեալ զաղարը Միացեալ Նահանգներու օդային, ծովային եւ ցա – մաքային ուժերու ռմբակոծութիւննե – րուն՝ Հիւսիսային Վիէթնամի հողամա – սին դէմ : Այս զաղարը ի զօրու կը դառ – նայ Ուոշինկթընի ժամով ժամը ութին , 1968 Նոյեմբեր մկկին : Այս որոշումին յանգեցայ Փարիզի բանակցութիւններու զարգացման հիման վրայ : Տուի այս ո – րոշումը՝ հաւատալով թէ նման քայլ մը կրնայ առաջնորդել դրական բանի մը՝ լուծում մը բերելու Վիէթնամի պատե – րազմին »:

Ճոնսընի այս յայտարարութեամբը նոր փուլի մը մկ կը մտնէ Վիէթնամի հար – ց : Ցայտնի է որ Փարիզի խօսակցու – թիւններուն հիւսիսային Վիէթնամի ներ – կայացուցիչները ուղղակի բանակցու – թիւններու իրրեւ պայման կը դնէին ռմբակոծութիւններու «վերջնական եւ ա – ռանց պայմանի » զադրեցումը : Տակա – ւին կարելի չէ ըսել թէ Ճոնսընի յայտա – րարութիւնը կը համապատասխանէ Հա – նոյի պահանջներուն : Ճոնսընն չըսեր թէ ռմբակոծութիւններուն վերջ տալու իր որոշումը վերջնական է, անբեկանելի եւ մանաւանդ՝ առանց պայմանի, ընդհակա – ռակն, կը հասկնայ թէ որոշումը կրնայ եա առնուիլ՝ եթէ երբեք Հիւսիսային Վի – էթնամ «օդտուի ստեղծուած կացութե – նէն» :

Հանոյ, որ պատերազմական յայտա – նակ մը կը նկատէ իրեն համար Ճոնսընի այս յայտարարութիւնը , տակաւին յըս – տակ կերպով չէ յայտնած իր դիրքը : Կ'ընդունի սակայն Սայկոնի ներկայու – թիւնը՝ Փարիզի խօսակցութիւններուն : Իրապէս, ամէնէն դժուարը պիտի ըլլայ խօսակիցներուն կազմը : Ուշինկ – թընի առաջարկը այն է, որ Միացեալ Նահանգներու ընտրութիւններէն եաք , ժողովի նստին, Ամերիկայի եւ Հիւսի – սային – Վիէթնամի կողքին, Հարաւային– Վիէթնամ եւ Վիէթքոնկ եւս :

Ինչ կը վերաբերի Հարաւային – Վիէթ – նամի, Սայկոնի դեկավարները ցարդ դժ – գոհ կը թուին Ճոնսընի տուած «միակող – մանի» որոշումէն : Նախագահ Թիէօ , յայտարարելէ եաք թէ «Հարաւային Վի – էթնամ վայրաչարժի մը կապուելիք կառք մը չէ», կը մերժէ իրրեւ ուղղակի խօսա – կից նկատել Վիէթքոնկը :

Նշենք, թէ Ճոնսընի այս յայտարարու – թիւնը իր անմիջական ազդեցութիւնը ու – նեցաւ Միացեալ Նահանգներու նախա – դահական ընտրութիւններուն վրայ· ա – սով, դեմոկրատներու թեկնածուն՝ փոխ· նախագահ Հըմֆրէյ ,կը նպաստաւոր – ուի եւ կրնայ յաղթանակը տանիլ՝ նիք – սընի դէմ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՍ· ԷՖ· Ի· Օ· (Ֆրանս· ընկերվարա – կան) համազումարի է նստած՝ ճշդելու իր եւ ոչ համայնավար ձախակողմեան – ներու ապագան : Կի Մոլէի յայտարարու – թեամբ կուսակցութեան հիմնուելէն ի վեր կարեւորագոյն համազումարն է ա – սիկա :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի նախկին վարչապետ Փա –

ՆՇԱՒԱՐԱ ՄԸ

ԻՐ ԺԱՌԱՆԳԸ

— Բայց , ինչո՞ւ կուլաք··· Կը կար – ծէիք թէ անմա՞հ էի ···

— Ֆրանսայի Լուդովիկոս ԺԴ· թագա – ւորը — Արեւ Արքան — էր որ կ'ըսէր – ամէն այս բառերը՝ իր մահուան անկող – նէն չուրջ բոլորուած պալատականնե – րուն :

×

Ինչո՞ւ կուլան մարդիկ, երբ այս աչ – խարհէն ուրիշ աշխարհ մը կը փոխա –

փանորէյու մեռաւ առջի օր, 80 տարեկա – նին : Ընդդիմադիր վարչապետին որդին՝ Անարէաս, եւ ընտանիքը , կը մերժեն ընդունիլ օրուան կառավարութեան կազ – մակերպելիք աղգային յուղարկաւորու – թիւնը :

ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդը կրկին ժողով կը դումարէ՝ Եդիպտոսի եւ Իսրայէլի առաջարկին վրայ :

ՊՈԼՍՈՑ մէջ Թուրք ձախակողմեան եւ աջակողմեան ուսանողները բախումներ ունեցած են, որոնք տեւած են աւելի քան երկու ժամ : Ձախակողմեան ուսանողնե – րը արդելք հանդիսացած են որ Աթաթուր – քի յուշարձանը ծաղիկներով զարդարեն : Աւելի քան յիսուն վիրաւորներ կան :

ՆԱԻ· ՍԱՀԱՋԱՐԻ առողջական վիճա – կը ծանրացած է :

ՆՈՐ ԶԻՆԱՍՏԱՆ մամլոյ դործակալու – թիւնը հաղորդագրութիւն մը հրապա – րակած է, յայտնելով թէ Կ· Կոմիտէն եր – կարաեւ ժողով մը դումարած է Հոկ – տեմբեր 13էն 31: 1966էն ի վեր Զինաս – տանի Կ· Կոմիտէն ժողով չէր դումարած: Ժողովը կարեւոր որոշումներ առած է : Միաձայնութեամբ որոշած է չարքերէն արտաքսել նախագահ Լիու Շաօ Շին :

ՓՐԱԿԱՑԻ մէջ, Զեխոսլովաքիոյ յիս – նամեակին առիթով, աւելի քան հազար հոգի ծաղկեփունջեր դրած են, ի յիշ – ատակ Հանրապետութեան հիմնադրին՝ Վէնչեսլաս Թագաւորի արձանի պատ – ուանդանին՝ որ Օգոստոսի գինուորական դրաւումէն եաք տեսակ մը դիմադրու – թեան խորհրդանշան դարձած է : Փրա – կայի մէջ կը խօսուի թէ Չեխոսլովաք Կ· Կոմիտէն լիակատար նիստ պիտի դումա – րէ Նոյեմբերի կիսուն: Նշենք նաեւ թէ « Նովա Միսի» շաբաթաթերթը յօդուած մը հրատարակած է Զեխոսլովաքիոյ տն – տեսական բարենորոգման ախոյեան Օթա Շիքէն, որ ներկայիս աքսորի մէջ է :

ԱԼԺԵՐԻՈՑ յեղափոխութեան 14րդ տարեդարձին առիթով խօսած ճառի մը մէջ, նախ· Պումեդիէն յայտարարած է, թէ «Ալժերիա պիտի չարունակէ իր քա – ղաքականութիւնը՝ հիմնուած սերտ դոր – ծակցութեան վերայ արաբական աշխարհի իր եղբայր ժողովուրդներուն հետ, Արե – ւելքի թէ Արեւմուտքի մէջ , Ափրիկէի հետ, չէզոք երկիրներուն եւ բոլոր այն պետութիւններուն հետ՝ որոնք կը պաշ – պանեն արդարութիւնը եւ իրր սկզբունք կ'ընդունին ժողովուրդներու ազատու – թիւնը » : Իր «անվերապահ աջակցութիւ – նը ու անկեղծ թիկունքը» խոստանալէ եաք Պալեստինցիներուն՝ իրենց արդար պայքարին համար, Պումիդիէն դովքը հիւսած է «Մ իջին Արեւելքի» ճակատին վրայ ներկայիս կռուող արժերական դունդերուն :

ԱՆԳԼԻՈՑ նախարար Փորժ Թոմսըն , առջի օր Սալիսպուրի մեկնեցաւ, Ռոտե – զիոյ հետ բանակցելու համար :

դրուի իրենց սիրելին : Չէ՞ն դիտեր թէ ամէն կեանք պիտի ունենայ իր վախճանը, ինչպէս ամէն վարդ պիտի խամրի, երբ ձմեռը վրայ հասնի :

Կուլան, որովհետեւ Մահը, անողոք ու անկարեկից , կը նետէ իր ճանկը մնա – յողներուն սրտին ու կը խոցոտէ, կը բը – զըքտէ զայն : Ցաճախ, կը փրցնէ այդ սիրտը՝ իր տեղէն ու դիւային քրքիջը չրթունքին, իր մատներով կը տեզաւորէ զայն իր զոհին դադաղին մէջ :

Այո՛, դաւակին դադաղին մէջ կը մտնէ մօրը սիրտը : Ու մայրը ալ սիրտ չունե – նար : Հայրիկի մը, մայրիկի մը անկեն – դան միսերուն հետ Անդին կ'երթայ դա – ւակին սիրտը : Ու դաւակը ա՛լ սիրտ չու – նենար :

Մարդիկ դիտեն որ արցունքը չի դար – մաներ ողբերգութիւնը ու եա չի բերեր անվերադարձ մեկնողը : Մահուան հար – ուածը վճռական է, վերջնական ու ամ – բողջական :

Այս ճշմարտութիւնը ծանօթ է ամէնուս ալ: Եւ սակայն կ'արտասուենք՝ սիրուած ու պաշտուած անձին աճիւնին ի տես :

Երբեմն, սգաւորները՝ մեկնողին անմի – ջական պարագաները չեն միայն: Ազգն ալ վշտակից է անոնց : Աւիկա կը պատահի , երբ Մահը խլած է ազգին ու հայրենիքին նուիրեալներէն մէկը :

Քանիննե՛ր, քանիննե՛ր կորսնցուցինք այդ նուիրեալներու փաղանդէն , սա վերջին քսանամեակին :

« Խենթ »եր— օրհնեա՛լ «խենթ»եր—ո – րոնք մոռցան իրենց անձը, մոռցան աչ – խարհիկ վայելքները ու փարեցան սրբաղ – նագոյն իդէալին :

Ու այդ «խենթ»երէն մէկն ալ, եղ – բայրս :

×

Բացառիկ դէմք մըն էր: Մեռաքսէ նուրբ թելով մը միայն կապուած էր կեանքին այն երեւոյթներուն հետ, որոնց համար, ուրիշները, յաճախ, հոգի կու – տան — հարստութիւն, փառք ու անցա – ւոր վայելք : Իրեն համար կային միայն Աղգն ու Հայրենիքը : Գիրն ու Գրակա – նութիւնը : Մեր մեծագործչ լեզուն եւ ուրիշ ամէն բան, որ արժէք կուտայ մեր համրանքին :

Կը յիշեմ իր պատուէրներէն մէկը :

Համալսարանական ուսանող էի՝ Անգ – լիա : Այդ տարին ինք Երեւան էր: Ու Ե – րեւանէն կը գրէր ինծի ·

— Կ'ուզեմ որ օտար լեզուներ սորվիս ··· Բայց, ամէնէն առաջ, Էջմիածնական Հայերէն ···

Ճանչցուեցայ իրրեւ խմբագիր , հրա – պարակագիր : Տիտղոս մըն ալ տուին ի – րեն, իր բարեկամները — « Վեհափառ խմբագիր ···»:

Բայց, դրադէտ էր իր խորքին մէջ : Մե՛ղք, հեւ ի հեւ կեանքը Թոյլ չտուաւ որ խմբագրատունէն մինարան քաշուէր ու մշակէր դրականութեան մեր ածուն :

Տարի մը առաջ, երբ իր կեանքը չիջե – ցաւ, չա՛տ, չա՛տ բաներ դրեցին իր մա – սին՝ դինքը ճանչցողները :

Իր բազմաթիւ արժանիքներէն ու առա – քինութիւններէն, իր զաւկին , իր այրիին ու ինծի ժառանգ կը մնայ իր Նկարագրին վեհութիւնը :

— Ո՛չ, մայրիկ, Թող դիս կախեն, բայց ես իմ ընկերներս բերան չեմ տար, եթէ նոյնիսկ սպաննուած ըլլան ···

Այս բառերը կ'արտասանէր Գրամ Սիա – սիի բանտին մէջ, 1916ի Ապրիլին, երբ զաղանները կը յօշոտէին իր միսերը :

Աւելի մեծ, աւելի թանկագին ժառանգ ո՞վ ձգած է : Ո՞վ կը փնտռէ :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

1958, Յունուար 26

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Հայ Լրագրող

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԻՆ ԱՒԹԻՒ)

Բազմահմուտ մտաւորական էր··· լեզուաբան, հայագէտ եւ լրագրող :

Իր բազմակողմանի արժանիքներուն ամենադնահատելին — ու թերեւս յատկանշական դիծը կազմողը իր մէջ — իր լրագրողի հանդամանքն էր : Ասիկա փոքր բան չէ · մանաւանդ երբ նկատի ունե – նանք թէ մեր մէջ գրողները շատ են ··· բայց լրագրող քիչ կայ :

Կարողութիւնով, դիտակցութիւնով եւ կոչումով՝ ամբողջապէս հայ լրագրող էր : Բայց ի՞նչ է լրագրողը : Արտայայտիչն ու մեկնաբանողն է առօրեայ ան – ցուդարձին եւ եղելութեան , ներկայա – ցընելով ընթերցողին նշանակալից իրա – կանութիւն եւ կարծիք՝ յստակ, տրամա – բանական եւ ընթեռնլի ոճով : Ուղիղ դատումով եւ աներկիւղ համոզումով՝ մամուլի միջոցով կը ծառայէ հասարա – կութեան : Իսկ ահա՛յ լրագրողը ի՞նչ է : Մէկն է որ այս բոլորը կ'ընէ դժնդակ պայմաններու տակ, չնչին վարձատրու – թիւնով եւ անձնուրաց նուիրումով : Բարձր ասպարէզ :

Տարիներ չարունակ հաճոյքով եւ հե – տաքրքրութիւնով կարդացած ենք Ժի – րայր Միսաքեանի դրութիւնները, ու հի – մա որ ստորագրած է իր վերջին տողը՝ յետահայեաց ակնարկ մը նետենք իր գործին վրայ, վեր առնելու համար անոր հաղուագիւտ առաւելութիւնները :

Նախ՝ լեզուն : Անզիջող նախանձա – խնդրութիւնով՝ կը դրէր իրաւ հայերէն ··· յղկուած, մաքուր, ճչդրիտ, հարա – դատ : Ցարատեւ բծախնդիր ջանքով՝ կերտած էր հայերէն մը որուն կառոյցը արդիական էր այլ ամրացած մեր լեզուին հնամեայ հաստատուն հիմերուն վրայ :

Ոճը : Կուռ, կայտառ, պարզ, պատկե – րալից եւ կարճ :

Առանց ճոռոմաբանութեան — քանի մը բառով — կը ներկայացնէր մխրճ մը , դէմք մը կամ դէպք մը իր ճիշդ գոյնով եւ չափով : Արագ կը դրէր ··· ուժգին եւ յստակ :

Անհաւատալի պրպտումով, եւ առանց մա – կերեսային չեզումի, կը վերլուծէր օր – ուան նիւթը եւ անկեղծութեամբ ու խոր համոզումով — եւ յաճախ՝ սրամտու – թեամբ — կը դնէր մատը վէրքին վրայ : Եւ յաճախ յարատեւութեամբ կը պահէր մատը վէրքին վրայ :

Սրտցաւ ցաւումով՝ ազգային բարե – կարգութիւն կը քարոզէր : Իր մտքի լայն պաշարով եւ դիտակից հայրենասիրու – թիւնով, իր ուղիղ նկարագրով եւ կու – սակցական պարտաճանաչութեամբ՝ չէր կրնար անտարբեր ականատես մը ըլլալ մեր ազգային անհեթեթ յիմարութիւն – ներուն : Սուր դրչով կ'այպանէր անմի – տը, կը հեղնէր մեծամիտը, եւ կը պա – խարակէր նենգամիտը : Մտածող Հայուն համար՝ մեր ազգային կեանքը կատակեր – դութիւն մըն է : Զգացող Հայուն համար՝ ողբերգութիւն : Ժիրայր Միսաքեան կը ծիծաղէր ··· ու կ'արտասուէր : Այսօր – ուան հայ իրականութեան սակաւաթիւ ժամանակագիրներէն մէկն էր :

Ասոր հետ մէկտեղ՝ համակրանքով , համոզումով եւ հաւատքով կ'ներշնչէր հայ ժողովուրդը, հայ մշակոյթը, հայ լեզուն ու դրականութիւնը , հայ փառքերը :

Լայնօրէն կը գնահատէր հայ մամուլին ազգօգուտ եւ անփոխարինելի դերը : Ու, իր քաշուղձ եւ ինքնուրոյն բնաւորու – թիւնով՝ հեռու ամբոխէն, բոլորանուէր անվերապահութեամբ ծառայեց հայ լրա – գրութեան :

Կարճատես է լրագրողին — մանաւանդ հայ լրագրողին — փառքը : Բայց Ժի – րայր Միսաքեան փառք փնտռող չէր ··· իր վարձատրութիւնը եւ իր բաւարարու – թիւնը կը գտնէր իր գործին մէջ : Այդ գործը արժանի է մեր գնահատանքին եւ յարգանքին :

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ

ՅԱՐԳԱՆՔ

ԻՐ ԱՆՄՈՌԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեք՛կ ցրաւ, որ իր գործով
կ'ապրի աւվերջ, անդադար :

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հանդուցեալ Ժիրայր Միսաքեանը, ան – կասկած, Սփիւռքի բացառիկ դէմքերէն էր :

Գրեթէ երեք ամիս առաջ Հայութիւնը սգաց յայտնի մտաւորական Շաւարշ Նարդունիի մահը : Կը յիշեմ թէ ինչպէս երբ վերջինս Ա. Մ. Ն.երը կ'այցելէր քանի մը տարի առաջ, Ժիրայր Միսաք – եանը՝ իր նամակներէն մէկուն մէջ կ'ը – սէր թէ Նարդունի մեր իրական մտաւո – րականներէն մէկն է : Բնաւ չեմ մոռնար Նարդունիի հրապարակային մէկ ելոյթը Նիւ Եորքի մէջ ուր կոչ կ'ուղղէր հայ ժո – ղովուրդին յորդորելով թէ պէտք է ան – պայման տոկալ , տոկալ, տոկալ ապրո – ւին որովհետեւ առանց ատոր շատ դիւ – րին պիտի ըլլար կորսնցնել ազգային դի – տակցութիւն, սրբութիւնները — մէկ խօս – քով մեր գոյութեան անհրաժեշտ խա – րիսխները :

Հպիւ ամիս մը եղաք նոյն մտահոգու – թիւններով տանջուող, նոյն խէթալներուն ծառայող Ժիրայր Միսաքեանն ալ կոր – ծնցուինք : Իր մահը անձնական կո – րուստ մը ըլլալէ զատ դիս կը համակէ ուրիշ ճնշիչ հոգով մը՝ թէ արդեօք Մի – սաքեաններու այս բացառիկ սերունդին փոխարինողները որքա՜ն պիտի կրնան չարունակել անոնց գործը :

Միսաքեանի իմացական կարողութիւն – ներու եւ անոր կատարած ազգային, կու – սակցական ծառայութեանց մասին կարելի չէ լման պատկերացում տալ մէկ կամ եր – կու յօդուածով որովհետեւ լայն էին իր հետաքրքրութիւնները եւ իր գործունէու – թեան դաշտը : Ան քաղաքագէտ էր մի – ջազգային քաղաքականութեան եւ պատ – մութեան. իր է Սրբչլայթ աւ տի Արմի – նիըն Քուէշչըն մենագրութիւնը մեր նո – րագոյն պատմութեան ամէնէն հանգու – ցաւոր , ողբերգական չրջանը վերլուծող ամփոփ գործ մըն է : Անվիճելի փաստե – րու ,եւ վկայութիւններու վրայ հիմնը – ւած այս գիրքը անդնահատ նոր սերուն – դին եւ Ամերիկացիներու համար շատ օգ – տակար կրնայ ըլլալ : Ցետոյ, բոլորովին այլ բնագաւառէ ներս այսինքն՝ լեզուա – դիտական , բանասիրական մարզէ ներս ալ ունեցաւ իր փնտռած մասնակցութիւ – նը երբ պատրաստեց իր Պատդագամա – տեղ» :

Ու նորէն համբուրեց երախաները : Կ'ուզէր անոնց պատմել խանութին պա – տուհանի պուպրիկներուն մասին :

«Դուք ո՞վ էք, տղաք, ո՞վ էք աղջիկ – ներ», հարցուց խնդալով եւ անոնց վրայ հիանալով :

«Ասիկա Քրիստոսի Ծնունդի ծառն է», պատասխանեցին : Քրիստոս միշտ Ծնուն – դի ծառ մը ունի, այսօր, պզտիկ երա – խաներուն համար, որոնք իրենց ծառը չունին» :

Եւ հասկցաւ որ այս փոքրիկ տղաքն ու աղջիկները իրեն պէտ երախաներ էին : Ո – մանք սառած վիճակի մէջ, կողովներու մէջ լքուած էին Փեթերպուրկի հարուստ տուներու դրան առջեւ, ուրիշներ յանձ – նուած էին Ֆինլանտացի կիներու հոգա – տարութեան ու խեղդուած էին : Ուրիշ – ներ ալ կային, որոնք սովամահ եղած էին — Սամարայի Սովէն — իրենց մայրերու կուրծքին վրայ : Կային ուրիշներ, որոնք մեռած էին երկաթուղիներու երթորդ կարգի կառքերուն մէջ՝ նեխած օդին պատճառաւ :

Եւ սակայն, ամէնքն ալ այնտեղ էին ու ամէնքն ալ կը նմանէին Քրիստոսի չուրջը հաւաքուած հրեչտակներու :

Ու Քրիստոս անոնց մէջեւ կեցած էր՝ ձեռքերը անոնց երկարած ու կ'օրհնէր զանոնք եւ անոնց մեղաւոր մայրերը :

Այս երախաներուն մայրերը, մէկ կողմ տայցը որ պատարագի անգլերէն թարգ – մանութիւնն է, հետը կցուած բառարա – նով : Այս ալ անհրաժեշտ գործ մըն էր նկատի ունենալով եկեղեցի յաճախող անգլիախօս սերունդի դժուարութիւնը հայերէնի հետ ընդհանրապէս եւ գրաբա – րի հետ մասնաւորապէս : Պատարագա – մատոյցը արժէքաւոր է նաեւ անոր հա – մար որ օտարը հաղորդակից կընայ ընել մեր հոգեմաշ պատարագին :

Ժիրայր Միսաքեանը հայ լրագրութեան մէջ եւս վաւերական աւանդ մը թողուց իր «Տոմսեր»ով որոնք Եւրոպացի ստորա – գրութեամբ կը հրատարակուէին «Հայ – լենիք»ի եւ «Յառաջ»ի մէջ միշտ կար – գացուելով հետաքրքրութեամբ եւ հա – ճոյքով : Իր խուզարկու աչքերով կը քննէր ամէնօրեայ կեանքը յաճախ իր հա – կասական կողմերով եւ յետոյ իր այն – քան ազդու ոճով հայ իրականութենէ պատկերներ կուտար որոնք եւ հետաքրք – րական էին եւ դաստիարակիչ : Եւրոպա – ցին կը սորվեցնէր յարգել, գնահատել հայ արժէքները , կը դատապարտէր Հա – յութենէ եւ մարդկութենէ պարպուած բոլոր տեսակի այլասերածները, եւ կը խարազանէր Հայոց լեզուն չարչարողնե – րը : Իր Տոմսերէն աւաղ չատ փոքր ծաղ – կեփունջ մը միայն դրքի ձեւով հրատարա – կեալ ընթերցասէր հասարակութեան «Բուռ մը Տոմս Եւրոպացիէն» խորագրով : Այդ դիրքը կարդալով մարդ կը ճանչնայ չատ լաւ, ինքնամփոփ Միսաքեանի միւս կողմը, ուր յատկանշական էր իր հիւ – մորը :

Վերջապէս, ան մասնագէտ էր հայե – րէն, անգլերէն , ֆրանսերէն լեզուներու եւ 20 տարիէ ի վեր անխոնջ կ'աշխատէր հայերէն – անգլերէն – ֆրանսերէն բա – ռարանի վրայ ,որ անկասկած իր բեղ – նաւոր կեանքի մեծ հանդրուանը պիտի ըլլար : Տարի մը առաջ Հենրիկ Բուդա – եանի հետ հարցազրոյց մը պիտի ունենար յատկապէս իր բառարանին չուրջ : Ափ – սոս, Հայաստանի ունկընդիրները զըր – կուեցան այդ հարցազրոյցէն :

Շատ բաղձալի է որ իր անմոռաց յիչա – տակը յարդուի մայր հայրենիքի կողմէ եւս , իր բառարանի հրատարակութեամբ : Այդ գործը յարդանքի արժանի արտա – յայտութիւն մը ըլլալէ զատ շատ կենսա – կան պահանջի մը բաւարարութիւնը պէտք է նկատել :

Ժիրայր Միսաքեանը այդ անկաշառ դաղափարապաշտը , հաւատաւոր Դաշ – նակցականը, Հայ Դատի եւ մշակոյթի վաստակաւոր մտաւորականը իր կեանքով եւ գործով շատ բան տուաւ իր ժողովուր – դին. յուսանք որ իր թողած հարուստ ժառանգը բարի օրինակ հանդիսանայ գա – լիք սերունդներուն :

Թող այս քանի մը տողերը ծաղկեպսակ մը ըլլան իր թարմ չիրիմին վրայ :

ԱՐԱ. ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

Նիւ Եորք

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԵՍ ԵՒ ԱՍՏՈՒԻՐԸ...

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ա.

Ես եւ Աստուրը :

Ես եւ Աստուրը ընկերներ էինք , լաւ ընկերներ , կրնամ ըսել հարազատ եղ – բայրներ : Սիրով, կարեկից, իրարու հա – մար ոչինչ խնայող : Աստուրը չէն, վաո – վըռուն տղայ էր, համակ խինդ ու ծի – ծաղ : Ես ի վաղուց վերապահ, զգոյշ եւ համակերպող :

Թուրք լաճերուն մէջ երկուքս մինակ էինք : Մեր լաւ ընկերները , հայ ընկեր – ները, ամէնքն ալ գացին, ցրուեցան: Մարտիկը գնաց, Արութը գնաց, Պետրո – սը, Յակորը , Տիգրանը , Խաչօն, Ան – տիքը գացին. մենք, բախտին, մնացինք նոյն տեղը, նոյն գժոխքին մէջ, թուրք լաճերուն ընկերակից :

Աստուրը մեր քաղաքէն էր, ես գիւ – ղացի : Մեր ծանօթութիւնը սակայն կու – դար շատ հինէն, մեր մանուկ օրերէն : Գարնան եւ ամառուան ամիսներուն , երբ հայկական քաղաքը գրեթէ ամբողջու – թեամբ կը լեցուէին մեր ուռեստանն – րը իրենց կիրակիները անցընելու , Աս – տուրը ,իր ծնողքին հետ ,մեր տունիմնա – յուն հիւրերը կ'ըլլային : Մենք մեր գիւ – ղին տանիքներուն վրայ , պարակներուն մէջ, ընդարձակ մարզադետիններու եր – կայնքին «չըո» կը խաղայինք, փայտէ ճպոտներու վրայ նստած գիւղիս բաղմա – թիւ լաճերուն հետ «ձի կը թոցնէինք» :

Հիմա, այդ օրերուն, հին, երանելի օ – րերը անցած էին : կարկտաբեր փոթորիկ մը քանդեց ամէն բան, ամէն չինութիւն եւ դեղեցկութիւն, խնայեց միայն մեր ոսկորներուն ու նետեց մեզ պե – րութեան գիրկը ··· Այժմ մենք հօտա – ներ էինք՝ մեր նախկին հօտաղներուն տու – նը :

Մեզի համար միայն բախտաւորութի – նը այն էր այն օրերուն, որ իմ եւ Աս – տուրին մայրերը դեռ կ'ապրէին ու անոնց մայրական չուքին ապաւինած՝ սանկ – նանկ մեր ողբմելի վիճակը կը քաչէ – էինք : Շաբաթը մէկ – երկու անգամ, հօ – տը առջեւնիս ձգած կ'երկարէինք մինչեւ մերձակայ գիւղը ուր անչուք խրճիթի մը մէջ քանի մը ուրիչ կիներու հետ կ'ապ – րէին մեր մայրերը :

Այդ օրերը մեզի համար մխիթարական, երանելի օրեր էին, խինդ ու ծիծաղ կը տեսնուէր մեր դէմքերուն վրայ :

Իմ ազաս չար էր, կծծի, անգութ կեցած, կ'արտասուէին : Ամէն մարդ կը ճանչնար իր տղեկը կամ աղջնակը: Ու ե – րախաները կը թողէին անոնց քով, կը համբուրէին զանոնք եւ կը սրբէին անոնց աչքերը իրենց պզտիկ ձեռքերով եւ կը խնդրէին որ չլային, քանի որ իրենք այն – քա՛ն երջանիկ էին հիմա :

Առաւօտեան, դռնապանը, վարը, փայ – տերուն վրայ դասաւ փոքրիկ տղուն սա – ռած մարմինը: Անոր մայրն ալ փնտռե – ցին ու գտան: Ան ալ մեռած էր իրմէ առաջ: Ու երկուքը միասին հանդիսաց էին իրարու երկինքը, Աստուծոյ առջեւ:

×

Ինչո՞ւ համար այս տեսակ պատմու – թիւն մը հնարեցի: Սովորական օրագիրքա – դրելու թէ, գրող մը եղած ըլլալուս հա – մար :

Խոստացած էի երկու պատմութիւններ, որոնք իրական դէպքեր պիտի ներկայա – ցընէին :

Ահաւասիկ ճիշդ ատոր համար է, որ միշտ կ'երեւակայեմ թէ այս ամէնը կըր – նայինք իրա՛ւ պատահած ըլլալ :

Ինչ որ պատահեցաւ այդ նուիրին մէկ կամ փայտերու դէմին վրայ :

Գալով Քրիստոսի Ծնունդի ծառին, չեմ կրնար ըսել թէ ան իրա՛ւ գոյութիւն ու – նեցա՞ծ էր թէ ոչ :

ՖԼՈՏՈՐ ԴՈՍՏՈԾԵՎՍԿԻ

Թարգմ. ՆՈՒԱՐԴ ԽԱՆԼԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԽԻՎ

Ֆ. 1351, ց. 1, գ. 1, թ. 1–334

Ցուցակ

Ա. Ա. Ա.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Անիկ Մինասեան Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ իր սիրելի եղբօր Դաւիթ Տէր – Գալուստեանի եւ բոլոր ննջեցեալներուն հոգւոյն ի յիշատակ 20 ֆրանք կը նուիրէ Նարդունիի զործերու հրատարակութեան եւ տասը ֆր. «Ցա – ոյ»ին :

×

Մեռելոցի առթիւ, Օր. Արփինէ Սար – գիսեան երեսուն ֆրանք կը նուիրէ Աղ – քատախնամին իր եղբօր՝ Հրաչ Սարգիս – եանի յիշատակին : (Տառնալ Յառաջէն) :

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէն հարիւր ֆրանք կը նուիրէ Մշակոյթի Տան, ընկեր Սահակ Յովհաննէսեանի յի– շատակին : (Տառնալ «Յառաջ»էն) :

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈՒՄ

11 Նոյ. 1918ի Զինադադարի եւ Ազե – ւելեան բանակի զոյդ յիսնամեակներու ա– ռիթով, Եպիսկոպոսական Հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանդիստ կը կատարուի Ֆրանսացի եւ Հայ զինուորնե– րու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, ո– րոնք իրենց արդարութեան յաղթանակի հաշուոյն :

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախա – դահէ , Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, Յա– կոբ եպիս. Վարդանեան :

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մար – սէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ. կիրակի, իսկ Լասիոթա քաղաքի Ս. Կա– րապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուշիէ , 11 Նոյ. երկուշաբթի : Սկիզբ պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգե – հանգիստ 11·10 :

Ճ Ա Շ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախկին Ռազ. Միութիւնը ճաշ մը կազ– մակերպած է ի պատիւ Ֆրանս. բանակի 1914–18ի կամաւորներուն եւ Կիլիկեան ճակատի լեգէոնականներուն, որ տեղի պիտի ունենայ Եան'ց ակումբի սրահին մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ , Փարիզ (14) :

15 Նոյ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20ին : Ճաշադին նշանակուած է 20 Ֆրանք : Կանխաւ ապահովել տեղերը, հեռախօսե– լով 770–07–25 :

Փափաքելի է որ Միութեան բոլոր ան – դամները, իրենց ընտանիքներով ներկայ գտնուին սոյն հացկերոյթին, յարգանքի տուրքը տալու համար իրենց ընկեր նախ– կին կամաւոր ռազմիկներուն :

Արձանագրութեան համար վերջին թը – ւական նշանակուած է Նոյ. 13 :

ԴԱՄԱՅՕՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Բժշկական Մի – ութեան կողմէ , Շաբաթ (Նոյ. 6) ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը, 17 Բիւ Պլէօ , (Մեթրօ Քատէ) :

Կը խօսի ՏՈՔԹ. Խ. ԱՂԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Լոմպակօ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆԶՈՑՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նա – խաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի :

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ո– սոսմնասիրաց Միութիւնը Մուրատի յիս– նամեակը կ'ոգեկոչէ Դեկտեմբեր 1ին :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարե– կան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սիբ – լանտիաի մէջ :

×

Մարսէյլ քաղաքի, Կապոյտ Խաչի վար– չութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Յուն– ուար 12ին, Վօվրնաւակ, Էքսէն հինգ քի– լոմեթր , զեղեցիկ ճաշարան մը : Տեղե– րը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմե– լով Ֆօթօ Ռեքս , 2 Բիւ Պերնար տիւ Պուա, կամ իրիկունը 8ին, 26 Բիւ տէ Քոնվալէսան :

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երկսեռ երգ – չախումբի տարեկան զեղարուեստական ցերեկոյթ – թէյասեղանը Փետրուար 16 – ին, Մեզոն տէ Սաւնթրօ, ժամը 15էն 20 :

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մեծ պատրաստութեամբ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9 – 10 –11

Ֆութպոլի մրցումները , հանդէս , վարիչեթէ , Շաբաթ (9 Նոյեմբեր), ժամը 21ին : Գեղարուեստական խը– նամուած բաժին , մասնակցու – թեամբ արեւոյչներու :

Երգ՝

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ

եւ

ՄԱՐՍԵԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կիրակի (Նոյմբեր 10) ժամը 21ին պարահանդէս

Vamping

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12 :

Ժանթիյլի.— Հինգշաբթի օրուան դա – սընթացքները կը չարունակուին : 22 Րիւ Վիէթոր Հիւկօ, Ժանթիյլի :

Շաւիլ.— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը : Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ.— 4 Րիւ Մա– րի Լօր, Պուա Քոլոմպ :

Պանեէօ – Քաչան. — 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ – կայացում :

Ապրիլ 24 , Օր Նահատակաց :

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ԹԻՐՈՂ

Աւստրիոյ ամէնէն արեւոտ չրջանը :

Մեկնում Դեկտ. 23ին, վերադարձ Յունուար 5ին :

Հանգստաւէտ սովորական պանդոկնե – րուն մէջ ԹՐԷՆՕ (բարձրութիւն 1214 մեթր), Դահուկի (սքի) զպրոց , փաթի– նուառ եւայլն :

Երիտասարդներու համար մասնաւոր հսկողութիւն որակեալ մոնիթէօրներու կողմէ :

Թիրոլերհոֆ պանդոկը, նոր կառուց – ուած, չատ լաւ զիրքով , լաւ եւ առատ ճաշ, տաք ու պաղ ջուր

460 ՖՐԱՆՔ

Յում վիրնըր պանդոկը, հանգստաւէտ, երիտասարդական մթնոլորտ, պարասը – րահ, տաք եւ պաղ ջուր 411 ՖՐԱՆՔ :

Տեղերը սահմանափակ են : կանխավը – ճար՝ 100 ֆրանք :

Այս զումարին մէջ են ճամբու ծախքը (վերադահուած տեղերով Թրէնին մէջ), ինսպրուքի կայարանէն Թրէնս փոխա – դրութիւն, պանդոկ եւ ճաշ ու արկածի ապահովադրութիւն :

Դիմել՝

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.

MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակեր – պենք զեղչեալ գնով յարմարելով ներ– կայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամ – ներն ու բարեկամները օգտուին անթաղ – դատելի պատեհութենէն :

ԷՏ. ՃԻՔԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ բաղաբապետարանի *սրահը՝*

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՄԱԺԱԿ ՏԷՐ–ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն առք հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր :

Ձոխ պիւֆէ Մուտք 5 ֆրանք

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 19 ժամը 20,30ին

Կը ներկայացուի՝

ԽՆՁՈՐԻ

Հոգեբանական թատերգութիւն

Հեղինակ՝ ՏԻԿ. ԼԻԻՍԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

THEATRES DES ARTS, 66 Rue de Rochechouart, PARIS (9e)

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԸՏՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՍԱՆՕՐ, (*Ֆրանսական բեմի եւ ձայնասփիւռի ու հայ բեմի սիրուած եւ ծանօթ արուեստագիտուհի*)

Պ. ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, (*Հայ բեմի ծանօթ եւ սիրուած դերասան*)

Օր. ՍՕՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (*Պուքրէշի Քօնսէրվաթուարէն*)

Օրիորդներ՝ ՍԵԴԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՎԵՐՈՆԻՔ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ, ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՁՕՆԹՈՒՐԵԱՆ, ԱՆԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ, ԻՄԱՍՏՈՒՀԻ ՏԷՐԷԵԱՆ :

Պ. Պ. ԱՐԳԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՍԷԹԵԱՆ, ԱՐՄԱՆ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ, ԹՈՎՄԱՍ ՀԱԽՎԷՐԹԵԱՆ, ԱԶԱՏ ՍԱՄԼԵԱՆ

Prix des places : 15, 10 et 5 Francs

Les billets sont disponibles chez Madame Bakerdjian, 35 Rue de Trévise
Madame Markarian, 32 Rue de Trévise et au guichet du théâtre

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN
(1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER
Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ. Բալուեան 43, Rue Richer

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ

Շէլի մէջ (31, Րիւ Փիէռ : Քառթիէ Մելլէյ) ծախու է, հոդով, միայարկանի տուն մը (բարձրանալու իրաւունք կայ), մէկ ննջասենեակ, ճաշասրահ, խոհանոց , բաղնիք, մուտք, տաք եւ պաղ ջուր եւն. : Պաղատու ծառերով պարտէզ մը : Ճա – կատ՝ 15 մեթր, խորութիւն՝ 29 մեթր 50, (ընդհ. տարածութիւն 413 քառ. մե – թըր) : Մատչելի պայմաններ :

Գրել՝

KRIKOR TOROSSIAN
233 Fbg. St-Martin, Paris (10e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շահապետեան Տիգրան Համայեակի որ կորսուած է պատերազմէն ի վեր եւ կը կարծուի որ Քալիֆորնիա է (Ամերիկա) : Զինքը կը փնտռեն իր զաւակները՝ Մա– րթա, Ռուտոլֆ, Մակտա եւ Կինը :

Հասցէ Հայաստան , Արտաշատի չրջան, Մրզանոյշ գիւղ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէրը Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկը – սած են : Մասնաւոր օթօբառ մը տրամա– դրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար :

Օթօբառը կը մեկնի Քոլոմպէն, Ավընիւ Ա.Ժ.Ա.Ն ՍԱՌ, ժամը 9ին, կ'անցնի Պուա Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը: ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան :

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները , աղջիկ կամ տղայ , դրկել հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կա– յարաններէն մէկին ու միւսը ընտրել եւ դրել կամ հեռաձայնել վարժարանի տնօ– րէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանչ առնէ օթօբառը :

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93

Հեռաձայն 927–01–72 :

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
5
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI
5 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԱՅԿ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11355 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.355

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՅԿՈՆ ԴԺԳՈՒՀ Է

Հիսթայլին Վիկթնամի ամբակոծու – թիւններուն վերջ տալու ճոնսընի որո – շումին հետ, մինչ վարպետյրը կ'իջնէ փարիզի աւելի քան վեց ամիս տեւող ա – ռանձ խօսակցութիւններուն վրայ, բուն դժուարութիւնները կը սկսին հիմա, ի – րար բանակցութիւններու նախօրեակին : Այս նկատումը տեսակ մը «պայմանա – գիր» է. ճոնսըն չէ՞տեց թէ առաջ կը նշուի «թէնամիին բարեացակամութիւ – նը» ապա՝ աւելցնելով. «Յստակ կերպով հաս – կցուցինք հակառակորդին, թէ խօսակ – ցութիւնները չեն կրնար չարունակուիլ՝ եթէ երեք դինուորական գետնի վրայ չենայ օգտուիլ անկէ» : Ուշադրութեան ենթակայը աւելի չէ՞տուած կը յայտնուի Յին Թըօքի յայտարարութեան մէջ, թէ « Հիսթայլին – Վիկթնամի տուած որո – շումին կախուած է խաղաղութիւնը կամ պատերազմի չարունակութիւնը : Ինչ կը վերաբերի Սայկոնի, բացարձակապէս կը մերժէ մասնակցիլ «լայն» բանակցու – թիւններուն, եթէ երբեք Վիկթքոնկը մաս չի կազմեր, առանց հանդամանքի, Հիսթայլին – Վիկթնամի պատուիրակու – թեան : Աւելին, Հիւսիսայլին – Վիկթ – նամ պէտք է ուղղակի բանակցութիւննե – րու սկսի Հարաւին հետ : Նախագահ Թիէօ «երբեք պիտի չճանչնայ Վիկթ – քոնկը եւ բանակցութիւնները իմաստ չու – նին՝ եթէ Հանոյ չօչափելի երաշխաւո – րութիւններ չի տար» : Իրապէս, կարելի է նկատել թէ ճոնսըն ամէնէն աւելի Սայկոնի յարուցած դժուարութիւններուն պիտի հանդիպի :

Հիսթայլին – Վիկթնամի դիրքաւորու – մը կարելի է տեսնել Սայկոնի մէջ եղած հետեւեալ յայտարարութիւններուն մէջ, ուր ակներեւ միակամութիւն մը կը յայտ – նուի նախ. Թիէօյի չուրջ.— « Նախագա – հին բոնած ամուր դիրքը լաւագոյն ար – ձագանգը պարտութիւն պարտու – թեան վրայ կրեցին » : «Վիկթքոնկը միակ հարապատ ներկայացուցիչն է» հարաւ. Վիկթնամցի ժողովուրդին՝ բանակցելու եւ կարգադրելու Հարաւային – Վիկթնամ մի վերաբերեալ «բոլոր խնդիրները » : Ինչպէս կ'երեւի, Հոքէջարթի օր փա – խի բանակցութիւնները կը վերսկսին յունուարի պայմաններու մէջ :

ՄԵՔՍԻԿՈՅԻ 19-Դ ՕՂԻՄՊԻԱԿԱՆԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԻ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՅԱՋՈՂՈՒԹԵԱՄԲ

ԲՈՑԱՒԱՒՈՒ ՋԱՀԸ ՇԻՋԵՑԱՒ, ՎԵՐՍՏԻՆ ԼՈՒՍԱՒԱՒՈՒԵԼՈՒ 1972ԻՆ՝ ՄԻՒՆԻԽԻ ՄԷՋ· ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ԵՂԱՒ ՕՂԻՄՊԻԱԿԱՆԻ ԳԵՂԵՑԿԱԳՈՑՆ ՕՐԸ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Բոլոր լաւատեսութիւնները, յուսալից հեռանկարները իրենց ամբողջ համեմա – տութեամբ եկան յաջողութեան կնիքը դը – նելու 1968ի Մեքսիկոյի 19րդ խաղերու բարդ հանդոյցին վրայ : Միջազգային Օ – ղիմպիականի վերին մարմինը, Մեքսիկո – յի խաղերուն կազմակերպիչ կոմիտէն դատաւորներու հսկայ բանակն ու մեք – սիկեան ազնիւ ժողովուրդի ներդաշնակ ղործակցութիւնը իրենց արդար եւ գնա – հատելի բաժինը բերին այս չնորհաւորե – լի յաջողութեան :

Ամբողջ տասնեւհինգ օր, Մեքսիկօն ապ – րեցաւ իր պատմութեան ամէնէն հպարտ ու երջանիկ թուականներէն մէկը, իսկ տասնեակ հազարաւոր ամէն ազգի հան – դիսականներ, միշտ ոգեւոր եւ խանդա – վառ, երջանիկ ականատեսները եղան Օ – ղիմպիական խաղերու ամէնէն կատար – եալին :

Երկար պիտի ըլլար թուել եւ մանրա – մասնել խաղերու թեքնիք բոլոր ար – դիւնքները, խորհրդածել, պատճառները փնտռել ախոյեաններու գերազանցու – թեան կամ պարտեալներու թերութեան :

Սակայն եթէ պիտի ուզենք չէ՞տեալ դիմագիծը բնորոշել 1968ի Ողիմպիակա – նին, ինքնաբերաբար պիտի յանգինք այն եղրակացութեան, թէ լաւագոյն պատ – րաստուած եւ գնահատելի տարրոդելինե – րով զինուած ամերիկեան երկտեւ մար – զիկներու գեղեցիկ հոյլն էր, որ Ողիմ – պիականի դափնին խլեց եւ տարաւ տուխ – ծի բաժինը, եւ այդ որքան աթլէթիք նոյնքան եւ լողալու երկու կարեւոր բա – ժիններուն մէջ ապահովելով առաջին տե – ղը՝ 46 ոսկի, երեսուն արծաթ եւ 33 պը – ղինձէ մեռալներով : Իր անմիջական եւ միակ վտանգաւոր մրցակիցին՝ Խորհ. Միութեան մարզիկները, ունեցան 29 ոս – կի, 31 արծաթ եւ 31 պղինձ մեռալներ : Եթէ այս արդիւնքները վերածենք կէտե – րու, երկու հսկաներու առած թիւերը պիտի ըլլան յաջորդաբար 1248 եւ 1074 : Աւտնցմէ անմիջապէս ետք եկող երկիր – ներ, ինչպէս Հունգարիա, Գերմանիա եւ ձափոն, հազիւ մեծերուն մէկ երրորդ մեռալներն ու կէտերը ունին :

Աթլէթիք եւ լողորդութեան խաղերէն ետք, Ողիմպիականի ամէնէն կեդրոնա – ձիգ մարզախաղը անկասկած եղաւ Պաս – կէթպոլը, որուն չուրջ զրուեցաւ, խօս – ուեցաւ եւ կռնխակալ կարծիքներու եւ նախատեսութեանց դուռ բացաւ :

1936ին, առաջին անգամ ներմուծուած պասկէթը եւ անկէ ի վեր յաջորդաբար 76 դատումներու եւ վերջին մրցումներուն ան – պարտ Ընդբլ Սամի մարզիկները այս ան – գամ իրենց դէմ ունէին երկու խիստ վը – տանգաւոր մրցակիցներ՝ յանձին Ռուսե – րուն եւ Եուկոսլաւներուն, որոնք Մեքսի – կօ եկած էին ամերիկեան խումբին դեր – կայութեան վերջ տալու հաստատ վճռա – կամութեամբ : Անոնց լաւատեսութեան դլխաւոր պատճառներէն երկուքը Ամե – րիկեան խումբի երկու լաւագոյն խաղա – ցողներու՝ Լ. Ալճինտրի եւ Է. Հէյսի բացակայութիւնն եւ խումբի մարզումի ժամանակի կարճութիւնն էր :

Բայց այս բոլոր յուսադրիչ հեռանկար – ները օճառի պղպջակներու վերածուե – ցան, երբ նախավերջին մրցումին եռա – կոսլաւները անսպասելի, բայց տպաւո – րիչ խաղարկութեամբ յաղթեցին Ռուսե – րուն 63 – 62 արդիւնքով· սակայն վեր· ջին եւ ճակատագրական մրցումին, ա – նոնք խոնարհեցան պասկէթպոլի անվիճե – լի վարպետ Ամերիկեան խումբին առջեւ 65–50 կէտերով :

Հետաքրքրական, առաւել չափով, պէտք է յիշել նաեւ մարմնամարզը, որուն դանազան պատկերներուն մէջ Անդղլական Զեխ դեղուհի՝ Վէրա Քասլավսքան չորս ոսկի մեռալներ չահեցաւ : Ըմբշամարտը, կռփամարտը, ծանրութիւն վերցնելն ու վոլիպոլը, որոնց մէջ ունեցած լաւագոյն ներկայացուցիչներով Ռուսերը կուդային միշտ առաջին կարդի վրայ եւ նոյն այդ խաղերուն մէջ արձանագրած յաջողու – թիւններով, կրցան մրցումներու վերջա – նորութեան զգալի կերպով բարելաւել ի – րենց դիրքը ընդհանուր դասաւորման մէջ :

Հաճելի անակնկալ մըն էր նոյնպէս ան – սպասելի յաջողութիւնը Մեքսիկոյի մար – զիկներուն, որոնք երեք ոսկի, երեք ար – ծաթ, երեք պղինձէ պատուաբեր մեռալ – ներով, եթէ 15րդ տեղը զրաւեցին ընդհա – նուր դասաւորման մէջ, կրցան մեծ չա – փով արդարացնել իրենց վրայ զրուած յոյսերը, ջերմ համակրանքի եւ խանդա – վառ ընդհատականքի արժանանալով իրենց ժողովուրդին կողմէ :

Ողիմպիականի փակման արարողութիւնը

Որքան հետաքրքիր եւ հաճելի եղան մրցումներու, տրուած անսահման վա – յելքը, նոյնքան աւելի հրապուրիչ երե – ւոյթ մը առաւ փակման հանդէսը :

Աւելի քան ութսուն հազար հանդիսա – կաններ սեղմուած չարքերով լեցուցած էին ամբողջ մարզադաշտը, Հոկտեմբեր 27ին : Անոնք եկած էին փակման արարո – ղութեան հրաժեշտի վերջին ժամերուն յուզումի եւ ցնծութեան մէջ ապրիլ :

Ժամը ճիշդ 6·30ին կը հասնի հանրա – պետութեան վսեմ· նախագահը իր տիկ – նոջ հետ, որուն կ'ընկերանայ Մեքսիկո քաղաքի քաղաքապետը, Միջազգային Օ – ղիմպիական վերին մարմնի եւ կազմա – կերպիչ կոմիտէին նախագահները : Նա – խագահի մուտքը կ'ողջունուի թնդանօթի հարուածներով՝ որուն կը յաջորդէ ազ – գային քայլերգը :

Տարիներու ընկալեալ սովորութիւնը փոփոխութեան ենթարկուած է, մաս – նակցող երկիրներէն իւրաքանչիւրը տը – րամադրած է միայն վեց մարզիկներ, ո – րոնք նախապէս մուտք գործած իրենց դրօշակներով կը հետեւին ու կ'երթան ճակատելու պատուոյ բեմին առջեւ :

Ելեկտրոնիկ նշանատախտակին վրայ նախ կ'արձանագրուի Մեքսիկօ 1968, որ – մէ ետք անոր կռնակին վրայ հաստատ – ուած երեք կայմերուն վրայ դանդաղօրէն կը բարձրանան յունական, մեքսիկեան եւ դերմանական դրօշակները՝ վերջինը իր պատիւ այն երկրին՝ ուր տեղի պիտի ու – նենան 1972ի խաղերը : Մինչ նուագա – խումբը կը հնչեցնէ յունական եւ մեքսիկ – եան քայլերգները եւ Պէթհովէնի 9րդ Սիմֆոնիէն մաս մը, զուգահեռ ասոնց լուսաւոր տառերով կ'արձանագրուի՝ Միւնիխ 1972 :

Բեմ կը բարձրանայ Միջազգային Ո – ղիմպիականի նախագահ՝ Պ. Էվէրի Պրիւն – տաժ, եւ սպաներէն լեզուով չնորհակա – լութիւն կը յայտնէ հիւրընկալ երկրի նա – խագահին, հիւրասէր ժողովուրդին եւ կը հրաւիրէ բոլոր մարզիկները ժամա – դրուիլ 20րդ Ողիմպիական խաղերուն՝ ո – րոնք 1972ին տեղի պիտի ունենան Արեւ – մտեան Գերմանիոյ Միւնիխ քաղաքին մէջ :

Զինուորական պատիւներով կայմէն վար կ'առնուի Ողիմպիականի հինգ օ – ղակներու դրօշակը, որմէ ետք յանկարծ ամբողջ մարզադաշտը կը մթագնի, բո – լոր լոյսերը մարած են, միայն Ողիմ – պիականի ջահն է որ ազօտ լոյս մը կը սփռէ մթնցած ամբողջ տարածքին վրայ : Ժողովուրդը լուռ է ու երկիւղածութեամբ եւ յուզումով հայեացքները յառած ջա – հին, որ դանդաղօրէն կը սկսի պզտիկ – նալ, մանրանալ ու վերջապէս ամբողջու – թեամբ չքնել : Ցանկարծ խաւարը կը ճեղ – քուի հրաւառութեան արձագանդ տուած ահարկու ձայներով, սուլիչներով ու եր – կինքի վրայ տարածուած գոյնզգոյն լու – սաւոր պատկերներով· յայտադիրը ար – դէն վերջացած է, մարզիկները կը սկսին երկար չարքերով հեռանալ դաշտէն, մինչ ժողովուրդը ամբողջութեամբ ոգե – ւորութիւն եւ խնդութիւն զարձած՝ ան – դադար կը ծափահարէ զանոնք :

Ու այսպէս, ցնծութեան մէջ, Ողիմ – պիականի վեցերկօղանի օրը վերջ կը զտ – նէ : Վարպետյրը կ'իջնէ 1968ի Մեքսիկոյի Ողիմպիականին վրայ :

Ց· ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՍ· ԷՖ· Ի· Օ·ի ժողովը վերջ դաւա – կի Մոլէի յաղթանակով՝ հակառակ Կաս – թոն Տըֆէրի տեսակէտներուն, որ կ'ու – զէր կազմակերպչական նոր կառոյցով օժտուած, աւելի երիտասարդ եւ լայն կուսակցութեան մը դիմագիծը տալ ԷՍ· ԷՖ· Ի· Օ·ի :

« ՓԱՐԱՆՏԻՈՒ, դուն անմահ ես : Ա – զատութիւն : Ժողովրդավարութիւն » պո – չելով, աւելի քան չխուն հազար Ցոյներ ընկերացան նախկին վարչապետի դագա – ղին, թաղմանական հանդիսութիւնը վե – րածելով քաղաքական ցոյցի, հակառակ անոր որ Փափանտրէուի ընտանիքը մաս – նաւոր հաղորդագրութեամբ մը կը խնդ – րէր որեւէ ցոյց չկատարել :

ՋՕՐ. ԿՈՎՈՆ յայտարարեց, թէ «Նէ – ժերիան դաշնակցային հանրապետութիւ – նը միշտ պատրաստ է վերսկսելու Պիաֆ – րացիներուն հետ խաղաղութեան բանակ – ցութիւնները :

ՍՈՒՔԶԻ ջրանցքի երկայնքին ձգտուած կացութիւն մը կը տիրէ : Առջի օր եգիպ – տական եւ իսրայէլեան ուժերը օդային նոր բախումներ ունեցան :

ԻՏԱԼԻՈՑ վալլէ Մոսսոյի չրջանին մէջ հեղեղանման անձրեւներուն պատճառով ջուրերը յորդած են եւ մեծ վնասներ պատճառած : Աւելի քան հարիւր մեռեալ – ներ կան :

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ արձակուրդին առի – թով ինքնաչարժի արկածով զոհերուն թի – ւը չատ ծանր է Ֆրանսայի մէջ : Երկու – չաբթի առաւօտ կարելի էր հաշուել աւ – դէն 150 մեռեալ եւ աւելի քան 900 վի – րաւոր :

ՀՕ ՇԻ ՄԻՆ յայտարարեց թէ «այս ա – ռաջին չաղթանակէն » ետք Հանոյ պիտի չարունակէ պայքարը մինչեւ «վերջնական չաղթանակ : Հիմա այլեւս ամբողջ երկրին սրբազան պարտականութիւնն է զօրացնել մեր վճռակամութիւնը եւ ապահով Հարա – ւը : Թող մեր հայրենակիցները անվհատ չարունակեն ըմբոստութիւնն ու յարձա – կումները եւ հաստատաքայլ առաջ քա – լեն՝ կատարեալ չաղթանակ մը տանելու համար » :

«...ԱՅՍ ՀՄՈՒՏ, ՀԱՆՃԱՐԵՂ ԼՈՌԵՑԻՆ...»

(ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ)

Թումանեանը միշտ եղել է երիտասարդութեան եւ յատկապէս երիտասարդ ըղրօղների, բանաստեղծների եւ արձակագիրների հետ :

Դուրդուրացել է նրանց վրայ, հսկել նրանց առաջին քայլերը, դրել է նրանց մասին, քաջալերել, ընդունել է նրանց իր տանը, կարդացել, խորհուրդներ տուել ...

Նրանցից շատերն են զարձել դրող ու նրա մահից յետոյ, մինչեւ մեր օրերը, դրել ու դրում են նրա մասին երախտագիտութեամբ ու սիրով շնչող յիշողութիւններ :

Գրականութեան նահապետ էր նա ու նահապետ՝ իր պայծառ հոգով ու մեծ սրտով :

Յայտնի է Վահան Տէրեանի ակրը դէպի Թումանեանը, նրա անսահման սերտ կապերը « Թումանեանի պալատի» հետ :

Ի՞նչպէս է վերաբերուել Տէրեանին Թումանեանը : Ալ. Ծատուրեանին զրած մի նամակում կան այսպիսի սրտագին տողեր .

« ... Ի՞նչպէս է եւ ի՞նչ է անում մեր սիրելի Վահանը, ի՞նչպէս է նրա սիրտը, որ կարծես իր ամուսնու դեղեցիկ երգերից մինը լինի ...»:

Զգիտես, ո՞ւմ նախանձես կամ երանի տաս, Թումանեանի՞ն, որ գիտէր սիրել այդքան խոր ու սրտալի, թէ «սիրելի Վահանին», որին այդպէս սիրել է Մեծ Լոռեցին խոր ու սրտալի սիրով ու սրտով :

×

1916 *Յունուարի առեան ու աւերի փոշու մէջ Թումանեանի սրտաեա աչքերը մի ակնկալութիւն ունէին Ռուսաստանից. « աւտոնոմիա»:*

Ուրիշներն այդ էլ չէին տեսնում :

« ... Հայերի համար՝ աւտոնոմիան ուտոպիա չի,— զրում է նա, — այլ շատ հասարակ մի հասարակարգ : Ուտոպիան էն է, որ չկայ, չի լինելու, իսկ աւտոնոմիա կայ, լինում է ու կը լինի...»:

Աւտոնոմիա ստանալու զաղափարը այն ժամանակ մեծ արձագանգ է զտել ժողովրդական լայն խաւերում : Այս մասին անդամ երգ է հիւսուել ու երգուել :

Այսպէս.

Ըմլա մեճ Ինգլիզից պակա՞ս եճ,
Ըմլա մեճ Ֆրանցուզից պակա՞ս եճ,
Հարի՞ մեզ չտան աւտոնում ...

Այս խօսքերը երգւում էին «Մարսէյեզ»ի եղանակով : Պարզ էր, որ ժողովրդը Աւտոնոմիան չփոթում էր անկախ հանրապետութեան հետ, կամ... ուզում էր Աւտոնոմիայի անուան տակ... հան – րապետութիւն ձեռք զցել ... աւտոնոմն էլ մէջը, այսինքն՝ աւտոնոմ հանրապետութիւն :

Թումանեանը զիտէր, թէ ինչ բան է աւտոնոմիան , եւ այդ էր ուզում Ռուսաստանից, այն էլ ոչ սեպարատ, այսինքն՝ Ռուսաստանից անջատուած աւտոնոմիա ...

Թումանեանը զրում է. «Եւ չէ՞ որ աւտոնոմիան բնաւ սեպարատիզմ չէ ենթադրում : Զեզ աւելին ասեմ. եթէ Ռուսաստանը մեզ աւտոնոմիա տար ու ասէր՝ «Դէ, մնաք բարով, ես գնում եմ», դոնէ ես չատ կը վախենայի ...»:

Թումանեան եւ վախ: Սրանք անյարիր հասկացութիւններ են : Թումանեանը եղել է անվախ մարդ : Ազգամիջեան խռովութիւնների ամենածանր օրերին նա եղել է արիւնոտ դէպքերի չիկացած ու եռացող կաթսայում : 1918 Յունուարի Մայիսի 16ին, Ղարաքիլիսայում նա ըստորագրում է կոչ. «Լոռեցիներ, իմ քաջ հայրենակիցներ ,փոքրաթիւ թշնամին մեր սարերին է հասել ... Հաւաքուեցէք մեր մութ անտառների նման, կանդնեցէք անասան մեր սարերի նման, կրակ թափեցէք ու զարկեցէք մեր սարերի կայծակների նման : Թող թշնամին էլ տեսնի , աշխարհքն էլ, որ կարելի է էրզրումի վրից էլ անցնել, Ղարսի վրից էլ, բայց Լոռու սարերից անցնել չի կարելի ...» — ահա Թումանեանը :

Թումանեանը տեսել է ե'ւ բանտ, ե'ւ հետապնդում , ե'ւ մի անդամ չէ , որ հանդիպել է մահուան՝ աչք աչքի, ու չի վախեցել :

Տեսնես ինչո՞ւ է վախենում այս անգամ անվախ Լոռեցին եւ այն էլ՝ «շատ»:

×

« ... Գրականութիւն ունենալու համար ժողովուրդները պէտք է ոչինչ չխնայեն եւ նոյնիսկ պաշտպանելու դէպքում էլ լաւ իմանան, որ իրենց պահածներից ու պաշտպանածներից տասնից մինն է մեջակ զրող դուրս զալիս, հարիւրից մինը՝ տաղանդաւոր ու հազարից մինը՝ հանճարեղ »:

Ու դեռ կան մարդիկ, որ պնդում են, թէ մեծ բանաստեղծները Թուաբանութիւնից զոյլ են ...

×

Թումանեանը սիրել է Պուշկինին , համարել է նրան «մեծ», «խաշոր», «հոյակապ»: Եւ պիտի՞ք , թէ նա մեծ բանաստեղծի ծով ստեղծագործութեան մէջ ամէնից շատ որ զործն է սիրել . «Զմեռուայ իրիկունը »: Երեսուներկու տող – նոց մի բանաստեղծութիւն :

Թումանեանը Պուշկինեան վարպետութեամբ եւ սրտով թարգմանել է «Էս զո – հարը»:

Հողմը մէգով երկինքն առնում ,
Գալարում է քուխը ձեան ,
Մին՝ մանկան պէս լաց է լինում ,
Մին՝ ոռնում է գերք գազան ...

Ո՞վ չի յիշում :

Թումանեանից յետոյ պիտի զար մի նոր բանաստեղծ եւ խոնարհուելով նրա ծով ստեղծագործութեան առաջ, ամէնից շատ պիտի սիրէր նրա տասներկու տողանոց մի բանաստեղծութիւնը՝ «Պատարանք»ը : Բերենք այդ՝ Զարենցի արտայայտութեամբ՝ «Գենիալնի ստիխ»ը, որ թարգմանի՝ հանճարեղ բանաստեղծութիւնը :

Վեր է կացել էն սարում
Մեր Զալանկը իր թեւից .
Գնում է մութ անտառում ,
Փայլ ախպէրս ետեւից :
Զրնգում են նրանիք խոր
Էն անտառում կուսական ,
Ես կանչում եմ նորից նոր ,
Ինձ թւում է, թէ՝ կը գան ...
Զո՛ւր... վաղուց են, ա՛խ, նրանիք
Մեր սարերից գնացել .
Էդ գիլ ձէներն են մենակ
Իմ ականջում մնացել ...

Արտասանում էր երգուն ձօներով, լըռում, յետոյ ձեռները պարզում աչ ու ձախ ու բացականչում.

— *Այ տղայ, էս ո՞նց է զրել...*

×

Արեւմտահայ, կամ ինչպէս Թումանեանն է ասում՝ տաճկահայ զրականութիւնը ծանօթ չի եղել ռուսահայերին : Երջանիկ բացառութիւն են կազմել Պարոնեանն ու Դուրեանը, որոնց զործերը հրատարակուել են Թիֆլիզում :

Սառոյցը կտրում է Թումանեանը :

1913 Յունուարին, Նոյեմբերեան Հայոց զրողների ընկերութեան երեկոյթների երկրորդ շրջանի առաջին երեկոն նուիրուում է արեւմտահայ զրականութեանը :

Լսենք իրեն .

« Մեր նոր շրջանը բաց ենք անում տաճկահայ զրականութեան նուիրուած երեկոյթով ... որին յաւելի կերպով անծանօթ ենք մնացել : Սա մի անբնական ու աննորմալ երեւոյթ է, որ վերացնելու համար առանձին հոգ պէտք է ունենանք ... Այժմ մեր առջեւ կը բացուի ազգային հարստութեան մի նոր զանձարան... եւ մենք աւելի հարուստ, աւելի ուժեղ ու աւելի հպարտ կը զգանք մեզ»:

Հասել է ամէն բանի, արել է ամէն ինչ, որ Հայն իրեն աւելի հարուստ, աւելի ուժեղ ու հպարտ զգայ ...

×

Ու քանի որ նորից խօսք բացուեց Զարենցի մասին, ասենք ու հաստատենք եւ այն, որ հայ բանաստեղծների մէջ նրա համար ամենամեծը Թումանեանն էր :

Շատ անգամ նա զրում էր մի բան , սակայն մտածուած իր զրոյցներում պըրպտում ու գտնում էր ուրիշ մի ճշմարտութիւն՝ զրածին անյարիր, բայց Թումանեանի վերաբերմամբ նա անթիւ էր ու անսյալյալ :

Եւ նրա տողերը՝

Կայ Մեծարեից, կայ Տէրեան
Եւ բազում ուրիշ պոէտներ կան ,
Բայց — Թումանեանն է անհաս
Արարատը մեր նոր էքսպրեսեան՝

Նրա ախախը համողումն էր :

Զարենցի բարձր գնահատականը միմիայն բանաստեղծ Թումանեանի վրայ չէր տարածւում, ոչ, նա մեծ հետաքրքրութեամբ լսում եւ խօսում էր զաղաքացի Թումանեանի եւ մարդ Թումանեանի մասին : Նրան յատկապէս տեղահան էր անում « Թումանեանական խմբասութիւնը » : Մեծ ու փոքր վէճերից , մեծ ու փոքր կրքերից յողնած , յաճախ, շատ յաճախ նա կրկնում էր .

— *Ե՞րբ պիտի Թումանեանի պէս ի – մաստուն դառնանք ...*

Ու եղաւ, որ 1929 Յունուարին, 32 տարեկան հասակում, մի բանաստեղծութեան մէջ զրեց .

...Եւ ես մի գիշեր խմաստուն դարձայ...

Յաճախ էլ կրկնում էր Թումանեանի մի տողը .

Խաղաղութեան եմ հասել ես հոգու...

Արտասանում էր ու թերահաւատ նայում իր ներսը, յետոյ՝ խօսակցին ու թերահաւատ էլ ժպտում ...

Չէ, չհասաւ Զարենցը Թումանեանական խմաստութեանն ու հոգու խաղաղութեանը, ուրիշ խառնուածքի տէր մարդ էր , ուրիշ հոգով ու սրտով, եւ պիտի ստեղծէր իր, սեփական , զործող, մարտնչող խմաստութիւնը, անյարիր Թումանեանի խաղաղ, անքէն, պայծառ խմաստութիւնը :

Անհաս երազ մնաց Զարենցի համար Թումանեանի քառատողը .

... Ու ես խմաստուն ու բեռըս թեթեւ ,
Անյոգ ծիծաղով ,
Երգով ու տաղով
Իջնում եմ զըւարթ իմ լերան ետեւ :

ԳՈՒՐԳԻՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՍԷՐ

Ա.

Մանկութիւնից էր այնպէս , եթէ մի զեռնախնճոր տային թէ՝ կեր, խընճոր է՝ ուտում էր :

Մօտենում էր մէկին, թէ՝

— *Անօթի իմ :*

— *Սիրած ի՞նչ կ'ուզէ, Մոսէս, հարցնում էին :*

— *Սիրոս փախալաւ կ'ուզէ :*

— *Առ քըղի փախալաւ, եւ տալիս էին նրան սովորական լաւաշը, եւ նա ոչ միայն ուտում էր իրեւ փախալաւ, այլեւ իսկական փախալաւի համ էր առնում :*

Ոչինչ չէր կարողանում զանազանել իրարից : Միայն մի բանում երբեք չէր սխալւում : Երբ հարցնում էին՝ Մոսէս, մո՞ւթ է, թէ լոյս է, պատասխանում էր յիմար-յիմար ժպտալով.

— *Լոս է :*

Թէ որտեղի՞ց եւ ի՞նչպէս պատահական փոքրիկ զաղաք էր ընկել նա՝ ոչ ոք չէր իմանում. երեւի պատահաբար դուրս էր եկել դաշտի կիսէրից մէկից, քայլել էր անընդատակ, ընկել էր զաղաք եւ այլեւս մոռացել էր հին զիւղը :

Աըղէն երիտասարդ էր, երբ երեւաց զաղաքում, ցնցոտիներով, կեղտոտ ֆէսով, բոպիկ, ճաքճքուած ոտներով , փոքըը դլխով, բայց մեծ պեխերով եւ մօրուքով. երեւում էր, որ ածելի չէր զիպած նրա երեսին. բարձրահասակ էր, փոքրիկ, ապուշ աչքերով, բայց զարմանալիօրէն համակրելի նայուածքով, որ կարեկցութիւն էր առաջացնում :

Շուտով, չատ չուտով նա յայտնի դարձաւ չուխայի բոլոր խանութպաններին :

Մի քանի անդամ զաղաքի փողոցային մանուկները, ինչպէս եւ փողոցային մարդիկ, փորձեցին խաղցնել նրան, բայց չնեղացաւ, ոչ մի արձագանգ չտուեց. ասացին եւ հեռացան :

Շուտով նա դարձաւ ամենապէտքական մարդը չուխայի խանութպանների համար, որովհետեւ բոլորի համար անխտիր ջուր էր կրում :

— *Մոսէս, զնա՛ սիքիլ մի ջուր բեր :*

Մովէսը, առանց որեւէ առարկութեան, վերցնում էր դոյլը եւ զնում ջրի :

Բերելուց յետոյ էլ ոչ մի բան չէր պահանջում՝ լուռ ու մունջ կանգնում էր պատի տակ եւ ժպտում : Բարեխիղճները նրան տալիս էին տանից բերած ճաշի աւելցուկը. ուտում էր, բերանը սրբում թեւով եւ նորից կանգնում մի պատի տակ, նայում տարտամ եւ անորոշ :

Մարդիկ փորձեցին, բայց ջուր կրելուց տալուց, ուրիշ աշխատանքի մղել նրան, բայց չյաջողեցան, բացի ջուր կրելուց ուրիշ ոչինչ չէր կարող անել, որովհետեւ մինչեւ կէս ճանապարհը մոռանում էր պատուէրը եւ այլեւս չէր վերադառնում պատուիրողի մօտ. պատուէրը մոռացած տեղը կանգնում էր եւ սպասում :

Երբ տարիքն առաւ, նրան սկսեցին Մոսէս պապա կանչել :

Սկզբում վարժ չէր այդ անուան, կարծում էր, որ իրեն չեն կանչում, բայց երբ մարդիկ յամառօրէն չարունակեցին, վարժուեց :

— *Մոսէս պապա...*

— *Ղուրպան...*

Սպասում էր մի բան պատուիրեն :

Երբ որեւէ բան չկար, որով վարձատրէին նրա աշխատանքը — ճաշի աւել – ցուկ եւայլն, խանութպանները սովորութիւն զարձրին նրան վարձատրել փողով : Իսկ այդ փողն իսկական չէր, կըտրում էին լրագրից մի կտոր եւ տալիս էին նրան, թէ՝

— *Մոսէս պապա, էսի փարա է, պահէ, հաց կ'առնես :*

Մոսէս պապան խնամքով պահում էր լրագրի կտորն իրրեւ փող, պահում էր ծոցի մէջ, հէնց մարմնի եւ չապկի արանքում : Բացի լրագրի կտորից՝ տալիս էին եւ պապիրոսի Թղթի չապկիը : Սա արդէն աւելի մեծ փող էր համարւում, որովհետեւ պահակերազարդ էր լինում եւ աւելի կանոնաւոր կտրուած :

Եւ իսկապէս, լրագրի այդ կտորները կամ պապիրոսի Թղթի չապկիները փող էին Մովսէս պապայ համար, որովհետեւ իր բոլոր գնումները անում էր այդ լրագրի կտորներով եւ պապիրոսի Թղթի չապկիներով :

Մօտենում էր որեւէ խանութի, կըտրանի, նպարեղէնի խանութի, վարսից ճաշարանի, փողոցների անկիւնները տըժվըժիկ եփողների, պաղպաղակ ծախողների — եւ տալով իր փողը, վերցնում էր ինչ որ ուզենար, պայմանով, որ թանկ բան չլինէր ուղածը : Բոլորն էլ տալիս էին, որովհետեւ Մոսէս պապայը իսկապէս այդ Թղթի կտորներն իրար վրայ դնելով էր սեփական եւ արդար աչքաքանքով :

Մի անդամ մտաւ մի սափրիչի խանութ եւ ամբողջ դէմքը մաքրել տուեց եւ խըզել տուեց դլուխը : Սափրուելուց յետոյ ծոցից հանեց պապիրոսի Թղթի մի չապկի եւ տուեց սափրիչին : Սափրիչն ուրախ եղաւ տեսնելով պապիրոսի Թղթի չապկիը, թէ՝

— *Մի լաւը տուր, էս չատ է :*

Մովսէս պապայը ժպտաց եւ էլ ավրցնելով պապիրոսի Թղթի չապկիը՝ տըւեց նրան լրագրի կտորը :

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

(1 – Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՎԱՂՈՒՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ

—o—

ԵՎ ԱՍՏՎԱԾ...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓՅՈՒՌՔԱՀԱՆՈՒԹՅԱՆ «ԱՐԱՐԱՏ»-Ի ՎԱՂՈՒՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԻ

Գ. ՍՍՍՌ

ՎԱՂՎԱ ՄՈՍԿՎԱ

—*—

ՅԱՎԱԿ ՎԱՀՐԱՄԻ

(Գ. Եր վերջին տող)

—

Մի ամբոխ ինձ հետաքրքրեց ուշադրությամբ։ Ես ուզում էի իմանալ, թե ինչ է ասում այդ ամբոխը։ Ես մոտեցա նրան, և ինձ հետաքրքրեց ամենից առաջ այն, որ ամբոխը ծիծաղում էր

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցին սոսկացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, որոնց համար կը յայտնէ իր շնորհակալութիւնները բոլոր նուիրատուներուն : Յովհան. Իզմիրլեանի մահուան ու թաղման առիթով.— Տիկին Հ. Ժօրժ Տէրօֆեան՝ եկեղեցիին քսան ֆր. : Տէր եւ Տիկ. Ժան Մելքոնեան 25 եկեղեցիին եւ 25 կապ. Խաչին : Է. Վ. Մելքոնեան 25 եկեղեցիին եւ 25 կապ. Խաչին : Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան եկեղեցիին եւ 25 ֆրանք Սէն Ռաֆայէլի ծերանոցին : Տէր եւ Տիկին Ս. Սամուէլեան տասը եկեղեցիին :

Ժօրժ Տէօրֆեանի տարելիցի հոգեհանգստեան առիթով, իր կինը Հ. Ժ. Տէրօֆեան 50 եկեղեցիին : Վարսենիկ Ալթունեանի քառասունքի հոգեհանգստեան առիթով, իր թոռը Յ. Ալթունեան եկեղեցին յիսուն : Պ. Գազանճեան իր թոռնիկի մկրտութեան առիթով, Տիկին Լ. Տոդրամաճեան, Տիկին Գրիգորեան եւ Տիկին Լ. Անդրէասեան ուխտ առիթով եկեղեցիին տասնական ֆրանք : Տիկին Սօնա Պաժան եւ Տիկին Քէսթէքեան եկեղեցիին քսանական ֆրանք :

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈԹԱ

11 Նոյ. 1918ի Զինադադարի եւ Արեւելեան բանակի զոյգ յիսնամեակներու առիթով, եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Ֆրանսացի եւ հայ զինուորներու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, որոնք ինկան արդարութեան յաղթանակի հաշուոյն :

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մարսէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ. կիրակի, իսկ Լասթոթա քաղաքի Ս. Կարապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուչիէ, 11 Նոյ. երկուշաբթի : Սկիզբ պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգեհանգիստ 11·10 :

ՃԱՇ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախկին Ռազմ. Միութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է ի պահիւ Ֆրանս. բանակի 1914–18ի կամաւորներուն եւ Կիլիկեան ճակատի լեգէոնականներուն, որ տեղի պիտի ունենայ Եան'ց սիւմբի սրահին մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ (14) :

15 Նոյ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20ին :

Ճաշագին նշանակուած է 20 ֆրանք : Կանխաւ ապահովել տեղերը, հեռախօսելով 770–07–25 :

Փափաքելի է որ Միութեան բոլոր անդամները, իրենց ընտանիքներով ներկայ գտնուին սոյն հացկերոյթին, յարգանքի տուրքը տալու համար իրենց ընկերներուն կամաւոր ռազմիկներուն :

Արձանագրութեան համար վերջին թուական նշանակուած է Նոյ. 13 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկսած են : Մասնաւոր օթօբառ մը տրամադրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար :

Օթօբառը կը մեկնի Քոլոմպէն, Ավընիւ ԱԺԱՆ ՍԱՌ, ժամը 9ին, կ'անցնի Պուա Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը : Ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – Կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան :

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները, աղջիկ կամ տղայ, ղրկել հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կայարաններէն մէկին ու միւսը ընտրել եւ դրել կամ հեռաձայնել վարժարանի անօրէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանգ առնէ օթօբառը :

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93

Հեռաձայն 927–01–72 :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Բժշկական Միութեան կողմէ, Շաբաթ (Նոյ. 6) ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, (Մեթրօ Քատէ) :

Կը խօսի ՏՈՒՔ. Է. ԱԴԱՄԵԱՆ
Նիւթ՝ Լոմպակօ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն, Սենոյի աղջիկը՝ Եղիսաբեան Բերսին Սենեքերիմի, կը փնտռէ իր հօրաքրոջ տղան Յարութիւնը, որը ապրած է Մարսէյլ իր պապի մօտ, Աբդարեան Գրիգորի : Հօր անունն է Սահակ որ նոյնպէս Մարսէյլ ապրած է իսկ մայրը Օղեր, որ մահացեր է Հայաստան : Յարութիւնի մէկ ընտանեկան նկարը եւս կը զտնուի մեր մօտ, նկարուած 1930ին : Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել, Մարսէյլի Փրատոյի Մայր Եկեղեցին :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12 :

Ժանթիյլի.— Հինգշաբթի օրուան դասընթացքները կը շարունակուին : 22 Րիւ Վիէթոր Հիւկօ, Ժանթիյլի :

Շավիլ.— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը :

Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ.— 4 Րիւ Մարի Լօր, Պուա Քոլոմպ :

Պանեէօ – Քաշան. — 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԹԻՐՈԼ

Աւստրիոյ ամէնէն արեւոտ չրջանը :

Մեկնում Դեկտ. 23ին, վերադարձ Յունուար 5ին :

Հանգստաւէտ սովորական պանդոկներուն մէջ ԹՐԻՆՍ (բարձրութիւն 1214 մեթր), Դահուկի (սքի) դպրոց, փաթիւնուան եւայլն :

Երիտասարդներու համար մասնաւոր հսկողութիւն որակեալ մոնիթէօրներու կողմէ :

Թիրոլերհոֆ պանդոկը, նոր կառուցուած, չատ լաւ դիրքով, լաւ եւ առատ ճաշ, տաք ու պաղ ջուր

460 ՖՐԱՆՔ

Յատ վիրները պանդոկը, հանգստաւէտ, երիտասարդական մթնոլորտ, պարասը – րահ, տաք եւ պաղ ջուր 411 ՖՐԱՆՔ :

Տեղերը սահմանափակ են : Կանխավը – ճար՝ 100 *ֆրանք :*

Այս դումարին մէջ են ճամբու ծախքը (վերապահուած տեղերով թրէնին մէջ), ինսպրուքի կայարանէն Թրէնս փոխադրութիւն, պանդոկ եւ ճաշ ու արկածի ապահովագրութիւն :

Դիմել՝
RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Le Décret N° 63161 au J.O. du 5 Mars 1965 oblige tout participant à une manifestation touristique organisée par une Association régie par la loi du 1er Juillet 1901 à être *membre côtisant* de cette Organisation.
MEMBRE ACTIF 20 Frs. par AN

Այս ճամբորդութիւնը կը կազմակերպենք զեղչեալ դինով յարմարելով ներկայ կացութեան, որպէսզի մեր անդամներն ու բարեկամները օգտուին անդադար պատեհութենէն :

Է.Տ. ՃԻԶԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ բաղաբապետարանի *սրահը՝*

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. ԽԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն ետք հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ

Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՒՊՈՆՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱՐՐԻՒ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Դարախտը՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը վարիէթէի մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի, Լիոն–Տէսինի եւ Նիսի գնդակի խումբերուն :

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferre ի

Կը բանախօսէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ղեկավարներէն Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'երգեն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ
եւ ՄԱՐՍԵԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր. Օհանեան, Պ. Տէրտէրեան եւ Նազարեան :

Հայկական տոհմիկ պարերը արենուշներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Մաւուշ Շամիրեանի :

Օրուան խօսնակ՝ Պ. Գ. ՏԷՐՈՅԵԱՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 10 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփիճկի մէջ, ուր դարձեալ կ'երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ :

Իսկ գնդակի մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN
(1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER
Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՕՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ. Բալուեան 43, Rue Richer

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
6
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI
6 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11356 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.356

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ

ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ

ԵՒ ԽՈՒՎԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Առջի առաւօտ բուռն բախումներ տեղի ունեցան Ամմանի մէջ՝ Յորդանանեան բանակի ուժերուն եւ զինուած խռովարարներու միջեւ : Բուռն հրացանաձգութիւններ կը լսուէին քաղաքի կեդրոնէն : կը լսուէին նաեւ թնդանօթի հեռաւոր ռումբեր : Քանի մը ժամ առք Հիւսէյին Թագաւոր կը խօսէր Յորդանանի ժողովուրդին, ձայնասփիւռէն , նշելով թէ դաւաճաններու խումբ մը մուտք գործած է երկրին մէջ : Այս մարդիկը, կը չէզոքէր Հիւսէյին, կը ջանան երկիրը բաժնել եւ ոչնչել մեր թշնամիներուն՝ որ նուաճեն մեզ : Ամմանի եւ երկրի միւս չրջաններուն հայրենասէրները դիմակազերծ ըրին անոնց գործունէութիւնը : Կառավարութիւնը համբերող եղաւ : Դաւաճանները խթդեցին թէ այս համբերութիւնը տկարութիւն էր եւ անկարողութիւն : Կառավարութիւնը վճռեց վերջ տալ իրենց գործունէութեան : Առանց կարգ ու կանոնի վայ պետութիւն, չկայ կարելի յաղթանակ» : Թագաւորի խօսքէն առք ներքին նախարարութիւնը մասնաւոր հաղորդագրութիւն մը կը հրապարակէր, յայտնելով թէ խռովարար տարրերը կազմուած էին «որոշ խմբակցութենէ մը, ղեկավարութեամբ Թահեր Տապպանի, որոնք յաղած էին մուտք գործել հայրենիքի ապատութեան համար պայքարողներու շարքին մէջ» :

Վերջին պահուն կ'իմանանք թէ բոլոր յոյները արդիլուած են Յորդանանի մէջ : Ինչ կը վերաբերի յորդանանեան զրաւեալ հողերուն, կացութիւնը չատ ծանր է, յատկապէս Երուսաղէմի մէջ, ուր ա-պառական վաճառատուններու գործադուլը կը շարունակուի չորս օրէ ի վեր :

ՍԱՅԿՈՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՎԻԷԹՔՈՆԿԸ ԶՁԱՆՁՆԱԼ

Մինչ Միացեալ Նահանգներ կ'ընտրէն իրենց նախագահը ,— անորոշ ընտրութիւն մը, թէեւ վերջին պահուն երիտասարդութեան մը կը նախապատուէր ի չահ Հըմֆրէյի , — Հիւսիսային Վիէթնամի ռմբակոծութիւնները դադրեցնելու վերջ տալու եւ Վիէթքոնկը իրրեւ օրինաւոր խօսակից » ընդունելու ձոն արձակեց որոշումին դէմ Սայկոնի «ըմբոստութիւնը » տակաւ կը չեշտուի : Նիւթէ մը եաք, որու ընթացքին բուռն կեդրոնացեցին Միացեալ Նահանգներն ու ձնծաղը , Հարաւային Վիէթնամի երեսփոխանները յատուկ յայտարարութեամբ մը կը հրաւիրեն ժողովուրդը թիկունք հանդիսանալ նախ. Թիէօի : «Ժողովուրդը պէտք է պատրաստուի պայքարիլ մինչեւ անկատար համայնավարութեան եւ ամերիկեան աչխարհակալութեան դէմ» կ'ըսէ յայտարարէր երեսփոխան մը : Աւելի ետքը է երեսփոխաններուն քուէարկած բանաձեւը , որ կ'ըսէ, թէ « ի սէր խաղաղութեան, երեսփոխանական ժողովը չընդդիմանար ռմբակոծութիւններու դադրեցումին , բայց կը պահանջէ Հիւսիսային Վիէթնամէն փոխադարձ զիջումներ» : կը հաստատէ թէ Հարաւային Վիէթնամ պատրաստ է ուղղակի բանակցելու Հիւսիսին հետ, դադրելու համար ռմբակոծումներուն վերջ տալու միջոցները , բայց «վճռական կերպով կը մերժէ մասնակցիլ որեւէ ժողովի ՝ուր Վիէթքոնկը ներկայ պիտի ըլլայ իրրեւ խօսակից » : Նախ. Թիէօ կրկին խօսեցաւ պատերազմէն, չեշտելով , «Յայտարարեցինք թէ փարիզի մէջ պիտի չխօսինք Վիէթքոնկին հետ, եւ ոչ ոք կրնայ ստիպել մեզ խօսելու »: Սայկոնի դիւանագէտներուն համաձայն, Հարաւային Վիէթնամ պիտի անտեսէ Փարիզի խօսակցութիւններուն այսօրուան նիստը , բայց եաքը, ակնարկելով, պիտի ընդունի մասնակցիլ բանակցութիւններուն՝ վերջնական կերպով անտեսելու վարոյ : Միացեալ Նահանգներուն մէջ պաշտօնական միակ յայտարարութիւնը ըրաւ փոխ-նախագահ Հըմֆրէյ, նշելով թէ « Հարաւային – Վիէթնամցիներու խաղաղութեան ձգտումը պիտի յաղթէ իրենց քաղաքական հակակրանքին »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՑ հիւսիսային չրջաններուն կացութիւնը ժամէ ժամ կը ծանրանայ, հեղեղումներ անձրեւներուն պատճառով : կը խօսուի արդէն երկու հարիւր մեռելներու մասին : Վենետիկ կը մնայ միչտ ջուրերու մէջ: Ամէնէն չատ վտանգուած է Փիէմոնթէի չրջանը: Լոմպորտիայի զանազան չրջաններուն մէջ Փօ գետը յորդած է՝ յատկապէս Փիաչենցա եւ Փաւիա : Կալաբրիէ կը մնայ մասամբ ջուրերու տակ: Յորդած են լիճերը եւս եւ կտրած ճամբաները : Աննպաստ օդը կը տիրէ դրեթէ բոլոր եւրոպական երկիրներուն , ուր ձմեռը չատ կանխահաս եղաւ :

«ՊՐԱՒԴԱ» կը դանդատի Չեխոսլովաքիոյ մէջ տիրող կացութենէն եւ կ'ամբաստանէ հակընկերվարական ուժերը , որոնք «կը ջանան ձախողութեան մատնել կուսակցութիւնը գործացնելու համար ճեաք առնուած միջոցները եւ տեւելութիւն կը սերմանեն խորհրդ. ժողովուրդին հանդէպ»: Խորհրդ. պաշտօնաթերթին համաձայն Չեխոսլովաք ազատականները վտանգ մը կը կազմեն «կուսակցութեան դոյութեան »:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՊԵՐԼԻՆԻ մէջ 1500 ծայրայեղ ձախակողմ. ուսանողներու եւ ոստիկաններու միջեւ բուռն բախումներ տեղի ունեցան : Կան տեւելի քան հարիւր վիրաւորներ :

A propos de l'Emission

"SOIRÉE TURQUE"

N.D.L.R. : « Le Provençal » et « Le Méridional » ont publié la lettre suivante que la communauté arménienne a adressée à M. le Directeur de l'O.R.T.F. à la suite de l'émission « Soirée Turque » diffusée le 25 Octobre sur la première chaine.

Nous reproduisons aussi, la déclaration du bureau politique du parti socialiste S. F. I. O. des Bouches-du-Rhône parue dans « Le Provençal » du 1er Novembre 1968.

Monsieur le Directeur,

La Communauté Arménienne de France, par l'intermédiaire de toutes ses organisations, tient à élever une énergique protestation à la suite de l'émission du vendredi 25 Octobre 1968 : « Soirée turque».

Cette protestation n'a pas de rapport avec la programmation d'une telle émission que l'événement politique a motivée. Toutefois, dès l'instant où une telle émission, qui se voulait « autoportrait de la Turquie », était diffusée sur la première chaîne de télévision de l'O. R. T. F., il était nécessaire qu'un minimum d'objectivité, de bonne foi et d'honnêteté intellectuelle fussent respectées. Il n'en a rien été.

En effet, nous voudrions savoir :

Pourquoi l'Arménie n'a pas été citée une seule fois dans cette émission ? Pourquoi le royaume d'Arménie a-t-il été oublié sur les cartes de l'époque byzantine ? (Il ne faut pas oublier que la cause du désastre militaire de Mansikert en 1071, fut une politique aveugle de Byzance vis-à-vis du royaume d'Arménie (cf. G. Schlumberger : Nicéphore Phocas). Pourquoi dans l'évocation historique, avons-nous vu la rencontre du sultan Abdul Hamid avec le Kaiser, puis immédiatement après la bataille des Dardanelles, puis l'épopée d'Atta-Turk ?

Pourquoi cet « entr'acte » historique sur la période des « Jeunes Turcs », sur cette période de 1909 à 1918, où les Turcs ont commis le PREMIER GENOCIDE du XXe siècle, où les Turcs se sont permis de massacrer 2 millions d'Arméniens, se sont permis de déporter les autres, se sont permis d'annexer les territoires arméniens d'Anatolie reconnus comme République indépendante d'Arménie par le traité de Sèvres ? Pourquoi l'O.R.T.F. s'est-elle rendue complice de l'attitude de la Turquie, qui veut ignorer jusqu'à la présence historique de l'Arménie et des Arméniens sur ces territoires ? Pourquoi l'O.R.T.F. s'est-elle rendue complice d'une politique dont une des conséquences majeures fut le PREMIER GENOCIDE du XXe siècle ? Pourquoi dès lors, Monsieur le Directeur, ne tolèreriez-vous pas une émission pour une soirée à la gloire du nazisme ?

L'horreur, le crime et encore moins le génocide ne peuvent être l'objet de discrimination. Il faut condamner en bloc le GENOCIDE quels qu'en puissent être les auteurs, même si une certaine politique ne plaide pas en faveur de la condamnation, car le GENOCIDE se place au-dessus de toute politique.

Veuillez agréer, Monsieur le Directeur, l'expression de notre profonde indignation.

Une déclaration du Bureau du Parti Socialiste S. F. I. O. des Bouches-du-Rhône

Le bureau du Parti socialiste S.F.I.O. des Bouches-du-Rhône s'associe à la déclaration adressée au directeur de l'O.R.T.F. par la Communauté Arménienne de Marseille, concernant l'émission du vendredi 25 Octobre intitulée « Soirée turque ».

Le Parti socialiste regrette que le chef de l'Etat, lors de son voyage en Turquie, ait totalement méconnu la réalité du valeureux peuple arménien.

Les socialistes, et en particulier les socialistes marseillais, qui connaissent et apprécient les originaires d'Arménie, qui se sont fixés dans notre ville, ne peuvent oublier les crimes commis dans le passé et assurent la colonie arménienne de leur attachement et de leur entier soutien.

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՎԵՀԱՐԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Բարձր հովանաւորութեամբ Հանրապետութեան նախագահ Շարլ Հելուի , Զուիցերիոյ, 30 Հոկտեմբեր , կէսօրէ եաք ժամը չորսին , տեղի ունեցաւ Անթիլիասի կաթողիկոսարանի նորակառոյց վեհարանին պաշտօնական բացումը :

Ներկայ էին Մօրէն Ա. կաթ., կաթողիկէ Հայոց պատ. Իլնատիոս-Պետրոս ԺԲ. Պաթմանեան, Մերձ. Արեւելքի Հայ ուղեղափառ եկեղեցիներու նախագահ Վեր. Յ. Ա.Տարոնեան, Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Տաճատ Արք. , Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի Հայոց առաջնորդ Տրանդ Արք. , Ճունահայոց առաջնորդ Սահակ Արք. , կաթողիկէ Հայոց պատրիարքի ընդհ. փոխանորդ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Թէրզեան , Դրան Եպիսկոպոս Գարեգին Եպիսկոպոս , Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան միաբան վարդապետներ , կաթողիկէ Հայոց վարդապետներ , պետական երեսփոխաններ Սուրէն Խանամիրեան եւ Ա.նարէտ Թապուրեան , Ազգ. Ընդհ. ժողովի պատգամաւորներ, Ազգ. կեդր. վարչութեան անդամներ , Ազգ. Մարմիններու ներկայացուցիչներ եւ եւրեւելի ազգայիններ :

Ժամը ճիշդ չորսին ժամանեց նախագահ Շարլ Հելուի ներկայացուցիչ՝ վարչապետ Ալտաալա Եաֆի : Ոստիկան զօրաց չոկատը աչքէ անցընելէ եաք, վեհափառն ու վարչապետը սիրալիր ողջագուրուեցան : Ապա վարչապետ Ալտաալա Եաֆի կարեց նորակառոյց վեհարանի մուտքի ժապաւէնը , որուն ղրան վրայ արձանագրուած է. Կառուցաւ վեհարանս արդեամբ եւ ծախիւք տէր եւ տիկին Գէորգ եւ Արշակուհի Զաքարպաշեանի ի հայրապետս եւ թեան Տ. Տ. Խորենայ Ա. կաթողիկոսի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ :

Ի թուին Հայոց ՌՆԺԷ եւ յամի Տեառն 1968 :

Մօրէն կաթողիկոս խօսք առնելով չը – նորհակալութեան առաջին խօսքը ուղղեց Հանրապետութեան նախագահ Շարլ Հելուի , որուն բարձր հովանաւորութիւնը կը վայելէ այսօրուան բացման արարողութիւնը : Շնորհակալութիւն յայտնեց վարչապետ Ալտաալա Եաֆիի, Լիբանանեան կառավարութեան :

« Այս առիթով,— ըսաւ Վեհափառը—, մենք քաղցր եւ հաճելի պարտականութիւնը ունինք յայտնելու մեր սրտալից չնորհակալութիւնները եւ երախտապիտական ջերմ զգացումները մեր թանկագին բարեկամին եւ ազգային բարեբարին՝ Գէորգ Զաքարպաշեանին, ինչպէս նաեւ իր կնոջ Տիկին Արշակուհիին, որոնք սիրով ընդառաջեցին մեր դիմումին եւ լիառատ նուիրատուութեամբ Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը օժտեցին այս գեղեցիկ վեհարանով :

Կեցցէ՛ չինարար եւ ստեղծագործ հայ ժողովուրդը »:

Ապա խօսք առաւ վարչապետ Ալտաալա Եաֆի եւ յանուն Հանրապետութեան նախագահին, չնորհակալութիւն յայտնեց Գէորգ Զաքարպաշեանին, այս գեղարուեստ չինութեան համար :

« Նախագահ Շարլ Հելու,— յայտնեց վարչապետը —, այս պատուական Հայը կը պատուէ Մայրիներու Ազգային Կարգի Ասպետի չքանչանով »:

Յանդաւառ ծափերու տակ վարչապետ Ալտաալա Եաֆի չքանչանը գետեղեց Զաքարպաշեանի կուրծքին :

ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հինգչաբթի, կէսօրէ եաք ժամը 3·30ին, վեհարանի դահլիճին մէջ, նախագահութեամբ Մօրէն Կաթողիկոսի, տեղի ունեցաւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Ազգ. Ընդհ. ժողովին բացումը :

Հ· Մ· Ը· Մ·Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅՑ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍԱՏԱՐՈՂ

ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ՆԱՀԱՏԱԿ

ՇԱՒԱՐՇ ՔՐԻՍԵԱՆ

Կրնանք, առանց վարանումի յայտարարել թէ Քրիսեան եղաւ հայ մարմնակրթական աշխարհին մեծագոյն ղէմքը, որ աւա՛ղ կարճատեւ կեանք մը միայն ունեցաւ զոհաբերուելով պարտականութեան ճամբուն վրայ, տակաւին հազիւ 29 դարունները բոլորած։

Շաւարշ, կը նահատակուէր 1915ի Ապրիլեան Եղեռնին, մեր մտաւորականներու եւ հայրենասէրներու չքախումբին հետ։ Բայց ինչ որ սերմանեց, հայ ժողովուրդի ու մանաւանդ հայ երիտասարդութեան ծոցին մէջ, իր բեղուն գործունէութեան այդ քանի մը տարիներու ընթացքին, քաւական է իր գործը յաւերժացնելու եւ իր յիշատակը անմահացնելու։

Ո՞վ էր Շաւարշ Քրիսեան եւ ի՞նչ եղաւ իր գործը։

Ծնած է Պէյլէթմէշ (Պոլիս) 1886ին եւ իր նախնական կրթութիւնը առած է թաղին Մաքրուհեան վարժարանը։ Անկէ ղրկուած է Պարտիզակի Ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը զոր չաւարտած վերադարձած է Պոլիս եւ յաճախած նախ Պէրպէրեան վարժարան ու ապա Ռօպըրթ Քօլէճ (Ամերիկեան)։

Անոնք որ աշակերտած են ամերիկեան կրթական հաստատութիւնները, անպայման կրած են մարմնակրթանքի ազդեցութիւնը։ Պատանի Շաւարշը բացառութիւն չէր կրնար կազմել։ Հակառակ իր տակաւին մանր մարմնին, ան կը հետեւի մարզական վարժութիւններու, որոնք մեծ չափով կը բարելաւեն իր ընդհանուր առողջական վիճակը։ Հոն կը հանդիպի նոյնպէս Գրիգոր Յակոբեանի պէս սրտցաւ ընկերներու, որոնք ղինքը կը քաջալերեն ու մինչեւ անդամ կը թելադրեն մարմնակրթանքը իբր ասպարէզ ընտրել։ Մինչ այդ, իր երէց բարեկամը՝ Յակոբ Եան, յարաբերութեան մէջ մտած էր արդէն Փարիզի լիսէ Ժանսօնի Ֆիզիքական կրթութեան վարիչ՝ նշանաւոր Քրօֆ. Տէպօնէի հետ ու սկսած անոր մարմնակրթանքի դասընթացքներուն հետեւիլ թղթակցութեամբ։ Շաւարշ իր կարգին յարաբերութեան կը մտնէ յիշեալին հետ ու օր մըն ալ, 1906 Յունիս 22ին, կը մեկնի Փարիզ, անձամբ ու գործնական կերպով հետեւելու համար դասաւանդութեանց։ Վեց ամիս կանոնաւորաբար էջ քով Տէպօնէի աշակերտելէ ետք, ի՛նչպէս Լոնտոն, հետեւելու համար նոյնքան նշանաւոր ուրիշ մարմնամարզիկի մը՝ Սանտոյի դրութեան։ Երբ այս երկու մէծ թռտներուն չուրջ բաւականին հմտու թիւն ձեռք կը բերէ, կ՛որոշէ իր ծնողքն դավայրը վերադառնալ։ Երեք տարի ետք, 1909 Յուլիսին, կրկին կը դառնայ ուրեմն Պոլիս։

Իր ծրագիրը պատրաստած էր արդէն։ Պիտի նուիրուէր ցեղին Ֆիզիքական դաստիարակութեան նուիրական գործին։

Իր աշխատանքը սկսաւ նախ զպրոցներէն ներս։ Հետզհետէ մարզանքի ուսուցչութեան կոչուեցաւ Կեդրոնականի, Էմաեանի, Նոր Դպրոցի, Պէրպէրեանի, Դպրոցասէրի, Պէզազեանի եւ ուրիշ վարժարաններու մէջ։ Միւս կողմէ, երեկոները սկսաւ այցելել զանազան թաղային մարզարաններ, ուր զպրոցներէն դուրս դառնող երիտասարդութիւնն ալ ոգեւո րուեց մարմնամարզով։

Շատ չանցած, չնորհիւ համակիրներու քաջալերանքին եւ անոնց օժանդակու թեամբ՝ խմբապետական թէ նիւթական տեսակէտով, ձեռնարկեց մարզական չարժման նուիրուած պարբերականի մը՝ «Մարմնամարզ»ի հրատարակութեան։ 1911 Փետրուարին լոյս կը տեսնէր անոր առաջին թիւը, անօրինակ խանդավառութիւն ստեղծելով նոր ծիլեր արձակող եւ բիտասարդութեան մէջ։ «Մարմնամարզ»ը խթան մը եւ ղրկիռ մը եղաւ, որ պէտք մարմնակրթական չարժումը աւելի լաւ ճանչցուի ու տարածուի։ Հայ հանրային ու կրթական կեանքին մէջ սկսաւ իր ձայնն ալ կշիռ ունենալ։ Պայքարեցաւ սխալ ու ծիծաղած դաստիարակութիւններու դէմ, ցցուեցաւ զպրոցական վարիչներու դէմ՝ որոնք մարմնամարզը ճաշ պազուքեան հետ կը չփոթէին։ Տակաւ սկսաւ դեմին չահիլ ու ոչ միայն յաջողեցաւ մարզանքը հայ վարժարաններու մէջ պարտաւորիչ դարձնել, այլեւ Պոլսոյ Ուսումնական Խորհուրդի կողքին, Արամ Նիկողոսեանի հետ մարմին մը կազմեց, որ լուրջ քննութենէ ետք, մարզանքի ուսուցչութեան վկայականներ պիտի տար յաջողապոյն թեկնածուներու, դաւառի համար մարզանքի ուսուցիչներ հասցնելու նպատակով։

Նոյն տարին, արդէն ուրիշ նորութիւն մըն ալ կը ղնէր մեր մէջ։ Դարձեալ համակիրներու քաջալերանքին եւ անոնց օժանդակութեամբ՝ խմբապրական թէ նիւթական տեսակէտով, ձեռնարկեց մարզական չարժման նուիրուած պարբերականի մը՝ «Մարմնամարզ»ի հրատարակութեան։ 1911 Փետրուարին լոյս կը տեսնէր անոր առաջին թիւը, անօրինակ խանդավառութիւն ստեղծելով նոր ծիլեր արձակող եւ բիտասարդութեան մէջ։ «Մարմնամարզ»ը խթան մը եւ ղրկիռ մը եղաւ, որ պէտք մարմնակրթական չարժումը աւելի լաւ ճանչցուի ու տարածուի։ Հայ հանրային ու կրթական կեանքին մէջ սկսաւ իր ձայնն ալ կշիռ ունենալ։ Պայքարեցաւ սխալ ու ծիծաղած դաստիարակութիւններու դէմ, ցցուեցաւ զպրոցական վարիչներու դէմ՝ որոնք մարմնամարզը ճաշ պազուքեան հետ կը չփոթէին։ Տակաւ սկսաւ դեմին չահիլ ու ոչ միայն յաջողեցաւ մարզանքը հայ վարժարաններու մէջ պարտաւորիչ դարձնել, այլեւ Պոլսոյ Ուսումնական Խորհուրդի կողքին, Արամ Նիկողոսեանի հետ մարմին մը կազմեց, որ լուրջ քննութենէ ետք, մարզանքի ուսուցչութեան վկայականներ պիտի տար յաջողապոյն թեկնածուներու, դաւառի համար մարզանքի ուսուցիչներ հասցնելու նպատակով։

Նոյն տարին, արդէն ուրիշ նորութիւն մըն ալ կը ղնէր մեր մէջ։ Դարձեալ համակիրներու քաջալերանքին եւ անոնց օժանդակութեամբ՝ խմբապրական թէ նիւթական տեսակէտով, ձեռնարկեց մարզական չարժման նուիրուած պարբերականի մը՝ «Մարմնամարզ»ի հրատարակութեան։ 1911 Փետրուարին լոյս կը տեսնէր անոր առաջին թիւը, անօրինակ խանդավառութիւն ստեղծելով նոր ծիլեր արձակող եւ բիտասարդութեան մէջ։ «Մարմնամարզ»ը խթան մը եւ ղրկիռ մը եղաւ, որ պէտք մարմնակրթական չարժումը աւելի լաւ ճանչցուի ու տարածուի։ Հայ հանրային ու կրթական կեանքին մէջ սկսաւ իր ձայնն ալ կշիռ ունենալ։ Պայքարեցաւ սխալ ու ծիծաղած դաստիարակութիւններու դէմ, ցցուեցաւ զպրոցական վարիչներու դէմ՝ որոնք մարմնամարզը ճաշ պազուքեան հետ կը չփոթէին։ Տակաւ սկսաւ դեմին չահիլ ու ոչ միայն յաջողեցաւ մարզանքը հայ վարժարաններու մէջ պարտաւորիչ դարձնել, այլեւ Պոլսոյ Ուսումնական Խորհուրդի կողքին, Արամ Նիկողոսեանի հետ մարմին մը կազմեց, որ լուրջ քննութենէ ետք, մարզանքի ուսուցչութեան վկայականներ պիտի տար յաջողապոյն թեկնածուներու, դաւառի համար մարզանքի ուսուցիչներ հասցնելու նպատակով։

Նոյն տարին, արդէն ուրիշ նորութիւն մըն ալ կը ղնէր մեր մէջ։ Դարձեալ համակիրներու քաջալերանքին եւ անոնց օժանդակութեամբ՝ խմբապրական թէ նիւթական տեսակէտով, ձեռնարկեց մարզական չարժման նուիրուած պարբերականի մը՝ «Մարմնամարզ»ի հրատարակութեան։ 1911 Փետրուարին լոյս կը տեսնէր անոր առաջին թիւը, անօրինակ խանդավառութիւն ստեղծելով նոր ծիլեր արձակող եւ բիտասարդութեան մէջ։ «Մարմնամարզ»ը խթան մը եւ ղրկիռ մը եղաւ, որ պէտք մարմնակրթական չարժումը աւելի լաւ ճանչցուի ու տարածուի։ Հայ հանրային ու կրթական կեանքին մէջ սկսաւ իր ձայնն ալ կշիռ ունենալ։ Պայքարեցաւ սխալ ու ծիծաղած դաստիարակութիւններու դէմ, ցցուեցաւ զպրոցական վարիչներու դէմ՝ որոնք մարմնամարզը ճաշ պազուքեան հետ կը չփոթէին։ Տակաւ սկսաւ դեմին չահիլ ու ոչ միայն յաջողեցաւ մարզանքը հայ վարժարաններու մէջ պարտաւորիչ դարձնել, այլեւ Պոլսոյ Ուսումնական Խորհուրդի կողքին, Արամ Նիկողոսեանի հետ մարմին մը կազմեց, որ լուրջ քննութենէ ետք, մարզանքի ուսուցչութեան վկայականներ պիտի տար յաջողապոյն թեկնածուներու, դաւառի համար մարզանքի ուսուցիչներ հասցնելու նպատակով։

Շատ չանցած, ուրիշ նորութեան մը արձագանգը տուաւ Շաւարշ իր «Մարմնամարզ»ի միջոցաւ։ «Ցղայոց Գումարտակներ» վերնագրով, իր 1912 Յունուար 15ի թիւով, հայ ընթերցողներուն կը ծանօթացնէր արդէն՝ սկաուտներու կեանքը եւ նպատակը։

Յետոյ, այդ ճիւղը թողուց Ց· Թ· Հինդլեանի որ նոյն տարուան Մայիսի թիւէն սկսեալ քանի մը յաջորդական յօդուածներով, ընդլայնեց պօյսկաուտներու օդուտն ու դերը, արդի իրականութեան մէջ։ Ցետագային, միանաբար հրատարակեցին «Պօյ Սկաուտն ու իր կեանիքն նպատակը»։

Շաւարշ, ինք եղաւ առաջին սկաուտ խմբապետը, Նոր Դպրոցի սաներէն կազմուած խումբին, իրեն փոխանորդ ունենալով վաղամեռիկ Զարմայր Այճեանը։ 1913ին Նոր Դպրոցի խումբը, միաժամանակ Սկիւտարի մէջ կազմուած սկաուտներու խումբին հետ, իրենց առաջին հանդիսաւոր մուտքը կը գործէին հայկական Գ· Ողիմպիականէն ներս։

Այդ չրջանին, ոչ միայն Թուրքիան ու ամբողջ Արեւելքը այս տեսակէտով խոր քունի մէջ թաղուած էին, այլ նաեւ եւրոպական շատ մը երկիրներ դեռ անդին տակ էին անոր դոյութեան։

Դարձեալ Շաւարշի չանքերուն ու «Մարմնամարզ» թերթին միջոցաւ էր որ երկու արժէքաւոր հայ մարզիկներ՝ Մկր Մկրեան եւ Վ· Փափազեան, Սթոք հօլմ կը ղրկուէին Միջազգային հինգերորդ Ողիմպիականին մասնակցելու համար, Թուրքիոյ անունով։

Շաւարշ, զանց չառաւ նոյնպէս իսկ հայկան սեռի ֆիզիքական դաստիարակութիւնը։ «Մարնմարզ»ի էջերէն յաճախ քարոզեց կիներու համար ալ մարմնամարզի անհրաժեշտութիւնը, որ պէտք էր հայ երիտասարդին հետ զուգընթաց յառաջանար։

Իսկ ինչ որ իր ամէնէն աւելի վայրկեան էրաղն էր, առիւծ, դոյութիւն ու նեցող բոլոր մարզական ու Ֆութպոլի խումբերը իրարու մօտեցնելով տեսակ մը համադաշնակցութիւն կազմել էր՝ Հայ Մարմնամարզական Ընդհ· Միութեան անունին տակ։

Իր «Մարմնամարզ»ի էջերէն ընդարձակ յօդուածաշարքով մը պարզեց իր տեսակէտները անոր կազմութեան, նպատակի, ուղղութեան եւ տալիք օգուտներու մասին, հրաւիրելով որ ուրիշներ ալ իրենց կարծիքն ու տեսակէտը յայտնեն։ Մեր արդի Հ· Մ· Ը· Մ·ի ծրագիրը մեծ մասով կը պարունակէ իր մէջ Շաւարշի պարզած տեսակէտները։

Այս նպատակին իրագործման համար, քանիցս հրաւէրներ ուղղեց զանազան միութիւններու եւ անհատներու, ընդհանուր ժողովի մը համար, սակայն միշտ ալ անյաջողութիւններու հանդիպեցաւ, որոնց մէջ անչուշտ մեծ դեր կը կատարէր մեր աւանդական անմխիթարանութիւնը։

Բայց եւ այնպէս զայրայրը մէջտեղ նետած էր ինք։ Ինչ խօսք որ եղերական մահէն երեք տարի ետք, իր խէալը իրականութիւն պիտի դառնար իր վերապրող ընկերներուն ու դաշտիարակիչներուն չնորհիւ։

Եւ եթէ յաջողութիւնը այնքան արագ եւ մեծ եղաւ առջի մէկ օրէն, այդ բանը մասնաւորաբար կը պարտինք այն հանգամանքին, որ նախաճեռնութիւնը ըստանձնող հիմնադիրը այս մարմինը, զործի լծուելեւ ճիշդ չարմար պահուն, երբ տակաւին զինադադարն իսկ չէր կնքուած ու թաղային չրջանակները ի վիճակի չէին դեռ մասնակի խումբեր կազմելու։ Այլապէս, չատ դժուար պիտի ըլլար յետոյ դային զանոնք ի մի ձուլել, ինչպէս որ փորձը ցոյց տուած էր։ Ինչ որ ալ ըլլայ, սխալած չենք ըլլար, կ՛ենթադրեմ, եթէ մեր արդի Հ· Մ· Ը· Մ·ի բարոյական հայրը նկատենք Շաւարշ Քրիսեանը։

Այսպէս ուրեմն, հայ իրականութեան մէջ, մարմնակրթանքի նախաձարապետը եղաւ նահատակ Շաւարշը, որ իր կեանքն ալ անոր սիրոյն զոհեց։

Իրմէ առաջ եւ իրեն հետ զանազան անչուշտ մարմնակրթանքի սիրոլը բոցավառած երիտասարդներ, որոնք սրտով սիրեցին ու սիրցուցին իրենց չրջապատին, բայց արդար ըլլանք, խոստովանելու, որ ոչ մէկը կրցաւ Շաւարշին պէս եւ անոր չափ, մարմնակրթանքին տալ իբր ազգային նուիրական չարժումի մը բնոյթ, ցկին ազնուացման, ճաճանչին ու ֆիզիքական զօրացման իբր կենսական ազդակ։ Հոս է ահա Շաւարշի գործին մեծութիւնը։

Շաւարշը մեծ է նաեւ անով, որ ինք մարմնակրթանքը ընտրեց իբր ասպարէզ, այն տեսակ միջավայրի մը մէջ, ուր արտակարգ յանդգնութիւն պէտք էր յաղթելու համար։ Մեր մէջ, կարեւոր նկատուած «ուրիշ»ներու ուսուցիչներն անդամ հազիւ թէ օրապահիկ մը կրնան ապահովել, ուր մնաց, այդ օրերուն պերճանք նկատուած մարմնամարզի ուսուցիչ մը։ Բայց չվախցաւ ղրկանքներէն, ի հարկին անօթի մնալ աչք առաւ, սակայն երբեք չընկրկեցաւ իր խէալին հետապնդման ճամբուն վրայ։

Շաւարշի յաջողութեան եւ վայելած համբաւին մեծագոյն նպաստեցին, թերեւս կանաքար, բոլոր այն մարզական վարիչներն ու ղեկավարները, որոնք զանազան

ՍԷԹ

Բ·

Մոսէս ախպարը սիրում էր մածուն, մանկութեանը, դիւղում միակ ուտելիքը մածունն էր եղել, բայց, դժբախտաբար, իր փողով չէր կարող մածուն դնել, ուստի հաճախ չուկայում մածունը ծախում էին դիւղացիները, որոնք ամէն առաւօտ բերում էին, ծախում եւ դնում, նրանց համար ջուր հարկաւոր չէր, որ Մոսէս ախպարը կրէր եւ վարձատրութիւն ստանար եւ ապա փոխանակէր մածունի հետ։ Ուստի, ամէն առաւօտ դնում էր չուկայի մեծ հրապարակը եւ համբերութեամբ կանգնում էր մածուն վաճառողների կողքին, որպէսզի երբ չերեփից մածունը թափուէր տախտակի վրայ՝ մատովը վերցնէր եւ լիզէր։

— Մոսէս ախպար, ի՞նչ կ՛ենես էստեղ, հարցնում էին նրան։

Մոսէս ախպարը, ուսերը վեր բարձրացնելով եւ ժպտալով՝ պատասխանում էր։

— Հէչ, մածուն կը լիզեմ։

Հրապարակից նա քաշւում էր այն ժամանակ միայն, երբ, բոլոր մածունը ծախած, դիւղացիները ամանները վերցնում էին եւ հեռանում։

Իմացականութեան բացարձակ բացակայութիւնը երբեք պատճառ չէր, որ սիրտը դադրէր բաբախելուց։

Նա, փողոցների անկիւնները, բաղնիքի պատի տակը, եկեղեցու բակում կամ խանի թրիքների մէջ երկար ժամանակ դիչերելուց յետոյ՝ քաղաքի ծայրում դըտաւ մի խրճիթ, որ բաղկացած էր մի հաչիից եւ մի սենեակից՝ հողէ յատակով։ Այդ խրճիթում բնակւում էր այրի մի կին, արդէն յիսունն անց, սպիտակ մազերով, բայց զարմանալիօրէն կարմըրատուն երեսներով։

Որտեղից որտեղ Մոսէս ախպարը լսել էր այրի կնոջ անունը։ Մի երեկոյ, հէնց այն ժամանակ, երբ արեւը թաղւում էր ծառերի հետեւը եւ դաշտից զով ու թեթեւ մի քամի էր բարձրանում, Մոսէս ախպարը մօտեցաւ այրի կնոջը, որ ծնկին դրած տեփուրի վրայ մի ափ ցորեն էր մաքրում քարերից, եւ ասաց։

— Ախչոռ քոռօ, եկայ։

— Եկար, եկար, ա՞ղջս կը պապէր։

— Քեզի փարա իմ բերեր։

Այրի Ախչոռը զարմացաւ։

— Փարա՞։

— Հա, ինչքան կ՛ուզես։

— Տեսնամ, աչխուժացաւ Ախչոռը քորոն, տեփուրը դրեց մէկ կողմ, ձեռքերը խաչաձեւեց, եւ դրեց փոքրիկ եւ ներքնատիպ դաստարկ փորի վրայ։

Մոսէս ախպարը հանեց իր բոլոր փողերը, եւ դրեց Ախչոռի քորոյի ծնկանը եւ, չնայելով նրա ապշահար դէմքին՝ ասաց։

— Իշտէ քիւդիւնը քըզի։

— Ջէհէննէմիր, խանթ չուն, զազեթայի կտորները բերեր է քի՝ փարա է։

— Ախչոռ քորօ, թուչդ կրծեմ, փարա է։

— Գնա՛, սապսաղ, բախտ որ ունենամ, քըզի պէս խենթերը դէմս չեն անկուիր։

— Աչքս էոռնա, փարա է։

Այրի Ախչոռն քորօն վեր կացաւ տեղից, տեփուրը վերցրեց հետը, դնաց ներս եւ դուրը կողպեց Մոսէս ախպոր երեսին։

Մոսէս ախպարը չյուսահատուեց, դըներս չուկայ։ Գնաց, որպէսզի այդ փողերով բան դնի, բերի Ախչոռն քորոյին, որ հաւատայ, բայց բոլոր խանութները փակ էին։ Գլուխը կախեց, մտայլուեց, էլ չժպտաց եւ կանգնած տեղն էլ նստեց ու քնեց, երբ յոգնածութիւնն ամճնց նրա ոսկորների մէջ։

Ախչոռ քորոյի հարեւանուհիները մօտեցան նրան։

— Էդ խենթն ի՞նչ կ՛ըսէր, հարցրին նրանք։

— Աման, խենթ չըլլի, քո՞վ կուզայ։

— Է, ի՞նչ կ՛ըսէր։

— Զազեթայի փարչաճ բեթեր է քի՝ փարա է, առ։

Հարեւանուհիները կուչ ծիծաղեցին։

— Բախտ ունենայի, անտէր չէի մնար, ողբաց Ախչոռ քորօն։

Մոսէս ախպարն առաւօտեան աչքերը բաց արաւ բոլորից առաջ։ Մի բան մըտքում կար, բայց անմիջապէս չյիչեց։ Երբ երկու քայլ կար, յիչեց — Ախչոռ քորօն էր։ Կանչ առաւ։ Ժպտաց։ Փողոցներում ոտնաձայներ լսուեցին։ Ոտնաձայները չատացան։ Բացուեցին խանութները։ Մոսէս ախպարը մտաւ մսագործների փողոցը։ Առանց իրեն խնդրելուն՝ նրան տեսնող առաջին մսագործն ասաց։

— Մոսէս ախպար...

— Ղուրպան...

— Ի՞նչ տեղէն կ՛ուզես, կտրեմ տամ։

Մոսէս ախպարը, անդիտակցօրէն, մատը դրեց մսի մի մասի վրայ։

— Շատ ապէկ, դլխուս վրայ, ասաց մսագործը եւ կտրեց տուեց։

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՎԵՆՑ

(2 – Շար·)

ԴԱՐԵՐՈՒ ԽՈՐՔԷՆ

Փետրուար մէջ գարուն կը, գարուն կը Յունուարի վրայ, գարուն կը մարդոց սիրտերուն մէջ, երբ Հունգարիոյ մէջ հնչեն ամէն կողմ ու երաժշտութիւնը : Իսկ ինչ հայ երգն ու երաժշտութիւնը : Իսկ այսօր, Հայոց հինաւուրց աշխարհին մէջ, ուրկէ աշուն է, եւ 2750ամեայ Երեւանը դիմաց կ'ընդունի հունգար ժողովուրդին արուեստագէտները :

Այսօր ես կը վերյիշեմ այն փաստերը, որոնք ցոյց կուտան, որ հայ եւ հունգար ազգերու բարեկամութիւնը դարերու պատմութիւն ունի : Դարեր առաջ երկու ժողովուրդներն ալ պայքարած են իրենց ընդհանուր թշնամիին դէմ եւ իրարու օգնած այդ օրհասական կռիւին ընթացքին : Կռուտի դրօշին տակ մարտնչած են հայ ժողովուրդին զաւակները :

— Ձեր երկիրը իր անկախութիւնը պաշտպանելով՝ իր ուժերը չափած է Ա. Լեքսանդր Մակեդոնացիի եւ Հռոմէացի Լուկուլոսի հետ, — գրած է հունգար եւ իթպադին բանաստեղծ Անթալ Գիդաչը,— անցեալին կրած է այնքան տառապանք, որուն հետաքրքրը քիչ ժողովուրդներ կը գտած են :

Յետպատերազմեան տարիներուն լայն համագործակցութիւն մը ծայր տուած է հայ եւ հունգար բանուորներու, ճարտարագէտներու, գիտնականներու, արուեստագէտներու, գրողներու եւ երգահաններու միջեւ :

Հայաստանի աւելի քան քսան գործարաններ իրենց արտադրութիւնը կը ղրկեն Հունգարիա : Այս երկիրը գործած է «Հունգրոգան – 3» հաշուեկան մեքենաներու առաջին յաճախորդը :

Հայաստանի մէջ մեծ ընդունելութիւն գտած են հունգարական ինքնաշարժի գործերու արտադրութեան սարքերը , էլեկտրական արդիւնաբերութեան արտադրութիւնները :

Ամուր է նաեւ Հունգարիոյ եւ Հայաստանի ակադեմիաներու կապը : Ընթացիկ տարուան մէջ տեղի ունեցան երկու փոխայցելութիւններ՝ դոյզ ակադեմիա – ներու միջեւ : Հայաստան հիւրասիրեց հունգար գիտնականներու պատուիրակութիւնը՝ ազգային ակադեմիայի նախագահ, ակադ. Իշտուան Ռատնեակի գլխաւորութեամբ :

Քանի մը ամիս առաջ հայ գիտնականները՝ Հայաստանի գիտութիւններու ակադեմիայի նախագահ ակադ. Վ. Համբարձումեանի գլխաւորութեամբ , այցելեցին Հունգարիա եւ ծանօթացան անոր գիտական նուաճումներուն : Տեղւոյն վրայ տեղի ունեցան բանակցութիւններ, ստորագրուեցաւ երկու ակադեմիաներու գործակցութեան համաձայնագիրը : Այժմ ակնառու են այդ բանակցութիւններուն արդիւնքները: Սկսած է հայ եւ հունգար գիտնականներու միացեալ հետազօտութիւնը՝ բնագիտական – ուսումնագիտական, կենսաբանական եւ ընկերային գիտութիւններու հարցերու շուրջ :

Փոխադարձ են հայ եւ հունգար դրամական կապերը : Դեռ 1961ին հայերէնի թարգմանուած ու հրատարակուած են հունգար մեծ բանաստեղծ Պետեֆիի ընտրեալ ստեղծագործութիւնները : Հայաստանի մէջ ծանօթ են Շանթոր Պետեֆիի , Ա. Թիլա Եոժեֆի, Ժիգմոնդ Մորիցի, Անթալ Գիդաչի եւ ուրիշ գրողներու երկերը :

Հայ գրականութեան հինէն ի վեր ծանօթ են նաեւ Հունգարները: 1887 – 1908 թուականներուն, 21 տարի շարունակ հունգարերէն լեզուով հրատարակուած է « Արմենիա » ամսագիրը, որ հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ գրականութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններու դանձարան մըն էր :

Հունգարերէն լոյս տեսած են «Սասունցի Դաւիթ»ը, ինչպէս նաեւ գաղտնի եւ ժամանակակից գրողներու բազմաթիւ գործեր :

Ճանաչակի գործ են հունգար եւ հայ արուեստագէտներու համերգները : Հունգարիոյ մէջ լայն տարածում գտած են Արամ Խաչատրեանի, Առնօ Բաբաջանեանի, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի եւ այլոց ստեղծագործութիւնները : Փետրուարի մէջ մեծ յաջողութիւն գտան Ա. Խաչատրեանի «Գայանէ » եւ «Սպարտակ» բեմադրութիւնները :

Հունգարները լաւ ծանօթ են ոչ միայն հայ գրողներուն, երգահաններուն գործերուն, այլեւ հայ նկարիչներու եւ քանդակագործներու աշխատանքներուն , որոնք ցուցադրուած են Հունգարիոյ մէջ:

Ֆ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ԶԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ԶԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՓԵՐՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

Քանի մը չաբաթ առաջ, Փերուի մէջ պայթեցաւ գինուորական յեղափոխութիւն մը, որ տապալեց նախագահ Թէրին, զայն աքսորեց Արժանթին եւ տանձնեց երկրին ղեկը :

Փերուի տարածութիւնն է մէկ միլիոն 250 հազար քառակուսի քիլոմեթր :

Սակայն, երկրին մշակուած հողերուն տարածութիւնը չատ քիչ է, հազիւ 21 միլիոն արտաւար :

1967ի մարդահամարին համաձայն, բնակչութեան թիւն է 12 միլիոն 385 հազար հոգի , որուն 62 առ հարիւրը կը զբաղի երկրագործութեամբ եւ անասնաբուծութեամբ :

Ճարտարարուեստը փոքր է, գլխաւորապէս հիւսուածեղէն : Ունի նաեւ պողպատի փոքր ճարտարարուեստ մը :

Կրաքարի (ցիմէնթ) արտադրութիւնը 1965ին հասաւ մօտաւորապէս մէկ միլիոն թոնի :

ՀՍԿԱՅ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆ

Մետաղներու եւ վառելանիւթերու հըսկայ հարստութիւն ունի Փերու : Ունի հանքածուխի չշահագործուած հսկայ պահեստներ : Նմանապէս ունի՝ քարիւղի հորեր : 1969ին, երեք միլիոն թոն քարիւղ արտադրեց :

Առոնցմէ զատ ունի՝ երկաթի, պղպատի, կապարի, ձինկոյի, անթիմոնիոյի , վոլֆրամի, մանկանէզի , պլիմութի , արծաթի եւ այլն հարուստ հանքեր , որոնցմէ չատեր կը պատկանին օտարներու :

Փերուի ծովը չատ հարուստ է : Ձկնորսութիւնը , 1965ին, եօթանասուն անգամ մըն էր , յունականին :

Դրախտ մը պիտի ըլլար Փերու, եթէ արդիականացած ըլլար : Այսօր՝ հրաբուխ մըն է : Աղտաբանական սուր խնդիրներ ունի :

ԼԵԶՈՒՆ

Փերուի ժողովուրդին երկու հինգերորդը կ'ապրի գրեթէ բոլորովին անբերրի եւ միայն մասամբ ոռոգուող ծովափնեայ նեղ հերթի մը վրայ : Հոն կը գտնուին մեծ քաղաքները — մայրաքաղաք՝ Լի – ման՝ հարեւան Գայլաոյի հետ ունի աւելի քան երկու միլիոն բնակիչ :

Միւս մեծ քաղաքներն են՝ Արաքիփա , Թրուխիլլօ եւ Չիքլայօ :

Այս տեղերը՝ լեզուն սպաներէնն է: Ինքնաշարժները եւ երկաթուղիները՝ հոս կը սուրան : Հոս է որ որոշ չափով քաղաքակրթութիւն մը կայ :

Անմիջապէս ետք կուգայ՝ Սիերրան : Անտեան լեռները , վեց հազար մեթր բարձրութեամբ տասը գագաթներով : Բացի մէկ քանի հովիտներէ՝ ամբողջը վին անբերբի :

Հոս կ'ապրի 52 առ հարիւրը ժողովուրդին՝ առաջապետական ինքնասներու :

Հոս կը խօսուին Հնդիկներու քեչուա եւ այմարա բարբառները :

Հոս՝ ժողովուրդը կը սնանի վայրի խոտերով , քիչ մը եղիպտացորենով եւ չատ քիչ միսով :

Իր թշուառութիւնը մոռնալու համար քոքա կը ծամէ ...

ՁՈՒԿԱՆ

Անտեան լեռներէն քիչ մը աւելի դէպի Արեւելք կը գտնուի գուկան : Ամազոն գետը՝ իր ճիւղերով : Կաղնիի եւ մայրիի չօգտագործուող անտառներ : Նախնական նութիւն : Հոս կը բնակին մէկ միլիոն հարիւր հազար Հնդիկներ :

Փերու պատակուած երկիր մըն է :

Ալբեգակերպի մակարդակը չատ ցած է, — 1965ին, տարեկան՝ անձ գլուխ 212 տոլար էր :

Նախագահ Թէրրի Հնդիկներուն ի նը – պաստ բարենորոգումներ խոստացաւ , բայց բան մըն ալ չըրաւ : Ամերիկացի – ներուն դժգոհութիւն պատճառեց՝ երբ որոշեց երկրի օդանաւորդութեան համար Ֆրանսական «Միրաժ» սաւառնակներ ա – պրսպրել : Ձայրացուց ազգայնականները՝ երբ քարիւղի ազգայնացուած օտար ընկերութեան մը ահագին հատուցում ը – րաւ : Դրամանիշը արժեզրկուած էր : Արտաքին պարտքերը բազմապատկուած է – ին : Համայնավարական վերահաս հայ – դուկային չարժման մասին զրոյցներ կային : Եւ բանակը վրայ հասաւ :

Քաղեց՝ Ա. Օ.

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

ԶՄՈՌՑՈՒԻ ...

Ամուսինը անակնկալօրէն կը վերադառնայ ճամբորդութենէն : Իր կինը , որ մտերիմ պահեր կ'ապրի սիրահարին հետ, հազիւ ժամանակ կ'ունենայ պահարանի մը մէջ պահելու զայն : Ապա, կը դիմաւորէ ամուսինը եւ իսկոյն խոհանոց կ'երթայ սուրճ պատրաստելու համար : Եւ որովհետեւ չատ ջղային վիճակ մը ունի, օդային կաղը անխոհեմութեամբ կը բռնկցնէ ու բոցերը կը պաշարեն խոհանոցը , հետզհետէ տարածուելով : Այր ու կին կը փութան դէպի ելքի դուռը :

Այդ պահուն ներսէն ձայն մը կը լսուի .

— Պահարանը ազատեցէ՛ք... պահարանը ազատեցէ՛ք ...:

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԱՄ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

1805 մայիսի բաժինին մէջն էր, այսինքն այն քաջերուն հետ, որոնք Ֆէրտինանդ արշիդուքսին յաղթելով Կիւնզպուրկի տիրեցին :

Ուլթինժէնի մէջ զնդակներու տեղատարափի մը մէջէն իր թեւերուն վրայ առաւ Մոլըթի զնդապետը, որ վիշապաբոյց Թ. դունդին առջեւէն կռուելով մահացու վէրք ընդունած էր :

Օսթերլիցի մէջ երեւելի հանդիսացաւ երբ զաղղիական բանակը աստիճաններու բաժնուելով թշնամիին կրակին տակէն պարմանալի կերպով յառաջ քալեց :

Երբ Ռուսաց կայսերական պահակներու ձիաւորները հետեւակներու չորրորդ վաշտը ջախջախեցին, Փոնմէրսի փոխարքային հաւատացնողներէն եւ այդ պահակները տապալողներէն մէկը եղաւ : Կայսրը խօշի նշանը տուաւ անոր :

Փորմէրսի Վիւրմսէրի՝ Մանթուայի մէջ, Մէլասի՝ Ալեքսանտրիայի (Իտալիա) մէջ եւ Մաքի՝ Իւլմի մէջ զերի բռնուիլը տեսաւ յաջորդաբար :

Փոնմէրսի Մեծ–Բանակին ուղեկորդ դումարտակին հետն էր, որուն կը հրամայէր Մորթիէ եւ որ Համպուրկի տիրեց : Ցետոյ հետեւակներու 55րդ գունդին հետ միացաւ, որ Ֆլանտրի հին գունդն էր :

Էյլոյի մէջ նաեւ ինքը այն զերեզմանոցի մէջն էր ուր զիրքիս հեղինակին հօրեղբայրը Լուն Հիւկօ արի հարիւրապետը միայն ութսուներեք զօրքով երկու ժամ չարունակ դէմ դրաւ թշնամի բանակի յարձակումներուն :

Այս զերեզմաննոցէն կենդանի ելլող երեք հոգիէն մէկն էր Փոնմէրսի : Ֆրիէտլանտի պատերազմին մէջ ալ կռուեցաւ :

Ցետոյ հետզհետէ տեսաւ Մոսկուան, Պէրէզինան, Լիւցէնը, Պոյէնը, Տրէզդը, Վաշոնը, Լայփցիկը եւ Ժէյընհաուզընի ափերը, Էսնի ափերը եւ Լաոնի ահարկու կայանը :

Այնէյ–Տիւքի մէջ՝ հարիւրապետ ըլլալով՝ տասը խազախ սուրէ անցուց եւ ապահեց ոչ թէ իր զօրապետը, այլ տասնապետը : Այս առթիւ Փոնմէրսի յօշոտուեցաւ եւ խորտակուած ոսկորի քանը եօթը չերտ միայն ձախ բազուկէն հանուեցաւ :

Փարիզի անձնատուութենէ ութ օր առաջ ընկերի մը հետ փոխանակութիւն ըրած եւ ձիաւոր զօրաց դասը մտած է :

Փոնմէրսի ունէր ինչ որ հին վարչութեան ժամանակ « կրկին–ձեռք » կ'անուանուէր, այսինքն իրը պինուոր թուր կամ հրացան գործածելու եւ իրը պաշտօնատար հետեւակ կամ ձիաւոր վաշտի մը հրամանակալութիւնը ընելու հատարակէս կարող ըլլար. ռազմական կրթութեամբ կատարելագործուած այս կրթութենէ ծնած են ահա կարգ մը պինուորներ, օրինակի համար, վիշապազօրքերը, որոնք ձիաւոր ու միանգամայն հետեւակ զօրք են :

Երբ Նափոլէոն Էլպա կղզին գնաց, Փոնմէրսի ալ հետը գնաց, Վաթերլոյի մէջ Տիւպուալի ձիաւորներու դունդին մէկ մասը կազմող զրահաւորներու վաշտին պարագլուխն էր :

Փոնմէրսին էր Լիւնպուրկի հետեւակներու վաշտին դրօշը առնողը. դրօշակը բերաւ կայսեր ոտքերուն քով նետեց : Ա. րիւնաթաթախ էր Փորմէրսի. դրօշը կորզելու միջոցին երեսին վրայ թուրի հարուած մը առացած էր :

Կայսրը, դոհ ըլլալով պոռաց.

— Գնդապետութեան, պարոնութեան աստիճան, Պատուոյ Լեգէոնի չքանշան կը տրուի քեզ :

Փորմէրսի պատասխանեց.

— Վեհափառ տէր, չնորհակալ եմ այրի կնոջս համար :

Մէկ ժամ ետք Օհէնի հեղեղատին մէջ լինկած էր : Արդ, ո՞վ էր այս ժողժ Փոնմէրսին : Նոյն ինքն Լուարի այդ աւազակն էր :

Վաթերլոյի պատերազմէն ետք Փոնմէրսի, ինչպէս գիտէ ընթերցողը, Օհէնի խորունկ ճամբէն հանուելով կրցած էր բանակին զոնուած տեղը հասնիլ, եւ հեւանդանոցէ հիւանդանոց փոխադրուելով մինչեւ Լուարի զօրանիստ գիւղերը գացած էր :

Վերահաստատութիւնը կէս թոշակ առնողներու կարգը դասած էր զայն եւ վէրնոն ղրկած էր հոն բնակելու, այսինքն հսկողութեան տակ ըլլալու համար :

Լուի ԺԸ. թագաւորը Հարիւր Օրերու միջոցին կատարուած ամէն դէպքերը իրեն չվերագրելով, անոր ոչ «Լեժիոն ո'Ընէօր»ի պաշտօնավարութիւնը , ոչ պնդապետի աստիճանը եւ ոչ ալ պարոնութեան տիտղոսը ճանչցած էր : Բայց Փորմէրսի երբոր առիթ ունենար գրելու, «Գնդապետ Պարոն Փորմէրսի» կը սեպագրէր :

ՎԻՒԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տիկին Ռոզ Հանըմեան՝ այրին Ազատ – ւագղ Հանըմեանի, մեռած է իր բնակա – րանին մէջ՝ 31 Րիւ Ֆրանճիէօր, Փարիզ 18: Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունե – նայ Ջորեքշաբթի, 6 Նոյեմբեր ժամը 15·45ին, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ ե – կեղեցիին մէջ :

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Նուարդ Կիւլպէնկեանի մահուան առթիւ Տիկին Արշակուհի Դաւիթեան 50 ֆրանք կը նուիրէ Շ· Նարդունիի դործե – րու հրատարակութեան Ֆոնտին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Աւետիս Ալիքսանեան կը նուիրեն չորս ֆրանք ի նպաստ Հայ կարմիր Խաչի Օղափ· կայանի ծովահայ – եաց նոր չէնքին դնումին, ողբ· Վրէժ Տօնիկեանի մահուան առթիւ :

Օր· Ազատ Փերճիրեան կը նուիրէ 30 ֆրանք ի նպաստ Հայ կարմիր Խաչի Օ – դափ· կայանի ծովահայեաց նոր չէնքին դնումին, ողբ· Օննիկ Պօյաճեանի յիշա – տակին :

ԾԱՒՈՒ ՏՈՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԻ ՄԷՋ

Քաղաքին կեդրոնը Գ· յարկի վրայ Ֆ·2 խոշոր ճաշասենեակ մը երկու խոշոր պատուհաններով, ննջարան եւ խոհանոց՝ խոշոր պատուհաններով, պատուհանները կը բացուին հրապարակի վրայ եւ չատ արեւոտ, բաղնիք, պահարաններ եւայլն: Գին 45·000 ֆր· եւ կանխիկ : Դիմել՝

STUDIO REX
2, Rue Bernard du Bois, Marseille
Tél. : 20-23-33

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈԹԱ

11 Նոյ· 1918ի Զինադադարի եւ Աբե – ւելեան բանակի զոյդ յիսնամեակներու ա – ռիթով, Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանդիսա կը կատարուի Ֆրանսացի եւ հայ զինուորնե – րու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, ո – րոնք իրենք արդարութեան յաղթանակի հաչուոյն :

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախա – դահէ , Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, Յա – կոբ եպիս· Վարդանեան :

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մար – սէյլի Փրատոյի Ս· Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ· կիրակի, իսկ Լասէթթա քաղաքի Ս· Կա – բապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուչիէ, 11 Նոյ· երկուշաբթի : Սկիզբը պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգե – հանդիստ 11·10:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէրը Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկը – սած են : Մասնաւոր օթօքառ մը տրամա – դրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար :

Օթօքառը կը մեկնի Փոլոմպէն, Ալբնիւ Աժան Սան, ժամը 9ին, կ'անցնի Պուա Փոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Փոլոմպի կայարանը: Ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – Կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան :

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները , աղջիկ կամ տղայ, դրկել հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կա – յարաններէն մէկին ու միւսը ընտրել եւ դրել կամ հեռաձայնել վարժարանի տնօ – րէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանդ առնէ օթօքառը :

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93
Հեռաձայն 927–01–72:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Ֆ· կապ· Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս Ուրբաթ 8 Նոյեմբեր, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, եկե – ղեցիին սրահը, 295 Րիւ Պուալօ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Պարահանդէսի վե – րաբերեալ: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած Հայ Բժշկական Մի – ութեան կողմէ , Ջորեքշաբթի (Նոյ· 6) ժամը 21ին Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ , (Մեթրօ Քատէ) :

Կը խօսի ՏՈՔԹ· Է· ԱԴԱՄԵԱՆ

Նիւթ՝ Լոմպակօ :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12:

Ժանթիյլի·— Հինդշաբթի օրուան դա – սընթացքները կը շարունակուին : 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, Ժանթիյլի :

Շավիլ·— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը:

Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ·— 4 Րիւ Մա – րի լօր, Պուա Քոլոմպ :

Պանեէօ – Քաշան· — 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները,

1968·— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969·— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ – կայացում :

Ապրիլ 24 , Օր Նահատակաց :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼի Հ· Յ· Դ· Սարդիս Մի – նասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուր – բաթ, սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ ·—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ· Շաբաթ 16 Նոյեմ – բեր , ժամը 21ին :

ՋԱԽԱՐԵԱՆ ենթ· Ուրբաթ 15 Նոյեմ – բեր, ժամը 21ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ – բեր ժամը 21ին:

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը կիրակի 17 Նոյեմ – բեր ժամը 15ին:

ՀԱՄԱՋԱՍՊ խումբ, կիրակի 17 Նոյեմ – բեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Ջորեքշաբթի 13 Նո – յեմբեր , ժամը 21ին:

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ԳԷՈՐԳ – ՋԱՎՈՒՇ խումբը կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին:

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր , ժամը 21ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտ – նուին Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը :

ԼԻՈՆ·— Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ Ազգ· վարչութիւնը, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան – դամները, որ տեղի պիտի ունենայ կի – րակի, 24 Նոյ·ին, ժամը 15ին:

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունե – նայ նիւթական եւ բարոյական դեկուցու – մը վարչութեան միամեայ գործունէու – թեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ· տուրքը չեն վճարած , թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել , յանձնելով գոյն փոխան ստացագրի , ե – կեղեցւոյ դրասենեակը :

ԼԻՈՆ, Ս· ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ վարչու – թիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս կիրակի , Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ· Դա – ւիթ Ծ· Վրդ· Սահակեան: Սուրբ պատա – րագը պիտի երգէ Լիոնի «Կոմիտաս երգ – չախումբ»ը, ղեկավարութեամբ Պ· Օֆ – լուպի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր· Ո· Ֆէլլահեանի :

Ցաւարտ պատարագի տեղի պիտի ու – նենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշ – տօն, Սարտարապատի ճակատամարտի մէջ իսկող բազմաթիւ նահատակներու հոգիներուն ի հանդիստ, անոնց նահա – տակութեան յիսնամեակի տարելիցին առ – թիւ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ· Յ· Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ խաղամապետարանի *սրահը՝*

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ· ՄԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն առաջ հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՒՌՈՊՆԻԷՒԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱՒՐԻՒ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը ապահովել կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ· Մ· Ը· Մ·ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր , Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը Վարիէթէի մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ մարզական միութեան , եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի , Լիոն–Տէսինի եւ Նիսի զնդակի խումբերուն :

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferre ի

Կը բանախօսէ Հ· Մ· Ը· Մ·ի գլխավարներէն Պ· ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'երգեն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած յայտնի երգչուհի **ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ**
ԵՒ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՐՈՅԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր· Օհանեան , Պ· Տէրտէրեան եւ Նազարեան :

Հայկական տոհմիկ պարեր արենուշներու կողմէ՝ գլխավարութեամբ Տիկին Մա – ւուշ Շամիրեանի :

Օրուան խօսնակ՝ Պ· Գ· ՏԷՐՈՅԵԱՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 10 Նոյեմբեր , երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփիճնկի մէջ, ուր դարձեալ կ'երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ :

Իսկ զնդակի մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN
(1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER
Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Յայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ· Բալուեան 43, Rue Richer

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
7
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI
7 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԱՐԴԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11357 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.357

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՐՈՆՈՒՄՆԵՐ

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան « Ազգային Խորհուրդ »ը դումար – ուքսա Նոյեմբեր 2–3, վարչական ար – ուարձան Քլիչիի մէջ :

Օրակարգի գլխաւոր հարցն էր 1969 Յունուարին կազմուելիք ձախերու նոր կուսակցութիւնը, որուն մասին վերջնա – կան որոշումը պիտի տրուի յառաջիկայ Դեկեմբեր 20ին գումարուելիք տարե – կան համագումարին մէջ :

Կասկածէ դուրս է, որ երկրորդ աշ – խարհամարտէն ի վեր կուսակցութեան ծոցին մէջ զանազան խմորումներ առաջ եկան : Սակայն կարելի եղաւ զայն կան – գուն պահել :

Գաղափարական եւ քաղաքական դէմ – քի վրայ ամէնէն սուր տագնապը ծագե – ցաւ 1958ին՝ Ալժերիոյ դէպքերուն եւ Մայիս 13ի առթիւ, երբ Խոուար Ֆիլիքս, Վէրտիէ եւ ուրիշ վարիչ դէմ – քեր հեռացան կազմակերպութենէն եւ հիմը դրին « Ձախ ընկերվարական միու – թեան» եւ « Ինքնավար ընկերվարական կուսակցութեան », որոնք 1960ին միանա – լով կազմեցին «Միացեալ ընկերվարական կուսակցութիւնը» (որուն մէջ մտան յե – ղափոխական ոչ – ընկերվարական տարրեր, ինչպես Մէնդէս Ֆրանս եւ Քօլա Պուր – ժէ) :

Ասոնք թէեւ փոքրամասնութիւն էին, սակայն ընկերվարական կուսակցութիւնը արդ ցնցումի ենթարկուեցաւ : Կաստոն Տրֆէրը եւ կարգ մը ուրիշ դէմքեր համա – ձայն ըլլալով հանդերձ հեռացողներուն՝ ծոցին կուսակցութեան մէջ, նախընթա – ցելով իրենց տեսակէտները պաշտպանել ընկերական չրջանակի մէջ քան դուրսը :

Կուսակցութիւնը քանիցս մաս կազմեց կառավարութեան : Ամէնէն փայլուն չրջանն եղաւ 1 Փետրուար 1956 – 21 Մայիս 1957, կի Մոլէի վարչապետութեան օ – րով :

Քաղաքական կուսակցութեանց համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէն ընտրութիւնները — խորհրդարանական թէ քաղաքական : Անոնք յաճախ ըն – դարական համաձայնութիւններ կը կնքեն համախոհ կազմակերպութեանց հետ՝ ա – ռաւելագոյն աթոռներ չահելու նպատա – կաւ :

Ընկերվարականները բացառութիւն չէ – ին կրնար կազմել : Անոնք միշտ համա – ձայնեցան ձախակողմեան կազմակերպու – թիւնց հետ, չարհամարհելով նոյնիսկ համայնավարները, որոնց դէմ պայքա – րած էին զաղափարական եւ գործնական նոյն վրայ եւ որոնց անհնայ յարձա – կումներուն էին ենթարկուած տարիներ – րով :

1945 Հոկտեմբերին Սահմանադիր առա – ջին ժողովին ընկերվարականները չահե – ցան 139 աթոռ՝ 579ի վրայ : 1946 Յունի – սին ունեցան 128 աթոռ : Նոյն տարուան Նոյեմբերին՝ 101 միայն :

Դ. Հանրապետութեան խորհրդարանա – կան երեք ընտրութեանց մէջ ընկերվա – կանները թիւը չատ փոփոխութիւն չունեցաւ : 1951ին Ազգ. Ժողովին մէջ ու – նեցան 99 աթոռ, 1953ին՝ 105, 1956ին՝ 94 : Սակայն Զօր. ը Կոլի իշխանութեան դլուխ գալէն եաք մեծ կորուստ արձանա – գրեցին : 1958ին 44, 1962ին 66 երեսփո – խան միայն ունեցան :

Հանրապետութեան նախագահին հմայ – քը չհաղորդէ կ'ուելնար երկրին մէջ, նախատակ դպրեվանքերու ազատագրու – թեան եւ Ալժերիոյ պատերազմին : Հան – րապետականներէն միշտ յաղթական դուրս եկաւ :

ՃՈՆՍԸՆԻ ՅԱՋՈՐԴԸ

ԴԺՈՒԱՐ ԸՆՏՐՈՒԵՑԱԻ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԻՒՍ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Միայն նախագահը չէ զոր 90 միլիոն Ամերիկացիք ընտրեցին Նոյեմբեր 3ին : Իրականին մէջ յիշենք նաեւ թէ Միացեալ Նահանգներու մէջ, նախագահական ընտ – րութիւնները ուղղակի չեն կատարուիլ ժողովուրդը կ'ընտրէ 538 «մեծ ընտրող – ներ», որոնք կը պատկանին այս կամ այն կուսակցութեան եւ ատկէ կը պարզուի թէ ո՞վ է ընտրուած, տրուած ըլլալով որ դեմոկրատ կամ հանրապետական «մեծ ընտրողները» սկզբունքով պէտք է քը – ւէարկեն իրենց կուսակցական թեկնա – ծուին ի նպաստ : Ընտրուելու համար, որեւէ թեկնածուի կուսակցութիւն պէտք է 270 «մեծ ընտրողներու» մեծամասնու – թիւն մը ապահովէ :

Երեքշաբթի օր Ամերիկացիք ուրեմն, կ'ընտրէին ոչ միայն — անուղղակի կեր – պով — Հանրապետութեան նախագահն ու փոխ – նախագահը, այլեւ 34 ծերակու – տականներ (ծերակոյտը հարիւր անդամ ունի եւ մէկ երրորդով կը նորոդուի եր – կու տարին անդամ մը) եւ 435 երեսփո – խաններ, այսինքն Ներկայացուցիչներու ժողովին ամբողջութիւնը : Ամերիկացիք կ'ընտրէին նաեւ 21 կառավարիչներ եւ հէց միլիոն տեղական ներկայացուցիչներ (նահանգային խորհրդարանականներ, քաղաքապետներ, դատաւորներ, չերիֆ եւայլն) :

Ծերակուտականները պարզ մեծամասն – նութեամբ կ'ընտրուին, մինչ երեսփո – խանները (ներկայացուցիչ) համեմատա – կանի դրութեամբ : Կառավարիչ եւ այլ պաշտօնեաներ կ'ընտրուին ըստ իւրաքան – չիւր նահանգի օրէնքին :

Ինչպէս վերը յիշեցինք, Ամերիկացիք կ'ընտրեն ոչ թէ նախագահը, այլ ընտ – րական ժողովի մը անդամները, որոնք պիտի նշանակեն նախագահը, բացարձակ մեծամասնութեան սկզբունքին վրայ : Իւրաքանչիւր նահանգ այնքան «մեծ ըն – տրողի» իրաւունք ունի, որքան երեսփո – խան եւ ծերակուտական ունի Քոնկրէսին մէջ (Խորհրդարան), այսինքն մօտաւոր ձեւով մէկ երեսփոխան երեսուն հազար ընտրողի համար եւ երկու ծերակուտա – կան, ինչ նահանգ ալ ըլլայ :

Օրինակ Նիւ Եորքի նահանգը 43 « մեծ ընտրող » ունի, մինչ Ալասքան՝ միայն երեք :

Նախագահական իւրաքանչիւր թեկնա – ծու (այս անգամ երեք էին՝ Նիքսըն, Հըմֆրի եւ Ուալաս), իւրաքանչիւր նա – հանգի մէջ իր «մեծ ընտրողներն» ունի բայց, օրինակ, եթէ դեմոկրատները յաղ – թեն Նիւ Եորքի նահանգին մէջ, նոյնիսկ տասնեակ մը ձայներու տարբերութեամբ, (« դեմոկրատ «մեծ ընտրողներ» են որ մաս պիտի կազմեն Ընտրական ժողովին եւ ոչ մէկ հանրապետ ընտրող պիտի ըլ – լայ : Այս կը նշանակէ թէ թեկնածուի մը համար, աւելի կարեւոր է յաղթել Նիւ Եորքի մէջ, նոյնիսկ քանի մը ձայնով, քան հարիւր հազար ձայնի մեծամասնու – թիւն ձեռք ձգել Ալասքայի մէջ :

Անկարելի չէ նաեւ, որ այս դրութեան իրրեւ հետեւանք, թեկնածու մը որ աւե – լի ձայն ստացած է, պարտուի, նուազ ձայն ստացողի մը կողմէ, որու կողմնա – կից «մեծ ընտրողներու» թիւը աւելի մեծ ըլլայ : Ասիկա պատահած է 1876ին երբ դեմոկրատ Թիլտըն պարտուած է չորս միլիոն 284·757 ձայնով, մինչ հակա – ռակորդը միայն չորս միլիոն 033·950 ձայն կը ստանար, բայց 185 մեծ ընտրող կ'ունենար, երբ Թիլտըն միայն 184 մեծ ընտրող ունեցած էր :

×

Այս անգամ մինչեւ վերջին վայրկեանը կարելի չեղաւ հասկնալ թէ ո՞վ պիտի ըլ – լայ Ճոնսընի յաջորդը :

Ամերիկեան նշանաւոր կալուածներն իսկ անցօր եղան նախատեսելու համար յաղ – թականը մինչ ամէն չաբաթ հազուագիւտ ճշդրտութեամբ մը կարելի կ'ըլլայ նա – խատեսել թէ որքան մարդ պիտի մեռնի կառքի արկածներէ :

Զորեքշաբթի, Ֆրանսական ժամով ա – ռաւօտեան 11ին, 53 միլիոն քուէի վրայ, Նիքսըն հաւիւր հազար ձայնի առաւելու – թեամբ յոյսեր կը ներշնչէր իր կուսակից – ներուն : Ինչպէս միշտ Քալիֆորնիոյ նա – հանգն է որ վճռական դեր կը խաղայ : Եթէ «Երրորդ մարդուն», Ուալասի պատ – ճառով, ոչ մէկ թեկնածու կարենայ 270 «մեծ ընտրողներ» ունենալ, այն ատեն, ըստ Սահմանադրութեան, ներկայացու – ցիչներու ժողովն է որ կը նշանակէ նոր նախագահը, եւ եթէ այդ ժողովին մէջ, դեմոկրատ կուսակցութիւնը մեծամաս – նութիւն ոնենայ, Հըմֆրի կրնայ ըն – տրուիլ բոլորովին անսպասելի կերպով :

×

1952էն ի վեր, ամերիկեան նախագա – հական ընտրութիւնները հետեւեալ պատ – կերը կը ներկայացնեն :—

1952 :— Տուայթ Այզընհաուըր (հան – րապետական) կ'ընտրուի 33 միլիոն 936 հազար 252 ձայնով (442 մեծ ընտրող) ընդդէմ դեմոկրատ Սթիվընսընի՝ 27 մի – լիոն 314 հազար 992 ձայն (89 ընտրող) :

1956ին Այզընհաուըր կը վերընտրուի (457 մեծ ընտրող), Սթիվընսընն (73) :

1960ին դեմոկրատ Ճոն Քենընտի կը ըն – տանայ 34 միլիոն 227 հազար 096 (303 մեծ ընտրող) ընդդէմ Նիքսընի, 34 մի – լիոն 108 հազար 546 ձայն (219 ընտրող) :

1964ին դեմոկրատ Ճոնսըն կը ստանար 43 միլիոն 126 հազար 506 (486 մեծ ըն – տրող), ընդդէմ հանրապետական Կոլտ – ուաթըրի 27 միլիոն 176 հազար 799 ձայն (52 ընտրող) :

Այս անգամ կայ նաեւ երրորդ թեկնա – ծու մը ծայրայեղ —աջ՝ Ուալաս, բայց երբեք պայքարը այնքան «սեղմ» չէ եղած եւ սխսփէնսը այնքան սուր մինչեւ ծայրը :

Թերթը մամուլի դրուած պահուն (Ձո – ընեքշաբթի ժամը 11·30) Նիքսըն յաղթա – կան կը նկատուէր, բայց վերջին խօսքը դեռ չէր ըսուած եւ ամէն ինչ կրնար փոխուիլ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՎՈՐՆԻի երկու նախկին համախոհ – ներ՝ Պիլաք եւ Վաքուլիք, դիրք կը բռ – նեն Տիւպչէքի կողքին, հրապարակով դատապարտելով Չեխոսլովաքիա ներ – խուժած բանակներու երկիրները :

ՎԱԼՏԻՔ ՌՈՇԻի գլխաւորած պատուի – րակութիւնը լրացուցած ըլլալով Բրեժնե – ւի եւ Սուսլովի հետ իր բանակցութիւն – ները, առջի օր Փարիզ վերադարձաւ, ա – ռանց ներկայ ըլլալու Նոյեմբերեան Ճե – պորհոյեան հանդիսութիւններուն : Ոչ մէկ յայտարարութիւն խօսակցու – թիւններու մասին : Նշենք, թէ «Պրաւ – տա» «վերաքննական» կը կոչէ այն հա – մայնավարները, որոնք պատապարտեցին Չեխոսլովաքիոյ պինուորական դրաւու – մը :

ՓՐԱԿԱՅի մէջ, առջի օր, Պաղպաղու – թեան Չեխոսլովաք Շարժումը ժողով դումարելով խաղաղութեան մրցանակով պարգեւատրած է նախ. Զվոզոտան ու Տիւպչէքը, ինչպէս նաեւ ձայնասփիւռի եւ պատկերասփիւռի պատասխանատու անդամներ՝ Չեխոսլովաքիոյ դրաւման ա – ռաջին օրերուն իրենց ցուցարերած կեց – ուածքին համար :

ՓԱՐԻԶի խօսակցութիւնները, որոնք ե – րէկ պիտի վերսկսէին, յետաձգուեցան, Սայկոն հաստատ մնալով «Վիէթքոնկին հետ չխօսելու» իր դիրքին վրայ : Քէյպէր պոդոտայի պաշտօնական բանակցու – թիւններու յետաձգումը պատճառ չէ սա – կայն, քաղաքական դէպերուն համաձայն որ ամէն յոյս մեռնի :

ԹԱՄ զործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Խորհրդ. Միութիւն եւս կատարած է սրտի իր առաջին փոխարկումը : Գոր – ծողութիւնը կատարուած է երկուշաբթի եւ ենթական 25 տարեկան կին մըն է :

ԱՄՄԱՆԷն կը հաղորդեն թէ երկիրը խաղաղած է եւ լուսարձակը վերջ դրած : Չերբակալուած են զանազան Պաղեստին – ցի պարագլուխներ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Զախակողմեան կազմակերպութիւննե – րը թոյլ չտալու համար, որ զօրավարը մենատիրական վարչաձեւ հաստատէ, 1965ին հիմը դրին « Ընկերվարական – Դեմոկրատ Զախերու Դաշնակցութեան » :

Ընկերվարական կուսակցութիւնը մեր – ժած ըլլալով Մարսիլիոյ քաղաքապետ կաստոն Տրֆէրի թեկնածութիւնը Հան – րապետութեան նախագահի պաշտօնին համար, նոր կազմակերպութիւնը 1965ին թեկնածու նշանակեց իր նախագահ Ֆը – րանսուա Միթերրանը :

Զօրավարը յաղթեց եւ եօթը տարուան նոր չրջանի մը համար նախագահ վեր – ընտրուեցաւ :

Զախերու Դաշնակցութիւնը նոր պար – տութիւն պիտի կրէր այս տարուան Ցու – նիսի ընտրութեանց մէջ : Ընկերվարական – ները «Դաշնակցութեան » հետ միացեալ ցանկ էին կազմած, մինչ համայնավար – ները առանձին ցանկով կը ներկայանա – յին, չահելով 33 աթոռ (73ի տեղ) : «Դաշ – նակցութիւնը» կ'ունենար 57 աթոռ, մէ – կընն ըլլալով ընկերվարականները (118ի փոխարէն), կորսնցնելով 61 երեսփո – խան :

Այս չոխչոխիչ պարտութեան մէջ կա – րեւոր դեր կատարած էին Մայիս – Ցու – նիսի ուսանողական եւ բանուորական չարժումները, որոնք պահ մը անիչխա – նական վիճակ էին ստեղծեր երկրին մէջ, յեղափոխական ցոյցերով եւ ընդհանուր գործադուլներով :

Զախերու Դաշնակցութիւնը մահացու հարուած մը ստացաւ Ցունիսին : Նախա – գահը՝ Ֆրանսուա Միթերրան՝ վերջերս հրաժարեցաւ, ազդանշանը տալով կազ – մալուծման :

Որոնումներու մէջ է այժմ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ կը ձգտի կազմել ձախերու նոր կուսակցու – թիւն մը՝ կազմալուծման դատապարտը – ւած «Ձախի Դաշնակցութեան» տեղ :

Ի՞նչ ձեւով պէտք է կազմուի նոր կու – սակցութիւնը : Ի՞նչ դաղափարականով եւ ի՞նչ կառուցուածքով :

Այս մասին է, որ խօսուեցաւ Նոյեմբեր 2–3ին դումարուած «Ազգային Խորհուր – դին» մէջ :

ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏՈՎ

(ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻԻ)

Ամբողջ աշխարհ հետաքրքրութեամբ , յուզումով եւ պայծառ տրամադրու – թեամբ հետեւեցաւ Մելբուռնի ողիմպիա– կան խաղերուն : Միջազգային մամուլի առաջին էջերը զբաւուեցան պահ մը մը– կանի եւ կամքի ախոյեաններուն տարած յաղթանակին ուրախալուր լուրերով : Մարզկութիւնը հանդիսա չունէ մը առաւ կարծես եւ մեր երկրագունդի խոժոռ և – բեսին քիչ մը ժպիտ չոզաց :

Ուրեմն դեռ եւս հաշտ ու խաղաղ կեան– քի մը յոյսը բոլորովին չէ անհետացած մեր աշխարհի վրայ : Ուրեմն մեծ ու փոքր ազգերու դրօշները կրնան տեղ մը միասին ծածանիլ եւ հովանի դառնալ նոյն վսեմ խոյանքներուն : Ուրեմն քա – ղաքականօրէն հակամարտ պետութիւննե– րու զաւակները ի վիճակի են եղբայրա – նալու, առանց լեզուի, դոյնի եւ դաւա – նանքի խտրութեան :

Այս հրաշքը անդամ մը եւս իրագոր – ծուեցաւ մեր երկրի երեսին եւ Ողիմպոսի սրբազան կրակը, դարերու մէջէն մեզի հասնելով, անդամ մը եւս բոցավառեց եղբայրութեան կարօտով տառապող մարդկութեան սիրտը :

Տարօրինա՛կ աշխարհ եւ տարօրինա՛կ մարդկութիւն ...

Նոյն օրերուն, երբ Մելբուռնի մար – զադաշտին վրայ պատերազմի մը պէս վե– հաշուք արարողութեամբ հազարաւոր մարզիկներ կը տողանցէին եւ երբ խա – ղաղութեան եւ ընդհանրական սիրոյ խորհրդանիշ ազաւնիներ թռիչք կ'առնէին արեւով շողացող կապոյտ երկինքին մէջ, անդին, այս պզտիկ երկրագունդի ուրիշ մէկ անկիւնին մէջ, Թնդանօթներ կը շա– րունակէին մահ սփռել եւ ցաւը, սովը, ահաբեկիչը, տառապանքը միահեծան կը թագաւորէին :

Քանի մը օր միայն եղբայրութեան յոյս մը չոզաց եւ անցաւ. սիրոյ բազմազոյն ծիածան մը կամարուեցաւ կեանքին վե – րեւ ու մարեցաւ կրկին :

Եւ սակայն այս յոյսն ու այս ծիածանը եկան կրկին հաստատելու թէ եղբայրու – թիւնը, սէրը եւ խաղաղ մրցակցութիւնը ցնորքներ չեն, այլ ազգերու հոգիին մէջ խարսխուած խորագոյն ապրումներ, ան– մահ եւ անխախտելի ձգտումներ :

Աւա՛ղ, յոռետես ըլլալու պէտք չկայ մտածելու համար թէ մարզադաշտին վը– րայ կողք – կողքի վազող այդ ազգերը վաղը կրնան ակամայ իրար յօշոտել ու – րիշ դաշտի մը վրայ, ուր արիւն կը հոսի եւ ուր ռազմի խելացնոր չափորներ կը հնչեն :

Երկու իրականութիւններն ալ դոյ են միշտ եւ մաս կը կազմեն մեր կեանքին :

Որքան ահաւոր պիտի ըլլար մարդկու– թեան ճակատագիրը, եթէ միայն պատե– րազմներու մութն ու ամօթը ծածկէին մեր հորիզոնը : Բարեբախտաբար կան եղ– բայրութեան այսպիսի առիթներ , կայ Ո– ղիմպոսի կրակը եւ թարմ հոգիներու սի– րավառ թռիչքը :

Զանազան դոյնի վարդապետութիւններ բաւերու հրթիռներ կը նետեն օդին մէջ, ապագայ երջանիկ աշխարհի կառուցման ծրագրով : Ապագան, տեսանք, ոչ փիլի– սոփայութիւն է, ոչ աշխարհակալու – թիւն : Գալիք լաւ օրերը պիտի ծագին միայն ու միայն բոլոր ազգերու խաղաղ գործակցութենէն , եղբայրութեան այն ոգիով, որուն հրաշալի մէկ պատկերը պարզուեցաւ միջազգային վերջին ողիմ– պիականին :

Յաճախ կրկնուած ճշմարտութիւն է .— երիտասարդութիւնն է վաղուան յոյսը եւ ճարտարապետը : Այդ երիտասարդու – թիւնը որքան աւելի ներշնչուի համա – գործակցութեան գաղափարներով, որքան աւելի իրար ճանչնայ չինարար ճիդերու մարզին մէջ, այնքան աւելի երջանիկ ա– պագայի մը երազը կը մօտենայ մարդ – կութեան :

Ողիմպիական խաղերը, չորս տարին անդամ մը, հոգիներու մերձեցման եւ. ապրումներու հաղորդութեան այս հրաշ– քը կ'իրագործեն լաւագոյն մթնոլորտի մը մէջ :

Մելբուռնի մարզադաշտին վրայ բազ – մաթիւ մրցանիչներ կոտրուեցան՝ վազ – քի , ոստումի , լողարշաւի եւ այլ խա – ղերու մէջ : Այս տեսանելի եւ խորաչա – փելի յաղթանակները ոչինչ են այն միւս մեծ մրցանիչին հետ բազդատելով , որ անտեսանելի կը մնայ դուցէ, բայց որ մարդկային հոգիի աղնուացումը ստոի – ճան մը վեր կը բարձրացնէ : Նման մըր – ցանքներով է որ մարդ արարածը խոկա – պէս կը մարդանայ :

Ծափահարել լաւագոյնին վերելքը, հի– անալ ախոյեանի մը թռիչքին վրայ, վը– կան ըլլալ միջոցի եւ ժամանակի նորա– նոր նուաճումներուն — այս չէ՞ միթէ մարդուս իրական արժանիքը եւ դերա – գոյն վայելքը :

Երանի՛ թէ մարդիկ քայլ առ քայլ հասնէին հոն, ուր այլեւս բիրտ ու բռնի ուժին տեղ խօսէր միայն ազատ մրցակ – ցութեան ոգին՝ ֆիզիքական թէ մտաւո– րական ասպարէզներուն մէջ : Թող դնա – հատուին անոնք որ դիտեն առաւելագոյն մրցանակներ ու գաւինիներ շահիլ իբրեւց անհատական կամ ցեղային ընդունակու – թիւններով : Թող լայն ասպարէզ տըր– ուի մկաններու եւ հոգիներու թռիչքին : Թող չհաշկանդուի , չար ուժերու կող – մէ, երիտասարդներու սլացքը ցամաքի վրայ, օդին ու ջուրին մէջ :

Ի՛նչ զեղեցիկ ու վսեմ է արդար յաղ – թանակը, որուն առջեւ պատրաստ է ծունկի գալու մարզական ոգիով դաստիա– րակուած հակառակորդը :

Յաղթանակը նոյն ղէմքը ունի եւ նոյն ժպիտը ամէն տեղ եւ ամէն առեն, երբ արդար է եւ երբ ճեռք կը բերուի ազատ ու խաղաղ պայմաններու տակ : Եւ նման յաղթանակներն են որ մարդկութիւնը վեր կը բարձրացնեն իր նուաստ ու նկուն վիճակէն տանելու համար բարձունքէ բարձո՛ւնք :

Մ . ԻՇԽԱՆ

Հ · Մ · Ը · Մ ·Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍԱՏԱՐՈՂ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Գրիգոր Յակոբեանի անունը նոյնացած է այլեւս հայ մարզական ու սկաուտական շարժման հետ :

Շաւարշ Քրիսեանի նահատակութենէն ետք, Յակոբեանի նման փորձառու ուժեր պէտք էին, շարժումը վարելու եւ կեն – դանի պահելու համար :

Հ · Մ · Ը · Մ ·ը երբ այսօր իր յինսամ – եակը կը տօնէ, երախտապիտութեամբ պիտի յիշէ անունը այս պատուական հա – յորդիին , որ ընդհանուր պատերազմի վաղորդայնին իսկ, երբ տակաւին թնդա– նօթներուն որոտը չէր դադրած , նախա – ձեռնութիւնը կը ստանձնէր , Քրիսեանի օրերէն այնքան փայփայուած երազ մը իրականացնելու : Ու 1918 Նոյեմբեր մէ– կին, որ յաւէտ պատմական օր մը եղաւ, վերապրող իրեն համախոհ ու զաղափա– րակից ընկերներու՝ Հայկ Ճիզմէճեանի , Լեւոն Յակոբեանի , Տիգրան Խոյեանի , Յ . Ճ · Սիրունիի ու Գաբրիէլ Շահինեանի հետ, հիմը կը դնէին Հայ Մարմնակրթական Ընդհ · Միութեան (Հ · Մ · Ը · Մ ·), Յա – կոբեան եղբայրներու դրասենեակին մէջ : Ի հարկէ այս հիմնադիր անդամները կարճ ժամանակի մէջ զօրացան , դինուո – րութենէ , աքսորէ կամ արտասահմանէն վերադարձող նոր ուժերով , կազմելով այսպէս Հ · Մ · Ը · Մ ·ի առաջին կեդրո – նական վարչութիւնը :

Բայց Գրիգոր Յակոբեանի գործունէ – ութիւնը Զինադադարէն ասդին չէ որ կը սկսի : Ան չատ հինէն, թերեւս առաջին – ներէն մէկը եղած է մեր մէջ մարմնակըր– թանքի հետեւող :

Այդ չարժումը սկսած էր Թուրքիոյ եւ մասնաւորաբար Պոլսոյ մէջ տարածուիլ դեռ 900ական Թուականներէն առաջ, շը– նորհիւ ամերիկեան տիպար հաստատու – թեան մը՝ Ռոպըրթ Քոլէճին , որ հաս – տատուած Վոսփորի դեղածիծաղ ափե – րուն վրայ , իր կրթական ծրագրին հիմ– նական մաս կազմած էր իրեն յանձնուած աշակերտութեան մարմնական ու ֆիզի – քական կրթութեան այնքան հոգ տանիլ , որքան անոր մտային զարգացման : Անոնք որ աշակերտած են Ռոպըրթ Քոլէճի , ան– պայման առաւել կամ նուազ չափով կը – րած են այդ ազդեցութիւնը ու որոշ յա – կում ցոյց տուած մարմնակրթանքին : Գրիգոր Յակոբեան, իր կարգին վարակ– ուած էր այդ բարեբար չարժումէն, ինչ– պէս եղած էր պարագան, մեր ապագայ մարմնակրթական չարժման վերածնուն – դը կերտող՝ Շաւարշ Քրիսեանի :

Հետեւելով Յակոբեանի կեանքին, կը տեսնենք որ դեռ 1902 – 1903 Թուականէն սկսեալ, մարմնակրթանքին հանդէպ իր ճաշակն ու սէրը այնքան կը զօրանայ , որ ինչպէս տեսանք մեր նախորդ յօդուա– ծով, յարաբերութեան կը մտնէ եւրոպա– կան նոյնօրինակ, հաստատութեանց հետ : Պատահմամբ ձեռքը կ'անցնի , փարիզի հռչակաւոր Փրօֆ · Տէպօնէի էքօլ տը Ֆիւլթիւը Ֆիզիքի ծրագիրն ու հասկնայ, ուրկէ կը սկսի թղթակցութեամբ մաս – նամարզի դասեր առնել : Կարճ առնի մէջ իր ֆիզիքական կազմը այնքան կը զարգանայ որ այդ օրերուն իր լուսանկա– րը կը զրկէ իր վարպետին՝ Փրօֆ · Տէ – պօնէյի , երախտագիտական զգացումնե – րով : Այս վերջինը խնամքով պահած՝ ա– ւելի քան երեսուն տարի ետք, դիւրու – թեամբ գտաւ զայն՝ 1937ին , ընկերացնե– լու համար իր թերթին՝ «Լա Ֆիւլթիւր Ֆիզիք»ի մէջ, հայ մարմնակրթական չարժման չուրջ զրած մէկ յօդուածիս :

Զգոհանալով Քոլէճի մէջ ու անկէ զատ, թղթակցութեամբ ստացած ֆիզիքական դաստիարակութեան արդիւնքներով, այս անդամ կը փորձէ զպրոցէն դուրս ալ, իր հայ դաստիակերներու հետ միասին, Գօյա – ճը Գիւղի մէջ հիմը դնել Ֆութպոլի խումբի մը «Պալթա Լիման» անունով՝ համանուն դաշտէն փոխ առնելով : Որ – քան լմնցած ենք, ասիկա Պոլսոյ առա – ջին հայ խումբն էր, որ քիչ տարիէն մեծ համբաւի պիտի տիրանար , մայրաքաղա – քին օտար զօրաւոր խումբերուն մէջ, ա– նոնցմէ մեծ մասը պարտութեան մատ – նելով :

Մեր նախորդ դրութեան մէջ ըսինք արդէն թէ ինչպէս մտերմութիւն հաս – տատած էր Շաւարշի հետ, մինչեւ անդամ թելադրելով անոր որ մարմնակրթանքը իբր ասպարէզ ընտրէ : Ինք էր նոյնպէս զայն առաջին անդամ Փրօֆ · Տէպօնէի հետ յարաբերութեան մէջ դնողը :

Շաւարշի հայ մարզական չարժման կեանքը ճեռք առնելէ ետք ալ, Յակոբեան չդադրեցաւ տեւական գործակից մը դառ– նալու անոր, Ողիմպիական խաղերու կազմակերպութեան կամ մարզական ու – րիշ հարցերու մէջ, ինչպէս եւ յաճախ նեցուկ մը՝ «Մարմնամարզ»ի հրատարա– կութեան նեղ օրերուն :

Երբ սկաուտական չարժումը մեր մէջ կը ծանօթացուէր այդ օրերուն «Մարմ – նամարզ»ի միջոցաւ, Քրիսեանի եւ Հինդ– լեանի ջանքերով, ու անմիջապէս յետոյ առաջին խումբը կը կազմուէր Հինդլեան վարժարանի աշակերտներով, միաժամա– նակ Գ. Յակոբեանն ալ Սկիւտարի մէջ կը նախաձեռնէր սկաուտական խումբի մը կազմակերպութեան, հայ մարմնամար – զարանի պատանիներէն , որոնք, իրենց առաջին հանդիպումը պիտի կա – տարէին Նոր Դպրոցի սկաուտներուն հետ, հայկական Գ. Ողիմպիականին (1913) :

Գ. Յակոբեան եղաւ նաեւ վարիչ – դեկավարը, Սկիւտարի մէջ Մ · Մկրեանի ջանքերով հիմնուած հայ մարմնամարզա– րանին, իր հիմնադրին Եւրոպա մեկնելէն

ՄԷԹ

Մոսէս ախպարը հանեց լրագրի մի կտոր եւ երկարեց մսագործին : Մսագոր– ծը լրջօրէն վերցրեց լրագրի կտորը եւ նետեց դախլը : Մոսէս ախպարը մսի կտորը, որ պատահաբար իւղոտ էր եւ դեռեւս տաք, փաթաթեց մաշուած ֆրա– կի փէշի մէջ եւ դնաց փոքրի փողոց : Մի փոքր հաց վերցրեց, դնաց ներքեւի հրապարակը եւ դնեց մի քանի տեսակ բանջարեղէն, բոլորի համար էլ վճարե – լով լրագրի կտորներ : Մաշած ֆրակի երկու փէշերը լիքը՝ նա քայլեց դէպի քաղաքի ծայրը, Խաչխաչուն քորոյի խրճիթը : Թակեց դուռը : Խաչխաչուն քորոն բաց արաւ եւ՝

— Եկա՞ր, խենթ անակէր :

Մոսէս ախպարը կարեւորութիւն չտը – ւեց եւ ուղիղ քշեց ներս, թափեց բերածը խարխուլ մի թախտի վրայ եւ ասաց .

— Կ'ըսէիր՝ փարա չունիս, տես :

Խաչխաչուն քորոն պատրաստուել էր մեծ ձայնով զոռալու, թէ ինչո՞ւ ներս մտար, բայց, տեսնելով միսը, հացը եւ բանջարեղէնը՝ մտաը տարաւ բերանը եւ բացականչեց .

— Քա՛ ...

— Տեսա՞ր , ինծի Մոսէս ախպար կ'ը– սեն :

Խաչխաչուն քորոն առաջեց միսը, հա– ցը եւ բանջարեղէնը եւ չընկաց .

— Քա, երազ չէ՞ , եւ դառնալով Մո– սէս ախպորը՝ ասաց .— Ձեռքդ դալար ...

— Հըլէ չատ փարա ունիմ, հպարտու – թեամբ յայտարարեց Մոսէս ախպարը եւ, նորից ծոցից հանելով լրագրի կտորները եւ պապիրոսի թղթի չափիկները՝ ցոյց տուեց Խաչխաչուն քորոյին :

Խաչխաչուն քորոն էլի ապշեց .

— Մեղայ, Տէր Աստուած, է՞ս եմ խեն– թը, թէ դուն :

— Դուն ես , դուն, յայտարարեց Մո – սէս ախպարը :

Լուռթիւնից յետոյ Մոսէս ախպարը հարցրեց ,

— Փատ ունի՞ս :

— Ինչ մը կաղըշնա ունիմ :

— Կաղըշնայով բան չեփիր, երթամ փատ բերեմ, ասաց Մոսէս ախպարը եւ քայլեց դուրս :

— Կեցիր, ես ըլ հետդ դամ :

— Եկուր, դուրպան, եկուր :

Երբ դուրս էին ելնում, Մովսէս ախ – պարը ձեռքը հպեց Խաչխաչուն քորոյի ուսին : Խաչխաչուն քորոն ոչ միայն չնե– ղացաւ , այլեւ ներողամտութեամբ ժըպ– տաց նրան :

— Վայ, թուղդ կրծեմ , բացականչեց Մոսէս ախպարը :

— Դէ, խենթ չուն, մի լպստուիր , ա– ռաջս ընկիր , ասաստեց Խաչխաչուն քո – րոն , բայց խորագոյն հաճոյք զգաց նա Մոսէս ախպօր խօսքից :

Նրանք դնացին չուկայ : Մոսէս ախ – պարն ուղիղ քշեց կոտրատած փայտ ծա – խողների չարքը : Խաչխաչուն քորոն էլ եաեւից :

— Մոսէս ախպար, ի՞նչ կ'ուզես :

— Փատ կ'ուզեմ, դուրպան :

Փայտավաճառը կշռեց մի ղիրկ փայտ եւ տուեց : Մոսէս ախպարը ծոցից հա – նեց մի լրագրի կտոր եւ վճարեց փայտի համար : Խաչխաչուն քորոն ապշեց : Փայ– տերն ինքը՝ քորոն դարսեց թեւի վրայ :

— Էհ, դուն դնա, ես գործ ունիմ , ա– սաց Մոսէս ախպարը :

— Կէսօրին եկուր , մէկտեղ ուտինք :

— Հա, դուրպան, հա :

Խաչխաչուն քորոն դնաց , իսկ Մոսէս ախպարը կանգնեց մի պատի տակ :

Խաչխաչուն քորոն հարեւանուհիներին կանչեց ներս :

— Տեսէք, տեսէք, իշտէ զազէթայի փարչայով առաւ :

— Քա, ո՞վ :

— Խենթը, ո՞վ :

Բոլորը մատ խածին : Խաչխաչուն քո– րոն ցոյց տուեց Մոսէս ախպօր թերած միսը, հացը եւ բանջարեղէնը :

— Քա, զազէթայի չարփայո՞վ առիք :

— Հա :

— Քա, ձեր մէջ ո՞վ է խենթը, Մո– սէ՞սը թէ դուն :

— Զըլնի՞ թէ ես եմ խենթը, տարակու– սեց Խաչխաչուն քորոն, բայց չուտով դղաստացաւ . չէ, խենթը Մոսէս ախպարն էր, բայց ի՞նչն էր այդ մթին զազէթայի փարչա ...

Իսկ Մոսէս ախպարը չարունակեց իր աչխատանքը չուկայում :

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՎԵՆՑ

(3 – Շար ·)

ՅԱՂՈՒՄՆԵՐԸ

Գ. ՄՍՍՆ

ՄՈՎԻՍՆ

—*—

ԲԱԺԻՆ ՎԱՅՐԿ

Մի կին մի եւ էին եղբայր մը ունեցող մարդու կնիկը եւ նոյնիսկ մեծ քրոջ պես կը սիրէր զայն։ Ամուսինները ամէն կերպով կը ջանային ցոյց տալ իրենց սէրը եղբօր եւ քրոջ հանդէպ։ Ամէն անգամ որ ամուսինները կ՚այցելէին եղբայրներուն, կամ եղբայրները կ՚այցելէին ամուսիններուն, ամէն անգամ ալ ընդունելութիւնը ջերմ էր։ Ամէն անգամ որ ամուսինները կ՚այցելէին եղբայրներուն, ամէն անգամ ալ ընդունելութիւնը ջերմ էր։ Ամէն անգամ որ ամուսինները կ՚այցելէին եղբայրներուն, ամէն անգամ ալ ընդունելութիւնը ջերմ էր։

Ամուսինները ամէն անգամ որ կ՚այցելէին եղբայրներ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պերճ Զաքրճեան կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, հոգեհան – դստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փա – րիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իր քրոջ՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԵԱՂԾԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս եւ Զաքրճեան, Գազազեան, Բարսեղեան – եան, Ագնատուրեան, Թէրզեան ընտանիք – ները ննջեցեալներու յիշատակին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւ – ղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սուքիասեանի, իր զաւակներուն, Քէչեւեան ընտանիքին ու պարագաններուն, իրենց եղբօր կսկծալի մահուան առթիւ :

ՆՈՒԷՐ

Լիոնէն, Պ. Յարութիւն Խաղնէճեան 10 ֆրանք կը նուիրէ Շաւարշ Նարդունիի գործերու հրատարակութեան Ֆոնտին :

ՄԱՐՍԷՅ – ԼԱՍԻՈԹԱ

11 Նոյ. 1918ի Զինադադարի եւ Ազե – ւելեան բանակի զոյգ յիսնամեակներու ա – ռիթով, Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանդիսա կը կատարուի Ֆրանսացի եւ հայ զինուորնե – րու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, ո – րոնք ինկան արդարութեան յաղթանակի հաշուոյն :

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախա – դահէ, պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, ՅԱ – ԿՈԲ ԵՊԻՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մար – սէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցիին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ. կիրակի, իսկ Լասիոթա քաղաքի Ս. Կա – րապետ մատրան մէջ, Փողոց Հանրի Ֆրուշիէ, 11 Նոյ. երկուշաբթի : Սկիզբ պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգե – հանդիստ 11·10 :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Հինգշաբթիօրեայ դասընթացքները սկը – սած են : Մասնաւոր օթօբառ մը տրամա – դրուած է աշակերտները վարժարան փոխադրելու համար :

Օթօբառը կը մեկնի Քոլոմպէն, Ավընիւ Ա.ԺԱՆ ՍԱՒ, ժամը 9ին, կ'անցնի Պուա Քոլոմպէն, Անիէռէն եւ ժամը 9·10ին կը հասնի Քոլոմպի կայարանը : Ժամը 9·25ին Փլաս Շամփէռէ, Քլիշի, Փանթէն, Սէնթ Ուէն, Լիվրի – կառկան, Փավիյոն Սու պուա, Վիլմոմպլը եւ ժամը 10·15ին կը հասնի վարժարան :

Ամէն անոնք որոնք կը փափաքին իրենց զաւակները, աղջիկ կամ տղայ, ղրկել հայերէնի դասընթացքին կրնան այս կա – յարաններէն մէկն ու միւսը ընտրել եւ ղրկել կամ հեռաձայնել վարժարանի տնօ – րէնութեան որպէսզի յարմար նկատուած տեղը կանգ առնէ օթօբառը :

ECOLE TEBROTZASSERE
1, Bld. du Nord, Le Raincy — 93
Հեռաձայն 927-01-72 :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Շահպազեան Տիգրան Հմայեակի որ կորսուած է պատերազմէն ի վեր եւ կը կարծուի որ Քալիֆորնիա է (Ֆրէզնօ) : Զինքը կը փնտռեն իր զաւակները՝ Մա – րթա, Ռուտոլֆ, Մակսա եւ կինը :

Հասցէ Հայաստան, Արտաշատի շրջան, Մրգանոյշ գիւղ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆԶՈՑՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նա – խաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարե – կան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սվը – լանտիսի մէջ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԻՐ

Ֆ. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս Ուրբաթ 8 Նոյեմբեր, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, եկե – ղեցիին սրահը, 295 Րիւ Պուալօ : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Պարահանդէսի վե – րաբերեալ : Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են, ժամը 10–12 :

Ժանթիյի.— Հինգշաբթի օրուան դա – սընթացքները կը չարունակուին : 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ, ժանթիյի :

Շավիլ.— Եկեղեցւոյ յարակից սրահը : Պուա – Քոլոմպ – Անիէռ.— 4 Րիւ Մա – րի Լօր, Պուա Քոլոմպ :

Պանեէօ – Քաչան. — 43 Րիւ Մատամ Քիւրի, Պանեէօ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ – կայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մի – նասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուր – բաթ, սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՐՍԷՅ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏՖՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմ – բեր, ժամը 21ին :

ՋԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմ – բեր, ժամը 21ին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ – բեր ժամը 21ին :

ՎՈՒԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը կիրակի 17 Նոյեմ – բեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱՋԱՍՊ խումբ, կիրակի 17 Նոյեմ – բեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նո – յեմբեր, ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ՋԱՎՈՒՇ խումբը կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլա – նուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը :

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան – դամները, որ տեղի պիտի ունենայ Կի – րակի, 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունե – նայ նիւթական եւ բարոյական դեկուցու – մը վարչութեան միամեայ գործունէու – թեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, ե – կեղեցւոյ ղրասենեակը :

ԼԻՈՆ, Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ վարչու – թիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի, Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ. Դա – ւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան : Սուրբ պատա – րագը պիտի երգէ Լիոնի «Կոմիտաս երգ – չախումբ»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Օֆ – լազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր. Ո. Ֆէլլահեանի :

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ու – նենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշ – տօն, Սարտարապատի ճակատամարտի մէջ ինկող բազմաթիւ նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց նահա – տակութեան յիսնամեակի տարելիցին առ – թիւ :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ fաղաքապետարանի *սրահը՝*

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՄԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն ետք հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ

ՇԱՒՊՈՆՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱՔՐԻՒՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր, Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը Վարիէթէի մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական միութեան, եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի, Լիոն–Տէսինի եւ Նիսի գնդակի խումբերուն :

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferre ի

Կը բանախօսէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գլխավարներէն Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'երգէն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ
եւ ՄԱՐՍԵԼ ՏԷՐՈՑԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր. Օհանեան, Պ. Տէրտէրեան եւ Նազարեան :

Հայկական տոհմիկ պարեր արեւուշներու կողմէ՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Մա – ւուշ Շամիրեանի :

Օրուան խօսնակ՝ Պ. Գ. ՏԷՐՈՑԵԱՆ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, 10 Նոյեմբեր, երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփիճկի մէջ, ուր դարձեալ կ'երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ :

Իսկ գնդակի մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ

Հինգշաբթի, 7 Նոյեմբեր, ժամը 20·45ին

SALLE GAVEAU, 45 Rue La Boétie (Miromesnil)

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

HUGUETTE AGEDERIAN
(1er Prix de l'Académie Marguerite Long)

JACQUES CASTAGNER
Flute solo de l'O.R.T.F.

MAXIMILIEN ROQUES
1er violon solo de l'orchestre de l'O.R.T.F

Լարային նուագախումբ Concert Colonne

Ցայտագրին մէջ ՊԱԽ, ՄՈՑԱՐԹ եւ ՊԱՐԹԵԻԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ

Տոմսերու համար դիմել՝ 14, Rue Petit — BOT. 99-22
Մասիս, 21, Rue Saulnier
Գրատուն Հ. Բալուեան 43, Rue Richer

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
8
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI
8 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11358 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.358

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ընկերվարական կուսակցութեան Քլի – ճի Աղց. Խորհուրդը երկու օրուան կար– ծիք փոխանակութիւններէ եւ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ ետք միաձայ – նութեամբ որոշեց փոխել կազմակերպու– թեան ներկայ անունը՝ ԷՍ. ԷՖ. Ի. Օ. (Ընկերվարական Միջազգայինի Ֆրան – սական Հատուած) եւ կազմել նոր կու – սակցութիւն մը, փոխարինելու համար Դեմոկրատ եւ Ընկերվարական Ձախերու Դաշնակցութիւնը (ԷՖ. ԺԷ. ՏԷ. ԷՄ)։

Երկու բանաձեւեր ներկայացուած էին ժողովին՝ ճշդելու համար ծրագրուած նոր կուսակցութեան վարդապետութիւնն ու կառուցուածքը։

Մարսիլիոյ քաղաքապետ Կաստոն Տէ – ֆըռ կողմնակիցներուն բանաձեւը կ'ա – ռաջարկէր նոր կուսակցութիւնը ուղղել դէպի կեդրոն (ո՛չ թէ ձախ), անոր մէջ տանելու համար արմատական ընկերվա – րականները, վերջ տալ ընդհ. քարտու – ղարի լայն լիազօրութեանց եւ հաւաքա – նան մարմնի մը միջոցաւ վարել կազմա – կերպութիւնը։

Անկարկութիւնը թափանցիկ էր։ Ուղ – ղուած էր կի Մոլէի դէմ, որ քաններկու տարիէ ի վեր կուսակցութեան ընդհա – նուր քարտուղարն է, 1946էն ի վեր ամէն տարի վերընտրուած։

Կաստոն Տէֆէր կ'առաջարկէր նաեւ չափ խոտապահանջ չըլլալ վարդապետու– թեան մասին եւ ճկունութիւն ցոյց տալ, վերջնական նպատակը ընկերվարութիւնն ըլլալով հանդերձ չէշը չդնել անոր վը – րայ, այլ հանգրուաններ սահմանել։

Երկրորդ բանաձեւը՝ լուրացուած կու – սակցութեան վարիչ մարմնին կողմէ եւ որ կը ներկայացնէր կի Մոլէ, աւելի ընդարմնական էր։ Կը պահանջէր ո՛չ մէկ դիմում ընել վարդապետութեան մասին։ Նոր կուսակցութիւնը պէտք է պահէ իր ընկերվարական դիմագիծը։

Գալով կառուցուածքին եւ կազմա – կերպչական հարցերուն, բանաձեւը հա – ճաձայն էր փոփոխութիւններ մացնելու այդ մարզին մէջ, յարմարելու համար այդ մարզին պահանջներուն, մանաւանդ զօրացնելու համար երիտասարդութիւնը։

Ժողովը 2006 քուէով ընդունեցաւ կի Մոլէի բանաձեւը։ Մարսիլիոյ քաղաքա– պետինը ստացաւ 777 ձայն միայն։ Ազգ. Խորհուրդը ջախջախիչ մեծամասնու – թեամբ ճշդեց նոր կազմուելիք կուսակ – ցութեան հաւատոյ հանդանակը, — ըն – կերվարութիւն։

Բացի համաձայնավարներէն, նոր կուսակ– ցութեան մէջ կրնան մտնել բոլոր անոնք, որ կ'ընդունին ընկերվարական դաշափո– խոսութիւնը, ըլլան արմատական – ըն– կերվարական կամ ձախ դեմոկրատ։

Յաւելեալ Դեկտեմբեր 20ի համագու– մարին մէջ վերջնապէս պիտի ճշդուին կուսակցութեան հիմնական սկզբունք – ները։

Քլիշիի ժողովին մէջ ընդունուած բա – նաձեւը կը բաղկանայ երեք մասերէ ։— Ա) Ցայտարարութիւն սկզբունքներու, Բ) կազմակերպչական կառուցուածք, Գ) Զուլում ձախերու Դաշնակցութեան։

Սկզբունքներու դլխուն մէջ չէշը դըր– ուած է ազատութեան եւ ժողովրդավա – րութեան վրայ։

Երրորդ յօդուածին համաձայն, ընկեր–

ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԵԱԼԸ՝ ՆԻՔՍԸՆ

ՀԱՋԻԻ ՅԱՂԹԵՑ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԾԱՆՐ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԱՌՆԷ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵՄՈԿՐԱՏ ԿԸ ՄՆԱՅ

Ամերիկեան պատմութեան ամէնէն սուր պայքարներէն մէկն էր, որ տեւեց շատ աւելի երկար քան կը նախատեսուէր եւ ի վերջոյ, Քալիֆորնիայէն ետք, Իլ – լինոյն էր, որ վճռական քուէն կը բերէր Ռիչըրտ Նիքսընի ։

Ընտրութեանց վերջնական արդիւնք – ները հետեւեալ պատկերը կը պարզեն. —

Ձայներու համեմատութեամբ, Նիքսը – նի ի նպաստ քուէարկողներու թիւն է 29 միլիոն 726 հազար 409 , մինչ Հըմֆրի կը ստանար 29 միլիոն 677 հազար 152 ձայն։ Բայց «Մեծ Ընտրողներու» թիւերը եթէ նկատի առնուին, տարբերութիւնը շատ աւելի մեծ է, քանի որ Նիքսըն 302 «մեծ ընտրող» կ'ունենար, իսկ Հըմֆրի՝ 191 եւ 45 ալ՝ Ուալլաս ։

Խորհրդարանի նոր կազմը հետեւեալ ձեւով կը ներկայանայ ։

ԾԵՐԱԿՈՑՏ

Նորը՝ 42 Հանրապետական , 58 դեմոկ– րատ (հինը՝ 37 հանրապետական, 63 դե– մոկրատ, այլ խօսքով Հանրապետական – ները կ'առնեն հինգ դեմոկրատ աթոռ)։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Նորը՝ 192 Հանրապետական , 243 Դե– մոկրատ ։Նախկինը ունէր 187 հանրապե– տական եւ 245 Դեմոկրատ ։ Հոս ալ Հան– րապետականները աթոռ կը չահին, բայց Դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը պահէ մեծամասնութիւնը ինչ որ անշուշտ դըժ– ուարութիւններ կրնայ ստեղծել նոր նա –

վարական կուսակցութիւնը ազգային է ու միանգամայն միջազգային ։

« Միջազգային » է նախ անոր համար , որ ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան դաղափարները չեն կրնար սահմանափակուիլ միայն մէկ ազգի չըր– ջագծին մէջ ։։։ Երկրորդ՝ անտեսական յարաբերութիւնները միեզերական հան – դամանք են առացած , ու անհրաժեշտ է, որ աշխատաւորները կազմակերպուին դի– րենք չահադործող միջազգային հաստա – տութեանց դէմ։ Երրորդ՝ խաղաղութեան պիրոյն համար։ Դրամատիրութիւնը իր մէջ կը պարունակէ պատերազմի սերմե – րը ։Մենատիրութիւնն ալ դէպի պատե – րազմ կ'առաջնորդէ։ Ուստի ընկերվարա – կան կուսակցութիւնը կը ձգտի միջազգա– յին աստիճանաչափի վրայ կազմակերպել խաղաղութիւնը, եւ աշխարհի ներկայ անյարիր ու չփոթ կացութեան մէջ սահեց– ծել դերազգային համայնքներ ։

Երկար պիտի ըլլար ծանրանալ բանա – ձեւին միւս կէտերուն վրայ ։

Պէտք է սպասել կուսակցութեան Դեկ – տեմբերի համագումարին, ուր վարիչ մարմինը տեղեկագիր պիտի ներկայացնէ ձախերու Դաշնակցութեան հետ կատա – րած իր բանակցութեանց մասին եւ պիտի ներկայացնէ նորակազմ կուսակցութեան ծրագիրը – կանոնադրի նախագիծը , առ ի քննութիւն եւ վաւերացում ։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Ռիզմընտի (Վիրճինիա) մէջ առջի օր յանկարծամահ եղած է Ֆրանսայի երա – ժշտական աշխարհի մեծադոյն դէմքերէն մէկը՝ Շառլ Միւնչ ։ Փայլուն ղեկավար Միւնչ քանի մը չաբաթէ նուագահանդէս– ներու շրջագոյտ մը կ'ընէր Միացեալ Նահանդներու մէջ եւ հոն է որ զոհ կ'եր– թար սրտի տագնապի մը, 78 տարեկա – նին։ Ծագումով ալզասցի, Միւնչ երկար տարիներ եղած է Ջուիթակի փրոֆէսէօր Սթրազպուրկի մէջ, ապա Լայփցիկի նը – չանաւոր կէվանտհաուսը։ 1967էն ի վեր Փարիզի նուագախումբին ղեկավար նշա– նակուած էր ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՑ *մէջ ամէն ինչ վեր– ջացած չէ եւ այս անդամ Գրոդներու Մի– ութիւնն է որ կը յարձակի Մոսկուայի համաձայնութեան յաջորդող քաղաքակա– նութեան վրայ ։ Այս բողոքը ներկայաց– ուած է երկու բանաձեւերով զոր ստորա– գրած են երեք հարիւր գրողներ , որոնք կը յայտարարեն թէ համայնավար կու – սակցութիւնը շատ պիտի տուժէ եթէ ղե– կավարները մօտէն չհետեւին ժողովուր – դին զործօն մեծամասնութեան կարծի – քին ։ Բանաձեւը կ'ըսէ նաեւ թէ գրա – գննութիւն վերահաստատուած է, բարե– փոխման լաւագոյն երաշխիքն եղող ան – ձերը պաշտօններէ կը հեռացուին, տըն – տեսական բարեփոխումը մէկ կողմ դըր – ուած է եւ հարկ է վարժուիլ օտար զօր – քին ներկայութեան ։ Գրագէտները կը խոստանան նաեւ որ զօրավիղ կը մնան քաղաքականութեան մը «որ փնտռէ ինչ որ մարդկային ընկերվարութիւն կը կո – չէինք»։*

ՊէՅՐՈՒԹԷՆ կը հաղորդեն թէ նախկին վարչապետ՝ Սամի Սոլճ, մեռած է 78 տարեկանին։ Առաջին անդամ վարչապետ եղաւ 1942ին ապա 1945 եւ 1952ին։ Կըր – կին նախարարապետ էր 1954ին եւ 56ին Սուէզի դէպքերուն առեն ։ Շամունի հետ համակարծիք (այն առեն Շամուն Հան – րապետութեան նախագահ էր) մերժեց դիւանագիտական յարաբերութիւնները խղել Ֆրանսայի հետ, մինչ բոլոր արա – բան պետութիւնները ըրած էին ։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ չատ ծանր պատիժներ տրուած են այն քառասուն ցուցարարնե – րուն, որոնք ձերբակալուած էին Փա – փանդրէուի յուղարկաւորութեան առեն ։ 26 տարեկան առեւտրական մը չորս տա– րի ուէթ ամիս բանտարկութեան դատա – պարտուած է , փաստաբան մը՝ չորսու– կէս տարի եւ 26 ամբաստանեալներ ալ մէկ եւ կէսէն երեքուկէս տարի բանտար– կութեան պատիժներու արժանացած են , միայն կիներն են որ յետաձգումի առա – ւելութիւնը ունեցած են ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ թագաւորն ու թագու – հին չորս շաբաթ տեւող ճամբորդութիւն մը պիտի կատարեն Մատրիտ, Պրիւսէլ եւ Լոնտոն ։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ տագնապը վերջ գտած է եւ համաձայնութիւն կնքուած Հիւսէյնի եւ Պաղեստինցի կազմակերպութեանց մի– ջեւ։ Նոսը ալ չատ մտահոգ էր, բայց թագաւորը ամէն ապահովութիւն տուած է որ կացութիւնը այլեւս բնականն է ։

ՓԱՐԻԶի Գեղարուեստից վարժարանը ժամանակաւոր դրաման ենթարկուեցաւ Զորեքշաբթի օր ուսանողներու կողմէ ո – րոնք կը բողոքէին եւ կը պահանջէին որ ճարտարապետի վկայականները տրուին աշակերտներու տարուան ընթացքին կա– տարած աշխատանքին վրայ հիմնուելով։ Երեկոն արդէն վարժարանը պարպուած էր։ Նոյնը պատահած էր նաեւ Կրընոպլի Գիտութեանց լսարանը (Ֆաբիւլթէ)։

ՍԹԱԶՊՈՒՐԿԻ մէջ, Ֆութպոլի «Աչ – խարհի Բաժակի» մրցումներու չարքին, Նորվեկիա 0ի դէմ մեկով պարտութեան մատնեց Ֆրանսան ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ համայնավար կուսակցու – թեան ընդհ. քարտուղարը՝ Վալտէք – Ռոչէ Մոսկուայէն վերադարձաւ առջի օր։ Խորհրդային ղեկավարներու հետ իրենց խօսակցութեանց առթիւ հրատարակուած հասարակաց ղեկոյցը կը փաստէ որ ոչ մէկ համաձայնութիւն կայ երկու կու – սակցութեանց պարագլուխներու միջեւ , ինչ կը վերաբերի Չեխոսլովաքիոյ ։ Ինչ– պէս միշտ մտքերու լայն փոխանակու – թիւն եղած է եւ չեխ հարցին առթիւ կե– կոյցը կը չեշտէ ։— « երկու պատուիրա– կութիւնները իրենց մտքերը փոխանակե– լէ ետք Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն մա – սին, իրենց մտահոգութիւնը յայտնած են որ Խորհ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ համայնավար կուսակցութեանց միջեւ ե– ղած համաձայնագրերու հիման վրայ , կացութիւնը բնականոն դառնայ մարքս – լենինիզմի սկզբունքին վրայ եւ որ ամ – րապնդուի եւ ծաղկի այդ երկրին ընկեր – վարութիւնը » ։

ՌՈՒՄ պատերազմական նաւերը կը չա– րունակեն Վոսփորը անցնիլ եւ կը թուի թէ Վարշաւայի Ուխտի երկիրները կ'ու – զեն ղէմ դնել Աթլանտեան ուժերու, ա– մէն տեղ իրենց ներկայութիւնը ամրա – պընդելով ։

ԲՐԱՏԻՍԼԱՒԱՅԻ մէջ ուսանողները ցոյց ըրած են Հոկտեմբերեան յեղափո – խութեան տարեդարձին առթիւ, Մոսկու– այի դէմ եւ պատռած խորհրդային դրօ – շակները ։

ՍԿԶԲ

— Մոսոն ասեց։

— Ինչպե՞ս։

— Ձեռս վերի՛վ մի ձուլ ելի։

Եւ Մոսոն ասեցաւ ելի ելի ձուլ ելի։ Ձեռքերուն վրայէն ինկած կաթիլները կը սրբտրտային։

Ինչո՞ւ Մոսոն ասեցաւ ելի ելի ձուլ ելի։ Ինչո՞ւ ձեռքերը կը դողդողային։ Ինչո՞ւ ձայնը կը դողդողար։

— Ձա՛, ձոցս է։

— Ձա՞ կ՚ուզես։

— Ասոր կ՚ուզեմ, որ ելի ձուլ ելի։

— Ասոնք ինչո՞ւ ելի ելի, ըսի։

— Ասոնք ալ ելի ելի ձուլ ելի։

Եւ Մոսոն ասեցաւ ելի ելի ձուլ ելի։ Ձեռքերուն վրայէն ինկած կաթիլները կը սրբտրտային։ Ինչո՞ւ Մոսոն ասեցաւ ելի ելի ձուլ ելի։ Ինչո՞ւ ձեռքերը կը դողդողային։ Ինչո՞ւ ձայնը կը դողդողար։

ՅԱԳՈՒՄՈՎՀԱՆԵՍ

Գ. ՄՍՍՈ

ՈՎՎՈՄՈ

—*—

ԲԱԺԻՆ ՎԱՅԱԺԵԺ

Մեր ընթերցողները արդեն գիտեն, որ գնդապետ Ռոբերտսը ինքնասպան եղավ, 1724ին Ռոբերտսի ընկերները, որոնք նրա հետ էին ծովահեն էին, ձերբակալվեցան և ուղարկվեցան Լոնդոն, ուր նրանց դատեցին և մահապատժի դատապարտեցին։ Ռոբերտսի ընկերներից մեկը, որ Ռոբերտսի հետ ամենամտերիմն էր եղել, Ջոնսն էր անունով։ Նա ծովահենների մեջ մեծ հռչակ էր վայելում, որովհետև նա ամենաանվախ մարդն էր։ Նա ոչ միայն ինքը չէր վախենում, այլև ուրիշներին էլ վախենալ չէր թողնում։ Նա ամենաանողոք մարդն էր։ Ինչ որ ձեռքը ընկնում էր, նա կողոպտում էր, ինչ որ ուզում էր, նա վերցնում էր, ինչ որ ուզում էր, նա անում էր։ Նա ոչ ոքից չէր վախենում, ոչ ոքից չէր ամաչում։ Նա ոչ ոքի չէր հարգում, ոչ ոքի չէր սիրում։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում հաշտ ապրել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում բարեկամանալ։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ընկերանալ։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ամուսնանալ։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ապրել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում մեռնել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան անել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան ասել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան լսել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան տեսնել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան զգալ։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան մտածել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան հասկանալ։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան ներել։ Նա ոչ ոքի հետ չէր ուզում ոչ մի բան մոռ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Պերճ Զաքըճեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, 10 Նոյեմբեր, հոգեհան – դստեան պաշտօն պիտի կատարուի Փա – րիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իր քրոջ՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԵԱՂՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս եւ Զաքըճեան, Գազազեան, Բարունակ – եան, Աղնաւորեան, Թէրզեան ընտանիք – ներու ննջեցեալներու յիշատակին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Արմենուհի Ալոյեան եւ աղջիկը՝ Տիկին Մոնիք Մար– զուանլեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան– դստեան պաշտօն կը կատարուի այս կի – րակի (Նոյեմբեր 10) առաւօտ Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ա – մուսնոյն եւ հօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՈՑԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

Այս տխուր առթիւ Տիկին Ալոյեան 20 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մխլանոյէն Պ. Հրանդ Բամպակեան 100 հազար լիռ կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգա– ւաճման :

×

Պ. Յովհաննէս Պիլէմէճեանէ (Ռուիսէ Վասէ) 35 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճ– ման համար :

×

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Բամպակեան 500 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման Ֆոն – տին :

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԱՍԻՈՒՍ

11 Նոյ. 1918ի Զինադադարի եւ Ազե – ւելեան բանակի զոյգ յիսնամեակներու ա– ռիթով, Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ և մասնաւոր հոգեհանդիսա կը կատարուի Ֆրանսացի եւ հայ զինուորնե– րու եւ Արարայի ճակատամարտի հերոս նահատակներուն հոգիներուն համար, ո– րոնք լինկան արդարութեան յաղթանակի հաշոյն :

Կրօնական Հանդիսութեանց կը նախա – դահէ , Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատշաճ պատգամը կուտայ, ՅԱ– ԿՈԲ ԵՊԻՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :

Վերոյիշեալ հանդիսութիւնները Մար – սէյլի Փրատոյի Ս. Սահակ Մեսրոպ մայր եկեղեցին մէջ պիտի կատարուի 10 Նոյ. կիրակի, իսկ Լասիոթա քաղաքի Ս. Կա– թողիկ մատրան մէջ, Փոդոց Հանրի Ֆրուշիէ, 11 Նոյ. երկուշաբթի : Սկիզբ պատարագի 9·30, քարոզ՝ 10·50, հոգե – հանգիստ 11·10 :

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Քաղաքին կեդրոնը Գ. յարկի վրայ Ֆ·2 խոշոր ճաշասենեակ մը երկու խոշոր պատուհաններով, ննջարան եւ խոհանոց՝ խոշոր պատուհաններով, պատուհանները կը բացուին հրապարակի վրայ եւ չատ արեւոտ, բաղնիք, պահարաններ եւայլն : Գին 45·000 ֆր. եւ կանխիկ : Դիմել՝

STUDIO REX
2, Rue Bernard du Bois, Marseille
Tél. : 20-23-33

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ

Շէլի մէջ (31, Րիւ Փիէռ : Քառքիէ Մելլէյ) ծախու է, հողով, միայարկանի տուն մը (բարձրանալու իրաւունք կայ), մէկ ննջասենեակ, ճաշասրահ, խոհանոց, բաղնիք, մուտք, տաք եւ պաղ ջուր եւն. : Պաղատու ծառերով պարտէզ մը : Ձա – կատ՝ 15 մեթր, խորութիւն՝ 29 մեթր 50, (ընդհ. տարածութիւն 413 քառ. մե – թր) : Մատչելի պայմաններ :

Գրել՝
KRIKOR TOROSSIAN
233 Fbg. St-Martin, Paris (10e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Շաւիղի Հ. Յ. Դ. Արդուքեան խումբին կողմէ

Շաւիղի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 կիրակի օր ժամը 13ին

ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիղի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յատ պատա – րագի հոգեհանդստեան պաշտօն կը կա – տարուի Ողբ. ընկերները ԺԻՐԱՅՐ ՄԻ – ՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամնե– րէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի ա – րարողութեան :

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մի – նասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուր– բաթ, սովորական հաւաքատեղին :

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայր– եան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հր– աւիրէ Կրընոպլի, Լանսէյի եւ Բրնաժի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, ղպրոցին սրահը : Բոլոր ընկեր– ներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմ– բեր , ժամը 21ին :

ՋԱԻԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմ – բեր, ժամը 21ին :

ՀԱՅՑԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ– բեր ժամը 21ին :

ՎԱՍՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմ– բեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱՋԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմ– բեր ժամը 18ին :

ԱԿՈՒՆԻ խումբ, Շորեքշաբթի 13 Նո – յեմբեր , ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԻՈՐԳ – ՋԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր , ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլա – նուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները, այս Ուրբաթ 8 Նոյեմբեր, կէսօրէ ետք ժամը 3ին, եկե – ղեցիին սրահը, 295 Րիւ Պուալօ : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Պարահանդէսի վե – րաբերեալ : Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ սոյն ժողովին :

Լիոն.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Աղգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան – դամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15– ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունե – նայ նիւթական եւ բարոյական դեկուցու– մը վարչութեան միամեայ գործունէու – թեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազդ. տուրքը չեն վճարած , թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել , յանձնելով զայն փոխան սակագրի , ե– կեղեցւոյ դրասենեակը :

ԼԻՈՆ, Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ վարչու – թիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս կիրակի , Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ. Դա – ւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեան : Սուրբ պատա– րագը պիտի երգէ Լիոնի «Կոմիտաս երգ– չախումբ»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Օֆ – լազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր. Ո. Ֆէլլահեանի :

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ու – նենայ հոգեհանդստեան մասնաւոր պաշ – տօն, Սարտարապատի ճակատամարտի մէջ ինկող բազմաթիւ նահատակներու հոգիներուն ի հանդիստ, անոնց նահա – տակութեան յիսնամեակի տարելիցին առ– թիւ :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ fաղաքապետարանի *սրահը՝*

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՆԱԺԱԿ ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս զիշերէն ետք հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարերը :

Ճոխ պիւֆէ — Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՒՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԾ ՓԱՓՐԻԻ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԼԻՆ ՌՕՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր , Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը վարիէթէի մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ. Մ. Ը. Մ. Աբժիւ մարզական միութեան , եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի , Լիոն–Տէսինի եւ Նիսի զնդակի խումբերուն :

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ քաղաքապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferre ի

Կը բանախօսէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վեհավարներէն Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'երգեն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած

յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ
եւ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՐՕՑԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր. Օհանեան , Պ. Տէրտէրեան եւ Նազարեան : 6

Հայկական տոհմիկ պարեր արենուշներու կողմէ՝ վեհավարութեամբ Տիկին Մա– նուշ Շամիրեանի :

Օրուան խօսնակ՝ Պ. Գ. ՏԻՐՈՑԵԱՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 10 Նոյեմբեր , երեկոյեան ժամը 21ին, վամփիճիի մէջ, ուր դարձեալ կ'երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ :

Իսկ զնդակի մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 19 ժամը 20,30ին

Կը ներկայացուի՝

ԽՆՁՈՐ

Հոգեբանական թատերգութիւն
Հեղինակ՝ ՏԻԿ. ԼԻԻՍԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ
THEATRES DES ARTS, 66 Rue de Rochechouart, PARIS (9e)

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԸ ՏՐՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՍԱՆՕՐ, *(Ֆրանսական բեմի եւ ձայնասփիւռի ու հայ բեմի սիրուած եւ ծանօթ արուեստագիտուհի)*
Պ. ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, *(հայ բեմի ծանօթ եւ սիրուած դերասան)*
Օր. ՍՕՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ *(Պուքրէշի Քոնսէրվաթուարէն)*

Օրիորդները՝ ՍԵԴԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՎԵՐՈՆԻՒ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ, ՍԻՐԱՆՈՅՇ ՁՕՆԹՈՒՐԵԱՆ, ԱՆԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆ, ԻՄԱՍՏՈՒՀԻ ՏԷՐԷԵԱՆ :

Պ. Պ. ԱՐԳԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՍԷԹԵԱՆ, ԱՐՄԱՆ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ, ԹՈՎՄԱՍ ՀԱԽՎԷՐԹԵԱՆ, ԱԶԱՏ ՍԱՄԼԵԱՆ

Prix des places : 15, 10 et 5 Francs
Les billets sont disponibles chez Madame Bakerdjian, 35 Rue de Trévise
Madame Markarian, 32 Rue de Trévise et au guichet du théâtre

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
9
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI
9 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԿԱՐՊ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11359

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.359

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ «ՕՐ»Ը

Հայ ազգի հարատած ծնունդ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը լոյս աշխարհ եկաւ դարի սեւող ցաւագին ու տառապալից երկնքի մը ներքեւ :

Տարին մէկ Օր յատկացնելով իր Հաստիքին, Հայութիւնը ի սիրտս աչխարհի արժանի պատիւը կ'ընծայէ, արդարացնելով նաեւ միւսներուն, պէտք չենք համարեր մենք մեզի Հայկական Հարցը :

Մեծ եղեռնի չարաշուք տարիներէն ետք, 1918ի գարնան, Դաշնակցութիւնը կազմակերպելով եւ իր շուրջ համախմբելով ազգին բոլոր հոսանքները, Արարատեան դաշտի մայիսեան պատմական կռիւներուն չնորհիւ ծունկի բերաւ Թըրքութիւնն եւ անոր պարտադրեց Հայաստանի անկախութիւնը :

Դաշնակցութեան երեք տասնեակ տարիներու գոհողութեանց արդասիքն եղաւ նաեւ անկախ հայրենիքի ստեղծումը :

Այս միակ փաստը բաւական է արդարացնելու համար իր ստեղծումն ու գոյատեւումը :

Դաշնակցութիւնը 1918 Մայիս 28ին աչխարհի քարէսէնն խլուած պատառ մը հողին վրայ արձանագրեց Հայաստանեայց Հանրապետութիւն պաշտելի անունը եւ հետզհետէ ընդարձակեց անոր նեղ սահմանները :

Առանց այդ պատմական յաղթանակին, չէինք ունենար այսօրուան կորիզ Հայաստանը, որու հողերուն աչքը էին տնկած իր անհաչտ ու նախանձոտ հարեւանները :

Այսօր տարածքիր Հայութեան օրհասը դի հրատապ խնդիրն է Հայկական Դատը, որ տակաւին իր վերջնական ու արդար լուծումին կը սպասէ :

Դաշնակցութիւնը, հաւատարիմ իր կոչումին ու առաքելութեան, յանուն Հայութեան տէր ու պաշտպան կանգնած Հայկական Հարցին, կը հետապնդէ անոր լուծումը, կարելի բոլոր միջոցներով :

Իր քաղաքական աչխատանքներու կողքին, կանգ չառներ նիւթական ու բարոյական ամէն կարգի զոհողութեանց առջեւ՝ յանուն ազգապահպանման :

Իր մամուլով, դպրոցներով, երիտասարդական, կնոջական, մչակութային, արհեստական, բարեսիրական եւ այլ կազմակերպութիւններով լծուած է օտար ասպետներ տակ ծնած ու հասակ նետած երկնեռ երիտասարդներու փրկութեան նուիրական ու հայրենասիրական դործին :

Տակաւին չատ «անելիք »ունի Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը :

Քաղաքական ու դաղափարական կռիւներ նաեւ մարդերու մէջ իր ցանած սերմերը ծիլեր կ'արձակեն սիւնքէն մինչեւ հայրենիք, ուր հայրենասէր երիտասարդութիւն մը ապագայի փայլուն հեռանկար – ներով կը խանդավառէ մեզ :

Փա՛ռք Դաշնակցութեան անմահ հիմնադիրներուն եւ անհամար հերոսներուն ու նահատակներուն, որոնց անմոռանալի յիչատակին առջեւ կը խոնարհինք այսօր եւ յաւիտեան :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՑՈՑՑԵՐ ՓՐԱԿԱՅԻ ՄԷՋ

Կացութիւնը կրկին բարդ է Զեխոսլո – վաքիոյ մէջ եւ Հոկտեմբերեան յեղափո – խութեան տարեդարձն ալ պատճառ դար – ձած է դանազան ցոյցերու :

Այս անդամ ալ երիտասարդները ու ու – սանողները առիթը օդտադործած են հա – կախորհրդային ելոյթներ ունենալու հա – մար եւ չեն վարանած նոյնիսկ խորհրդա – յին դրօչներ կրակի տալու :

Զեխոսլովաքիոյ դէպքերէն ի վեր ա – ռաջին անդամն է որ չեխ ոստիկանու – թիւնը բուռն կերպով միջամտած է արտասուաբեր ռումբերով եւ փայտէ զաւա – զաններով : Առաջին անդամ ըլլալով նա – եւ «հին համայնավարներ» մէջտեղ ելած են, այսինքն անոնք որոնք հին պահա – կախումբին կը պատկանին եւ կը չարու – նակեն օրհնել «կարմիր բանակը» : Ասոնք ալ ցոյց կատարած են Տիւպչէքի դէմ որ չի կրնար կարդը պահել երկրին մէջ :

Բաւական ձերբակալութիւններ ալ ե – ղած են, բայց ոչ մէկ յորդոր յաջողած է դսպել երիտասարդները , որոնք « Ռու – սերը դո՛ւրս», «ամօ՛թ, ամօթ , «ազատու – թի՛ւն, ազատութիւն» , «Բրեժնե՛ւ կա – ռավինատ» պոռացած են հակառակ ոստի – կանական կարեւոր ուժերու :

Այս ցոյցերու կողքին, պաշտօնական հանդիսութիւնը չատ նեղը դրած է Տիւպ – չէքը, որ դժուարաւ պանծացնելէ ետք չեխ – խորհրդային բարեկամութիւնը, «հին պահակներու» ցոյցերուն ենթար – կուած է : Ասոնք երեսին պոռացած են. — «Ե՞րբ կարդի պիտի դնէք երկիրը, դպրոցները : Ի՞նչ ըրիք միջազդային բանակութիւնը : Իրաւ ընկերվարական մը չէք » :

Քաղաքին միւս կողմը սակայն երի – տասարդները վար կ'առնէին եւ կ'այրէին կամ կը պատռէին խորհրդային դրօչնե – րը : Մէկ երիտասարդներ սկսած են թքնել ռուս հրասայլի մը վրայ դտնուող խորհրդային զինուորին երեսին, որ պարտաւորուած է օդին մէջ դնդակ պար – պել, կարենալ ազատելու համար :

Մոսկուայի մէջ, բանակը տղանդած է կարմիր հրապարակը, ինչպէս ամէն տա – րի եւ Պաշտպանութեան նախարարն ալ՝ մարեչալ Կրեչկօ ճառ մը խօսած է որու մէջ, նոր բաներ չէ ըսած :

Արդարեւ այս ճառերը միչտ ծառացած են ճաղկելու «աչխարհակալներն» ու դա – տապարտելու «ամերիկեան յարձակում – ները » որուան ըլլալով որ յարձակումը երբ խորհրդային է անունը կը փոխուի եւ «բարեկամական այցելութիւն » որակու – մը կը ստանայ : Մարեչալ Կրեչկօ չեչ – ուած է նաեւ .— ««Սովետներու երկիրը որ իր երկրորդ յիսնամեակի սեմին է , յառաջ կ'երթայ վճռական քայլով չարու – նակելով Հոկտեմբերի ճամբան, չնորհիւ խորհրդայիններու աչխատանքին եւ պո – հողութեան : Աչխարհակալները պան – դան զրդռութեանց կը դիմեն եւ աչխար – հը նոր պատերազմի մը սպառնալիքին տակ կը պահեն » :

Միացեալ Նահանգներու եւ Մեծն Բրի – տանիոյ դեսպանները ներկայ չեն եղած Կրեմլինի պաշտօնական ընդունելու – թեանց : Ատլանտեան Ուխտի միւս բոլոր երկիրները միայն խորհրդատու կամ ներ – կայացուցիչ ղրկած էին :

Փարիզի խորհրդային դեսպանատան մէջ ալ ընդունելութիւն մը կար մինչ Ֆը – րանսայի համայնավար կուսակցութիւնը չնորհաւորական հեռադիր մը կը ղրկէր ուր կը չեչտէր.— « ... մեր կուսակցու – թիւնը կը մասնակցի եւ պիտի մասնակ – ցի զործօն կերպով միջազդային բանուո – րական եւ համայնավար չարժումին իւ – րաքանչիւր կուսակցութեան իրաւունք – ներու հաւասարութեան եւ անկախութեան հիման վրայ » :

× Փեքինէն կը հաղորդեն թէ սթալի – նական «խմբակ» մը կը զործէ Խորհ. Միութեան մէջ, տապալելու համար «վե – րաքննականները » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՍՐ յայտարարած է թէ առանց վե – րապահութեան զօրավիդ կը կենան պա – ղեստինեան քոմանտոներուն : Միւս կող – մէ Յորդանան որոչած է չմասնակցիլ Եարինկի տարած բանակցութիւններուն , տրուած ըլլալով Իսրայէլի բացասական դիրքը :

ՊԵՐԼԻՆի մէջ Պէսթէ Կլարսֆելտ ա – նուն կին մը ապտակած է վարչապետ Քի – ղինկէրը զոր նախկին նացի կը նկատէ : Այս կինոջ առաջին ելոյթը չէ եւ Փարիզի մէջ ամուսինը յայտարարած է թէ կինը լաւ խորհելէ ետք է որ այդ ապտակը տը – ւած է : Տիկին Կլարսֆելտ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ անմիջապէս , բայց վերաքննութեան դի – մեց :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ Ակադեմիայի վէպի մեծ մրցանակը արուեցաւ Ալպէր Քոհէնի, որ «Շարքային» սիռնխատ մըն է : Քոհէն Քոր – ֆու ծնած է 1895ին : Շատ ծանօթ չէ ո – րովհետեւ քիչ հրատարակութիւն ունի : Մրցանակի պատճառ եղած հատորն է՝ «Տիրոջ Գեղեցկուհի» :

ՆԻՔՍԸՆ Եւրոպա պիտի չզայ Ցուն – ուար 20էն առաջ : Ներկայիս կը հանդըս – տանայ բայց միաժամանակ կը պատրաս – տէ իր էֆիփը :

ՖՐԱՆՇՈՒԱ ՄԻԹԵՐԱՆ ձգեց Զախի Դաշնակցութեան նախադահութիւնը : Այս առթիւ իր տուած պատճառաբանութիւնն է .— «Նոյ. 7ին ձգելով Ընկերվարական եւ դեմոկրատ Զախի Դաշնակցութեան նախադահութիւնը, պատասխանատուու – թենէ մը չէ որ կը հրաժարիմ, պայքար մը չէ. զոր կը լքեմ : Ըսուած ժամուն կը յարգեմ մեր տուած ժամադրութիւնը» :

ՀԱՆՕՑ կոչ կ'ընէ Հարաւային Վիէթ – նամի ժողովուրդին որ ապստամբի եւ այս ապառնալիքով կ'ուզէ սարսեցնել Սայ – կոնի կառավարութիւնը որ պատուիրա – կութիւն մը ղրկէ Փարիզ բանակցութեանց մասնակցելու համար :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ համալսարանական տալնապը հեռու է լուծուած ըլլալէ եւ ամէն օր զաւառի թէ Փարիզի լսարանի մը մէջ դէպքեր կը պատահին : Ի. Ֆօռ որոչած է չատ խիստ ըլլալ :

ՈՂՋՈ՞Յ Ն

Կ'ողջունեմ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը :

Կ'ողջունեմ ոչ միայն իբրեւ Դաշնակ – ցական, այլ եւ մանաւանդ իբրեւ հայ դրագէտ : Ըսել կ'ուզեմ թէ պիտի ող – ջունէի՝ նոյնիսկ եթէ Դաշնակցական չըլ – լայի : Աչխարհ կ'ըսեմ՝ դաս մը տալու համար մեր դրագէտներուն, վասնդի կը սիրեմ դղացումներու հարստութիւնը քան աղքատութիւնը, յորդաղեղ սիրտը, քան երաչտ սիրտը, կապոյտ հոդին, քան թարչամած հոդին : Կը սիրեմ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը, զոր ինձ տուաւ հայ ժողովուրդը, քան համայնավարութիւ – նը, որ մեր պատմութեան կոճդին մէջ մտաւ իբրեւ սեպ :

Կ'ողջունեմ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը :

Կ'ողջունեմ իբրեւ հայ մտաւորական , որ կը սիրէ քննել ու վերլուծել ինչ որ կուտայ մեր ժողովուրդը իր սիրտէն եւ իր հոդիէն, յաւիտենականութեան հա – մար :

Գիտեմ թէ այս կուսակցութիւնն է, որ ամենայն մահուան դրացնութեան մէջ ,— ամպածրար լեռներու եւ ամպրոպապոռ դետերու աչակերտութեան մէջ, աչքը՝ արծիւներու սաւառնութեան ակօսին, ա – կանջը ջրվէժներու ահարկու ձայնին : Այս կուսակցութիւնն է, որ քաջերու պաչտամունքը կրօնք չինեց իրեն, ու փա – ռաբանեց ոչ միայն դիւցաղները,— ինչ – պէս, է՛ր երբեմն, մեր ժողովրդական ա – սողիկները կը պանծացնեն Տօրք Անգեղը, — այլեւ արհամարհանքը մահուան հան – դէպ : Այս կուսակցութիւնն է, որ բանա – ձեւեց զանգուածային զոհաբերութիւնը ազդային երազի մը համար ,— « Մահն ընկերօք հարսանիք է» : Ճիշդ է թէ, ա – ւելի կանուխ, Քոռնէյլն ալ կ'ըսէր .

Mourir pour son pays est un si digne sort,
Qu'on briguerait en foule une si belle
mort.

(Horace, 2e acte)

Բայց մեր պատմութիւնը կ'աւանդէ, Քոռնէյլէն չա՛տ ու չատ առաջ, թէ կար – միր Վարդան «մահուամբ զմահ կոխեաց», Կարզեղոնեան քաջութեան օրինակը տա – լով, — մահ կամ ազատութիւն ,— երբ հրեղէն ջրվէժի մը պէս իր ամբո՛ղջ բա – նակով կը հոսէր դէպի անմահութեան դաչտերը, «իմացեալ մահուան» կիրճե – րուն մէջէն :

« Մահ ընկերօք հարսանիք է»,— Նետ – ուել կրակին մէջ կամ սուրին դէմ, մոռ – նալ կին, զաւակ, ծնողք եւ հարստու – թիւն, դոհել ամէ՛ն բան հայրենիքի ազա – տագրութեան համար , — փա՛ռք քեզ, կարմիր երիտասարդութիւն ,— այսպէս կ'ուսուցանէր , կարմիր Վարդաններէն դարեր առաջ տակաւին, կարմիր Անդրա – նիկներու կուսակցութիւնը :

Լաթորտէր կ'ըսէ թէ մահուան արհա – մարհանքն է որ դիւցազն կը չինէ , մեծ քաղաքացիներ կը ստեղծէ եւ դժբախտու – թեան տակուն ենթակային կուտայ վեհա – փառ արտայայտութիւն մը : Բայց Լաթոր – տէր, եթէ դիտնար մեր պատմութիւնը , պիտի չմոռնար աւելցնել. թէ մահուան արհամարհանքն է, դարձեալ որ Դաչ – նակցական կը չինէ ամէն Հայ :

Ահա թէ ինչո՛ւ «իմացեալ» մահուամբ չինած ամէն Դաչնակցականի հոդեթուռ – բին վրայ կ'ուճի վահանաձեւն եղէգը , բայց Դաչնակցութեան մահը տենչացող – ներուն դերեզմանին վրայ չի բուսնիր ո – եւէ հունտ, ոչ իսկ թուփ մը՝ փոդոցի ա – ւել չինելու համար :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ,

ԱԻԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

1925ին, երբ Ժ. Ընդհ. Ժողովը կ'որոշէր Դաշնակցութեան Օրը տօնել ամէն տարի աշնան, դլխաւոր նպատակն էր ինքնաքննութեան, ամփոփումի փորձ մը կատարել :

Ակնարկ մը ղէպի եւս, կտրուած ճամբան չափելու , չարն ու բարին դատե – լու, եւ վաղուան աշխատանքին պատրաստուելու համար :

Ամփոփուիլ, խորհրդածել, քննել և դատել, — այս արժանիքները միշտ ալ ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը , ինք – նապաշտպանութեան ամեհի փոթորիկներուն մէջ, երբ կը զործէր հայրենի հո – ղին վրայ :

Տարին անդամ մը եւս հանդիսաւորա – պէս կատարել այդ պարտականութիւնը՝ կը նշանակէ վերադնահատման եւ վերա – նորոգման ճիպ մը փորձել :

Այս միջոցին սարքուած տօնակատա – րութիւնները կը ձգտին ոդեկոչել անց – եալը, իրրեւ ներշնչարան , բայց նաեւ իրրեւ ազդարարութիւն :

Այդ առթիւ, կը յիշենք «բազում զոր – ծըս արութեան », որոնք նոր չրջան մը բացին մեր պատմութեան մէջ :

Յիշելով իսկապէս փառաւոր եւ անա – խընթաց քաջագործութիւնները, չենք մոռնար, նաեւ, ճակատագրական վրի – պումները :

Դաշնակցութիւնը կը մնայ միշտ ան – խոցելի, ցորչափ կը զործէ ինքնաքննու – թեան բնազդը :

Մեր կուսակցութեան հիմնական ար – ժանիքներէն մին է ինքնավստահութիւ – նը, — տակուն կեցուածք, սուր նայ – ուածք եւ վճռականութիւն՝ խօսքի թէ զործի մէջ :

Մենք ինքնավստահութիւնը չենք չփո – թեր ինքնահաւանութեան հետ :

Եթէ այդ մեղքը զործէինք, Դաշնակ – ցութիւնը չատոնց կէս ճամբան մնացած պիտի ըլլար :

Ինքնավստահութեան , ինքնագործու – նէութեան այդ առնական կորովն էր որ հաւատք ներշնչեց անձար ժողովուրդի մը, աստիճանաբար հարթելով անոր ա – զատութեան ճամբան :

Նոյն սուր նայուածքը եւ վճռականու – թիւնը այսօր ալ ղլխու պտոյտ կը պատ – ճառեն Դաշնակցութեան հակառակորդ – ներուն :

Խեղճերը տակաւին չեն զտած մեր ան – սպառ ուժին եւ յարատեւութեան զազա – նիքը :

Չեն դիտեր թէ՝ Դաշնակցութիւնը ան – փոխարինելի է իրրեւ մղիչ ուժ եւ իր – րեւ արթուն պահակ : Իրրեւ յառաջապահ ճակատ :

Հանրային գործունէութեան ո'րեւէ ասպարէզի մէջ, ուր որ Դաշնակցութիւնը

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՕՐԸ

Դաշնակցութեան օրը խորհուրդի օր է, մանաւանդ մեզ Դաշնակցականներիս հա – մար եւ թէ նրանց, որոնք ուշի ուշով հետեւեցին հայ ժողովուրդի վերջին տասնամեակների փոթորկալից պատմու – թեան :

Դաշնակցութեան օրուան տօնը պէտք է լինի վերյիշումների եւ պաղպաղակական խորհրդի օր : Այս օրուան տօնին պէտք է որ ապրինք ու չունչը շնչենք մեր յայտնի ու անյայտ քաջարի ռազմիկներին ու դա – դափարական գործիչներին, որոնք մինչեւ իրենց մահուան վերջին վայրկեանները

կրցած է դեր մը կատարել, միշտ զգալի եղած է վերանորոգման չունչը :

Դարերու ընթացքին , թմրած էր ժո – ղովուրդին ղէմադրութեան , ինքնա – պաշտպանութեան բնազդը :

Մարդիկ թեւեր ունէին, բայց կը վախ – նային վերցնել, երբ թշնամին անինայ կը զարնէր :

Դաշնակցութիւնը սորվեցուց ոչ միայն թեւերը վերցնել, այլեւ զարնել :

Համատարած բռնակալութիւնը խոր թմրութեան դատապարտած էր նաեւ միտքը, աղդային թէ քաղաքական տե – սակէտով :

Դաշնակցութիւնը արթնցուց, աչխու – ժացուց մտածումը :

Մշակոյթի ճակատին վրայ եւս, թար – մութեան, ինքնուրոյն ստեղծագործու – թեան վտակները բացուեցան, չնորհիւ Դաշնակցութեան սլացքին :

Նոյնիսկ մեր արդի աչխարհաբարը չատ բան կը պարտի Դաշնակցութեան չունչին, իր խոյանքով, խորութեամբ եւ նրբութեամբ :

Քաղաքական ասպարէզին մէջ, չզլա – նուեցաւ ուրիչ հոսանք մը որ կարենար դերազանցել Դաշնակցութեան վաստակը, դիրով թէ զործքով :

Քաղաքական դրականութիւն ունեցա՞ծ էինք մենք, Դաշնակցութենէն առաջ :

Դաշնակցութիւնը չանտեսեր իր չար – քերէն դուրս եղած ուժերը , երբ կ'ուզէն ծառայել պարկեչտօրէն, այս կամ այն ճակատին վրայ :

Մեր կուսակցութիւնը ոչ աղանդ է, ոչ ալ փարախ :

Ո՛րքան անկուսակցական արժէքներ ծաղկեցան, ներչնչուելով Դաշնակցու – թեան դաւանանքէն եւ զործէն :

Պատնէշին վրայ, աւելի քան երբեք , ընկերներ եւ ուղեկիցներ :

Բայց, չմոռնանք որ զիրքերը կը մնան ամուլ փառքեր , առանց նոր ուժերու եւ յարատեւ աչխատանքի :

Շ.

6 Նոյեմբեր, 1954

վարած մնացին Դաշնակցութեան դազա – փարին :

Դարեր առաջ յունական մեծ հանճարը Յունաստանի փրկութեան եւ անկախու – թեան համար մարտնչող պինդարներին կոչ կ'անէր :— « Մեռէ'ք, մի զղջաք պանծալի հայրենիքի համար մեռնիլը » : Այդպէս մռնչեց եւ Դաշնակցութեան հիմ – նադիր Քրիստափոր Միքայէլեանը ռում – բը ձեռքին, արեան մէջ, աչքերը յառած զէպի Վոսփորի ջրերը եւ զէպի Երզրում : Այդպէս մրմնչեցին ու կռուեցին մեր բարձրաբերձ լեռներուն Դաշնակցական ֆէտայիները ,— « Մենք չենք ուղեր ա – զատ կամքի բռնութիւն, ուխտել ենք կռուիլ, այդ յոյսով մեռնիլ » ...

Ու այդ յոյսով մեռան ու ինկան չա – րան չարաչ Հայաստանի լեռներուն ու ձորերուն , բանտերուն ու կախաղաննե – րի վրայ , աքսորավայրերուն եւ անա – պատներուն, հերոսամարտերուն եւ ճա – կատամարտներուն : Ափսոս, որ ուրիշ ազդերի նման մենք եւս չենք կարող մեր հայրենիքի ազատութեան ու անկախու – թեան եւ հայ ժողովուրդի փրկութեան համար ինկած նահատակների յիշատակը մէկիկ մէկիկ անմահացնել մարմարեայ արձաններով ու զարդարել մեր հայրենի – քի պարտէզներն ու պողոտաները :

Եւ ափսո՞ս , որ մենք եւս այսօր ու – րիշների նման չունենք մեր Անճանօթ Զինուորի դերեզմանը , մեր հայրենիքի մայրաքաղաքի հրապարակում , որ եկող զացող սերունդը տեսնի եւ ուխտի զայ...

Բայց եթէ այդ այսօր անհնար է, մենք ուրիշ բան ունենք, մենք վառ ու կենդա – նի կը պահենք նրանց զէմքերը եւ կատա – րած մեծ զործերը մեր հոգւոյ ու մտքի մէջ, փոխանցելու համար սերունդէ սե – րունդ, մինչեւ որ իրականանայ այն մեծ զաղափարը, որի համար աչխատեցան ու տառապեցան եւ որի համար պայքարե – ցան ու խաչուեցան :

Տասնամեակներ չարունակ, Դաշնակ – ցութիւնը, հայ ժողովուրդի ծանր խաչը կրծքին սեղմած երկար ճանապարհ կտ – րեց, մի ճանապարհ որ եղաւ միշտ փո – թորկալից ու զաժան, արիւնոտ եւ զժո – ղակ, լի զոհողութիւններով, ճիշդ նման հայ ժողովուրդի կեանքին :

Ի՞նչ էր պայքարի նպատակը Դաշնակ – ցութեան , — չատ պարզ, Հայը պէտք է ունենայ իր ազատ հայրենիքը, որի մէջն է միայն իր փրկութիւնը :

Եւ յանուն այդ դերագոյն նպատակին էր, որ Դաշնակցութիւնը ապրեցաւ յե – պափոխական պայքարներէ , հերոսական կռիւներէ եւ պատմական ճակատամարտե – րի մէջ :

Հալածանքը, բանտն ու աքսորը, կա – խաղանը եւ զնդակահարութիւնը , եր – բեք չյուսահատեցուցին Դաշնակցականը իր պայքարէն : Պայքարի այդ ճանա – պարհը մատնացոյց արեց ինքը՝ հայ ժո – ղովուրդը, որովհետեւ դարերէ դառն փորձերը նկատի առնելով, ուրիչ ելք եւ ուրիչ միջոց չդտաւ :

Ու այդպիսով Դաշնակցութիւնը միշտ դլխաւոր դերակատարը հանդիսացաւ ներկայացնելով հայ ժողովուրդի միտքն ու կամքը հերոսական չրջանի մեծատարր անցեալին մէջ :

Հայկական արդար դատը եւ հայ ժողո – վուրդի փրկութիւնը կազմեցին առանց – քը Դաշնակցութեան, որ ապրեց հայ հայրենիքի համար : Այդպիսով Դաշնակ – ցութեան Օրը այսօր միայն կուսակցու – թեան տօն չէ եւ ոչ ալ վարչածեւի տօն. Դաշնակցութեան օրը հայ խաչուածժողո – վուրդի, զարաւոր քաղաքական խոհակ – ներուն եւ նրա երազների ու ձգտումների տօնն է :

Իմ խոր համոզումով, մենք այսօր նոր խօսքի եւ նոր զործի պէտք չունինք, մեր խօսքը եւ զործը մեր աչխատանքն ու կարպախօսը պիտի մնայ այն, որ մենք լսեցինք Քրիստափորից, Ռոստոմից, Չա – ուարեանից : Մեր պայքարը եւ մեր քա – ղաքական ծրագրի նպատակը կը մնան նոյնը, ինչ որ էր երէկ : Տասնամեակները պայքարելուց յետոյ մեր զերագոյն նպա – տակին հասնելու համար, որ հայ ժողո – վուրդի զերագոյն նպատակն է, այսօր ա – ւելի քան նոյն եռանդով ու նոյն տոկու – նութեամբ պիտի չարունակենք մեծ ճա – նապարհը, որքան ալ ծանր ու զժնդակ լինին : Մենք պիտենք, որ ազգերն ու ժողովուրդները պատմութեան մէջ միշտ իրենք են եղել որ մեծ զոհողութիւններով կերտել են իրենց ճակատագիրը :

Ու մենք այդ փորձով տեսանք, երբ հայ ժողովուրդը արեան գնով ու զիակոյտ – րով ստեղծեց իր փոքրիկ ազատ ու ան – կախ հայրենիքը, Սարդարապատի, Բա – շաբարանի ու Ղարաքիլիսէի ճակատա – մարտներում :

Ժամանակին թերեւս իրաւունք ունէր բացատրելու հայկական հարցի չուրչ, երբեմնի անգլիացի նշանաւոր պետա – զէտը թէ՝ «անգլիական մարտանաւերը չեն կարող բարձրանալ Տաւրոսի լեռնա – շղթը » : Բայց , աւա՛ղ, եթէ այսօր անգ – լիացի դիւանագէտը բարձրանար իր դի – բեզմանից, նա պիտի տեսնէր թէ ի՞նչպէս անգլիական նաւերը բարձրացան ուրիչ երկրների լեռները : Կասկած չունենք որ եթէ Վաստպուրականի եւ Դարալագեազի լեռներում ու Շիրակի դաշտերում մենք էլ ունենայինք քարիւղի չատրուաններ , օտարի նաւերը մեր լեռները եւս ուրա – խութեամբ պիտի բարձրանային ...

Բայց մենք ուրիչ բան տեսանք օտա – րից. մենք տեսանք, թէ ինչպէս 1918 թուին Բրեստ – Լիթովսքի պատմական ժողովում օտարը, Յորհ. Ռուսաստանը , մեր հողերը՝ Կարսն ու Արտահանը, իր հաչիւները մաքրելու համար, նուիրեց Թուրքին : Մենք տեսանք օտարից աւելի ահաւորը , երբ 1920ին Մոսկուայից բոլ – շեւիկեան 11րդ զօրաբանակը անցաւ դէ – պի մեր հայրենիքի սահմանները, եւ զի – նակցած եւ միացած Գարապէքիրի ջար – դարար «ասկեար»ների հետ, աջից ու ձախից դաւադրօրէն յարձակելով մեր

Ու այդպիսով Դաշնակցութիւնը միշտ դլխաւոր դերակատարը հանդիսացաւ ներկայացնելով հայ ժողովուրդի միտքն ու կամքը հերոսական չրջանի մեծատարր անցեալին մէջ :

Հայկական արդար դատը եւ հայ ժողո – վուրդի փրկութիւնը կազմեցին առանց – քը Դաշնակցութեան, որ ապրեց հայ հայրենիքի համար : Այդպիսով Դաշնակ – ցութեան Օրը այսօր միայն կուսակցու – թեան տօն չէ եւ ոչ ալ վարչածեւի տօն. Դաշնակցութեան օրը հայ խաչուածժողո – վուրդի, զարաւոր քաղաքական խոհակ – ներուն եւ նրա երազների ու ձգտումների տօնն է :

Իմ խոր համոզումով, մենք այսօր նոր խօսքի եւ նոր զործի պէտք չունինք, մեր խօսքը եւ զործը մեր աչխատանքն ու կարպախօսը պիտի մնայ այն, որ մենք լսեցինք Քրիստափորից, Ռոստոմից, Չա – ուարեանից : Մեր պայքարը եւ մեր քա – ղաքական ծրագրի նպատակը կը մնան նոյնը, ինչ որ էր երէկ : Տասնամեակները պայքարելուց յետոյ մեր զերագոյն նպա – տակին հասնելու համար, որ հայ ժողո – վուրդի զերագոյն նպատակն է, այսօր ա – ւելի քան նոյն եռանդով ու նոյն տոկու – նութեամբ պիտի չարունակենք մեծ ճա – նապարհը, որքան ալ ծանր ու զժնդակ լինին : Մենք պիտենք, որ ազգերն ու ժողովուրդները պատմութեան մէջ միշտ իրենք են եղել որ մեծ զոհողութիւններով կերտել են իրենց ճակատագիրը :

Ու մենք այդ փորձով տեսանք, երբ հայ ժողովուրդը արեան գնով ու զիակոյտ – րով ստեղծեց իր փոքրիկ ազատ ու ան – կախ հայրենիքը, Սարդարապատի, Բա – շաբարանի ու Ղարաքիլիսէի ճակատա – մարտներում :

Ժամանակին թերեւս իրաւունք ունէր բացատրելու հայկական հարցի չուրչ, երբեմնի անգլիացի նշանաւոր պետա – զէտը թէ՝ «անգլիական մարտանաւերը չեն կարող բարձրանալ Տաւրոսի լեռնա – շղթը » : Բայց , աւա՛ղ, եթէ այսօր անգ – լիացի դիւանագէտը բարձրանար իր դի – բեզմանից, նա պիտի տեսնէր թէ ի՞նչպէս անգլիական նաւերը բարձրացան ուրիչ երկրների լեռները : Կասկած չունենք որ եթէ Վաստպուրականի եւ Դարալագեազի լեռներում ու Շիրակի դաշտերում մենք էլ ունենայինք քարիւղի չատրուաններ , օտարի նաւերը մեր լեռները եւս ուրա – խութեամբ պիտի բարձրանային ...

Բայց մենք ուրիչ բան տեսանք օտա – րից. մենք տեսանք, թէ ինչպէս 1918 թուին Բրեստ – Լիթովսքի պատմական ժողովում օտարը, Յորհ. Ռուսաստանը , մեր հողերը՝ Կարսն ու Արտահանը, իր հաչիւները մաքրելու համար, նուիրեց Թուրքին : Մենք տեսանք օտարից աւելի ահաւորը , երբ 1920ին Մոսկուայից բոլ – շեւիկեան 11րդ զօրաբանակը անցաւ դէ – պի մեր հայրենիքի սահմանները, եւ զի – նակցած եւ միացած Գարապէքիրի ջար – դարար «ասկեար»ների հետ, աջից ու ձախից դաւադրօրէն յարձակելով մեր

ԱՀԷՐ

— Քա, դո՞ւն ես :

— Հա, դուրպան, մէս ու հաց բերեր եմ :

Երբ Աչխաթուն քորօն տեսաւ մէհն ու հացը, չկարողացաւ իրեն պահել եւ կող – քովն ընկաւ Մոսէս ախպօր վրայ : Մոսէս ախպարը դրկեց նրան, բարձրացրեց թե – ւերի վրայ եւ տարաւ ներս, դրեց անկո – ղին : Աչխաթուն քորօն այնպիսի ձայ – ներ հանեց ինչպէս տարիներ առաջ : Մո – սէս ախպարը չէր լմանում, թէ ինչ անի, մի քանի անգամ բարձրացրեց նրան, պինդ սեղմեց եւ նորից դրեց անկողնին, յետոյ չրթունքները մօտեցրեց նրա բաց թեւերին եւ կծեց : Աչխաթուն քորօն ճչաց :

— Խենթ չուն, էղպէս կը խածե՞ն :

— Հրպը ի՞նչ էնեմ, դուրպան, անկեղ – ծօրէն, միամտօրէն բացականչեց Մոսէս ախպարը, որ առաջին անգամն էր հպում որեւէ կնոջ :

Այդ դիշեր Մոսէս ախպարը մնաց Աչ – խաթուն քորոյի խրճիթում, եւ յաջոր – դող բոլոր դիշերները :

Գ.

Միւս առաւօտն իսկ Աչխաթուն քորօն հպարտութեամբ խօսեց իր մարդու՝ Մո – սէս ախպօր մասին :

— Ձէպը, ծոցը փարա է, ասաց նա :

Եւ իսկապէս, եթէ փող չունենար, որ – տեղի՞ց էր այն բարիքը, որ Մոսէս ախ – պարը տունն էր լցնում ամէն օր : Աչ – խաթուն քորօն այլեւս ապատուեց ուրիշ – ների համար լուացք անելուց, թոնիր վա – ռելուց եւ մուրացկանութիւն անելուց, որ երբեմն պատահում էր, երբ աչխատանք չէր լինում : Նա այնքան աղքատ օրեր էր ապրել, որ առկախած էր եղել ուրիշների մաքրած ցորենի աւելցուկը բերել եւ նո – րից մաքրել՝ մի ափ ցորեն դոնչ ձեռք բերելու : Իսկ հիմա՞ : Հիմա թող ողջ մր – նայ իր ապաները՝ Մոսէս ախպարը, որ ինչ վաճառում էր չուկայում, կարող էր դնել եւ տունը լցնել հէնց լրագրի կտոր – ներով, մի երեւոյթ, որ հրաչք էր թուում նրան : Աչխաթուն քորօն բոլոր պատըր – տուած դոչամները վերաչխնեց, ճերմա – կեղէնները կարեց, սովորեցրեց Մոսէս ախպօրը թաչինակ զործածել :

— *Երոր զետինը կը խնչես՝ քիթդ թե – ւով մի սրբեր, մեծոխիով սրբէ, խրատեց նա :*

Իսկ խանութպանները, տեսնելով Մո – սէս ախպօրը բոլորովին փոխուած՝ վրան ղլուխը մաքուր, դուլպայով՝ զարմանում էին եւ ասում.

— Աֆերիմ, Մոսէս ախպար, էհլէ դուլախդ չիակեցիր :

— Կնիկ պտայ, դուրպան, պատասխա – նում էր Մոսէս ախպարը եւ դոյլերը վեր – ցընում, վազում ջրի :

Եւ քանի ժամանակն անցնում էր, Աչ – խաթուն քորօն այնքան մտաբերում էր իր նախկին ամուսնուն, որ արհեստաւոր էր, վաստակը տեղը, բայց մէկ–մէկ զըժ – ւում էր, կռիւ սարքում տանը եւ իրեն էլ մի քանի ապտակ հասցնում. իսկ Մո – սէս ախպա՞րը, նրա հետ դեռ մէկ հա – տիկ տարաձայնութիւն չէր ունեցել, ինչ որ ասէր, ինչ որ պատուիրէր, նոյն միա – պաղաղ պատասխանն էր տանում — «հա, դուրպան» :

Եւ Աչխաթուն քորօն ասում էր հարե – ւաններին.

— *Էնպէս սուս ու փուս է, էնպէս խե – լօք, քանց որ հորթը կապես տունդ :*

Մի օր էլ Մոսէս ախպարը տուն եկաւ, հագիւ խանութպաններից առած բաները տուն հասցնելով թէ՝

— *Ղուրպան, Աչխաթուն, ընձի բան մի եղաւ, կ'երեւայ քի՝ տի փչիմ :*

Եւ իսկապէս, մինչեւ առաւօտ Մոսէս ախպարը փչեց :

Կեանքի վերջին պահին, երբ Աչխա – թուն քորօն յուսահատ եւ արտում, ձեռ – քը դրել էր Մոսէս ախպօր ճակատին, նա աչքերը բաց արաւ, ժպտաց եւ հազիւ չչնջաց.

— *Էհ, փառք Աստու, վրաս լացող կայ :*

Եւ փակուեցին նրա աչքերը :

Աչխաթուն քորօն, խոչոր–խոչոր ար – ցունքները սրբելով, Մոսէս ախպօր ձո – ցից վերցրեց նրա բոլոր փողերը եւ դրեց իր ծոցին մէջ, քանի հարեւանները չէին լցուել խրճիթը, եւ ապա սկսեց բարձր ճչալ.

— *Մոսէս ախպարս չիկայ, Մոսէս ախ – պարս պնաց Աստու քովը...*

Հարեւանները եկան, մխիթարեցին նր – բան եւ բոլոր օրն ու յաջորդող դիշերը մնացին մօտը :

Աչխաթուն քորօն պատմում էր դիւ – րը, հէնց մեռելի կշտին նստած.

— *Օր մըլ տեսայ, որ Մոսէս ախպարը եկաւ, կայնեց դրանս առաջ, ըսի՝ ֆա, էս ի՞նչ ասլան էր դէմս անկուեց, ըսաց ես իմ, ըսի, եկուր ներս պաղ ես իմ, ըսի, եկուր ներս, էդ ներս պաղ էր, որ դուրս չի դնաց, եփած ապուրներս կ'ուտէր ու կ'ըսէր՝ Աչխաթուն մատ – նեղդ հետս ուտեմ :*

Եկեղեցուց մի հատարակաց պաղպաղ բե – րին Մոսէս ախպօրը համար :

ՎԱՀԱՆ ԹՈՓՈՎԵՆՑ

(5 – Շար.)

ՓԻԼԻՓՈՒԿԸ

Գ. ՄՍՍՆ

ՄԱՀՎԱՆ

—*—

ՈՐԴԻՆ ՎԱՀՈՒԿԻ

Մեծաքանակ իմաստասիրական ստեղծագործություններ ստեղծած այս մեծ մտածողը ինչպես ամբողջ աշխարհում, այնպես էլ Հայաստանում ունի անթիվ ընթերցողներ: Նրա գրքերը հայերեն թարգմանվել են տասնյակ անգամներ, և դրանց ոչ մեկը մինչև հիմա չի հրատարակվել այնքան օրինակներով, որքան Փիլիփոսի գրքերը: Ինչո՞ւ է այդպես: Ինչո՞ւ է Փիլիփոսի ստեղծագործությունը այդքան հետաքրքրում ընթերցողներին: Ինչո՞ւ է նա այդքան սիրելի ամենատարբեր մարդկանց: Ինչո՞ւ է նա այդքան ժամանակակից, թեև ապրել է մեր թվարկությունից առաջ:

Պատասխանը շատ պարզ է: Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է հասնել ուզածին: Նա ոչ միայն ունի իր ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ձեռք բերել ուզածը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրեցնել: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է մտածեցնել: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է գրեցնել:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում, այլև գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը, այլև գիտի, թե ինչ է ուզածը ուզածը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչ է ուզածը ուզածը ուզածը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչ է ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչ է ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչ է ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

Փիլիփոսը մեծ մտածող է, որովհետև նա ոչ միայն գիտի, թե ինչ է ուզում ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը ուզածը, այլև գիտի, թե ինչպես պետք է ապրել ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը, այլև գիտի, թե ինչ է ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը ապրելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է մտածել մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը, այլև գիտի, թե ինչ է մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը մտածելը: Նա ոչ միայն գիտի, թե ինչպես պետք է գրել գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը, այլև գիտի, թե ինչ է գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը գրելը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԽԻՎԸ

Կազմեցին Ի. Ի. Մեշչանինովը և Հ. Ա. Մանանդյանը

Հրատարակության է պատրաստել Ա. Ա. Աբրահամյանը

Տպագրված է ձեռագրից

Պատասխանատու խմբագիր՝ Ա. Ա. Աբրահամյան

Տեխնիկական խմբագիր՝ Ա. Ա. Ղազարյան

Սրբագրիչ՝ Ա. Ա. Ղազարյան

Հանձնված է արտադրության 1/VII 1941 թ.: Ստորագրված է տպագրության 15/VIII 1941 թ.: Թուղթ 70×108 1/16: Տպագրական մամուլ 12,5: Հրատարակչական մամուլ 11,5: Տպաքանակ 1000: Պատվեր № 1: Գ 08102: Գինը 10 ռուբլի:

Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի տպարան, Երևան, Աբովյան 124

Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի տպարան, Երևան, Աբովյան 124

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Արմինէ Կոճիկեան իր ա – մուսնոյն ողբացեալ Հրանդ Կոճիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ 100ական Ֆր· կը նուիրէ Կարմիր եւ Կապոյտ Խա – չերուն :

(Մտանալ «Յառաջ»էն) :

×

Պուա Քոլոմպէն Պ· Միսակ Երանեան Ամենայն Սրբոց ոտնին առթիւ իր սիրելի ծնողաց Գաբրիէլ եւ Փերուզ Երանեանի ի յիշատակ նուիրած է 50 Ֆր· տեղւոյն հայկական դպրոցին եւ 50 Ֆր· Ազգատա – խնամի ծերանոցներու, եւ տասը Ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար :

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակ – ցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Աւե – տիս Սրապեանի իրենց մօրաքրոջ մահ – ուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ, Սէնթ Մարկրիթի Թաղ· Խոր – հուրդը շնորհակալութեամբ առած է Ողբ· Խաչատուր Վարդապետեանի մահ – ուան քառասունքի առթիւ հետեւեալ նը – ւէրները : Տէր եւ Տիկին Թորոս Վարդա – պետեան եւ Օր· Մարգրիթ Վարդապետ – եան 30 Ֆր եկեղեցիին , 20 Առաջնորդա – րանին : Պ· Պ· Ա· եւ Ս· Խուսուբեան 20 եկեղեցիին , Թուխէլեան ընտանիք տասը եկեղեցիին , տասը Առաջնորդարանին , Գ· Թուխէլեան տասը եկեղեցիին , տասը առաջնորդարանին , Տէր եւ Տիկին Տէ – րոյեան քսան եկեղեցիին , Ա· Դարբինեան քսան եկեղեցիին , Ոմն տասը եկեղեցիին , Տիկին Ներսէսեան տասը եկեղեցիին :

×

Կապ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնոր – հակալութեամբ առած է 50 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Թ· Գալիքեանէ Տիկին Գա – լիքեանի վիրաբուժական գործողութենէ մը ապաքինման առթիւ :

×

Պօմոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցին առած է Ողբ· Գրիգոր Պաղտասարեանի մահուան տարելիցի առթիւ իր ընտանի – քէն « Յառաջ » օրաթերթին 100 Ֆր, եկեղեցւոյ 100, Ազգ· Առաջնորդարանին 100, Կապ· Խաչի Օգոմ· կայանին 100 , Ժան Իսպիրեանէն Առաջնորդարանին 50, Մարկոսեան ընտանիք Առաջնորդարանի 30, եկեղեցւոյ քսան, Ա· Բողեան եկե – ղեցւոյ տասը, Առաջնորդարանի տասը , Վ· Տէր – Վարդանեան Առաջնորդարանին տասը, Ա· Բողեան Ազգատաց Պօմոնի 10 :

×

Վիէնի Հայ Ազգ· Միութիւնը շնորհա – կալութեամբ առած է 50 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Բարսեղեանէ (Պրօնէն), Ամե – նայն Սրբոց տօնին, Գալիբոսէ Մարգար – եանի եւ Գրիգոր Մուրատեանի գերեզ – մաններուն այցելութեան առթիւ :

×

Որբերու Օգն· Մարմինը շնորհակալու – թեամբ առած է Պ· Եղուարդ Մուրատ – եանէ 200 Ֆր, ի յիշատակ իր հօր Արտա – շէս Մուրատեանի եւ մեծ մօր Վիքթորիա Սահակեանի :

ՊԱՏԱՐԱԳ

Սէնթ – Էթիէնի հայ մատրան մէջ նո – յեմբեր 11ին, Երկուշաբթի առաւօտ, ժա – մերգութիւն, պատարագ եւ հոգեհան – դիստ, Սարտարապատի հերոսներու նա – հատակաց յիշատակին : Կը քարոզէ Վ· Վրդ· Թօփալեան :

ԾԱԽՈՒ ՏՈՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Քաղաքին կեդրոնը Գ· յարկի վրայ Ֆ·2 խոշոր ճաշասենեակ մը երկու խոշոր պատուհաններով, ննջարան եւ խոհանոց՝ խոշոր պատուհաններով, պատուհանները կը բացուին հրապարակի վրայ եւ չատ արեւոտ, բաղնիք, պահարաններ եւայլն: Գին 45·000 Ֆր· եւ կանխիկ : Դիմել՝

STUDIO REX
2, Rue Bernard du Bois, Marseille
Tél. : 20-23-33

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Շաւիլի Հ· Յ· Դ· Արղուքեան խումբին կողմէ
Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17
Կիրակի օր ժամը 13ին
ՃԱՇ – ՀԱՆԴԻՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յատ պատա – րագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա – տարուի Ողբ· ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻ – ՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ , ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամնե – րէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի ա – րարողութեան :

Հ. Յ. Դ.

ԿՐԸՆՈՂԸ.— Հ· Յ· Դ· Եօթնեկրայր – եան ենթակոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հր – աւիրէ կրընոզլի, Լանսէյի եւ Բընաժի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ ժամը 20·30ին, դպրոցին սրահը: Բոլոր ընկեր – ներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ· Շաբաթ 16 Նոյեմ – բեր , ժամը 21ին :

ՋԱԻԱՐԵԱՆ ենթ· Ուրբաթ 15 Նոյեմ – բեր , ժամը 21ին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ – բեր ժամը 21ին :

ՎՐԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմ – բեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱՋԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմ – բեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նո – յեմբեր , ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր , ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ՋԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր , ժամը 16ին :

ՓԵՒԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր , ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլա – նուին Շրջ· կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ .— Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ Ազգ· վարչութիւնը, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան – դամները, Կիրակի 24 Նոյ·ին, ժամը 15– ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունե – նայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցու – մը վարչութեան միամեայ գործունէու – թեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ· տուրքը չեն վճարած , թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել , յանձնելով զայն փոխան ստացագրի , ե – կեղեցւոյ ղրասենեակը :

ԼԻՈՆ, Ս· ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻ

Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ վարչու – թիւնը կը ծանուցանէ թէ, այս Կիրակի , Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Տ· Դա – ւիթ Ծ· Վրդ· Սահակեան : Սուրբ պատա – րագը պիտի երգէ Լիոնի «Կոմիտաս երգ – չախումբ»ը, ղեկավարութեամբ Պ· Օֆ – լազի, երգեհոնի ընկերակցութեամբ Օր· Ո· Ֆէլլահեանի :

Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ու – նենայ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշ – տօն, Սարտարապատի ճակատամարտի մէջ ինկող բազմաթիւ նահատակներու հոգիներուն ի հանդիստ, անոնց նահա – տակութեան յիսնամեակի տարելիցին առ – թիւ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ամէմեան Սիրակի չորս թոռները կը փնտռուին .— Գեղեցիկ, Գրիգոր, Սերոբ եւ Յակոբ: Ողջ կամ մեռած ըլլալնուն լուր ունեցողներէն տեղեկացնել՝ Յուլիկ Ազամեանի՝ Երեւանի Բ· Ալիշան կոմբի – նատ 14–10 բնակարան :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ· Յ· Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, Շաբաթ, Նոյեմբեր 9, ժամը 20·30ին, 6րդ բաղաբապետարանի *սրահը՝*

PLACE ST-SULPICE — Métro : Saint-Sulpice

Կը նախագահէ՝ ընկ· ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ· ԽԱԺԱԿ ՏԷՐ–ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Խօսք՝ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի կողմէ

Գեղարուեստական կոկիկ յայտագիր

Կէս գիշերէն առք հայկական խնջոյք : Նուագ, երգ, պար, արտասանութիւն, նաեւ եւրոպական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ Մուտք 5 ֆրանք

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՒՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԾ ՓԱՔՐԻՒՔ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

Երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌՈՍՏԻԿԵԱՆ
Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ· Մ· Ը· Մ·ի Հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձը մեծ պատրաստութեամբ կը տօնուի, 9 Նոյեմբեր , Շաբաթ երեկոյեան, ժամը 21ին Թէաթրը Վարիէթէի մէջ :

Նախաձեռնութեամբ Մարսիլիոյ Հ· Մ· Ը· Մ· Արծիւ մարզական միութեան , եւ մասնակցութեամբ Ալֆորվիլի , Լիոն–Տէսինի եւ Նիսի գնդակի խումբերուն :

Հովանաւորութեամբ Մարսիլիոյ բաղաբապետ երեսփոխան

M. Gaston Defferre ի

Կը բանախօսէ Հ· Մ· Ը· Մ·ի գլխավարներէն Պ· ԳՐԻԳՈՐ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, կ'երգէն մասնաւորապէս Փարիզէն հրաւիրուած

յայտնի երգչուհի ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ
եւ ՄԱՐՍԵԼ ՏԷՐՕՑԵԱՆ

Կ'արտասանեն Օր· Օհանեան , Պ· Տէրտէրեան եւ Նազարեան : 6

Հայկական տոհմիկ պարեր արեւուշներու կողմէ՝ գլխավարութեամբ Տիկին Մանուշ Շամիրեանի :

Օրուան խօսնակ՝ Պ· Գ· ՏԷՐՕՑԵԱՆ
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

Միութեանս պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, 10 Նոյեմբեր , երեկոյեան ժամը 21ին, Վամփինկի մէջ, ուր դարձեալ կ'երգէ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆ :
Իսկ գնդակի մրցումները տեղի կ'ունենան Նոյեմբեր 9, 10, 11 օրերու ընթացքին

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՄԲԸԹԱՅՔ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միու – թիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոյեմբերէն սկսեալ հայերէնի դասընթացքները վե – րսկսած են Ուրբաթ երեկոները ժամը 20– էն 21·30 Հայ Ուսանողաց Ոստանի դրա – դարանին մէջ,57 Պուլվար Թուռնոն, Տի – կին Էլիզ Այվազեանի սիրայօժար հոգա – ծութեան տակ :

POUR TOUS
VOYAGES
Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE
S'adresser à :
Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE
87 La Canebière
MARSEILLE (1er)
Téléphone :
62 - 03 - 44 64 - 09 - 49

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER
AGENT IMMOBILIER AGREE AIF
Consultez en toute confiance
Jacques TORANIAN
DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE
TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156
42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins
ESTIMATION GRATUITE
10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 10 NOVEMBRE 1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԺԱ. ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11360

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.360

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԲԱՐՁՐԱՅԻ՛Ր, ԲԱՐՁՐԱՅՈ՛ՒՀ

(Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ)

—o—

Ծիտուած համաշխարհային քաղաքա – կրթութեան նորագոյն նուաճումները ա – զգօրէն իւրացնելու ընդունակութեամբ, Հալը նաեւ մարմնակրթանքի մարզին մէջ հանդնած է առաջին շարքերուն վրայ, չատ աւելի կանուխ քան այսօրուան բաղ– ձալի անկախ երկիրները :

Առանց դէպի ետ երթալու մինչեւ հե – թանոսական շրջանը, երբ Հայաստանի մէջ ի պատուի էին եւ ժողովրդականա – ցած նաւասարդեան խաղերը՝ մարզական չարժումը Հայոց մէջ հետաքրքրութիւն էր ստեղծած դարուս սկիզբները :

Պոլսոյ եւ գաւառի հայաչատ զանազան քաղաքներուն մէջ կազմուած էին մարմ– նակրթական մխիթիւններ՝ ամերիկեան քոլէճներու ազդեցութեան տակ : Առանք աւելի ծաւալ պիտի ստանային Օսմանեան Սահմանադրութենէն ետք :

Ողբացեալ Շաւարչ Քրխեան իր Մարմ– նամարզ ամասդրով եւ հայ դպրոցներու մէջ իր դասերով մեծապէս պիտի նպաս – տէր մարմնակրթանքի տարածման եւ ժո– ղովրդականացման :

« Առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ » նշանարանը նոր ուղի մը կը բանար հայ– րենասիրութեամբ տոգորուած հայ երի – տասարդութեան առջեւ, խարուսիկ «ա – պառութեան» կարճատեւ տարիներուն, 1908էն 1914 :

Հողը պատրաստ էր արդէն, երբ խումբ մը նուիրեալներ, Մուտրոսի անդլեւ – Թուրք Զինադադարի (30 Հոկտեմբեր 1918) վաղորդայնին՝ Նոյեմբեր մէկին՝ Պոլսոյ մէջ ժողով գումարելով հիմը դը– րին Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան (Հ. Մ. Ը. Մ.), գաչնակից– ներու յաղթանակին եւ Հայաստանի ան – կախութեան ստեղծած խանդավառ մթնո– լորտին մէջ :

Ահա՛ այդ պատմական թուականի յիս– նամեակն է, որ կը տօնուի այս տարի ա– մէն կողմ, ուր Միութիւնը մասնաճիւղեր ունի :

Մարսէյլոյ մասնաճիւղը երեք օր յատ – կացուցած է, Նոյեմբեր 9էն 11, պանծա– ցընելու համար այս աչխարհածաւալ կազմակերպութեան կիսադարեան ար – դիւնաւէտ գործունէութեան տարեդար – ձը :

Բարձրացի՛ր, բարձրացուր նշանաբանը որդեդրեց Հ. Մ. Ը. Մ., բարոյական բարձր դաղափարականով մը օժտելու եւ նկարագրի աղնուութեամբ զարգնելու համար իր դրօչին տակ մտնող երկսեռ երիտասարդութիւնը :

Կազմակերպութիւնը առաջին օրերէն իսկ Պոլսոյ նեղ սահմանները գլխով տա– րածուեցաւ սիփուքէն մինչեւ Հայրենիք : Հայրենիքը անկախ էր : Ու Հ. Մ. Ը. Մ. իր որակեալ պատուիրակները դրկեց հոն՝ կառավարութեան հրաւէրով՝ Հա – յաստանի մեր հայրենակիցներն ալ վար – ժեցնելու համար մարմնակրթանքի գա – նապան ճիւղերուն :

Քանի հազար որբեր կային Աղեքսան – դրապոլի, տասը հազար՝ Կարսի մէջ : Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնագէտները սկսու – տական խումբեր կազմեցին անոնցմէ :

Հ. Մ. Ը. Մ. իր մասնաճիւղերն ունե– ցաւ չուտով Կիլիկիա (Ատանա եւ Այն – թապ), Զմիւռնիա, Կարին, Խարբերդ, Ռուսոսթօ, Մալկարա, Տարսոնի : Յետոյ նաեւ՝ Պալքաններան երկիրները (Պուլկա – րիա, Ռումանիա, Յունաստան), Կիպ – րոս, Եգիպտոս, Իտալիա, Պելճիքա, Զը– ւիցերիա, Միացեալ Նահանգներ, Ֆրան– սա, Սուրիա, Լիբանան, Պաղեստին, Ի – րաք : Ու բլիլջներ՝ Պարսկաստան եւ Հնդ– կաստան :

Մասնաւորաբար Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ է, որ 1929էն սկսեալ լայն ծաւալ ըս– տացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը՝ իր բազմահազար սկաուտներով, մանաւանդ ֆութպոլի խումբերով, որոնք իրենց յաղթանակնե – րով մեծ համբաւի տիրացան ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ : Բազմաթիւ բաժակները կը զարդարեն իրենց ակումբ – ները :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը ամրակուռ եւ հաստա– բուն կազմակերպութիւն մըն է մեր այդ շրջանի հայաչատ գաղութներուն մէջ ու պատիւ կը բերէ հայ անունին : Իր ան – դամները տոգորուած են ջերմ հայրենա– սիրութեամբ :

Ֆրանսայի շրջանը, որ պահ մը իր ո– դիմպիականներով, սկաուտներով եւ դն– դամպալ խումբերով փայլուն օրեր կ'ապ– րէր, թուլութեան նշաններ սկսաւ ցոյց տալ Փարիզի մէջ վերջին աչխարհամար– տէն ասդին : Գաւառն է, որ տակաւին տեղ տեղ բարձր կը բռնէ ջահը :

Ողջունելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի յիսնամեա– կը, կը մաղթենք որ պատմական այս հանդրուանը առիթ ընծայէ մեր շրջանի մասնաճիւղերուն՝ կազմակերպութիւնը վերսին հասցնելու իր նախկին նախան– ձելի վիճակին :

Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր նշանախօս– քը կը պահանջէ բարձրանալ միշտ աննա– հանջ, յարատեւ ճիգերով եւ անչահա – խընդիր զոհողութեամբ, նուաճել բար – ձունքներ, առանց ընկրկումի, անխախտ կամքով եւ անսասան հաւատքով : Մասնա– նաւոր հիւրընկալ երկիրներուն ճանչցնել Հայութիւնը՝ մարզաչխարհու վրայ չահուած փայլուն յաղթանակներով : Բարձրանա՛լ եւ բարձրացնել Հայութեան պատիւը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԵԽ ՏԱԳՆԱՊԸ ՉԻ ՎԵՐՋԱՆԱՐ

—o—

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՇՈՒԷՑ ԿԱՊԱՍՏԱՆԻՆ

Շուէտական ոսոիկանութիւնը երեան հանեց թէ խորհրդային հինգ դինուոր – ներ որոնք մասնակցած էին Զեխոսլով– քիոյ դրաման դասալիք եղած են եւ ապաստան փնտռուած Շուէտ : Առնք ուղած են դիտնալ թէ կրնա՞ն ապաստանի իրաւունք ունենալ : Ցարդ այս հինգ դին– ուորները կը պահուըտին, այն վախով որ կ'արտաքսուին կամ Մորմ. Միութեան կը յանձնուին եւ այս վերջին պարագա – յին մահապատիժի կ'ենթարկուին, դա – սալքութեան յանցանքով :

Շուէտական էֆթրէսբլատ թերթին հա – մաձայն հինգ դասալիքները յայտարա – րած են թէ հետացած են իրենց գինուո – րական միաւորներէն երբ անդրադարձած են այն վնասակար դերին զոր պարտին կատարել Զեխոսլովաքիոյ մէջ : Այդ պատճառով է որ նախընտրուած են ար – տասահման անցնիլ, հակառակ անոր որ իրենց ընտանիքը Մորմ. Միութիւն կը մնայ : Ըստ նոյն աղբիւրին ասկէ չարաթ մը առաջ, Զեխոսլովաքիայէն եկած են

րոս, Եգիպտոս, Իտալիա, Պելճիքա, Զը– ւիցերիա, Միացեալ Նահանգներ, Ֆրան– սա, Սուրիա, Լիբանան, Պաղեստին, Ի – րաք : Ու բլիլջներ՝ Պարսկաստան եւ Հնդ– կաստան :

Մասնաւորաբար Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ է, որ 1929էն սկսեալ լայն ծաւալ ըս– տացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ը՝ իր բազմահազար սկաուտներով, մանաւանդ ֆութպոլի խումբերով, որոնք իրենց յաղթանակնե – րով մեծ համբաւի տիրացան ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ : Բազմաթիւ բաժակները կը զարդարեն իրենց ակումբ – ները :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը ամրակուռ եւ հաստա– բուն կազմակերպութիւն մըն է մեր այդ շրջանի հայաչատ գաղութներուն մէջ ու պատիւ կը բերէ հայ անունին : Իր ան – դամները տոգորուած են ջերմ հայրենա– սիրութեամբ :

Ֆրանսայի շրջանը, որ պահ մը իր ո– դիմպիականներով, սկաուտներով եւ դն– դամպալ խումբերով փայլուն օրեր կ'ապ– րէր, թուլութեան նշաններ սկսաւ ցոյց տալ Փարիզի մէջ վերջին աչխարհամար– տէն ասդին : Գաւառն է, որ տակաւին տեղ տեղ բարձր կը բռնէ ջահը :

Ողջունելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի յիսնամեա– կը, կը մաղթենք որ պատմական այս հանդրուանը առիթ ընծայէ մեր շրջանի մասնաճիւղերուն՝ կազմակերպութիւնը վերսին հասցնելու իր նախկին նախան– ձելի վիճակին :

Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ւր նշանախօս– քը կը պահանջէ բարձրանալ միշտ աննա– հանջ, յարատեւ ճիգերով եւ անչահա – խընդիր զոհողութեամբ, նուաճել բար – ձունքներ, առանց ընկրկումի, անխախտ կամքով եւ անսասան հաւատքով : Մասնա– նաւոր հիւրընկալ երկիրներուն ճանչցնել Հայութիւնը՝ մարզաչխարհու վրայ չահուած փայլուն յաղթանակներով : Բարձրանա՛լ եւ բարձրացնել Հայութեան պատիւը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Ա.ւստրիոյ, Զուիցերիոյ եւ Դանիոյ ճամ– բով, 10 դասալիքներու խումբով մը : Ցայտնի չէ թէ միւս հինգերը ո՞ւր են :

Ներկայիս ոսոիկանութիւնը վիրէնք կը փնտռէ, ապահովութիւն տալով որ վախ– նալիք բան չունին :

Ամէն պարագայի մէջ, հաւանական չէ որ Շուէտ ապաստանի իրաւունքը մերժէ տրուած ըլլալով որ ցարդ չնորհած է այդ իրաւունքը աւելի քան հարիւր ամերի – կացի զինուորներու, որոնք չէին ուզեր կռուիլ Վիէթնամի մէջ :

Միւս կողմէ, Զեխոսլովաքիոյ մէջ այն միխանական ոյին որ զարմանք ու հիա – դում կը պատճառէր աչխարհի ամխոններէ ի վեր, խախտելու վրայ է : Կը թուի թէ Մոսկուա, ի վերջոյ, հասաւ իր նպա – տակին, այսինքն դանել մարդիկ Փրա – կայի մէջ, որ իր խաղը խաղան եւ պա – ռակտում ստեղծուի :

Այս պատճառով, Զվոպոտա–Տիւպչէք– Չէրնիք խմբակը օրէ օր աւելի դժուար կը պահէ հաւասարակչռութիւնը :

Զեխ կառավարութեան բանբերը յայ – տարարած է թէ ցարդ «դաչնակից» ուժե– րու 86 առ հարիւրը պարպած է Զեխոսլո– վաքիան համաձայն երկու երկիրներու միջեւ կնքուած դաչինքին :

ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾ Է ԱՐԻՒՆԱԼԻ ՀՈՒԻՈՎ

---

50 ՈՒՍԱՆՈՂ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ համալսարանը բացուած է ա – րիւնալի կռիւներով : «Ազգայնական» եւ « Յառաջդիմական » ուսանողներու միջեւ արիւնալի կռիւ մը ծագած է Ամթաթիւրքի յուշարձանին առջեւ :

Ազգայնականները ֆեաֆիրլէր, Մոս – կոփլար աղաղակելով յարձակած են, իսկ յառաջդիմականները՝ Ամերիկայի ծառա– ւեր, այստեղ ձեզի տեղ չկայ պատասխա– նելով :

Շուտով համալսարանի պարտէզը պա – տերազմի դաչտի վերածուած է : Ուսա – նողները քարերով եւ բիրերով իրարու զարկած են անխնայ եւ դիրար ծեծած : Արտասուաբեր ռումբեր նետուած են, խու– ճապ ստեղծուած է : Կռիւները տեւած են մէկուկէս ժամ :

Կեդրոնի չէնքին ապակիները ջարդ ու փշուր եղած են, քանդուած են ինքնա – շարժները : Կան յիսուն մօտ վիրաւորներ, որոնցմէ չատերը փոխադրուած են հի – ւանդանոց :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԼԻՄՓԻՔ ԼՈՒՒԻՋԻ Օօյինկ օդանաւ մը (ընկերութիւնը, ինչպէս ծանօթ է Օնա – սիսի կը պատկանի) պարտաւորուեցաւ հաղիւ օդը բարձրացած կրկին Օրլի իջ – նել, երկու խաչացի « փիոաթ »ներու պատճառով որոնք՝ կողմնակից դեմոկ – րատ Ցունաստանի մը, ուղած են դաս մը տալ Օնասիսի, որ իր դրամով զօրավիղ կ'ըլլայ « ֆաչիստ » զնդապետներու Ցու– նաստանին եւ նաեւ այն զործի մարզոց որոնք առեւտրական զործունէութեամբ կ'օգնեն Ամէնքի նոր դեկավարներուն : Երկու խաչացիները երկարօրէն հարցա– քննուած են :

ՓԱՓԱՆՏՐԻՈՒ քաղաքական կտակ չէ ձգած իսկ նիւթական դետնի վրայ ժա – ռանգաւորի բրած է իր մէկ տղան՝ Ան– դրէաս, այն պատճառաբանութեամբ թէ արդէն անոր ուսումը սուղի նստած է ի – րեն : Անկէ զատ իր վիլլան ձգած է թոռա– նը եւ հարստութիւնն ալ միւս զաւկին :

ՆԻՔՍԸՆ հանդիպում մը ունեցած է իր երկկուան մրցակիցին հետ : Կը կարծուի թէ Միացեալ Նահանգներու նոր նախա –

ՅԱՌԱՋ, ՆԱՀԱՏԱԿ

(ՔԱՅԼԵՐԳ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի)

—o—

Յառաջ, նահատակ գեղի ամխահներ, վեց դարու անմոռ վրէժի զրահներ, կատարն հայրենի լերանց հեռագոյն՝ երթանք կոթողել դրօշակն եռագոյն :

Հլըսկայ նուիրման, Տորմի'ղ հըրաթեւ, Կամաւոր բանակ, Յառաջ անսասան, Յառաջ անդեդեւ, Դէպի Յաղթանակ :

Վատին սեւ արիւն մեր հողն ոռոգեց, Տարագիր Հայն իր կեանքը նորոգեց, Երէկ շղթայուած, այսօր ինքնավար, Յարեալ վեհօրէն դամբանէն խաւար :

Հլըսկայ նուիրման Տորմի'ղ հըրաթեւ, Կամաւոր բանակ Յառաջ անսասան, Յառաջ անդեդեւ, Դէպի Յաղթանակ :

Գ. ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

Երաժշտութիւն Բ. ԿԱՆԱՉԵԱՆ

դահը կրնայ օգտագործել Հըմֆրին : Անկարելի չի թուիր նաեւ որ տեսակ մը «չրջուն դեսպան» նչանակէ :

ՅՈՐԴԱՆԱՆի եւ Արաբ. Մ. Հանրապե– տութեան Արտաքին նախարարները հե – ռացան Եաուինկ առաքելութենէն, պատ – ուիրակը առանձին ձգելով Իսրայէլցի – ներուն հետ : Արաբ նախարարներէն իւ – րաքանչիւրը իր քաղաքը կը վերադառ – նայ :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ 34 կառավարութեանց դիմած է նոր օժանդակութիւն ուղելու համար որպէսզի կարենայ մինչեւ Մարտ չարունակել Նիժերիոյ եւ Պիաֆրայի օգ– նութիւնը :

ՀԱՐԱԻԱՑԻՆ վիէթնամի նախագահը՝ Թիէօ նոր առաջարկ մը բրած է, զոր ոչ ոք կ'ընդունի : Կ'ուզէ որ հաչտութեան բանակցութեանց համար միայն երկու պատուիրակութիւն ըլլայ : Մէկը՝ Հա – նոյ, որ իր մէջ ունենայ Վիէթքոնկը, միւսը՝ Սայկոն, որ ընդդրկէ Ամերիկա – ցիները :

ՓԱՐԻՋ հասած է եգիպտական պատ – ուիրակութիւն մը որպէսզի մչակութա – յին յարաբերութիւնները զարգանան Ֆը– րանսայի եւ Եգիպտոսի միջեւ :

ԻՍՐԱՅԵԼ պիտի երաչխաւորէ օտար զրամագլուխներու զետեղումը զբաւուած հողամասերուն մէջ, համապատասխան այն կորուստներուն որոնք կրնան պատա– հիլ քաղաքական փոփոխութեանց հետե – ւանքով :

ՊԼՅՐՈՒԻՒԻ մէջ քանի մը հազար ուսա– նող ցոյց բրած են, յայտնելու համար թէ զօրավիղ կը կենան Պաղեստինեան Ֆոմանտոներուն : Ուսանողները փորձած են Ցորդանանի դեսպանատան մօտենալ, բայց ոստիկանութիւնը կրուած է :

ԻՏԱԼԻՈՑ համայնավար կուսակցու – թիւնը միչտ դէմ է համայնավար համաչ– խարհային համագումարի մը :

ՁԻՆԱԴԱԴԱՐի տարեդարձի տօնին առ– թիւ, խմբագրատունը գոց է երկուչաբթի օր եւ ՅԱՌԱՋ լոյս չի տեսներ : Մեր յա – ջորդ թիւը՝ Զորեքչաբթի, Նոյեմբեր 13 :

ՈՂՋՈՒՅՆ Հ. Մ. Ը. Մ. ԻՆ

ՀՄԲ.— Ակէ ֆաւն տարի առաջ, Հալէպի մէջ, բացառիկ շուքով կ'ոգեկոչուէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեսնամեակը, որու ներկայ էր նաեւ մեր յաւէտ ողբացեալ խմբագրապետը :

Յիսնամեակի տօնակատարութեանց առթիւ, ստորեւ կը հրատարակենք այն ճառը, զոր Շ. Միսաքեան արտասանած էր Հալէպի երեսնամեակին, 1948 Փետրուարին :

Չեմ գիտեր ո՛ր իմաստասէրն ըսած է, պատմական առիթով մը:— *Ամէնէն առաջ կորսուելու դատապարտուած են այն ժողովուրդները, որ կը կորսնցնեն իրենց յիշողութիւնը* :

Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է պարբեր – բաբար յիշել, բաղդատել երէկն ու այ – սօրը, փառքերն ու վէրքերը :

Քիչ առաջ, երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի արի – ներու եւ արծուիկներու թափորը կ'անց – նէր մեծ պողոտայէն, կարզապահ եւ ինք – նավստահ, կանգ առնելով «Արեւելք»ի խմբագրատան առջեւ, հազիւ կրցայ զըս – պել արցունքս : Եւ անմիջապէս յիշեցի թէ ժողովուրդ մը անցաւ այս ճամբանե – րէն, երեսուն այսքան տարի առաջ : Ժո – ղովուրդ մը աքսորական եւ ուժասպառ : Խարազանը ղէսուն, վիրաւոր, անօթի եւ ցնցոտիներով ծածկուած ... Դուք ամէն – քըդ ալ կը յիշէք, այս նոյն փողոցներէն, քաղաքին մէջ եւ քաղաքէն դուրս, դէպի սպանդանոց կ'առաջնորդուէին ամբողջ բազմութիւններ : Թշնամին կ'ըսէր.— « Մեզմէ յիսուն տարի առաջ էք անցած. սպասեցէք որ մենք ալ ձեզի հասնինք» : Սպասելու պարտաւոր չէ ան որ յառաջ անցեր է եւ ու կը քալէ : Իրականին մէջ, իրենց միտքն էր յիսուն տարի ետ մղել մեզ :

Այդ սեւ օրերուն, 1915, ողբացեալ կա – թողիկոսը, Սահակ Հայրապետ կը զրկէր Զաւէն պատրիարքին (այս վերջինն ալ մեզի կը հաղորդէր զուժկան լուրերը, արտասահման փոխադրելու համար).— « Ձեմալ փաշան տեսայ եւ դանդատեցայ թէ հայ աղջիկներ կը ծախեն հրապարա – կին վրայ, իւրաքանչիւրը քսան ղրուշի, ո՞ւր է տեսնուած այսպիսի խայտառա – կութիւն : Ձեմալ փաշան կը պատասխա – նէ.— Եթէ զինաթ թէ ինչեր տեղի ու – նեցած են Արեւելեան Նահանգներուն մէջ, շնորհակալ կ'ըլլաք լինի ...» :

Թշնամին չհասաւ իր նպատակին : Այն ճամբաներուն վրայ ուր արիւն կը լակէր, ուր մինչեւ այսօր ալ կարելի է հայկա – կան ջարդուփշուր ոսկորներու հանդի – պիլ, ծաղկաւէտ բոյսեր են հասուցա – ւած : Ինչ որ կը տեսնեմ երկու չաթաթ է վեր, մանաւանդ այսօր, կ'ապացուցանէ թէ թշնամին չարաչար սխալած է : Հա – յաստանեան չունչ մըն է, որ կը սուսա – նի այս օտար, այլ հիւրընկալ ափերուն վրայ, հայկական տաղանդն է, որ կը ծաղկի անարդել, մշակոյթով, արհես – տով, ճարտարագիտութեամբ :

Չեմ գիտեր երբ է հաստատուած առա – ջին բոյնը արիւնազանդ ճամբաներուն վրայ : Բայց կը յիշեմ, շատ լաւ կը յի – շեմ, որ 1915ի Սարսափներուն, երբ հա – յաչատ Աւտափազարն ալ կը պարպէին, երկաթագործ մը ամէն բան լքելով, մի – ասին կ'առնէր մուրճ մը եւ քանի մը դամ : « Ով գիտէ, ճամբան պէտք կ'ըլլայ, տախտակ մը կամ կօշիկ մը դամել, բան մը չինել ...» :

Կը յիշեմ ուրիշ պատմութիւն մը, նոյն – քան վաւերական.— 1896ի Յարդին, 65 – 70 տարեկան ծերունի մը արօրը կը նորո – գէր միս – մինակ, Վանի մէջ : Դրացի մը մօտենալով կը հարցնէ.— Այ մարդ, ո – րո՞ւ համար կը չինես այս արօրը : Տղա – քըդ Յարդեցին, տունդ վառեցին, ընտա – նիքդ մոխիրի վրայ նստած է : Վաղը նո – րէն պիտի Յարդեն : Որո՞ւ համար կը յոդնիս :

Եւ ծերունին կը պատասխանէ.— Ես ա – րօրը կը չինեմ, արտին մէջ կը ձգեմ. ե – թէ թուներս ալ չօգտուին, Աստծու արա – րածներէն մէկը թող առնէ զործածէ, չի – նարար աշխատանքի վարժուի ...

Այսպէս է մեր անմահ ժողովուրդը : Տար լերան մը վրայ ձգէ, ազատ ձգէ, քանի մը տարիէն ծաղկաստանի կը վե – րածէ :

Երդի մը մէկ տունը կ'իյնայ միւսը.— « Աստուած իջեր ի Հայաստան, Հայոց արիւն հոտոտել » : Աստուած պէտք չու – նէր Հայաստան իջնելու : Աբեան զոլոր – չիները հասած էին մինչեւ իր գահը, գըլ – խուն պոյտ պատճառելով : Եւ սակայն աքսորական ժողովուրդը մնաց անոէր, մինչ ողջ մնացած մամիկներ «Տէր ողոր – մեա» կ'աղաղակէին, սարսելով լեռ ու ձոր : Ինչ որ կարելի եղաւ փրկել այն ա – տեն, գարձաւ դրամագլուխ նոր գործու – նէութեան : Դուք ամէնդ ալ յիշատակ – ներ ունիք այդ օրերէն :

... Եւ ահաւասիկ նոր կեանք.— Ժողո – վուրդ մը չէն, երիտասարդութիւն մը վառվռուն : Ինձի համար Հ. Մ. Ը. Մ.ը շատ աւելի խոր իմաստ ունի քան կ'ար – տայայտեն այդ չորս տառերը : Ան ազ – գակ մըն է հայ ժողովուրդի երիտասար – դացման : Ամենահզօր պետութիւններն անգամ, որ բանակ, նաւատորմ եւ օդա – տորմիղ ունին, մանաւանդ դուրգուրան – քով կը վարեն երիտասարդական շար – ժումը : Գրեթէ բոլորն ալ նախարարու – թիւններ հաստատած են երիտասարդու – թեան, Մարզանքի եւ Մշակոյթի համար : Մեր երբեմնի հարեւանն անգամ երիտա – սարդութեան տօն հռչակած է 1918ի Մա – յիս 18, երբ Մ. Քեմալ Սամսոն կ'ելլէր, ապստամբ շարժումը կազմակերպելու համար : Այդ օրը կրակոտ նշանախօսքեր կ'արձակուին, խանդավառելու համար ե – րիտասարդութիւնը.— « Ես Թուրք եմ : Ես այս երկրին տէրն եմ : Ես հպարտ եմ որ Թուրք եմ : Իմ արիւնով պիտի պաշ – պանեմ հայրենիքս եւայլն :

Քիչ առաջ տեսաք մեր արիներն ու ա – րիներուհիները, Արծուիկներն ու Թաթիկնե – րը : Ահա ձեր առջեւ են բոլորը, առույգ եւ կարզապահ : Դուք զանոնք տեսած էք ա – ւելի մեծ բազմութեամբ եւ աւելի փառա – ւոր թափորներով : Ի՞նչպէս չհրճուիլ ի տես այս վերանորոգիչ շարժումին : Մենք նոյնքան խանդավառութեամբ կ'ողջունենք Ա. Հայաստանի Պիոներներն ու Կոմսո – մոլները, երբ կը տեսնենք չարժանկարի վրայ, կամ կը կարդանք նկարագրու – թիւնները : Ինչո՞ւ ուրիշներ ալ նոյն ան – վերապահութեամբ չեն ողջուներ օտար ափերու վրայ կատարուած աշխատանքը : Ինչո՞ւ կ'ուզեն վարկաբեկել, կազմալու – ծել այս հրաշալի շարժումը, որ նոյնքան եւ աւելի կոչուած է ծառայելու հայրե – նիքին : Եթէ կը կարծեն դեռին չահիլ եւ քանդել այս կազմակերպութիւնը, այդ օ – րը չեն տեսներ : Վկայ Հ.Մ.Ը.Մ.ի երես – նամեայ գործունէութիւնը Պոլսէն մինչեւ արտասահման, մանաւանդ այս ափերուն վրայ :

Հ. Մ. Ը. Մ.ը հաստատուն դեռին մըն է ինքնապաշտպանութեան, օտարութեան մէջ :

Ուրեմն, ով որ կը ճղնի անուանար – կել, տկարացնել զայն, կը վնասէ մեր դիմադրական ճակատին : Դիմանալու, տոկալու պայքար է որ կը մղենք հայրե – նիքէն դուրս, քաղաքական գործունէու – թիւն, մշակոյթ, մարզական չարժում, — այս բոլորը կոչուած են վառ պահելու ցիրուցան բազմութեանց ազգային ոգին, ամրապնդելու հայրենիքի զաղափարը, տեւելու կամքը :

Բոլորդ ալ զոց գիտէք ուրիշ երդի մը հետեւեալ տունը.— «Երանելիները ազնիւ քաջի արիւնը, չցամաքի մինչ յաւիտեան, Անդրանիկ» :

Քաջութեան, երիտասարդացման ա – րիւնն է որ կը հոսի այս արիներու եւ արծուիկներու երակներուն մէջ : Ինքնա – վստահութեան եւ չարքաշութեան կրակն է որ կը վառէ անոնց աչքերը :

Ողջոյն Հ. Մ. Ը. Մ.ի երեսնամեակին : Ողջոյն Միութեան հիմնադիրներուն եւ վարիչներուն, տարէց թէ երիտասարդ, բոլոր անդամներուն, մարզիկ թէ ար – ծուիկ : Եւ այն ժողովուրդին, որ դիտէ քաջալերել այս հայրենասիրական կազ – մակերպութիւնը, հաւատալով իր ճակա – տագրին, ազատութեան վերջնական յաղ – թանակին : Երբ ժողովուրդ մը ուխտած է տեւել ու ստեղծագործել իր ազատ կամ – քով, Աստուած անդամ չի կրնար խափա – նել անոր արեւը :

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԻՆ ՀԱՅՈՑ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐԸ

Ո՞ւնէի՞ն հին՝ հեթանոս Հայերը « Նաւասարդեան խաղեր » : Եթէ այո՝ որո՞նք էին այդ խաղերը : Քանի՞ հատ ու տեսակ էին : Ի՞նչ մանրամասն պարագաներով տեղի կ'ունենային անոնք : Միայն Հայոց Նաւասարդի տօնի՞ն կը խաղացուէին՝ թէ ուրիշ առիթներով ալ : Հայերո՞ւն յատուկ էին անոնք՝ թէ ուրիշ ժողովուրդներէ առնուած էին :— Ահա կարդ մը հարցումներ, որոնք խլոյն մեր առջեւ կը ցցուին, երբ կը ձեռնարկենք հին Հայոց « Նաւասարդեան» ըսուած խաղերու վրայ փոքրիկ քննական ակնարկ մը նետել : Հարցեր, զորոնք որքան հեշտ է հրապարակ դնելը, նոյնքան դժուարին է անոնց գոհացուցիչ պատասխաններ գտնելը :

Հին Հայոց Նաւասարդ 1ը՝ Հայոց նոր տարին ու միանդամայն հունձքի տօնն էր : Իսկ Նաւասարդ 1ը՝ կը համապատասխանէ ներկայ նոր տոմարի Օգոստոս 24ին : Հետեւաբար այդ օրը՝ թէ իրեւ Նոր Տարւոյ եւ թէ նաեւ հունձքի տօն՝ մեծ չքեղութեամբ կը տօնախմբուէր հին Հայերու կողմէ :

Այդ օրը նուիրուած էր — ինչպէս կ'անուանած ենք ապացուցանել մեր « Հին Հայոց Նոր տարին » աշխատութեան մէջ — երկու ազգային դերադոյն դից — Արամազդայ եւ Անահիտի —, որոնց ի պատիւ Բագրեւանդ գաւառի Բագաւան կամ Դիցաւան դիւղաքաղաքին մէջ ցնծատօն կը կատարուէր վերոյիշեալ դից մեհեանին (կամ թերեւս մեհեաններուն) չուրջը, ուր խուռներամ կը դիմէին Հայաստանի 15 նահանգներու բնակիչները :

Ագաթանգեղոս ու Խորենացի հեռաւոր խօսքերով յիշատակութիւնը կ'ընեն տօնիս.

... « Յառաջադոյն կարծեալ սնոտեացն պաշտամամն՝ ի ժամանակի դիցն ամանորոյ ամենաբեր նորոց պտղոց տօնից հիւրընկալ դիցն Վանատուր, զոր յառաջադոյն իսկ ի նմին տեղւոջ պաշտէին՝ յուրախութեան Նաւասարդ աւուր : (Ագաթանգեղոս) :

« Յորում պատմէ (Բարդիծան) ի մեհենից պաշտամանց, վերջին Տիգրանայ արքայի Հայոց պատուեալ զդերեզման եղբօրն իւրոյ Մայանայ քրմապետի ի Բագնայրն աւանի, որ ի Բագրեւանդ գաւառի, բազին ի վերայ դերեզմանին չինեալ՝ զի ի զոհիցն ամենայն անցաւորք վայելեսցեն, եւ ընդունելին հիւրք երեւոթիւք : Յորում եւ զինի Վաղարշ տօն աշխարհախումբ կարզեաց ի սկզբան ամի նորոյ, ի մուտն Նաւասարդի» (Մովսէս Խորենացի) :

Հեթանոս Հայաստանի ամէնէն մեծ ու ամէնէն ժողովրդական տօներէն մէկն էր Նաւասարդ 1ի տօնը (*) : Այդ օրը ժողովուրդը իր արտի հունձքէն, պարտիզի պտուղէն ու անասնոց ծնունդէն դոյնուէր մը կը բերէր մայր հայրենիքի «լուսին պարարտութեան արին Աբամազդայ» (Ագաթ.) Հայաստանի «դիցադայ» (Ագաթ.) Հայաստանի «դիցաւոր» ու մեծին Անահտայ, որ է «մայր ... բարերար ամենայն մարդկան բնութեան », «որով կեաց եւ դիւնդանութեան կրէ երկիրս Հայոց » : Իսկ ինքը՝ ժողովուրդն ալ միւս կողմանէ վայելքներ կ'ըլլար «դիցն ամանորոյ ամենաբեր նորոց պտղոց տօնից հիւրընկալ դիցն Վանատուր » զոհերուն :

Խմիթեանի կարծիքով (Մկրտիչ Խրիմեան Հնախօսութիւնք ի վերայ հայկական դիցաբանութեանց. Թարգմ. Ցովհ. Մկրտիչ Տ. Կրա. Տէրոյենց : Ամսագ 1875) վեց օր կը տեւէր այս ժողովրդական տօնախմբութիւնը, որուն մէկ օրուան պատարագին ներկայ կ'ըլլային նաեւ մեհեանին չուրջը կ'ըլլեւանդէին ու հանդիսական (**) եւ թէ՛ մի – անդամայն կերակուր կը դառնէին : Խորենացի կ'ըսէ.« Զի ի զոհիցն ամենայն անցաւորք վայելեսցեն, եւ ընդունելին հիւրք երեւոթիւք » :

Մեր կարծիքով շատ հաւանական է՝ թէ հայ թագաւորական տունն ու հայ ազատականն եւս իրենց ներկայութեամբը չուրջ ու փայլ կուտային համազգային այս մեծ տօնախմբութեան :

Արդ, հոս կրկին անդամ հարց կուտանք մեզ մեզի. ունէի՞ն Հայերը Նաւասարդեան այս տօնին առթիւ յատուկ խաղեր ու զբօսանքներ, որոնց կարելի ըլլայ

Ս Է Ր

Տէրտէրը եւ սիրացուն թաղման արարողութիւնը լպրծեցին, ինչպէս քաղցած շունը լպրծում է դաղջ ապուրը : Ախ – խաթուն քորօն հազիւ մի քանի կաթիլ արցունք էր թափել՝ թաղումը վերջացաւ : Դեռեւս բոլոր հողը չէին լցրել փոսը՝ երբ տէրտէրն ասաց.

— Օրհնած, մեր վարձքը տուր, եր – թանք :

Ախչախաթուն քորօն ծոցից հանեց երեք հատ լրպրըի կտոր, մէկը տուեց տէրտէրին, մէկը սիրացուին եւ երրորդն էլ՝ ժամկոչին : Տէրտէրը թուղթը նետեց իր փարաջայի լայն եւ անյատակ գրպանը, բայց սիրացուն ղլխի ընկաւ.

— Էս ի՞նչ տուիր, հարցրեց նա լրա – դրի կտորի վրայ նայելով ապշանքով եւ քմծիծաղով :

— Փարա տուի :

— Էս փարա՞ է :

— Ինչ փարա է, Մոսէս ախպօրը փա – րան է, ասաց Ախչախաթուն քորօն :

Տէրտէրը կարծելով, որ իրեն տուածը խակական փող է, իսկ սիրացուինը լրա – դրի կտոր՝ կշտամբեց նրան.

— Մեռելի կշտին ատանկ խօսքեր չեն ըսեր, ծօ, հայտէ :

Տիրացուն, ինչպէս եւ ժամկոչը, ղըլ – խահակ դուրս եկան դերեզմանոցից :

Երբ Ախչախաթուն քորօն տուն եկաւ, մի մեծ չիւան փրցրեց.

— Մոսէս ախպարս, Մոսէս ախպարս ... ճչում էր նա եւ զարնում ծնկներին :

Հարեւանները մխիթարելու համար ա – սացին.

— Աստուած իրեն հանգիստ կը տանէ ...

— Ամա՛ն, Մոսէս ախպարին ինչի՞ն հանեց, որ տարաւ, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ :

Ցաջորդ առաւօտը Ախչախաթուն քորօն, Մոսէս ախպօր փողերը ծոցը, գնաց չու – կայ : Առաջին անդամ կանդնեց փոի առ – ջեւ, վերցրեց հացը, վճարեց եւ մի քայլ հազիւ էր փոխել, հացագործը եռեւից կանչեց.

— Քորս, էս ի՞նչ է, փարա տուր :

— Ի՞նչ փարա, դուն սարսաղ ես, կը կարծես մե՞նք ըլ սարսաղ ենք :

Ախչախաթուն քորօն ուղեց վիճիլ, բայց հացագործը խլեց տուած հացը եւ վրդնա – տեց նրան :

Ախչախաթուն քորօն կանգնեց մսագործի առաջ, անուղեց մսերը եւ մի օխա միս վերցրեց : Փողի վերաբերմամբ նոյնը պա – տահեց եւ մսագործի հետ :

— Ձէ, քորս, չէ, էդ փարա չէ, փարա բեր :

— Մոսէս ախպա՞ր ...

— Մոսէս ախպարն ուրիշ էր, քորս, ան գնաց ...

Օրը բոլոր Ախչախաթուն քորօն փորձեց մի բան գնել, չյաջողեց, բոլորն ալ վրդնա – տեցին :

Երեկոյեան, քաղցած, յոգնած, յուսա – հատ եւ մռայլ, խրճիթ վերադարձաւ եւ թերեւս նոր զղաց, թէ ինչ էր կորցրել :

— Վայ Մոսէս ախպարս, արցունք թափելով ողբում էր նա, դուն ուրիշ էիր, դուն հրաշք էիր, անոէր մնացի, ընձի էլ եռեւդ տար, Մոսէս ախպարս, ոտքերուդ զուրպան ըլլիմ ...

Կէս գիշերին, քաղաքի ծայրին կուչ եկած խրճիթում՝ Ախչախաթուն քորօն, կրկին այրիացած, հեկեկում էր եւ ող – բում՝ հոտոտելով Մոսէս ախպօր վերջին անդամ հագած չալիկը :

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

1934 Նոյ. 26, Երեւան

(6 եւ վերջ)

×

Խորհրդային մոդոէի զոհ՝ եղերաբախտ գրագէտին այս պատմուածքը գտնուած է Աւետիք Իսահակեանի թուղթերուն մէջ :

ՅԱՂՅՈՒՍՎԱԾՔ

Գ. ՄԱՍ

ՄՎՎՈՒՄ

—*—

ԲԱԺԱԿ ՎԱԺԱՐԿՈՒ

Ինչպես արդեն ասել ենք, Ռուբենի ընտանիքը ապրում էր շատ ծանր պայմաններում։ Ամուսինների միջև հաճախ տեղի էին ունենում վեճեր, որոնք հետզհետե ավելի էին սրվում։ Ռուբենը ամեն կերպ ձգտում էր խուսափել կնոջ հետ հանդիպումներից, որովհետև գիտեր, որ այդ հանդիպումները միայն նոր վեճերի առիթ կտան։ Ռուբենը ամեն առավոտ գնում էր գործարան, իսկ կինը մնում էր տանը։ Ռուբենը ամեն ինչ անում էր, որ կինը ոչ մի կերպ չհասկանա, թե ինչ է կատարվում գործարանում։ Ռուբենը գիտեր, որ կինը ամեն ինչ կանի, որ իմ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լիոնէն ընկեր Մելիք Գէորգեան յիսուն Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի, Վրէժ–Սար – դիս Տօնիկեանի դառնագէտ մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԻՍԻՆ.— Կազ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ընկերու– հի Մերթին Աստաուրեանէ իր ապաքին – ման առթիւ քսան Ֆրանք :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՍԷն Ժերոմի Թաղ. Խորհուրդին.— Ազգ. Շուշանիկ Տօնիկեանի մահուան առ– թիւ Ստեփան Տօնիկեան (ընտանիք) 50 Ֆր. Գարակէօղեան (Գամփաններ Փրէդ), Ռ. Աստղիքեան եւ Տիկին Հաթէմեան 30– ական Ֆրանք, մի ոմն քսան եւ Տէր եւ Տիկին Պ. Կարապետեան եւ Մ. Զիչէքեան տասնական Ֆր. կը նուիրեն եկեղեցւոյ, Ս. Տօնիկեան յիսուն, Պ. Կարապետեան տասը Թաղիս դպրոցին :

Տիկին Ճուհար Նիկողոսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Քիլքեան տասը եւ Մ. Իրրանոսեան հինգ Ֆրանք եկեղեցւոյ, Համասեան տասը Ֆր. դպրոցին :

ՍԷն Ժերոմի Թաղականութիւնս ցաւակ– ցութիւնները կը յայտնէ ննջեցեալներու պարագաներուն եւ շնորհակալութիւններ նուիրատուներուն :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան– դամները, կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15– ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունե– նայ նիւթական եւ բարոյական դէկուցու– մը վարչութեան մխամեայ գործունէու– թեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, Թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, ե– կեղեցւոյ դրասենեակը :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսլինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ հաք վամը 2ին, Հ. Ց. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ
Կ Ո Չ

Տարիներէ ի վեր հաստատած էինք ար– ձակուրդի կայան մը, ուր տասնեակներ – րով հայ երկաեռ մանուկները երկու ամիս կ'անցընէին տոհմիկ, ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, լաւագոյն պայմաններու տակ եւ կազդուրուած կը վերադառնային իրենց ընտանեկան յարկը :

Արձակուրդի այդ կայանը մօտ էր Փա– րիզի եւ ծովէ ալ հեռու, այլ մանաւանդ փոքր էր եւ բոլոր դիմումներուն հնարա– ւորութիւն չունէինք դոհացում տալու :

Ահա թէ ինչո՛ւ համար դնած ենք չէնք մը բաւական ընդարձակ տարածութեամբ հողով մը միասին, բոլոր յարմարու– թիւններով օժտուած եւ ծովեզերքէն հա– դիւ 600 մեթր հեռու :

Այս պատճառով, պէտք կայ կարեւոր դումարի մը, որուն մէկ մասը պիտի կը– նանք հայթայթել մեր միջոցներով, մը– նացածին համար կը դիմենք հանրու– թեան, խնդրելով որ իր աջակցութիւնով կարելի դարձնէ այս ազգօգուտ ձեռնար– կին յաջողութիւնը :

Արդէն կարգ մը հայրենակիցներ մեզի դրկած են իրենց ինքնաբուխ նուէրները · որոնց ցանկը պիտի հրատարակենք մա– մուլի միջոցով :

Վստահ ենք թէ՝ ուրիշներ պիտի հե– տեւին այս բարեսիրական դեղեցիկ օ– րինակին, որուն համար կը յայտնենք մեր կանխայայտ շնորհակալութիւնները :

Նուէրները դրկել՝

Croix Rouge Arménienne
15, Rue Jean Goujon, Paris (8e)
C. C. P. Paris 1717-56

կամ դրամատան միջոցով :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

*կազմակերպուած Շաւիղի Հ. Ց. Դ.
Արղութեան խումբին կողմէ
Շաւիղի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17
Կիրակի օր ժամը 13ին
ՃԱՇ – ՀԱՆԴԻՍ*

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիղի Մ. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատա– րագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա– տարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻ– ՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամնե– րէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի ա– րարողութեան :

Հ. Ց. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմ– բեր, ժամը 21ին :

ՉԱՒԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմ – բեր, ժամը 21ին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ– բեր ժամը 21ին :

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմ– բեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱՉԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմ– բեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Չորեքշաբթի 13 Նո – յեմբեր, ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ՉԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՒՒ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտ – նուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը :

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միու – թիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոյեմբերէն սկսեալ հայերէնի դասընթացքները վեր – սկսած են Ուրբաթ երեկոները ժամը 20– էն 21·30 Հայ Ուսանողաց Ոստանի դրա– դարանին մէջ, 57 Պուլվար Ժուրտան, Տի– կին Էլիզ Այվազեանի սիրայօժար հոգա– ծութեան տակ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան ա– ւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ հաք ժամը 13– ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրա– հին մէջ: Մանրամասնութիւնները յայտը– նուի :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ ճոխ բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.— Մեծ եւ մեր ընթերցողները, 2.— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3. — Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4. — Օտար Գրականութիւն, փ.—Գրակա– նութեան լուսանցիին վրայ, 6. — Նշխարներ, 7.— Հայ կեանքը Երէկ եւ Այսօր, 8.— Հայաստան, 9.—Ար– ուեստի Աշխարհ, 10.— Սարէն – Զորէն, 11.— Երգիծանք – Ծիծաղ, 12.— Ցիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13.— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14. — Մահագրութիւն :

Գինն՝ թղթակազմ 18 ֆրանք, լա – թակազմ՝ 22 ֆրանք, կանխիկ : Ստանալու համար անձամբ դիմել խմբագրութեանս :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌի մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱՓՐԻՒ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌՕՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՃԱՇ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Նախկին Ռազ. Միութիւնը ճաշ մը կազ– մակերպած է ի պատիւ Ֆրանս. բանակի 1914–18ի կամաւորներուն եւ Կիլիկեան ճակատի լեգէոնականներուն, որ տեղի պիտի ունենայ Եան'ց ակումբի սրահին մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ, Փարիզ (14) :

15 Նոյ. Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20ին :

Ճաշավճարը նշանակուած է 20 Ֆրանք : Կանխաւ ապահովել տեղերը, հեռախօսե– լով 770–07–25 :

Փափաքելի է որ Միութեան բոլոր ան – դամները, իրենց ընտանիքներով ներկայ գտնուին սոյն հայկերոյթին, յարդանքի տուրքը տալու համար իրենց ընկեր նախ– կին կամաւոր ռազմիկներուն :

Արձանագրութեան համար վերջին թը – ւականն նշանակուած է Նոյ. 13 :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ – կայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մէջին տարիքի հայ կին մը կը փըն – տրուի ընկերութիւն ընելու համար : Բնակութիւն եւ ճաշ : Անձամբ դիմել «Յառաջ»ի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆԶՈՑՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նա – խաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարե– կան պարահանդէսը Մարտ ուղիին, Սէբ – լանտիսի մէջ :

×

Մարսէյլ քաղաքի, Կապոյտ Խաչի վար– չութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Յուն– ուար 12ին, վօվրընաւակ, էքսէն հինգ քի– լոմեթր, դեղեցիկ ճաշարան մը : Տեղե– րը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմե– րը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմե– լով Ֆօթօ Ռէքս, 2 Բիս Պերնար տիւ Պուա, կամ իրիկունը 8ին, 26 Բիս տէ Քռնվալէսան :

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երկսեռ երգ – չախումբի տարեկան դեղարուեստական երեկոյթ – թէյասեղանը փետրուար 16 – ին, Մեզոն տէ Սաւնթ–Ջօ, ժամը 15էն 20:

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՅԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ »Ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IX• —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
13
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI
13 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԱՐԴԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11361 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.361

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՋԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

(11 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1918 – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1968)

Գլխաւոր Զինադադարը հարկ չէ՞ այլ նըշել թուականով : Ինքնին կը հասկցուի, որ կ՚անդրադառնանք 1918 Նոյեմբեր 11ի պատմական թուականին, երբ վերջ դրաւ առաջին աշխարհամարտը : (Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը 1914 Նոյեմբեր 11ին է, որ Թուրքիա պատերազմ էր յայտարարած Ռուսիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դէմ) :

Անմոռանալի էր պատահածը :

Սէրայեվոյի (Պոսնա) մէջ սերպ հայ – քնաւէր Փրինցիփի արձակած ռումբը Աւստրեհունգարիոյ գահաժառանգ Ֆըրանց Ֆէրտինանտի վրայ՝ պիտի բռնկ – ցնէր ամբողջ Եւրոպան, մէկ ծայրէն միւսը :

Պատերազմի մէջ պիտի նետուէին նաեւ Թալատոյն Արեւելքի հզօր պետութիւնը՝ Ճափոն, յետոյ Ամերիկա, որուն աստղապարտ դրօշակը կը ծածանի Ատլանտեանի ափերէն մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոս :

Ափրիկէի , Ասիոյ եւ Ովկիանիոյ բրիտանական եւ ֆրանսական գաղթավայրերու զոյնզոյն ցեղերը, զինուորագրուած գունակից բանակներու մէջ, միլիոններով պիտի զիմէին դէպի ռազմադաշտ, պաշտպանելու համար «խաչուած արդարութիւնը» :

Զինուորապաշտ Գերմանիան, յղփացած ու չիացած 1870 – 71ի յաղթանակէն, « զինեալ խաղաղութեան » 43 տարիները զօրագործած էր սպառազինուելու համար :

Վիլհելմ Բ. կայսրը մեծամտութենէ զուռած՝ կ՚ուզէր իր տիրապետութեան ներքեւ բերել Եւրոպան ու Միջին Արեւելքը : Պարւել Մեծն Բրիտանիոյ տեղը ամբողջ աշխարհի մէջ :

Անապահով դէպքեր յեղաշրջեցին պատերազմի ընթացքը : Իտալիա լքեց Երրակ Զինակցութեան իր ընկերները (Գերմանիա եւ Աւստրեհունգարիա) ու անցաւ Երրակ Համաձայնութեան (Մեծն Բրիտանիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա) կողմը :

Ռուսիա 1917ին կրկնակ յեղափոխութիւններով քաշուեցաւ պատերազմէն եւ Գերմանիոյ հետ ամօթալի դաշնագիր մը կնքեց Պրեսթ – Լիտովսքի մէջ, 1918 Մարտ 3ին :

Շնորհիւ Ամերիկայի աջակցութեան , դաշնակիցները կրնային ձեռնարկել պատերազմի վերջնական փուլին , — Գերմանիան եւ Թուրքիան :

Զորս կայսրութիւններ կործանեցան իրենց հեռանկար համաշխարհային պատերազմին, որ տեւեց աւելի քան 51 ամիս , 1914 Օգոստոսէն 1918 Նոյեմբեր 11 :

Առաջին հարուածը ստացաւ ռուսական կայսրութիւնը, որուն աւերակներուն տակէն անկախ կ՚ելլէին Ֆին – լանտիա, Պալթեան եւ Կովկասեան երկիրները, որոնց կարգին Հայաստան, Ուկրայինա , Լեհաստան (աւստրեհունգա – րական եւ փրուսիական մասերու միացումով) , եւայլն :

1919 Յունիս 28ի վերոյիշեալ դաշնագրով Գերմանիա կորնչուց Ալզաս – Լօրէնը, զոր գրաւած էր 1870 – 71ին, ինչպէս նաեւ պաղթավայրերն ու որոշ հողամասեր :

Աւստրեհունգարիա ունէր 676·250 քառ. քլ. տարածութիւն եւ 51 միլիոն բնակիչ, (12 միլիոն գերմանացի, 10 միլիոն մա – ճառ, 9 միլիոն չեխոսլովաք, 7 միլիոն սերպ, խրուաթ եւ սլովէն, վեց միլիոն լեհ, երեք միլիոն ռութէն, երեք միլիոն ռումանացի եւ մէկ միլիոն իտալացի) :

Այս խճանկար երկիրը կտրատուեցաւ Սէն Ժէրմէն Ան – Լէյի 10 Սեպ . . 1919ի դաշնագրով : Աւստրիա եւ Հունգարիա դարձան առանձին անկախ կրճատուած պետութիւններ, Չեխերը ազատագրուեցան եւ Սլովաքներու հետ կազմեցին անկախ պետութիւն, Խրուաթները, Սլովէններն ու Գարատաղցիները Սերպիոյ հետ միանալով կազմեցին այսօրուան Եուկոսլաւիան :

Պուլկարիա եւս կրեց իր պատիժը , հողամասեր զիջելով Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ :

Ամէնէն ծանր հարուածը ստացաւ Օսմանեան կայսրութիւնը, որ արդէն անդամահատուած էր՝ 1911ին Տրիւոլիսի եւ 1912–13ին Եւրոպական կղզիներու եւ Բոսպորի Թուրքիոյ կորուստով՝ Ադրիանի ափերէն մինչեւ արեւելեան Թրակիա :

Այս անդամ կորսնցուց արաբախօս բոլոր հողամասերը ,— Իրաք, Սուրիա, Լիբանան, Պաղեստին, Եմէն, Արաբիա , Ասիա, մինչեւ Պարսից ծոց : Անսահման հողամասեր, որոնց մէկ մասի ընդերքէն պիտի բխէր սեւ ոսկին՝ հարստացնելով նորագոյ երկիրները :

Նոյեմբեր 11ի Զինադադարով փայլուն հեռանկարներ կը բացուէին նաեւ մեր բազմաչարչար ազգին առջեւ :

Չէ՞ որ մեր «փոքր ածու»ն ալ «արուեստեան» մեծ դործեր էր կատարած եւ «փոքրիկ դաշնակից»ի պատուանունին արժանացած :

Մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու մարտիրոսութիւնը ցնցած էր քաղաքակիրթ աշխարհի խիղճը եւ արդարութիւն ու հատուցում կը խոստանային մեզի ըռայլօրէն :

Գեանէն կարեր էին մեր ոտքերը : Բռեմօթոքն կը յուսայինք, սպասելով այն երջանիկ օրուան, երբ պիտի հասնէինք մեր երազներու իրականացման :

Իրրեւ սրտի մխիթարանք մեզի տուին Սեւրը , հանդիսաւորապէս նուիրագործեցին անկախ եւ միացեալ Հայաստանը, չատ չանցած ուրանալու համար ամէն բան եւ մոռացութեան դուրը նետեցին Հայկական Դատը :

Զինադադարի յիսնամեակին տխուր – կամայ յիշեցինք այս դառն իրականութիւնները :

Յուսահատութիւն բառը դուրս նետուած է չատոնց հայերէն բառարանէն :

Հակառակ բոլոր ուրացումներու եւ մոռացումներու, մենք կը չարունակենք հետապնդել մեր Դատը, որ արդարներու մէկ արդարագոյնն է, աշխարհի ճակատագիրը անօրինող Մեծերուն անդադար կը յիշեցնենք մեր ազգային բաղձանքներն ու քաղաքական պահանջները, կը պահանջենք մեր պապենական հողերը :

Ու կանգուն պիտի մնանք պատնէշի վրայ, մինչեւ վերջնական յաղթանակ, որ, հաւատացած ենք, անպայման պիտի գայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՌԸ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՆՈՅ · 11Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլէն կը հեռաձայնեն թէ յիս – նամեակի հանդիսութիւնները բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած են երեք օրերու ընթացքին (Նոյեմբեր 9, 10, 11) : Ներկայ եղած են օտար բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ Հայե – րու հոծ բազմութիւն մը :

Փարիզէն ողջոյնի խօսքը բերած էր Պ. Գրիգոր Ճօլօլեան : Գեղարուեստական բաժնի դլխաւոր վայելքը եղած է՝ Լիլի Սարեան : Իսկ ֆութպոլի մրցումները հետեւեալ արդիւնքները տուած են .— Յաղթած է լիոն – Տէսին խումբը երկրորդ դասուած է՝ Ալֆորվիլ, Գ.՝ Նիս, Դ.՝ Մարսէյլ : Յաջորդով՝ մանրամասնութիւնները :

* * *

է, յորշափ չիրագործուիր Փէթէնի վերջին կամքը՝ հանդչիլ իր պինուորներու կողքին, Տուօմոն :

× Ֆրանսայի մէջ զանազան յուշար – ձաններ պղծուած են :

×

Զինադադարի յիսնամեակին նուիր – ուած յայտագրի մը ընթացքին (Երկու – շաբթի իրիկուն Ա. կայան) Պաքուի դէպքերու առեն, յիշուեցան նաեւ Հայ կա – մաւորները «որոնք պէտք է հոդեվարքի մէջ ըլլային կռուելու ի վիճակի չնկատուելու համար, տոդորուած այն զարաւոր առելութեամբ զոր Հայերը կը տածէին Թուրքերու դէմ, չարունակական ջարդերու պատճառաւ, որոնք իրենց զագաթնակէտին կը հասնէին 1915ին և 1918ին» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ձերբակալուած են եմէնիթ երեք զաղթականներ որոնք կ՚ամբաստանուին թէ դաւ մը պատրաստած էին սպանելու համար նորընտիր նախագահ՝ Ռիչըրտ Նիքսըն :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՃՈՆՍԸՆ երկարօրէն ընդունած է Նիքսընը եւ պարզած Միացեալ – Նահանգներու քաղաքականութեան թըզ – թածրարը :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ խորհրդարանին առջեւ, Լեւի Էշքոլ հանդիսաւոր կոչ մը ըրած է Նասրի, չէշտելով .— «Իսրայէլ խաղաղութենէն նուազ ոչ մէկ բան կ՚ընդունի » : Աւելցուցած է թէ Թիրանի նեղուցէն եւ Սուէզի ջրանցքէն ազատ անցքը խաղաղութեան պայմաններէն մէկը կը մնայ : Իսրայէլի վարչապետը կը յիշէ նաեւ թէ ներկայիս Եգիպտոս չատ լաւ զինուած է չնորհիւ խորհրդային նոր զէնքերու :

ԱՄՄԱՆԷն հասած լուրերու համաձայն իսրայէլեան երկու օդանաւեր նախալմով ռմբակոծած են յորդանանեան հողամաս մը :

ՍՐՏԻ փոխարկում մը կատարուած է Լիոնի մէջ, քառասուն տարեկան այր մարդու մը վրայ : Ֆրանսայի մէջ չոր – րորդ փորձն է որ կը կատարուի : Յարդ մէկը յաջողած կը նկատուի՝ Հայր Պու – լոնները :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ կոմունքա հինդ ժամ տեւող տեղեկագիր մը կարդացած է (200 էջ), կուսակցութեան Ե. համագումարին առջեւ : Կոմունքա ծանր յարձակում ըրած է արեւմտեան համայնավար կուսակցութեանց վրայ : Քանի մը թշնամական խօսք ալ ըրած է Եուկոսլաւիոյ դէմ : Իրմէ եաք, Երեքշաբթի օր, կը խօսէր՝ Բրեժնեւ :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ – ՎԻԷԹՆԱՄ կը հերքէ թէ զաղտնի համաձայնութիւն մը դոյութիւն ունեցած ըլլայ իր եւ Ամերիկայի միջեւ ըստ որուն Ամերիկացիք կրնան կարգ մը «ճանաչման» թռիչքներ կատարել հիւսիսային Վիէթնամի վրայ :

ՓՐԱԿՍԱՅԻ մէջ խորհրդայնասէրներուն յանձնուեցաւ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի հակակշիռը : Չերնիք ալ դատապարտեց հակախորհրդային ցոյցերը :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ ծանրակչիռ կացութիւն մը կայ :

ԱՔԻՆԻԻ դատավարութեան եօթներորդ նիստին, միջադէպ մը պատահեցաւ : Գլխաւոր ամբաստանեալը, որ արդէն յայտնած էր թէ ինքը չարչարած են, ըսած է թէ հարցաքննիչ դատաւորը փոր – ձած է իրեն թելադրել թէ ի՞նչ պիտի ըսէր : Նախագահը առարկած է թէ բան – տարկեալներու հանդէպ վարուելակերպը փրեն չի վերաբերիր : Այս դատավարութիւնը կը վերաբերի այն 15 հոգիներուն, որոնք կ՚ամբաստանուին իբրեւ հեղինակ – ները վարչապետին դէմ եղած դաւին :

ԵՐԵՔ ՆԱԽԿԻՆ ռազմիկներ, որոնք ի պաշտօնէ կը մասնակցէին Նոյեմբեր 11ի տարեդարձի հանդիսութեանց , յանկարծամահ եղան :

Pourquoi, Caïn ?

Այս խօսուն խորագիրը կը կրէ, Պրիւ – սէլի փաստաբանական կաճառի երիտա – սարդ անդամներէն մէկը էտուար Ժախ – եանի դատախօսութիւնը, արտասանուած Նոյեմբեր ութին, վերամուտի հանդի – սաւոր նիստին ընթացքին : Իր բնագրի լեզուով պիտի հրատարակենք այս խիստ չահեկան դատախօսութիւնը, հրատարակուած Պրիւսէլի Նոյեմբեր 9ի ժուռնալ տէ Թրիպիւնոյի մէջ :

«Ինչո՞ւ, Կայէն», չնորհաւորելի աչ – խատանքն է մեր երիտասարդ բարեկա – մին, որ այս ձեւով օտար չրջանակներու սեփականութիւնը դարձուցած է Հայոց Պատմութիւնը, ինչ որ, անկասկած, ա – մէնէն օգտակար աչխատանքն է որ պէտք է տարուի :

* * *

Նահ է Նիքսընը եւ պարզած Միացեալ – Նահանգներու քաղաքականութեան թըզ – թածրարը :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ խորհրդարանին առջեւ, Լեւի Էշքոլ հանդիսաւոր կոչ մը ըրած է Նասրի, չէշտելով — «Իսրայէլ խաղաղութենէն նուազ ոչ մէկ բան կ՚ընդունի » : Աւելցուցած է թէ Թիրանի նեղուցէն եւ Սուէզի ջրանցքէն ազատ անցքը խաղաղութեան պայմաններէն մէկը կը մնայ : Իսրայէլի վարչապետը կը յիշէ նաեւ թէ ներկայիս Եգիպտոս չատ լաւ զինուած է չնորհիւ խորհրդային նոր զէնքերու :

ԱՄՄԱՆԷն հասած լուրերու համաձայն իսրայէլեան երկու օդանաւեր նախալմով ռմբակոծած են յորդանանեան հողամաս մը :

ՍՐՏԻ փոխարկում մը կատարուած է Լիոնի մէջ, քառասուն տարեկան այր մարդու մը վրայ : Ֆրանսայի մէջ չորրորդ փորձն է որ կը կատարուի : Յարդ մէկը յաջողած կը նկատուի՝ Հայր Պուլոնները :

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ մէջ կոմունքա հինդ ժամ տեւող տեղեկագիր մը կարդացած է (200 էջ), կուսակցութեան Ե. համագումարին առջեւ : Կոմունքա ծանր յարձակում ըրած է արեւմտեան համայնավար կուսակցութեանց վրայ : Քանի մը թշնամական խօսք ալ ըրած է Եուկոսլաւիոյ դէմ : Իրմէ եաք, Երեքշաբթի օր, կը խօսէր՝ Բրեժնեւ :

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ – ՎԻԷԹՆԱՄ կը հերքէ թէ զաղտնի համաձայնութիւն մը դոյութիւն ունեցած ըլլայ իր եւ Ամերիկայի միջեւ ըստ որուն Ամերիկացիք կրնան կարգ մը «ճանաչման» թռիչքներ կատարել հիւսիսային Վիէթնամի վրայ :

ՓՐԱԿՍԱՅԻ մէջ խորհրդայնասէրներուն յանձնուեցաւ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի հակակշիռը : Չերնիք ալ դատապարտեց հակախորհրդային ցոյցերը :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ մէջ ծանրակչիռ կացութիւն մը կայ :

ԱՔԻՆԻԻ դատավարութեան եօթներորդ նիստին, միջադէպ մը պատահեցաւ : Գլխաւոր ամբաստանեալը, որ արդէն յայտնած էր թէ ինքը չարչարած են, ըսած է թէ հարցաքննիչ դատաւորը փորձած է իրեն թելադրել թէ ի՞նչ պիտի ըսէր : Նախագահը առարկած է թէ բան – տարկեալներու հանդէպ վարուելակերպը փրեն չի վերաբերիր : Այս դատավարութիւնը կը վերաբերի այն 15 հոգիներուն, որոնք կ՚ամբաստանուին իբրեւ հեղինակներ վարչապետին դէմ եղած դաւին :

ԵՐԵՔ ՆԱԽԿԻՆ ռազմիկներ, որոնք ի պաշտօնէ կը մասնակցէին Նոյեմբեր 11ի տարեդարձի հանդիսութեանց , յանկարծամահ եղան :

ԿՈՒԻՓԻ

ՆՈՐ ՀԱՄԱՁԱՐԱԿԸ

Կուիփի համաճարակ մը ճամբայ ելեր է. այս անգամ Հոնկ – Քոնկէն, որ սպասուածէն աւելի արագ կ'ընթանայ եւ կը տարածուի : Թերթերու տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Իտալիոյ մէջ արդէն 200·000 հոգի անկողին ինկեր են : Ֆրանսայի մէջ ընդհանրապէս Փեարուային կը սկսին կուիփին մեծ վարակումնե – րը : Այս անգամ կը թուի թէ աւելի չուտ պիտի ընդունինք անոր այցելու – թիւնը :

1918ի մահասփիւռ համաճարակէն ի վեր, որուն զոհերուն թիւ քսան միլիոնի հասաւ, կուիփը կը տեւէ քիչ – չատ ծանր հարբուխի – դումի – եւ կամ ցնցղատա – պի ձեւին տակ, յաճախ թեթեւ, երբեմն աւելի կամ նուազ ծանր բարդութիւննե – րով :

Կուիփը հիներուն դիտցած եւ 90ական թուականներուն համաճարակող Էնֆլիւ – էնցան է , որուն 1918ին, չեմ դիտեր ին – չու, սպանական տարազ հազցուցին եւ կոչեցին կուիփ Էսփանեօլ :

Կուիփը վարակիչ եւ մեծ արագութեամբ համաճարակող հիւանդութիւն մըն է, որ 40–50 տարին անգամ մը բուռն յարձա – կում մը կը զործէ մարդկութեան վրայ եւ, քանի մը ամսուան մէջ աշխարհի չոր – քանը ընելով, մահ ու սարսափ կը սփռէ ամէն կողմ : Ցեղով տարիներ չարունակ երեւութապէս կ'անհետանայ, իր եռին ձգելով յետնորդ ուժեր, որոնք կրակը վառ կը պահեն եւ ամէն ձմեռ փոքր ու թեթեւ համաճարակներու պատճառ կ'ըլ – լան : Երբեմն ալ, չուրջ տասը տարին ան – դամ մը, ինչպէս 1947ին, 1957ին եւ ներ – կայ տարուան սկիզբը, քիչ մը աւելի զո – բուոր յարձակումներ կ'ընեն :

Կուիփին սկզբնական ախտանիշերը չա – տերուն ծանօթ են : Ենթական, ընդհան – րապէս առողջ վիճակի մէջ, յանկարծ ընդհանուր խոնջութիւն մը, անբացատրե – լի յողնութիւն եւ կոտրատուք մը կը զգայ, որոնց կ'ընկերանան մկանային եւ ղլխու – ցաւեր, թեթեւ զոզ, կոկորդի զրգռու – թիւն եւ յետոյ ջերմութիւն : Հիւանդը քուրջի մը վերածուած ըլլալու զգայու – թիւնը կ'ունենայ : Քանի մը ժամ կամ օր մը վերջ կը սկսի քիչ – չատ զօրաւոր հարբուխը, կոկորդը կը չորնայ, չնչա – փողը կը բորբոքի , ինչ որ նեղացուցիչ եւ յոգնեցուցիչ չոր հազի մը պատճառ կ'ըլլայ : Բորբոքումը հետզհետէ ցնցուղ – ներուն կը տարածուի եւ ենթական քանի մը օր տեւող չոր հազէ մը յետոյ (բրա – ֆէիք), ցնցղատապ (պրոնշիք) կ'ունե – նայ, որուն կրնան յաջորդել թոքային ուրիշ բարդութիւններ :

Այս է, առաւել կամ նուազ չեչտուած , կուիփին ընդհանուր պատկերը : Եթէ ա – րագ եւ լաւ զարմանալի, հիւանդութիւնը մօտ չարաթ մը կը տեւէ, բայց ընդհան – րապէս չափազանց կը տկարացնէ ենթա – կան :

Քանի մը տարիէ ի վեր պիտենք որ կու – իփին պատճառը՝ ժահր մըն է (վիրիւս), որ բոլոր ժահրերուն նման, սովորական մանրէներէն , արդէն անտեսանելի , հա – զար անգամ աւելի փոքր է : Սաստիկ վա – րակիչ է, մասնաւորաբար աշնան վերջե – րը, ձմրան ընթացքին եւ գարնան մօտե – րը, երբ օդը մշուշոտ ու անկայուն է եւ յանկարծական փոփոխութիւններ կը կրէ : Խճողուած փոխադրական միջոցները , հաւաքական զբօսավայրերը, մարմնի ու – ժերուն նուազումը, վարակումը նպաս – տաւորող պայմաններ են :

Բոլոր համաճարակները նոյն սաստկու – թիւնը չունին, որովհետեւ կուիփին ժահ – րը փոփոխութիւններ կը կրէ, որոնք կը նուազեցնեն կամ կ'աւելցնեն անոր ժահ – րածիւ ուժը (վիրիւլանս) եւ ծնունդ կու – տան նոր սերունդներու կամ ազմատնե – րու (սուշ) :

Մինչեւ հիմա ժահրածին չորս դըլ – խաւոր ազմատներ պանաղանուած են, Ա– Ա2, Ա3, եւ Ա4 դիտական որակումներով : 1957ի ասիական կամ չինական կոչուած կուիփի բաւական ծանր համաճարակին ազմատը Ա2ին կը պատկանէր : Վերջինը, այն որ մեր կողմերը կուզայ, կը թուի նոյն ազմատին պատկանիլ, բայց աւելի ժահրածին է :

Այս մանրամասնութիւնները անոր հա – մար որ կուիփին դէմ կանխազգուշական լաւագոյն միջոցը, վերոյիշեալ ժահրա – յին ազմատներով պատրաստուած պատ – ուաստն է : Ֆրանսայի մէջ, Փարիզի Փասթէօրեան հաստատութիւնն է որ կը պատրաստէ այդ պատուաստը , օգտա – գործելով չորս տեսակ ժահրային ազ – մատները (վաքսէն թիբրավալան տը լ'էնֆլիբիւ Փասթէօր) : Առաջին տարին երկու ներարկում կը կատարուի, 15 օր ժամանակամիջոցով : Անկէ յետոյ տարին մէկ մէկ ներարկում՝ վերահաստատե – լու համար կուիփին դէմ մարմնին պաշ – պանողական միջոցները (ռափէլ) : Անոնք որ այդ պատուաստումին ենթարկուած են, մեծամասնութեամբ ղերծ մնացած են վարակումէ : Աւելցնեմ որ պարզ հարբու – խին դէմ որեւէ օգուտ չունի : Նաեւ այն որ այժմու պատուաստը «Հոնկ – Քոնկի» ազմատը չի պարունակեր, որ պատրաստ պիտի ըլլայ միայն յառաջիկայ Ցուն – ուարին :

Կուիփին դէմ կանխազգուշական պատ – ուաստէն զատ, որ էականն է, ուրիշ մի – ջոցներ կրնան որոշ օգտակարութիւն ու – նենալ : Պէտք է լաւ պաշտպանուիլ ցուր – տի եւ օդի փոփոխութիւններուն դէմ եւ ըստ այնմ հագուիլ : Մարզանքը միշտ օգտակար է : Անհրաժեշտ է սենեակները օդաւորել, մասնաւորաբար ննջասենեակ – կը : Բերանը եւ քիթը հականեխել թեթեւ – օրէն , առանց զզուռելու : Որքան կարելի է զգուշանալ խճողեալ փոխադրական մի – ջոցներէ եւ հաւաքատեղիներէ : Մարմնին ուժերը ի զուր չսպառել : Մարմնին պաշտպանողական միջոցները աւելցնելու համար կարելի է, համաճարակի տաեն , ամէն առաւօտ մէկ կրամ վիթամին սէ առնել :

Հիւանդութիւնը սկսելէն ետք, կը բաւ – քիչ մը զգոյշ ըլլալ, անոր բարդութիւն – ները կանխելու եւ կարճ ժամանակի մէջ բուժուելու համար : Այդ նպատակով , ամէնէն լաւ դարմանը անկողինն է : Շա – տեր կը փորձեն հերոսաբար դիմադրել հիւանդութեան եւ ոտքի վրայ անցընել զայն, մեծաքանակ ասպիրին կամ նման դեղեր առնելով : Ոմանք, այդ ձեւով կը յաջողին պրծիլ հիւանդութեան ճանկե – րէն : Բայց չատերու մօտ երեւութապէս անհետացած կուիփը կը վերսկսի, աւելի սաստիկ եւ այլեւայլ բարդութիւններ կը առեղծէ :

Ուրեմն, անմիջապէս որ կուիփի սկզբ – նական ախտանիշերը զգաք, անկողին մտէք : Սենեակին մէջ մնալը չի բաւեր : Անկողնոյ մէջ կատարեալ հանգիստը եւ մանաւանդ միօրինակ ջերմութիւնը կը նպաստեն հիւանդութեան արագ բուժու – մին : Այս դիտարկութիւնը ցարդ փոր – ձառութեան արդիւնք էր : Այժմ կարելի է դիտական բացատրութիւն մը տալ :

Արդարեւ, Ֆրանսայի Տօքթ. Լըվօֆ , որ երկու տարի առաջ Նոպէլեան բժշկա – կան մրցանակին արժանացաւ, վերջերս հրատարակուած դիտական յօդուածի մը մէջ կը յայտնէ իր փորձարկութիւններուն արդիւնքը, որու համաձայն ջերմութիւնը աննպաստ է ընդհանրապէս բոլոր ժահրե – րուն եւ մասնաւորաբար կուիփի ժահրին աճումին եւ բազմացումին համար : Կու – իփին ժահրը լաւ կ'աճի 35 աստիճան ջերմութեամբ , դէշ՝ 37 աստիճանին եւ բնաւ չաճիր եւ չի բազմանար երբ ջեր – մութիւնը 40 աստիճանի կը հասնի :

Կը հետեւի թէ մարմնին ջերմութիւնը պաշտպանողական միջոց մըն է, որ պէտք չէ հարուածել , բրտօրէն տաքու – թիւնը իջեցնելով, մեծաքանակ ասպիրինի եւ նման դեղերու զործածութեամբ :

Տարակոյս չկայ թէ ասպիրինը կուիփին ախտանշանները բաւեալուղ լաւագոյն դեղն է : Ջերմութիւնը , խոնջութիւնը , դլխու եւ մկանային ցաւերը անմիջապէս կ'անհետանան : Հիւանդը քանի մը ժամ բուժուած ըլլալու խաբուսիկ տպաւորու – թիւնը կ'ունենայ եւ իր զործով կը պա – դի : Ինչ որ վտանգաւոր կրնայ ըլլալ : Ո – րովհետեւ հիւանդութիւնը յաճախ կը վերսկսի քանի մը ժամ կամ մէկ երկու օր վերջ, աւելի սաստիկօրէն եւ դուռ կը բանայ ուրիշ մանրէներով բարդութիւն – ներու : Այս պայմաններուն մէջ հիան – դութիւնը աւելի երկար կը տեւէ, ենթա – կան բոլորովին ուժասպառ կ'ըլլայ , ինչ որ կ'երկարաձգէ ապաքինումի չրջանը :

Ի՞նչ ընել ուրեմն : Քանի մը օր անկո – ղին մնալ, մէկ – երկու օր քիչ քանակու – թեամբ (օրական մէկ – երկու հատ) ասպիրին առնել, կուիփին ջերմութիւնը, ցաւերը եւ խոնջութիւնը առնելի պայմա – նելու համար : Քիչ մը ֆիճն, Սէ կենա – նութ, տաք բմպելիներ, առատ պտղա – ջուր, հազը մեղմացնելու համար պարզ օշարակ մը, ախորժակ ունենալու պարա – գային լաւ անդառնութիւն մը, լաւագոյն միջոցներն են դիւրաւ յաղթելու համար կուիփին եւ կանխելու անոր լուրջ հետ – եւանքները :

Եթէ ջերմութիւնը չուտով չիյնայ կամ հազը սաստկանայ ու բարդութիւններ սպառնան, արդիւնք ուրիշ մանրէներու միջամտութեան , այդ պարագային ան – հրաժեշտ է օգնութեան կանչել ձեր ըն – տանիքի բժիշկը, եթէ արդէն ըրած չէք :

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՊԱՍՏՈՂ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ՀԱՅԿ ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ

Հայ մարմնակրթական կեանքին մէջ , իբր զործօն ազդակ, Հայկ Ճիզմէճեանը եկաւ չատ ուշ , բայց նաեւ չատ անուշ : Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ, ամէնէն բախտաւոր դերը կատարեց ան եւ եթէ այդ միու – թիւնը զուտ մարզական զործունէութեան մը չրջանակէն դուրս եկաւ ու եղաւ առա – ւելապէս բարոյական ուժեղ կազմակեր – պութիւն մը, առիւծ զարձեալ մեծ չա – փով չնորհիւ իրեն :

Եթէ 1914ի նախապատերազմեան չրջա – նը հայ մարմնակրթական կեանքին մէջ , իբր կեդրոնական դէմք ունեցաւ Շուարշ Քրխեանը ,անուրանալի է որ Զինապա – զարէն ասդին ալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի իրակա – նութեան մէջ, Հայկ Ճիզմէճեանն էր որ յանկարծ պիտի յայտնուէր, իբրեւ թագ – նուած արժէք, ի յայտ բերելով ընդհա – նուր ղեկավարի մը բոլոր արժանիքները ու այսպէսով անգնահատելի ծառայու – թիւններ մատուցանելով առ հասարակ հայ մարզական կեանքին եւ մասնաւոր – բար Հ. Մ. Ը. Մ.ի մէջ :

Ինք առաջին համաչխարհային պատե – րազմէն առաջ, դրեթէ անծանօթ մըն էր հայ մարզական աշխարհին մէջ : Այդ օ – րերուն, բաւականացած էր միայն Սկիւ – տարի Բաֆֆիի Յառաջդիւրականի զոր –

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՄԱՐԴԸ

— Պարոն Պաղտասար, ձեզի բացատ – րելն աւելորդ է : Դուք լուսամիտ մարդ էք, չատ լաւ կը հասկնաք թէ ի՛նչ ըսել է ապքատ ուսանողի վիճակը : Պարոն Պաղտասար, զոհութիւն Աստուծու, դուք միլիոնատէր էք : Տուէ՛ք աշխատասէր, խելօք, աղնիւ երիտասարդի մը ուսման Թոշակը : Լաւ ապագայ կը խոստանայ ա – նիկա, կ'ըլլայ ապրիս օգտակար անդամ : Կ'երդուընանք կարդիս վրայ :

Պ. Պաղտասարը նստած էր իր չքեղ դրասենեակին մէջ՝ որուն առաստաղը ծածկուած էր իւղաներկով, որուն ար – դիական կահ–կարասին պերլինէն բերել տուած էր եւ որուն պատերուն վրայ կա – խին մէկ քանի նշանաւոր Հայերու պատ – կերներ :

Պ. Պաղտասարը նեղն եկաւ : Իրմէ կը խնդրէին ընել այն՝ ինչ որ երկնային պատիժ էր իրեն համար, — բանալ քսա – կին բերանը : Ողորմա՛ծ Աստուած, տա ի՛նչ աներես ազդ է հայ ազդը : Դեռ ամիս մը չկայ, որ ոսկի մը ղրկեց Հայաստեայց Ընկերութեան, որպէսզի իր անունը տըպ – ուի լրագիրներուն մէջ, եւ դեռ չէ տըպ – ուեր, ու դարձեա՛լ կը պահանջեն ահա : Ո՛չ, երբե՛ք, չի կրնար տալ :

Բայց ի՛նչպէս մերժել, քանի որ խըն – դրողը քահանայ է : Զէ՞ որ պատարագ ըրած առեն կրնայ անիծել զինքը :

Պ. Պաղտասար մտածեց, մտածեց եւ դառաւ ելքը :

— Տէ՛ր Հայր, այդ ուսանողը ձեր աղ – գակա՞նն է :

— Ինքզինքս որդին է :

— Տէ՛ր Հայր, կը ցաւիմ որ ձեր քրոջ որդին է :

— Ինչու՞

— Որովհետեւ, ես սկզբունքով ուսա – նողներուն չեմ օգներ :

— Այդ ի՞նչ սկզբունք է :

— Երախտամոռները պատժելու սկըզ – բունք : Գիտէ՞ք, Տէր Հայր, ես երախ – տամոռութիւնը կը համարիմ մեծ ապ – տնութիւն : Իսկ, հայ ուսանողները ե – րախտամոռ են : Անոնք անմիջապէս որ աւարտեն իրենց ուսումը, խլոյն կը մոռնան իրենց բարերարները :

— Բայց, Պ. Պաղտասար...

— Ո՛չ, ո՛չ, մի՛ վիճիք, Տէր Հայր, ես իմ սկզբունքս չեմ կրնար խախտել : Ը – սած ըսած է : Խնդրեցէք որո՞ւ համար եւ ի՞նչ բանի համար կ'ուզէք, բայց ո՛չ ուսանողներու :

— Ներողութիւն, Պ. Պաղտասար, ես ձեր սկզբունքը չէի գիտեր : Մնացէք բա – րով :

Հոգեւոր Հայրը երթալէ ետք, Պ. Պաղ – տասարը ուրախացաւ, որ քահանային բերա – նը չբացաւ : Բայց յետոյ, մտածեց որ չափազանցութիւն ըրաւ բոլոր ուսանող – ները երախտամոռ համարելով : Եւ խա – լօյն յիշեց իր երախտագիտութեան պարտքը՝ իր բարերարին նկատմամբ : Այդ բարերարը իր հօրեղբայրն էր, որուն պատանքը վաղուց փտեր էր : Հանդուց – եալը խնամեր էր զինք, մեծցուցեր, յե – տոյ ընկերացուցեր իր զործին :

— Իսկ ես, ի՞նչ ըրի անոր զաւակնե – րուն : Զրկեցի զանոնք իրենց բաժինէն :

Եւ Պ. Պաղտասար իր անցեալին վրայ նորէն վարագոյր ձգեց :

Շաբաթ մը անցած, եկաւ ուրիշ այցե – լու մը : Այս անգամ աշխարհական :

— Պ. Պաղտասար, դուք չատ լաւ դի – տէք թէ ինչ ըսել է մամուլ : Դուք մեր վաղեմի բաժանորդն էք եւ մեր զաղափա – րակիցը : Մեր քսանեւհինգամեայ լրա – կիրը, որ այնքան ծառայութիւններ է մատուցեր ազգին, այսօր տապարանին վը – ճարել չի կրնար : Տուէք գոնէ 100 ոսկի եւ փրկեցէք ձեր սիրած լրագիրը փակ – ուելու վտանգէն :

Պ. Պաղտասարը նստած էր իր փառա – հեղ սալոնին մէջ, որուն ոսկեզօծ կա – րասին յատակպէս ինքն էր ապագրիք Փարիզէն : Դարձեալ նեղը ձգեցին զինք : Դարձեալ եկեր կը պահանջին որ քսակը բանայ : Ի՞նչպէս մերժել :

Մտածեց, մտածեց եւ զառաւ ելքը :

— Ներեցէք, ես վճռեր եմ սկզբունքով հայ լրագիրներուն չօդնել :

— Ինչո՞ւ :

— Որովհետեւ, անոնք իրարու մէջ կ'ուտեն : Երբեք հաշտ չեն իրարու հետ : Աղդը կը վնասուի ասկէ :

— Բայց, այդ վէճը ուղղութեան տար – բերութիւն է :

— Ո՛չ, ես ուղղութեան հետ զործ չու – նիմ : Աղդին չահերը երկուքին համար նոյնն են : Առաջ հաշտուեցէք, յետոյ կը մտածենք օգնելու մասին :

— Բայց մենք հաշտուիլ չենք կրնար, անկարելի բան է ատ :

— Էհ, որ անկարելի է, ինծի համար անկարելի է իմ սկզբունքիս հակառակ բարերարութիւն ընել : Մի՛ նեղնաք, ես ձեզ կը յարդեմ, խնդրեցէք ի՛նչ բանի եւ որո՛ւ համար որ կ'ուզէք՝ կատամ, բայց ո՛չ լրագրի :

— Ինծի համար առ այժմ իմ լրագիրը կը բանէ առաջին տեղը :

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

(1 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ. ՀԵՐԱՑԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 850ԱՄԵԱԿԸ

Փրոֆ. Ռ. Փարսադեան, որ քարտու–ղարն է Հայաստանի բժշկութեան պատ–մաբաններու ընկերութեան, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ այն աշ–խատանքներու մասին, որոնք կը կատար–ուին այժմ՝ արժանավայել չուքով ծննդե–լու համար Մխիթար Հերացիի ծննդեան 850ամեակը։

Մխիթար Հերացին փայլուն դէմք մըն է միջազգային բժշկական մտքին երկնա–

նութը չէր, անպայման կը դառնար կեդ–րոնի ղբաստեղակին մէջ, մեղուային կա–րոյին մօտ՝ միշտ օգտակար աշխատան–քով մը զբաղած, մոռնալով իր անձ–նական գործը՝ տունը տեղը, ընտանիքն ու հանգիստը, նուիրուելու համար մի–միայն իր ազգանուէր սիրական գործին։ Ամբողջ օրը աքնաջան աշխատանքէ ետք, չարթուան բոլոր դիչերներն ալ նախա–պէս զբաւուած էին եւ փոխն ի փոխ պէտք է այցելէր ան, Գասբարիւղ, Բերա, Սկիւ–տար, Գում Գափու կամ այլուր, կազ–մակերպելու, բանախօսելու, ժողովի մը ներկայ ըլլալու կամ հաշտարարի դեր կատարելու պատահական անհամակարծ–ղութիւններու առթիւ։

Բայց մանաւանդ կ'արժէր մտիկ ընել Հայկը, իր բանախօսութեան ընթացքին։ Ան ունէր խօսելու եւ արտայայտուելու այնպիսի զմայլելի դիւրութիւն, այնպի–սի պաշար վսեմ զգացափարներու եւ զգ–նիւ զգացումներու, որոնք գինքը անյապ–աքանչացումով, ժամերով մտիկ ընել կու տային։

Ինչ որ իր մեծագոյն արժանիքը կը կազմէ սակայն, ատիկա իր չափազան–ցուած համեստութիւնն էր։ Հակառակ այն խոշոր ու նշանակելի դերին զոր խա–ղաց ան Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեանքին մէջ, ոչ մէկ տեղ եւ ոչ մէկ ատեն հանդիպեցանք անոր փառասիրական պզտիկ մէկ արտա–յայտութեան, բան մը որ մեծ քէն փոքր, մենէ չատերուն ախտանիշն է, մանաւանդ սա օրերուն։ Մէկ խօսքով ան եղաւ մտա–նանշուելիք տիպար անհատ մը, որուն կեանքը կրնայ օրինակ հանդիսանալ ու–րիշներուն։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը հպարտ է իր մէջ Հայկ ձիզմիճեան մը ունեցած ըլլալուն համար։ Պատիւ ու յարգանք իրեն, յիսնամեակի այս հանդիսաւոր օրերուն։ Իր անունն ալ ոսկի տառերով պիտի արձանագրուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատմութեան մէջ։

ԳՐ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ

կամարին մէջ։ Դժուար է հանդիպիլ ան–ցած ութեւկէս դարերու ընթացքին քիչ թէ չատ ականաւոր հայ բժիշկի մը դոր–ծին, ուր ուղղակի կամ ուրիշ ձեւով մը չզգացուի միջնադարեան բժշկութեան այս մեծ տիտանին ղիտակաև ազդեցու–թիւնը։

Սակայն Հերացիի անունը միջազգային համբաւի հասաւ 1832էն ետք միայն, երբ Վենետիկի մէջ մայրենի լեզուով առաջին անգամ տպագրուեցաւ անոր հռչակաւոր գիտական գործը՝ «Զերմանց մխիթարու–թիւնը»։

Այս աշխատութիւնը իսկական նորութիւն մը եղաւ միջազգային գիտական չրջա–նակներուն համար։ Համաչխարհային արժէքով բժիշկի մը յայտնութիւն նկա–տեցին Փարիզի եւ Պերլինի ակադեմիա–ներու անդամ Նոյման, Շուլան, Հելէր, Մորվից եւ չատ ուրիշներ։

Մխիթար Հերացիի փառքը նոր աստի–ճանի մը հասաւ, երբ անոր գործը թարգմանուեցաւ գերմաներէնի։ Առիթ պատահեցաւ 1908ին, երբ Լայպցիկի մէջ հրատարակուեցաւ «Զերմանց Մխիթա–րութիւնը»՝ ականաւոր գիտնական Զայ–դելի թարգմանութեամբ։

Հերացիի վերոյիշեալ աշխատութիւնը ամբողջութեամբ լոյս տեսաւ նաեւ ռու–սերէն, Ակադ. Լեւոն Յովհաննիսեանի խմբագրութեամբ (1955)։ Առանձին հատ–ուածներ լոյս տեսած են նաեւ ուրիշ լե–զուներով։

Հերացիի ծննդեան 850ամեակի տօնա–կատարութիւնը առիթ պիտի տայ աւելի եւս ծանօթացնելու անոր անունն ու գոր–ծը՝ հայ եւ օտար գիտական չրջանակնե–րու մէջ։

Բազմաթիւ լաւ գործեր նախատեսուած են յոբելեանի տօնակատարութեան ծրա–գրին մէջ։ Արդէն իսկ ռուսերէն վերա–հրատարակուած է «Զերմանց Մխիթարու–թիւն» ծանօթ աշխատութիւնը՝ բնագրա–յին տուդումներով։ Հրատարակութեան համար պատրաստուած է նաեւ աշխա–տութեան հայերէն քննական բնագի–րը։

Հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով հրա–տարակուած են Հերացիին կեանքը եւ գիտական ժառանգութիւնը վերլուծող հանրամատչելի գրքոյկներ։ Նման գրք–ոյկ մը պիտի լոյս տեսնէ նաեւ անգլե–րէն թարգմանութեամբ։ Տիզի պիտի ու–նենայ Հայաստանի գիտութիւններու ա–կադեմիայի Երեւանի պետական համա–լսարանի, բժշկական հիմնարկութեան եւ առողջապահութեան նախարարութեան գիտական խորհուրդի միացեալ գիտական նստաչրջանը, ուր զեկուցումներ պիտի արուին մեծ բժշկապետին գիտական ժա–ռանգութեան եւ հայ բժշկութեան պատ–մութեան չարք մը հարցերու վերաբեր–եալ։

Մ. Հերացիի նուիրուած յուշատօներ տեղի պիտի ունենան Մոսկուայի, Լենի–նականի, Կիրովականի, իսկ ամէնէն ետք՝ Երեւանի մէջ։

ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

48ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Հաճնոյ հերոսամարտի 48րդ տարե–դարձին առթիւ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 27ին, տեղի ունեցաւ յուշահանդէս մը՝ նախաձեռնութեամբ Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական միութեան։

Ութ հազար նահատակ դիւցազուններու յիշատակին նուիրուած հոգեհանգստեան պաշտօնը կատարուեցաւ Ս. Յովհ. Մկր–տիչ եկեղեցւոյ մէջ, իսկ յուշահանդէսը՝ Մշակոյթի Տան մէջ, որ լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ։ Յուշատօնին ներկայ էին քանի մօտ Հաճընցիներ՝ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներ–էն, որոնք ուխտաղնացութիւն մը կա–տարած էին դէպի Հայաստան՝ իրենց ծը–նունդավայրի անունով նոր աւանին՝ Նոր Հաճընի մէջ արձանագրուած յաղթու–թիւնները հաստատելու համար։

Մատաղի օրհնութենէն ետք սեղանա–պետութիւնը ստանձնեց Յ. Պահատեր–եան, որ բարիդալուստ մաղթեց օրուան հիւրերուն։

Մ. Գրաճեան հիմնական դիծերու մէջ ներկայացուց Հաճընի 9 ամսուան հերո–սական դիմադրութիւնը, որ վերջ կը դտնէր 15 Հոկտեմբեր 1920ին։

Բժ. Բ. Արմենան թելադրեց ծնողքնե–րուն իրենց զաւակները դաստիարակել հայասէրութ մթնոլորտի մէջ, դանոնք թր–ծել հայկականութեան ոգիով։

Հայրենի տպաւորութիւններու փունջ մը ներկայացուցին օրուան հիւրերէն ո–մանք։ Ապա խօսք առաւ Հաճնոյ հայրե–նակցական Միութեան Քար. Ամերիկայի Կեդր. վարչութեան քարտուղարը՝ Ա. Գրաճեան, որ նկարագրելէ ետք Երեւանի 2750ամեակի հանդիսութիւնները, խօսե–ցաւ նաեւ Նոր Հաճընի մասին։

Մէջ ընդ մէջ եղան երգ, արտասանու–թիւն եւ նուագ։ Տիկին Մահտեսեան՝ Լութակի ընկերակցութեամբ Արմենեանի, երգեց Հաճընի քայլերգը, Փշիկեան եւ Մ. Գրաճեան արտասանեցին երկու բա–նաստեղծութիւններ Թումանեանէ եւ Շի–րազէ։

Երեկոյթը փակուեցաւ «Կիլիկիա» երգ–ով։

Մ. ԳՐԱՃԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Փարիզի Հայկ. Թանգարանը (Ալբնիւ Փուչ) դնած է վաճա Սարգիսի (Ֆաչա–ուրեան) կարեւոր գործերէն մէկը՝ վաղս մասնաւոր ներշնչուած Արամ Ֆա–չառեանէ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆ՝ (341)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Տիկին Թ...ի տունը յաճախողները ե–ւեւելներ ըլլալով, ընտրելապոյն քաղա–քավարութեան մը հետ ընտիր եւ նուրբ ճաշակ ունէին։

Ակումբի սովորութեանց նեղլիկ էին ամէն տեսակ ներքութիւններ, որոնք բան իսկ չին ընկերութեան բարքը կը կազ–մին. բարք որ թէեւ թաղուած, սակայն կենդանի է դեռ։ Այս սովորութեանց մէկ քանին այլանդակ կ'երեւային, մանաւանդ խօսքի ընթացքին։

Հարեւանցի հմուտներ դուցէ պատառա–կան սովորութիւն կարծէին ինչ որ հնու–թիւն էր մեծ։ Զօրապետի կինը «տի–կին զօրապետուհի» կ'անուանուէր։

«Տիկին զնդապետուհի» բոլորովին ան–դրծածելի չէր։

Շնորհալի տիկին Տըլէօն անչուշտ ի յի–շատակ Լանկուիլ եւ Շըվրէօզ դքսուհինե–րու՝ իր Լչխանուհիի տիտղոսէն աւելի բարձր կը համարէր «տիկին զնդապետու–հի» տիտղոսը։

Տը Քրէզի մարքիզուհին նոյնպէս «տի–կին զնդապետուհի» կ'անուանուէր։

Այս պզտիկ երեւելիները Թիւիլըրիի պալատին մէջ թագաւորին հետ մտերմա–բար խօսելու առեն փոխանակ «ձեր վե–հափառութիւնը» ըսելու, երբորդ դէմքով միշտ «թագաւորը» ըսելու քաղաքավարա–կան նրբութիւնը հնարեցին, վասնզի «յա–փրշտակիչը» (Նափոլէոն) ազատած էր «Ձեր վեհափառութիւն» խօսքը։

Ակումբին մարդերը կը զատէին նաեւ մարդիկն ու իրերը։

Կը ծաղրէին զարը, հետեւաբար հարկ չէին զգար հասկնալու անոր ոչին. ամէնքն ալ իրարու զարմանք կը պատ–ճառէին. մէկը միւսին կը հաղորդէր որ–քան լոյս որ ունէր. Էվլիմէնիա Մաթիւ–ռազմէն ուսում կ'առնէր, կոյրը խուլէն տեղեկութիւն կը ստանար։

Անվաւեր կը սեպուէր այն ժամանակը, որ ազնուականներուն կոպկենց զաղթելէն ի վեր անցած էր։ Ինչպէս Լուի ԺԸ. ա–նոնց իշխած ըլլալու՝ Աստուծոյ չնոր–հիւ իր թագաւորութեան քանդուհինդ–

րորդ տարին հասած էր, նոյնպէս եւ վը–տարանդիներու ըստ իրաւանց՝ իրենց չափահասութեան քանդուհինդերորդ տա–րին նոր մտած ըլլալ կը կարծէին։

Ամէն բան ներդաշնակութիւն ունէր, չկար բան մը որ չատ ապրէր. խօսքը հագիւ թէ չունչ մըն էր. լրագիրը, որ սրահի ակումբներու հետ համամիտ էր, կարծես թէ պապիրոս մըն էր։

Երիտասարդները կային, բայց սակաւ ինչ մեռած էին։ Նախասենեակը կեցող սպասաւորներու համազգեստները ծերի համազգեստներ էին։ Բոլորովին անցե–լոյն վերաբերող այս անձերու ծառայու–թիւն ընողներն ալ իրենց տիրոջը պէս անցելոյն զաւակներ էին դլխովին։

Ասոնց ամէնքն ալ երկար ժամանակէ ի վեր ապրողի, եւ ներեզմանին հակա–ռակ յամառողի կերպարանք ունէին։

Պահպանել, պահպանում, պահպանո–ղական, զրեթէ այս էր անոնց ամբողջ բառարանը. խնդիրը լաւ հոտ ունենա–լուն վրայ էր։

Իրօք պատկառելի այս ակումբներուն կարծիքները հոտառէտ խունկեր ունէին, եւ իրենց տեսիլները «վէթիվէր» ըսուած առունկին հոտը կը բուրէին։ Մամիայի կը նմանէին անոնք։ Տէրերը զմռսեալ, սպա–սաւորներն ալ յարդապատ էին։

Արժանապատիւ պառաւ մարքիզուհի մը որ վտարանդի էր եւ անանկ՝ թէեւ մի–այն աղախին մը ունէր այլեւս, սակայն դեռ «ծառաներս» կ'ըսէր։

Ի՞նչ կ'ընէին տիկին Թ...ի ակումբը յաճախողները։ Անդրայլին էին անոնք։ Այս բառը թէեւ այսօր նշանակութիւն չունի, բայց անոր իմաստը չէ կորսուած տակաւին։ Բացատրենք անոր իմաստը։

Անդրայլին ըլլալ կը նշանակէ անդին երթալ։ Անդրայլին ըլլալ յանուն գահին, իշխանութեան դաւադանին, յանուն խո–րանին՝ քահանայապետական խոյրին վը–րայ յարձակիլ, բնականաբար ձիերուն վրայ խուժել, ըստ հերետիկոսներու ատիճա–նին,, կիզման հրակոյտը խթըծել, կուռքը յանդիմանել՝ նուագ կատպաչութեան համար, յարդելով հանդերձ նախատել, Պապին մօտ նուագ բարութիւն, արքային քով պակաս արքայութիւն եւ խաւարին մէջ ալ չատ լոյս նշմարել. յանուն սպի–տակութեան, ձերմակ կիճէն, ձիւնէն, կարապէն եւ չուչանէն զժգոհ ըլլալ, ի–րերուն պաշտպան կանդնիլ՝ պաշտպա–նութիւնը տանելով մինչեւ թշնամու–թեան, կողմնակից ըլլալ՝ կողմնակ–ցութիւնը տանելով մինչեւ հակառակու–թիւն։

Անդրայլին ոչին մասնաւորաբար վերա–հաստատութեան առաջին կերպարանքը կը յատկանչէ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պարսիկեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վէհանոյշ Դա – դանճեան եւ զաւակները, Մանուկեան ընտանիքը խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր մէկին :

Թաղումը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3ին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Շուազի – լը – Ռուայի վերելմանատան մէջ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի չրջանի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 17ին, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, չրջանիս ննջեցեալ բոլոր ընկերուհիներու հոգիներուն համար :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՈՒԹՐԵԱՆ :

Անոնք որ զործեցին եւ անցան.— Քիւրքճեան, Արզումանեան Քնարիկ, Յարու – թեան Եղսաբեթ, Ստեփանեան Ովսաննա, Ասլանեան Վարդուհի, Հայրապետեան Եղսաբեթ, Սահակեան Թամամ, Մու – րատեան Զապէլ, Մելիքեան Լուսաբեր, Ղարիպեան Ծաղիկ, Թօփուզեան Տուտու, Հայրապետեան Աննա, Մնարեան Սառա, Աւագեան Կիւլի, Պետրոսեան Մարիամ, Միքայէլեան Մարիամ, Գալայճեան Գո – հարիկ : Սանուհիները՝ Մանուկեան Լուսընթաց, Հայրապետեան Երանուհի, Հայրապետեան Աղնիւ : Ննջեցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին երուանդ Ճանկէօզեան 50 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգա – ւաճման Շաւարշ Նարդունիի եւ Ժիրայր Միսաքեանի յիշատակին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի առաւօտ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9·30ին Հայկ. յայտա – գիր՝ ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

եւ Ֆրանսայի հայկ. համայնքները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Կ. Խաչի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է ողբ. Սիրուն Միւղիքեանի մահուան քառասունքին առթիւ Այրի Տիկին Նէվրիկ Միւղիքեանէ եւ զաւակներէն հարիւր ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հայկ Միւղիքեանէ յիսուն, Տէր եւ Տիկին Փիլիճեանէ յիսուն ֆրանք :

×

Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարանը խոր չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Եդ. Գասեանէ 10 ֆր., Աբրահայի Հերոսներու Ճիանմաեա – կի հոգեհանգստեան առիթով Ֆ. Բ. Կա – մաւորներու Միութենէն 40, Տիկին Պօ – ղոսեանէ քսան, Տիկին Պալեանէ տասը, Շապուհ Մելիքեանի թաղման առիթով՝ Մ. Ծառուկեանէ քսան, Կ. Մարտիրոս – եանէ հինգ, Սարգիս Պօղոսեանի մահուա – նութեան առիթով՝ հօրմէն Մելքոնէ 100, Արամ Թէրզիպաշեանի հոգւոյն խաղա – ղութեան համար Տէր Ղազարեանի առ – թիւ Այրիէն Հ. Թէրզիպաշեանէ 50, Օր. Հ. Միսքճեանէ յիսուն, Խաչատուր Վար – դապետեանի քառասունքի հոգեհանգստ – եան առիթով զաւիչն քսան, Թիւթիւնեան ընտանիքէն տասը, Գ. Թիւթիւնեանէն 10 : Գրիգոր Պաղտասարեանի մահուան տա – րելիցի հոգեհանգստեան առիթով՝ Այ – րիէն ու զաւիչն Անտրէէն հարիւր, Ժ. Խալիրեանէն յիսուն, Մարկոսեան ընտա – նիքէն երեսուն, Վ. Տէր-Վարդանեանէն տասը, Ա. Պօղոսեանէն տասը : Վ. Արուստ – եանի թաղման առիթով Պ. Գալուստեա – նէն տասը, Տէր եւ Տիկին Համասեանէ տասը, Տիկին Մինասեանէ հինգ, Սիրուն Միւղիքեանի քառասունքին առիթով փո – խան հոգեհանգիստի Այրիէն Նեւրիկէն ու զաւակներէն հարիւր, Տէր եւ Տիկին Հ. Միւղիքեանէն յիսուն, Այրի Տիկին Միւ – ղիքեան եւ զաւակները նոյն առիթով Սէն Ռաֆայէլի Ծերանոցին կը նուիրեն հա – րիւր ֆրանք : Վ. Պապայեանի թաղման առիթով, Պ. Գալուստեանէ$ տասը :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Ց. Դ. Արղուբեան խումբին կողմէ
Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 կիրակի օր ժամը 13ին
ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատա – րաղի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա – տարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻ – ՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամնե – րէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի ա – րարողութեան :

Հ. Ց. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմ – բեր, ժամը 21ին :

ՋԱԻԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմ – բեր, ժամը 21ին :

ՀԱՑԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ – բեր ժամը 21ին :

ՎԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը Կիրակի 17 Նոյեմ – բեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, Կիրակի 17 Նոյեմ – բեր ժամը 18ին :

ԱԿՆՈՒՆԻ խումբ, Զորեքշաբթի 13 Նո – յեմբեր, ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ԶԱՎՈՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՒԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտ – նուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը :

ՀԱՑԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միու – թիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոյեմբերէն սկսեալ հայերէնի դասընթացքները վեր – սկսած են Ուրբաթ երեկոները ժամը 20– էն 21·30 Հայ Ուսանողաց Ոստանի դրա – դարանին մէջ, 57 Պուլվար Ժուռտան, Տի – կին Էլիզ Այվազեանի սիրայօժար հոգա – ծութեան տակ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան ա – ւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13– ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրա – հին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջոր – դով :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ ճոխ բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2.— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3. — Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4. — Օտար Գրականութիւն, փ.—Գրակա – նութեան լուսանցքին վրայ, 6. — Նշխարներ, 7.— Հայ կեանքը երէկ եւ այսօր, 8.— Հայաստան, 9.—Ար – ուեստի Աշխարհ, 10.— Սարէն – Զորէն, 11.— Երգիծանք – Ծիծաղ, 12.— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13.— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14. — Մահագրութիւն :

Գինն՝ Թղթակազմ 18 ֆրանք, լա – քակազմ՝ 22 ֆրանք, կանխիկ : Ստանալու համար անձամբ դիմել խմբագրութեանս :

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՒԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱՐՐԻՒ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Դաշնակահարուհի՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ. 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Զուարթ Կոստանեան Դպրոցա – սէրին կը նուիրէ տասը տոլար :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆԶՈՑՔ

Ի պատիւ Տիկին Էլլէն Բիւզանդի, նա – խաճեռնութեամբ կազ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները,
1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :
1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ – կայացում :
Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Մի՛չին տարիքի հայ կին մը կը փըն – տրուի ընկերութիւն ընելու համար : Բնակութիւն եւ ճաչ : Անձամբ դիմել «Յառաջ»ի :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

CONFECTION POUR HOMMES
mécanicien, veston peigné et petit pres-seur à mi-temps.

S'adresser : JIBERT
20, Rue de la Verrerie, Paris (4e).

ՑՈՒՇԱՏԵՏ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան – դամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15– ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունե – նայ նիւթական եւ բարոյական զեկուցո – մը վարչութեան միամեայ գործունէու – թեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով գայն փոխան ստացագրի, ե – կեղեցւոյ գրասենեակը :

ԿԱՊ. ԽԱԶԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Ց. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՅԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IX• —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
14
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI
14 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԱՐԻ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11362 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.362

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՋԻՆԱԴԱԴԱՐԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Ջինադադարի յիսնամեակը արտակարգ ալքով ոգեկոչուեցաւ Ֆրանսայի մէկ նալքէն միւսը :

Մասնաւորաբար բացառիկ հանդամանք պիտան մայրաքաղաքի հանդիսութիւն – ները, էնվալիտի ճառերէն, Նոթր Տամի զանգառնական աղօթքէն, Վէնսէնի զին – ուորական տողանցքէն, Անձամօթ Զին – ուորի մշտավառ բոցի արձարծումէն մինչեւ պիչերային նուագն ու լուսաւոր – ութիւնները :

Ֆրանսական ձայնասփիւռը Նոյեմբեր 11ի երեկոյեան ցոյց տուաւ 1914 – 18ի պատերազմին ղլխաւոր դրուագները, յաղուած զանազան պետական – զինուո – րական ժամանակակից վաւերական ազ – դիւներէ :

Երկդները վերյիշեցին լրեննց երիտա – սարդութեան օրերու զարհուրելի դէպքե – րը, որոնցմէ հրաչքով էին ազատած : Երիտասարդները ծանօթացան աշխար – հագրծան առաջին պատերազմի անլուր արկածիքներուն, որոնց երկրորդ տպա – գրութիւնը, աւա՛ղ, պիտի չհնայուէր ի – րենց :

Եւրոպայի մէջ ամէնէն աւելի տուժողն էր եղած Ֆրանսա, որուն դէմ ուղղած էր զինուորապաշտ Գերմանիա իր բանակ – ներուն եւ հրամանատարներուն ընտիր – ները :

Գէնիքա առաջին յարձակումին են – թարկուած՝ հերոսաբար դիմադրած էր, սակայն չէր կրցած արգիլել գրաւումը Ֆրանսական հողին, որուն վրայ տեղի պիտի ունենային զլխաւոր կռիւները, ամբողջ չորս տարի :

Մանկի զոյգ ճակատամարտները եւ Վերդէնի անմոռանալի հերոսամարտը գոհունակով պիտի գարդարէին ճակա – տը Ֆրանսայի, որուն հանճարեղ մէկ զաւակը՝ մարշէյալ Ֆոշ՝ իրրեւ ընդհա – նուր հրամանատար գաշնակից ուժերուն՝ 1918ի աշնան ջախջախիչ պարտութեան պիտի մատնէր Հինդէնպուրկի եւ Լիւ – տէնտորֆի «անպարտելի» նկատուած բա – նակները եւ Ծունկի պիտի բերէր մեծա – գոյն թագաւորը, որ ապրելով Ամերիկացիք նախա – պատերազմեան ատենէն վարակուած վիլհելմ Բ.ը :

Մէկուկէս միլիոն զոհ էր տուած Ֆը – րանսա ռազմադաշտերուն վրայ, իր երի – տասարդութեան ծաղիկը : Բազմաթիւ գիւղ ու բարգաւաճ քաղաքներ, տասնեակ հազարաւոր գիւղեր ու աւաններ քարու – քանդ կին եղած : Այնթիւ, անհամար ըն – տանիքներ սուգի կին մատնուած : Այրի – ներն ու որբերը բանակ կը կազմկին :

Ջինադադարը փայլուն հեռանկարներ կը բանար յաղթական Ֆրանսայի առջեւ՝ վերջ տալով Թնդանօթի որոտներուն :

Հպատակի, օդանաւի, գնդացրի, հր – րացանի ու սուինի փոխարէն վերապրող Ֆրանսայի երիտասարդը ձեռք կ'առնէր բահն ու բրիչը, վերաշինելու համար իր աւերուած տունը : Նոր բոյն, նոր տնտե – սութիւն կազմելու, ընտանեական աշ – խատանքի նուիրուելու հաստատ առա – ջադրութեամբ :

Որքան մեծ կին եղած պատերազմին պատճառած մարդկային զոհերն ու նիւ – թական աւերները, այնքան մեծ եղաւ 1918ի նոյեմբերեան յաղթանակին առթած ուրախութիւնն ու սրտի զոհունակութիւ – նը : Մանաւանդ՝ հպարտութիւնը :

Թուական բանակներու պարտութիւնը Մարնէի ճակատամարտներուն մէջ եւ Ֆլանդրեան ճակատներուն վրայ, յետոյ բոլշե – վիկեան յեղափոխութիւնն ու արեւելեան հարպատեաններու վրայ, յետոյ բոլշե – վիկեան յեղափոխութիւնն ու արեւելեան ճակատին փակումը գերման բանակներու ամբողջ ուժը կ'ուղղէր Ֆրանսայի վրայ, ուր Անգլիացիք ու Ամերիկացիք նախա – ձեռնութիւն կ'ընծայէին ի – նքնաշարժ դաշնակցին :

Միայն գերմանական ճակատին վրայ չէր սահմանափակուած սակայն զոհողու – թիւնը Ֆրանսայի զինուորին, որ պատ – րաստակամ կը վազէր հոն, ուր գաշնա – կից պետութենէ չհոը կը պահանջէր :

1915ին Ֆրանսական նաւատորմն ու զինուորները մասնակցեցան Տարտանէլի արիւնալի կռիւներուն :

1918ին հայկական (Արեւելեան) Լեգէ – ոնը Ֆրանսայի սպաներու հրամանին տակ կռուեցաւ Պաղեստինի ճակատին վրայ (Արաբա) :

Նոյն տարին զօրավար Ֆրանշէ տ'Էսպէ – րէյի արեւելեան բանակը Մակեդոնիայէն ընդհ. յարձակողականի անցաւ աւստրու – հունգարական եւ պուլկարական բանակ – ներուն դէմ, պարտութեան մատնելով Գերմանիոյ երկու զինակիցները, որոնք անկատ զինադադար կնքեցին Պերլինի զինուորապաշտներու անձնատուութե – նէն առաջ :

Ֆրանսայի զինուորը պիտի չարունա – կէր արիւն թափել Զինադադարէն վերջ ալ, զբաւեալ երկիրներու, մասնաւորա – պար Կիլիկիոյ մէջ, զոհ՝ Թուրքերու դա – ւադրական եւ զաւճանական գործողու – թեանց :

Ֆրանսական հեռատեսիլը Նոյեմբեր 11ի զիչեր չմոռցաւ անցողակի յիչել նաեւ մեր «փոքր ազգ»ն : Ցոյց տուաւ ցնցո – տիներ հագած Հայեր, որոնք 1918 Օգոս – տոսին Բաղուի մէջ կամաւոր կը զրուէին անգլիացի զօրավար Տընսթըրվիլի կողմէ, կռուելու համար Թուրքերուն դէմ :

«Հայերը մահամերձ հիւանդ միայն պէտք է ըլլային՝ մերժելու համար կա – մաւոր արձանագրութիւնը, որովհետեւ Թուրքերը 1915ին եւ 1916ին ջարդած էին իրենց ազգը», բացատրեց խօսնակը :

Աւելին արժանի էինք անչուշտ, իրրեւ « փոքր գաշնակից» : Բայց զոհ ըլլանք այսքանով ալ :

Ջինադադարի յիսնամեակին առթիւ հայկական ջարդերուն հրապարակաւ ո – գեկոչումը ցոյց կուտայ թէ աչխարհ չէ մոռցած զեռ ցեղասպան Թուրքին Մեծ ոճիրը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Անակնկալօրէն, ելմտական նախարա – րը՝ Օրթոլի մամուլի ասուլիս մը տուաւ երեքչաբթի իրիկուն եւ հաղորդեց թէ կառավարութիւնը կարգ մը միլոցներ ձեռք առած է դրամական դեռնի վրայ : Այսպէս դրամը կը սպէ, այսինքն դրա – մատուները չատ աւելի դժուար վոխա – տուութիւններ պիտի ընեն, Էսխոնթի սակը հինգէն վեց առ հարիւրի կ'անցնի եւ դրամատուներու ունեցած հնչուն դր – րամներու մէկ մասը «կը սառի» , այսին – քըն պէտք չէ դործածուի :

Կը կարծուի թէ այս միլոցները ձեռք կ'առնուին դլխաւորաբար առաջքն առնե – լու համար Ֆրանսական դրամադլուխնե – րու եւ նոյնիսկ դրամի «արտադրութին» , որ Յունիսէն ի վեր երթալով աւելի ծա – ւալ ստացած է : Այս ձեւով կառավարու – թիւնը կ'ուզէ նաեւ առաջքն առնել ֆը – րանքին արժեզրկումին զոր սակայն ո – մանք կը չարունակեն անխուսափելի դտնել :

Ամերիկացիք չատ զոհ են ձեռք առնը – ւած այս միլոցներէն, տրուած ըլլալով որ Ֆրանքի պաչտպանութիւնը կը ծառա – յէ նաեւ տոլարի պաչտպանութեան իսկ Ֆրանսական կարգ մը չրջանակներու հա – մաձայն, չատ ուշ տրուեցան այս որո – շումները, որոնք անհրաժեչտ էին , ար – դէն Յունիսին :

րենց դաչնակցին :

Միայն գերմանական ճակատին վրայ չէր սահմանափակուած սակայն զոհողու – թիւնը Ֆրանսայի զինուորին, որ պատ – րաստակամ կը վազէր հոն, ուր գաշնա – կից պետութենէ չհոը կը պահանջէր :

1915ին Ֆրանսական նաւատորմն ու զինուորները մասնակցեցան Տարտանէլի արիւնալի կռիւներուն :

1918ին հայկական (Արեւելեան) Լեգէ – ոնը Ֆրանսայի սպաներու հրամանին տակ կռուեցաւ Պաղեստինի ճակատին վրայ (Արաբա) :

Նոյն տարին զօրավար Ֆրանշէ տ'Էսպէ – րէյի արեւելեան բանակը Մակեդոնիայէն ընդհ. յարձակողականի անցաւ աւստրու – հունգարական եւ պուլկարական բանակ – ներուն դէմ, պարտութեան մատնելով Գերմանիոյ երկու զինակիցները, որոնք անկատ զինադադար կնքեցին Պերլինի զինուորապաշտներու անձնատուութե – նէն առաջ :

Ֆրանսայի զինուորը պիտի չարունա – կէր արիւն թափել Զինադադարէն վերջ ալ, զբաւեալ երկիրներու, մասնաւորա – պար Կիլիկիոյ մէջ, զոհ՝ Թուրքերու դա – ւադրական եւ զաւճանական գործողու – թեանց :

Ֆրանսական հեռատեսիլը Նոյեմբեր 11ի զիչեր չմոռցաւ անցողակի յիչել նաեւ մեր «փոքր ազգ»ն : Ցոյց տուաւ ցնցո – տիներ հագած Հայեր, որոնք 1918 Օգոս – տոսին Բաղուի մէջ կամաւոր կը զրուէին անգլիացի զօրավար Տընսթըրվիլի կողմէ, կռուելու համար Թուրքերուն դէմ :

«Հայերը մահամերձ հիւանդ միայն պէտք է ըլլային՝ մերժելու համար կա – մաւոր արձանագրութիւնը, որովհետեւ Թուրքերը 1915ին եւ 1916ին ջարդած էին իրենց ազգը», բացատրեց խօսնակը :

Աւելին արժանի էինք անչուշտ, իրրեւ « փոքր գաչնակից» : Բայց զոհ ըլլանք այսքանով ալ :

Ջինադադարի յիսնամեակին առթիւ հայկական ջարդերուն հրապարակաւ ո – գեկոչումը ցոյց կուտայ թէ աչխարհ չէ մոռցած զեռ ցեղասպան Թուրքին Մեծ ոճիրը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Օրը Օրին

ԱՐՈՒԵՍՏ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ

Փիլիսոփաները, բանաստեղծները ի՛նչ կ'ուզեն ըսեն քերթողական արուեստի մասին. մեր կարծիքը հետեւեալն է :

Առաջին պայման՝ ներչնչման տուն ու – ղղ առիթ մը պէտք է գտնես, եւ, ի բա – րեբախտութիւն հայ բանաստեղծութեան, առիթները չեն պակսիր, մանաւանդ...

Մանաւանդ եթէ բանաստեղծ չես՝ ա – ռիթները չեն պակսիր քեզ բանաստեղծ ընելու եւ հռչակելու . կը բաւէ որ այս օրերուն գտած ըլլաս Հայաստան հրա – ւիրուելու ճամբան, այսինքն՝ լեղուն, որ պէտք է բարբառած ըլլայ ... ոտանաւո – րով :

Ենթադրենք, օրինակ, թէ Երեւանի 2750ամեակն է, եւ «ոտքով» բարբառե – լով հասար Երեւան, անչուշտ իրրեւ հը – րաւիրեալ բանաստեղծ :

Ահա՛ առիթը ստեղծադործական նոր երկունքի մը : Երբ առիթը կայ՝ կարելի չէ բանաստեղծ ըլլալ եւ ամուլ մնալ :

Բայց ի՞նչպէս սկսիլ բանաստեղծու – թիւնը : Շատ պարզ է : Հաչուենք թէ ե – րեք օր է որ Երեւան կը գտնուիս : Այն ա – տեն... ձեռքդ բռնող կո՞յ . ա՛ռ գրիչը եւ երինէ՝

Երազի՞ մէջ, ֆո՞ւն, թէ արթուն կուգամ
ման
Պուրակներէն, ճամբաներէն լուսաւոր :

Բայց չատ դիտելիք կայ, խելացնոր ե – րանուութեամբ կը շուարիս (հօ լա լա՛...) եւ հարց կուտաս սանկ, յուզուած չեչտով մը.

Ա՛յս, ո՞ւր վագեմ, ո՞ւր կանգ առնեմ ,
Երեւան ,
Ո՞ր ժամերուն դիտեմ Մասիսն ու Սեւան,

եւ կամ՝ ցաւագին, սիրահարածի հովով մը՝

Ո՞ր սեւաչուխ տղուդ համար ներչնչուիմ,
Ո՞ր նագելի պարմանուհիդ համբուրեմ :

Ըսինք թէ Երեւանի մէջ ես. փառք Աս – տուծոյ անդամալոյծ չես, ոտքերովդ կը քալես, աչքերովդ կը դիտես , սիրտ ու – նիս՝ կը ներչնչուիս (թեպէտ ունենայիր՝ չներչնչուէիր), ականջներովդ ալ կը լսես անչուշտ : Շատ իրար անցնելու, դլուխ յոդնեցնելու պէտք չկայ . պատգամի նը –ման արձակէ՝ ինչ որ կը լսես ձայնաս – փիւռէն.

Ձայնասփիւռէն՝ կ'երգէ ձայն մը
սիրազեղ ...
Օ՛, մեղեդին յուզումնածոր, պաշտելի...
Կոմիտասն ու Սայաթ–Նովան ամէն տեղ
Ինձ հետ կ'ապրին, շունչի նման կենսական :

Այսքանով կրնայիր վերջացնել, բայց հոդ չէ՛, չարունակէ : Ոտանաւորդ որքան չատ «ոտք» ունենայ՝ այնքան յարգը կ'ա – ւելնայ : Եւ քանի որ Երեւանով սկսար , եկուր Երեւանով ալ վերջացուր : Բանաս – տեղծին սիրտը մեծ կ'ըլլայ, տիեզերքը իր մէջ ընդունելո՛ւ չափ մեծ.. դո՛ւն, հոգ չէ՛, հայրենասէր եղիր եւ ընդունէ մե՛ր երկերը միայն. ու եզրակացուր.

Ե՞ս եմ եկեր, իջեւաններ հողիդ վրայ ,
Թէ դուն յանկարծ ֆո լիներո՛վ ,
լեռներով
Սրտիս մէջ եւ լեցուեր, երկի՛րս
հնամեայ ,
Ինձ հետ լուծուեր՝ լոյսի նման հոգեթով :

Հիմա, վերջացնելէ ետք, կրնայ պա – տահիլ որ մէկը ելլէ ըսէ քեզի, թէ, ե – կուր մի՛ ըներ. սա եղաւ. աւելի լաւ չէ՞ր՝

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՅՃԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԻԼԱՆՕ (Հեռաձայնով).— Միլանոյի մէջ հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէսը կը հասնի իր վախճանին : Փակումը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Նոյեմբեր 16ին : Այս առիթ – ծրագրուած էին քանի մը հանդիսութիւն – ներ : Հինգչաբթի, Նոյեմբեր 7ին, Սոչի – էթա ճարտարի ոսկեզօծ սրահին մէջ , հրապարակային դասախօսութիւն մը տե – ղի ունեցաւ հոծ եւ ընտիր բազմութեան մը ներկայութեան , որու ընթացքին նախ խօսեցաւ ճարտարապետ Ալփակօ Նովելլօ՝ Պորհ. Հայաստանի յուշարձաններու մա – սին, իսկ Հռոմի առաքելութեան մաս կազմող Փրոֆ. Քունէօ խօսեցաւ Թրքա – հայաստան գտնուող յուշարձաններու մասին :

Ուրբաթ առաւօտ, Նոյեմբեր 15ին, Մի – լանօ կը ժամանէ Հռոմի խորհրդային դեսպանը ընկերակցութեամբ դեսպան – տան քարտուղար՝ Պ. Գ. Ազայեանի, այ – ցելելու համար ցուցահանդէսը : Իսկ նոյն իրիկունը, Ֆամիլիա Մենեկինա սրահին մէջ, Ֆրանսերէն պիտի դասախօսէ Փա – րիզէն մասնաւորաբար հաւիրուած ճար – տարապետ՝ Փրոֆ. Լաուար Իւթիւճեան , նիւթ ունենալով «Հայկ. ճարտարապե – տութիւնը Ուրարտուէն մեր օրերը» : Շա – բաթ իրիկուն ցուցահանդէսի փակման առիթիւ պաչտօնական ճաչ մը տեղի կ'ու – նենայ ի պատիւ Միլանոյի երեք ճարտա – րապետներուն եւ պաչտօնական հիւրե – րուն, մասնակցութեամբ գանազան հայկ. կազմակերպութեանց եւ զաղութին ան – դամներուն :

Երեքչաբթի իրիկուն իտալական հե – ռատեսիլը իր իտալական քրոնիքներ ղե – ղարուեստական յայտագրին մէջ եօթը վայրկեան նուիրեց հայկական ճարտարա – պետութեան ցուցահանդէսին որուն գա – նազան նկարները ցոյց տալով, խօսնակը հակիրճ պատմականն ըրաւ Հայ ժողո – վուրդի, չեչտելով անոր կրօնական զգա – ցումները : Խօսեցաւ հայ ճարտարապե – տութեան մասին ակնարկելով այն աւան – դութեան, որու համաձայն Լ. Տա Վինչի պատմական կռիւներ ըրած ճամբորդու – թեան ընթացքին ներչնչուած է հայկա – կան կամարէն : Վերջաւորութեան ցոյց տրուեցան խաչքարերու զեղեցիկ նմոյշ – ներ եւ խօսնակը եզրակացուց , ըսելով. « Խաչի խորհրդանչանը յաճախ կ'երեւի հայ ճարտարապետութեան մէջ եւ Հայ Եկեղեցին իր հաւատացեալներուն կ'ըսէ՝ ուր որ խաչ մը կայ, հոն մարիր եւ աղօթէ՛» :

Հ. Բ.

որ հանդիսատ ձգէիր Երեւանը, ձգէիր այն – պէս անոյշ ու բանաստեղծական՝ ինչպէս որ է, թէ տեսածներդ երթալիր ուղած մարդուդ պատմէիր, թէ բանաստեղծու – թիւն զրել ամէն մարդու եւ ... կնոջ ու – տելիք ապուր չէ, եւայլն, եւայլն : Բայց թո՛ղ տուր. ականջ մի՛ կախեր. դուն մեզի մտիկ ըրէ, քերթողական արուեստի մասին տարբեր է մեր կարծիքը :

Գրածդ փառաւոր է, փառաւո՛ր... եւ կը մնայ տարապրել : Պիտի ըսէի թէ չտարապրես ալ բան չի փոխուիր, եթէ արդէն տարապրուած չըլլար Երեւանի 2750ամեակին նուիրուած «Երեկոյեան Ե – րեւան»ի բացառիկ թիւին մէջ, այդ տա – կաւոր արտատահմանէն յատկապէս հրա – ւիրուած մէկու մը կողմէ՝

Որ քեզմէ առաջ՝
Հոն էր փութացած :
Կը տեսնե՞ս . ես ալ բանաստեղծ դար – ձայ :

ԱՐՏԱՁ

ՀՆԱԴԱՐԵԱՆ ԱՐԱՐԱՏԸ

ՄՄԲ.— « Գարուն » ամսագիրը, (Երեւան), թարգմանաբար հրատարակած է Թահսին Էսգիւզի այս յօդուածը՝ Ուրարտուի ամրոցներէն մէկուն մէջ կատարուած հնագիտական աշխատանքներուն եւ ձեռք ձգուած յաջողութիւններուն մասին :

Ամսաթերթին խմբագրութիւնը յիշեալ յօդուածին կապակցութեամբ տեսակցած է պատմական գիտութիւններու doctor Յարութիւն Մարտիրոսեանի հետ, եւ ունեցած անոր մեկնաբանութիւնը :

Գաղափար մը տուած ըլլալու համար Ուրարտուի անցեալի մեծութեան մասին, կը հրատարակենք վերոյիշեալ յօդուածը, իսկ յաջորդիւ՝ հայ հնագիտին մեկնաբանութիւնը :

×

Արարատ երբայերէն բառը ծանօթ է իրրեւ լերան անուն, որու կատարին հանդչած է Նոյի Տապանը, Աստուածաշունչին մէջ յիշատակուած ջրհեղեղին ժամանակ : Նուազ ծանօթ է այն իրողութիւնը, որ Թուրքիոյ արեւելեան սահմանին վրայ գտնուող եւ 5156 մեթր բարձրութիւն ունեցող Արարատ լեռը աշխարհագրական հեղբոնը եղած է լեռնաշխարհի թագաւորութեան, որ հին աշխարհի գլխաւոր պետութիւններէն մէկն էր : Այս թագաւորութիւնը անհետացաւ Ք. Ա. վեց հարիւրին, ժառանգ ձգելով ճարտարապետական եւ արուեստի բազմազան կոթողներ : Այս թագաւորութիւնը գլխաւորապէս յայտնի դարձաւ ասորեստանցիներու գրութիւններուն մէջլոգով : Ասոնք սկիզբը Ուրարտուի գլխաւոր հակառակորդներն էին, սակայն յետագային դարձան անոր դաշնակիցները : Անոնց լեզուին մէջ թագաւորութիւնն ու անոր կեդրոնական լեռը ունին անուն մը, որ սեպագրէն կապուած էր երբայերէն Ուրարտուարի բառին հետ : Այսօր այդ թագաւորութիւնը ընդհանրապէս կը կոչուի Ուրարտու, որ Ուրուատրի բառին տարբերակը ըլլալով աղաւաղուած ձեւն է :

Հիւսիսէն եկող նուաճողները կործանեցին Ասորեստանն ու Ուրարտուն (Ք. Ա. Երկրորդ դարու վերջերը), հրկիզեցին այդ լեռնաշխարհի թագաւորութեան քաղաքները : Վերջին պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուեցաւ ամրոց մը Արեւմտեան Ուրարտուի մէջ, որ շատ լաւ վիճակի մէջ մնացած է : Կատարուած պեղումներու շնորհիւ, ներկայիս հնարաւոր է բանական մանրամասն կերպով բնութագրել այդ թագաւորութեան մշակոյթը :

Պեղումներու վայրը կը կոչուի Ալթին-Թեփէ՝ «Ոսկէ բլուր» : Արարատէն մօտ 4 հարիւր քմ. դէպի արեւմուտք, ներկայ Թուրքիոյ Երզնկա քաղաքին մէջ դըտնուող բլուր մըն է, որ ունի 65 մեթր բարձրութիւն եւ 195 մեթր երկարութիւն : Երեսուն տարի առաջ այտեղ պատահաբար գտնուած դամբարանի մը մէջ գտնուեցան ուրարտական զանձեր, որոնցմէ ամէնէն լաւերը փոխադրուեցան Անգարայի ազգային թանգարանը : Անկէ ետք պեղումները չհատարուեցան մինչեւ 1956, երբ նորէն պատահաբար գտնուե – ցաւ երկրորդ հարուստ դամբարան մը : Այս երկրորդ դամբարանը դրաւեց ուշադրութիւնը Թրքական պատմական հատ – տաւութեան եւ Թուրք կառավարութեան հնութիւններու եւ թանգարաններու վարչութեան : 1959էն սկսեալ, ամէն տարի վերոյիշեալ երկու հիմնարկութիւնները հովանաւորած են Ալթին – Թեփէի պեղումները, զեկավար ունենալով այս յօդուածին հեղինակը :

Ութ տարիներու աշխատանքի ընթացքին բացուեցաւ հատատիպ պալիսպը (որու չնորհիւ բլուրը վերածուած էր քանչելի ամրոցի մը՝ Ուրարտուի արեւմուտքը), իսկ պարիսպէն դուրս՝ դերեզմանատուն մը : Հողաշերտէն մաքրուած ամրոցին մէջ գտնուեցան մնացորդները մառաններու, պալատ–տաճարի եւ մեծ ընդունարանի մը : Մնացած են վառ գոյներով զարդարուն որմնանկարի մը բազմաթիւ բեկորները, որոնք առեն մը զարդարած են հիւրասրահին պատերը :

Ամրոցին եւ դերեզմանատան մէջ գըտնուեցան անագապղինձէ, երկաթէ, ազնիւ մետաղներէ, փղոսկրէ, քարէ, փայտէ պատրաստուած ուրարտական իրեր, որոնք ուրարտացի արուեստագէտներու դեղագիտական յղացումներուն արդիւնքն են :

Գերեզմանատան դամբարաններուն մէջ գտնուած հարուստ առարկաներու քանակը ցոյց կուտայ, որ հոն թաղուածները ազնուականներ եւ կամ գոնէ մեծ հարստութեան եւ կարողութեան տէր բարձրաստիճան դիւանագործականներ էին : Իւրաքանչիւր դամբարան կը ներկայացնէ փոքր չափերու վերածուած իրական տան մը կրկնօրինակը : Պատերը ունին խորշեր, ուր դեռեղուած են յուղարկաւորութեան վերաբերեալ իրեր, սենեակներու միջեւ (սովորաբար երեք) գտնուող մուտքերը խնամքով փակուած են մեծ սալաքարով : Իւրաքանչիւր դամբարանի մուտքը ծած – կուած է քանի մը մետր խճաքարով : Կը – տուրը, որ կառուցուած է քարէ մեծ գանգուածներով, ծածկուած էր խճաքարի շերտով եւ անկէ ետք՝ հում աղիւսի շերտով : Բացայայտ է, որ տեղացիները ամէն բան ըրած են, որպէսզի դամբարանները չթալուին եւ չկողոպտուին :

Դամբարաններուն մէջ, մեծ մասամբ, գտնուած են մկկական դիակ, զեռեղուած քարէ կամ փայտէ չքեղ դագաղի մէջ (միայն քանի մը հատին մէջ գտնուած են կնոջ եւ տղամարդու կմախքները միա – սին) : Ննջեցեալը հագցուած է վայելուչ կերպով : Կնոջ դամբարանին մէջ գտնուած են ոչ միայն կնոջական զգեստ, յաճախ զարդարուած ոսկէ մեծ կոճակներ – րով, այլ նաեւ ոսկիէ, արծաթէ եւ թանկարժէք քարերէ պատրաստուած զար – դեղէն : Մարդոց հետ սովորաբար թաղուած են անագապղինձէ եւ երկաթէ պատրաստուած զէնքեր : Դամբարանները կահաւորուած են ոսկեզօծ եւ արծաթապատ աթոռներով, դահաւորակներով եւ սեղաններով, որոնց ոտքերը անագապղինձէ ձուլածներ են եւ կը պատկերացնեն ցուլի կճղակներ կամ առիւծի թաթեր : Ոտքերը յաճախ ամրացուած են խաչաձեւ փայտէ ձողերով՝ զարդարուած անագապղինձէ պարոյրներով : Սենեակներուն մէջ կան նաեւ պղինձէ կաթսաներ, զրուած եռոտանիի վրայ եւ զարդարուած ցուլի գլուխներով : Գտնուած են նաեւ ոսկիէ, արծաթէ, երկաթէ, քարէ, կաւէ եւ փըղոսկրէ պատրաստուած զանազան ուրիշ իրեր :

Դամբարաններէն մէկուն մէջ գտնուեցաւ մարտակառք մը՝ լրիւ ձիասարքով, աչքակալներով, անագապղինձէ սանձերով, ղնչակալներով, ծայրերը զարդարուած ցուլերու, ձիերու եւ արծիւներու գլուխներով : Ասոնցմէ զատ գտնուած են մեծ թիւով սկաւառակներ եւ անագապղինձէ զօտիներ՝ զարդարուած երկրաչափական նախշերով կամ կենդանիներու, մարդոց եւ հաստուածներու պատկերներով : Ուրարտական կրօնական արուեստի եղակի օրինակ եւ մօտաւորապէս 8·75 սմ. տրամագիծով անագապղինձէ սկաւառակ մը, որ կարեւոր բանալի մը կը հանդիսանայ յունական գրութիւններէն մէկուն ծագումը պարզելու համար : Հոն պատկերացուած է սրընթաց թեւաւոր ձիու մը վրայ նստած, երկար պատմուճան հագած հաստուած մը : Ասիկա շատ հաւանաբար Բեզասի նախատիպարն է :

Ամրոցին պահեստներուն չափերը եւ պարունակութիւնը ցոյց կուտան ուրարտական թագաւորութեան տնտեսական կարողութիւնը եւ ռազմական ուժը : Այս բլուրը եղած է Ուրարտուի կարեւոր պահակատեղերէն մէկը, քանի որ անոր գերեզը թոյլ կուտար իշխելու արեւելքէն դէպի Փոքր Ասիայի կեդրոնը տանող երկու լեռնացքները եւ հսկելու արեւելք – ա – րեւմուտք հաղորդակցութեան ուղիները : Հետեւաբար պէտք է պատրաստ ըլլար, որպէսզի պաշարումի պարագային կարողանար դիմանալ : Այս իրողութիւնը կը հաստատեն երկու ընդարձակ պահեստներու մէջ բացուած գետնին մէջ գիտով չափ թաղուած հսկայ կարասներու շարքերը : Կարասներուն վրայ կան նշանագրեր, որոնք գոյց կուտան իւրաքանչիւրին պարունակութիւնը եւ չափը : Այս արձանագրութիւնները դեռ վերծանուած չեն : Պահեստարաններէն մէկը կը պարունակէ 90 կարաս, որոնց մէջ կարելի էր պահել 159 հազար լիթր դինի : Վանի լիճին չորքանին մէջ գտնուած արձանագրութիւն մը կը յիշատակէ, թէ ուրարտական հոյակապ մառաններու 249·700 լիթր դինի պահելու կարողութիւն ունէին :

Ալթին–Թէփէի 11 մեթր հաստութեամբ արտաքին պարիսպները բաւարար ապացոյց են որմնադրութեան մէջ ուրարտացիներու ունեցած ճարտարութեան մասին : Պարիսպին յղկուած քարերէն քանի մը հատը կը կշռեն քառասուն թոն, սակայն յաջողած էին քարերը հարթակերպի մակերեսէն 61 մ. բարձրացնել եւ զանոնք հաստատել ճիշդ իրենց տեղերը : Ամրոցին ներսը գտնուող երկու զլխաւոր շինութիւններու մնացորդները ցոյց կուտան ուրարտական ճարտարապետութեան բարձր աստիճանը : Շինութիւններէն մէկը՝ պալատ – տաճարը, բաղկացած է երկու մասէ : Մէկ մասին մէջ կը գտնուին վարչական եւ բնակելի չէնքերը եւ մեծ դահլիճը : Միւս մասը կը կազմէ մօտ 36,5 քառ. մեթր տարածութեամբ բակը, որ եղած է ներքին տաճարը : Հոս գրուած էին գահաւորակը եւ Խալդիի՝ արական սեռի չաստուածուհի արձանը, որ կը գլխաւորէ ուրարտական պանթէոնը : Տաճարին բաց բակը չլքապատուած էր սիւնասրահով :

Տաճարը մօտ 14 քառ. մեթր է եւ 4,5 մ. հաստութեամբ պատեր ունի : Տաճարին մէջ գտնուած են բազմաթիւ իրեր : Ուրարտական արուեստի գլուխգործոց է նատած առիւծի փղոսկրէ արձանիկը : Գաղանին յօնքերուն, աչքերուն եւ նոյնիսկ քիթին չուրջը ծալքերու իւրաքանչիւր մանրամասնութիւն կատարելագէտ կ'արտայայտէ անոր մոլեգնած տրամադրութիւնը : Ուրիշ գլուխգործոց մըն է տաճարին սիւնասրահին մէջ գտնուած փղոսկրէ եղջերուին բարձրաքանդակը, որ գլուխը եւ գարձուցած՝ կը նայի ծառին : Երբազէղ եւ իրապաշտ ոճով քանդակուած այս արձանիկը ուրարտական արուեստի անծանօթ նմոյշ մըն է : Կէս – դանիին փղոսկրէ մարմինին վրայ կան փոսիկներ, որոնց մէջ նախապէս գետեղուած էին ոսկիէ կամ թանկարժէք քարերու հատիկներ :

Տաճարին ներսը եւ անոր կից պալատական շինութիւններէն մէկուն պատերը զարդարուած էին որմնանկարներով, իսկ դուրսի բակը ծածկուած էր խճանկարով : Պատկերներու գրուագներուն մեծ մասը՝ վարդաձեւ զարդերը, թեւաւոր, գեր – մարդկային կերպարանքները եւայլն, ուրարտացի նկարիչները փոխ առած են Ասորեստանցիներէն : Ասոնցմէ երկուքը սակայն ուրարտական են : Ասոնցմէ մէկուն մէջ առիւծը ծածուկ կը նայի եղէրուին : Միւսին մէջ՝ առիւծը իր երախին մէջ կը պահէ եղջերուի մը անզօր մարմինը : Երկու տեսարաններն ալ ներկայացուած են կենդանի ոճով :

Հիւրասրահի ճարտարապետութիւնը աւելի նշանակելի է, քան որմնանկարչական արուեստը : Ընդունելութեան սրահը հնադարեան Պարսկաստանի արքայական պալատներու հիմնական մասը կազմող մը կը յիշեցնէ, որ ուրարտական ճարտարապետութեան ազդեցութեան տակ էր :

Ալթին–Թէփէի պեղումները կը շարունակուին :

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ՍԿՋԲՈՒՆՔԻ ՄԱՐԴԸ

— Ընդունեցէք որ չեմ կրնար : Դուք էք ամէն օր քարոզողը, որ օրինաւոր մարդը պէտք չէ չեղի իր սկզբունքներէն :

— Ճիշդ է, կը քարոզեմ :

— Ի՛նչ, ես ալ ձեր քարոզին կը հետեւիմ :

— Մնացէ՛ք բարով :

— Դադրեցէք իրարու մէջ ուտելէ, հաշտուեցէք : Դուք չիտէի չիտակ կը հայհոյէք մէկ մէկու : Ես ծնունդէս թշնամի եմ հայհոյանքներու եւ նախատինքներու :

— Մնացէ՛ք բարով :

Հիւրը գնաց եւ Պ. Պաղտասարն այս անգամ երկու ուրախութիւն ղգաց : Նախ՝ որ նորէն իր քսակին ազատեց, երկրորդ՝ որ խմբապետին լաւ դաս մը տուաւ, պարտաւելով փոխադարձ հայհոյանքները, բայց խոհոյն յիշեց թէ ինք օր չանցնիր որ առտը անոր չհայհոյէ, մանաւանդ կնոջը : Եւ այնպիսի՛ հայհոյանքներով, որոնց նմանը երբէք չէր կարացեր լսած ականջները մէջ :

Դարձեալ չաթթի մը անցած, եկաւ երրորդ հիւր մը : Այս անգամ Պ. Պաղտասարի վաղեմի բարեկամներէն մէկը :

— Գիտե՛ս, բարեկամ, քեզի երկար ու բարակ բացատրելու պէտք չունիմ թատրոնին նշանակութիւնը : Փա՛ռք Աստուծոյ, դուն երկար տարիներ ապրած ես Մոսկուա, Պեռերբուրգ եւ Փարիզ : Տե – սեր ես Եւրոպայի բոլոր թատրոնները, տեսեր ես լուսաւորուած աղղերը ո՛րքան կը սիրեն իրենց ազգային թատրոնները : Ուրեմն, ներէ որ ուղղակի դիմեմ գործին : Ուզեմ մը մարդիկ որոշեր ենք մեր մայրենի բեմը, որ այժմ ողորմելի դրութեան մէջ է, ազատուիլ նիւթապէս՝ գոնէ մէկ տարուան համար : Եկուր դո՛ւն ալ դումար մը գոհէ :

Պ. Պաղտասար Փարիզէն գնած չինա – կան իր ընտիր դաւաթէն սուրճ կը խմէր սեղանատունը եւ հրճուանքով կը նայէր հնդկական սեւ փայտէ չինուած իր պիւֆէին՝ որ Լոնտոնէն գնած էր 800 ոսկիի :

Պ. Պաղտասարը, դաւաթը բերնէն չհեռացուցած, փոթկաց եւ սուրճը թափեց : Երկար զսպեր էր իր ծիծաղը : Ապա դարձաւ իր ազնուաշուք տիկնոջ եւ ըսաւ.

— Լսեցի՞ր, Մարօ, մեր բարեկամը փարա կ'ուզէ հայ թատրոնին համար : Դէ՛հ, դուն պատասխանէ իմ կողմէս :

Կարմիր ու կուչ դէմքով Մարօն, որ լաւ պահուած հնդկահաւի կը նմանէր, չէր գիտեր թէ ի՛նչ պատասխանէ : Ըսել թէ թատրոնին օգնել պէտք չէ, կը նշանակէր հիւրին աչքին երեւնալ տգէտ, անհիերթ : Ըսել որ պէտք է օգնել, կը նշանակէր զայրացնել էրիկը : Ուստի, աւելի լաւ սեպեց երեսին մէկ կողմովը ժպտիլ հիւրին, միւսովը նշան ընել ամուսնին թէ ամբողջովին համամիտ է իրեն՝ ինչ որ ալ ըսէ :

Պ. Պաղտասար ըսաւ.

— Գիտե՛ս, բարեկամս, ես ծիծաղեցայ, որովհետեւ առաջարկութիւնդ ծիծաղելի է ինձի համար : Ես Հայոց թատրոնին սեւ մէթալիկ մը անգամ չեմ տար :

— Ինչո՞ւ :

— Որովհետեւ ես միս ճաշակէ դուրս մարդ չեմ համարիր : Իմ սկզբունքս է երբեք չօգնել այն գործին, որ լաւ առաջ չի տարուիր : Ձեր թատրոնը թատրոն չէ, այլ զարակէօզ :

— Բայց...

— Այո՛, զարակէօզ է : Դերասանները անկիերթ, կոպիտ, կը հագուին ծառայի պէս, իսկ դերասանուհիները՝ աղախին – ներու պէս : Այնպէս չէ՞, Մարօ :

— Ճշմարիտ է :

— Ո՛չ, բարեկամս, խնդրէ որո՛ւ համար եւ ի՛նչ բանի համար որ կ'ուզես, բայց մի ստիպեր միս սկզբունքդ դէմ բան ընել : Ես բարերարութիւն կ'ընեմ միայն...

Հիւրը երթալէ յետոյ, Պ. Պաղտասարը յիշեց որ իր այժմեան այնքան չքեղ ու ճաշակով հագուած կինը նոյնպէս աղախինի նման կը հագուէր՝ այն ժամանակ, երբ ինքը դրամ չունէր :

Եկան խնդրեցին էջմիածնի վերանորոգութեան համար, Պ. Պաղտասարն ըսաւ թէ սկզբունքով դէմ է հնութիւնները պահպանելուն : Ըսաւ թէ ազգին անցեալը պինքը չի հետաքրքրեր : Թող խնդրեն նոր, ժամանակակից բաներու համար, եւ թէ պատրաստ է օգնելու :

Եկան խնդրեցին գիւղական ղպրոցներու համար, Պ. Պաղտասարն ըսաւ թէ առաջ պէտք է կրթել աղքատ քաղաքացի մանուկները, յետոյ գիւղ երթալ :

Եկան խնդրեցին դրականութեան համար, Պ. Պաղտասարն ըսաւ թէ բոլոր ազգերու դրականութիւնները կը պարունակուին արդէն առանց կողմնակի եկամուտներու, հայ դրականութիւնն ալ ինք իր ապահովելու :

Եկան խնդրեցին ուրիշ շատ ու շատ բաներու, հիւանդանոցի, որբանոցի, գործնական դպրոցներու, եւայլնի համար, եւ բոլորին դէմ ցցուեցաւ Պ. Պաղտասարին սկզբունքը : Մինչեւ հիմա ալ մարդ կը չկայ գտնելու որ ճանչնայ Պ. Պաղտասարի սկզբունքը, եւ այնպէս խնդրէ անոր օգնութիւնը :

Այն ինչ՝ անիկա միշտ պատրաստ է իր ազգին օգնելու :

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ

(2 եւ վերջ)

ՅԱՂՈՒՍԿԱՅԻՆ

Գ. ՍԱՍՆ

ՍՈՎՈՐ

—*—

ԺԱՄԵ ՎԱՅԱԿԱՉ

Պատմելեմ մեկ հաճոյալի բան մը որ ես ալ տես Կարսի մեջ 1820ին երբ հասայ հոն, շրջմոլիկ մը տեսայ, որ կ՚ելլէր ու կ՚իջնէր փողոցներուն մեջ, ձեռքը հագուստ մը կար, որ կ՚ուզէր ծախել։ Ես ալ մտայ անոր հետ խանութ մը, ուր կային հոն ծանր գործեր, որոնք

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆ. Կ. Խաչի Մարսէյլի չրջանի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 17ին, Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, չրջանիս ննջեցեալ բոլոր ընկերուհիներու հոգիներուն համար :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊՍ. ԹՈՐԲԵԱՆ :

Անոնք որ զործեցին եւ անցան.— Քիւրճեան, Արզումանեան Քնարիկ, Յարութեան Եղսաբէթ, Սահակեան Թամամ, Մուրատեան Զապէլ, Մելիքեան Լուսաբեր, Ղարիպեան Ծաղիկ, Թօպուզեան Տուտու, Հայրապետեան Աննա, Մնտրեան Սառա, Աւագեան Կիւլի, Պետրոսեան Մարիամ, Միքայէլեան Մարիամ, Գալայճեան Գոհարիկ : Սանուհիներ՝ Մանուէլեան Լուսընթագ, Հայրապետեան Երանուհի, Հայրապետեան Ազնիւ : Ննջեցեալներուն յիշատակը յարզողներէն կը խնդրուի ներ-կայ զանուիլ :

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փոյէն Կ. Քուսաիկեան – Պետիկեան ընտանիքը 200 ֆրանք կը նուիրէ Յառաջի Յակոբ Խաշմանեանի յիշատակին :

×

Մէօտէնէն Պ. Մանուկեան տասը ֆրանք կը նուիրէ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մարսէյլէն Պաղտասարեան ընտանիքը 60 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման ժիրայր Միսաճեանի յիշատակին :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի առաւօտ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9·30ին Հայկ. յայտագիրը՝ ՎԱԶԳԷՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ եւ Ֆրանսայի հայկ. համայնքները :

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՄԵՐ

Ամէն Շորեքշաբթի, Շաբաթ, կիրակի օրերը, 15 վայրկեան տեւող հայկական ձայնասփռում կը կատարուի Վատիկանի Ռատիոկայանէն, երեկոյեան ժամը 16·50ին իտալական ժամով որ կը համապատասխանէ միջին Արեւելքի եւ Պալքանեան երկիրներու ժամը 17·50ին, իսկ Հայաստանի ժամը 19·50ին :

Վերոյիշեալ ձայնասփռումը կը կատարուի հետեւեալ ալիքներու վրայ.— Կարճ ալիք՝ 25·55 եւ 19·84 մեթր, միջին ալիք՝ 196 մեթր :

Սիրով կ'ընդունուին ոչ – քաղաքական բնոյթ ունեցող բոլոր լուրերը :

Հասցէ.—
Seziona Armena
Radio Vaticana — Roma.

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ Նոյեմբերէն սկսեալ հայերէնի դասընթացքները վերսկսած են Ուրբաթ երեկոները ժամը 20-էն 21·30 Հայ Ուսանողաց Ոստանի դրադարանին մէջ,57 Պուլվար Ժուռտան, Տիկին Էլիզ Այվազեանի սիրայօժար հոգածութեան տակ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15-ին :

Ժողովի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ նիւթական եւ բարոյական դէկուցումը վարչութեան միամեայ գործունէութեան : Իսկ այն անդամները որոնք 1968 տարուան ազգ. տուրքը չեն վճարած, թող բարի ըլլան մինչեւ տարուան վերջը իրենց պարտականութիւնը կատարել, յանձնելով զայն փոխան ստացագրի, եւ-կեղեցւոյ գրասենեակը :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ հաք վաճը 2ին, Հ. Ց. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Ց. Դ. Արդուքեան խումբին կողմէ
Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 կիրակի օր ժամը 13ին
ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին :

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ ներկայ զտնուիլ սոյն յիշատակի ա-րարողութեան :

×

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցու-թեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդի եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն :

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի ընկերահամակրական խնջոյքով, այս Կիրակի կէսօրէ հետ ժամը 17, Քաֆէ Սփոռ, 4 Բիւ տը լա Տէֆանս :

Կը խօսի ընկ. Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին :

Երգ՝ Պետրոս Պետիկեան, ընկերակցութեամբ սազի՝ Մկրտիչ Ֆերման-եան, արտասանութիւն, հայկական նը-ւագախումբ, հաճելի մթնոլորտ :

Ձերմուխիւնը ապահովուած է :

Ճաշագին՝ 12 ֆրանք

Հ. Ց. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ. Շաբաթ 16 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԶԱԻԱՐԵԱՆ ենթ. Ուրբաթ 15 Նոյեմ-բեր, ժամը 21ին :

ՀԱՑԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ-բեր ժամը 21ին :

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը կիրակի 17 Նոյեմ-բեր ժամը 15ին :

ՀԱՄԱԶԱՍՊ խումբ, կիրակի 17 Նոյեմ-բեր ժամը 18ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԻՈՐԳ – ԶԱՎԻՇ խումբը կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտ-նուին Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչնե-րը :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

''ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ''

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ ճոխ բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1·— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2·— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3· — Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4· — Օտար Գրականութիւն, փ·—Գրակա-նութեան լուսանցքին վրայ, 6· — Նշխարներ, 7·— Հայ կեանքը երէկ եւ Այսօր, 8·— Հայաստան, 9·—Ար-ուեստի Աշխարհ, 10·— Սարէն – Զորէն, 11·— երգիծանք – Ծիծաղ, 12·— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13·— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14· — Մահագրութիւն :

Գինն՝ Թղթակազմ 18 ֆրանք, լա-քակազմ՝ 22 ֆրանք, կանխիկ : Ստանալու համար անձամբ դիմել խմբագրութեան :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

կազմակերպուած կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՌՊՈՆԻԷՌԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԾ ՓԱՌՐԻՒՐ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն) :

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

երգչուհի՝ ԻՎԼԻՆ ՐՕՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՅՈՒԵՒԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ռա-սոմնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ
ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին ·—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր· ՇԱՒՔ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի, Օր· Պ· ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱՔՐԻՒՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Մուտքը ազատ է

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ »Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՀԱՐԱՁԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
15
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI
15 NOVEMBRE
1968

Le Numéro 0,50 F.

44րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11363

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.363

ՊԷՅՈՒՏ ԽԱՆ ՃԻՎԱՆՇԻՐԻ ԱՀԱԲԵԿՈՒՄԸ

Օր մը լսեցինք, թէ Աթաթէֆճանի յաղթանակը Պալխս եկած է : Այս մարդը հետապնդելու վրայ էինք, երբ Պալխս եկաւ նաեւ Պէյպուտ խան ձիվան – չիրը, Աթաթէֆճանի ներքին նախարարը, Քարթերու յայտնի կազմակերպիչ ու հա – յկեր, Աթաթէֆճանի Թալէաթը : Եկած էր իբրեւ բոլշեւիկեան առեւտրական ներկայացուցիչ , թերեւս այս պատրո – ւակի տակ դուրս էր ելած Պաքուէն եւ իր հարստութիւնը դուրս հանած : Անոր գալով Աղայեւը մոռցանք :

Զինքը առաջին անգամ տեսնողը եղաւ Աբրահամ Գիւլխանդանեանը, որ Պա – քուէն անձամբ կը ճանչնար : Աբրահամը լուրը բերելուն պէս՝ հետապնդումը սկը – սաւ: Այս գործը յանձնուեցաւ Երուանդ Տէր Յովհաննէսեանին, Յարութիւն Յարու – թիւնեանին եւ ինծի : Առաջին երկուքը պիտի մասնակցէին միայն հետապնդու – թեան. ահաբեկումի գործը պիտի կատա – րէի ես: Հետապնդումի մեր աշխատանք – ներուն սկզբնական շրջանին, մեզի օգնեց նաեւ Հրաչ Փափազեան :

Առաջին քանի մը օրերը յաջողեցանք իր բնակած տեղը ստուգել : Կ'ապրէր Բերա Բալաս մեծ հիւրանոցը : Իր տարա – ժադրութեան տակ ունէր երկու ինքնա – շարժ, չոպալովով դուրս կուգար հիւրա – նոցէն, կը նստէր ինքնաշարժ ու կ'անհե – տանար: Որոշ ժամեր չունէր հիւրանո – ցէն ելլելու կամ հիւրանոց մտնելու: Այս պատճառով ալ դժուար էր զինքը յարմար առիթի մը բերել եւ զարնել :

Հետապնդողներս Բերա Բալասի մուտ – քին նայող, հրապարակի սրճարաններու պատուհաններուն մօտ կը նստէինք առա – ւօտ կանուխ: Նարտ եւայլն կը խաղա – ինք եւ մինչեւ երեկոյ կը դիտէինք , յաճախ փոխնիփոխ, որ տեսնէինք իր ե – լոյթը կամ դալը: Այսպէս անցաւ չաբաթ մը: Որեւէ դրական արդիւնքի չկրցանք հասնիլ :

1921 Յուլիս 18ին, երեկոյեան երկու ինքնաշարժներ եկան եւ կանգ առին հիւ – րանոցի դրան առջեւ: Բարձրահասակ , փափախը դլխուն՝ ձիվանչիրը դուրս ե – կաւ 4–5 հոգիի հետ միասին ու բարձրա – ձան հիւրանոց : Ուշադիր կը նայէինք : Քիչ եւոք դուրս եկան հիւրանոցէն բոլորը միասին եւ մտան մօտիկ Փըթի Շանի պարտէզը, յատկացեալ դէպի ամենա – ծայրը, ուր բացօթեայ թատրոն կար , հասկցան պիւֆէյին մօտ :

Որոշեցինք, որ յարմար վայրկեանը է – կած է: Յարութիւնեան, որուն գործը ա – պահած էր, մեկնեցաւ, երուանդ Տէր – Մուքեանի հետ մտանք պարտէզ, բազ – մութիւնը խոնուած էր, դժուար էր շար – ժիլը, կարելի չեղաւ յառաջանալ ու իր նշանած տեղը զարնել : Սակայն նըս – տարանի մը վրայ եւ որոշեցինք որ գործի անցնիմ դուրս գալէն եւոք , հիւրանոցի մուտքին :

Երկար սպասելէ եւոք , ժողովուրդը խոնուեցաւ դուրս գալ: Ձիվանչիր արդէն անցեր էր մեր առջեւէն : Ամբոխի խոնուածութեան պատճառով չկրցայ հասնիլ մօտը, չատ որոշ կը տեսնէի գինք: Դէպի հիւրանոցի մուտքը կը մօտենար , որուն 50 – 60 մեթր արդէն մօտեցեր էր: Դժուար էր ժողովուրդը եւ ճամբուն եր – կու եզերքներուն չարուած բազմաթիւ ինքնաշարժները ճեղքել ու անցնիլ: Մը – տածեցի որ այս արդելքներով պիտի չէ – կրնամ հասնիլ իրեն: Ուստի , ինքնա – շարժներու մէջտեղէրէն արագ արագ մօ – տեցայ :

Այժմ արդէն հազիւ երեսուն քայլ հեռու էի իրմէ, նկատեցի որ գլուխը ետ դարձ – ուց ու սկսաւ չուրջը նայիլ, ապա նորէն չարունակեց ճամբան : Կասկած արթնցաւ մէջս թէ թերեւս կասկածած է ու պիտի խուսափի : Ուստի, ամէն կերպով պատ – րաստ զգացի ինքզինքս , հոգեպէս ու մարմնապէս պինդ ու անխոռով : Եւ հազիւ գլուխը դարձուցած պիտի քալէր , յանձ – գեցայ հասնիլ քովը : Քաշեցի ատրճանա – կըս: Շատ երկարահասակ մարդ էր, մը – նացի ցած, պարտաւորուած զարկի կոզ – քէն, փոխանակ գլխէն , ատրճանակիս փողը դրեթէ հագուստին կպած : Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլար, ինքն ալ դիմա – ցըս: Աղատ չարժելու հնարաւորութիւն չունէի :

Առաջին գնդակին չինկաւ, միայն ժո – ղովուրդը քիչ մը բացուեցաւ: Ընդհակա – ռակն, չտկուեցաւ եւ երկու ձեռքերս կըր – ցաւ ամուր բռնել, քանի որ ետ քաշուելու կարելիութիւն չունէի : Ձեռքերս բռնելը չատ լաւ եղաւ, որովհետեւ, դարձաւ դէ – պի ինծի ու կուրծքը առաջս եկաւ : Այս անգամ երկու գնդակ եւս տեղաւորեցի ուղղակի կուրծքին : Ինկաւ :

... Երբ ուզեցի փողոցի անկիւնը դառ – նալ, ականջիս հասաւ ձիվանչիրի ձայնը, որ իմտատ (օգնութիւն) կը պոռար: Կէս դիչերուան ժամը մէկի աւեններն էր : Կասկած արթնցաւ մէջս, թէ մեռած չէ : Ցանկարծ միտքս ինկաւ երազս, որ տե – սեր էի քանի մը օր առաջ եւ ընկերներուս պատմած :

Երազս հետեւեալն էր: Ձիվանչիրին յանկարծ կը հանդիպիմ դիչերը փողոցին մէջ: Կը քաշեմ ատրճանակս կրակելու , բայց կրակ չառներ : Ձիվանչիր նստած է ճերմակ ձիու մը վրայ եւ գլխս կը հալա – ծէ : Զին առջեւի ոտքերով կը յարձակի վրաս, ետ կը քաշուիմ : 80-100 քայլ ետ քաշուելէ եւոք տեսայ որ չեմ կրնար ա – պահել, սկսայ բարձրանալ տունի մը սանդուխներէն վեր ու մտայ ներս , ձի – վանչիրն ալ ձիով բարձրացաւ ու մտաւ եւսէն: Այս անգամ սկսայ ատրճանա – կիս փողով ձիուն գարնել ու ետ ընկրկիլ: Այսպէս հասայ մինչեւ պատը եւ այլեւս ետ երթալիք տեղ չմնաց : Ձիվանչիր մօ – տեցաւ, ձին երկու ոտքերը վերցուց որ իջեցնէ գլխուս, ես ալ ատրճանակի փողը վերցուցի որ զարնեմ, փողը վերածուե – ցաւ խարազանի եւ տակաւին հարուածը չիջեցուցած՝ քրտինք ջուրի մէջ արթըն – ցայ :

Այս երազը տղոց կողմէ մեկնուեցաւ իբրեւ զործիս անյաջողութիւն :

Ահա այս երազի վերյիչումով, անկիւ – նը չդարձած, երբ ձայնը ականջիս հա – սաւ, մտքովս ըսի. «մեռած չէ, վերա – դառնամ ու վերջացնեմ »:

Ետ դարձայ դէպի դիակը : Երբ մօտե – ցայ, գլուխը հաւաքուած էին 20 – 30 հո – գոյ, գլուխը հաւաքուած էին 20 – 30 հո – գի: Բոլորն ալ քաշուեցան ատրճանակը ձեռքս տեսնելով : Մօտեցայ եւ դէմինը փռուած Ձիվանչիրի գլխուն վրայ կեցայ: Կուրծքին գնդակ մըն ալ պարպեցի : Ա – պա չուրչս նայեցայ եւ տեսայ որ 4 – 5 ոտիկաններ, ատրճանակներ ձեռքերնին, բռնած էին այն անկիւնը, ուրկից կրնայի փախուստ տալ :

Մտածեցի, թէ ատոնց մէջէն այդ ճամ – բով ոդջ ազատիլ անկարելի էր: Որոշեցի կարել փողոցը, դիմացը անցնիլ ու բար – ձրանալ Բերա : Բայց ինքնաշարժները չատ էին, խիտ առ խիտ չարուած՝ Բե – րա Բալասի վարի անկիւնէն մինչեւ Փըթի Շան: Ատոնց մէջտեղերէն ալ անցնիլ կա – րելի չէր: Նկատեցի վրան բայ ինքնա – շարժ մը: Ժողովուրդէն չատեր լծկուեր կամ պառկեր էին ինքնաշարժներու կող – քին :

Երբ անցայ միւս կողմ, պառկած մար – դոց վրայ ինկայ եւ տակաւին ոտքերս դետին չհասած, չորս հոգի բռնեցին զիս :

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

Երեղչաբթի օր, Քալիֆորնիոյ Հ. Յ. Դ. կեդր. կոմիտէն կը ստանայինք հե – տեւեալ հեռագիրը .—

«Խոր ցաւով կը հաղորդենք Միսաք Թորլաքեանի մահը, որ պատահեցաւ ե – րեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին»:

×

Սեւ լուր մը եւս: Ոչ եւս է հայ ժողո – վուրդի քաջերէն՝ ձիվանչիրի ահաբեկի – չը Միսաք Թորլաքեան :

Մեր ողբացեալ ընկերը, մօտ 80 տարե – կան, ծնած էր Տրապիզոնի Շանա կոչ – ուած չրջանին Կիւլանա դիւղը :

Խառնուածքով յանդուգն եւ վճռական, Միսաք Թորլաքեան բնաւորութեամբ հեզ, անաչառ եւ համեստ անձ մըն էր: Չէր սիրեր խօսիլ իր անձին կամ հերոսա – կան գործունէութեան մասին :

Հայ ժողովուրդը երախտապիտութեամբ կը յիչէ իր անունը իբրեւ ահաբեկիչը Բազուի 30 հազար Հայերու ջարդարար՝ Ձիվանչիրին: Եւ ի յարգանս իր անմահ յիչատակին քիչ անդին կը հրատարակենք «Օրերուս հետ» իր յուչերու հատորէն էջ մը, ուր կը պատմէ ահաբեկումը :

ՍՈԿՐԱՏ ԹԷՐԶԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Պուէնոս – Այ – րէսի մէջ Հոկտեմբեր 29ին, իր մահկա – նացուն կնքած է ընկեր Սոկրատ Թէր – զեան :

Բնիկ Համբնցի, չուրջ 70 տարեկան, ընկեր Սոկրատ Թէրզեան երկար տարի – ներ պատասխանատու անօրէն էր Արմենիա օրաթերթին եւ անդամ Հարաւային Ամե – րիկայի կեդր. Կոմիտէի :

Ողբացեալ ընկերը մասնակցած էր Հա – ճընի կռիւներուն եւ հեղինակն էր նաեւ « Համբնի ութամսեայ դիւցազնամարտը » հատորին : Գրած է նաեւ այլ դիրքեր ինչպէս՝ «Դէմքեր եւ սլաքներ» եւն.:

Իր մահով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կորսնցնէ իր նուիրեալներէն մէկը եւ հայ ժողովուրդը իր մէկ արժանաւոր զա – ւակը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԻՒՊԶԷՔ ՄԻՆԱԿ ԿԸ ՄՆԱՅ

ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԻՇՏ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Զեխոսլովաքիոյ մէջ մթնոլորտը չատ ծանր է կեդր. Կոմիտէի լիակատարի նա – խօրեակին: Կը թուի նոյնիսկ թէ այլեւս Տիւպչէք առանձին մնացած է, իր չուրջը ամէն ոք կը փորձէ այլեւս հեռեւիլ չար – ժումին եւ «կարծրացումը» երթալով կը չեչտուի :

Շատ բան կը սպասուի այդ լիակատա – րէն: Բանական գրոյցներ ալ կը չրջին : Կ'ըսուի նոյնիսկ թէ Հանրապետութեան նախագահ՝ Զօր. Զվոպոտա պիտի քաչ – ուի եւ տեղը տայ Ֆիլիպինկէլի, ընկերվա – րական կուսակցութեան նախկին նախա – գահ, որու « գործակցութիւնը » վճռա – կան դեր խաղացած է «Փրակայի առաջին հարուածին » (1948):

Կամաց – կամաց ամէն կողմ հաւատա – րիմ գործակիցներ կը տեղաւորուին եւ Սլավաքիոյ կուսակցական Ա. քարտու – ղարն ալ յայտարարած է թէ «հակընկեր – վարական» ուժերը պէտք է չէզոքացնել :

Խորհ. Միութեան մէջ ալ միշտ նոյն փորձը կայ արդարացնելու Զեխոսլովա – քիոյ գինուորական միջամտութիւնը : Եւրի Եւկով կը գրէ «Պրաւդայի» մէջ թէ աչխարհակալները փորձ մը ըրին Զե – խոսլովաքիոյ մէջ, տեսնելու համար թէ ի՞նչպէս պիտի հակազդեն միւս ընկերվա – րական երկիրները եւ մանաւանդ՝ Մոս – կուա :

× Զեխ մամուլի կառավարական գրա – սենեակի տնօրէնը հրաժարած է : Այդ պաչտօնին նչանակուած էր Օգոստ. 30ին եւ չատ ճկուն գրաքննութիւն մը կը կա – տարէր: Կը կարծուի թէ հրաժարած է, ո – րովհետեւ վերջերս արդիլուած էր ին – փորքրը թերթը եւ Փոլիտիկա չաբաթա – թերթը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ կոսիգին աւելի քան մէկուկէս ժամ տեսնուած է Մ. Նամա – յիչատակին քիչ անդին կը հրատարակենք «Օրերուս հետ» իր յուչերու հատորէն էջ մը, ուր կը պատմէ ահաբեկումը :

ՍՈԿՐԱՏ ԹԷՐԶԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Պուէնոս – Այ – րէսի մէջ Հոկտեմբեր 29ին, իր մահկա – նացուն կնքած է ընկեր Սոկրատ Թէր – զեան :

Բնիկ Համբնցի, չուրջ 70 տարեկան, ընկեր Սոկրատ Թէրզեան երկար տարի – ներ պատասխանատու անօրէն էր Արմենիա օրաթերթին եւ անդամ Հարաւային Ամե – րիկայի կեդր. Կոմիտէի :

Ողբացեալ ընկերը մասնակցած էր Հա – ճընի կռիւներուն եւ հեղինակն էր նաեւ « Համբնի ութամսեայ դիւցազնամարտը » հատորին : Գրած է նաեւ այլ դիրքեր ինչպէս՝ «Դէմքեր եւ սլաքներ» եւն.:

Իր մահով Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կորսնցնէ իր նուիրեալներէն մէկը եւ հայ ժողովուրդը իր մէկ արժանաւոր զա – ւակը :

ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ հազար Պաֆրացիներ

սովէ մեռած են Հոկտեմբերին :

ՊՐԻՍՏԻՆԻ մէջ բացուած է Ալճանեան կազմակերպութեան նախաթատրոն խոր – հուրդի ժողովը : Օրակարգի դլխաւոր նիւթն է Արեւելք – Արեւմուտք ուժերու համեմատութիւնը «Փրակայի հարուա – ծէն» ետք :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ մեռած է խորհրդա – յին դրադէտ՝ Ալեքսէյ Կոսաերին, որ մը – տաւորական փոքր խումբի մը մաս կը կազմէր եւ արտաքսուած էր կուսակցու – թենէն Զեխոսլովաքիոյ նկատմամբ բըռ – նած դիրքին պատճառով : Չէր ընդունած այդ ձեւը եւ կուսակցական անդամա – տեսրը ետ դրկած էր «աղատելու հա – մար, դրած էր, կուսակցութեան այն կարդապահութենէն որ կ'արդիլէ ինծի մտածելու իրաւունք իսկ ունենալ »:

ՊՈՆԻ մէջ խորհրդարանական յանձ – նախումբ մը ստեղծուած է քննելու հա – մար արեւմտեան Գերմանիոյ լրտեսական հարցերը :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ ընդհանուր գործադուլ կար Հինդչաբթի օր, 24 ժամուան համար: Միայն մամուլի բանուորներն են որ չեն մասնակցիր չարժումին :

ՓԱՐԻԶի տակարանին մէջ ոսկին բարձ – րանալ սկսաւ եւ ֆրանսական արժէթուղ – թերն ալ կ'իյնան իրբեւ հետեւանք կա – ռավարութեան ձեռք առած ելմտական սեղմումներուն :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լիսէներու աչակերտներու դործադուլը միայն փոքրամասնութեան մը ձեռքը մնաց եւ կարեւոր միջադէպեր չպատահեցան :

ՀԱՅ

ՈՒՐԱՐՏԱԳԷՏԻՆ

ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին տասը տարիներէ ընթացքում Անդարայի բրիտանական հիմնարկու – թեան եւ տեղի հնագիտական հասա – տութիւնների եռանդուն գործունէութեան շնորհիւ ժամանակակից Թուրքիայի ըն – դարձակ տարածութեան վրայ ղղալիօրէն աշխուժացան հնագիտական աշխատանք – ները: Հետախուզութիւններն ընդգրկեցին երկրի կենտրոնական եւ արեւելեան բաղ – մատան յուշարձանները :

Յուշարձանների ղղալի մասը տեղա – դրուած է հայկական լեռնաշխարհի ա – բեմտեան դաւառներում , որոնք հնուց անտի արեւելահայաստանի հետ մէկտեղ ներկայացնում էին պատմա – մշակու – թային եւ ցեղագրական – տնտեսական միասնական օջախ :

Այսպիսով, Թուրքիայում կատարուող հնագիտական նոր աշխատանքները որո – շակիօրէն կը հարստացնեն մեր դիտելիք – ները հայկ. լեռնաշխարհի պատմ. զար – գացման վաղ փուլերի վերաբերեալ, եթէ մենք ուշի – ուշով հետեւենք ժամանա – կակից դիտութեանը եւ ճիշդ ընդհանրա – յումները կատարենք: Բաւական է նշել, որ պատմական Հայաստանի Խարբերդ – Մալաթիայի, Մարաշի, Երզնկայի, Տա – րօնի, Կարնոյ, Կարսի եւ բազմաթի այլ շրջաններում հետախուզուել են Մ. Թ. Ա. 4 – 3րդ հազարամեակների տասնեակ բը – նակավայրեր, իսկ կենտրոնական Անա – տոլիայում՝ Զաթալ – Հույուքի եւ Հա – ճիլարի (Մ. Թ. Ա. 7–5 հազարամեակնե – րի) նոր քարէդարեան բնակատեղին, ո – րոնք օրգանական կապի մէջ են Խորհ. Հայաստանում պեղուած բնակավայրերի հետ :

Նոյնը կարելի է ասել Վանի, Տարօնի եւ այլ դաւառներում բացուած ուրարտա – կան քաղաք – ամրոցների մասին, որոնք մեծաւ–մասամբ տեղադրուած են Վանի երբեմնի հզօր թագաւորութեան կենտրո – նական մասում, սակայն էապէս չեն տարբերում Այրարատեան ծայրագաւա – ռի էրեբունի, Արգիշտիխինիլի, Թէյշե – բայնի եւ այլ քաղաքներից :

Այսպէս կոչուած «արեւելա – անատո – լիական » թուարկուած յուշարձանների շարքին է պատկանում նաեւ Երզնկայի Ալթին – Թէփէ բլուրի վրայ տեղադրուած Ուրարտական ծայր հիւսիս – արեւմտեան ամրապարիսպ քաղաք – ամրոցը :

Ալթին – Թէփէի պեղումների դէկա – վար, Թուրք հնագէտ Թահսին Էսքիւչը վերջերս հանդէս է եկել ամերիկեան «Գիտութիւն եւ Թէքնիք» ամսագրում դի – տահանրամատչելի մի յօդուածով(*) , ո – րի նպատակն է ժողովրդականացնել նը – շանաւոր Ալթին – Թէփէի ուսումնասի – րութեան արդիւնքները :

Նշուած յօդուածը, դժբախտաբար զերծ չէ միտումներից, քաղաքական նկատա – ռումներից ու սխալներից : Քայ դիտակ – ցելով, որ ուրարտական թագաւորու – թեան քաղաքական սահմանները լիովին համապատասխանել են Հայկական լեռ – նաշխարհին, յօդուածագիրը նշում է , թէ այդ պետութեան աշխարհագրական կենտրոնը «... Թուրքիայի արեւելեան սահմանի վրայ գտնուող ... Արարատ... լեռն էր »: Նոյն տրամաբանութեամբ դանց են առնուած Վանի, Արեւմտեան կամ Խորհ. Հայաստանի ուրարտական քաղաքների ու աշխարհագրական միա – ւորների անունները , որ զարձեալ կարող էին յիշեցնել « հայկական լեռնաշխարհ » հասկացողութիւնը : Վերոյիշեալ հանդա – մանքները զրկել են հեղինակին դանց առնել նաեւ խորհրդային մասնագէտնե – րին (Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել հայ մասնագէտներուն) կատարած պեղում – ների ու համապատասխան աշխատու – թիւնները, որոնցից նա այնքան բան է օգտուել կամ առաջադրուած պատրաստի տեսակէտները անվերապահօրէն կրկնել : Այս փոնի վրայ Ալթին – Թէփէ յուշար – ձանի պեղումները ներկայացուած են իբ – րեւ Վանի թագաւորութեան չքեղ , ան – կրկնելի մշակոյթի ուսումնասիրութեան միակ աղբիւր : Եւ այդ այն դէպքում , երբ Ուրարտուի պատմութեան, տնտե – սութեան , արուեստի, լեզուի եւ մի շարք այլ հարցերի լուծման տապարէ – դում խորհրդային պատմագիտութեան ծառայութիւնները քայ յայտնի են աշ – խարհին :

Այս փոքրիկ չարադրութեան մէջ տեղ են դտել փաստական անճշդութիւններ , թերի կամ անուարտ ձեւակերպումներ : Դրանք վերաբերում են Ուրարտական թագաւորութեան զարդացման ընդհանուր պատկերին Արգիշտի Ա.ին եւ Սարդուրի Բ. թագաւորների ժամանակաշրջանի քա – ղաքական զարդացման գնահատման հար – ցերին, Ուրարտուի կործանման ժամա – նակին ու հանդամանքներին :

Նշուած թերութիւններով հանդերձ , Թահսին Էսքիւչի յօդուածը զգալի հե – տաքրքրութիւն է ներկայացնում հայ ըն – թերցողի համար, Ալթին – Թէփէն իր հզօր ամրոցով, նոր տիպի չափազանց հարուստ դամբարանային ու աշխարհիկ շինութիւններով, հնագիտական հարուստ նիւթով շատ նորոյթներ է բերում մեր անմիջական նախնիքների մշակոյթի եւ պատմութեան բանաղատուից :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

(*) Յօդուածը ներկայացուցիւիճ մեր երէկուան թիւով :

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Քոնսէր – Քոլոնի լարային նուագա – խումբը եւ կարող սոլիսթներ բեմին վը – րայ, մեր համայնքէն մեծ թիւ մը սրա – հին մէջ՝ առաջին դհշացուցիչ տպաւո – րութիւնը կ'ընէին արդէն 7 Նոյեմբերի դիշերը կազոյն սրահը : Պէտք է շնորհա – ւորել նախ հայ դաղութը որ դիտէ դնա – հատել մեծ ճիդը որ անհրաժեշտ է նման յաջող նուագահանդէս մը կազմակերպե – լու համար :

Առաջին երկու կտորներու ընտրութիւ – նը, Մոցարթ եւ Պախ, ուրիշ հասկնալի պատճառներու կարդին ցոյց կուտար նա – եւ թէ ի՞նչ ուղղութեան կը հակի Պար – թեւեանի նախընտրութիւնը , ինչ որ պի – տի հաստատէին նաեւ իր դործերը , ո – րոնք կը կազմէին յայտադրին երկրորդ մասը :

Զանազան առիթներով ան յայտնած է արդէն թէ չի սիրեր արդիական երաժշտ – ութիւնը, նոյնիսկ այն նորը՝ որ հին է արդէն նորադոյնին բաղդատմամբ: Հա – մակրելի բան մը կայ այս անկեղծութեան եւ քաջութեանը մէջ: Քանիներ կ'ընտրեն տարօրինակ նորութիւնները , առանց դգա – լու անոնց անհրաժեշտութիւնը եւ արժէ – քը :

–Նդհանրապէս հեղինակ – երաժիշտ մը կը փնտռէ իր ներաշխարհը ճշդութիւն արտայայտելու կարող թէքնիքը, եւ այ – լամերժօրէն հաւատարիմ կը մնայ անոր: Ռոլան Մանուէլ կը պատմէր թէ Ռուվել եւ ինք առաջնորդեր էին Ռ. Շթրաուսը « Բէլլէաս»ի մէկ ներկայացման, վատահ եւ ուրախ՝ այն վայելքին համար զոր պի – տի պատճառէին իրենց հիւրին : Նախեր – դանքին երկու աֆոռները կը բանան ար – դէն Տրպիւսէի խորհրդատուր աշխարհը : Առաջին տեսարանը կը յառաջնայ իր զմայլելի համանուագովը երբ Շթրաուս՝ յուսախաբ եւ դժդոհ՝ կը հարցնէ իր բա – րեկամներուն. «Այսպէ՞ս կը չարունակ – ուի մինչեւ վերջ»... : Գերմանացի մեծ երաժիշտը որ Վակների եւ Պէթհովէնի դեղագիտականը խորացուցեր էր իր ձայ – նեղէն աշխարհը կերաեղով , անհաղորդ կը մնար նոր դեղեցկութեան մը յուղու – մին :

Անշուշտ սէրիէզ կամ ուրիշ դրութիւն – ներ միակ կարելիութիւնները չեն արդի երաժիշտին համար : Թոնալիթէն տապա – լող Շէօնպէրկ ըսած էր արդէն թէ, հա – կառակ իր մեթոտին՝ «տո մաժէօրի վրայ դեղեցիկ մեղեդիներ դեռ պիտի կարենան դրուիլ »: Եւ անկից ի վեր տահոդ ժամա – նակը կը հաստատէ այդ դուշակութեան ճշդութիւնը :

Նկատի առնենք թէ ինչ որ լսեցինք Պարթեւեանէ, կը պատկանի 1932 – 1935 ժամանակաշրջանին, երբ իր չուրջը Ռա – վել, Տըպիւսի, Սթրավինսկի, Պրոքոֆիեվ եւ ուրիշներ արդէն դրաւած էն համա – կիրներու լայն շրջանակ մը: Բայց մեր հե – դինակին խառնուածքը անջնջելիօրէն կը – րած է իր ծննդավայրին Պոլսոյ բանաս – տեղծական, վիպական մթնոլորտին ազ – դեցութիւնը, որուն վրայ կ'աւելնայ հայ – բնաթարած կարօտի դղացումը սփիւռքի հայութեան : Եւ ան իր արտայայտիչ տարրերը կ'ընտրէ — դիտակցաբար կամ անդիտակից համակրանքով մը — Ֆոռէի մը, Տիւփարքի մը ,մանաւանդ Շոսոնի մը դործերէն, տարրեր՝ որոնք կ'ամբողջա – ցընեն իր դասական պատրաստութիւնը :

Պարթեւեանի աշխարհը, այսպէս, չատ որոշ ինքնատպութիւն մը չունի : Իր ընդդրկած ձեւերը եւ դաշնաւորումը , ախորժալուր եւ արտայայտիչ, չատախ կը յիշեցնեն երաժիշտներու այս խմբակը կամ աւելի հին դասական մը :

Բայց ինչ որ մասնաւորապէս ուշադրաւ է հոն՝ իր մեղեդիական դիծն է մանա – ւանդ: Ոեւէ երաժիշտ կընայ իր ձեւի , կառուցման , դաշնաւորման դիտութիւնը որոշ աստիճաններով դարդացնել : Սա – կայն իմաստալից, միաձոյլ մեղեդիական դիծի մը դիւտը բնաւոր ձիրք մըն է : Ինչ որ ալ ըսեն իրապաշտները նոյնիսկ մի դաղափարին դէմ՝ խորհրդաւոր եւ ան – բացատրելի երեւոյթ մը կայ հոն, ան – լուծելի դաղտնիք մը :

Այս տեսակէտէն հեղինակին ամէնէն յա – ջող դործերն են Շան նուսքալժիքը, կը Սուար թոնպան եւ Պոէմը , մանրիմ պ – դումները իր հոդիին :

« Լուսնակն Անուշ» եւ «Շողեր Ջան» երգերուն վրայ չինուած վարաւիոնները , պարզ եւ դիւրին, կը մնան թերեւս թէ – մերուն չատ մօտ, մինչդեռ մեծ կա – ժիշտներու երկերուն մէջ փոփոխակները անհանկալ ոստումներով կը հեռանան ի – րենց թէմերէն , անսպասելի դոյներով ե – րանդելով զանոնք, առանց սակայն խզե – լու նուրբ կապերը՝ սկզբնական տուեալ – ներուն հետ :

« Հովը » անձրեւին հետ հեչտօրէն կը խօսակցի, արագ եւ կայտառ: Անոր մէկ չարութիւնը ջութակահարին դէմ է , որուն թէքնիքը ան կը դնէ դժուարին խոչընդոտներու առջեւ :

Գողարիկ, հաճելի թերեւութեամբ մը չարադրուած կտորներ են Փափիյօնները եւ Փիլլէօզը, այս վերջինը հայ ժողով – դական երգի մը վրայ, ուր երեք ժամա – նակաչափին վրայ ընդմիջող հինդ չափ , սրամիտ անակնկալ մը կը բերէ :

Հարկ չկայ անդուշտ ծանրանալ նուա – դախումբին եւ սօլիստներու բարձր որա – կին վրայ : Անոնց կարգին Օր. Աժտէ – եան բնականաբար պիտի ըլլար մեր սքր – տերուն ամէնէն մօտիկը: Շնորհալի դաշ – նակահարուհին ուժեղ անհատականու – թիւն մը ունի, արդէն բաւական հասուն թէքնիքով, եռանդուն եւ դգայուն, օժ – տուած զօրաւոր սօնօրիթեով մը: Աւել – ցընենք միայն որ Պախի քոնչէրթոն աւելի

Pourquoi, Caïn ?

N.D.L.R. : Nous publions ci-dessous — ainsi que nous l'avions annoncé en page une de notre Numéro du 13 *Novembre — la Conférence qu'a faite Maître E. Jakhian, à la séance solenelle de rentrée, du Jeune Barreau de Bruxelles. Nous reproduirons également à la fin de celle-ci quelques extraits de la réponse du bâtonnier. Ces deux textes ont été publiés au « Journal des Tribunaux » de Bruxelles à la date du* 9 *Novembre* 1968.

En louant l'Arménie et révélant l'injustice dont elle a été la victime, je pourrai enfin mettre un terme au sursis douloureux et impatient qui est le mien de vous entretenir d'un sujet qu'il est essentiel d'écouter, mais qu'il n'est pas bon d'entendre.

Un peuple aura atteint les limites de plusieurs aventures : la puissance et la ruine, l'universalité et l'oubli, la gloire et la dérision, et il ne lui reste, aujourd'hui que le témoignage fragile et éphémère que j'apporte de sa grandeur méconnue et de sa funeste destinée.

En 1915, le peuple arménien fut trompé, humilié, broyé, pis, oublié, car l'on déchargeait déjà sa conscience en signant de généreuses déclarations de principes. L'Arménie, brûlée par les flammes de l'histoire, est morte. Elle a souffert sans pouvoir parler, ni même frapper un coup, elle n'a connu de la solidarité universelle que les mots plus grands que le cœur, elle a subi la leçon amère de sa croyance illusoire au droit, elle a vainement mis sa foi en Dieu et en son Fils. Cet exemple redoutable étale aux yeux du monde son aveuglement et son impuissance.

Il ne s'agit pas d'apporter à ce pays veuf et vide l'hommage d'Antigone venue gratter en vain la tombe de Polynice. Je n'entends pas davantage faire œuvre d'historien, ni même de politique, et ce discours ne ressuscitera pas l'Arménie. Mais je dénoncerai une forfaiture car, quand le devoir ordonne de parler, le mutisme est une lâcheté, et le mensonge une trahison.

Me voici donc devant le silence de votre assemblée, hésitant encore au seuil de mes obsessions.

×

Admettons-le d'emblée, l'Arménie est inconnue. Ce qu'on sait d'elle représente fort peu par rapport à ce qu'elle fut vraiment : l'arrière-garde obstinée de l'Europe, en Asie, dans une fulgurante synthèse marquée de son propre génie. Sa situation géographique en a fait le lieu du duel qui oppose l'Europe à l'Asie. Je ne déclamerai pas des dates et des faits. Mais puisque ces trois mille ans d'une lente parturition d'Apocalypse sont mal ou peu connus, il me faut rapporter, par trois traits, le subtil, le constant, l'immémorial effort qui a produit et embrasé l'histoire de l'Arménie, car il justifiera le sujet entrepris : l'Europe a trahi l'Arménie, immolée sur l'autel de Dieu pour la plus grande gloire de l'Occident. Qu'on ne s'y trompe pas : ce qui pourrait paraître un excès de fleurs n'est que la couronne mortuaire de l'Arménie.

La moindre des singularités de ce peuple à la vocation ignorée n'est pas d'avoir souffert dans ces lieux mêmes que le monde naissant gorgeait de ses plus belles espérances. L'Arménie, c'est l'Ararat et donc le paradis terrestre. Son premier héros s'appelle Noé car Haïk, son ancêtre, est fils de Togarma, lui-même fils de Gomer, lui-même fils de Japhet (1).

En voyant les choses d'un peu plus près, les Arméniens sont indo-européens et font partie de la famille aryenne. Leurs origines ethniques — thraco-phrygiennes avec, ultérieurement, des composantes ourartous et assyro-chaldéennes — remontent au treizième siècle avant notre ère (2).

Dès sa naissance, l'Arménie connaît l'interminable théorie des invasions : Cyaxare, qui prend Ninive et détruit l'Empire d'Assyrie ; Cyrus, puis Darius qui fait de l'Arménie deux satrapies ; Alexandre le Grand, son conquérant ; Rome qui, ayant vaincu Carthage, s'inquiète de voir surgir à l'Orient un nouvel empire qui pourrait bien être celui des Arméniens (3).

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

(1 - *à suivre*)

(1) *La Genèse*, 10, 3.

(2) *Voir notamment Jacques de Morgan*, Histoire du peuple arménien, *Berger-Levrault, Paris* 1919, *pp.* 34 *et suivantes* —*Jean-Pierre Alem*, « L'Arménie ». *Presses Universitaires de France*, Que sais-je ? 1959, *pp.* 10 *et sqq.*

(3) *Pour la période antérieure au XIe siècle, on consultera utilement René Grousset*, Histoire de l'Arménie, des origines à 1071, *Payot, Paris* 1947.

Ա. ՍԱՆ

ՈՎՎՈՒՍ

ՅԱՎԱԲ ՆԱՀԱՊԵՏ

—*—

ՊՈՎՈՒՍ

Ա. Ս. Խաչատրյանի մասին

Ընկեր Ս. Խաչատրյանի մասին իր հոյակապ հոդվածում, որ տպագրված է այս համարում, ընկեր Վ. Ա. Ղազարյանը ճիշտ է նկատում, որ Խաչատրյանի ստեղծագործության մեջ «Պովոսը» ամենից ավելի ուշագրավ երևույթներից մեկն է։ Ինչպես ճիշտ է նկատում ընկեր Ղազարյանը, «Պովոսը» ոչ միայն Խաչատրյանի, այլև ընդհանրապես մեր խորհրդային օպերային արվեստի ամենից ավելի հաջողված գործերից մեկն է։

Ընկեր Ղազարյանի հոդվածում ճիշտ է նաև այն միտքը, որ «Պովոսի» հաջողության գաղտնիքը մեծ մասամբ կայանում է նրանում, որ նրա հեղինակը ստեղծագործական ամենալայն հնարավորություններ է գտել ժողովրդական հարուստ երաժշտական նյութի մեջ։ Ընկեր Ղազարյանը ճիշտ է նկատում, որ Խաչատրյանը «Պովոսի» մեջ ստեղծագործական ամենալայն հնարավորություններ է գտել ժողովրդական հարուստ երաժշտական նյութի մեջ։ Ընկեր Ղազարյանը ճիշտ է նկատում, որ Խաչատրյանը «Պովոսի» մեջ ստեղծագործական ամենալայն հնարավորություններ է գտել ժողովրդական հարուստ երաժշտական նյութի մեջ։

Ընկեր Ղազարյանի հոդվածում ճիշտ է նաև այն միտքը, որ «Պովոսի» հաջողության գաղտնիքը կայանում է նրանում, որ նրա հեղինակը

Այրի Տիկին Անդրէասեան եւ զաւակ – ները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Անդրէասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տօ – նապետեան եւ զաւակները (Ռոման), Այ– րի Տիկին Քէօսէեան եւ զաւակը (Ռո – ման), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Անդրէասեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Ճինպաշեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Գամպուրեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), ինչպէս նաեւ Անդրէասեան, Առաքելեան, Կարապետեան, Քաշիքէմանեան ընտա – նիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն ի – րենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսային, եղբօրորդւոյն եւ աղգականին

ԱՐԱ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահը, որ պատահեցաւ Նոյ· 12ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան, 50 տարեկանին, իր բնակարանը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ կէսօրէ ետք։ Հաւաքուիլ ժամը 15·30ին բնակարանը, 48 Բիւ տը լա Ռոնվաճսիռն, կրեմլէն – Պիսէթրը, ուր– կէ մարմինը կը փոխադրուի Կրեմլէն – Պիսէթրի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեց – ւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգիստ կա– տարել կուտայ այս կիրակի իր հանդուց– եալ անդամներէն ԱՐՓԻԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍ – ԵԱՆի եւ ՍՈՂՈՄՈՆ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի մահ– ուան Բ· տարելիցերուն առթիւ։

Կը խնդրուի յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ։

×

Այրի Տիկին Հայկուհի Նիկողոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս կի – րակի (17 Նոյ·) հոգեհանգստեան պաշ – տօն կը կատարուի Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՍՈՂՈՄՈՆ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի մահուան Բ· տարելիցին առթիւ։

Ինչպէս նաեւ ծնողաց, եղբօր ՕՆՆԻԿ ԻՒՍԿԻԻՏԱՐԼԵԱՆի եւ քրոջ՝ ՄԱՐԻԱՄ ԻՆՃԻԱՒԱՊԵԱՆի յիշատակին։

×

Ֆ· Կ· Խաչի Մարսէյլի չրջանի Պուլվար Օտտոյի մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ՝ կիրակի, Նոյեմբեր 17ին, հոգեհանգստ – եան պաշտօն կը կատարուի Ս· Յակոբ ե– կեղեցւոյ մէջ, չրջանիս ննջեցեալ բոլոր ընկերուհիներու հոգիներուն համար։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Թեմիս Առաջնորդ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԵՊՍ· ԹՈՓՐԵԱՆ։

Անոնք որ զործեցին եւ անցան.— Քիւրբ– ճեան, Արզումանեան Քնարիկ, Յարու – թեան եղսաբէթ, Սահակեան Թամամ, Մու – րատեան Զապէլ, Մելիքեան Լուսաբեր, Ղարիպեան Ծաղիկ, Թօպուզեան Տուտու, Հայրապետեան Աննա, Անտրեան Սառա, Աւագեան Կիւլի, Պետրոսեան Մարիամ, Մինքայէլեան Մարիամ, Գալայճեան Գո – հարիկ։ Սանուհիներ՝ Մանուէլեան Լու– սընթակ, Հայրապետեան Երանուհի, Հայրապետեան Ագնիս։ Ննջեցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներ– կայ գտնուիլ։

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ

Ամէն Հորեքշաբթի, Շաբաթ, կիրակի օրերը, 15 վայրկեան տեւող հայկական ձայնասփռում կը կատարուի Վատիկանի Ռատիոկայանէն, երեկոյեան ժամը 16·50– ին իտալական ժամով որ կը համապա – տասխանէ միջին Արեւելքի եւ Պալքանեան երկիրներու ժամը 17·50ին, իսկ Հայաս – տանի ժամը 19·50ին։

Վերոյիշեալ ձայնասփռումը կը կա – տարուի հետեւեալ ալիքներու վրայ·— Կարճ ալիք՝ 25·55 եւ 19·84 մեթր, մի – ջին ալիք՝ 196 մեթր։

Սիրով կ'ընդունուին ոչ – քաղաքական բնոյթ ունեցող բոլոր լուրերը։

Հասցէ·—
Seziona Armena
Radio Vaticana — Roma.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ հեռատեսիլի Ա· կայանէն, ժամը 9·30ին Հայկ· յայտա – գիր՝ ՎԱԶԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ եւ Ֆրանսայի հայկ· համայնքները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 30 ֆրանք Տիկին Իփքրանեանէ Մարիամ Շահինեա– նի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեզը – սակի։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

կազմակերպուած Շաւիլի Հ· Յ· Դ· Արդուքեան խումբին կողմէ

Մասնակցութեամբ տողւոյն կապոյտ Խաչին եւ Նոր Սերունդի։

Շաւիլի հայ զպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 Կիրակի օր ժամը 13ին

ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Օրուան պատշաճ խօսք, երգ եւ արտա– սանութիւն։ Կը մասնակցին ընկերուհի ԱՍՏՂԻԿ ՔԷՕՍԷԵԱՆ եւ ընկ· ԽՈՐԷՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ։

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս· Գր· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատա – րագի հոգեհանդստեան պաշտօն կը կա – տարուի Ողբ· ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻ – ՍԱՔԵԱՆի, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆի եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին։

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամնե– րէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի ա – րարողութեան։

եկեղեցիին հասցէն է·
4, Rue Trois Chantiers
CHAVILLE - 92

×

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Իսիի Ջաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցու – թեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդի եւ Կ· Խաչի մասնաճիւղերուն։

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի ընկերահամակրական խնջոյքով, այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17, Քաֆէ Սփոռ, 4 Բիւ տը լա Տէֆան։

կը խօսի ընկ· Ժ· ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։

Երգ՝ Պետրոս Պետիկեան, ընկե – րակցութեամբ սազի՝ Մկրտիչ Ֆերման – եան, արտասանութիւն, հայկական նը – ւագախումբ, հաճելի մթնոլորտ։

Զերմութիւնը ապահովուած է։

Ճաշագին՝ 12 ֆրանք

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ենթ· Շաբաթ 16 Նոյեմ– բեր, ժամը 21ին։

ՋԱԻԱՐԵԱՆ ենթ· Ուրբաթ 15 Նոյեմ – բեր, ժամը 21ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ– բեր ժամը 21ին։

ՎՌԱՄԵԱՆ եւ ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ խումբերը միասին Շաբաթ 9 Նոյեմբեր ժամը 21ին։

ՎԱՐՈՒԺԱՆ խումբը կիրակի 17 Նոյեմ– բեր ժամը 15ին։

ՀԱՄԱՋԱՍՊ խումբ, կիրակի 17 Նոյեմ– բեր ժամը 18ին։

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին։

ԳԻՈՐԳ – ՋԱՎՈՒՇ խումբը կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին։

ՔԵՒԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գըտ – նուին Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ Ազգ· վարչութիւնը, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան – դամները, կիրակի 24 Նոյ·ին, ժամը 15– ին։

ԿԱՊ· ԽԱՉի Տէսինի վարչութիւնը ընդհ· անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ· Յ· Դ· Տան դպրոցին դասարանին մէջ։

Ֆ· Կ· ԽԱՉի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, այս կիրակի (17 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 3ին, ընկե– րուհի Փերուզ Կօշկակարեանի բնակարա– նը։ Անդամուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ
ՕԳՆ· ՄԱՐՄՆԻ
Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն
կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)
ՅԻԿԱՆ ՄԵԾ ՆՈՒԱԳԱՆՈՒՄԲ
Շեհերազատի հազարումէկ գիշերները։
Կը մասնակցի Կովկասեան պարերով՝
ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ
Մուտք 10 ֆրանք
Սեղանները ապահովել 7 924–38–54

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՈԶԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 21ին, ժամը 20·30ին
SALLE PLEYEL

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

SALLE MOLIERE

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը 21ին — *Կը նախագահէ ընկ· Ա· ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ*
Ցրանաբերէն կը խօսի — Ընկ· Յ· ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) Կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ· Յ· Դ· Կ· Կոմիտէի, մասնակցութեամբ·— Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ռա – սումնասիրաց Միութեան։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին·—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր· ՇԱՒՐԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի, Օր· Պ· ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱՓՐԻՒ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ)։

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝
ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ
Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՒՊՈՆՆԻԷՒԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ
Pierre Elvira et son ensemble

Երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱՓՐԻՒ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայաններէն)։

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝
Jack Valmy
երգչուհի՝ ԻՎԼԻՆ ՌՕՍՏԻԿԵԱՆ
Դարձեալ՝ **Jemmy Walker**
Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն միջնեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ
Տոմսերը ապահովել կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն։

ՀԱՐԱՁԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 90 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 105 Ֆ· Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
16
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI
16 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11364 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.364

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

«Բազում են կոչեցեալք, եւ սակաւք ն ընտրեալք» : (Մատթէոս Ի· 16) :

Սակաւ ընտրեալներէն մէկն էր Միսաք Թորլաքեան, որուն անունը արձանա – գրուեցաւ հայ ազգին ազատագրական պայքարներու պատմագրքին մէջ, 47 տարի առաջ, 17 Յուլիս 1921ին, երբ Պո– լիս՝ Բերա Փալասի առջեւ, օր ցերեկով, իր տարեկակով զգեստնեց Բեհրուտ խան Ջիւանչիրը, Շամախիի եւ Բաղուի Հայոց արիւնարբու Ջարդարարը :

Ամիսներէ ի վեր անկողին փամուած՝ պիտոր հերոսը աչքերը կը փակէ օտար աշխարհու տակ, հեռու հայրենիքէն, ո – րուն նուիրած էր իր կեանքը, երիտա – սարդ տարիքէն :

Տրապիզոնի Շանա դիւղի գաւակ, Թորլաքեան չափահասութեան տարիքը լրակոխած, իբրեւ համեստ պինուոր ծառայ էր Դաշնակցութեան դրօշին տակ, պետուրած անոր բարձր գաղափարակա– նով եւ տոգորուած հայրենասիրական վեհ զգացումներով :

Օսմանեան Սահմանադրութիւնը գար – նանքի նոր շրջան մը կը բանար Թրքահա– յութեան համար : Պոլսէն մինչեւ գաւառ նը ծաղկէր երիտասարդութիւն մը՝ ու – սումնասիրէ ու հայրենանուէր : Թարմ, նոր շունչ մը խանդավառութեան ալիքներ կը բարձրացնէր գարաւոր սարկութեան շղթաները խորտակած եւ ազգային դի – մակայութեան հասած հայորդիներու հո – գիին մէջ :

Եւ սակայն արիւնն ու հրդեհը բաժինը պիտի ըլլային այս սերունդի տղոց՝ տա – ռային իրենց երազներու իրականացումը տեսած : Ընդ հուր եւ ընդ սուր պիտի անցնէին անոնք : Կրակի մէջ պիտի նետ – ուէին : Ականատես պիտի ըլլային ցեղի ոդորթային : Իրենք ալ պիտի կրէին նոյնը : Շատեր նահատակի լուսապսակով պիտի զոհուէին ազատութեան ճանապար– հին վրայ , յանուն Հայութեան, յանուն Հայրենիքին :

Ողբացեալ հերոսը զոհունակութիւնն էր ունեցած կռուելու թշնամիին դէմ, Հայրենի հողին վրայ . տեսած ու վայե – լած էր Հայաստանի անկախութիւնը :

Ու երբ կորսնցուցած էինք անկախու – թիւնը, ակամայ հեռացած էր հայրենի – քին եւ զգացած կարմիր սուլթանի մայրա– քաղաքը, ուր հայրենասիրական նոր ա – շաքութիւն մը պիտի անմահացնէր իր անունը :

Հայկական նեմեսիսը խորհրդանշող հե– րոս մը պիտի դառնար, ինչպէս իր միւս ամենաարժէ ընտրեալ հերոսները, որոնց անուններէը հպարտութեամբ ու պարծան– քով կը յիշուին այսօր անխտիր բոլոր Հայերու կողմէ, հայրենիքի թէ սփիւռ – քի մէջ :

Ամենայն Հայոց Հայրապետ իսկ, Հիւ– սիսային Ամերիկայի մէջ, այցելութեան կերթար ազգային հերոսին հիւանդանո – ցը, կ'աղօթէր անոր ապաքինման համար ու Հայաստան կը հրաւիրէր զայն :

Լսուին Ամերիկայի պետական պատաս– խանատու դէմքերը վերջերս պատուին – քով կ'ողջունէին մեր ողբացեալ ընկերը, որ Համեստ էր բնաւորութեամբ ու լռակ– եաց : Կը խուսափէր ցոյցերէ : Կը կարմը– րէր՝ երբ իր մասին կը խօսուէր :

Իր հողին այժմ անդենականին մէկ կերթայ մխանալու անմահն Սողոմոն Թէլերեանի եւ միւս ընկերներու հո – գիին հետ :

Ցաւէտ անթառամ պիտի մնայ իր յի – շատակը :

ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԻՒՊԶԷՔ ՆԵՂԸ ՄՆԱՑԱԾ Է

Կեղրոնական կոմիտէի լիակատար նիս– տին առջեւ Տիւպզէք ճառ մը արտասա – նեց ուր չեշտը դրաւ դլխաւորաբար այն անհրաժեշտութեան վրայ որ կայ չհեռա– նալու Մարհ· Միւրթենէն : «Անհրաժեշտ է յատակ եւ վճռական քաղաքականութիւն մը սահմանել որ հիմնուած ըլլայ կու – սակցութեան առած յանձնառութեանց վրայ միջազգային համայնավար շար – ժումին նկատմամբ : Մեր դլխաւոր նը – պատակակէտը պիտի ըլլայ ապազային, դործադրել Ցունուարէն ասդին եղած դը– բական սկզբունքները, Բրատիսլաւայի եւ Մոսկուայի յայտարարութիւնները յար – դելով» :

Ամէն ձեւով Տիւպզէք կ'ուզէ միջին ճամբայ մը դտնել «այո , բայց ···» ի քա– ղաքականութիւն մը, հաւասարակշռու – թիւն պահելով, չհրաժարելով — որքան որ կրնայ — ազատական քաղաքականու – թենէն զոր մէջտեղ բերաւ, հաւատարիմ մնալով Մոսկուայի հիմնական դծերու մէջ : Բարդ լաբախազացութիւն մը, ոչ բաւական նեղը կը դնէ Տիւպզէքը : Միւս կողմէ սլովաք կուսակցութեան քարտու – ղար Հուղաքի ճառը բաւական վախ պատ– ճառած է ժողովուրդին : Արդարեւ հեռա– տեսիլ– ճառով մը, Հուղաք չէ վարանած ըսելու թէ եթէ հարկ ըլլայ «բռնութիւն պիտի դործածուի հակընկերվարական չարժումին դէմ, պատասխանատու հա – կահոորհրդային խռովութիւններուն» :

Ինչպէս կը տեսնուի Չեխոսլովաքիոյ կացութիւնը ծանր է եւ «երկու հազար բառերու մանիֆեստին» հեղինակը՝ վա– հիվիք չէ վարանած ըսելու, երբ հարցում եղած է իրեն թէ ինչ է իր կարծիքը ·— «Անդամ մը խրատներ տուի եւ Ռուսերը եկան : Այսօր, կը նախընտրեմ ձեռնպահ մնալ » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻՆ առջեւ Ներքին նախա– րար՝ Մարսըլէն ճառ մը խօսած է եւ յայտնած թէ պիտի չվարանի խիստ մի – ջոցներ ձեռք առնելէ վերջ տալու համար բոլոր անկարդութեանց, ինչպէս հանրա– յին չէնքերու դրաւումը ուսանողներու կողմէ կամ նման բաներ :

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍԿՈՅԻ մէջ ցեղային միջադէպեր պատահած են եւ ութ հոդի ձերբակալուած է :

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ տեղի ունեցաւ ընդհա – նուր գործադուլ մը , որուն մասնակցե – ցան 12 միլիոն աշխատաւորներ՝ ճարտա– րարուեստի, դիւղատնտեսութեան եւ ա – ռեւտուրի մարդերէն : Կը պահանջէին ծերութեան թոշակի յաւելում, ինչպէս նաեւ՝ բարեփոխութիւն հանդստեան կոչ– ուելու տարիքին :

ՊՐԻՍՔԻԼԻ մէջ կայացած Ատլանտեան համադումարին ընթացքին, Մ· Նահանդ– ներու արտաքին եւ պաշտպանական նա – խարարները վերահաստատեցին իրենց երկրին տրամադրութիւնը՝ զօրավիդ կե– նալու Օթթանի : Այսուհանդերձ, անհրա – ժեշտ դտան, որ եւրոպական երկիրները, իրենց կարդին, աւելի լայն մասնակցու – թիւն ունենան իրենց սահմաններու պաշտպանութեան գործին մէջ :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ազդարա – րութենէն ետք Հանոյ, Վիէթքոնկի մէկ բանբերը կը դրկ Հիւսիսային – Վիէթնա– մի մամուլին մէջ թէ Ամերիկա կը փոր – ձէ կղզիացնել հարաւը՝ Հիւսիսային – Վիէթնամէն :

ԶԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԺՄԲ·— Տօֆինէ Լիպէրէ Նոյեմբեր 13– ին սկսած է հատարակել շահեկան յօդ – ուածաշարք մը Հայաստանի մասին, զոր կը ստորագրէ Փօլ Տրէյֆիւս, որ վերջե – րըս իբրեւ թերթին յատուկ թղթակիցը Հայաստան գացած է: Կուտանք գլխաւոր մասերը ·—

— Երբե՞ք չէք եկած Հայաստան :
— Ո՛չ, երբեք :
— Շատ լաւ· դիտեցէք· ահաւասիկ ···

Չեռքի չարժումով մը Լեւոն, Թարդմա– նը, ցոյց կուտայ մեր ոտքերուն առջեւ փռուող վարդապոյն քաղաքը, տակաւին դալար մրգաստանները, մխացող գործա– տունները, հերթափ լեռներու ալեհեր չըղ– թան, հեռո՛ւն, այնքա՛ն բարձր՝ որ իր – րեւ թէ մաքուր երկինքին մէկ ծածանէր՝ Արարատ լերան ձիւնապատ գագաթը՝ զոր մարը մտնող արեւը կ'ոսկեզօծէ արդէն :

Աչնանային այս երեկոյեան, կեցած ենք մենք, էրեբունի բլրան գագաթին , ճակատնիս քրտնաթոր, փոչեպատ կօշիկ– ներով :

Այս փոչին կուդայ դարերէն :

Պեղելով այս բլրան ընդերքը, հնախօս– ները, քանի մը տարի առաջ, դերեզմա – նէն դուրս բերին քաղաք մը: Քաղաքի պլխաւոր մուտքին դտան բեւեռադիր ար – ձանագրութիւն մը : Կարդացին զայն : Արձանագրութիւնը կ'ըսէր թէ քաղաքը կառուցուած էր Արգիշտի Ա· Թագաւորին կողմէ· իր իշխանութեան հինդերորդ տարեշրջանին: Հաշիւները ըրին եւ հաս – տատեցին , թէ այդ թուականը կը հա – մապատասխանէր 782ին (Ք· Ա·):

Այսպէս, ուրեմն, Երեւան ծնունդ առած էր այս բլրան վրայ 29 տարի առաջ քան Հռոմը, զոր գայլով դիեցուած երկուր – եակները՝ ինչպէս սորված ենք մեր ման– կութեան՝ հիմնեցին 753ին :

Հայաստանի կառավարութիւնն ու մա– րաքաղաք Երեւանի քաղաքապետութիւնը որոշեցին ոգեկոչել այդ դէպքը : Բայց ե՞րբ: Պէ՞տք էր արդեօք սպասել 2800րդ կամ 3000րդ տարեդարձներուն: Բայց ոչ, որքան կանուխ՝ այնքան լաւ: 1968 առա– ւել 782 հաւասար է 2750: Թուանշան մը, որ թէեւ ամբողջովին կլոր չէ, բայց կա – րեւորութիւն չունի : Անհրաժեշտ էր մեծ հանդիսութիւններով տօնել 2750րդ տա – րեդարձը :

Շուտով հրաւիրագիրներ դրկուեցան աշխարհիս չորս կողմը: Անոնցմէ մին, երկար ճամբորդութենէ մը ետք, ինկած թերթիս նամակատուփին մէջ :

Ճամբա՛յ, թղթակից, պատրաստ է պայուսակդ այս երկար ճամբորդութեան համար :

Երկա՞ր : Եւ որքա՛ն: Երկինքին մէջ վեց հազար քիլոմեթր, Մոսկուայի ճամ – բով, դէպի Հայաստան՝ անցեալին աղ – բիւր քաղաքակրթութեան :

Արարատ լեռն ինքնին, որ Երեւանի կը տիրէ իր 5156 մեթր բարձրութեամբ, չէ՞, արդէն իսկ այն լեռը ուր , աւանդութեան համաձայն, հանդչեցաւ Նոյի Տապանը՝ երբ ջրհեղեղի ջուրերը քաշուեցան :

Կը դիտեմ սահմանները .— Հիւսիսէն՝ Վրաստան եւ Կովկասեան լեռներու ձիւ – նապատ լեռնաշղթան, արեւելքէն՝ քա – րիւղով ողողուած Ատրպէյճանն ու հրա – կայական կասպից ծովը, հարաւ–արեւել– քէն՝ խորհրդաւոր Պարսկաստանը եւ հա– րաւէն՝ Թուրքիան՝ վայրագ եւ կատաղի :

— Արարատ լեռը Թուրքիա է, չէ, Լե– ւոն :

— Ո՛չ, պատասխանեց ան· Թուրքիոյ սահմանին մէջն է :

— Բառախա՞ղ կ'ընես :

— Երբե՛ք : Այս լեռը կը պատուի Թուր– քիոյ դերիշխանութեան տակ, բայց , պատմականօրէն, զայն կը նկատենք հայ– կական : Ահա թէ ինչո՛ւ կը կրենք զայն մեր երկրի զինանշանին վրայ : Երբ ա – ռաջին անդամ Թուրքերը տեսան զայն, դայթակղեցան :

Այն ատեն կը յիշեմ թէ Հայաստան , մեր գարաշրջանէն շատ առաջ, մեծ եր – կիր մըն էր եւ կը կոչուէր Ուրարտու, որ հարուստ էր եւ զօրաւոր , ուր կը ծաղ– կէին արուեստները , գրականութիւնն ու կրօնքը :

Այդ ամէնէն ի՞նչ կը մնայ այսօր, բացի մարդոց սրտերուն մէջ գրօշմուած յիշա– տակներէն եւ Թանգարաններու ցուցա – փեղկերուն մէջ ցուցադրուած մասունք – ներէն :

Հայաստանի ամբողջ պատմու – թիւնը , այդ օրերէն մինչեւ այ – սօր, փորձանքներու եւ ազէտներու երկար շարք մըն է .— Շարունակական պատե – րազմներ , ասպատակութիւններ , ջար – դեր, հրդեհներ : Արեան եւ կրակի Ցայտ– նութեան այս մեծ դիրքը գրօշմուած կը մնայ տակաւին բոլոր Եւրոպացիներու մտքերուն մէջ· Թուրքերուն պատրաստած ցեղասպանութիւնն է ասիկա՝ սկսեալ 1915 Ապրիլ 24էն :

— Ամբողջ ժողովուրդ մը կը ոպաննեն, ձայնեցին Ֆրանսացի լրագրողներն ու քաղաքական անձնաւորութիւնները , ո – րոնք մինակ, կամ դրեթէ մինակ էին՝ կարենալ իրենց ձայնը լսելի գարձնելու համար Մեծ Պատերազմի թնդանօթնե – րուն աղմուկին մէջ :

·· Ցցահար մանուկները, պղծուած կի– ները, սրածուած այրերը, հրոյ ճարակ պիւղերը , կողոպտուած եկեղեցիները եւ արեան այս դետն ու կրակէ փոթորիկը ի՞նչպէս , մինչեւ այսօր խակ, կարենանք մենք մոռնալ :

Ի յիշատակ այս ողբերդութեան , երե – ւանի իշխող բլրան մը վրայ, երիտասարդ ճարտարապետ մը կառուցած է «Եղեռնի Ցուշարձանը»: Աչխարհիս վրայ քիչ տե– ղեր կան այսքան ցնցող: Կը հասնիմ հոն օր մը, իրիկնամուտին : Ծերունի մը , աչքերը արտասուաթոր, ոտքի է միչտ անմար բոցին առջեւ :

— Ուրկէ՞ էք, մեծ հայրիկ :

— Վանէն, հոն, սահմանին միւս կող – մէն :

— Ե՞րբ եկած էք այստեղ :

— 1915ին, ջարդին սկիզբը :

Քիչ մը հեռուն, տարիքոտ կին մը կը մրմնջէ չեմ պիտեր ինչու սպմոսներ կամ իր կորսնցուցած զաւակներուն անուն – ները :

— Ես կարսէն եմ , կը պատասխանէ հարցումիս :

— Քանի՞ տարեկան էիք Թրքական բարբարոսութեան տակն :

— Տասնեւերկու տարեկան էի, բայց ամէն ինչ կը յիշեմ :

— Մենք եւս, ըսի իրեն, մենք եւս չենք մոռցած, Ֆրանսայի մէջ, թէ որքան տա– ռապեցան Թշուառ Հայաստանը :

Ոչ մէկ ժողովուրդ, եթէ ոչ Հրեան , այսքան եղերական ճակատագիր ունե – ցած է :

Ինչպէս հրեայ ժողովուրդը, հայ ժողո– վուրդը վերապրած է, վասնզի կրցած է պահպանել իր կրօնքը, իր լեզուն, իր ա– ւանդութիւնները, իր մշակոյթը :

Մշակոյթ·— Բան մը որ յարդանք կը պարտադրէ քաղաքակիրթ աչխարհին մէջ, Հայաստանի մէջ՝ նուիրադործուած բան: Երեւանի երկար պղտոտային ծայ – րը, հսկայ սանդուխի մը դլուխը, կանդ– նած է երկաթաքար արդիական տաճար մը՝ Մատենադարանը :

(Շար·)

ՓՕԼ ՏՐԷՅՖԻՒՍ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանին առաջին անգամ տեսել եմ 1906 թուին Էջմիածնում, որտեղ Գէորգեան ճեմարանի մանկահասակ աշակերտ էի: Մեր տեսուչն էր Մեսրովբ վրդ. Մաղխասրոս Տէր – Մովսիսեանը: Ցայտնի է, որ այս պինդակազմ վարդապետը առանձնապէս դրաղւում էր Զուարթնոցի հարցով, հետզինդինակած էր Զուարթնոցի մասին դերմանդերէն մի աշխատութիւն եւ աւերուած յուշարձանի պեղումներին զարկ տուողն էր :

Այն ժամանակ Զուարթնոցի ամայի չրջանը կոչում էին «Իլուրները», իսկ կոթծանուած յուշարձանը՝ «խանդարուած եկեղեցի»:

Ճեմարանականներս յաճախ գնում էինք այցելելու «խանդարուած եկեղեցին» թէ՛ դբօսնելու եւ թէ՛ որպէս հետաքրքիր վայր :

Եռուն աշխատանքներ էր կատարում Մաչիկ Վրդ. Դաղեանցը, որ ձեռնարկել էր պեղումները: Ղարաբաղցի թիկնեղ, բարձրահասակ ու բարեհաս այս վարդապետն աշխատում էր բանուորների հետ համահաւասար: Նա սիրով ընդունում էր այցելուներին եւ մանրամասն բացատրութիւններ տալիս : Ի միջի այլոց նա մեզ ցոյց էր տալիս քարէ այն մեծ աւազանը, որի մէջ այդ եկեղեցում Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը մկրտել էր կոտպաչ Տրդատ Թագաւորին: Յետոյ, հասակ առած, հասկացանք, որ հակասութիւն կար Մաչիկ վարդապետի ասածների մէջ, եկեղեցին կառուցուած էր Է· դարում , իսկ Տըր – Դանն ապրել էր Գ· դարու վերջերը : Ցոյց էր տալիս կաթողիկոսի պալատի մէջ գտնուած օջախ – կրակարանները եւ մեզ ասում, որ դրանք մեր կրակապաշտ նախնիքի ծխարաններն էին ողջակէզի համար : Այդ եւս Մաչիկ վարդապետի երեւակայութեան արդասիքն էր, ինչպէս յետագային Թորոս Թորամանեանն անդրադարձաւ :

Մեր այցերին տեսնում էինք յաճախ աւերակների մէջ միջահասակ, թաւ յօնքերով, հաստ բեհեզով մի թիակէմ պերուկ մարդու, փոշոտ հագուստներով , ծխախոտի պլանիկը շրթներին, նա թափթփուած քարերն էր չափում եւ գրանցում տետրակի մէջ: Այդ մարդը Թորոս Թորամանեանն էր: Մեզ ասացին, որ հետու տեղից եկած ճարտարապետ է, որ «խանդարուած եկեղեցու» հիմքերը լ յայտ բերելով, յատակագիծը նկարելով եւ թափուած քարերը դասորոշելով եւ չափագրելով վերակազմել է «Զուարթնոց» անունով եկեղեցին :

Իրօք, Թանգարանի մէջ տեսնում էինք այդ եկեղեցու յատակագիծը, կարուածքները եւ արտաքին հոյակապ տեսքը, որին նման ոչ մի ուրիշ յուշարձան չէինք տեսել :

Հետեւեալ տարիներին, արդէն չափագրագիտական հմտութիւններով զինուած, Թորոս Թորամանեանի յօդուածները («Ախուրեան » , «Մշակ», «Անահիտ», եւ մանաւանդ «Ազգագրական հանդէս» եւայլն) եւ մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւում ճարտարապետի աշխատանքներին :

Արդէն ճեմարանի բարձր դասարաններում էի, երբ սկսեցին էջմիածնայ վանքի արտաքինը նորոգել յատկապէս Թ· Թորամանեանի խորհուրդներով : Իմ հայրենակիցը, սիրելի բարեկամս, այնպէս որ հնարաւորութիւն ունէինք աշխատանքներին հետեւել ամէն օր եւ առանձին յանձնարարութեամբ : Բարձրանում էի զմբէթի չուքը, դիտում ծեփերի տակից յայտնաբերուած խաչքարերը, արձանագրութիւնները եւ զարդաքանդակների բեկորները, որ դարերի ընթացքում նորոգութիւնների ժամանակ հիւսուած էին որմերի երես – պատումներին: Տեսնում էի յաճախ Թ· Թորամանեանին, որն ամփոփուած իր մտքերի մէջ, գրում , չափում , լուսանկարում էր անդադար, լուռ եւ անհագ – ղրող իրեն չրջապատողներին :

Թորամանեանի անձը լինի հետաքրքրում էր, եւ մեր Արտաչից իմացայ, որ ճարտարապետը հմուտ եւ փորձառու է որմնադրական արուեստին, որ նա չքաւոր մարդ է, եւ տուն չունենալով, ապրում է վանքի պարիսպների հում ցեխից չինած աշտարակներից մէկի մէջ, պաղեստինական դռնապահի բնակարանում, որ մի մութ եւ խոնաւ որջ էր: Արտաչն աւելացրեց, որ վանականները ոչ մի ուշադրութիւն չեն դարձնում նրա վրայ, ոչնչով չեն օգնում եւ չեն յատկացնում նրան վանքի «Ղազարապատ» հիւրանոցում զոնէ մի անկուղ սենեակ : Արտաչը չգիտեր , թէ ի՞նչպէս եւ ի՞նչ նիւթական միջոցներով էր ապրում այդ տարօրինակ չարքաշ մարդը, ամէնքից լքուած եւ բացարձակապէս մենակուսացուած: Ի հարկէ, այս բանն ինձ տխրեցրեց :

Ճեմարանը եւ Թիֆլիսի դինուորական դպրոցն աւարտելուց յետոյ, 1914 թուի պատերազմին ես զօրծող բանակի առաջին դնդերից մէկի մէջ սպայ էի: Գիւմրի էի գալիս կամ արձակուրդով, կամ վէրքերս հիւանդանոցում բուժելու : Իմ սիրելի ընկերներից մէկը, Համօ Տէր – Յովհաննիսեանը (*) Առեւտրական դպրոցի բարձր դասարանների աշակերտ, մի օր ինձ յայտնեց , որ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը փր հարեւանն է եւ, եթէ ցանկամ, կարող է ինձ ճարտարապետին ներկայացնել : Շատ ուրախացայ : Համօն արդէն նրան խօսած էր իմ մասին եւ ճարտարապետի համաձայնութիւնը նախօրօք առացել էր : Իսկոյն գնացինք :

Ճարտարապետը չատ լաւ ընդունեց մեզ : Հաճոյքով ցոյց տուեց իր աշխատանքները, որ երկար պրպտումների եւ չափագրութիւնների արդիւնք էին, խօսեց իր ապագայ ծրագրերի, հայկական ճարտարապետութեան մեծ ու ճոխ հարստութեան ու նրա անհատականութեան մասին: Յաւում էր, որ մեր իրականութեան մէջ չատ քչերն էին հետաքրքրւում այս հարցերով ,որ ոչ մի մարմին չկայ , որ օժանդակէր եւ դլխաւորէր մեր արուեստների ուսումնասիրութիւնը: Կան միայն մի երկու օտար դիտակներ, մասնատրապէս ակադ· Նիկողայոս Մառը:

Նկատելի էր առաջին հայեացքից, որ «հարստութիւն» եւ «ճոխութիւն» ունեցողը՝ միայն մի անչուք սենեակ : Թախտի վրայ մի հնամաշ անկողին, դրապարհարան, մի դրասեղան, չատ անուշկներ, դէդերով թղթեր, պլանիներ, լուսանկար – ների հատածոներ, սեւ ապակիներ եւն: Յատակի վրայ դրուած «պրիմուսի» վրայ եփւում էր նրա ճաշը: Սենեակը տան բակի մէջն էր, մի կիսանկուղ , թէեւ չատ մաքուր եւ լուսաւոր, սպիտակ կրաչրով ներկուած , ինչպէս մեր քաղաքի համեստ արհեստաւորների բոլոր տները :

Ճարտարապետին յայտնեցի, որ չատ եմ հետաքրքրւում իր աշխատանքներով , ծանօթ եմ եւ հետեւած իր դրականութեանը թէ՛ մամուլի մէջ եւ թէ՛ իր դէրքերը կարդալով , այցելել եմ բազմիցս Անի եւ հին յուշարձանները, ուրիշ չատ վայրեր եւ հնարաւորութիւն ունեմ իրեն օդնել համեստ կերպով , ուղարկել նրան տեղեկութիւններ, լուսանկարներ, ուր – ուանկարներ հայկական լեռնաշխարհի՝ պատերազմական դաչտերի չրջակայքում գրուած բազմահարիւր հայկական եւ օտար կանղուն ու աւերակ յուշարձանների : Շատ ուրախացաւ եւ հասկացրեց ինձ, որ ցաւօք իմ «աշխատանքս» եւ «ծախսերս» վճարելու ոչ մի հնարաւորութիւն ունի: Հաւատացրի, որ այդ մասին խօսք լինել չի կարող, որովհետեւ անփորձ ու տղէտ, իմ «աշխատանքս» ոչ բակաւոր լինելուց չատ հեռու պիտի լի – նէր եւ վատահարար մեծ մասամբ ոչ պիտանի ճարտարապետին : Սակայն նա այս կարծիքին չէր, ասաց, որ ընդհակառակն – կին, իր համար ամենահասարակ տեղեկութիւնը օգտակար պիտի լինէր :

Այնուհետեւ մի քանի օր իրեն յաճախեցի՝ ստանալու համար հրահանգներ , որպէսզի ի վիճակի լինեմ նրան որոչ եւ համեստ չափերով օգտակար լինել :

Երբ մի օր դուրս եկանք փր տանից , Համոյին հարց տուի .

— Համօ, էս մարդն ի՞նչ միջոցներով է ապրում :

— Ի՞նչ միջոցներով, լղարիկ կերա – կուր, թէյ եւ ծխախոտ, տան վարձն էլ՝ բարդուած պարտք ամիսներից ի վեր , ոչ մի օժանդակութիւն դրսից, ոչ մի հասութարեր դործ, սակայն մեծ յոյսեր ...

Համօն ինձ յայտնեց, որ հիւանդագին կերպով պատուադրում է ճարտարապետը, հպարտ եւ իր չքաւորութիւնը քողարկող , թէեւ դա ակներեւ է :

Մտածեցինք՝ ինչպէս օդնել նրան, առանց արժանապատուութիւնը վիրաւորելու : Երկար – բարակ չմտածելով , ընկերջս մի դումար յանձնեցի՝ ճարտարապետին տալու, անանուն կամ ինչպէս Համօն հարկ է համարում, եւ մեկնեցի ճակատ :

(Շար· 1) ՄԵՍՐՈՎԲ ՄԱՒԱՆՋԵԱՆ

(*) Յետագայում Երեւանի պետական համալսարանի բաղաքատնտեսութեան դասախօս :

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

Ահիկ 2400 տարի առաջ, Արիստոտէլ կը դրէր· «Քաղաքները պէտք է այնպէս մը չինուին, որ պաշտպանեն իրենց բնակիչները եւ ապահովեն անոնց երջանկութիւնը » :

Նոյն բանը պէտք է ըլլայ այսօր ալ , միայն այն տարբերութեամբ՝ որ քաղաքներու թչնամիները փոխուած են այսօր : Որովհետեւ, հին դարերուն, եթէ քաղաքներու թչնամիները արշաւող բարբարոսներն էին, արդի քաղաքակրթութեան մէջ, թչնամիները չինարարական անիչ – խանութիւնը, ադմուկները եւ բնակիչներու մեկուսացումն են: Այս թչնամիներուն դէմ արդիւնաւէտ պաշտպանութեան կախեալ է մեր հոգեկան հաւասարակչռութիւնը եւ մեր երջանկութիւնը : Եւ պէտք է ըսել՝ թէ 20րդ դարու քաղաքները այս պաշտպանութիւնը չեն տար մեզի :

Ճարտարարուեստականացումը եթէ կ'ապահովէ անհեսական յառաջդիմութիւնը, մեւնոյն ատեն սակայն հրէչ մըն է, որ կը խեղդէ մեծ քաղաքները: Անոնց չուրջ չինուած ու չինուող գործարանները՝ հեղձուցիչ գօտիներ են: Անոնց հարաւոր գործաւորներու պէտք ունենալուն պատճառով՝ քաղաքներու բնակիչները կ'աւելնան եւ անոնց չուրջբոլորը կը բուսնին բազմաթիւ թաղամասեր: Թղթե՝ որոնք յաճախ զուրկ են հիմնական հասարակութիւններէ — վարժարաններ , վարչական չէնքեր , մեծ վաճառատուներ , փոխադրական միջոցներ, եւայլն :

Այդ թաղամասերու բնակիչները յաճախ կը ստիպուին երկար ճամբայ կտրել՝ իրենց գործատեղիները երթալու համար : Եւ այդ բնակիչները կապ չունին իրարու հետ : Կ'ապրին ընկերային մեկուսացած կեանք մը, որ կը խոչդէ իրենց հոգեկան հաւասարակչռութիւնը :

Ասոնցմէ զատ , ճարտարարուեստական քաղաքներու մէջ, մարդկային օրկանիզմը կ'ենթարկուի ամէն տեսակ վնասակար ազդեցութիւններու : Ասոնցմէ ամենէն վտանգաւորը՝ աղմուկն է : Ականջը չի կրնար սովրիլ աղմուկին : Ականջը կը մնայ միշտ զգայուն աղմուկին նկատմամբ : Ականջը կը տառապի աղմուկէն : Ականջը կը հիւծի աղմուկէն : Ականջը կը խլանայ աղմուկէն : Ականջը կը խլանայ աղմուկէն : Ականջը կը խլանայ

մին թշնամիները են՝ զարշահոտութիւն – ները, ապականութիւնները եւ կանաչութեան չզոյութիւնը :

Անգլիացի ընկերատան մը, 19րդ դարու վերջերը առաջարկեց բնակչութիւնը բաժ– նել բաղմաթիւ կորիզներու, այսինքն, կանաչութեան մեծ զօրիներու մէջ չին – ուած թաղամասերու՝ օժտուած՝ բոլոր ապասարկութիւններով : Այս ծրագիրը մասամբ երագործուեցաւ Լոնտոնի մէջ : Այսպէսով տեղծուեցան կարգ մը ինք – նավար կեդրոններ, որոնք հետզհետէ միացան մայր քաղաքին, առանց տակայն զարգելու կանաչ վայրերով անկէ բաժ – նուած ըլլալու :

Բնակչութեան կայունացման համար անհրաժեշտ ճարտարարուեստական զո – րութիւնները չինուած է հակայ պարտէզի մը մէջ – տեղ : Եւ այսպէսով կանխուած են ամէ– նօրեայ տեղափոխութիւնները (երթեւեկ– նները) եւ անոնց տեղծած փոխադրական խնդիրները :

« կանանչ զրծատուն»ը ունի երեք ա – ռաւելութիւններ — « մաքուր» վառելա – նիւթերը (անատական ուժ եւ էլեկտրա – կանութիւն), ճարտարարուեստական ղե – զեկի ճաշակ եւ կանաչութիւն :

Ժամանակակից ճարտարապետներու նը– պատակն է, ճարտարարուեստական զո – րութիները անջատել բնակչութեան զօրինե – րէն :

Գալով քաղաքաչէններուն ,անոնք կը կրնան լուծել մեծ քաղաքներու երթեւե – կութեան հարցը, որ զժուարին հարց մըն է :

Ժամանակակից քաղաքներու մէջ , ան– հատական ինքնաշարժներու թիւը չա – փազանց կ'աւելնայ ու փողոցներու խճո – ղումը ահռելի կը դառնայ :

Սակայն, այս հարցին լուծումը անկա– րելի է այնքան, որքան որ անկարելի է քաղաքամէջ վերածել կլոր ընդանակը : Եւ պատճառը այն է, որ մեր քաղաքնե – րու յատակագծերը այսքան մեծերթեւեկի համար չէին պատրաստուած : Որպէսզի այս խնդիրը լուծուի, պէտք է քաղաքա – շինական յատակագծերը փոխուին եւ կամ՝ ինքնաշարժները վերցուին :

Այս վերջինը՝ 1966ին փորձուեցաւ Հոն– կի կեդրոնը, բայց արդիւնքը այն եղաւ, որ խճողումը փոխադրուեցաւ ընդհակայքի գոտին մէջ եւ արդելք հանդիսացաւ քա– ղաքներու երթեւեկին :

Ժամանակակից քաղաքաշինութիւնը այսօր կ'առաջարկէ կարելի եղածին չափ լայնցնել ճամբաները եւ բաղմաթիւ հար– թակներով՝ շինել խաչաձեւումներու ցանց մը, որպէսզի ինքնաշարժները կարենան առանց վառնդի , աւելի արագ ընթանալ :

Այս միջոցը գործադրուեցաւ չատ մը քաղաքներու մէջ, ուր կարելի էր :

Գալով ինքնաշարժներու կենալու տե – ղերուն, կը նախատեսուին վայրեր , ուր կարճ տեւողան համար կարելի ըլլայ ձգել ինքնաշարժները : Նմանապէս կը նախատեսուի շինութիւնը ընդհրկեալ կառոյցներու :

Բայց այս դեղերը փորձի համար են եւ արմատապէս չեն լուծեր հարցը :

Իսկալ լուծումը թերեւս կը գտնուի քա– ղաքներու վերակազմակերպման մէջ :

Շրջապատութեան հարց զոյութիւն չու– նի Սանթիկորի նման քաղքենի կեդրոնի մը մէջ , որ Փաքիստանի մէջ յղացուե – ցաւ մեծանուն ճարտարապետ Լը քորպիւ– զիէի կողմէ :

Ինքնաշարժները արագօրէն կը սուրան հոն ապահով ճամբաներու վրայ ,որ մի – այն անոնց համար չինուեցան , մինչ՝ մէկ թաղամասէն միւսը փոքր տարածու– թիւնները, հաճելի պոյտ մը կը դարձը– նեն երթեւեկը :

Կայ նաեւ աննդատուութեան հարցը : Ա– մէն տարի միլիոնաւոր թոն ուտեստե – ղէն կը սպառի մեծ քաղաքներու մէջ , որ այսպէսով հարեւան արուարձաններու համար կ'ըլլան բաժանումի կեդրոններ : Հետեւաբար, հարց կը ծագի տեղծելու համար մեծ չուկաներ ալ, ուր կեդրոնա – նան բոլոր տեսակի ուտեստեղէնները :

Բայց, այս չուկաները չեն կրնար կա – ռուցուիլ կեդրոնը, որովհետեւ, մեծ խը– ճողման պատճառ պիտի ըլլան, իրենց չուրջ ահռելի յաճախորդներ համախմբե– լով :

Կեդրոնէն չատ հեռու ալ չեն կրնար չինուիլ, որովհետեւ, գնդատան արտա – դրութեանց փոխադրութեան հարց պիտի ծագի :

Լուծումը այն է, որ այս չուկաները չինուին երկաթուղային կայարաններու դիմաւոր հանդոյցներու մօտերը :

Բայց, ժամանակակից քաղաքներուն ա– մէնէն փափուկ հարցը բնակիչներուն մի – ջեւ յարաբերութեանց հարցն է : Հին պա– րերուն, Շուկան (Ագորա) բնական վայ – րըն էր հանդիպումներու : Այսօր նման կեդրոններ չկան ու քաղաքներու բնակիչ– ները կը խեղդուին : Քաղաքները աշխա– տանքի եւ քնանալու վայրեր են հիմա : Տուները իրարմէ մեկուսացած են եւ ա – նոնց բնակիչները, յաճախ դիրար չեն ճանչնար : Բազմաբնակարաններու շինու– թեամբ՝ այլեւս չկան հին եւ ազուոր թաղերը :

Ի՞նչպէս կարելի է զարմանել այս ան– մարդկային կացութիւնը :

Կարգ մը ճարտարապետներ եւ քաղա – քաշէններ չինեցին «բնակարաններու խմ– բակները » :

Մեծ չէնքեր են սոնք , որ կը պարու– նակեն ոչ միայն յարկաբաժիններ , այլ նաեւ՝ հասարակութիներու սրահներ, լողալու աւազաններ եւ մարզարաններ :

Այս ոդիով զծուեցան յատակագծերը Լը քորպիւզիէի «Ճառագայթարձակ քա – ղաքներուն» :

Անոնք բնակիչներուն թոյլ կուտան հանդստանալ բայց նաեւ հաղորդակցիլ իրարու հետ եւ ունենալ հոգեկան կապ մը, որ այնքան անհրաժեշտ է մարդոց հոգեկան հասարակչռութեան համար :

Թարգմ. Վ.

ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՄԵԾԱՐԷ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԸ

Անցեալ Մարտին ցուցադրած հայրենի նկարներուն ի պնահատութիւն , Մու – թաֆեանին չնորհուեցաւ «Ար. Սիանս , Լեթոը»ի արծաթ մետայլը :

Մէկ ամիս առաջ, Փարիզի քաղաքապե– տը անձամբ կը հաղորդէր Մութաֆեանի, քաղաքապետութեան որոշումը հետեւեալ նամակով :

« Ուրախ եմ հաղորդելու ձեզի, թէ քա– ղաքապետութեան » խորհուրդը որոշեց չնորհել ձեզի, Փարիզ քաղաքին ամէնէն բարձր պատուանշանը՝ Լա կրանտ մետայլ տը վերմէյլը :

Կը չնորհաւորեմ ձեզ պատուանշանին համար, որ կը մեծարէ մայրաքաղաքիս նկարիչներէն մէկը, որուն համբաւը ծա– նօթ է բոլոր արուեստասէրներուն » :

Առաջին Հայն է Մութաֆեան, որ կ'ար– ժանանայ այս բացառիկ պատիւին, որուն ընդունելութիւնը տեղի պիտի ունենար քաղաքապետարանի դահլիճին մէջ ի ներ– կայութիւն պաշտօնական անձերու եւ մա– մուլի ներկայացուցիչներուն, բայց Մու– թաֆեանի խնդրանքին վրայ թոյլ տուե– ցաւ որ տեղի ունենայ կալըրիին մէջ, որպէսզի ցուցադրուի հայրենի նկարնե– րուն նոր չարքը , որ նուիրուած է մեր վանքերուն :

Մուտքը հրաւիրատոմսով ըլլալուն , բազմութիւնը կը բաղկանար պաշտօնա – կան անձերէ . քննադատներէ, արուես – տասէրներէ . հայ եւ օտար բարեկամնե – րէ :

Ժամը 18ին, Փարիզի նախկին քաղաքա– պետը, ծերակուտական Թեթենժէ, աւուր պատշաճի խօսքերով մետայլը յանձնեց Մութաֆեանի, «յանուն Փարիզ քաղա – քին» . ի պնահատութիւն անոր հայրենի նկարներուն : Մութաֆեանի չնորհակա – լութեան խօսքէն ետք, հիւրասիրու – թիւնը սկսաւ :

Մեր աչքերուն դիմաց կարդով չարուած են, ընդ մէջ Արարատներու եւ Սեւաննե– րու, մեր անմոռանալի վանքերը Հաղ – բատ, Սանահին, Տաթեւ, Հղարծին եւայլն, մէկը միւսէն գեղեցիկ նոր նկար– ներ թարմ, հնչեղ, թրթռուն : Քանի ա– միսներու ընթացքին արտադրել այսքան նկար եւ այս որակով, իրապէս ապշեցու– ցիչ է :

Բայց խօսքը տանք օտար բարձրաստի – ճան անձնաւորութիւններուն նախ, յետոյ քննադատներուն :

Քաղաքապետին քարտուղարը՝ Մերսիէ, հետեւեալը ստորագրած է տպաւորու – թիւններու մատեանին մէջ :

« Այս գմայլելի նկարները կ'ըսեն մե – զի, թէ Մութաֆեան արժանի էր Փարիզի մեծարանքին : Մէկ տարիէ ի վեր նուիրու– ուած է ան Հայաստանը մեզի ծանօթա – ցընելու ազնիւ գործին : Համոզուած եմ հիմա, թէ նկարչութեան լեզուն աւելի ազդեցիկ է քան գրութեան լեզուն : Մեր հմայուած աչքերուն մէջ պիտի մնայ Հայաստանի լուսաշող բնութիւնը , Արա– րատին վեհաշուք տեսքը , Սեւանի մայ– րամուտներն ու լուսնակ գիշերները եւ մեկուսացած վանքերուն խորհրդաւոր դեղեցկութիւնը » :

Ջուիցերիոյ դեսպանատան կցորդը՝ Տիւպուա, կը գրէ : « Կը խոստովանիմ , թէ տարբեր գաղափար ունէի Հայաստա– նի մասին, երախտապարտ եմ Մութաֆ – եանի հզօր տաղանդին , որ փոխեց հա – մոզումս : Ինչպէս կարելի է չսիրել Հա– յաստանը ի տես այս գեղեցիկ նկարնե – րուն, որոնց մէջ արեւը , լոյսը եւ գոյնը ոճնակատարութիւն մը սարքած են» :

Հատ մը եւս՝ «երանգային հարստու – թիւններու և քնարական գեղեցկութիւն – ներու անբաղդատելի նկարիչն է Մու – թաֆեան , որուն «Հայաստանը» տեսնո – ղը , չի կրնար գիմաղրել, այդ երկիրը այցելելու փափաքին » :

«Լ'Ամաթէօր տ'Ար» կը գրէ (7–11 թի– ւին մէջ) :

« Փարիզ քաղաքը իր վերմէյլ մեծ մե– տայլը չնորհեց տաղանդաւոր արուեստա– գէտին՝ որ Մութաֆեանն է . նախկին քա– ղաքապետ եւ արդի ծերակուտական Թե – թենժէի ձեռամբ : Այդ առթիւ կալըրի տը Սեւրը կը ներկայացնէր հրաւիրեալներուն երկու տասնեակ ընտրուած նկարներ իր վերջին գործերէն : Այս ձեւով է որ կըը– ցանք հիանալ, վերանորոգուած հրճուանք– քով, հոյակապ նկարներուն վրայ , որ նկարիչը անցեալ տարի բերած էր Հա – յաստանէն : Վեհաշուք Արարատը իր ձիւ– նածածկ գագաթներով, հրաշալիօրէն նը– կարուած , էջմիածնի տաճարը, ազնը – ւական ոճով, ու մանաւանդ լուսնակ գի– շերները Սեւանի լիճին վրայ :

Գոյնի զարմանալի հրախտութիւն , շլացուցիչ, որոնց մէջ Հայաստանի ծա – ղիկներուն հաղուագիւտ վարդագոյններն ու կանանչները կուտան ամբողջութեան վերին աստիճանի գեղեցիկ ներդաշնակու– թիւն» :

«Նուիրս Ժուռնալ» կը գրէ (8–11)՝

Մութաֆեան, որուն չնորհուեցաւ մեծ մետայլը Փարիզ քաղաքին, կը ներկայա– ցընէ մեզի ողեկոչումը Հայաստանի բնա– նկարներուն, ձիւնածածկ լեռներուն եւ մշակնատարեան եկեղեցիներուն, որոնք նը– կարուած են հրայրքով, հրապոյրով ու երանգային հրաշալի քնարականութեամբ առլի :

Ահա նկարիչ մը քալ եւ յանդուգն, որ մէկ տարիէ ի վեր նր հմայիչ վրձինով խօսեցնել կուտայ օտար թերթերը Հա – յաստանի վրայ :

Ա. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (344)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Քիչ կը սիրէր իր մեծ հայրը, որուն զուարճութիւնը ծանր կը թուէր երեն, մինչ ախուր էր հօրը նկատմամբ :

Բայց եռանդոտ աղնուաբարոյ, վե – հանճն, հպարտ, երկիւղած, վաւրուան, տմարդի ըլլալու չափ պարկեշտ, վայրե– նի ըլլալու չափ անարատ տղայ մըն էր ան :

ԳԼՈՒԽ ԿԶ.

ԱԻԱԶԱԿԻՆ ՎԱԽՃԱՆԸ

Մարիուս իր դասական ուսումները ա– ւարտած մէջօրին Պ. Ժիլնորման ալ ըն– կերական յարաբերութիւնները ղաղրե – ցուց :

Մնաս բարով ըսաւ Սէն Ժերմէն ար – ուարձանին եւ ուիկին Թ...ի սրահին, Մարկի թաղը քաչուելով իր տունը բնա– կեցաւ որ Ֆիլ ուիւ Քալվէրի դռիհին մէջ էր :

Այս տունին մէջ ունեցած ծառաներն էին դռնապանը, Նիքոլէթ անուն սեն – եակի սպասուհին որ Մանեոնին յոլոր – դած էր, ոգեսպառ եւ թասող Պապքը, ո– րուն մասին խօսեցանք արդէն :

Մարիուս 1827ին տասնեւեօթը տարուն էր : Իրիկուն մը երբ տուն դարձաւ, տե– սաւ որ մեծ հօր ձեռքը նամակ մը կայ :

— Մարիուս, ըսաւ Պ. Ժիլնորման, վագը Վելնոն պիտի երթաս :

— Ինչո՞ւ, հարցուց Մարիուս :

— Հայրդ տեսնելու համար :

Մարիուսի վրայ դող մը եկաւ :

Ամէն բան անցած էր միտքէն, բայց երբեք չէր խորհած թէ օր մը հարկ պիտի ըլլայ հայրը տեսնել :

Մարիուսի համար ասկէ աւելի անա – կընկալ, աւելի զարմանալի եւ, փուճանք ըսելու թէ, աւելի տհաճոյ բան մը չէր կրնար ըլլալ :

Հեռաւորութիւնը կը բռնադատուէր մերձաւորութեան :

Հայրը տեսնելու պարտքը ոչ թէ կսկիծ մըն էր, այլ բռնի յոդնութիւն :

Մարիուս, քաղաքական հակակրու – թեան պատճառներէն զատ, համոզուած էր նաեւ թէ չէր սիրեր իր հայրը, այլ սուտերածիկը, ինչպէս կ'ըսէր Պ. Ժիլ – նորման իր հեղութեան օրերուն :

Ցայտնի էր թէ հայրը չէր սիրեր իր զաւակը, քանի որ լքած էր զայն, թողած ուրիշներու ձեռքը : Մարիուս չէր սիրեր իր հայրը, որովհետեւ չէր ղաղր թէ կը սիրուի անկէ : Ամենուրեք չեմ զարմանար կ'ըսէր իւրովի :

Այնքան չուարեցաւ, որ չպատասխանեց Պ. Ժիլնորմանին :

Մեծ հայրը կրկնեց .

— Վագը առաու մեկնէ : Կարծեմ թէ Ֆոնթէնի բակը կառք մը կայ, որ ժամը վեցին կը մեկնի եւ իրիկունը կը հասնի : Հայրդ կ'ըսէ թէ ստիպողական է երթալդ :

Ցետոյ ճմլեց նամակը եւ գրպանը դը– րաւ :

Մարիուս կրնար այդ իրիկուն իսկ մեկնիլ եւ յաջորդ առաւօտ հօրը քով գտնուիլ :

Այդ ժամանակները Պուլոյի փողոցը ուղեկառք մը կար որ պիէերով Ռուան կ'երթար եւ Վերնոնէն կ'անցնէր : Ոչ Պ. Ժիլնորման, ոչ ալ Մարիուս մտածեցին տեղեկանալու այդ մասին :

Հետեւեալ օրը իրիկուան Մարիուս Վէր– նոն հասաւ :

Ճրագները սկսած էին վառիլ :

Մարդու մը հարցուց թէ ո՞ւր է Պ. Փոնմէրսիի տունը :

Վասնզի Մարիուս, միտքով վերահաս– տատութեան հետ համակարծիք էր, եւ ա– նոր պէս ինքն ալ չէր ճանչնար իր հօր ոչ պարոնութիւնը եւ գնդապետութիւնը :

Մարդը ցոյց տուաւ տունը :

Մարիուս դուռը զարկաւ.կին մը ճրագ մը բռնած, եկաւ դուռը բանալու :

— Պ. Փոնմէրսիի տունը ա՞յս է :

Կինը անչարժ կեցաւ :

— Ինքը հո՞ս է, հարցուց Մարիուս :

Կինը ղլուխը չարժեց՝ այո ըսելու ձե– ւով :

— Կրնա՞մ տեսնուիլ հետը :

Կինը բացասական նշան մը ըրաւ :

— Բայց ես իր տղան եմ, կրկնեց Մա– րիուս : Ան ինձ կը սպասէ :

— Այլեւս չի սպասեր, ըսաւ կինը :

Այն տեն նշմարեց որ կինը կուլար :

Կինը մատով սանրին սրահի մը դուռը ցուցուց : Մարիուս ներս մտաւ :

Այս սրահին մէջ, զոր բուխերիկին վը– րայ դրուած ճարպի ճրագ մը կը լուսա– ւորէր սրահը, երեք մարդ կար . մէկը ոտքի վրայ էր, միւսը ծունր դրած եւ երրորդն ալ չապիկով երկնցած էր ե – տինը, տախտակամածին վրայ :

Գետինը երկնցողը գնդապետն էր :

Միւս երկուքէն մին բժիշկ մը, միւսը քահանայ մը, որ աղօթք կ'ընէր :

ՎԻՒԳՈ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հաչէրեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աւուրեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Մեթէլեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Աբրահամեան եւ աղջիկը, Պ. Ժան Հաչէրեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Կոբս, Օր. Անարէ Մեթէլեան, Օր. Սիլվի Մեթէլեան, Պ. Ֆիլիփ Մեթէլեան, Այրի Տիկին Արբահամ Գալայճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ովաննա Վարդանեան, Այրի Տիկին Կարապետ Սոֆեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Յակոբ Սոֆեան եւ ընտանեկան պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ հօր, փեսային եւ աղգականին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՐՈՒՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյ. 12ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Շաբաթ (Նոյ. 16) ժամը 8։30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա Քոլոմպի գերեզմանատունը (ժամը 10ի մօտ)։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկուհի Նիկողոսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի (17 Նոյ.) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Առնուվիլի Վարպետ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն եւ հօր ՍՈՂՈՄՈՆ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ մահուան Բ. տարելիցին առթիւ։

Ինչպէս նաեւ ծնողաց, եղբօր ՕՆՆԻԿ ԻՒՍԿԻՒՏԱՐԼԵԱՆԻ եւ քրոջ՝ ՄԱՐԻԱՄ ԻՆՃԻԱՒԱՊԵԱՆԻ յիշատակին։

ՆՈՒԷՐ

Վալանսէն Պ. Ց. Պօյաճեան իր աղջկան ամուսնութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ ։— «Յառաջ»՝ 30 ֆրանք, «Հայաստան»՝ քսան, Մշակոյթի Տուն՝ տասը, Ս. Թէվլիրեան սրահ տասը, Շ. Նարգունիի գործերու ֆոնտ քսան ֆրանք։

(Տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ Նոյեմբեր 17, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական պատուիրակ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ։

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ ժողովուրդը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առացած է Տիկին Արմենուհի Մուրատեանէ յիսուն ֆրանք իր Թոռնիկին ծննդեան առթիւ եւ յիսուն ֆրանք իր ամուսնոյն՝ Արամ Մուրատեանի յիշատակին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս կիրակի առաւօտ հեռատեսիլի Ա. կայանէն, ժամը 9։30ին Հայկ. յայտագիրը՝ ՎԱԶԳԻՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ եւ Ֆրանսայի հայկ. համայնքները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին, Կիրակի օր։ Ջուարթ աճակնկալներ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

×

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան ասանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յայտնի։

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սիքլանտիաի մէջ։

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վալթէռ ; Րիւ Վալթէռ։

Գեղարուեստական բաժին։

Մուտքը ազատ է։ Հազ. Միջոց ։— Շահանթոն – Էքոլէն առնել 103 Թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րիւ Վալթէռ։

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

Կազմակերպուած Շաւիլի Հ. Ց. Դ. Արղուբեան խումբին կողմէ

Մասնակցութեամբ տուղւոյն Կապոյտ Խաչին եւ Նոր Սերունդի։

Շաւիլի հայ դպրոցի սրահը, Նոյեմբեր 17 Կիրակի օր ժամը 13ին

ՃԱՇ – ՀԱՆԴԷՍ

Օրուան պատշաճ խօսք, երգ եւ արտասանութիւն։ Կը մասնակցին ընկերուհի ԱՍՏՂԻԿ ՓԷՕՍԷԵԱՆ եւ ընկ. ԽՈՐԷՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ։

Նոյն օրը առաւօտուն, Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ողբ. ընկերներ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ, ԹՈՐՈՍ ՍԱՐԵԱՆԻ եւ այս տարեշրջանին մահացած բոլոր ընկերներու յիշատակին։

Կը խնդրուի ընկերներէ եւ բարեկամներէ ներկայ գտնուիլ սոյն յիշատակի արարողութեան։

Եկեղեցիին հասցէն է.

4, Rue Trois Chantiers
CHAVILLE - 92

×

ԻՍԻՒ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Իսիի Զաւարեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս Նոր Սերունդի եւ Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն։

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի ընկերահամակրական խնջոյքով, այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 17, Քաֆէ Սփոռ, 4 Րիւ տը լա Տէֆանս։

Կը խօսի ընկ. Ժ. ՄԻՒՐՃԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Երգ՝ Պետրոս Պետիկեան, ընկերակցութեամբ սազի՝ Մկրտիչ Ֆերման եան, արտասանութիւն, հայկական նուագախումբ, հաճելի մթնոլորտ։

Ձերմութիւնը ապահովուած է։

Ճաշագին՝ 12 ֆրանք

Հ. Ց. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Ց. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը յետաձգուած է յաւուրիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ., սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՀԱՑԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին։

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին։

ԳԷՈՐԳ – ՋԱՎԱԻԵ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին։

ՔԵՒԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին։

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին։

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսինի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Ց. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ վաճառի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամուհիները, այս Կիրակի (17 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 3ին, ընկերուհի Փերուզ Կօշկակարեանի բնակարանը։ Անդամուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒԽՏԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ռաւմնաւորաց Միութեան։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(ԶՈՄԻ կողմէ)

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին ։—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՒՔ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱՓՐԻՒ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ)։

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՊԱՐԱՆՅԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ
ՇԱՒՌՈՆԻԷՒԻ մեծ սրահներուն մէջ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ

Pierre Elvira et son ensemble

երեկոյթը կը վարէ ՍԵՐԺ ՓԱՓՐԻՒ (Մոնթէ – Քառլոյի ձայնասփիւռի կայանէն)։

Գեղարուեստական բացառիկ յայտագիրը՝

Jack Valmy

երգչուհի՝ ԻՎԸԼԻՆ ՌԸՍՏԻԿԵԱՆ

Պարախումբ՝ **Jemmy Walker**

Շաբաթ, Նոյեմբեր 16, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
ՄՈՒՏՔ 13 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը ապահովել Կապոյտ Խաչի անդամուհիներէն։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարամեակ Գիշերները

Նուագախումբ Վարդիվաճեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով։

Մուտք 10 ֆրանք Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924–38–54

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԽՆԶՈՑՔ

Ի պատիւ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ, նախաճեռնութեամբ Կապ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին, Նոյ. 24ին, Կիրակի։

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը։
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968·— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ։

1969·— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում։

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
17
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
17 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11365 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.365

ՕՐՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՒ, ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ

Այն պահուն, երբ 1918ի Զինադադարը կ'ոգեկոչուի եւ հեռատեսիլը կը թարմացնէ յիշողութիւնները՝ միլիոնաւոր մարդոց ցոյց տալով աշխարհակործան պատերազմին արհաւիրքներն ու աւերները, սեւ, մութ ամպեր կը մթագնեն քաղաքական հորիզոնը, մօտալուտ ապագայի մը անոյշ եւ մռայլ հեռանկարներով։

Առաջին աշխարհամարտի Զինադադարը շատ երկար էր տեւած։ Քանի տարի նաք, քաղաքագէտները տակաւին կանգ առնուներու առջեւ նստած աշխարհի նոր քարտէսը վերջնապէս դնելու մասին կը վիճէին։

Վերսայլի, Նէօյեիի, Սէն Ժերմէն Ան Լէյի, Թրիանոնի, Սեւրի, Լօզանի դաշնագիրներն ու անթիւ, անհամար համաձայնագրեր չէին կրցած մնայուն խաղաղութիւն հաստատել աշխարհի վրայ։

1918էն մինչեւ 1939 անպակաս եղան պատերազմները՝ Աբիսինեան եղերք – Նէրէն (Սպանիա) մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոս (Չինաստան ու Ճափոն), անցնելով Միջերկրական ու կարմիր ծովերէն (Իտալիա եւ Եթովպիա)։

Երկրորդ աշխարհամարտի նախօրեակին ուժգին կը հնչէր Հիթլէրի ձայնը եւ յաղթական մեծ դաշնակիցները զլուխ կը ծռէին վերակենդանացած Գերմանիոյ եւ բաղտաւեւ մենաիրօջ առջեւ, զոհելով նորագոյն դժբախտ Զեխոսլովաքիան։

Նոյն այդ օրերուն չփացած ու անկուշտ Թուրքերն ալ դլուխ կը բարձրացնէին եւ հոգատար իշխանութեան բարեացակամ աչքերուն առջեւ դինուոր համախմբելով սահմանին վրայ, կը սպառնային զրաւել Սուրիան, եթէ Սանճաքը (Ալէքսանդրէթ – Անտիոքի նահանգները) չկցուէր իրենց երկրին։

Քէմալականները իրենց «Ազգային Ուխտով» վերջնապէս կը հրաժարէին Ալեք – սանդրէթէն դէպի Մուսուլ քաշուած ու – դին դծի մը հարաւակողմի հողամասե – րէն։ Լօզանի դաշնագիրն ալ միանգամ ընդ միշտ կը դծէր Թուրքիոյ վերջնական սահմանները։

Բայց ախորժակը ուտելով կը բացուի։ Որմանիկ աղուէս Իսմէթ Ինէօնիւ ան – դամ մը եւս յաղթանակ տարաւ։

Ու ինչպէս Գերմանիոյ պարագային, Թուրքիոյ համար ալ աննեղելի դիմում մը կատարեցին դաշնակիցները, ի հեճուկս Սուրիոյ կառավարութեան եւ Սանճաքի հայ բնակչութեան բուռն բողոքներուն։

Մինչեւ նոր մեծ պատերազմին պայթիլը, Եւրոպայի դիւանագէտները տակաւին զբաղած էին աշխարհը բաժնելու զորով, դիզումէ դիզում երթալով։

Աւելի քան 23 տարիէ ի վեր վերջացած է երկրորդ աշխարհամարտը, որ իր ասպրոլութեամբ ու տեւողութեամբ զլած անցած էր առաջինը։

Թնդանօթները լռած են ռազմադաշտերուն վրայ եւ մարդիկ լծուած՝ չինարար աշխատանքի։

Սակայն խաղաղութիւնը չէ վերահաս – տատած նոյնիսկ Եւրոպայի մէկ մեծ մասին մէջ, ուր միլիոնաւոր բազմութիւններ կ'ապրին՝ դուրկ մարդկային տարրական ազատութիւններէ։

Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ վիէթնամի պատերազմը կը շարունակէ եղբայրը եղբօր դէմ հանել։ Միլիոններ կը մսխուին կատարելագործուած զէնքերով, ատակ՝ ուելի մեծ թիւով մարդիկ սպաննելու։

Մերձաւոր Արեւելքը կը նմանի վառօդի տակառի մը։ Փոքրիկ կայծ մը բաւական է ահռելի պայթեցնելու համար։ Շահակից կողմերը չեն կրնար հաշտուելու եղբ մը գտնել։

Մեծերը կանղնած են փոքրերու կոզքին, հակամարտ ճակատներու վրայ։

Միջերկրականի մէջ խորհրդային ռազմերկրական մարտանաւերը մրցումի եւած իրար կը լրտեսեն ակնդէտ։

Ա՛լ չենք խօսիր Պիաֆրայի կամ սեւերու ու ճերմակներու հակառակութեան մասին։

Քաղաքական չփոթի կացութեան վրայ կ'աւելցնան նաեւ տնտեսական ու ելմտական կան հոգեր։ Դրամական տագնապ։ Արժեզրկումի վախեր։ Ապրուստի յարատեւութեան ու տարապայման աղուէսին։

Նաեւ ընկերային տագնապ։ Երիտասարդութեան զայթօնք։ Ուսանողներու պահանջներ։ Արդիականացման փորձեր։ Հինը նորով փոխանակելու ճիգեր։

Նոյնպէս՝ բանուորական խլրտումներ։ Ամսականի յաւելման եւ կազմակերպական աշխատանքներու մասնակցութեան պահանջներ։ Գործադուլ։ Հրապարակային ցոյցեր եւ մասամբ նորին։

Այսպէս, օրէ օր, աստիճանաբար, հոդիզոնին վրայ կը կուտակուին սեւ, մութ ամպեր, սպառնալով խաչել խաղաղութիւնը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌԸՍՔԻ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պրեւէզի Ասլանեան ժողովի առջեւ օրուան նիստին, Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը ճառ մը արտասանեց, որ խիստ ազդարարութիւն մըն էր Մոսկուի։ Մխալեան։ Նախարարը ըսած է թէ կարելի չէ պիտնալ թէ Զեխոսլովաքիոյ պարագան առանձին պարագայ մըն է թէ ոչ նոր քաղաքականութեան մը սկիզբը արեւելեան Եւրոպայի մէջ։

«Ամէն պարագայի մէջ, կը չեչտէ Ռըսք, խորհրդային նոր յարձակում մը Եւրոպայի մէջ չի կրնար անտարբեր ձգել Միացեալ Նահանգները։ Ռումանիոյ դէմ յարձակում մը աւելի ծանրակչիռ հետեւանքներ կ'ունենայ քան Զեխոսլովաքիոյ ղրկումը։ Գալով Եուկոսլաւիոյ եւ Ալսարիոյ, անոնց ճակատագիրը կապ ունի արեւմուտքի ապահովութեան հետ»։

Հարկ է յիշել թէ այս խօսքերը ճառին պաշտօնական բնագրին մէջ չկան, բայց Ռըսքի կը վերագրուին ժողովին լուսաբեղեակ աղբիւրներուն կողմէ։

Ասլանեան կազմակերպութեան անդամ երկիրներու ուրիչ նախարարներ ալ խիստ ոճով դատապարտած են խորհրդային գինեալ միջամտութիւնը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ եկմտական վիճակը միշտ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Հակառակ արուած հաւաստիքներուն չատեր վստահ են թէ ֆրանքի արժէզրկումը անխուսափելի է եւ իրրեւ հետեւանք՝ ղրամագրկութիւններու «զաղթը» դէպի –Զուիցերիա։ Փարիզի Ուրբաթ օրուան սակարանը պատկերն էր այն անհանդիստ վիճակին որ կայ երկրին մէջ։ Ջոյլ ոսկին կը բարձրանար մինչ Նափոլէոնը կը կոր – սընդնէը այն յաւելումը զոր կրած էր երկու նախորդ օրերը։ Միշտ կը խօսուի զերմանական մառքին արժէքին բարձրացման մասին, հակառակ Պոնի կառավարութեան հերքումներուն։

Ինչպէս մեր ընթերցողները իւրաքանչիւր ստորագրութիւնը պէտք է ըլլար՝ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ։

ՋԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օր մը, երիտասարդ օրիորդ մը որ հետաքրքութեամբ կը զբաղի եւ հիանալի ֆրանսերէն կը խօսի — Այո՛ — ինծի յայտնեց անոր զանձերը։ — Հին աւետարաններ յոյն փիլիսոփաներու բնագրեր, Հայաստանի պատմութիւններ, բժշկութեան եւ իրաբանութեան դիրքեր, ճամբորդական նօթեր, աստղաբաչխութեան դրքեր։ Մէկը կամ միւսը աւելի հին են քան արեւմուտքի մէջ մեր ունեցածը։

Բայց ասոնց մէջ, ամէնէն յուզիչը, մաղաղաթեայ ձեռագիրը մըն է, զոր երկու զիւղացի կիներ ազատած են 1915ին։ Երեսուն քիլոյէն աւելի կը կշռէր, ուրեմըն երկուքի բաժնած են եւ իւրաքան – չիւրը մէկը առած է իր կռնակը, ու քալած դէպի հիւսիս, կքած, չնչասպառ, յողնած ...

Երկարօրէն դիտեցի այս ցնցող ազատ – եալը։ Եւ երբ դուրս ելայ Մատենադարանէն, վերյիշելով այդ երկու հերոս դիւզացի կիները, ուզեցի պոռալ, խլրը – տուն քաղաքին ի տես «ահաւասիկ դո՛ւն, հին երկիր զոր մեռած կարծեցին։ Եւ դո՛ւն, 27 դարերու քաղաք, աւելի երի – տասարդ ես քան բոլոր միւսները։

×

— Կ'ուզէ՞ք կաթողիկոսը տեսնել, անկարելի է։

— Ինչո՞ւ։

— Հարկ է նախապէս ժամադրուիլ։

— Փորձենք։

Արմէն, առաջնորդս, կ'անհետանայ, տատամսոտ։ Քառորդ ժամ եաք, վերադարձած է, զարմացած եւ ուրախ։

— Էհ, բախտ ունիք։ Կէս ժամէն պիտի ընդունի ձեզ։ Ունկնդրութիւն արիտ տայ Լիբանանէն եւ Իրաքէն եկած ուխտաւորներու։ Չամաձայն է որ անոնց ընկերանաք։ Ցետոյ, ձեզ առանձին կը տեսնէ։

Հինդիմպիլ Վաղդէն կաթողիկոսի, կը խոստովանիմ թէ մեզի առոր կը մատծէի, էջմիածին հասած պահէս ի վեր։ Էջմիածին, որ հայ քրիստոնէութեան թէ Հռոմն է եւ թէ Վատիկանը։

Հռոմը, որովհետեւ այս քրիստոնէութիւնը ուղղակի Առաքեալներէն եկած է։ Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս զայն ներմուծած են Հայաստան, Ամէն պարագայի մէջ, Հայաստանը աշխարհի առաջին երկիրը եղած է որ քրիստոնէութիւնը ընդունած է իրրեւ պետական կրօնք, 302ի տեսիլքը, Գրիգոր Լուսաւորիչի մղումով։

Վատիկանը, որովհետեւ այս փոքր քաղաքը որ էջմիածինն է, երեւանէն քանի քիլոմեթր հեռու, ուխտատեղի մըն է եւ միաժամանակ կաթողիկոսին բնակավայրը։ Կամ եթէ կ'ուզէք Հայոց «պապին»։

Այս ամբողջը կը մտաբերէի եկեղեցին այցելելով եւ լսելով առաջնորդը որ կ'ըսէր ինծի — « Աշխարհի հնագոյն քրիստոնեայ տաճարին մէջ կը գտնուիք։ Դ. դարուն զայն կառուցուած է Գրիգոր Լուսաւորչական նորոգութիւնները չեն խաթարած նախնական ծրագիրը։ Հոս, դեռ կրնաք տեսնել ...։

Այլեւս մտիկ չէի ըներ։

Գանձին մէջ, հարկ էր տեսնել սրբանկարը, որու մէջ տեղը պահուած էր Նոյեան Տապանի մէկ մասունքը։

Ուրիշ ցուցափեղկի մը մէջ՝ մասունքի տուփեր, սկիհներ, սրբատուփեր, չուքառներ, խոյրեր, եւն.։

Ի տես այս բոլորին, ես ինծի կ'ըսէի թէ այս Հայաստանեայց եկեղեցին հերիքիոս եւ հերձուածող նկատուած Հռոմի պապերուն կողմէ ե. դարէն ի վեր, իս – կապէս շատ մօտ էր կաթոլիկութեան։

Մօտ իր ծէսերով, բայց մօտ մանաւանդ իր հաւատքներով։ Այն աստիճան որ պատմագիր մը կրցած էր զրել — « Լաւ չենք դիտեր թէ վարդապետութիւնն է թէ ոչ բառերն ու չարադրութիւնը որ առեղ – ծեցին միաբնութեան կռիւը »։

Այդ մատծումներուն մէջ էի երբ երի – տասարդ աբեղայ մը նշան ըրաւ ինծի, որ իրեն հետեւիմ։ Եկեղեցիէն դուրս ելանք։ դիս առաջնորդեցին ուխտաւորներուն հետ, հսկայ զրադարան – զրասենեակի մը մէջ։ Սենեակին մէկ պատը զրաւուած էր ցուցափեղկերով, լեցուն հայերէն, ռումաներէն, իտալերէն, զերմաներէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն զիրքերով։ Ամբողջ Սքիրայի հաւաքածոն, Լարուսը, բժշկական Լարուսը եւն.։

Թղթակիցը ապա կը նկարագրէ կաթոլիկոսին մուտքը եւ կը յիշէ անոր խօսքերը ուղղուած լիբանահայ եւ իրաքահայ ուխտաւորներուն, ապա առանձին կը մըննայ կաթողիկոսին հետ ու կը խօսին Փարիզի մասին։ Լրագրողը կ'անդրադառնայ նաեւ էջմիածին – Անթիլիաս յարաբերութենց, ապա կը շարունակուի զրոյցը։—

Վաղդէն կաթողիկոսը յստակ կերպով կը պատասխանէ երբ իրեն հարցում կը տրուի իր դեկավարած եկեղեցին խորհրդային Պետութեան հետ յարաբերութենց մասին։—

— Այս յարաբերութիւնները հիմա լաւ են։ Ոչ մէկ նեղութիւն կը ստանանք իշխանութիւններէն, բայց օրի – նաւոր բոլոր միջոցներն ունինք մեր իրաւունքները պաշտպանելու համար։ Արդէն վէճի նեղութ ալ չեն։ Փոխադարձ վստահութեան եւ նոյնիսկ բարեկամութեան վրայ հիմնուած յարաբերութիւններ ունինք։

— Քրիստոնէութիւնը կը ծաղկի՞ ներ – կայիս Հայաստանի մէջ, թէ կը նահանջ՞ է։

= Ո՛չ, ոչ, նահանջի չրջանը անցած է։ Բարգաւաճման մէջ ենք։ Կը խորհիմ թէ, երկրին մէջ, ներկայիս քառասուն տա հարիւր կրօնակատար կայ։ Մկրտութենց թիւը ամէն տարի կ'աւելնայ։

— Քանի՞ ժառանգաւոր ունիք։

= Այս տարի, 32։

Դպրեվանքը ճիշդ լիւն է։ Կը տեսնենք տղաք որ ֆութպոլ կը խաղան։

— Այս դպրեվանքին մէջ, կ'ըսէ Աբ – մէն, ամէնէն հանրածանօթ Հայը իր ուսումը ըրած է անցեալին։

— Ո՞վ։

— Անաստաս Միկոյեան։

ՓՕԼ ՏՐԻՑՖԻԻՍ

(2 Շար.)

Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմինը խոր ցաւով կ'ողբայ վերերան ընկերի՝

ՄԻՍԱԿ ԹՈՐԼԱԿԵԱՆԻ

կանխալի կորուստը։

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի կեդրոնական կոմիտէն կը սգայ վաստաւուր վերերան ընկերոջ, ազգային հերոս

ՄԻՍԱԿ ԹՈՐԼԱԿԵԱՆԻ

մահը։

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Բ.

Մի երկու ամիս յետոյ նորից եկայ մեր քաղաքը, այցելեցի Թորամանեանի ծա – նօթ , թէ բարեկամ հնահաւաք ու հնա – վաճառ Յակոբ Կարանեանին եւ ճարտա – րապետին անանուն մի զոյգար յանձնե – ցի : Մի օր Թորամանեանը սրանեղած ինձ յայտնեց , որ մի անանուն մարդ իրեն դրամ է ուղարկում եւ ինքը համոզուած է, որ այդ անանունը ես եմ : Նեղն ըն – կած , խոստովանեցի եւ խնդրեցի, որ նե – րողամիտ լինի ճախլիկ վարմունքիս հա – մար եւ կարուկ նրան յայտնեցի, որ այդ բանը գիտակցաբար եմ անում, եւ որ դա իմ, ինչպէս եւ ամէն մի Հայի, պարտքն է…

Կաղզուանի եւ Սարիղամիշի շրջաննե – րից սկսած մինչեւ Երզնկա եւ աւելի հե – ռու, տարիների ընթացքում լուսանկարե – ցի բազմաթիւ յուշարձաններ, կանդուն եւ աւերակ եկեղեցիներ, բերդեր, հին գերեզմաններ, սեպագիր եւ հայ արձա – նագրութիւններ, կիկլոպեան ամրոցներ , մանաւանդ Բասենի շրջանում , նաեւ լու – սանկարներ Տաճիկների յօշոտած մեր նա – հատակների դիակնակոյտերի :

Շուտ – շուտ նամակներ էի ուղարկում Թորամանեանին եւ առատ լուսանկարներ , ուրուանկարներ եւ աչքաչափ գծագրու – թիւններ՝ միշտ հաղճեղ կերպով կա – տարուած :

Ճարտարապետն ինձ պատասխանում էր անմիջապէս , երկար բացատրութիւններ , կրկնակի ստուգումներ էր պահանջում : Մի անգամ Շատըվանի շրջանում աւերակ մի տաճարի մօտ, որ յիշեցնում էր առա – ջին հայեացքից Անիի Առաքելոցը , մի մատուռիկ նկատեցի եւ վրան մակագրեցի «Մկրտարան» : Մի քանի նամակներով նա ինձ հարցրեց, թէ ինչո՞ւ եմ «կարծում», թէ մկրտարան է զոլորիկ եւ զարերէ ի վեր անվնաս կանդուն մնացած այդ մա – տուռիկը : Բոլոր լրացուցիչ բացատրու – թիւններս եւ չափերս նրան չհամոզեցին : Ես ի վիճակի չէի ըմբռնելու այս հարցի յոյժ կարեւորութիւնը ճարտարապետի համար : Երբ նորից վերաւորուած լինայ մեր քաղաքը, մեր հանդիպումի ժամա – նակ նրա առաջին հարցն էր.

— Ինձի նայեցէք, այս մատուռիկի « մկրտարան » ըլլալը չատ լուրջ եւ կա – րեւոր հարց է եւ յեղափոխութեան նման բան մըն է, անհրաժեշտ է նորէն վերլս – տուգել սպառիչ կերպով, չափագրելով աւելի մանրամասնօրէն …

Այդպիսին էր մեր մշակոյթն ուսումնա – սիրող գիտութեան հերոսը : Ուժեղ կամ – քի տէր, ուղում էր միշտ լրիւ ու ճշգրիտ տեղեկանք ունենալ, որպէսզի իր հետե – ւութիւններն ու եզրակացութիւնները լի – նեն հիմնաւորուած եւ ճիշդ, որպէսզի կարողանայ իր արձարձած նիւթերի ճըշ – մարիտ պատկերը տալ, առանց մշուշային դատողութիւնների : «Մկրտարանի» հա – մար ստիպուած էի ձիով շատ երկար ճա – նապարհորդութիւն կատարել , որպէսզի խստապահանջ գիտնականին ուղարկեմ մանրամասնութիւններ եւ նոր լուսանը – կարներ , մինչեւ անգամ ինձ հետ տարած երկու գիտնորների հետ մատուռի շրջա – կան պեղեցինք, վստահ լինելու համար , որ մատուռը բարեպործի կողմից կառու – ցած աղբիւր – յուշարձան չէր : Ջրատար խողովակներ չգտանք մեր չուրջանակի վորած խրամի մէջ, ուրեմն աղբիւր չէր : Թորամանեանը շատ դոհ էր դրանից :

Մի ուրիշ օրինակ նրա խստապահան – ջութեան : Դերջանի Բաղահաւինջ հնու – թիւններով լի քաղաքի եկեղեցու յատա – կագիծը եւ լուսանկարներն ընդունելով , նա ինձ հրահանգեց մանրամասն բացատ – րութիւններ տալ, թէ ինչո՞ւ եմ նշանակել եռանաւ մեծ եկեղեցու յատակագծի վրայ « երեք խորան », «երեք սեղան»: Եւ ին – չու եմ կարծում, որ այս երեւութապէս չատ հին յուշարձանի վայրէ տանիքը նոյնպէս չատ հին է : Պատասխաններս գոհացուցիչ չգտնելով, պահանջեց լրա – ցուցիչ բացատրութիւններ ու մանրա – մասնութիւններ : Ուղարկեցի ուղածը ու նաեւ ուրուանկարներ վայրէ երկչարք սիւների՝ վայրէ քանդակազարդ խոյակ – ների, որոնք որոշ չափով յիշեցնում էին հին քարէ խոյակների զարդաքանդակնե – րը :

Առանձնապէս հետաքրքրւում էր քա – րակոփ, ժայռերի մէջ փորուած եւ ճա – ւորուած եկեղեցիներով , օրինակ՝ Մժն – կերտինը եւ Երզնկայից 25 վերստ դէպի արեւմուտք, Զարղապլի (Սեպուհ լեռ) լե – րան կիրճերից մէկում գտնուողը :

Ճարտարապետին հաղորդել էի, որ Սողանլուի եւ Շատըվանի մօտերը, ըստ ծեր գիւղացիների պատմածի, 360 վանք է եղել, ու երբ մի սուրբ վանական դուրս է եկել շրջելու այդ վանքերը , մի ամ – բողջ տարի է տեւել : Նա ինձ ստիպեց եր – կրորդ անգամ գնալ այդ շրջանները : Զանգլի գիւղում մի կանգուն եւ շատ լաւ պահպանուած եկեղեցի կար, որի յատա – կագիծը , լուսանկարները եւ այլ տեղե – կութիւններ ուղարկեցի Թորամանեանին, յատկապէս եկեղեցու մուտք անկիւնում , նկատածս մի քանդակ, որ պատկերում էր քարտաշ որմնադրի՝ տաշող մուրճով աշխատելիս : Հարեւային պատի դրսի կողմում լաւ պահպանուած մի երկար արձանագրութեան լուսանկարի վրայ դը – րեցի առանց տատանուելու՝ «յունարէն»: Ճարտարապետն իր պատասխանում ինձ դրեց, որ այդ արձանագրութիւնը յունա – րէն չէ , այլ վրացերէն :

Գիտնականը շատ էր ուրախանում կիրկ – լոպեան ամրոցների լուսանկարների եւ ուրուանկարների համար : Բազմաթիւ բլուրների եւ լեռների վրայ կային այդ – պիսի ամրոցներ՝ միապարիսպ եւ բազ – մապարիսպ :

Իմ չատ համեստ գործին ուրախու – թեամբ սատարում էին իմ բազմազգի գիտնուորները, ապա ընկերներս , մի ռուս զօրավար, որի անունը մոռացել եմ , եւ պետական կոլոմիյցիւը, կէս վրացի , կէս ռուս, որ քութայիսցի էր, եւ մանկու – թեան ընկերը ակագ. Ն. Մառի :

Ջանենալով հետազիտակային լաւագոյն օպժեքթիվ , յաջող լուսանկարներ հանե – լու համար կառուցում էինք տախտակա – մածներ, ինչպէս արեցինք, օրինակ, Եա – զիլ – Տաշի սեպագիր ուրարտական ար – ձանագրութիւնը նկարելու համար : Յա – ջող լուսանկար ստացուեց եւ որպէսզի պատկերը լրիւ ընթեռնելի լինի, ձեռքով ընդօրինակեցի , որքան կարող էի, հըմ – տութեամբ : Ն. Մառն իսկոյն պատաս – խանեց, որ այդ արձանագրութիւնը յայտնի է եւ Նիկոլսկին կարդացել է ու իր գրքի մէջ դետեղել : Անցողակի նը – շենք, թէ ինչ աքանչելի պարզութեամբ եւ դիտնականին վայել համեստութեամբ ա – կադեմիկոսը պատասխանում էր աննշան երիտասարդիս :

Բագահաւինջի եկեղեցու սեպագիր ար – ձանագրութեան մասին պատասխան չըս – տացայ : Երեւի կորած էր նամակս, կամ պատասխանը : Զարմանալի չէր այդ «կորուստը», որովհետեւ մեզ յայտնի էր, որ որոշ հայ գիտնուորականների նամակ – ները գրաքննուում էին :

Տիպիկ Արեւմտահայ , ճարտարապետը հուժկու կամքի տէր էր եւ անշեղ կերպով չարունակում էր իր ձեռնարկած մեծգործ – ը՝ նմանը չտեսնուած նուիրումով, կրե – լով ամէն տեսակի զրկանքներ : Չէր խո – սում բնաւ իր անձի, իր երկրում թողած հարազատների, իր մանկութեան եւ երի – տասարդութեան մասին : Նրա ներքին կեանքն անթափանցելի էր, խորհրդա – ւոր, զոյչ էր եւ զգաստապահ, նոյնիսկ իմ հանդէպ, որ նրա սակաւաթիւ բարե – կամներից մէկն էի : Հարցերիս միշտ յա – ռատ լուսաբանութեամբ էր պատասխանում, սա – կայն երբեմն խորը հառաչով, երբեմն էլ աչքերը խոնաւանում էին : Լուռ տանջը – ւում էր այդ մեծ մարդը : Մեր արեւմ – տահայ եղբայրների ամարդի կոտորածը խորը կնիք էր դրել դիտնականի հոգու վրայ : Ջուսպ ու կատաղի ցասումն ամո – քում էր իր դիտական աշխատանքով , յարատեւ եւ անսայթաք :

Իր սիրտն հովացնելու համար նրան պատմում էի պատերազմում իմ տեսած դրուագներից : Պատմում էի, թէ ինչպէս է պատժւում դիչատիչ, աւերող, ոչնչացնող թուրք զազանը՝ լիառատ եւ հրա – կայ կորուստներով : Տեսայ Սարիղամի – շի եւ Բարդուսի լեռնանցքի մօտ ինչքա – փաչայի բանակների ոչնչացումը, 60·000 սառած ու փայտացած դիակներ …

— Ինչուս սկսաք, տղաս, ես առով ու – րախ չեմ, մենք դիչատիչ զազաններ չենք, մենք հին քաղաքակիրթ ժողո – վուրդ ենք եւ ոչ մարդասպանների վոհ – մակ, մենք չինարարներ ենք եւ ոչ քան – դիչ աւազակ … Մեր գանկութիւնն է միայն խաղաղութիւնն …

Երբ Թուրքերի զարշելի ձեռքերով եր – զնկայի շրջանում կոտորած հայ հազա – րաւոր կանանց եւ ժայռերի տակ ճզմելով սպանած կամ սրակոտոր արած երեխա – ների մեծացրած լուսանկարներս ցոյց տուի իրեն, որ ուղարկէ ակագեմիկոս Մառին, վայրագ ցուլի նման մռնչաց ցա – վից : Խոստովանեց, որ գիչերները քուն չունի, ահռելի տեսիլքներից տառապում է : Թէեւ ինքս էլ հոգեկան նոյն վիճա – կումն էի եւ եմ մինչեւ այժմ , սակայն ղղջացի այդ լուսանկարներս իրեն յանձ – նելուս եւ զգաստացի նրան ուղարկել այլպիսի լուսանկարներ Փրոֆ. Մառի համար : Բացի իրենից, ուղարկում էի իմ սիրելի եւ հայրենասէր ուսուցիչ Սեմեան Կանայեանին, որն իր հերթին, չգիտեմ ինչպէս , ուղարկում էր անդլիացի հայա – սէր Զեմս Բրայսին եւ Ջուիցերիա :

Ուղարկում էի նաեւ հրատարակութեան համար Մոսկուայի «Հայկական տեղեկա – տու» (ռուսերէն) հանդէսին, որի խմբա – գրին էր շատ համակրելի Ստ. Մամիկո – եանը :

Կղզիացած, անտարբեր մարդկանցով չրջապատուած, չարունակում էր աչխա – տել եւ յուսալ : Շատ էր տառապում եւ համարեա զգարել էր մարդամօտ լինե –

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS
DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

L'Arménie refuse l'apostasie mais c'en est fini de son indépendance. La grandeur d'un peuple ne se mesure pas tant à sa détresse ni à sa manière de la surmonter, s'il la surmonte, qu'à la raison pour laquelle il souffre. Pendant neuf siècles, les Arméniens allaient connaître les horreurs de l'occupation des barbares touraniens, c'est-à-dire des Turcs seldjoukides, des Mongols de Gengis-Khan et de Tamerlan, des Turcomans et, enfin, la pire peut-être, puisqu'elle se prolongea jusqu'au XXe siècle, celle des Turcs ottomans.

Devant la race turque qui déferne sur toute l'Asie Mineure, les Arméniens se réfugient en Moldavie, en Hongrie, en Pologne, et en Cilicie, c'est-à-dire là où, en Méditerranée, les rivages turc et palestinien forment un coude. La Nouvelle Arménie, appelée aussi la Petite Arménie, y est fondée. Sa création coïncide avec l'arrivée des premiers croisés. Des alliances familiales se nouent aussitôt entre les seigneurs francs et les princes arméniens ; on en connaît plus de cinquante. Baudouin de Boulogne, frère de Godefroid de Bouillon, épousera une princesse arménienne. Ces frères en religion se soutiennent parfaitement. Frédéric Barberousse, arrivé en Orient, bénéficie de l'aide du roi d'Arménie, Léon II. Cet attachement au Christ et à l'Occident, cette fidélité à l'alliance, à l'amitié, cette sincérité dans la ferveur, au risque d'en périr, voilà, sans doute, la troisième constante du peuple d'Arménie.

Mais la cime de l'Ararat est désormais noyée dans les ténèbres. Les Etats croisés vacillent et s'effondrent, les Turcs prennent Constantinople après la défaillance de Byzance, la Petite Arménie succombe à son tour, il n'y aura plus de relations, jusqu'à la fin du XVIIIe siècle, entre les chrétiens d'Europe et ceux d'Orient. Tour à tour, l'Arménie sera la convoitise, sinon la proie, des Turcs et des Perses. Pour les Arméniens, c'est la longue nuit de l'isolement et de la souffrance. Elle sera profonde et meurtrière.

✕

Après avoir joué ce rôle secret, superbe et essentiel, les Arméniens, ces « Européens d'Asie », furent murés dans leur souterrain alors qu'ils avaient des droits imprescriptibles à la lumière. Selon le mot de Malraux, « Pour que pût naître véritablement le dialogue entre le Christ et Platon, il fallait que naquît Montaigne » (1). Pour qu'une communication intellectuelle, spirituelle, morale fût établie entre l'Occident et l'Orient, pourquoi fallait-il que souffrît l'Arménie ?

Jean-Pierre Alem : « (...) Si la Nation arménienne avait disparu, si elle s'était fondue dans les nations voisines, il manquerait à l'édifice de la civilisation une pierre... peut-être même une coupole » (2). C'est vrai. L'apport des Arméniens est bouleversant dans la mesure même où il demeure inconnu : l'architecture arménienne est la mère de l'architecture chrétienne. Ses premiers chefs-d'œuvres remontent au Ve siècle de notre ère. Elle a assimilé les influences de la Perse, des Parthes, des Hittites, d'Athènes, de Rome, voire de l'Egypte pour les recréer dans un art original et fécond. C'est elle qui a produit l'ogive gothique et la voûte à nervures gothique (3). L'Arménie exprime son universalité par son architecture. Ne nous étonnons pas de cet apport.

La nuit du moyen âge a été traversé par les plus admirables éclairs et rien n'est plus faux de croire à l'absence totale d'échanges intellectuels. L'ambassadeur d'Haroun-El-Rachid auprès de Charlemagne, saint Grégoire de Pithiviers, Ode-le-Messin, saint Macaire, patron de la ville de Gand, saint Irénée, saint Chryseuil, patron de Comines, étaient arméniens (4). Plus tard, la famille de Lusignan, originaire du Poitou, donne trois rois d'Arménie, pendant les Croisades (5). Les croisés eux-mêmes importent le goût oriental en Occident et, partant, les procédés architecturaux arméniens. Plus tard encore, Richelieu et Colbert attribuent aux Arméniens des privilèges de commerce avec les échelles d'Orient et encouragent leur installation en France. C'est ainsi que le prince Murat et l'ancêtre des Rostand seraient d'origine arménienne (6).

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

(3 - *à suivre*)

---

(1) *André Malraux, postface à* « Les Conquérants », *Bernard Grasset, Paris, p.* 226.

(2) *J.-P. Alem, op. cit. p.* 126.

(3) *D'après Edouard Utudjian*, Les monuments arméniens du IVe au XVIIIe siècle. *Morancé, Paris*, 1967. — *On consultera également, sur l'architecture arménienne : Baltrusaitis.* Le problème de l'ogive et l'Arménie, *Ernest Leroux, Paris*, 1936 ; — *Benoit*, L'architecture, *Renouard, H. Laurens, Paris* 1912 ; — *Choisy*, L'art de bâtir chez les Byzantins, *Paris*, 1882 ; — *Diehl*, Manuel d'art byzantin, *Paris*, 1925 ; — *Macler*, Anciennes églises d'Arménie, *Paris*, 1923.

(4) *D'après la revue* Missi, 1965, *N*° 4.

(5) « *Léon V se retira dans le château de Saint-Ouen, qu'il devait à la générosité de Charles VI ; il mourut, le* 29 *Novembre* 1393, *dans le palais des Tournelles, rue Saint-Antoine, vis-à-vis de l'hôtel Saint-Paul, résidence ordinaire des rois de France. Son corps fut inhumé aux Célestins, où il resta jusqu'à la révolution, et ses cendres furent, à cette époque, jetées au vent comme celle de tant d'autres souverains ; son tombeau, d'abord transporté au musée des monuments français des Petits-Augustins, a été déposé, lors de la Restauration, dans les caveaux des sépultures royales de Saint-Denis, où il se trouve encore. On lit sur le pourtour de la dalle mortuaire, l'épitaphe qui suit : « Cy gist très noble et excellent prince Lyon -de Lizingue quint roy latin du royaume d'Arménie qui rendit l'âme à Dieu le XXIXe jour de Novembre l'an de grâce MCCCXCIII, pries pour lui ». (Jacques de Morgan, op. cit., p.* 236).

(6) *Missi*, 1965, N° 4.

ՓԵՏՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գ. ՍՍՍՌ

ՈՎԿԻՈՍ

—*—

ՖԻՎԵ ՎԱՅՍԱԿԱՑ

ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՊԵՏՀՐԱՏԻ

ԵՐԵՒԱՆ — 1940

Տպագրված է 5000 օրինակ։ Պատվեր 1940։ Ստորագրված է տպագրության 15/VII։ Թուղթ 60×92 1/16։ Տպագրական մեծ 4 1/2։ Հրատ. մեծ 4 1/2։ Տպ. նշան 1 մեծ 4 1/2։ Հրատ. նշան 1 մեծ 4 1/2։ Տպ. 1 մեծ 4 1/2։ Հրատ.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարկրիթ Միսաքեան եւ զաւակները կարգիս եւ ժանին Նիկողոսեան եւ Այրի Տիկին Զարզար Պօյաճեան կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի (Նոյ. 24) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ փեսին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ Ստեփան Պօյաճեանի յիշատակին :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԻՍԻՒ ՄԷՋ

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Կամքէ անկախ պատճառներով (տեղի պիտի ունենար այս Կիրակի) :

ՆՈՒԻՐ

Էքս Ան Փրովանսէն Պ. Սարգիս Քան – տոյեան յիսուն ֆր. կը նուիրէ Յառաջի խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ, եւ քսան ֆրանք «Հայաստան»ի :

(Ստանալ «Յառաջ»էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Արնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է քսան ֆրանք, Կիւլէղեան ընտանիքէն, Տիկին Արաքսի Փիլաֆեանի մահուան առթիւ :

×

Այրի Տիկին Աննիկ Պաղըճեան եւ աղջիկը Օր. Արմենուհի իրենց ամուսնոյն եւ հօր Արշակ Պաղըճեանի մահուան ևօթը – ներորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ իրենց տաղրոջ եւ հօրեղբօր Աստուած Պաղըճեանի յիշատակին երեսուն ֆրանք կը նուիրեն Կապ. Խաչի Անէէ Պուա Քոլոմպի վարչութեան : Նաեւ Ամերիկա նորոգ հանդուցեալ իրենց երիտասարդ քուէնին Հրանդ Պօնթօնեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ քսան ֆրանք :

×

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները :– Ումն՝ բարեպաշտ տիկին մը եկեղեցւոյ 200 ֆրանք, Պօմոնի Կապոյտ Խաչին 50 : Ողբացեալ Պ. Ալոյեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Այրի Տիկին Արմենուհի Ալոյեան Կապ. Խաչին՝ 20 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մարդմանեան Կապ. Խաչին քսան, Յովհ. Հայցազործեան Կապ. Խաչին քսան, Առաջնորդարանին քսան, Բարդէն Շաքարեան առաջնորդարանին քսան, Վ. Տէր – Վարդանեան եկեղեցւոյ տասը ֆրանք :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ Նոյեմբեր 17, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ Նորվան արեղայ Զաքարեան :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ ճոխ բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1·— Մենք եւ մեր ընթերցողները, 2·— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3· — Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4· — Օտար Գրականութիւն, փ·—Գրականութեան լուսանցքին վրայ, 6· — Նշխարներ, 7·— Հայ Կեանքը երէկ եւ Այսօր, 8·— Հայաստան, 9·—Արուեստի Աշխարհ, 10·— Սարէեն – Զորէեն, 11·— երգիծանիք – Ծիծաղ, 12·— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13·— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14· — Մահագրութիւն :

Գինն՝ Թղթակազմ 18 ֆրանիք, լաթակազմ՝ 22 ֆրանիք, կանխիկ :

Ստանալու համար դիմել Հրանտ Սամուէլեան գրատունը,

51, Rue Monsieur-le-Prince
PARIS (6e)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Շաբաթ օր վերջին պահուն կը հաղորդէին թէ հայկական յայտագիրը պիտի սփռուի ժամը 9ին, (փոխանակ 8·30ի, Մէտի հանդիսութեանց պատճառով) :

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Խաչի Ալֆոր – վիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վոլթէռ, Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ. Մի՛յոց.— Շահանձոն – Էքզէն առնել 103 թիւ օթօ – պիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Եղբայակոմիտէի ընդհ. անդամ – կան ժողովը յետաձգուած է յաւաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ., սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ.—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին:

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

ԳԷՈՐԳ – ԶԱՎԱՐԻՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին:

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր, ժամը 21ին:

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլան Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան – դամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15ին :

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Տէսիլի վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի (18 Նոյեմբեր) կէսօրէ ետք ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան դպրոցին դասարանին մէջ:

BAIL A CEDER

Մահուան պատճառով, ծախու է կօշ – կակարի պզտիկ խանութ մը, կազմածով, Փարիզի 16րդ թաղամասին մէջ (Փրիզ – իւնիֆլին քովը) : Վերջին գին՝ 20·000 ֆր: Դիմել.—

1, Rue Auguste Maquet, Paris (16e)
Tél. : MIR 70-64

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱՔ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը փետրուար 2ին, Կիրակի օր: Զուարթ աճակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան ա – ւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

×

Մարսէյլ քաղաքի, կապոյտ Խաչի վարչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է Քունուար 12ին, Վօվրնարկ, էքզէն հինգ քիլոմեթր, գեղեցիկ ճաշարան մը : Տեղերը պէտք է նախապէս ապահովել, դիմելով Ֆօթօ Ռեքս, 2 Րիւ Պերնար տիւ Պուա, կամ Զորեքշաբթի իրիկունները 8ին, 2 Րիւ տէ Քովալէսան :

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի, մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի, Նոր Սերունդի, Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին, Կապոյտ Խաչի, Սեբաստիոյ Մուրատ Ռեսմնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր· ՇԱՒՐԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի, Օր· Պ· ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱՓՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին, Շէհէրազատի Հազարամեակ Գիշերները

Նուագախումբ Վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով :

Մուտք 10 ֆրանիք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

POUR TOUS
VOYAGES

Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE

S'adresser à :

Mr. Jacques Chélélékian

AGENCE FRANCO-SUISSE

87 La Canebière
MARSEILLE (1er)

Téléphone :
62 - 03 - 44 64 - 09 - 49

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968·— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969·— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24, Օր Նահատակաց :

POUR

LOUER

VENDRE

ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE A.I.F.

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
19
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI
19 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11366 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.366

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

...ՈՒ ՀԵՌԱՆԱՆՔ ԼԱՅԻ ՊԱՏԷՆ

Իրաւացի խանդավառութիւն մը ստեղծած է մեծ ժախեանի այնքան յաջող ընթացքը մեր բոլոր ընթերցող-ներուն մօտ, ինչպէս կը հաստատեն ա-ռաջին արձագանգները։ Այլապէս ընդհանուր է մեր բարեկամին առած յաղթանակը, երբ նկատենք թէ իրենց հանդիսաւոր առիթով մըն է, որ ունեցած է այս ելոյթը։ Աւելի քան մէկ ժամ Հայաստան քարոզել, դժուարահաճ եւ-րոպական մասնագէտ ընտրանիի մը, ար-ժանանալով անոր գնահատանքին, փոքր ախտանիշ մը չէ։ Ու այսօր պելժիական ժամուլի արձագանգները եւ հեռատեսիլի դրպիրները ցոյց կուտան թէ երիտա-սարդ իրաւագէտը, ապերախտ նիւթ մը ընտրելով հանդերձ, կրցած է անոր տալ այնպիսի ոգի մը, որ մասնաւոր հետա-քրքրութիւն մը ստեղծէ մեր ղրացիներուն մօտ։

Պարզ է, եւ այլապէս կարեւոր, որ իր ջիղովն եւ բովանդակութեամբ, մեծ ժախեանի խօսքը ուղղուած է օտար եւ պիտուրաբար իրաւաբանական չըջանակ-ներու։ Տարբեր բան պիտի ըսէր պելժա-հայ իրաւաբանը եթէ խօսէր իր հայրե-նակիցներուն։ Բայց կարեւորը ա՛յս ըս-ուածն է։

Տարբեր մարդի մը մէջ, օգտակար քա-րոզչութիւն մըն է Հայութեան համար, պալնսի մեր պաշտօնակիցին յօդուածա-շարքը, ինչպէս քանի մը չաբաթ առաջ, Ցրանսայի համայնավար պաշտօնաթեր-թին յօդուածը, հրատարակուած այն օ-րերուն, երբ նախագահ տը Կոլի «եաչա-պրնները» կրնային միայն արհնել, Ապ-րիլեան սեւ օրերէն Ֆրանսական պայծառ օրերու հասած արմատահիլ բարմութիւն-ներու սրտերը։

Գուցէ օրը եկած է հասկնալու, որ Տարի է լեզու փոխել, ոճ փոխել, ու-րարեր ձեւով մօտենալ եւրոպական ժո-ղովուրդին։

Աւելի քան կէս դար է, որ դիւրար կը մեկնաբանենք մեր պատմութիւնը մեզի պատմելով, ու յաճախ զուր եւ արդա-րութիւն հայցելով մարդոցմէ, որոնք ա-նկէ օր պնաֆրայի ջարդուածներուն հա-շիւը կը բռնեն։

Ցեղ մը կայ, հպարտ ու տաղանդաւոր, որ ճարտարապետութեան դաս տուած է Աքաթներուն ու Արեւմուտքի։

Ցեղ մը կայ հպարտ ու տաղանդաւոր, որ մէկուկէս միլիոն զոհերուն կողքին, այսօր տապարէզ կը կարդայ աշխարհի, երեւանէն Հոռմ, դիտութենէն քրիստո-նէութիւն, իր հանճարեղ դաւակներով։

Ցեղ մը կայ հպարտ ու տաղանդաւոր, որ երեւանէն Փարիզ ու մինչեւ Վենե-սիկ, իր մանրանկարչութեան հատուա-ծներով, փառաբ տուած է արուեստի ու հաշիւի իր ըմբռնումին, դէմ դարեր ա-ռաջ։

Ցեղ մը կայ հպարտ ու տաղանդաւոր, որ այսօր Միլանի մէջ, արուեստի ախոյ-եան խոլացի ժողովուրդին հիացում կը պարտադրէ ճարտարապետական վայրուն ցուցադրանքով մը։

Օրը եկած է որ այս ձեւն ընտրենք Հա-յութիւնն ապրեցնելու արեւմտեան ոս-տանները մէջ, ու հեռանանք լացի պա-տէն։

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԷՇՏԱՅԷՆ ԱՌԱՋ՝ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԻԱՄԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ

Լեհ համայնավար կուսակցութեան Ե. համագումարը վերջ դուաւ առջի օր, ան-դամ մը եւս ամրապնդելով Մոսկուայի «հաւատարիմներուն» դիրքը։ Քաղաքա-կան բիւրոյէն հեռացուած են Ձադումով հրեայ՝ Շիր, որ փոխ-վարչապետ է, Ռափացքի՝ Արտաքին նախարար եւ Վա-նիվկա։

Միջազգային դեռանի վրայ, Բրեժնեւ կը պատրաստէր Փեշտայի նախապատրաս-տական ժողովը, որ սկսաւ երկուշաբթի։ Արդարացնելով Չեխոսլովաքիա (կամ այ-լուր) դինեալ միջամտութիւնը, Բրեժնեւ կ'ըսէ.— «Զինուորական օժանդակութիւն մը քոյր երկրի՝ վերջ տալու համար ընդ-կերվարական վարչակարգի դէմ եղած սպառնալիքներուն, բացառիկ միջոց մըն է, պարտադիր, որ կը կատարուի միայն ներքին թշնամիներու գործունէութեան պատճառով»։

Բրեժնեւ կը դատապարտէ Պելկրատ եւ Փեքին եւ կը յիշէ թէ դէմ է «նեղմիտ ազ-գայնականութեան եւ ավանթիւրիզմին, որոնք ազգայնամոլութեան մէկ ձեւն են»։ Բրեժնեւ չի մոռնար անչուշտ ձաղկելու ամերիկեան ագրեսիականութիւնը եւ դերմանական վրէժխնդրութիւնը, ապա կ'անդրադառնայ համայնավար կուսակ-ցութեանց միջազգային ժողովին, որ տեղի պիտի ունենայ « ի մօտոյ »։

Այս ժողովն է որու պատրաստութեան համար Փեշտա հաւաքուած են կուսակ-ցական ներկայացուցիչներ։

Անկէ պարագայի մէջ միանոգական ոգիի պակաս մը կայ ամէն կողմ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄՈՎ

ԱՄՄԱՆԻ մէջ համաձայնութիւն կըն-քուած է պաղեստինեան դիմադրութեան չորս մեծ կազմակերպութեանց պարա-գլուխներուն միջեւ։ Այս համաձայնու-թեամբ նախատեսուած է համագրութիւն մը քաղաքական եւ զինուորական դեռանի վրայ։

ՊՈԼՍԷՆ կը հաղորդեն թէ խորհրդային նաւեր կրկին Վոսփորը անցած են։ Օրէ օր կ'աւելնայ խորհրդային նաւատորմիղ Միջերկրականի մէջ։

ՆԱՍՐ քննութեան ենթած է, եգիպտական զօրքերու մօտ Սուէզի ջրանցքին երկայն-քը։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Ալեկոս Փանագուլիս մահուան դատապարտուեցաւ զինուորա-կան ատեանին կողմէ։ Մէկն էր Փափա-դոփուլոսի մահափորձի ամբաստանեալ-ներէն։ 31 տարեկրան ուսանող մըն է, կ'ըսուէր թէ կրնայ զնդակահարուիլ երեք օրուան մէջ, բայց անկարելի չէր նկատ-ուիր նաեւ որ վարչապետը ներում չնոր-հէ։

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Մատրիտ հասած է, բանակ-ցելու համար Սպանիոյ ամերիկեան խա-րիսխներուն մասին։

ՎԱՏԻԿԱՆի մէջ իր մահկանացուն կնքած է կարդինալ Պէա, 87 տարեկանին։ Գլխաւորաբար ինք էր քրիստոնէութեան միութեան համար աշխատողը եւ կ'ուզէր նաեւ որ Հրեաները պատասխանատու չըլ-նկատուին Քիստոսի խաչելութեան հա-մար։

ՋԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գ.

— Ի՞նչն է ձեր դլխաւոր մտահոգու-թիւնը։

— Ժամանակը։

— Ինչ ըսի՞ք։

— Ըսի, ժամանակը։ Ժամանակ չունինք եւ չատ են ընելիքները։ Այսօրուան օրա-մեր ամէնուն ալ ընելիքները չատ են։

Այսպէս կը խօսի ճարտարապետ Գրի-գոր Հասրաթեան, 48 տարեկան, վեց տա-րիէ ի վեր Երեւանի քաղաքապետ։

Ձիւղ է թէ այսպէս կրնան խօսիլ աշ-խարհի վրայ բազմաթիւ մեծ քաղաքնե-րու քաղաքապետները։

Երեւանի մէջ պատմութիւնը ընթացած է չատ արագ։

1920 Նոյեմբերին, երբ Հայաստան կը խորհրդայնանար, Երեւան ունէր 30·000 բնակիչ։ Այսօր կը հաշուէ 740·000 քաղա-քացիներ։ Սովորական երեւոյթ չէ ան-շուշտ որ հնամեայ, նիրհած քաղաք մը յանկարծ արթննայ եւ 25 անդամով բազ-մապատկուին՝ կէս դարու ընթացքին։ Կարելի չէ չյիշել օրինակը Սիաերիոյ, Թեքսասի եւ Քալիֆորնիոյ կարգ մը քա-ղաքներուն։

Քալիֆորնիոյ ... եւ եթէ՞ Հայաստանն ալ տարեկան իր 325 օր արեւով, իր այ-գիներով, իր մրգաստաններով, իր ճար-տարարուեստով եւ տարրալուծարաններ-րով խորհրդային Քալիֆորնիա մը ըլլար։

Խառնիխուռն թուանշաններ կ'արձակէ քաղաքապետը, որուն կարելի չէ չհա-մակրիլ՝ այնքան ուղղամիտ է, ժպտուն եւ վճռակամ։

— «Այսօր Երեւանի մէջ կարելի է հաշուել 11 հազար ճարտարապետ եւ այլ մասնագէտներ, չորս հազար բժիշկներ, երեք հազար ինժեներ եւ գնկերթա-բաններ, 12 հազար ուսուցիչներ եւ դաս-տիարակներ։ Երեւան ունի 188 դպրոց։ 13 հազար ուսանողներ կը յաճախեն հա-մալսարան եւ 12 հազար՝ Բազմարուես-տից վարժարան։ Գիշերային դասըն-թացքներու կամ թղթակցութեամբ հետե-ւողներով՝ ուսանողութեան ընդհ. թիւը կը հասնի 42 հազարի։

Ունինք ութ թատրոն եւ 42 չարժանը-կարի սրահ։ Արուեստագէտներու Միու-թիւնը կը հաշուէ 340 նկարիչներ եւ քան-դակագործներ։ 1967ին ապած ենք 741 դիրք՝ 9 միլիոն ապաքանակով։

Այս վերջին տարիներու ընթացքին կա-ուցած ենք մէկ ու կէս միլիոն քառա-կուսի մեթր բնակարան եւ բնակութիւնը այնքան աժան է՝ որ իրրեւ թէ ձրի ըլ-լար ...»։

Կ'ընդմիջեմ զայն.

— Ի՞նչ է դինը։

— Իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրին ամսական 10 – 12 կոպէկ։

— Ի՞նչ է միջին տարածութիւնը։

— Մէկ կամ երկու անձի համար՝ քան քառակուսի մեթր բնակարան մը, որ կ'ընդգրկէ սենեակ մը, խոհանոց մը եւ լոգարան մը։ Երեք կամ չորս հոգիի հա-մար՝ երկու սենեակ, 35 – 38 քառ. մեթր տարածութեամբ, հինդ հոգիի համար ե-րեք սենեակ՝ 46 – 54 քառ. մեթր տարա-ծութեամբ. վեց հոգիէն աւելի ընտանիքի մը համար՝ չորս կամ հինդ սենեակ։

Քալիֆորնիոյ մէջ դանուելու դպացումս կը զօրանայ մանաւանդ կէսօրէ ետք, երբ կը հանդիպիմ Հայաստանի վարչապետ Բաղրամ Մուրատեանին։

Կը խօսի ինծի նոր գիւղերու, նոր քա-ղաքներու, նոր ամբարտակներու, նոր ճամբաներու, ոռոգման նոր ջրանցքնե-րու, մշակութային նոր ձեռնարկներու, նոր գործատուներու մասին։ Այնպէս որ, եթէ երբեք չգիտնայի թէ որքան հին է Հայաստան, պիտի մտածէի թէ ամէն ինչ նոր է հոն։

Երբ Խորհրդային Միութեան քարտէսը կը դիտեմ, չափազանց փոքր կը թուի Հայաստանը։ 29 հազար քառ. քիլոմե-թըր, որ կը հաւասարի Պելժիոյ տարա-ծութեան։ Բնակչութիւնը՝ 2·360·000 հոգի, այսինքն Արեւմտեան – Պերլինի չափ։

Մեծ երկիր է սակայն մշակութային, դիտական եւ տնտեսական գործունէու-թեամբ։ Միայն Երեւանը այսօր կը հաշ-ուէ աւելի քան հարիւր գործատուներ. քիմիագիտութիւն, արուեստական ձգա-խէժ (տասը հազար գործաւոր), էլեկ-տրական լամպեր, էլեկտրոնիկ, էլեկ-տրական կազմածներ, ինքնաշարժներ, կերպաս, աննդեղէն, դինի, քոնեաք։

Հայկական այս սքանչելի քոնեաքը որմէ, երեք – չորս հոգիով, անքաղա-քավարութիւն պիտի սեպուէր չխմել դոնէ մը՝ չմոռնալով տակաւ մտելմական եւ ջերմ «կենաց»ները։

Այո, ամէն ինչ նոր է հոս։

Բացի կարգ մը խրճիթներէ եւ հին տու-ներէ, որոնք կը մնան տակաւին Երեւանի կարգ մը թաղերուն մէջ։ Արդեօ՞ք այս փլատակ տուները պահած են որպէսզի չմոռցուին 1920ական թուականներու չի-չատակները, երբ տակաւին Երեւան գա-ւառական անկիւն մըն էր։ Ժամանակա-կիցները զայն կը ներկայացնեն իբրեւ «փոչեպատ եւ ազատոտ քաղաք մը, նեղ եւ օճապատոյտ փողոցներով, կաւակերտ եւ տափարակ երդիքներով տուներով»։

— Բայց ոչ, կ'ըսէ քաղաքին դլխաւոր ճարտարապետը՝ Եդուարդ Պապեան, անցեալի այդ տնակները իրենց կարդին պիտի անհետանան։ Միայն թէ, ժամա-նակ պէտք է։ Քառասունեւութ տարիներէ ի վեր այնքան արագ աճեցաւ մայրաքա-ղաքը, որ չինարարական բոլոր յատակա-գիծները յաջորդաբար գործան ժամանա-կավրէպ։ Այս անդամ գործանք հեռա-տես։ 1980ի համար նախատեսեցինք մէկ միլիոննոց քաղաք մը։

Օր ըստ օրէ կը քանդուին հին թաղա-մասերը, եւ ամէն կողմ կը բարձրանան նոր չինքեր, կառուցուած երկրին քարե-բովը՝ կապտորակ – մոխրագոյն բազալտ կամ վարդագոյն տուֆ։

— Ոչ միայն վարդագոյն, կ'ընդմիջէ Եդուարդ Պապեան, այլ, քաղաքին չըջա-կայքը, գտած ենք տուֆի երեսունեւինը տեսակներ։ Մէկ թիւ աւելի քան մեր հայկական տառերը։

Խորհրդ. միու հանրապետութիւններուն նման, Հայաստան եւս գործարգոյն տարրներ ճանչցաւ.— Ցեղափոխութեան յաջորդող անմիջական գործան չըջանը, աղքատութիւնը, տառլինականութիւնը, մաքրագործումները, ռուսականացման ծրագրուած փորձերը, դարձեալ ու դար-ձեալ մաքրագործումները, ապա պատե-րազմը, տառապանքները, յաղթանակը եւ արիւնաքամ երկիրը՝ աղքատացած, ու-ժասպառ, հակառակ անոր որ, առաջին անդամ ըլլալով պատմութեան մէջ, թըշ-նամին զայն չէ տպատակած։

Ապատթալինացումը Միութեան միւս 14 երկիրներուն պէս հոս եւս իր գործն է տեսած։ Նոր չունչ մը կը չնչեն։ Բայց ի բաց կը խօսին ամէն բանի մասին։

ՓՕԼ ՏՐԻՑՖԻԻՄ

(Շար.)

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՄԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Այս աւելորդ վկայութիւնը ինձ թոյլ տուեցի, որովհետեւ մի ժամանակ Պետրոգրադում հայագիտական շրջանակում տարածուած էր, որ Թ. Թորամանեանը ոչ միայն ճարտարապետի վկայական չունի, այլեւ ղծագրել իսկ չգիտէ... Այդ չուկիները տարածողներից մէկին ես հանդիպել եմ Փարիզում իմ հայրենակից եւ սիրելի բարեկամ Գեղամ Կոստանեանցի տանը: Գեղամը կարապետ Կոստանեանցի փոքր եղբայրն էր եւ Ցովսէփ քահանայի որդին: Տէր Ցովսէփը Հաւիճայ վանքի նորոգողն էր եւ հովանաւորը: Իմ բարեկամիս այցի էր եկել ճարտարապետ Փաստակեանը, որ Պետերբուրգում էր ապրում, յայտնի հայ գործիչ, բարեկամը Նիկ. Մառի եւ քաջատեղեակ հայադիտական հարցերում: Փաստակեանը իր ծախսերով հիմքը դրեց Փարիզում հայադիտական ազատ մի ճեմարանի, որի դիւանաւոր դասախօսն էր Փրոֆ. Ադոնցը: Երբ խօսք բացուեց ճարտարապետ Թորամանեանի մասին ճարտարագէտ Փաստակեանը պնդեց, որ Թորամանեանը ճարտարապետ չէ եւ գծագրել միջնեբերդ անգամ չգիտէ: Այս դիպարտութիւնների մէջ խառն էր Մեսրովբ վարդապետ Մադիսորոսը, որը «Զուարթնոցի» բանասիրական մասի հեղինակն էր եւ մեծ դեր է խաղացել եկեղեցու պեղումների դորձում:

Ուրեմն Թ. Թորամանեանի կասկածները, որ ինքը թշնամիներով է շրջապատուած, երեւակայական չէր: Ես պատահմամբ «օձն իր բնի մէջ տեսայ»: Թ. Թորամանեանին անձամբ չճանաչող ճարտարդէտ Փաստակեանը հրապարակեց իմ ներկայութեան չարամիտ նենգութիւնը, չարախօսութիւնը նախանձ մարդկանց, որոնք Թունաւորեցին հերոս գիտնականի հոգին եւ գործը նրա ամբողջ կեանքում: Որոշ մարդիկ, մասնագէտներ, այսօր էլ չարունակում են Թորամանեանի գործը նսեմացնել:

Ակադ. Ն. Մառն սկզբում, թէեւ քաղաքավարի, սակայն խիստ վերապահ էր Թորամանեանի Զուարթնոցի վերակազմութեան հանդէպ: Յետագայում Մառն իր վերաբերմունքը փոխեց, երբ փշրանքները հաւաքելով, իր ձեռքով ամբողջացրեց Անիի Գագկաշէն եկեղեցու նմանակը(*): Այնուհետեւ Մառը դարձաւ Թորամանեանի բարեկամը:

Մի անդամ ինձ Թիֆլիս էր կանչել Անդրանիկը Երզնկայի շրջանի հայկական գործերի համար, որոնցով նուիրուածութեամբ զբաղւում էր նրա վաղեմի օգնական եւ զինակից Մուրատը: Անդրանիկի հետ մի քանի հանդիպումներ ունեցայ: Անդրանիկն իր հայրենակից, Շապին – Գարահիսարցի Թորամանեանի նման լըբուած ու չքաւոր, մի սառն ու անհրապոյր սենեակումն էր ապրում, որտեղ ցրտից սառած մատներով գրի էր առնում իր անցեալ հարուստ կեանքի դէպքերը, ուզածները եւ մտածէր էր դրքով հրատարակել: Գրքի համար չունենալով Շապին – Գարահիսարի լուսանկարը, Անդրանիկը հասարակ կաւից չինել էր քաղաքի մեծ ժայռասարը, բերդի տեղը, դրութեամբ, կաւէ գնդակներով նշանակուած թնդանօթային մարդկոցների բները եւ այլ պայմանական նշաններ, ամբողջ ջութիւնը նման է այն ամրոցներին, որ աւազից կերտում են երեխաները ծովափին:

Երեւութապէս հպարտ իր ստեղծագործութեամբ, մեր ազգային հերոսը հարցրեց ինձ:

— Էհ, կը հաւնի՞ս, աղէ՞կ է, ես ինքս չինած եմ զայն:

— Ոչ, չեմ հաւանում, այս ձեր կերտածը ներկայանալի չէ եւ չի վայելում ձեր սխրագործութիւնները պատմող դէմքին: Ես ձեզ կ'ուղարկեմ ձեր քաղաքի գեղեցիկ լուսանկարը, որ ինձ կը յանձնէ վստահաբար ձեր հայրենակից ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը:

Անդրանիկը խիստ դէմք ընդունելով յարեց.

— Ծօ, ատոր հետ ի՞նչ գործ ունիս:

— Ի՞նչ գործ պիտի ունենամ, դուք մեր ազգային ինքնապաշտպանութեան հերոսն ես, մեր գինուորներին օրինակ տը-ւողը, իսկ Թորոս Թորամանեանը մեր ազգային հերոսն է մեր մշակոյթի եւ արուեստի բնագաւառում: Երկուսդ էլ անվախ մարտնչող դժնդակ պայմաններում, երկուսդ էլ սիրելի մեղ բոլորիս, երկուսդ էլ համաքաղաքացի, երեւի մանկութեան ընկերներ ...

Վերադարձիս այցելեցի Թ. Թորամանեանին եւ նրան խնդրեցի փոխ տալ ինձ իր թանկագին լուսանկարը, որ իր ձեռակերտն էր եւ յայտնեցի ում համար է:

— Ծօ, ատոր հետ ի՞նչ գործ ունիս ...

Երկու մեծ Հայերն էլ նոյն նախատածութիւնը գործածեցին, երկուսին տուած յարգալից պատասխաններս էլ նոյնը եղան: Երկուսն էլ լռեցին եւ չչարունակեցին: Երկուսն էլ նոյն քաղաքից, երկուսն էլ Քիպարեան ա'Արջուկենց (Փարիզում այս ծերունազարդ եպիսկոպոսը իրեն աղնուականի տեղ դնելու համար, Ֆրանսական աղնուականի հովեր առնելով դ'Արջուկենց էր ասելացրել իր անունի վրայ) Վառմշապուհ քահանայի աչակերտներն էին, երկուսն էլ հիւանի աչակերտ, երկուսն էլ իրենց քաղաքի ժայռի նման կարծր բնաւորութեամբ, կամակորը, երբեք իրենց ճանապարհից չշեղուղ ...

Ճարտարապետն ինձ հետ հարազատի նման էր: Երբեք նրանից մի զառն ակնարկ չլսեցի ուղէ մարդու հասցէին: Նա չուտ մոռանում էր մարդկանց վատ վերաբերմունքը, միշտ դնահատում էր ու վեր հանում վատութիւն անող մարդկանց արժանիքները (օրինակ՝ Մեսրովբ եպիսկոպոսը), կարծես բնական էր գտնում, որ իրեն հալածեն ու բամբասեն:

Շատ հոգսեր ունէր ճարտարապետը: Անհամբեր սպասում էր պատերազմի վերջանալուն: Անհանդիստ էր այն մեծ ծաւալ գրքի լոյս տեսնելուն, որ հրատարակում էր Փրոֆ. Սարժիդովակին, որը բարձր հմտութեամբ գործակցում էր Թորամանեանին: Ինձ պատմում էր, որ փրոֆէսէօրին էր յանձնել իր ամբողջ գիտական հարստութիւնը, կուտակած երկար տարիների աշխատութեամբ, դէպքերով պլանները, լուսանկարները, աւերակ յուշարձանների վերակազմութիւնները, այլ զարդանկարների օրինակները, գրքում ուածքների ձեռագրեր եւ սպասում էր արդիւնքին մանկական անհամբերութեամբ եւ մտասեւեռումով:

Երբ մեր քաղաքը՝ Գիւմրին թուրքերը գրաւեցին, Թ. Թորամանեանը աճապարանքով մեկնեց Ղարաքիլիսա՝ կորցնելով իր մեծ արխիւը, գրադարանի մի մասը՝ ձեռագիր աշխատութիւններ եւ մեծ քանակութեամբ լուսանկարներ: Գիւմրիի իր բնակարանում թողած արխիւի եւ գոյքի մեծ մասն էլ կողոպտուել էր: Այդ կորուսած գրքերի մէջն էր իր գրումից իրեն ուղարկածս Փրանսերէն եւ հայերէն բանասիրական եւ ճարտարապետական աշխատութիւնների փոքր գրադարանը: Ուղղակի յուսահատուած էր: Այդ ժամանակ ինքս էլ ծանր վիրաւորուած, շատ վատ վիճակում, իմ խնդրանքով, Թողնուած էի հիւանդանոցում, վստահ լինելով, որ կեանքիս վերջը մօտ էր: «Մարդասէր» Թուրք գլխաւորը բժիշկը Թունաւորելով կամեցաւ վերջ տալ կեանքիս, ինչպէս Թունաւորելով սպանեց մի շարք հայ վիրաւոր գինուորների: Թոյնը մարսեցի: Կէս ապաքինուած, տեղափոխեցին ինձ եւ մի քանի վիրաւորների Երեւան: Ապա մեկնելու էի Փրանսա բուժուելու:

Մեկնումիս առաջ այցելեցի Թորամանեանին, որն իր տունը փոխել էր եւ այժմ ապրում էր նեղուղում: Մաքուր էր սենեակը, աղքատիկ, առանց կարասիների: Գրադարանը՝ դատարկ, մնացած մի քանի բեկորներ իր դիւանից, անտուհները չքացած: Պատմեց իր ոդիսականը — փախուստը, սոված,, անտէր, գոյքերը կորցրած, սակայն միշտ տէրը իւր անյողդողդ կամքի եւ աշխատելու, ստեղծելու ցանկութեան: Ես Թորամանեանին նմանները եմ հրաշալի դէմքեր Նանանէինի: Երկուսն էլ վհատել չգիտէին:

Փրանսա մեկնելուցս առաջ Թորամանեանին խնդրեցի տալ անհրաժեշտ ճարտարապետական գործիքների, զանազան պիտոյքների եւ չմարուող գրքերի ցուցակը, որպէսզի կարողանամ չուտով ձեռք բերել եւ ուղարկել բոլորը: 1919 Թուին էր, Սեպտեմբերին:

Ցուցակը պատրաստեց ու պատուիրեց Փարիզում տեսնել իր «սիրեցեալ եղբայր բանաստեղծ Արշակ Զօպանեանին», որ ամէն կերպ կ'աշխատի լրիւ յաջողցնելու իր ուղածները, մանաւանդ որ Թորամանեանը «Անահիտի» մէջ հրատարակել է իր յօդուածները՝ հոնորարը դեռ չէր ստացել:

Պետք Թորամանեան, նա միամտօրէն կարծում էր, որ Զօպանեանը մեծ դրամ է վաստակում, որ կարող լինի իր յօդուածագիրներին հոնորար բաժանել, չէր խմանում, որ հայ վաճառականները եւ ուրիշ մեծահարուստ մարդիկ ոչ միայն չէին օդնում Զօպանեանին, այլեւ «Անահիտը» կարդում էին ձրի:

Զօպանեանն ինձ ժամադրութիւն տուեց. խոստացաւ իսկոյն գնումները կատարել եւ նոյնիսկ Թորամանեանի խնդրածքն էլ չնորհել նրան: Ուրախութեանս չափ չկար, թէեւ Զօպանեանի սենեակի թափթփուած ու անկարգ խառնիճաղանջը վրաս շատ վատ տպաւորութիւն թողեց:

Մեկնելուցս առաջ ասացի. «Պարոն Զօպանեան, եթէ ձեր բարեկամ հայ մեծահարուստները մերժեն Թորամանեանին օգնել, խնդրեմ ինձ չուտով հեռախօսել, որ կարողանամ ուրիշ աղբիւր գտնել»:

Ժպտիտով պատասխանեց, որ անպատճառ կը յաջողեցնէ եւ շատ չուտով, Թող վստահ լինեմ:

Մի կիրակի հանդիպեցի նրան եկեղեցում, չփոթուելով ասաց, որ ցուցակը կորցրել է եւ գնումները դեռ չի կատարել: Մեղքս չեթաքցնեմ, վիրաւորուած պատասխանեցի բազմավաստակ բանաստեղծին եւ չնորհալի դրագէտին:

Նոր ցուցակը յաջողուեց կազմել միայն մասամբ, բանասէր Կարապետ Բամաջեանի յիշողութեամբ: Յայտնի է, որ Բամաջեանի հետ է Հայաստան եկել Թորամանեանը, թէեւ երկուսի առաքելութիւնը չի յաջողուել եւ Թորոս Թորամանեանը բախտի քմահաճոյքին է Թողնուել ու Բամաջեանի հետ յարաբերութիւնները վատացել են: Հանգիպելի Բամաջեանը ծիծաղելով պատմեց իրենց բախտախնդրութիւնը եւ գնորակոյսերը, որ հայ հարուստները իրենց պիտի օդնէին մեծ գումարներ դնելով նրանց տրամադրութեան տակ, եւ ինքն ու Թորամանեանը հրաչքներ պիտի գործէին Անիում ... Ինքը՝ յուսահատ, Թորամանեանին անօդնական Թողել, վախել էր Կովկասից՝ հետը տարած դրամները ծախսելով մինչեւ վերջին լուման:

Բամաջեանը խոստացաւ, որ եթէ ըստացուած գրքերը չգտնուեն, ինքն իր ունեցածները կը տայ եւ այդպիսով կ'օդնի իր վաղեմի ընկերոջ: Նա կատարեց իր խոստումը:

Այդ օրերին առողջական վիճակս չատ վատացաւ, վէրքերիս բորբոքման պատ-

---

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS
DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Sur le plan des lettres, l'âge d'or de la littérature arménienne, qui utilise une langue et un alphabet originaux, s'épanouit au Ve siècle de notre ère, alors qu'il faudra attendre, en France, le IXe siècle pour connaître les premiers balbutiements de la littérature avec les vingt-huit vers de la Cantilène de sainte Eulalie, qui ne valent que par leur intérêt philologique. En Arménie, en revanche, au Ve siècle, avec Lazare de Pharbe, Moïse de Khorène, Elysée, au Xe siècle, avec Grégoire de Narek, c'est la plénitude de l'expression et de la pensée, c'est la vie faite poésie nourrie déjà de l'excès des blessures de l'âme (1). Ecoutez plutôt et comparons : « O Seigneur, prends-moi en pitié, ce jour où me fuira le souffle, quand sur le sommet se lamentera le navrant regard de mes yeux et que par l'esprit je verrai l'inévitable route et le hérissement de ses périls » (2).

Cette littérature n'est connue, en Occident, que des savants et de quelques privilégiés. Mais ceux qui l'ont approchée vous diront que ce contact est sapide et frais comme une vague vous sautant au visage. Je voudrais tellement « te raconter, Nathanaël, les plus beaux jardins que j'ai vus (...). Il y eut un temps où ma joie devint si grande que je la voulus communiquer, enseigner à quelqu'un ce qui dans moi la faisait vivre » (3). Cette joie, j'aurais voulu vous l'offrir en partage, plus complètement, plus intensément. Mais si je me laissais aller à ces noces d'éther, si je vous contais tous les chefs-d'œuvre auquels l'Arménie s'était préparée et qu'elle nous a légués, puisque l'âme d'un peuple courageux s'enrichit aux catastrophes, parce qu'il fait son pain quotidien de cendres à seule fin d'une plus vivace et plus insolente beauté, il ne me resterait peut-être plus de voix pour vous dire ce que je dois encore dire.

×

A la fin du dix-neuvième siècle, la tourmente décisive arriva. Elle s'était faite menaçante, elle avait accumulé les forces obscures ; l'odeur du monde allait changer ; les dieux dévoreurs d'hommes et semeurs de désastres poussaient leurs cris funèbres et cette sinistre exhibition allait devenir le lot du monde. Pour quelle raison l'Arménie aurait-elle dû y échaper ? Mais pour quelle raison devait-elle souffrir plus que les autres ?

Pour Nietzsche, « Dieu était mort ». Il entendait par là qu'il espérait la royauté de l'homme. Le XIXe siècle, admirable entre tous les siècles, parce qu'il fut précisément celui de l'espoir, tentait de justifier cette immense espérance en la science, en la paix, en la dignité. Pour ce qui est de la paix, je ne vous ferai pas l'injure d'insister. Pour ce qui est de la science, Hiroshima, notre obsession à tous, donne une réponse. Pour ce qui est de la dignité, il y a trop d'hommes et de femmes, dans cette assemblée, qui, revenus d'Auschwitz ou d'ailleurs, savent ce que je veux dire.

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel
de Bruxelles

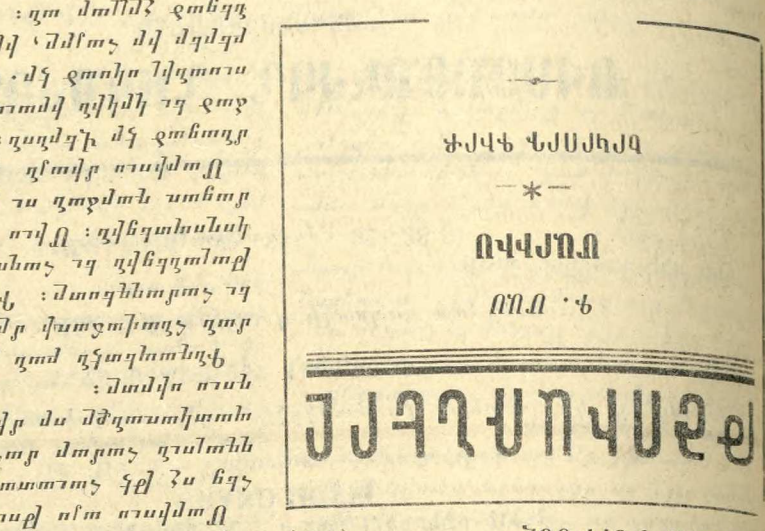
(4 - *à suivre*)

---

(1) *Sur la littérature arménienne, il faut citer, en français, A. Tchobanian*, La Roseraie d'Arménie, *Paris, t. I*, 1918 ; *t. II* 1925 ; *t. III*, 1929 ; Les trouvères arméniens, *Paris*, 1906 ; Poèmes arméniens anciens et modernes, *Paris*, 1902 ; Chants populaires arméniens, *Paris*, 1903 ; — *H. Thorossian*, Histoire de la littérature arménienne, des origines à nos jours, *Paris*, 1951. — *L'alphabet arménien a été créé, selon la tradition, par saint Mesrob, au Ve siècle. L'écriture arménienne est originale, proche, dans son graphisme, des écritures grecque et cyrillique ; elle se trace de gauche à droite. L'intérêt de la philologie arménienne est immense. Nos philologues ont contribué, de manière décisive à son étude. Nous citerons Félix-Nève, le père bollandiste Peeters, le professeur Marcel Leroy, pro-recteur de l'Université de Bruxelles, le professeur Henri Grégoire. La langue, une fois créée, a véhiculé la littérature patristique. Toute la vitalité intellectuelle et spirituelle de l'église arménienne, toute sa richesse furent transmises à l'Eglise arménienne, par les traducteurs du début du Ve siècle. L'union était faite entre les littératures liturgiques des églises romaine et arménienne. Mgr Karékine Sarkissian, « Introduction à la littérature arménienne chrétienne »*, Cahiers d'études des chrétiennes orientales, *II*, N° 69, *Paris* 1964 : « *Les traductions arméniennes ont véritablement quelque chose à nous apprendre concernant l'esprit « œcuménique », une ouverture sur le reste du monde chrétien qui est l'une des caractéristiques, parmi beaucoup d'autres, de l'Eglise arménienne* ».

(2) *L.-A. Marcel, op. cit., p.* 93.

(3) *André Gide*, Les nourritures terrestres et les nouvelles nourritures, *Gallimard, Paris*, 1942, *pp.* 58 *et* 74.

— ՋՈՒՐԱՎՈՐ ՀՈՄԱՆ. — Կ՚ուրախ ըլլամ — ըսաւ ան — ծանօթանալով ձեզի, որովհետեւ ես ալ ձեզի պէս Հայ եմ. — Հպաց մեղաւոր ձգտումով մը ան ուզեց իմանալ, թէ ինչպէ՞ս կրնայ Հայ մը ըլլալ Ջուրաւորի Կառավարիչ, եւ ինչպէ՞ս կրնայ ան ապրիլ հոն, ուր ոչ մէկ Հայ կայ, ոչ մէկ Հայ կրնայ ըլլալ. — Ես ալ ուզեցի իմանալ, թէ ինչպէ՞ս կրնայ Հայ մը ապրիլ Ջուրաւորի պէս անապատի մը մէջ, ուր ոչ մէկ Հայ կայ, ոչ մէկ Հայ կրնայ ըլլալ. —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն չնորհակալութեամբ առացաւ հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր հանդուցեալ ընկերներու ի յիշատակ :

Ընտանիքները.— Ուրբաթեան 30 ֆր. , Տէր-Պարսամեան 40, Եղիշէեան քոյր , Նշանեան երեսուն, Զաղունեան վաթսուն, Մկրեան 30, Աբրահամեան , Փափազեան, Սարգիսեան, Պաղտասարեան, Յովնան – եան 50ական , Ոմն 30, Ոմն, Տաբօնցի 30,

×

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է.— Հանդուց. Հայկ Քիթապճեանի մահուան քառասունքին առթիւ. կ. Ճնկըմըրեանէ 200 ֆրանք, Ոմն հարիւր եկեղեցիին եւ 50ական դպրոցին եւ Աղքատախնամին : Հանդուցեալ Տիրան Իսրայէլեանի մահ – ուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Մար– սէյլէն Ա. Սանասրճեան 30, Թուլոնէն Յ. Գալբաճեան 50, Մ. Գէորգեան 10 ֆր. :

Ն. Կօչկարեան 10 դպրոցին եւ Ս. Փա– փազեան քոյր դպրոցին : Մշակոյթի Օր – ուան առթիւ խնջոյքէն դոյացած հասոյ – թը հազար ֆր. ձեռամբ հոդեւոր հովիւ Դաւիթ Ծ. Վրդ.ին :

Տիկին Ն. Ուլնանեան տասը եւ Տիկին Մարկոեան տասը : Մարսէլբենակ Մել – քոն Պօղոսեանի կողմէ, ձեռամբ Հ. Թա– դէոսեանի իր որդւոյն ամուսնութեան առթիւ հարիւր դպրոցին :

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե – ղեցւոյ Օծման 15րդ տարեդարձի առթիւ , այս Շաբաթ (23 Նոյ.) ժամը 20·30ին , չքեղ ճաշ, ՇԱՊԻՕՅԻ ՌՂԼԻ ՏԻՒ ՍՕԼԻՑԻ մէջ : Ճաշավճարը 30 ֆրանք :

Արձանագրութեանց Թուական 16 – 21 Նոյեմբեր Պ. Մ. Մաքսուտեանի մօտ , 48 Րիւ Պուֆիէ , վալանս :

Կիրակի (Նոյ. 24), առաւօտեան ժա – մերգութիւն ժամը 8·30ին , հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Գաթ. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկա – վարութեամբ Հայտատա Օհանեանի դաշ – նամուրով կ'ընկերակցի Օր. Սառա ժա – մագործեան :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Սուրէն Խաչատուրի Բա – դալեան, որ ծնած է Հայաստանի Սիսիա– նի չրջանի Անդեղակոթ գիւղը, 1906ին : Փնտռողն է եղբայրը Վահան Խաչատուրի Բադալեան : Լուր ունեցողներէն տեղեկա– ցընել Ասատոյեան Ֆիլիփ ,

11 Rue Linné, Paris (5):

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967–1968Ի

"ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ"

640 մեծադիր էջերով, ինչպէս միշտ՝ ճոխ բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1·— Մեծ եւ մեր ընթերցողները, 2·— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ), 3· — Անտիպ կամ մոռցուած էջեր, 4· — Օտար Գրականութիւն, ֆ·—Գրակա– նութեան լուսանցքին վրայ, 6· — Նշխարներ, 7·— Հայ կեանքը երէկ եւ Այսօր, 8·— Հայաստան, 9·—Ար– ուեստի Աշխարհ, 10·— Սարէն – Զորէն, 11·— Երգիծանք – Ծիծաղ, 12·— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան, 13·— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն, 14· — Մահագրութիւն :

Գինն՝ Թղթակազմ 18 ֆրանք, լա – քակազմ՝ 22 ֆրանք, կանխիկ : Ստանալու համար դիմել Հրատ Սամուէլեան գրատունը,

51, Rue Monsieur-le-Prince
PARIS (6e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Ի ՊԱՏԻՒ
ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ
ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած կապ. Խաչի Ալֆոր – վիլլի մասնաճիւղին կողմէ, կիրակի Նո – եմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վոլթէռ , Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ. Միջոց.— Շա– ռանթոն – Լքոլէն առնել 103 թիւ օթօ – պիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ Նոյեմբեր 17 , հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Իր անդրանիկ պատարագը կը մատու – ցանէ Նորվան արեղայ Զաքարեան :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Օմոնի Հ. Յ. Դ. Զա – ւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամա – կան ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ. , սովորական հաւաքա– տեղին : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւ– նը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրխոտափոր » խումբի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի (21 Նոյեմբեր) ժամը ճիշդ 19·30ին, Մշակոյ– թի Տան մէջ : Կը խնդրուի Փարիզի չորս – քանններու այն ընկերներէն, որոնք «Քր – իսոտափոր»ի կը պատկանին, անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին : Կարե – ւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին ներկայացուցիչը :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՀԱՑԱՄՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ– բեր ժամը 21ին :

ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ խումբը Երեքշաբթի 19 Նոյեմբեր, ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ԶԱՎԱՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր , ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլա – նուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Աղբ. վարչութիւնը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան – դամները, Կիրակի 24 Նոյ.ին, ժամը 15– ին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները,

1968.— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969.— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ – կայացում :

Ապրիլ 24 , Օր Նահատակաց :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Աղբ. Միութեան, Աբանօբեան Յայտնք, Դեկտ. 31ին, Աղբ. Տան մեծ սրահին մէջ : Նուագ, ճոխ կերուխում : Մանրամասնու– թեանց համար դիմել եկեղեցւոյ դրասեն– եակը :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միու – թեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին , կիրակի օր : Զուարթ աճակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Պօմոնի թաղականութեան տարեկան ա– ւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ հաք ժամը 13– ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրա– հին մէջ : Մանրամասնութիւնները յայտնի– դով :

ՅՈՒԻՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) Կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Կ. Կոմիտէի , մասնակցութեամբ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի , Նոր Սերունդի , Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին , Կապոյտ Խաչի , Սեբաստիոյ Մուրատ Ու – սումնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ՇԱՒՐԷ ՊԷՆՆԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի, Օր. Պ. ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱՓՐԻՒ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի , Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին , Շէհէրազատի Հազարամեակ Գիչերները

Նուագախումբ Վարդիվաճեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ *Կովկասեան պարերով :*

Մուտք 10 ֆրանք Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924–38–54

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՑ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 19 ժամը 20,30ին

Կը ներկայացուի՝

ԻՆՁՈ՞Ւ

Հոգեբանական թատերգութիւն

Հեղինակ՝ ՏԻԿ· ԼԻԻՍԻ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

THEATRES DES ARTS, 66 Rue de Rochechouart, PARIS (9e)

Կը մասնակցին՝ ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԼԸՏԸՇԵԱՆ – ԼԱՇԱՍԱՆՕԸ, *(Ֆրանսական բեմի եւ ձայնասփիւռի ու հայ բեմի սիրուած եւ ծանօթ արուեստագիտուհի)*

Պ. ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆ, *(հայ բեմի ծանօթ եւ սիրուած դերասան)*

Օր· ՍՕՆԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ *(Պուքրէշի Քօնսէրվաթուարէն)*

Օրխորդներ՝ ՍԵԴԱ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ՎԵՐՈՆԻՔ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ, ՍԻՐԱՆՈՑՇ ԶՕՆԹՈՒՐԵԱՆ, ԱՆՆ ՔԷՇԻՇԵԱՆ, ԻՄԱՍՏՈՒՀԻ ՏԷՐԷՔԵԱՆ :

Պ. Պ. ԱՔԳԱՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, ԳԷՈՐԳ ԹԷՐԶԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՍԷԹԵԱՆ, ԱՐՄԱՆ ՀԱՄԲԱՐԵԱՆ, ԹՈՎՄԱՍ ՀԱՒՎԷՐԹԵԱՆ, ԱԶԱՏ ՍԱՄԼԵԱՆ

Prix des places : 15, 10 et 5 Francs

Les billets sont disponibles chez Madame Bakerdjian, 35 Rue de Trévise
Madame Markarian, 32 Rue de Trévise et au guichet du théâtre

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
20
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI
20 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11367

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.367

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հիսխայիլ Ալանտեանի կազմակը – պուէթեան (ՕԹԱՆ) անդամ ատանեւհինգ գրկիրներու արտաքին նախարարները անցեալ շաբթու կարեւոր խորհրդաժողով մը գումարեցին Պրիւքսէլի մէջ :

Վերջին ամիսներուն քաղաքական կա – պութիւնը մտահոգիչ հանգամանքներ ստացած ըլլալով, մէկ ամիս կանուխ տեղի ունե – ցաւ դիւանագէտներու այս հանդիպումը :

Օրակարգի կէսաւոր հարցն էր Խորհր – դային Միութեան եւ Վարշաւայի Ուխտին պատկանող երկու մը պետութիւններուն կողմէ Չեխոսլովաքիոյ դրաւումը, ի հետեւս այս երկրի կառավարութեան եւ ժողովուրդի կամքին :

Նորին խաղաղ համակեցութեան քա – ղաքականութեան , որուն նախաձեռնու – թիւնն էր ստանձնած տարաբախտ Մրուշ – չեւ, վերջին տասնամեակին մեղմացած էր լարումը եւ տեսակ մը հաւասարա – կշռութիւն ստեղծուած արեւելք – արեւ – մուտք հակամարտ ճակատներուն միջեւ :

Այդ հաւասարակշռութիւնն է, որ խախտած է այժմ : Վարշաւայի Ուխտի երկիրները ներկայիս աւելի մեծ թիւով զինուորական ուժեր ունին կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, քան Ատլանտեան Ուխտին պատկանող պետութիւնները :

Այս երեւոյթը նախանշան մը, աւելի ճիշդը սպառնալիք մը կը նկատուի Կրէմ – լինի կողմէ ծրագրուած նոր նուաճումնե – րու :Մասնաւորաբար վտանգուած կը նը – կատուին Աւստրիա, Եուկոսլաւիա, Ալ – պանիա եւ Դաշնակցային Գերմանիա :

Արտաքին նախարարներու խորհրդա – ժողովը մտահոգուած էր նաեւ Մերձա – ւոր Արեւելքի կացութեամբ : Բարի նշան մը չէր խորհրդային մարտանաւերու կեդրոնացումը արեւելեան Միջերկրական – ին ջուրերուն մէջ այնպիսի պահու մը , երբ Արաբներն ու Իսրայէլացիները զի – նադադարի մէջ են մէկզուկէս տարիէ ի վեր եւ նոր բախումի մը հաւանականութիւն – ները կ'աւելնան օրէ օր :

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն , խորհրդային ռազմանաւեր տեսնուած են Նարվիք ծովու մէջ, Սուէզի եւ Ադենի ծո – ցիէ, աւելի եւս ծանրացնելով Միացեալ Նահանգներու եւ Մեծն Բրիտանիոյ մտա – հոգութիւնները :

Պրիւքսէլի մէջ խիստ որոշումներ տըր – ուեցան : Բացէ ի բաց ազդարարութիւն ուղղուեցաւ Մոսկուայի, զգուշացնելով զայն Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի պայմիճակին մէջ փոփոխութիւններ մտ – ցնելէ :

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարար Տին Րուսք յայտնեց թէ Աւստրիան եւ Եու – կոսլաւիան կ'ինդրան Ատլանտեան Ուխտի պաշտպանութիւնը երաշխաւորող գօտիին մէջ, յիշեցնելով Թրումընը, որ 1947ին յայտարարած էր թէ Ամերիկայի ապա – հովութեան սահմանները կ'երկննան մին – չեւ Թուրքիա :

Միջերկրածովի վերջաւորութեան հը – րատակուած զեկոյցը կը պարունակէ նաեւ մը յատկանշական կէտեր, որոնցմէ ղեկաւարն է ՕԹԱՆի անդամ երկիրներու զինուորական ուժերու յաւելումը, որ ան – հրաժեշտ կը նկատուի երկու հակամարտ ճակատներու միջեւ հաւասարակշռութիւ – նը վերահաստատելու համար :

Կրէմլին ինք իրեն իրաւունք տուած է միջամտելու արբանեակ երկիրներու ներ – քին գործերուն, յանուն «ընկերվարական հաւաքականութեան» : Տասնեւհինգ նա – խարարները կը կարծեն թէ այս վարդա – պետութիւնը հակառակ է ՄԱԿի Ուխտին հիմնական սկզբունքներուն, կը վտանգէ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՔՈՒՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎԻԼ ՄՏԱՀՈՒՊ ՉԷ

ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶԴԱՐԱՐԻ

Նախարարապետը չծածկեց թէ կացու – թիւնը փայլուն չէ տնտեսական եւ ելմ – տական մարզերուն մէջ թէեւ կը չեշտէ մեւնոյն ատեն թէ դրամական տագնապը մէջաղդային է եւ յատուկ չէ Ֆրանսայի : Պատասխանելով Սապլիէի հարցումնե – րուն, հեռատեսիլէն, Քուվ տը Միւրվիլ կը վստահեցնէ թէ նախ եւ առաջ կ'ուզէ անպայման որ վերահաստատուի հաւա – սարակշռութիւնը : Ջուգեր բարձրացնել տուրքերը , բայց պէտք է ելք մը գտնել : Պիտի վերաքննեն ապրանքացուած բոլոր հաստատութեանց պիւտճէն, անխուսա – փելի կը թուի սակայն հանրային տակե – րու յաւելումը :

Հաւանական է որ «մարդու» փոփոխու – թիւններ ըլլան կարգ մը պատասխանա – տու պաշտօններու դլուխ երբ նկատի առ – նենք մանաւանդ թէ Նախարարապետը քննադատեց դրամատուներու եւ անոնց բացած վարկերուն դրութիւնը Ֆրանսայի մէջ: Այս կը նշանակէ թէ պանք տը Ֆր – րանսի կառավարիչը կրնայ հեռացուիլ :

Ցիշենք միւս կողմէ թէ Ֆրանսական Գործատիրութեան Ազգ. Խորհուրդը չատ խիստ յայտարարութիւն մը ըրած է ուր կը չեշտէ թէ դրամը չի պաշտպանուիր արդիւք հանդիսանալով տնտեսական բար – պատճման :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Հիւսէյն Թագաւորը կ'ու – զէ որ արաբական հինգերորդ վեհաժողով մը ըլլայ: Այս առընչութեամբ Ռիատ ղրկած է իր վարչապետը որպէսզի համո – զէ Ֆայսալ Թագաւորը : Ծանօթ է որ Քուէյթ եւ Սուտան արդէն նպաստաւոր կարծիք ունին :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ սկսաւ նահանջի ճամ – բան բռնել լինչպէս ցոյց կուտայ կեդրո – նակ կոմիտէի բանաձեւը, որ իսկական ինքնաքննադատութիւն մըն է : Դեկավար – ները «կը խոստովանին» թէ սխալներ դործուած են Ցունուարէն ի վեր եւ հարկ է դարմանել :

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ ընկերային տագնապ մը

Եւրոպայի ապահովութիւնը եւ անխուսա – փելիօրէն մեծ մտահոգութիւններու ծը – նունդ կուտայ :

Ատլանտեան Ուխտի անդամները տակ – պողարար կը հրաւիրեն Խ. Միութիւնը , որ յանուն համաչխարհային խաղաղու – թեան, դգուշանայ միջամուխ ըլլալէ ու – րիշ պետութեանց ներքին գործերուն :

Ըստ իրենց, նման միջամտութիւններ ուղղակի կամ անուղղակի կերպով կ'ապ – դեն Եւրոպայի եւ Միջերկրականի կացու – թեան վրայ, ինչ որ կրնայ պատճառ դառնալ միջազդային տագնապի մը՝ ծա – նրը հետեւանքներով :

Ցուսանք, որ Պրիւքսէլի խորհրդաժո – ղովի աղդարարութիւնը պարզէ կացու – թիւնը եւ հեռացնէ խաղաղութեան ըս – պառնացող վտանգները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԶԱՐՄԱՅՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դ.

Շատ լաւ , կարելի է առարկել, բայց Խորհ. Միութեան դրկին մէջ ի՞նչ ինքնա – վարութիւն կը վայելէ Հայաստանի այս հանրապետութիւնը :

Պաշտպանութեան, արտաքին գործոց եւ ընդհանուր քաղաքականութեան դետնի վրայ, ոչ մէկ ինքնավարութիւն : Կարմիր բանակի նոյն պինուորները՝ սիռուած ամ – բողջ Միութեան մէջ, միեւնոյն կրոմիքօն՝ ամէնուն համար սառնասիրտ , թուղթէ նոյն ռուպլիները եւ արծաթէ կամ պղին – ձէ նոյն կոպէկները :

Բայց ընդհակառակն, կրթական , երկ – րագործական, ճարտարարուեստական եւ մատակարարման դետնի վրայ, գործելու ազատութիւնը աւելին է քան թէ ինչ որ կ'երեւակայենք :

Անհրաժեշտ խակ չէ նշել թէ հայկական բարքերն ու աւանդութիւնները յարդուած են, թէ թերթերը հայերէն խմբագրուած են, թէ ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը հայկական յայտագիրներ կը սփռեն , թէ սթուտիոներուն մէջ հայկական ժապա – ւէններ կը պատրաստեն :

Խորհրդային քաղաքացի ըլլալէ առաջ՝ Հայ են այստեղ : Իսկ ինչ կը վերաբերի Ռուս ըլլալուն՝ Աստուած մի՛ արասցէ : Երեւանցիներուն պէտք է ըսէք պարզա – պէս... թէ Մոսկուային կուզաք :

— Հաւկցանք, կը պատասխանեն ձեղ , այն հեռաւոր քաղաքը, Հիւսիսի մշուշ – ներուն մէջ :

Յատկանշական է այս ուղղութեամբ Ռատիօ – Երեւանի այս մանրամկպը .— Մարդ մը Սեւանայ լիճին մէջ ինկած է եւ խեղդուելու վրայ է : Կը պոռայ՝ «փո – կոմիցկ»,— ինչ որ ռուսերէն կը նշանա –

սկսած է ծայր տալ: Երկուշաբթի կէս դիշերին բոլոր ուղեվարները դործադուլ սկսած են եւ չարժումը կը տարածուի այլ մարզերու մէջ : Միաժամանակ քաղաքա – կան տագնապ ալ կայ եւ կը կարծուի որ դահլիճը պիտի հրաժարի :

Վիլթնամի մասին վերջին լուրերու համաձայն , կը թուի թէ Ամերիկացիք ի վերջոյ համոզած են Սայկոնի դեկավար – ները, որ մասնակցին Փարիզի խօսակցու – թեանց, ընդունելով հարաւային Վիէթ – նամի տալ դլխաւոր դերը պատուիրակու – թեան մէջ :

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախա – րարը՝ էրոմիքօ Փեչտայի մէջ մամուլի ա – ասուլիս մը տուած է որ նաեւ «խաղաղու – թեան հրաւէր » մըն է ատլանտեան եր – կիրներուն : Ինչ կը վերաբերի Օթանի դիրքին Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն առ – թիւ, կրոմիքօ կը յուսայ որ «աւելի իրա – տես գնահատում մը եւ իրատես նպատա – կակէտեր պիտի ուրուագծեն Օթանի մէջ » :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Տըպրէ Ալժերիա պիտի երթայ Ցունուա – րին, Ֆրանսա աշխատող ալժերացի բան – ուորներու համար համաձայնութիւն մը ստորագրելու համար :

ՋԻԻՆ – ՋՄԵՌ յանկարծական արչաւ մը կատարեց Ֆրանսայի եւ մանաւանդ Փարիզի վրայ : Կիրակի ամբողջ օրը ձիւնեց Փարիզի վրայ, ուր չերմաչափը 0ԿՆ վար Յունկս էր : Ճամբաներն ալ սա – ռած էին եւ երթեւեկը վտանգաւոր :

կէ՝ «ազատեցէք զիս» : Վարդանիկ, հայ Մարիուսը, կը լսէ զայն եւ լիճի ափէն ձայն կուտայ :

— Շան լակոտ, փոխանակ ռուսերէնով օդնութիւն պոռալու, աւելի լաւ կ'ըլլայ որ լողալ սորվիս ...

Տօքինէի թղթակիցը կը նկարագրէ , ապա, հանդիպումը վալանսէն ներգաղ – թած հայ երիտասարդի մը հետ , ու կ'անդրադառնայ ներգաղթողներուն :

Ներգաղթողները ... մենք, Ֆրանսայի մէջ, այլեւս չենք կրնար արտասանել այս բառը, առանց ոգեկոչելու բոլոր անոնք որոնք պարտաւորուեցան հեռանալ Ալժե – րիայէն :

Հոն, Հայաստանի մէջ, դուարթ բառ մըն է : Եւ ամէն տարի, Խորհրդային Հա – յաստանը ներգաղթողներ կ'ընդունի :

Որոշ չրջաններու նոյնիսկ ներգաղթի չարժումներ տեղի ունեցան : Ամէնէն կա – րեւորներէն մէկը, նախապէս հսկայ քա – րոզչութեամբ պատրաստուած , կատար – ուեցաւ վերջին պատերազմին վաղորդայ – նին : 100էն 150 հազար Հայեր պա – տասխանեցին խորհրդային կոչին : Ամէն հրաշալիք խոստացուած էր իրենց և թէ – ուառ երկիր մը գտան, ուր հարկ էր աշ – խատիլ դժուար պայմաններու տակ եւ ուր ստալինեան ոստիկանութիւնը տէր ու տի – րական էր : Ցուսախաբ էին : Ոմանք փոր – ձեցին փախիլ, ուրիշներ աքսորուեցան : Դեռ ուրիշներ ալ դիմումներ ըրին հեռա – նալու համար եւ երբ 1956ին, Փինօ, այն ատեն Արտաքին նախարարը Երեւան է – կաւ, տեսարաններ պարզուեցան օդակա – յանը :

Տասնեւերկու տարի անցած է : Խոր – հըրդային վարչակարգը յեղաշրջումի մէջ է : Կեանքի պայմանները փոխուած են : Բացայայտ է որ հարցը կորնդացած է իր սուր հանդամանքը : Թէեւ Մոսկուայի Ֆրանսական դեսպանատունը կը չարու – նակէ , ամէն չարաթ, նամակներ եւ Ֆը – րանսա վերադառնալու վիզայի դիմում – ներ ստանալ :

Ընդհակառակն , չատ Հայերու հանդի – պեցայ որոնք եկած էին իրենց արձա – կուրդը «երկիրը» անցընելու : Եկած էին Միջին Արեւելքէն, Արեւմտեան Եւրո – պայէն, Ամերիկայէն : Համայնավար չէ – ին : Նոյնիսկ Պոսթընէն, Ֆիլատէլֆիայէն, Շիքակոյէն եւ Սան –Ֆրանսիսքոյէն քա – ղաքացիներ կային, որոնք առանց բարեա – ցակամութեան կը բաղդատէին Ամերիկա – յի եւ խորհրդային ապրուստի մակարդա – կը :

— Նկատած էք, կ'ըսէ ատենցմէ մէկը, որ բաղնիքները միշտ անկատար են արե – ւելեան երկիրներու մէջ : Կը թուի թէ անհամաձայնութիւն մը կայ համայնա – վարութեան եւ կապարապործութեան (փլոմպըրի) միջեւ :

Վաղ առաւօտէն եւ մինչեւ ուշ դիշեր , բամպութիւն կայ Արմենիա պանդոկին առջեւ : Մայթին վրայ հարիւրաւոր Հա – յեր կը սպասեն, ոմանք հեռու դիւղերէ եկած : Այն վայրկեանին որ արեւմտեան իրենց հայրենակիցները դուրս կ'ելլեն , կը չրջապատեն եւ հարցումները կը սկը – սին .—

— Այսինչէն լո՞ւր ունիք, որ Տիթրոյթ կը բնակի :

— Իսկ այնինչը որ Նիւ Եորք գնաց :

Ոմանք թուղթի անկիւններուն վրայ հասցէները գրած են, ուրիշներ դեխնած նկարներ ցոյց կուտան :

Ամերիկայի Հայերը համբերութեամբ կը պատասխանէին , երբեմն մարդ մը կամ կին մը կը հեռանայ քիթին տակէն մռմռալով .— Այս ամբողջը հաւիթի քարոզ – չութիւն է :

ՓՕԼ ՏՐԻՑՖԻԻՍ

(Շար.)

ԻՆՉՈ՞Ւ ՆՈՒԱՋ Է ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒՄԸ

Հինեռուն մառնանչած ցաւն է ասիկա : Նոր սերունդը կ'ամբաստանուի չեշտուած եսականութեամբ : Գաղափարական նուիրումի տէր երիտասարդներ — կ'ըսուի յաճախ — այնքան նուազած են, որ չեն կրնար գոյն ու դիմագիծ տալ սերունդի մը : Հանրային եւ ազգային գործերու հանդէպ խանդավառութիւնը հալիւս կ'առկայծի : Ամէն ոք իր դիրքին ու ազգային մասին կը մտածէ եւ լաւագոյն պարագային՝ իր ժամանակի եւ ուժերու աւելորդէն քանի մը լումայ միայն կը ձգէ ազգային դանձանակին մէջ :

Ո՞րքան ճիշդ է այս մեղադրանքը՝ ո՞վ կրնայ վճռել : Նորութիւն չէ հինեռուն դժգոհութիւնը նորերու ընթացքէն : Պատմութեան մէջ, հին զարերէն սկսը – եալ, այլեւս դասական դարձած են սե – րունդներու փոխադարձ ամբաստանու – թիւնները բարոյական եւ գաղափարական հարցերու ըմբռնումին մէջ : Հայրերը ե՞րբ հաւնած են իրենց որդիները :

Սփիւռքի մեր կեանքին մէջ մտահոգ – նըշուած գաղափարական նուիրումի պա – կասը սակայն սխալ պիտի ըլլար ամբող – ջապէս անտեսել եւ դժգոհանքի արտա – յայտութիւնները վերագրել միայն ու միայն հայրերու եւ որդիներու ընթացիկ պայքարին : Անուրանալի է որ գաղթա – խարհի մեր նոր սերունդը չատ աւելի հաչուող է, գրապաշտ եւ կենցաղասէր, քան զգացական թռիչքներով ապրող եւ անհաշիւ զոհողութեանց ընդունակ դա – զափարապաշտ հինները : Այս եզրակացու – թեան կարելի է յանգիլ դոնէ՝ կեանքի պահերին արտաքին երեսը դիտելով :

« Արտաքին երեւոյթներէն մի' խոր – ուիք, — կ'առարկեն նորերը ,— երբ դոր – ծի ժամը հնչէ՝ կը տեսնէք թէ ինչերու ընդունակ է մեր սերունդն ալ » :

Իրաւունք չունինք անշուշտ թերահա – ւատութեամբ ընդունելու նման խոստում – ներ, որովհետեւ փորձութեան վայրկեա – նին երեւան կուգան մարդոց առաքինու – թիւնները :

Այսուհանդերձ, առօրեան յարատեւ եւ յարաշարժ փորձութեան դաշտ մըն է ինքնին, ուր նոր սերունդի գաղափարա – կան նուիրումը սիրական ներկայութիւն մը չի կազմեր : Ահա թէ ինչու գալիքը նոյնպէս կը դատուի ներկայի տուեալնե – րով :

Ինչպէս ամէն ցաւ՝ այս մէկն ալ ունի իր պատճառները, որոնք լուրջ քննու – թեան կը կարօտին : Երբ այդ պատճառ – ները փնտռելու կ'ելլենք, մեր նայուած – քը նախ եւ առաջ կանգ կ'առնէ դաստիա – րակութեան հարցին վրայ, որ ամէնէն չօշափելին է : Եւ ահա արագ վճիռով մը մեղադրանքը կը ձեւակերպենք .— «եթէ մեր երիտասարդները անձնասէր են եւ հաշուապէտ, պատճառը այն է որ անոնք լաւ չեն դաստիարակուիր : Դպրոցներն ու դաստատուները պէտք եղած գաղափարա – կանութիւնը չեն ներշնչեր » :

Դաստիարակութեան կարեւոր դերը ոչ ոք կրնայ ժխտել հոգիներու կազմաւոր – ման մէջ : Ընտանիք ու դպրոց այն երկու մեծ աղղակներն են, որոնց ազդեցութիւ – նը չատ խոր դրոշմ կը ձգէ անձի մը նկա – րագրին վրայ :

Բայց դաստիարակութիւնը առանձին բաւարա՞ր է արդեօք հարցին լուծիւնը ամբողջապէս բացատրելու համար : Ին – չո՞ւ կ'անտեսենք ընկերային միջավայ – րը, դուրսի մթնոլորտը , կեանքի հոսան – քը, որոնք դաստիարակութենէն աւելի հզօր ուժեր են յաճախ եւ կը կլանեն թարմ հոգիները :

Այս առթիւ երբեք չեմ մոռնար ընկեր Ռուբէն Տէր – Մինասեանի հետեւեալ խօսքը, զոր ինք կը սիրէր կրկնել նման ելեկերու առեն .

— Դպրոցն ու դաստիարակութիւնը չեն կրնար պայքարիլ կեանքը ալեկոծող զա – զափարներուն դէմ : Գէորգեան Ճեմա – րանէն աւելի պահպանողական եւ աւան – դապաշտ սկզբունքներով զեկավարուող դպրոց չկար Կովկասի մէջ, բայց մենք , Ճեմարանի զրեթէ բոլոր աշակերտներս , յեղափոխական դարձանք : Ինչո՞ւ, որով – հետեւ դուրսի մթնոլորտը էլեկտրական – նացած էր յեղափոխական գաղափարնե – րով :

Իսկ հիմա ինչո՞վ էլեկտրականացած է դուրսի մթնոլորտը : Ծանօթ են համայա – սիրութեան եւ ոչնչապաշտութեան այն գաղափարները, որոնք առաւել կամ նը – ւազ չափով վարակած են միջազգային ե – րիտասարդութիւնը : Մերինները կզգին մը մէջ չեն ապրիր , այլ կենդանի չփում ունին, ամէն տեղ , խանդավառութենէ պարպուած այս գանգուածներուն հետ : Եւ տակաւին չխօսինք խայտաբղէտ բար – քերու աւերիչ ազդեցութեան մասին , որ աստիճանաբար կը գործէ իր աւերը : Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէ կամ ըլլայ հայ երի – տասարդը , երբ իր տեսած կենդանի օ – րինակները տարբեր ցանկութիւններ կ'արթնցնեն իր մէջ եւ իր կարգացած գրքերը սկեպտիկ կեցուածքի կը հրաւի – րեն զինք կեանքի գաղափարական երե – ւոյթներուն հանդէպ :

Պէտք է իրատես ըլլալ եւ ըսել այնմ չարունակել պայքարը : Մեր դաստիա – րակները պարտաւորութիւնը ունին ոչ մի – այն նկարագրային խոչընդոտներ հարթե – լու , այլեւ գերմարդկային կռիւ մղելու նաեւ դուրսի աշխարհին հետզհետէ աճող հրամայականին եւ հմայքներուն դէմ :

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՊԱՍՏՈՂ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ՎԱՀԱՆ ՋԵՐԱՋ

(ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԱԾ 1928ԻՆ՝ ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ)

Հայ մարզաչխարհին մէջ կարելի չէ այս անդուգական հայորդիին անունը արտա – սանել առանց զղալու սրտի անսովոր թրթռացում մը : Այդ թրթռացումը իր մէջ կը պարունակէ ե՛ւ քաղցրութիւն ե՛ւ անհամման վիշտ :

Վահան Ջերաջ՝ եղբօրորդին մեծանուն հայրենասէր Մինաս Ջերաջի, իր ժամա – նակակից սերունդին հոգիին խորը թողած է յիշատակ մը որ անջնջելի պիտի մնայ : Հայ մարզական պատմութեան մէջ, անձ – նուէր յառաջապահներու շարքին եղաւ համակ կեանք ու ժպիտ, խանդ ու նուի – րում : Ինքն իր մէջ կ'ենթէր ու կ'եռար, իր շուրջը ստեղծելով կենսունակ չարժում ու ոգեւորութիւն : Թշնամի՝ թմրածներուն ,

Զարմանալի չէ բնաւ, այս պայմաններուն տակ, որ ծառայութեան եւ նուիրումի ի – տէալներով զպրոցին բաժնուող պատանին քանի մը տարի ետք անձնատուր ըլլայ կեանքի հոսանքին :

Կեանքը եւ գործը կը հասունցնեն այն սերմերը , զորս դաստիարակները ցանած կ'ըլլան տղոց հոգիներուն մէջ : Իսկ երբ կեանքի մթնոլորտը աննպաստ է հրաշալի ծաղկումին համար, երբ կենդանի գործի ասպարէզն ալ կը բացակայի, պէտք չէ զարմանալ թէ ինչու երիտասարդութեան մէջ կը նուազի «գաղափարական նուիրում – մը » :

Բացառութիւնները նկատի չունիմ . խօս – քը մեծամասնութեան մասին է : Եւ որ – քան տարիները անցնին, որքան մեր զո – հութիւնը տարածուին, այնքան այս ցա – ւը պիտի խորանայ, որովհետեւ հայ երի – տասարդը աւելի ու աւելի պիտի սկսի նմանիլ իր չրջապատի միւս երիտասարդ – ներուն : Նմանութիւնը հագուստով եւ մազերու յարդարանքով միայն չըլլար, այլ եւ հոգիով, մտածելակերպով , աչ – խարհահայեացքով :

Տուէք մեր երիտասարդներուն գրաւիչ գործ, արդիւնաւոր աշխատանքի ծրագիր, մաքուր մթնոլորտ եւ ընկերային հաւա – տաւոր չրջանակ եւ պիտի տեսնէք թէ զո – հողութեան ոգիով եւ հոգեկան յատկու – թիւններու այլ հարստութեամբ անոնք եր – բեք ետ չեն մնար հիններէն :

Մ . ԻՇԽԱՆ

ծոյլերուն ու անտարբերներուն, կրցաւ չատերու ունակութիւններուն հակադրել , դուրս քաչեց զանոնք իրենց մեղկ ու թու – լամորթ վիճակէն, տարաւ բաց օդին, բը – նութեան ծոցը, ծովին ու լերան, ճանչ – ցուց ու սիրցուց նոր ու անծանօթ կեանք մը՝ բոլորովին տարբեր քաղաքի տպա – կանութիւններէն, դառնալով այսպէս հայ երիտասարդին ճշմարիտ բարեկամն ու ա – ռաջնորդը :

Իր ամբողջ կեանքը՝ որ իր լրումին չը – հասած , չիջեցաւ, ամբողջովին զոհաբե – րութիւն մը եղաւ իր ընկերներուն, չրջա – պատին եւ հայրենիքին , յանուն վսեմ պա – զափարներու, յանուն հայ երիտասար – դութեան ֆիզիքական վերելքին , բարո – յականի մաքրութեան ու յանուն հայրե – նիքի աղատագրութեան :

Այս աննման ու պատուական տղան, իր ընկերներուն, իր մտերիմներուն հիաց – ման արժանի այս հայորդին, մեղմէ խըլ – ուեցաւ, կանխահասօրէն, իր կեանքին թերեւս ամէնէն գաղցր ու ամէնէն երա – նելի օրերուն : Երբ տարիներ չարունակ սերունդներու բարոյական քարոզիչն ու առաջնորդը եղաւ, երբ նուիրուեցաւ իր նմաններուն ֆիզիքական զարգացման , ու երբ ամբողջ պատերազմի ընթացքին , կովկասեան ճակատի վրայ, կամաւորա – կան դունդերու մէջ դէնքը ձեռքին անարգ թշնամիին դէմ կռուելէ ետք, իր կեան – քին մխացեալ տարիները ուղեց հայրենի հողին վրայ, նուիրուիլ իր ցեղակից հա – զարաւոր որբերու մարմնակրթական ու բարոյական դաստիարակութեան, զոյց այլեւս որ կեանքի մէջ ունէր նաեւ ուրիչ նուիրական կոչում մը եւ պարտականու – թիւն մը՝ հայը ըլլալու երանութիւնը : Իր հոգեկան այդ արամադրութեան մէկ զը – րած նամակները պէտք է աչքի առջեւ ու – նենալ, ըմբռնելու համար թէ իր հոգին որքան կը խայտար, ապագայ կեանքի ըն – կերոջ մը կապուելու եւ հայր դառնալու հեռանկարին առջեւ : Իր թեկնածուն ալ ընտրած էր արդէն, Փարիզի սկաուտնե – րու նախկին չրջանային պետ — այդ չըր – ջանիրեւթայի իմ խումբիս նորեկ սկաուտ – ներէն — Վազգէն Անդրէասեանի քոյրը, որուն հետ կապուեցաւ ի վերջոյ : Բայց ամուսնական եւ հայրական զգացումէն աւելի զօրաւոր ՝ուրիչ կրակ մը կար իր ներսը, հայրենիքի զոհաբերութեան հա – մար կատարած իր ուխտը : Ու երանելի հրճուանքով կը զրկէր թէ իր կինը համա – ձայն էր որ ինք պիտի կարենար նուիրուիլ հայրենիքի փրկութեան գործին եթէ կըր – կին ժամը հնչէր , մեր զարաւոր չարդա – բար թշնամիին դէմ :

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Après ce préambule, Me Jakhian fait l'historique des événements douloureux qui, de 1895, *depuis Sultan Hamid, au tristement célèbre télégramme de Talaat, en Sept.* 1915, *ont coûté la vie à plus d'un million et demi d'Arméniens, puis il rappelle le retentissement qu'ont trouvé en Europe, ces exterminations sans merci*

Entre-temps, les premiers échos de cet immense râle sont parvenus en Europe. La France, la Grande-Bretagne, la Russie exigent, par une déclaration commune, l'arrêt des massacres. Elles vont même jusqu'à menacer les membres du gouvernement turc d'être tenus, à la fin de la guerre, pour personnellement responsables du génocide. Les Turcs nient, par un démenti officiel, les accusations qui sont portées contre eux. Mais, au même moment, Talaat se vantait : « J'ai fait plus en trois mois pour résoudre le problème arménien que Abdul Hamid en trente ans » (1) tandis que Djemal demandait à l'ambassadeur des Etats-Unis d'Amérique de ne plus s'occuper des affaires arméniennes, « car (...), il ne pouvait discerner les coupables des innocents et il devait tous les punir » (2).

L'ambassadeur d'Allemagne à Constantinople, Wagenheim, refusera d'intervenir auprès de son alliée, en faveur des Arméniens. La politique ne pouvait détourner sa route ; elle devait rester insensible aux cris du martyr. La grandeur des empires a toujours eu pour condition la ruine des autres peuples et si, à la guerre il y a des principes, il y en a peu.

Les Arméniens attendirent l'aide de l'extérieur. Elle ne vint pas. Les Alliés semblèrent craindre de porter plus tard le poids de leur propre courage. En 1915, les Arméniens étaient, en Turquie, 2 millions 380.000 ; ils n'étaient plus, en 1922, que 281.000 (3).

Ce fut une longue, profonde, déchirante protestation, de Jaurès (4) à Vandervelde (5), du cardinal Mercier (5) à Jules Destrée (7), de Clemenceau (8) à Romain Rolland, de Henri Jaspar (9), d'André Gide, d'Anatole France, de Henri de Brouckère, de Fridjof Nansen (10). Ils comprirent tous que si la dignité de l'Occident consistait à dire où était le droit, son indignité était de ne pouvoir le faire respecter.

Le crépuscule. Lorsque l'orage s'apaisa, lorsque l'on se compta, lorsque l'on dénombra les orphelins, « rari nantes in gurgite vasto », alors que d'autres se seraient mis à panser leur blessures, le croirez-vous, car ceci relève de l'hallucination, les Arméniens, à la faveur de l'extraordinaire mutation interne que connaissait la Russie, parviennent à créer une République indépendante, avec Erevan comme capitale.

Me Jakhian en vient ensuite aux faits historiques qui du « crépuscule » nous mènent à « la nuit », quand le Traité de Sèvres reste lettre morte et une éphémère république indépendante donne sa place à une Arménie soviétisée. Puis vient l'oubli :

Tout est oublié, jusqu'au génocide lui-même. Et cet oubli marque, dans le même temps, la vanité de mon effort. L'Occident, silencieux ; le Turc, triomphant ; le Russe, repu. Pardonnez-moi de vous avoir convié à ce banquet de l'ignominie, car la table n'est pas encore desservie ; le génocide n'est pas terminé.

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

(5 - *à suivre*)

(1) *H. Morgenthau, op. cit., p.* 294.
(2) *H. Morgenthau, op. cit., p.* 311.
(3) *R. Khérumian*, Les Arméniens, Race — Origines ethno-raciales, *Paris*, 1941. *p.* 17.

(4) « *Nous sommes à une époque où l'humanité ne peut vivre avec dans sa cave, le cadavre d'un peuple assassiné* ».

(5) « *Quel peuple a, autant que les Arméniens, le droit de dire : debout nos morts !* (...) *Nous devons demander que l'on n'accorde pas une prime monstrueuse à la politique de transformer, par le moyen de massacres, une majorité en minorité* ».

(6) « *De grand cœur, je me joins à la « Ligue française des droits de l'homme et du citoyen » pour acclamer avec elle la vaillante nation arménienne et lui adresser l'hommage de mon respect et de ma sympathie. La volonté qu'avait l'Arménie de vivre a glorieusement triomphé des pires violences* ».

(7) « *Nul peuple n'est plus digne de notre sympathie. La haute qualité de sa civilisation, ses incroyables souffrances, ses vieilles luttes pour la liberté rendent la race arménienne chère à tout homme de cœur* ».

(8) « *A cinq jours de Paris, des atrocités sont impunément commises, couvrant tout un pays d'horreurs telles, qu'il ne peut s'en concevoir de pires dans les temps de la plus noire barbarie* ».

(9) « *Désormais, aucun homme politique occidental n'osera regarder un Arménien sans avoir honte* ».

(10) « *Le peuple arménien a attendu, il a attendu longtemps, il attend toujours* ».

(11) *J.-P. Alem, op. cit, p.* 66.

ՅԱՌԱՋԴԱՑ

Գ. ՍԱՍՆ

ՍՎԱՎԱՆ

—*—

ՀԱՅԵՑ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԱՂՈՒԹԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ԵՎ ՎԱՂՈՒԽՑՆԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

Գ. ՍԱՍՆԻ

— Ձեր ինչի՞ փոխարեն է ուզում։

— Ես ոչինչ, սուրբ Սասնա տասներորդ սերունդ։ Ես ուզում եմ ձեզ ասել, որ ձեր ինչի՞ փոխարեն ես ոչինչ չեմ ուզում։

— Ուրեմն ինչո՞ւ ես եկել։

— Ես եկել եմ ձեզ ասելու

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Կարապետ Խոյեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգե – հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ , Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին , իրենց մօր եւ աղ – դականին՝

ՓԵՐՈՒԶ ԽՍԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Ծովահայեաց ձոր շէնիին գնումին ի նպաստ կը նուիրեն.—

Կ. Ճնկլաբեան 2000 ֆրանք , Ս. Պալասեան 300 , Խ. Մկրտիչեան 100 , Պ. Բէկլարեան հարիւր , Ա. Տօնէլեան 50 , Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (Առնուվիլ) յիսուն , Տէր եւ Տիկին Ժ. Պաթմանեան հարիւր , Գ. Պահթիարեան (Նիս) 100 , Տէր եւ Տիկին Մանիկօֆ 30 , Տոքթ. Տ. Ճարութիւնեան 30 , Տէր եւ Տիկին Բ. Պուճուլեան (Առնուվիլ) յիսուն , Տէր եւ Տիկին Գ. Գործունեան յիսուն , Ա. Աբիկեան քսան , Տէր եւ Տիկին Ս. Տամլամեան 30 , Հ. Հովիկեան տասը , Օր. Ժամագործեան 25 , Ս. Մակարեան տասը , Պ. Գըլըճեան (Շամբինեի) քսան , Տիկին Շաքէ Պետրոսեան յիսուն , Նիկողոսեան (Առնուվիլ) տասը , Տիկին Գ. Խորասանճի յիսուն , Բէրամեան հարիւր , Կեցոյեան քսան , Ց. Ասաքելեան քսան , Տիկին Պ. Տէրպէտէրեան (Գուրպըվուա) յիսուն , Տիկին Ն. Սահաթճեան (Նիս) հարիւր , Տէր Վարդան Քհնյ. Ժամկոչեան (Նիս) տասը , Տէր Գէորգեան յիսուն , Ա. Ցակոբոֆ 30 , Տէր եւ Տիկին Գ. Գասպարեան (Առնուվիլ երեսուն , Վ. Խաեան երեսուն , Տիկ. Հայրապետեան (Իսի) տասը , Ժ. Սարդիսեան քսան , Այրի Տիկին Տրէդեան 20 , Օնօհան (Արժանթէօյ) քսան ֆրանք :

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Օծման 15րդ տարեդարձի առթիւ , այս Շաբաթ (23 Նոյ.) ժամը 20·30ին , չքեղ ճաշ , ՇԱՊԻՕՑԻ ՌՂԼԻ ՏԻՒ ՍՕԼԼԷՑԻ մէջ : Ճաշադին 30 ֆրանք :

Արձանագրութեանց թուական 16 – 21 Նոյեմբեր Պ. Մ. Մաքսուտեանի մօտ , 48 Րիւ Պուֆիէ , վաղաս :

Կիրակի (Նոյ. 24) , առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30ին , հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ եկեղեցւոյ ղպրոց դասը , ղեկավարութեամբ Հայրապետ Օհանեանի դաշնամուրով կ'ընկերակցի Օր. Սառա Ժամագործեան :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ 1967-1968Ի

''ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ''

640 մեծադիր էջերով , ինչպէս միշտ՝ ճոխ բովանդակութեամբ ու մաքուր տպագրութեամբ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1·— Մենք եւ մեր ընթերցողները , 2·— Գրական Աշխարհ (Հայաստանի եւ Արտասահմանի Գրողներ) , 3· — Անտիպ կամ մոռցուած էջեր , 4· — Օտար Գրականութիւն , փ·—Գրականութեան լուսանցքին վրայ , 6· — Նշխարներ , 7·— Հայ կեանքը երէկ եւ Այսօր , 8·— Հայաստան , 9·—Արուեստի Աշխարհ , 10·— Սարէն – Զորէն , 11·— Երգիծանք – Ծիծաղ , 12·— Յիսնամեակ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան , 13·— Անցքերը Անցեալ Տարեշրջաններուն , 14· — Մահագրութիւն :

Գինն՝ Թղթակազմ 18 ֆրանք , լաթակազմ՝ 22 ֆրանք , կանխիկ : Ստանալու համար դիմել Հրանտ Սամուէլեան գրատունը ,

51, Rue Monsieur-le-Prince
PARIS (6e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՓՐԻՍԹԻԱՆ ՏԱԼԿԱԼԵԱՆ
ԷՏՈՒԱՐ-ԱՐԱ ՃՕԼՕԼԵԱՆ

Ամուսնացած

կնքահայրութեամբ
Ռաֆֆի Պաբըրեեանի

Փարիզ , 16 Նոյեմբեր 1968

Ի ՊԱՏԻՒ
ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ. Ֆաչի Ալֆոր – վիլի մասնաճիւղին կողմէ , կիրակի Նոյեմբեր 24 , ժամը 16ին , Սալ Վոլթէռ , Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ. Միջոց.— Շառլոնթոն – Լքոլէն առնել 103 Թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

BIZUTAGE 68'

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուագախումբի մասնակցութեամբ
Հայ Ուսանողական տան մէջ
Այս Շաբաթ ժամը 21ին
BIZUTAGE 68'
avec les « SWEET VIBRATIONS »
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd. Jourdan, Paris (14e)

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. անդամ կան ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ. , սովորական հաւաքատեղին : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ընդ. ժողովը այս Հինգշաբթի (21 Նոյեմբեր) ժամը ճիշդ 19·30ին , Մշակոյթի Տան մէջ : Կը խնդրուի Փարիզի չորս թաղներու այն ընկերներէն , որոնք «Քրիստափոր»ի կը պատկանին , անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէին ներկայացուցիչը :

Վիին.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը , այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին , Ակումբին մէջ : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Ներկայանալ անդամատետրերով :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ .—

ՀԱՑԱՍՏԱՆ խումբ , Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ՋԱՎԱԻԻՇ խումբը կիրակի 24 Նոյեմբեր , ժամը 16ին :

ՔԵՒԻ խումբը Շաբաթ , 23 Նոյեմբեր , ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ. Միութեան , Ամանօրեան Յայտնք , Դեկտ. 31ին , Ազգ. Տան մեծ սրահին մէջ : Նուագ , ճոխ կերուխում : Մանրամասնութեանց համար դիմել եկեղեցւոյ ղպրասենեակը :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին , կիրակի օր : Զուարթ աճակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22 , Տօնածառի հանդէսը : Մայիս 4 , գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան ասանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13–ին , եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. Կ. Կոմիտէի , մասնակցութեամբ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէի , Նոր Սերունդի , Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան , Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին , Կապոյտ Ֆաչի , Սեբաստիոյ Մուրատ Ռեսումնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ
(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին .—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն) , Օր· ՇԱՒՐԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ) , ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ) , ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի , Օր· Պ· ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ) , ՓԱՒՐԻՒՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ , Նոյեմբեր 23 , ժամը 21ին
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի , Նոյեմբեր 24 , ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին , Շէհէրազատի Հաղարումէկ Գիշերները

Նուագախումբ Վարդիվանեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով :

Մուտք 10 ֆրանք Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները ,

1968·— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969·— ՄԱՐՏ 2 , թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24 , Օր Նահատակաց :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Լիոն.— Լիոնի Հայ Առաք. եկեղեցւոյ Ազգ. վարչութիւնը , ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները , կիրակի 24 Նոյ.ին , ժամը 15–ին :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ , ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ , ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ , ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ , ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ ,

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՄԲ

1969 ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1969

Հրատարակութիւն Հ· Յ· Դ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՐՍԷՅԼ Գին 10 ֆր

Ապսպրանքներու համար դիմել՝ Mr. HOVSEPIAN G.

51, Bd. des Grands Pins
13 — MARSEILLE (10e)

C. C. P. 25.42.89 - Marseille

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՑԱՑՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒԻՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
21
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI
21 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11368

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.368

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԵԼ ՎԻՃԱԿ

Իսկապէս անել վիճակ մըն է տեղ – ծուած Մերձաւոր Արեւելքի մէջ չուրջ մէկուկէս տարիէ ի վեր, իրրեւ հետե – ւանք արաբեւիսրայէլեան պատերազմին : Եւ իրենու ներկայ կացութեան մէջ ո՛չ մէկ ելք կը նախատեսուի :

Կողմերը հաստատ կը մնան իրենց տե – սակէտներուն վրայ : Ոչ մէկ պիջուամ հիմ – նական սկզբունքներէ, որոնք չատ յըս – տակ են :

Մակը իր 125 անդամներու Ընդհանուր ժողովով, Ապահովութեան Խորհուրդով եւ ընդհանուր քարտուղար Ու Թանի ներկայացուցիչով չի յաջողիր համաձայ – նութեան, նոյնիսկ հասկացողութեան եղր մը գտնել : Անզօրութեան մատնուած է :

Կիւնար Եարինկ յուսահատ իր ջանքե – րու ապարդիւն մնալէն, քանիցս հրաժա – րեցաւ երեն վատահուած առաքելութե – նէն: Սակայն ի վերջոյ չանձն առաւ չա – րունակել իր փորձերը մինչեւ ամռապը – լութ: Պիտի յաջողի՞ վերջին քանի մը օ – րերուն մէջ երկուստեք ընդունելի լուծ – ման եզանակ մը գտնել : Կասկածելի է :

Զինադադարը խաղաղութիւն չբերաւ գը – րաւեալ շրջաններու մէջ: Սահմանադը – լութիններու վրայ ընդհարումները անպա – կաս են : Կողմերէն ո՛չ մէկը կ'ընդունի նախայարձակ նկատուիլ : Զինադադարի եւրոպական յանձնախումբը եւ Ապահո – վութեան խորհուրդը անվերջ քննութիւն – ներ կը կատարեն յանցաւորները ճշդելու համար :

Շատ քիչ անգամ մեզադրանքի խօսքեր կ'ելլան այս կամ այն կողմին :

Ժամանակը որո՞ւն ի նպաստ կ'աշ – խատի :

Տարակոյս չկայ, որ երկու կողմերն ալ կը չարունակեն սպառազինուիլ կարելի բոլոր միջոցներով: Մինչ Արաբները կը վայելեն Խ. Միութեան համակրութիւնն ու օժանդակութիւնը, Իսրայէլացիք ի – րենց յոյսը դրած են արեւմտեան պետու – թիւնց, մասնաւորապէս Միացեալ Նա – հանգներու վրայ :

Երկար տատամսումներէ ետք, Ճոնսը – նի կառավարութիւնը ի վերջոյ չանձնա – ռու եղած է Իսրայէլի չանձնելու յիսուն «Ֆանթոմ» օդանաւեր, հաւասարակշռե – լու համար կողմերու ուժերը :

Մէկուկէս տարուան ընթացքին Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւնը յաջողած է իր սպառազինութիւնը կրկնապատկել եւ բանակը օժտել արդիական զէնքերով : Կազմ ու պատրաստ է նոր պատերազմի մը համար :

Արաբական միւս երկիրներն ալ, մասնա – ւանդ Յորդանան եւ Սուրիա, 1967 Յու – նիսին իրենց կրած կորուստները կրցած են գրեթէ նորոգել եւ վերադարձնել նախապա – տերազմեան վիճակը :

Երկուստեք կը պատրաստուին պինդ բախումի մը, որ փափաքելի չէ, եւ որ սակայն իրագեկներուն կողմէ անխուսա – փելի կը նկատուի :

Արաբները իրրեւ նախապայման կը պա – հանջեն, որ Իսրայէլ պարպէ գրաւած հողամասերը, ըստ ՄԱԿի 1967 Նոյեմբեր 22ին քուէարկած որոշման :

Իսրայէլ չուզեր հպատակիլ ՄԱԿի ո – րոշման, ինչպէս չէր հպատակած ասկէ առաջ այս վերջինի տուած բազմաթիւ ո – րոշումներուն՝ պաղեստինի արաբ գաղ – թականներուն իրենց հայրենի տուները վերադարձին մասին :

Քանի տարուան մէջ երեք անգամ (1948 – ին, 1956ին եւ 1967ին) պատերազմած ըլ – լալով հարեւան Արաբներու դէմ, Հրեա – ստանի համար կեանքի եւ մահու հարց մըն է ամէն պատերազմ : Ուստի ամէն պատերազմէ ետք, Իսրայէլ կը ձգտի ընդլայնել իր սահմանները, որպէսզի աւելի ապահով դառնայ :

Իսրայէլ կ'ուզէ նաեւ իր սահմաններուն մէջ առնել կոլանի բլուրները, ռազմավա – րական նպատակներով, պաշտպանուե – լու համար Սուրիոյ կողմէն գալիք յար – ձակումներու դէմ :

Թէլ Ավիվի վարիչները վերջերս աւելի խստապահանջ սկսած են դառնալ : Կը պահանջեն այսօրուընանէն որոշ հողա – մասեր, մասնաւորապէս Մեռեալ ծովու չրջանին մէջ: Կ'ուզեն պահել Գազայի չր – ջանը եւ Սինայի թերակղզիին մէկ մասը: Աքապայի ծոցի կողմը Շարմ – էլ – Շեյ – խի վրայ պինդ վերահսկողութիւն ունե – նալ կը փափաքին :

Իսրայէլի պահանջներուն չարքը կ'եր – կարի անվերջ :

Մերձաւոր Արեւելքի մէջ խաղաղութիւ – նը կրնայ վերահաստատուիլ այն տեղն միայն, երբ Խ. Միութիւնն ու Մ. Նա – հանգները լծուն կը դառնան իրարու հետ եւ կը միջնորդեն իրենց պաշտպանեալնե – րուն մօտ, երկուստեք ընդունելի պայ – մաններով հաշտութիւն կնքելու համար :

Մինչ այդ անել վիճակը կը չարունակ – ուի եւ մօտալուտ պատուաւոր լուծումի մը համար ո՛չ մէկ հետանկար կ'ուրուագ – ծուի հորիզոնին վրայ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ԲՈՒԿ ՏԸ ՄԻՒԶԻԿ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ

Ա Ռ Ջ Ե Ւ

Զորեքշաբթի օր, պատմական օր մը կը նկատուէր, եւրոպական դրամական կա – գութեան համար, որ վերջին 48 ժամե – րուն, աւելի վատթարացած էր եւ ան – խուսափելի կը նկատուէր ֆրանքի արժէ – զրկումը, ու նաեւ անհրաժեշտ :

Երբ Զորեքշաբթի օրուան համար, Եւ – րոպայի սակարաններու փակումի հրա – հանգ կը տրուէր, ամէն ոք վստահ էր որ մինչեւ իրիկուն բան մը պիտի յայտնը – ւէր :

Երեքշաբթի ամբողջ օրը Ամերիկացիք կը փորձէին համոզել Գերմանիան որ վե – րարժեցնէ դերմանական մարքը, բայց Պոնի կառավարութիւնը կը մերժէր : Կ'ընդունէր սակայն կիսամիջոց մը, օգ – նելու համար Ֆրանսայի : Այսինքն հար – կային նոր օրէնքներով պիտի կասեցնէ արտածումը եւ քաջալերէ ներածումնե – րը, հաւասարակշռելու համար դերմա – նական պիւտճէն, որ մինչ յաւելուած դե – նի : Բաւական հետաքրքրական պէտք է ըլլայ, ամէն պարագայի մէջ, չախչախիչ պարտութիւն կրած եւ անդամահատուած երկրի մը համար, ինչպէս է Արեւմտեան Գերմանիան, օգնութեան հասնիլ յաղ – թական պետութեանց : Ցիշենք նաեւ թէ դերմանացի ճարտարարուեստի մեծերը չատ դժգոհ են Պոնի կառավարութեան ձեռք առած այս միջոցներէն : Կ'ուտար – կեն թէ՝ այն պատրուակով որ ուրիչ եր – կիրներու տնտեսական վիճակը եւ դոր – ծերը լաւ չեն մինչ Գերմանացիներու դործերը լաւ են, այս վերջիններէն կը պատժուին : Արդարեւ յետ այսօրիկ տուրք կը դրուի Գերմանիոյ արտածում – ներուն վրայ : Այլ խօսքով, հիմրրով կարելի է նկատել թէ տուրք կը դրուի, որեւէ պարագայի, այսինքն գործերը լաւ ալ դացած տեսեն :

Փարիզի մէջ սակարանը դոց պիտի մը – նայ քանի մը օր, Զորեքշաբթիէն եռք : Այս միջոցը, անշուշտ, առաջքն առնելու համար սակարանի դրամական եւ այլ դա – նպան չահադործումներու :

Երեքշաբթի օր Նախարարապետը եւ ելմտական նախարարը (Օռթոլի) քանի մը անդամ էլիզէ կ'երթային : Գիչերը, Ազ. ժողովին առջեւ, Քուվ սը Միւրվիլ քուէ – արկութեան կը դնէր 69ի պիւտճէի ելմը – տական օրէնքը, որ անմիջապէս կ'ընդունէր : Այս օրէնքը երկու միլիառի դեղէ մը կը նախատեսէ հանրային ծախ – քերու մէջ, մինչ որ 9ուկէս միլիառի կ'ի – ջեցնէ (նախապէս՝ 11·5) 1969ի պիւտճէ – ին բացը : Քուվ սը Միւրվիլ խօսած է նաեւ բարեփոխումներու մասին ապագայ – նացած հաստատութեանց մէջ: Այլ խօս – քով եթէ կառավարութիւնը պակսեցնէ իր վարկերը աղդայնացուած հաստատու – թեանց, պարզ է որ ասոնք ուրիչ տեղէ մը դրամ պիտի է պտնեն, այսինքն ան – խուսափելի կը դառնայ որոշ սակերու բարձրացումը (կաղ, ելեկտրականութիւն, փոխադրական միջոցներ եւն.) :

Զորեքշաբթի օր, Պոնի մէջ, կը հա – ւաքուէին արեւմտեան աշխարհի տասը հարուստ երկիրներու ելմտական նախա – րարները, դերմանացի նախարարին նա – խագահութեան ներքեւ : Կասկած չկար Զորեքշաբթի առաւօտ որ կարեւոր որո – շումներ պիտի տրուէին հոն, հաւանաբար ֆրանքի արժէզրկման մասին թէեւ կ'ըս – ուէր թէ «վտանգուած չէ» :

ԿՈՄԻԳԻՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային վարչապետը առջի օր ըն – դունած է երկու ամերիկացի ծերակու – տականներ եւ ըսած անոնց «մեր զօրքերը Չեխոսլովաքիա են ինչպէս ձեր զօրքերը Ճափոն են ...» : Վարչապետը կ'աւելցնէ թէ հոն ուր ամերիկ. զօրքերն են, տե – ղական փոքր ընդդիմութիւն մը կայ, բայց այդ պատճառ չէ եղած ցարդ որ ա – մերիկեան զօրքերը քաչուին :

Ըսած են նաեւ Վիէթնամի մասին : Բայց ամերիկացի ծերակուտականները ոչ մէկ բան ըսած են այդ մասին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՇՏԱՑԻ մէջ վաթսունեւվեց համայ – նավար կուսակցութիւններու ներկայա – ցուցիչներ հաւաքուած են որոշելու հա – մար թէ համայնավար վեհաժողով մը պիտի ունենա՞յ Մոսկուայի մէջ 1969ին թէ ոչ :

ՍԻԻՌԻՆԻ (Փարիզեան արուարձան) Ցոչ հիւանդանոցին մէջ կատարուեցաւ սրտի հինգերորդ փոխարկումը Ֆրանսայի մէջ: Վիրաբոյժը 35 տարեկան մասնագէտ մըն է իսկ «տացողը» 53 տարեկան է :

ՊԱՊԸ, Փիքասօ, Մալրօ, Մելինա Մեռ – քուրի եւն. եւն. դիմած են Աթէնքի կա – ռավարութեան որպէսզի չդնդակահարուի երիտասարդ Փանակուլիսը, որ մահուան դատապարտուեցաւ առջի օր եւ — եթէ ներում չընդայ — պիտի դնդակահարուի Հինդչաբի առաւօտ :

ՄԱԼԻԻ մէջ պետական հարուած մը է – դած է եւ Մօրիսօ Քայթա տապալած է Գերմանիան, օգնութեան հասնիլ յաղ – թական պետութեանց : Ցիշենք նաեւ թէ դերմանացի ճարտարարուեստի մեծերը չատ դժգոհ են Պոնի կառավարութեան ձեռք առած այս միջոցներէն : Կ'ուտար – կեն թէ՝ այն պատրուակով որ ուրիչ եր – կիրներու տնտեսական վիճակը եւ դոր – ծերը լաւ չեն մինչ Գերմանացիներու դործերը լաւ են, այս վերջիններէն կը պատժուին : Արդարեւ յետ այսօրիկ տուրք կը դրուի Գերմանիոյ արտածում – ներուն վրայ : Այլ խօսքով, հիմրրով կարելի է նկատել թէ տուրք կը դրուի, որեւէ պարագայի, այսինքն գործերը լաւ ալ դացած տեսեն :

Փարիզի մէջ սակարանը դոց պիտի մը – նայ քանի մը օր, Զորեքշաբթիէն եռք : Այս միջոցը, անշուշտ, առաջքն առնելու համար սակարանի դրամական եւ այլ դա – նպան չահադործումներու :

Երեքշաբթի օր Նախարարապետը եւ ելմտական նախարարը (Օռթոլի) քանի մը անդամ էլիզէ կ'երթային : Գիչերը, Ազ. ժողովին առջեւ, Քուվ սը Միւրվիլ քուէ – արկութեան կը դնէր 69ի պիւտճէի ելմը – տական օրէնքը, որ անմիջապէս կ'ընդունէր : Այս օրէնքը երկու միլիառի դեղէ մը կը նախատեսէ հանրային ծախ – քերու մէջ, մինչ որ 9ուկէս միլիառի կ'ի – ջեցնէ (նախապէս՝ 11·5) 1969ի պիւտճէ – ին բացը : Քուվ սը Միւրվիլ խօսած է նաեւ բարեփոխումներու մասին ապագայ – նացած հաստատութեանց մէջ: Այլ խօս – քով եթէ կառավարութիւնը պակսեցնէ իր վարկերը աղդայնացուած հաստատու – թեանց, պարզ է որ ասոնք ուրիչ տեղէ մը դրամ պիտի է պտնեն, այսինքն ան – խուսափելի կը դառնայ որոշ սակերու բարձրացումը (կաղ, ելեկտրականութիւն, փոխադրական միջոցներ եւն.) :

Զորեքշաբթի օր, Պոնի մէջ, կը հա – ւաքուէին արեւմտեան աշխարհի տասը հարուստ երկիրներու ելմտական նախա – րարները, դերմանացի նախարարին նա – խագահութեան ներքեւ : Կասկած չկար Զորեքշաբթի առաւօտ որ կարեւոր որո – շումներ պիտի տրուէին հոն, հաւանաբար ֆրանքի արժէզրկման մասին թէեւ կ'ըս – ուէր թէ «վտանգուած չէ» :

ԿՈՄԻԳԻՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային վարչապետը առջի օր ըն – դունած է երկու ամերիկացի ծերակու – տականներ եւ ըսած անոնց «մեր զօրքերը Չեխոսլովաքիա են ինչպէս ձեր զօրքերը Ճափոն են ...» : Վարչապետը կ'աւելցնէ թէ հոն ուր ամերիկ. զօրքերն են, տե – ղական փոքր ընդդիմութիւն մը կայ, բայց այդ պատճառ չէ եղած ցարդ որ ա – մերիկեան զօրքերը քաչուին :

Ըսած են նաեւ Վիէթնամի մասին : Բայց ամերիկացի ծերակուտականները ոչ մէկ բան ըսած են այդ մասին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՇՏԱՑԻ մէջ վաթսունեւվեց համայ – նավար կուսակցութիւններու ներկայա – ցուցիչներ հաւաքուած են որոշելու հա – մար թէ համայնավար վեհաժողով մը պիտի ունենա՞յ Մոսկուայի մէջ 1969ին թէ ոչ :

ՍԻԻՌԻՆԻ (Փարիզեան արուարձան) Ցոչ հիւանդանոցին մէջ կատարուեցաւ սրտի հինգերորդ փոխարկումը Ֆրանսայի մէջ: Վիրաբոյժը 35 տարեկան մասնագէտ մըն է իսկ «տացողը» 53 տարեկան է :

ՊԱՊԸ, Փիքասօ, Մալրօ, Մելինա Մեռ – քուրի եւն. եւն. դիմած են Աթէնքի կա – ռավարութեան որպէսզի չդնդակահարուի երիտասարդ Փանակուլիսը, որ մահուան դատապարտուեցաւ առջի օր եւ — եթէ ներում չընդայ — պիտի դնդակահարուի Հինդչաբի առաւօտ :

ՄԱԼԻԻ մէջ պետական հարուած մը է – դած է եւ Մօրիսօ Քայթա տապալած է

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակ Գերչ. Տ. Սերովբէ Արքեպս. Մանուկեան Ս. Էջմիածնէն ստացած է հետեւեալ հեռագիրը ի մասին երջանիկ – յիշատակ Մաղաքիա Արքեպս. Օրմանեա – նի վախճանման յիսնամեակին :

«Երջանկայիշատակ Մաղաքիա Արքե – պիսկոպոս Օրմանեանի մահուան յիսնամ – եակին առթիւ կարգադրում եմ հանդի – սաւոր հոգեհանգիստ կատարել կիրակի 24 Նոյեմբերին եւ կենդանի խօսքով եւ հրատարակութիւններով պանծացնել Պատրիարքի պայծառ անձնաւորութիւնը եւ մեծահամբաւ վաստակը :

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց

×

Ի պիտութիւն կը ծանուցանենք մեր ժո – ղովուրդին, թէ վերոյիշեալ հանդիսու – թիւնները Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունե – նան կիրակի, 1 Դեկտեմբեր 1968ին: Այս առթիւ հանդիսաւոր Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ եւ պիտի քարոզէ

Տ. ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի

ԴԻՒԱՆ

Իմիջն կը տեղեկացնեն թէ Ընկ. եր – ուանդ Ատանալեան Հինդչաբթի առաւօտ, ժամը 10ին մօտ, դուրս ելած է իր բնա – կարանէն եւ ցարդ ոչ մէկ լուր կայ իրմէ:

պինուորական ժէօնթի մը կողմէ: Ուր ըլ – լալը յայտնի չէ :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ ուսանողները պործադուլի չարժում մը սկսած են, որ ժողովուրդին եւ նոյնիսկ բանուորներուն համակրութիւնն ու քաջալերանքը կը վա – յելէ :

ԻՏԱԼԻՈՅ կառավարութիւնը հրաժա – րած է: Հոն ալ դրամական տագնապը մեծ է եւ հաւանական կը նկատուի որ լիռն ալ արժեզրկուի :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ պատերազմական նախարա – րը՝ Զօր. Մոչէ Տայեան կ'ուզէ տնտեսա – կան մկ միութեան մը վերածել Կազայի, Այսրյորդանանի եւ Երուսաղէմի չրջան – ները: Վստահեցուցած է իսրայէլեան Խորհրդարանը թէ այդ ծրագիրը կը հա – մապատասխանէ կառավարութեան քա – ղաքականութեան :

ՔԱՆԱՏԱՑԻ մէջ, սեւ դերասան՝ Տիք Կրեկորի յայտարարած է ուսանողներու խումբի մը առջեւ թէ Նիքսըն պիտի ըս – պաննուի, անմիջապէս որ իր պաշտօնին դլուխն անցնի (Ցունուար 20) :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ մկ ժամ ընդունած է Փարիզի խորհրդային դեսպանը՝ Զո – րին, որ ունկնդրութիւն ուզած էր : Դուրս ելած ատեն, դեսպանը յայտնած է թէ այդ խօսակցութիւնը բացառիկ բնոյթ մը չունէր այլ մաս կը կազմէր դիւանա – դիտական ընթացիք յարաբերութեանց :

ՊԻԱՖՐԱՑԻ վեց հարիւր դինուոր մե – ռած է անցեալ չաբթուն, երբ յարձակած են նիժերական զօրաբաժնի մը վրայ : Զոհերուն մէջ պելժ վարձկան մը կայ :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արտաքին նախարարը «կարճ կապած» է Փորթու – կալ կատարած իր այցելութիւնէ: Արդէն Ուոչինկթըն է :

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի

50-ԱՄԵԱՅ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Մեր ապրած ներկայ ժամանակին յա-տուկ ինչ արագութեամբ տարիները թա-ւալգլոր կ'անցնին: Եւ ասիկա քիչ մը ա-ւելի նշմարելի կը դառնայ, երբ կը զգանք որ մեր ուսերուն վրայ յիսուն տարիներու բեռ մըն է աւելցած եւ ատոր զուգընթաց, նոյն այդ ուսերը քիչ մը աւելի կ'ցած ու երկնուան պատանիի մեր աղուամազերուն փոխարէն, աւա՛ղ... թափած կամ ճեր-մըկած մազերը տեղ են զրաւած :

Եւ ահա, Հ. Մ. Ը. Մ.ն ալ՝ հայ իրա-կանութեան մէջ մարմնակրթանքի որպէս ամրակուռ կազմակերպութիւն, թեւա-կոխեց յիսուն երկար տարիներու իր հանդրուանը, գնահատելի եւ աքանչացու-մի արժանի վաստակով մը:

Վերջին քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, զանազան երկիրներու մէջ ցրուած զաղութահայութիւնը փութաց կատարել բազմաթիւ յոբելեաններ՝ յա-ւերժացնելու համար Հայութեան փառքն ու պարծանքը եղող մեծ մշակներու ա-նունը, ինչպէս նաեւ ոսկետառ քանդակ-ուած անջնջելի թուականներու զարա-զարձն ու տարեդարձը համազգային խանդավառութեամբ ու զորովով :

Այս օրերուս՝ բոլոր զաղութներու մէջ կատարուած եւ դեռ կատարուելիք Հ. Մ. Ը. Մ.ի յիսնամեայ տարեդարձի հանդի-սութիւնները ալ, այդ պանծալի թուա-կանները պէտք է համարիլ :

Այդ համազգային ծօնակատարութիւն-ներով, անգամ մը եւս ի յայտ կուգայ թէ՝ հայ ժողովուրդը, հակառակ անոս-ւոր ժամանակներու թոհ ու բոհին, դիտէ արժանաւորապէս գնահատել իր մէջ ապ-րող եւ զոյութիւն ունեցող արժէքներն ու արժանիքները, անոնց մատուցանելով իր երախտապիտութեան հարկը :

Զգելով որ աւելի ձեռնհաս անձեր ու զործին մասնագէտ դեկավարներ խօսին ու գրեն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի երախտաւորեալ վարիչ անդամներու եւ անոր փառաւոր անցեալին մասին, իրրեւ նախկին Հ. Մ. Ը. Մ.ական սկաուտ եւ իրրեւ Խոյեան-ցի՝ յիշատակի եւ յարգանքի զգացումէ թելադրուած՝ պարտականութեան իմ հա-մեստ բաժինս թող բերած ըլլամ, թուղ-թին յանձնելով այս քանի մը տողերով խորհրդածութիւնները :

Այսպէսով, կը խորհիմ նաեւ որ՝ կրկ-նակ պարտականութիւն մը կատարած ի'ըլլամ, թարգմանն ըլլալով նոյնպէս, Պոլսոյ Խոյեան վարժարանի նախկին դիւերօթիկ սաներուն, երախտապիտա-կան զգացումներուն, քալ դիտալով որ՝ անոնք եւս ինձմէ տարբեր չեն մտածեր, տածելով նոյն զգացումները, հանդէպ այն բոլոր պատուական, վեհոգի եւ աղ-նուէր վարիչներուն՝ որոնք՝ հակա-ռակ անցնող յիսուն տարիներուն, մեր սրտերուն մէջ անջնջելի տեղ մը են զը-րաւած :

Արդարեւ, ո՛վ չի յիշեր այն խելայեղ խանդավառութեան չրջանը, Զինադա-դարի վաղորդայնին, երբ հայ ժողովուր-դը, հազիւ կրցած էր չունչ առնել ահա-ւոր սպանդէն եւ արիւնաթաթախ աւերա-ծութենէն : Եւ ահա՛, անոր հոգւոյն մէջ կը բողբոջէր վերապրելու անկիմադրելի անչէը՝ վերանորոգ յոյսով եւ լաւագոյն ապագայի մը լուսավառ հաւատքով : Ճիշդ այդ օրերուն էր, որ ազգային դի-տակցութեան նոր զարթօնքի մը զգացու-մը սկսաւ առկայծել ամէն Հայու սրտին մէջ, եւ, 1918ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմը դրուեցաւ Կ. Պոլսոյ մէջ, առաջնորդու-թեամբ՝ Հայ անունը բարձր պահելու ձգտող եւ հայկական աննկուն կամքն ու կորովը մարմնացնող ապնիւ ու անձնապահ քանի մը հայ երիտասարդներու, որոնց իւրաքանչիւրին անուան յիշատակութիւնն ընել զանց կ'ընենք :

Բայց, թող թոյլ տրուի մեզի, որ մեր տկար դրչին հոսող խորապէս անկեղծ բառերն ու խօսքերը զան այս հանդիսա-ւոր առիթով մեր երախտապիտական ըզ-գացումներու տուրքը հատուցանելու այն յաւէտ անյայտ կամ ի կեանս եղող Հ. Մ. Ը. Մ.ական բոլոր անխոնջ հիմնադիրնե-րուն, որոնց ջանքերով զոյութիւն ստա-ցաւ այս բացառիկ Միութիւնը : Անոնց կատարած դերը ոչ միայն անուրանալի է, այլ եւ անմոռանալի պիտի մնայ յա-ւիտեան, ինչպէս ոսկեքանդակ արձանա-գրութիւն մը :

Արդարեւ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրապարակ իջաւ սկզբունք ունենալով միայն եւ մի-այն «Հայ ժողովուրդի գոյութիւնը» եւ իբր նշանաբան՝ «Հայութիւնը ամէն բանէ վեր» : Ու այս առաջադրութեամբ ալ, ան իր սահմանները լայն բացած, լծուեցաւ կորովի աշխատանքի, առանց դաւանան-քի, դասակարգի խորութեան. իր միակ նպատակն էր, նոր սերունդը ֆիզիքապէս ու մտաւորապէս զօրացնելով՝ նկարա-գրով ուժեղ երիտասարդութիւն մը պատ-րաստել :

Այս մտահոգութեամբ եւ իր նպատակը իրականացնելու իրրեւ միջոց՝ ընտրեց «Սկաուտիզմը» եւ «Մարմնակրթանքը» որուն չուրջ անխտիր համախմբեց հայ մատաղ սերունդը եւ մանաւանդ Մեծ Ե-ղեռնէն ազատուող այն բեկորները, ո-րոնք գուցէ առ գուցէ Պոլիս հասնելով քիչ ժամանակի մէջ կը լեցնէին համր-եա՛յ բոլոր որբանոցները :

Հայրենասիրական պարտականութիւն մը կատարելու հրամայական պահանջքի այս նուիրական պահուն էր, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ծնունդ կ'առնէր՝ կոտորակուած Հա-յութեան մէջ նախախնամական զործ մը եւ հրաշալի դեր մը կատարելու համար :

Հա՛յը, դարերու ընթացքին, իր քաղա-քակրթական եւ յառաջդիմական ձիրքե-րով առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէր արդէն ազգերու պատմութեան մէջ. իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ը փորձի այն գաշտը եղաւ ապացուցանելու համար թէ՝ Հայը ոչ միայն արուեստի, դեղարուեստի, առեւ-տուրի ասպարէզներուն մէջ իր մատուր մակարդակով կրնար մրցիլ որեւէ ազգի հետ, այլ եւ կրնար մրցիլ նաեւ, իր ֆի-զիքական ուժի, մկանային զօրութեան եւ ոգիմպիական խաղերու ճարպիկութեամբ-րը : Հնազարեան մեր նաւասարդեան խա-ղերն արդէն ատոր ապացոյցը չե՞ն տար մինչ :

Իսկ, յիսուն տարիներէ ի վեր, բոլոր զաղութներու մէջ առաւել կամ նուազ չափով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի արձանագրած յաղողութիւնները ու անոր ունեցած դոր-ծունէութիւնն ալ ինքնին ցայտուն ապա-ցոյցներ են :

Եւ այսօր, այս հանդիսաւոր առիթով, սրտի անխառն երջանկութեամբ կ'ողջունենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի արդիւնաբեր Ցիսնամեա-կը, յարգալիր երկիւղածութեամբ մը խո-նարհելով կ'ոգեկոչենք անոր անհետացող անձնուէր ջահակիրները եւ կը ծափահա-րենք բոլոր այն հեռաւոր եւ մօտաւոր դեկավար Հ. Մ. Ը. Մ.ականները, ո-րոնք՝ Հայուն յատուկ չինարար ձեռքն-հասութեամբ մը, զարբնեցին, կերտեցին եւ մինչեւ այս օրուան հասցուցին այդ մեծ ընտանիքը :

Դժրդն կասկած չկայ, որ եթէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը այսքան մեծցաւ ու ծաւալեցաւ, ատոր գաղտնիքը պէտք է տեսնել այն մի-ակ իրողութեան մէջ, որ ան կրցաւ հա-մախմբել իր չուրջ ամբողջ Հայութիւնը, առանց դաւանանքի եւ հատուածական խորութեան եւ չնորհիւ համերաչխ ո-գիին :

Թող այս օրը հանդրուան մը ըլլայ եւ համերաչխութեան այդ ոգին ծաւալի ու օրինակ հանդիսանայ օտար երկիրներու մէջ հասակ նետող նոր սերունդին, որով-հետեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի գերազանց նպա-տակը չի վերջնանար այսօր, այլ ընդհա-կառակն՝ պէտք է, աւելի քան չարու-նակուի դեռ երկար տարիներ սփիւռքի Հայութեան մէջ :

ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

«ՕՁԻ ՔԱՂԱՔԸ»

Մ. Նահանգներու Արիզոնա անապա-տին, Քոլորատօ գետը թափող ձիլա գե-տակի հովիտին մէջ, երկու հազար տարի առաջ տեղի ունեցաւ նախաքոլոմպոսեան Ամերիկայի պատմութեան ամէնէն մեծ իրագործութիւնը : Հոն հնագէտներ քալ-ժողովուրդ մը, այսօր ճանչցուած Հօհո-քամի անունին տակ, դիմադրեցաւ եւ նը-ւաճեց անապատը : Օգտագործելով միայն քարէ եւ փայտէ զործիքներ, անոնք փո-րեցին ջրանցքներ, կատարեցին ոռոգման աշխատանքներ եւ ստեղծեցին արուեստի եւ ճարտարապետութեան ապշեցուցիչ զործեր :

Հօհոքամի վաղեմի Հնդիկներու մոռ-ցուած քաղաքակրթութիւնը ի յայտ եկաւ 1964 – 1965ին սկսած պեղումներուն շնոր-հիւ : Պեղումները վարեց Տոքթ. Ի. Հոլի: Մեքսիքայի ազգէկ քաղաքակրթութեան հետ նմանութեան կէտեր ունենալով հան-դերձ, Հօհոքամիներու արուեստը ունի ինքնատիպ չատ մը գիծեր, մեծապէս պե-զեկ եւ այլազան : Հօհոքամի Հնդիկնե-րու արուեստին մէջ, յաճախ կ'երեւայ օ-ձը, Քեցալքոթալի նշանակը, խորհրդա-նիշը ժամանակի եւ անձնաւորումը բնու-թեան խորհրդաւոր ուժերուն : Արդարեւ օձը կ'երեւի բազմաթիւ անօթներու, ա-պարանջաններու եւ զարդարանքի ուրիշ առարկաներու վրայ : Հետաքրքրական է նաեւ այն որ օձը կը վերապրի այսօր եւս հին ազգէկներու օրրանը եղող Մեքսիքա-յի դրօշին վրայ : Անապատի յատուկ մո-պէսը, կրիան եւ ուրիշ կենդանիներ, կ'-երեւին նոյնպէս, իբրեւ Լայք – Մոթիվ-ներ անոնց արուեստի զործերուն մէջ: Ինչ որ կը զարմացնէ, առաջին առթիւ, այս նախնական ժողովուրդին մօտ, արուես-տի արտակարգ զարգացումն է, նուրբ ոճաւորումը, զոր անոնք կը կիրարկէին իրենց քանդակներուն եւ փորագրութիւն-ներուն վրայ, ինչպէս նաեւ նուրբ, բա-ցառիկ նկարագարդման զգայնութիւնը :

Հօհոքամիները կը նկատուին աշխարհի առաջին փորագրիչները: Զինագի վար-պետները փորագրութեան թեքնիքը մշա-կեցին Ջ. զարուն, մինչդեռ այդ թուա-կանէն հազարաւոր տարիներ առաջ, ա-նոնք կ'արտադրէին արուեստի զործեր, փորագրուած խեցիներու եւ քարերու վը-րայ :

Հնդիկ ուրիշ ժողովուրդներէ առաջ, Հօհոքամիները տեղեակ էին նաեւ բրու-տագործութեան արհեստին, զոյն կը զարդարէին երկրաչափական մոթիվնե-րով, մարդկային ոճաւորուած կերպար-

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS
DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Au pied de l'Ararat, dans ces paysages actuellement lunaires de Turquie, depuis que les Arméniens en ont été chassés, les pierres meurent à leur tour. Personne ne se soucie des chefs-d'œuvre de l'architecture arménienne — ce laboratoire de l'art chrétien, personne ne proteste, personne n'agit. L'éradication du peuple arménien sera complète, lorsque ces vestiges auront eux aussi disparu, lorsqu'ils cesseront de témoigner d'un passé de lumière. Ces églises, ces couvents sont, à présent, autant de dépôts et de granges, s'ils ne sont transformés en mosquées ou s'ils ne sont présentés au touriste crédule et émerveillé comme des échantillons de l'architecture seldjoukide ou ottomane... Je voudrais qu'après le temps du yatagan, nous n'ayons pas à connaître celui de la dynamite ; j'ai peur.

Quelle leçon peut-on tirer de tout cela ? Le verbe de Me Jakhian est énergique dans son élégance même et le jeune avocat en vient à sa conclusion.

Depuis qu'il existe, l'homme n'a pas changé. Il est Caïn alors qu'il croit être Abel. Pourquoi ne puis-je pas mettre ma foi dans cette formidable lame de fond qu'est l'analyse, qui projette un nouvel humanisme, qui tue le bon et le mauvais en les faisant dialoguer. L'analyse cessera d'être un savoir pour devenir un pouvoir : c'est ma profession de foi, c'est ma seule espérance. C'est ma vérité, mais elle a froid d'être nue.

Caïn est en nous. Nous sommes Caïn. Et nous serons Caïn tant que nous ne ferons pas l'effort de parler à Abel, tant que nous entretiendrons notre monologue avec des mots volés à Abel. Et le jour où nous abandonnerons ce vocabulaire, Caïn parlera à Abel et Abel à Caïn et nous ne saurons plus qui est Caïn et qui est Abel. Caïn mourra à l'instant même où nous découvrirons son existence. Caïn ne sera plus qu'un nom, parce que c'est nous qui aussurerons son rôle, en même temp que le meurtre d'Abel, parce que nous cesserons de croire que nous ne sommes que les Abel d'hier.

Je suis prêt. Caïn peut jeter son masque; il peut se découvrir. Qu'il s'annonce. Je puis, à présent, lui tendre la main sans plus lui montrer le poing. Mais parce que je l'appelle, il doit se reconnaître, parce qu'il est en moi aussi, il doit venir vers moi, quelque longue, difficile et honteuse que soit la route. Je l'attends. Si Caïn me parle, comme je l'écoute déjà, ce sera alors la réconciliation des morts et des vivants, des Arméniens et des Turcs.

×

Je sais, ma vision n'est pas pour aujourd'hui, elle est pour après-demain. Aujourd'hui, ma souffrance reste vive. Je pense à Prague, je pense au Biafra, au Vietnam, à Israël, aux pays arabes. Je pense à notre pays, mon pays, celui que j'aime, celui qui m'a permis d'honorer l'Arménie, celui pour lequel je vis et j'espère parce qu'il connaît un sort qu'il ne mérite pas. Si ma vision se réalise, les premières vagues aboutiront enfin au rivage de ce paradis que nous avons perdu, à ce rivage vers lequel tant et tant de vagues les ont poussées, pour lequel elles ont lutté et sont mortes. Et alors, sans doute, se taira la voix de cet homme qui erre parmi les grandes nécropoles d'Arménie, de Verdun, de Guernica, de Dachau et d'ailleurs et qui dit : « Caïn, qu'as-tu fait de ton frère Abel ? ».

Cet homme, c'est mon frère.

EDOUARD JAKHIAN
Avocat à la cour d'appel de Bruxelles

ԽՄԲ.— Կարելիութիւն չունենալով հրա-տարակելու բանախօսութեան լրիւ բնա-գիրը, ինչպէս նախատեսած էինք, տուինք գլխաւոր մասերը: Մեր այն ընթերցող-ները որոնք կ'ուզեն ունենալ ամբողջու-թիւնը, կրնան դիմել «Յառաջ»ի խմբա-գրութեան, որ կը ջանայ գոհացում տալ իրենց, *ժամանակ առ Թրթիւն* հայթայ-թելով :

×

A ce discours, vibrant d'une amère vérité, le bâtonnier de l'Ordre Me Jean Baugniet donnait la replique. Nous en donnons ci-dessous quelques extraits.

REPLIQUE DE Me JEAN BAUGNIET
Bâtonnier de l'Ordre

Mon cher Confrère,

L'embarras que je ressens, en ce moment est grand. Serais-je capable d'exprimer objectivement mon sentiment? Ne devrais-je pas me dérober à la tradition qui commande de porter un jugement sur le discours que vous venez de prononcer ?

Patron, puis-je juger mon ancien stagiaire ; associé, puis-je louer un collaborateur, dont je sais les mérites ?

Votre patron, votre associé, croit qu'il peut et doit traduire ce que les applaudissements nourris de cette assemblée vous ont déjà dit : l'émotion profonde que vous avez provoquée chez vos auditeurs, la conviction intime qui a inspiré votre discours et que vous nous avez communiqué, l'élégance de la forme que vous avez su lui donner, l'éloquence parfois pathétique avec laquelle vous l'avez prononcé .

Vous l'avez fait avec tout votre cœur, dans la ligne de votre conduite de tous les jours, avec la générosité, le dévouement et la lucidité que nous vous connaissons.

Coïncidence prémonitrice, que je souligne avec émotion, il y a quelques années, j'ai participé à la commémoration du 50e anniversaire de l'Arménocide, au Palais des Académies, et j'ai pu à cette occasion déjà traduire les sentiments que m'inspire cette tragédie.

(6 - *à suivre*)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Մխիթար Հերացիի ծննդեան 850ամեակին նուիրուած հանդիսաւոր նիստ մը տեղի ունեցած է Երեւանի պետական թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 12ին:

Նիստին նախագահութիւնը ստանձնած են պետական դէմքեր՝ Ա. Քոչինեան, Բ. Մուրադեան, Գ. Ղարիբջանեան եւ ուրիշներ:

Հանդիսաւոր նիստին բացումը կատարած է Լ. Ստեփանեան, որ յոբելենական յանձնախումբի նախագահն է: Լ. Ստեփանեան նախ կայսրութեան մեծ բժշկապետին կեանքը եւ, մանաւանդ, գործը: Ապա՝ արդար գոհունակութեամբ դիտել տուած է, թէ ներկայիս եօթը հազար բժիշկներու անձնակազմ մը ունի մեր երկիրը, իսկ բժշկապիտութեան մարզին մէջ Հայաստան կը գտնուի յառաջդէմ երկիրներու շարքին:

Նախագահին ներածական խօսքէն ետք դեկուցած է Հայաստանի առողջապահութեան նախարարը՝ Զ. Նարիմանով: Մխիթար Հերացիի մատուցած ծառայութիւնները ընդհատելու նպատակով դեկուցաբերը համառօտ դիծերու մէջ կը բնութագրէ բժշկապիտութեան վիճակը Հայաստանի մէջ, դիտել կուտայ, որ մեր թաւականէն դարեր առաջ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են հիւանդանոցներ, դեղագիտութիւն եւայլն, հայերէնի թարգմանուած են բժշկապետական աշխատութիւններ:

Թ.—ԺԴ. դարերուն հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ տեղի կ'ունենան կարեւոր իրադարձութիւններ: Այդ ժամանակաշրջանին հրապարակ կուգան պատմագիրներու, բանաստեղծներու, բնագէտ փիլիսոփաներու, նկարիչներու, բժիշկներու համատեղութիւն մը: Այդ համատեղութեան մաս կը կազմէր ականաւոր բժիշկ, փիլիսոփայ, բնագէտ Մխիթար Հերացին:

Ներկայացնելով Մ. Հերացի կեանքն ու գործը, դեկուցաբերը կ'անդրադառնայ նաեւ բժշկապետին Կիլիկիոյ մէջ ունեցած գործունէութեան մասին. «Մշտական եւ սերտ յարաբերութիւններ հաստատուած են Մխիթարեան միաբանութեան կեդրոնի եւ Կիլիկիոյ հայկական քաղաքներուն եւ արեւելեան հեռաւոր երկիրներու հետ, Կիլիկեան հայ մշակոյթին մէջ պայմաններ կը ստեղծուին մշակութային մեծ զարթօնքի համար: Զանազան դիտութիւններու կարգին, Կիլիկիոյ մէջ կը ծաղկի նաեւ հայ բժշկապետութիւնը: Հոս կը գրուին բժշկական լուրջ աշխատութիւններ, որոնց շարքին 1184ին Մխիթար Հերացիի «Ջերմանց Մխիթարութիւն» ծանօթ գործը»:

Մխիթար Հերացիի մեծ վաստակին, անոր ժառանգութեան միջազգային արժէքին մասին խօսած են նաեւ ակադեմական Վ. Համբարձումեան, ակադեմական Վ. Սոլովեւ, Փրոֆ. Բ. Պետրով, Լ. Խաչիկեան եւ ուրիշներ:

Ֆրանսայի հոչակաւոր բանաստեղծ Լամարթինի ձեռագիրը կ'արժէ 16 տոլար:

×

Կարմիր հանքածուխը վառելանիւթ մըն է, որ կը ստացուի հրաբուխներու լաւա-ներէն ու գլխաւորաբար կը գործածուի ճարտարարուեստի մէջ: Իտալիոյ Թոսքանի շրջանին մէջ կայ գործատուն մըն ալ, որ շրջանի հրաբուխներու ծուխերէն ուժ կ'արտադրէ:

×

Աչխարհի բնակչութիւնը եւ գոյութիւն ունեցող պատկերասփիւռի գործիքները նկատի առնելով՝ հարիւր հոգիի մօտաւորապէս 14 գործիք (13·8) կ'ընկնայ:

Սակայն համեմատութիւնը՝ Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, հարիւր հոգիի երկու գործիք է, Հորհրդային Միութեան մէջ, հարիւր հոգիի՝ 30, Հարաւային Ամերիկայի մէջ, հարիւր հոգիի 73, Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր տուներու հարիւրին 90ը պատկերասփիւռ ունի գոյութիւն ունեցող պատկերասփիւռի գործիքներուն հարիւրին չիսունը հոն կը գտնուի:

×

Անգլիոյ գպրոցներէն մէկուն մէջ, լաւն երկաեռ պատանիներ «Ֆլիրթ»ի յատուկ դասընթացքներու կը հետեւին: Հաշակերտները այս դասաւանդութիւններու ընթացքին սիրային եւ սեռային հարցերու չուրջ ծանօթութիւններ կ'ամբարեն ու կը սորվին առողջապահութեան կանոնները:

×

Գարեջուրի մոլիները աւելի հաւատալիմ ամուսիններ կ'ըլլան: Վերջերս Անգլիոյ մէջ տեղի ունեցած հետազօտութիւն մը՝ այս եզրակացութեան յանգած է: Հետազօտութենէն ետք պատասխանած տեղեկագիրը կ'ըսէ նաեւ, թէ Անգլիացիները գարեջուրը ըմպելիէ աւելի իրենց անունդ կ'ընդունին եւ այդ պատճառով ալ կը նախընտրեն տաք խմել:

×

Հոլիվուտի մէջ, չուներու, կատուներու եւ կոկորդիլոսներու համար կան 947 ատամնաբոյժներ: Մարդոց համար միայն 768 ատամնաբոյժներ կան:

ԿԱՐԴԱՑԵՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

Շարժանկարը իր յաջողութիւնը ապահոված է չհադորձելով մեր տեսողութեան գործարանին մէկ տկարութիւնը:

Արդարեւ, մեր աչքը կարողութիւն չունի մէկ տասներորդ երկվայրկեանէն պակաս տեսողութեան մը մէջ յառաջացող տարբեր երեւոյթները իրարմէ զանազանելու:

Շարժանկարի ժապաւէնին վրայ նը-կարները իրարու կը յաջորդեն մէկը միւսէն անջատ, սակայն, ժապաւէնը կը դառնայ այնքան արագ, որ անոնք պատուին վրայ կը տեսնին միշտ մէկ տատ-ներորդ վայրկեանէն չատ աւելի կարճ տեւողութեամբ մը, (մինչեւ մէկ եօթա-նասունհինգերորդ երկվայրկեան), դի-տողին տալով յարատեւ եւ անընդհատ շարժումի պատրանքը:

×

Ճափոնի մայրաքաղաք Թոքիոյի մէջ, տարին անգամ մը տեղի կ'ունենայ մատ-նաւոր հոդեհանդիսա, տարուան ընթացքին անդիի աշխարհ դացած կատուներուն յիշատակին համար:

Այս հոդեհանդիսային ներկայ կ'ըլլան մօտաւորապէս ութսուն հազար տատակած կատուներու հաղարաւոր տղակիը տէրե-րը:

×

Զեռագիրներու Նիւ-Եորքի տակա-րակին դինները հետեւեալներն են.

Նախագահ Ճոնսընի ձեռագիրը՝ չիսուն տոլար, նախագահ տը Կոլինը՝ երկու հարիւր, Մրուչչեւինը՝ 217, Տիկին Ճեքի Քենըտիինը՝ հազար հինգ հարիւր, Ռուպիինը՝ (Քենըտիին սպանիչին սպանը) 2270 տոլար:

Աստղանաւորդուհի Վալենթինա Թերես-կովայի տատորագրուած լուսանկարը՝ 25 տոլար, աստղանաւորդ Լինի տատորագրուած լուսանկարը՝ 58 տոլար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՆԻՍՏ

Մխիթար Հերացիի ծննդեան 850ամեակին նուիրուած հանդիսաւոր նիստ մը տեղի ունեցած է Երեւանի պետական թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 12ին:

Նիստին նախագահութիւնը ստանձնած են պետական դէմքեր՝ Ա. Քոչինեան, Բ. Մուրադեան, Գ. Ղարիբջանեան եւ ուրիշներ:

Հանդիսաւոր նիստին բացումը կատարած է Լ. Ստեփանեան, որ յոբելենական յանձնախումբի նախագահն է: Լ. Ստեփանեան նախ կայսրութեան մեծ բժշկապետին կեանքը եւ, մանաւանդ, գործը: Ապա՝ արդար գոհունակութեամբ դիտել տուած է, թէ ներկայիս եօթը հազար բժիշկներու անձնակազմ մը ունի մեր երկիրը, իսկ բժշկապիտութեան մարզին մէջ Հայաստան կը գտնուի յառաջդէմ երկիրներու շարքին:

Նախագահին ներածական խօսքէն ետք դեկուցած է Հայաստանի առողջապահութեան նախարարը՝ Զ. Նարիմանով: Մխիթար Հերացիի մատուցած ծառայութիւնները ընդհատելու նպատակով դեկուցաբերը համառօտ դիծերու մէջ կը բնութագրէ բժշկապիտութեան վիճակը Հայաստանի մէջ, դիտել կուտայ, որ մեր թաւականէն դարեր առաջ Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են հիւանդանոցներ, դեղագիտութիւն եւայլն, հայերէնի թարգմանուած են բժշկապետական աշխատութիւններ:

Թ.—ԺԴ. դարերուն հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ տեղի կ'ունենան կարեւոր իրադարձութիւններ: Այդ ժամանակաշրջանին հրապարակ կուգան պատմագիրներու, բանաստեղծներու, բնագէտ փիլիսոփաներու, նկարիչներու, բժիշկներու համատեղութիւն մը: Այդ համատեղութեան մաս կը կազմէր ականաւոր բժիշկ, փիլիսոփայ, բնագէտ Մխիթար Հերացին:

Ներկայացնելով Մ. Հերացի կեանքն ու գործը, դեկուցաբերը կ'անդրադառնայ նաեւ բժշկապետին Կիլիկիոյ մէջ ունեցած գործունէութեան մասին. «Մշտական եւ սերտ յարաբերութիւններ հաստատուած են Մխիթարեան միաբանութեան կեդրոնի եւ Կիլիկիոյ հայկական քաղաքներուն եւ արեւելեան հեռաւոր երկիրներու հետ, Կիլիկեան հայ մշակոյթին մէջ պայմաններ կը ստեղծուին մշակութային մեծ զարթօնքի համար: Զանազան դիտութիւններու կարգին, Կիլիկիոյ մէջ կը ծաղկի նաեւ հայ բժշկապետութիւնը: Հոս կը գրուին բժշկական լուրջ աշխատութիւններ, որոնց շարքին 1184ին Մխիթար Հերացիի «Ջերմանց Մխիթարութիւն» ծանօթ գործը»:

Մխիթար Հերացիի մեծ վաստակին, անոր ժառանգութեան միջազգային արժէքին մասին խօսած են նաեւ ակադեմական Վ. Համբարձումեան, ակադեմական Վ. Սոլովեւ, Փրոֆ. Բ. Պետրով, Լ. Խաչիկեան եւ ուրիշներ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (348)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Միեւնոյն առեն տարօրինակ փոփոխութեան կ'ենթարկուէին իր զգացումները: Այս փոփոխութիւնը բազմաթիւ եւ յաջողական երեւոյթներ ունեցաւ:

Ասիկա մեր ժամանակի միտքերուն պատմութիւնն էլլալով, օգտակար կը սեպնենք քայլ առ քայլ դիտել այս երեւոյթները եւ բոլորն ալ պարզել:

Մարիուս խռովութեամբ կը համակուէր պատմութիւնը կարդալով:

Ընթերցումին առաջին հետեւութիւնը եղաւ սքանչանալ:

Հանրապետութիւնը, կայսրութիւնը մինչեւ այն առեն Մարիուսի համար հրէշային բաներ երեւցած էին: Հանրապետութիւնը կառափնատ մըն էր մշուշի մէջ. կայսրութիւնն ալ՝ թուր մը դիւրաչին մթութեան մէջ:

Հիմա նայած էր անոնց, եւ ուր որ կը կարծէր միայն խաւարամած քաոս մը նշմարել, երկիւղով եւ ուրախութեամբ, խառն տեսակ մը անլուր զարմանքով ատպերու փողփողումը տեսած էր, ատպեր որոնք էին Միրապօ, Վմինեիօ, Սէնժիւսթ, Ռոպեսպիէր, Քամիլ Տեմուլէն, Տանթոն, նաեւ արեւի մը ծագումը, որ էր Նափոլէոն:

Չէր դիտեր թէ ո՛ւր կը գտնուէր հիմա: Ճառագայթներէ կուրնալով կ'ընկրկէր:

Զարմանքը անցնելէն ետք Մարիուս քիչ քիչ վարժուեցաւ այս ճառագայթներուն, գործողութիւնները դիտեց առանց չլա-ցումի, երեւելի անձերը քննեց՝ առանց սարսափի:

Իր տեսլահար բիրը յեղափոխութեան եւ կայսրութեան հեռաւոր եւ լուսաւոր տեսքը դիտեց. տեսաւ պատահարներու եւ մարդերու այս երկու խումբին ամէն մէկը. մէկը հանրապետութիւնն էր քաղաքացիին իրաւունքներուն վերահաստատութեան մէջ, որուն կրկին տէր եղած էին ժողովուրդները. կայսրութիւնը ֆրանսական զգացումին ներշնչած էր, տեսաւ որ յեղաշրջումէն ժողովուրդին մեծ կերպարանքը եւ կայսրութենէն ֆրանսայի մեծ կերպարանքը կը ցցուէր:

Ներքնապէս խոստովանեցաւ թէ լաւ էր այս ամէնը:

Մենք հարկ չենք համարիր նշանակել հոս ինչ որ Մարիուսի գմայլումը չէր նշմարեր՝ իրերու կացութեան էական արժէքը առանց մանրազնին քննութեան կլլոած ժամանակ:

Յառաջդէմ մտածողութեան մը վիճակը կ'ընդգծենք: Մէկ անգամ օթեւան նեղով, մարդ չի կրնար ամէն տեսակ յառաջդիմութիւն ընել:

Այս ճշմարտութիւնը՝ մեր արդէն ըսածներուն եւ այսուհետեւ ըսելիքներուն համար անգամ մը հաստատելէն ետք կը չարունակենք:

Մարիուս այդ առեն նշմարեց թէ մինչեւ հիմա հասկցած չէր թէ ի՛նչ էր իր հայրը եւ ի՛նչ էր իր հայրենիքը. ոչ մին եւ ոչ միւսը ճանչցած էր եւ իր աչքերը տեսակ մը խաւարով վարագուրուած էին:

Աչքերը բացուած էին հիմա, եւ մէկուն վրայ կը սքանչանար, միւսն ալ կը պաշտէր:

Յաւերով եւ տաղնապներով համակուած էր, եւ յուսաբեկ կը մտածէր թէ այլեւս միայն դերեզմանի մը կրնար պարզել ինչ որ ունէր հոգիին մէջ:

Ո՛հ, եթէ ապրէր հայրը, եթէ տակաւին հայրը կորսնցուցած չէլլար, եթէ Աստուած իր կարեկցութեամբն ու բարութեամբը թոյլ տուած էլլար, որ տակաւին կենդանի մնայ հայրը, ի՛նչպէս պիտի վազէր, ի՛նչպէս պիտի չտապէր, ի՛նչպէս պիտի աղաղակէր անոր.

— Հայր իմ, ահա եկայ, ես եմ, սիրտս ալ քու սրտիդ համատիպն է, քու զաւակդ եմ:

Արդեօք ի՛նչպէս պիտի համբուրէր անոր սպիտակահեր գլուխը, ի՛նչպէս իր արտասուքովը պիտի ողողէր անոր մազերը, ի՛նչպէս ակնապիշ պիտի նայէր անոր սպիին, ի՛նչպէս ձեռքերը պիտի սեղմէր, ղեկտանները պիտի պաչէր, ոտքերը պիտի համբուրէր: Աւա՛ղ, այդ հայրը ինչո՞ւ արդեօք այսքան չուտ, տարիքը չառած, արդարութիւնն ու իր զաւկին սէրը չվայելած մեռած էր:

Մարիուս սրտին մէջ անընդհատ հեծկլտում մը ունէր, որ անդադար «ափսո՛ս» կ'ըսէր: Միանգամայն հետզհետէ աւելի զղջութիւն, աւելի ծանրութիւն կը ստանար ստուգիւ եւ աւելի կը վտանգէր իր հաւատքին ու մտածումին:

Ամէն մէկ բոպէ ճշմարտութեան նոյնները կ'երեւէին եւ անոր միտքը կ'ամբողջացնէին: Կարծես թէ ներքնապէս կ'աճէր Մարիուս:

Կը զղջար թէ տեսակ մը բնական ընդարձակութիւն կը ստանար սա երկու իրերէն, որոնք նոր էին իրեն համար, այսինքն հայրն ու հայրենիքը:

ՎԻՒԳՕ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նոյեմի Պօյաճեան , Օրիորդներ Մարի եւ Ալիս Պօյաճեան կը ծանուցանեն թէ այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ· 24) Փարիզի Ս· Ցովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ , հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՕՆՆԻԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ :

Ի դիտութիւն բարեկամներու եւ ծանօթներու :

×

ՎԱԼԱՆՍ·— Այրի Տիկին Վերոնիքա Դաւիթեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Նոյ· 24) Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն՝

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

մահուան Գ· տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

Այրի Տիկին Սարգիս – Վրէժ Տօնիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տօնիկեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին եւ եղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ – ՎՐԷԺ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Փարիզի Ս· Ցովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, այս Կիրակի առաւօտ :

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

Այրի Տիկին Մարկրիտ Մխաքեան եւ զաւակները Կարպիս եւ Ժանին Նիկողոսեան եւ Այրի Տիկին Զարդար Պօյաճեան կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի (Նոյ· 24) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս· Ցովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ փեսին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին , ինչպէս նաեւ Ստեփան Պօյաճեանի յիշատակին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ· Ց· Դ· Փարիզեան չքնաղի Շրջ· Կոմիտէն կ'ողբայ մահը՝ Վրիժառու Հայուն եւ ազգային հերոսին՝

ԸՆԿ· ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ

×

Տրապիզոնի Հայր· Միութիւնը կ'ողբայ իր արժանաւոր զաւկին, ազգային հերոս ՄԻՍԱՔ ԹՈՐԼԱՔԵԱՆԻ մահը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կպ· Խաչի Շրջ· վարչութեան :

Յունուար 12ին :

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կպ· Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, Կիրակի Նոյեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վոլթէռ , Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ· Միջոց·— Շառանթոն – Էքոլէն առնել 103 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

BIZUTAGE 68'

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուագախումբի մասնակցութեամբ
Հայ Ուսանողական տան մէջ
Այս Շաբաթ ժամը 21ին
BIZUTAGE 68'
avec les « SWEET VIBRATIONS »
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd. Jourdan, Paris (14e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Յ· Դ· Ս· Թէհլիրեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (22 Նոյ·), Մշակոյթի Տան մէջ երեկոյեան ժամը 21ին կը խնդրուի բոլոր ընկերներէ ներկայ գտնուիլ : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչը :

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Պօմոնի Հ· Յ· Դ· Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ· անդամական ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ· , սովորական հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Յ· Դ· «Քրխոտափոր» խումբի ընկ· ժողովը այս Հինգշաբթի (21 Նոյեմբեր) ժամը ճիշդ 19·30ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Կը խնդրուի Փարիզի չորս – ջաններու այն ընկերներէն, որոնք «Քրխոտափոր»ի կը պատկանին, անպայման ներկայ գտնուիլ սոյն ժողովին : Կարեւոր օրակարգ : Ներկայ կ'ըլլայ Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէին ներկայացուցիչը :

Վիչի·— Հ· Յ· Դ· Ազի կոմիտէի ընդհ· ընկերական ժողովը, այս Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8·30ին, Ակումբին մէջ : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Ներկայանալ անդամատեառներով :

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ :—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմբեր ժամը 21ին :

ԳՒՈՐԳ – ԶԱՎԱՒՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՔԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր , ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի գտնուին Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս· Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ Կրօն· Ընկերակցութիւնը ընդունած է հետեւեալ նուէրները եւ չը – նորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն : Յակոմ Ցովհաննէսեանի թաղման առիթով փոխան ծաղկեպսակի, իր որդին Հ· Ցովհաննէսեան եկեղեցիին յիսուն ֆրանք, Մ· Յակոբեան եկեղեցիին քսան , Ա· Հայպանեան՝ եկեղեցիին , Հ· Բ· Ը· Մ·ին, Աղքատախնամին 20ական ,Ա· Կուշիկեան եկեղեցիին տասը , Աղքատախնամին 40, Զարդարեան Աղքատախնամին հարիւր ֆրանք :

Արաբայի Հերոսամարտի նահատակներու հոգեհանգստեան առիթով եկեղեցին , Տիկ· Ց· Այնէճեան իր ամուսնոյն յիշատակին՝ հարիւր ֆրանք , Քիւլպաս – եան եւ Աննա Տէր – Մարտիրոսեան 20ական ֆրանք, Տիկիններ՝ Զ· Մանուէլեան, Ճընտիկեան, Մարաչեան, Պարապեան, Շ· Նազարէթեան, Մ· Համի Աւետիսեան տասնական ֆրանք: Տիկիններ՝ Գասպարեան եւ Տէր – Մարգարեան հինգական ֆրանք :Տիկին Գասպարեանի թաղման առիթով Փ· Ծ· եկեղեցիին , Ձիւրիւքճեան Հրանդէ 30 ֆրանք , Սամպաղճեան կարապետ տասը ֆրանք :

ՅՈՒԹԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ· Ց· Դ· Կ· Կոմիտէի , մասնակցութեամբ·— Հ· Ց· Դ· Շրջ· Կոմիտէի , Նոր Սերունդի , Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին , Կապոյտ Խաչի , Սեբաստիոյ Մուրատ Ռափսմնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

(ԶՈՄի կողմէ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ·—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր· ՇԱՒՔ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆի, Օր· Պ· ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱՓՐԻՒ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին
SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République
Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կիրակի , Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին , Շէհէրազատի Հաղարումէկ Գիշերները

Նուագախումբ Վարդիվաճեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով :

Մուտք 10 ֆրանք Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924–38–54

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Օժման 15րդ տարեդարձի առթիւ , այս Շաբաթ (23 Նոյ·) ժամը 20·30ին , չքեղ ճաշ, ՇԱՊԻՕՑԻ ՌՂԼԻ ՏԻՒ ՍՕԼԻՑԻ մէջ : Ճաշավճարը 30 ֆրանք :

Արձանագրութեանց Թուական 16 – 21 Նոյեմբեր Պ· Մ· Մաքսուտեանի մօտ , 48 Րիւ Պուֆիէ , Վալանս :

Կիրակի (Նոյ· 24), առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30ին , հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ· Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ Հայրապետ Օհանեանի դաշ – նամուրով կ'ընկերակցի Օր· Սառա ժա – մագործեան :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները,

1968·— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԿԱՆ :

1969·— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներկայացում :

Ապրիլ 24 , Օր Նահատակաց :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՊ· ԽԱՉԻ Անիէռ –Պուա Ֆոլմախ մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 3ին , Լուի Ժե սրճարանին վերնայարկը :

ԼԻՈՆ·— Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ Ազգ· վարչութիւնը, ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած անդամները, Կիրակի 24 Նոյ·ին, ժամը 15ին :

ՀԱՄԱՅՒՐ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱՓԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IX• —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ
22
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI
22 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11369 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.369

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱԳՆԱՊԸ ՓԱՐԱՏԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

—o—

Քաղաքական տագնապին զուգահեռ եւ – մրցական – տնտեսական տագնապներ տարբերաբար կը ցնցեն արեւմտեան եր – կիրները՝ ծանրացնելով աշխարհի ար – դէն իսկ ճնշիչ մթնոլորտը :

Մէկ տարուան մէջ երեք ծանր տագ – նապներ իրարանցում առաջ բերին Եւրո – պայի եւ Ամերիկայի տակարաններուն մէջ :

Առաջին ահազանգը հնչեց գրամատի – րութեան միջնաբերդ Լոնտոնէն, ուր 1967 Նոյեմբերին աշխատաւորական կառավա – րութեան վարչապետ Ուիլսըն 14 առ հա – րիւր համեմատութեամբ արժեզրկեց ըս – տերլինը, երկիրը ստիպելու համար արն – տեսական ծանր տագնապ մը, որ սկը – սած էր սպառնական դառնալ :

Շնորհիւ արժեզրկումին, Անգլիոյ ար – տահանումները յաւելում արձանագրեցին : Կացութիւնը փրկուեցաւ որոշ չափով : Սակայն վտանգը չէ անհետացած բոլորո – վին : Այժմ արդէն չշուկներ կան նոր ար – ժեզրկումի մը մասին :

Նոր տագնապ մը ծայր տուաւ ներկայ տարուան Մարտին, երբ ոսկիի միջազգա – յին պարտադիր սակը (մէկ օնսը 35 տո – լար) ջնջուեցաւ եւ թանկագին մետաղին առուծախը ազատ հռչակուեցաւ :

Թղթադրամներու վրայ վստահութիւնը վերցաւ եւ միջազգային չահագէտներ ոս – կի գնելու ընդհանուր արշաւի մը ձեռ – նարկեցին : Առիթէն օգտուեցաւ Հարա –ւային Աֆրիկէ, իր ոսկիները ծախելու համար միջազգային հրապարակներու վրայ :

Բարեբախտաբար ոսկիի արժէքին բար – ձրացումը մեծ ցնցում առաջ չբերաւ եւ – թէական աշխարհին մէջ : Եւ Ֆրանքը, տոլարը, տեւերլինն ու մարքը պահեցին ի – րենց համեմատական սակը, որ հաւասա – րակշռուած է տարիներէ ի վեր :

Մայիսի վերջերը ծայր տուաւ նոր տագնապ մը, երբեւ հետեւանք Ֆրանսա – կան ներքին խլրտումներուն եւ գործադուլ – ներուն : Վտանգուեցաւ Ֆրանքը, որ նոյնիսկ հարեւան երկիրներու առեւտրա – կաններուն կողմէ չէր ընդունուեր պարտ – քերու վճարման համար : Ֆրանսա հակա – կշիռ հաստատեց արտասահման ղրկուե – լիք դրամներուն վրայ :

Նոր տագնապը , որ ժամանակէ մը ի վեր կը մահադէ այս երկրի վարիչները, ահմանափակուած չէ միայն Ֆրանսայի համար : Անգլիա եւ Ամերիկա նոյնպէս ենդրոյ առարկայ են : Այս երկիրներուն դրամները չաղկապուած են իրարու հետ եւ մէկուն արժեզրկումը բնական ճամբով կրնայ ազդել միւսներուն վրայ :

Տագնապին առաջքն առնելու համար , երբեւ առաջին քայլ , Պանք տը Ֆրանս իր պետչի սակը վեց առ հարիւրի բարձրա – ցուց : Շահադէտները սկիսի չկրնան աժան պիոով բաւարար Ֆրանք ունենալ օտար դրամ գնելու համար :

Պաղէլի (Զուիցերիա) մէջ Շաբաթ օր կարեւոր ժողով մը դումարեցին Ֆրան – սայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Պելճիքայի, Հոլանտայի, Իտալիոյ, Զուիցերիոյ, Շը – էտի, Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի կեդրոնական դրամատան անօրէնները : Ժողովը տեւեց մինչեւ Երեքշաբթի : Ասոր յաջորդեց Պոնի ժողովը :

Վտանգուած ըլլալով Ֆրանքն ու տեր – լինը, ժողովը միջոցներ կ'որոնէր զանոնք փրկելու համար : Խօսք կար նաեւ մարքի վերարժեւորման մասին, սակայն Գերմա – նիոյ վարչապետը հերքեց նման հաւանա – կանութիւն մը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԵԼ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՊՈՆԻ ՄԷՋ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆԻՍՏԻՆ

—o—

Ելմտական տասը մեծերու, Զորեքշաբ – թի օրուան երկար նիստը,ոչ մէկ լուծու – մի յանգեցաւ մինչեւ իրիկուն : Արդարեւ Գերմանիոյ հրաւէրով, անդամ մը եւս հաւաքուած էին (քանի մը օր առաջ ալ՝ Պաղէլ) տասը ամէնէն հարուստ երկիրնե – րու ելմտական նախարարները եւ կեդրո – նական դրամատան կառավարիչները, ելք մը գտնելու համար տագնապի մը, որ Ֆրանսական բնոյթով կը սկսէր ու չու – տով եւրոպականն ալ կ'անցնէր միջազգա – յին բնոյթ առնելով :

Կը թուի թէ տասը «հարուստները» չը – կրցան համաձայնութեան գալ, տրուած ըլլալով որ Գերմանիա եւ Ֆրանսա կառ – չած կը մնան իրենց դիրքերուն եւ տեղի չեն տար, այսինքն առաջինը չուզեր վե – րարժեւորել մարքը , միւսն ալ չուզեր արժեզրկել Ֆրանքը : Գերմանիա կը նկա – տէ թէ ըրածը (տուրք՝ արտածումներուն վրայ եւ զեղչ՝ ներածումներուն) լայնօ – րէն կը բաւէ եւ պէտք չէ աւելի զոհողու – թիւն սպասել իրմէ :

× Ուաշինկթընի Սպիտակ Տան չրջա – նակներուն մէջ, կը չեշտեն թէ Ամերիկա պիտի չընկճ Ֆրանքին ինչ որ քանիցս տը կոլ ըրաւ տոլարին , բայց եւ այնպէս կը քննադատեն Ֆրանսայի ելմտական քա – ղաքականութիւնը : Գալով Ֆրանսայի եւ մասնաւորաբար տը Կոլի կարծիքն է թէ տագնապին բուն պատճառը Ֆրանքը չէ այլ մարքը , այլ խօսքով ոչ թէ Ֆրանսա – յի գործերուն պէշ երթալը այլ Գերմա – նիոյ գործերուն լաւ երթալը :

× Հինգշաբթի առաւօտ Պոնի ժողովը կը վերսկսէր եւ «10»երը ստիպուած էին մինչեւ իրիկուան 7ը (եւրոպական ժա – մով, 1 Ամերիկայի մէջ) որոշում տալ , որովհետեւ Նիւ Եորքի սակարանը այդ ժամուն կը բանայ :Այդառընչութեամբ կը յիշուի թէ Զորեքշաբթի օր , միայն փա – րիզի սակարանը փակ եղած է տրուած ըլլալով որ Ֆրանքֆորթի սակարանը փակ էր, որովհետեւ ոտն էր, իսկ Նիւ Եորքի համար չաբաթական փակման օրն է : Փակ էին սակայն դրամական փոխա – նակութեանց եւ ոսկիի չուկաները , բայց ոչ՝ արժէթուղթերու :

× Փարիզի սակարանը փակ պիտի մնայ մինչեւ Երկուշաբթի :

× Գերմանիոյ ելմտական նախարարը՝ Շիլէր յայտարարեց .— « Անարդար պիտի ըլլար որ միայն Գերմանիա վճարէ այս ամբողջին հաշուեցոյցը » :

ՇԱԻԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Մորէն Կաթոպի – կոսի , նախագահութեամբ Մուշեղ Իշխա – նի եւ կազմակերպութեամբ « Համազդա – յին»ի Պէյրութի մասնաճիւղին , Կիրակի, 17 Նոյեմբեր , երեկոյեան ժամը 6ին , ամերիկեան համալսարանի «Զեփըլ»ին մէջ տեղի ունեցաւ Շաւարշ Նարդունիի նուիրուած յիշատակի հանդէսը՝ Նարդ – եան մեծարանքի երեկոն :

Ներկայ էին Հայրապետը , Տաճատ, Հրանդ, Սահակ Արքեպիսկոպոսները, Գա – բրիէլեան Եպիսկոպոս, եկեղեցական հայրեր, պետական երեսփոխաններ ընկեր Մովսէս Տէր – Գալուստեան, Պ. Սուրէն Խանա – միրեան , երեւելի ազգայիններ եւ դրա – սէր երկսեռ հասարակութեան մը :

Բացման խօսքը ըրաւ օրուան նախագահ Մ. Իշխան :

Ասկէ մօտ երեքուկէս ամիսներ առաջ , — ըսաւ Մ. Իշխան —, Մարսէյլի մէջ իր մահկանացուն կնքեց սիրելի մեր դրա – կանութեան ամէնէն կենսունակ, ինքնա – յատուկ եւ հեղինակաւոր դէմքերէն մէ – կը՝ Շաւարշ Նարդունի :

Այն օրէն, երբ Հայոց պատմութեան մեծագոյն ազէտը հոգմացրիւ ըրաւ Հա – յութիւնը եւ այս տղան , իր բախտակից ընկերներուն հետ լոյս քաղաք գնաց , ընտրեց դրքերու աշխարհը : Ամբողջ յիսուն տարի աննը – կունդ ոգիով ծառայեց Հայոց մեծարժէք մշակոյթին : Բազմակողմանի եւ բազմա – տեսակ գրականութեան հեղինակն է Նարդունի եւ բոլոր ճիւղերուն մէջ իր տաղանդը տուած է հաւասարապէս :

Գրիչը գարձուց իբրեն զէնք եւ մշակեց դեղեցիկ գրականութիւն մը իր ամբողջ հաւատքով, իր ամբողջ հոգիով եւ էու – թեամբ : Մինչեւ մահ ճշմարիտ հաւատ – քով հաւատաց հայ ժողովուրդի քաղա – քակրթական մեծ առաքելութեան, հայ ժողովուրդի անկորնչելի արժէքին : Պա – հակն էր ան հայ սրբութիւններու, հայ մշակոյթի : Մշակ մը եղաւ եւ մշակեց ինքնատիպ կերպարանքով , որ առանձ – նայատուկ է եւ իր գրականութեամբ, եւ իր ոճով , եւ իր լեզուով : Իր ժողովուր – դով ապրող գրագէտն է որ կորնցու – ցինք :

Իր խօսքի աւարտին՝ Մ. Իշխան հրա – ւիրեց ներկաները վայրկեան մը յոտն – կայս յարգելու Նարդունիի յիշատակը :

Նարդունի գրագէտը ինքնատիպ վերլու – ծումով եւ մէջբերումներով ներկայացուց Վահէ Օշական : Ցատկապէս ընդգծեց .— Գրագէտ – մտաւորականը կը յատկանշը – ուի սովորաբար իր գործին բոլոր երես – ներուն վրայ : Սակայն, հէքեաթը կը մնայ իր լաւագոյն կազապարը իբր մտա – ծումի , արուեստի համազրում : Նարդու – նի վերջին յիսուն տարիները տա – սահմանի բարձրագոյն իմացականութիւ – նըն է :

Վարդուհի Քիւրքճեան ապրումով կար – դաց Նարդունիի «Կարմիր վարդեր» եւ « Գինին հոգի ունի» արձակ ստեղծագոր – ծութիւնները :

Նարդունի հրատարակիչը ներկայա – ցուց Յ. Իսկէնտէրեան :

Նարդունի յեղափոխական ապրումով և – կաւ հայ կեանքին, ընդգծեց ի միջի այ – լոց Իսկէնտէրեան: Ճշմարտութիւնը ա – մէն բանէ վեր գաւանող գրագէտ մըն էր : Բծախնդրօրէն եւ համօրէն ըրաւ ինչ որ ըրաւ եւ բարեխղճութեամբ մօտեցաւ : Հպարտ գրագէտ մըն էր նաեւ Նարդունի : Իր հպարտութիւնը ստեղծագործական արտայայտութիւն մըն էր, ինքնագոհու – թեան արտայայտութիւն մը չէր : Նար – դունի ունեցաւ երկու տուն . Զաքհառա Որբերու Միութիւնը եւ «Յառաջ» թերթը :

Հինգ վայրկեան դադարէ եաք, Գարե – գին Եպիսկ. Սարգիսեան ներկայացուց Նարդունի բանաստէրը : Յայտնեց, թէ ա – ռանճին հատոր մը չունինք իրմէ իբրեւ բանաստեղծական գործ : Պատուհան մըն էր բացուած ըլլալիքին, որ աւազ չեղաւ, մնաց յոյս մինչեւ իր վախճանը :

Նարդունիի հայապետական վստահը խտացուած չենք տեսներ գրութեամբ մը, այլ ոգիով մը, մթնոլորտով մը, որոնց ներկայութիւնը կը զգանք իր գրութեանց մէջէն : Իր հայապետական վստահին ամէնէն մեծ արժէքը վառ ու զոռ այն ապրումն էր, որ ունէր հայ մշակոյթին հանդէպ :

Ծիա Կէօվճէլեան ապրումով կարդաց Նարդունիի «Ահաւասիկ դուք» եւ, մանա – ւանդ , տպաւորիչ մեկնաբանութեամբ՝ « Ամէն բանէ վեր» արձակ գրութիւնները :

Յ. Գեղարդ ներկայացուց Նարդունի բժիշկը եւ « Հայ – Բոյժ »ը : Ընդգծեց Նարդունիի գրագէտ – բժիշկի տիպարը , որ հանրանուէր, կամաւոր ուխտեալ մը դարձաւ :

Նարդունի 1934ին լոյս ընծայեց «Հայ – Բոյժ»ը, որ տեւական գործ մը եղաւ, եւ որուն գլխաւոր դէմքը եւ հիմնական գրի – չը եղաւ ինքը: Ունեցաւ հաւատք ու հա – մոզում իր խօսքին ճշմարտութեան եւ ա – նոր օգտակարութեան : Հարուստ եւ ան – նման հաւաքածոյ մըն է «Հայ–Բոյժ»ը, որ պիտի մնայ միշտ կանգուն, օգտա – գործելի մնայուն աղբիւր :

Մ. Իշխան իր փակման խօսքին մէջ ընդգծեց Նարդունիի հիմնական մէկ ըզ – գացումը , որ ամէնէն աղնիւն էր, բար – ձրը. ստեղծագործողի իրական հաւատքը եւ սէրը իր ժողովուրդին հանդէպ : Հա – յութիւնը ամէն բանէ վեր էր իրեն հա – մար. ու ասիկա միայն գրականութիւն չէր, այլ եւ իր հաւատամքն էր : Իր գրա – կան հանդանակը եղաւ. ճշմարիտ գրագէ – տը պարտական է իր ժողովուրդին զգա – յումները յաւերժութեան հասցնել :

Ապա Մ. Իշխան հրաւիրեց Մորէն Կա – թողիկոսը , ըսելու իր փակման խօսքը :

Վեհափառը իր սրտալից օրհնութիւննե – րը եւ ջերմագին շնորհակալութիւնները յայտնեց « Համազդային » ի Պէյրութի մասնաճիւղին, որ աղնուութիւնը ունեցաւ նորոդ հանդուցեալ Շաւարշ Նարդունիի նուիրուած յիշատակի այս հանդէսը դնե – լու իր հովանաւորութեան ներքեւ : Շը – նորհակալութեան եւ օրհնութեան խօսք ուղղեց նաեւ բանախօսներուն, որոնք սի – րով, գնահատանքով եւ համակրանքով գեղուն արտայայտութիւններով ներկա – յացուցին հայ ժողովուրդին չատ սիրելի Շաւարշ Նարդունին, իբրեւ հմուտ գրա – գէտ, հրապարակագիր , բանաստէր եւ բժիշկ :

«ԱԶԴԱԿ»

ՄԻՄ.— «Ազդակ» այս առթիւ թիւ մը նուիրած է Նարդունիին :

Ներքին եւ արտաքին պատճառներ կը ապահոված Ֆրանքին : Ներքին պատճառը 1969ի ելմտացոյցին աննախընթաց բացն է ,— տասներկու միլիառ նոր Ֆրանք :

Կառավարութիւնն ու ազգային ժողովը կը ջանան պակսեցնել այս բացը երկու միջոցներով : Նախ՝ կարեւոր զեղչեր կա – տարելով նախարարութեանց ծախքերուն մէջ, առանց զպչելու պաշտօնեաներու ամսականներուն : Ցետոյ՝ հասոյթի նոր աղբիւրներ ճարելով , ինչպէս նամակա – դրոշմներու գինին, ապրանքատար եր – կաթուղիներու եւ փոխադրութեանց այլ միջոցներու սակին բարձրացումը : Տուր – քերը պիտի չաւելցուին , ինչպէս խոստա – ցաւ վարչապետը Ազգ. Ժողովի առջեւ խօսած ճառին մէջ :

Շուրջ երկու միլիառ զեղչ ապահովե – լով, նոր ելմտացոյցին բացը պիտի պակ – սի չուրջ 15 առ հարիւր համեմատու – թեամբ :

Բայց ի՞նչպէս պիտի փակուի մնացեալը, որ կարեւոր դումար մը կը ներկայացնէ , — տասը միլիառ Ֆրանք : Միջազգային փոխառութե՞մբ : Նոր տուրքերո՞վ :

Վարչապետը կը յուսայ տագնապին ա – ռաջքն առնել եւ Ֆրանքը փրկել ամէն դը – նով :

Տարին իր վախճանին կը մօտենայ մը – ռայլ հետաքրքրներով :

Դիւրին պիտի չըլլայ վերջնապէս եւ արմատական կերպով փարատել տագնա – պը որ օր ըստ օրէ աւելի կը ծանրանայ, միջազգային ատեհանաչափով :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԴԷՊՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ՊԱՊԱ-ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԻ ՆՈԹԱՆԵՐԸ

Ծնած 1768ին Պոլսոյ մէջ, Պապա Համբարձում կամ իր բուն անունով՝ Համբարձումեան Լիմոնճեան, որ հիմնապէս մարզուեր էր երաժշտական արուեստին մէջ իր օրերու համբաւաւոր յոյն երաժիշտներուն մօտ, հայ հոգիզոնին վրայ կը յայտնուէր յանկարծ մոռայլ պահու մը՝ կորուստէ փրկելու համար հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը : Ան աչխարհ կուգայ ճիշդ մէկ դար առաջ մեծ կոմիտաս – ան՝ տեսակ մը նախակարապետ հանդիսանալով անոր, եւ ապրելով նոյն այն դառնութիւնները , զորս դար մը ետք իր ճամբուն վրայ պիտի զգնէր ինքը կոմիտաս եւս :

Որպէսզի կարենար դրի առնել հայ եկեղեցւոյ չարականները այնպէս , ինչպէս անոնք հասած էին իր օրերուն՝ նոթաններ անհրաժեշտ էին, ու այդ նոթանները չկային, աւա՛ղ: Հայ խազերու զգտնիքը զարերը յափշտակեր էին զանոնք վերա – ծելով անվերծանելի նշաններու, որոնց – մով ոչ կարելի էր կարդալ չարականները ինչպէս անոնք երգուեր էին երբեմն, ոչ ալ դրի առնել ինչպէս անոնք հասեր էին իր իսկ օրերուն : Այս դժնդակ կացու – թիւնն էր որ Պապա Համբարձումը մղեց քացառիկ ելքի մը — նոթաններ յօրինելու : Ու ան իսկապէս յօրինեց զանոնք, յատուկ նշաններ ստեղծելով երաժշտական ամէն մէկ ձայնի համար, նշաններ, որոնք կը – նային դրի առնել ամէն եղանակ՝ առանց եւրոպական նոթագրութեան դիմելու կա – րիք ստեղծելու : Այդ նոթաններով ինքը ձայնագրեց կարեւոր թիւ մը հայ չարա – կաններու, որոնք դեռ կ'երգուէին իր օ – րով, այս կերպով կորուստէ ընդմիշտ փրկելով զանոնք :

Այդ նոթանները , զորս փօ, է, վէ, քէ, խօ, նէ, պա կոչեց հայկական հին խա – զագրութիւն փուշ, էկորճ, վերնախազ քէնկորճ, խոսրովային, ներքնախազ , պարոյկ որակումներէն սզելով եւ որոնք կը համապատասխանէին եւրոպական ձայնագրութեան տօ, րէ, մի, ֆա, սոլ, լա, սի ձայներուն , եւ ունէին իրենց ուժնեակները, կիսաձայնները, եւ տե – ւողութեան նշանները, յեղաշրջման մը բնոյթն ստացան իսկոյն արեւելեան երա – ժշտութեան մէջ, որդեգրուելով ինչպէս հայ՝ նոյնպէս ժամանակակից թուրք եւ – րաժիշտներուն կողմէ պարզ այն պատ – ճառով որ հնարաւոր կը զարձնէին զգա – ռումը որեւէ եղանակի, եւ անհունապէս արագ՝ այսինքն տառեր գրելու պէտ : Տեղն է յիշելու այստեղ, որ թուրք երա – ժիշտները Պապա Համբարձումին նոթա – ները օգտագործեցին գրի առնելու համար եղանակները, զորս յօրինած էր աւելի քան դար մը առաջ Տիմոթիւսէ Քանթե – միր, որ ինչպէս յայտնի է, Մոլդավիոյ դահը բարձրանալէ առաջ երկար տարի մը ապրած էր Պոլիս, եւ ի միջի այլոց զբա – ղած էր երաժշտութեամբ, նոթագրու – թեան յատուկ սիստեմ եւ թուրքերէն ե – զանակներ յօրինելով :

Պապա Համբարձումի գիւտը նախախը – նամութիւն մը եղաւ երաժիշտներուն հա – մար ալ, որոնք ասպարէզ եկան իրմէ ետ – քը : Անոնցմէ ոմանք իր իսկ անմիջական աշակերտներն էին, որոնք իրենց աչա – կերտներն ունեցան իրենց կարգին :

Չենք կրնար չյիշել որ Կոմիտաս ինք եւս օգտուեցաւ Պապա Համբարձումի յօ – րինած այդ նշաններէն, զանոնք օգտա – գործելով հայ ժողովրդական երգերու իր դրառումներուն մէջ: «Երաժշտական ուղ – ղագրութիւն» կը կոչէր ան այդ նոթանե – րը, որոնք հնարաւորութիւն կուտային ի – րեն գրի առնելու խոկոյն իր լսած, ինչ – պէս իր յղացած եղանակները՝ մինչ եւ – րոպական նոթագրութիւնը չատ ժամա – նակ պիտի խլէր իրմէ :

Հայ երաժշտութիւնը չատ բան պար – տական է Լիմոնճեանի եւ անոնց որ չա – րունակողներն եղան իր մտահղութեան: Ինչպէս գիտեն կուտան հայ նոր երաժըշ – տագէտները , «Լիմոնճեանի կամ հայկա – կան նոր ձայնագրութեան սիստեմը ժԹ. դարի ընթացքում որոշ կատարելագործ – ման ենթարկուեց: Նրա մէջ մի քանի մանակի լրացումներ կատարեցին Լի – մոնճեանի աշակերտ Արիստակէս Ցով – հաննիսեանը եւ վերջինիս աշակերտ Գաբ – րիէլ Երանեանը : Լիմոնճեանի սիստեմի կատարելագործմանը զգալի մասնակցու – թիւն է ունեցել նաեւ Կոմիտասը: Այս «սիստեմը» զգալի դեր կատարեց հայ ե – րաժշտական մշակոյթի պատմութեան մէջ: Սկսած Լիմոնճեանից եւ նրա աշա – կերտներից , մինչեւ Եղիա Տնտեսեանն ու Նիկողայոս Թաշճեանը խոշոր գործ են կատարել հայ եկեղեցական երաժշտու – թեան ձայնագրման ու կորստից փրկելու բնագաւառում» (Ակնարկներ հայ երաժշ – տութեան պատմութեան, Երեւան, 1963 էջ 84) :

Ու որքան խորհրդաւոր է զուգադիպու – թիւնը : Տարի մը առաջ պատմական այն թուականին, երբ հայ ժողովուրդը գրա – կանութեան եւ արուեստի չորս մեծ ոճ – ոռներ պիտի ոգեկոչէ՝ իրենց ծննդեան

ՀԱՅ-ՀՈՒՆԳԱՐ ԿԱՊԵՐ

Հունգարները իրենց ներկայ սահման – ներուն մէջ տեղաւորուելէ առաջ, կ'ապ – րէին Հարաւային Ռուսիա, մաս կազմե – լով խազարներու ընտանիքին : Անոնց մասին հայ պատմագիրներէն Մովսէս Խո – րենացին, Է. դարու «Աչխարհացոյց»ը , Սեբէոսի վերագրուած պատմութիւնը , Ղեւոնդը, Մովսէս Կաղանկատուացին եւ ուրիչներ կարեւոր տուեալներ կը հաղոր – դեն :

Հունգար պետութեան ստեղծումէն եաք Հայերը կը նկատուէին երկրին առաջին բնակիչներէն: Այս իրողութիւնը կը հաս – տատուի Հունգար ժամանակագիրներ Կեդ – զայի եւ Տուրոյի հաղորդած տուեալնե – րով : Արդարեւ, համաձայն անոնց , Ժ. – ԺԱ. դարերուն Իչխան Կեդայի (979–997) եւ անոր զաւկին՝ Ստեփան Թագաւորի ո – րով (997–1038) , Հունգարիոյ մէջ արդէն Հայեր հաստատուած էին եւ, իրրեւ քա – ղաքացի, անուչտ, կարեւոր մասնակցու – թիւն ունեցան նորաստեղծ պետութեան քաղաքներու եւ տնտեսութեան զարգաց – ման գործին մէջ :

Լեւոն Բ. եւ Հունգարիոյ Թագաւորը Անդրէաս Բ. 1218ին բարեկամական դա – չինք մը կնքած են՝ պայքարելէ եաք ի – րենց երկիրներու հասարակաց թշնամիին դէմ :

Կիլիկեան Հայաստանի անուանի զօրա – վար, օչնագէտ եւ պատմագիր Սմբատ Գունդստաբլ, որ ժամանակակից էր այդ իրադարձութիւններուն, կը գրէ, որ Հունգարիոյ վեհապետը կ'այցելէ Կիլի – կիա, ուր Լեւոն Բ. մեծ պատուով կ'ըն – դունի օրուան մեծ հիւրը: Երկու վեհա – պետները կը փափաքին խնամիական կապ հաստատել . Հունգար վեհապետին տղան պիտի երթար Կիլիկիա, անոր դահին ժա – ռանգորդ դառնալու համար : Այս համա – ձայնութիւնը կնքուեցաւ զիրով եւ եր – դումով: Լեւոն Բ.ի դեսպանը կ'ըլլայ Թիլ Համարնի ատրը՝ սենեկապետ Ճոս – լին, որ կ'երթայ Հունգարիա՝ Անդրէա – թագաւորի համանուն զաւակը բերելու Կիլիկիա եւ ամուսնացնելու արքայա – դուստր Զապէլի հետ: Սակայն 1219ին կը մեռնի Լեւոն Բ.ը եւ այս ձեւով չերա – գործուեր երկու բարեկամ թագաւորնե – րու համաձայնութիւնը :

1243ին, Հայերու թիւը աւելցած պէտք է ըլլար օրուան մայրաքաղաքին՝ Էսթեր – գոմի մէջ: Ասիկա կը հաստատուի Հուն – գարիոյ թագաւոր Բելա Դ.ի հրովար – տակով, որով ան կրկին անգամ կը հաս – տատէր իր նախորդներուն կողմէ Հայե – րուն տրուած առանձնաչնորհումները :

Հունգարիոյ մէջ կան «Հայ» եւ «Հայ – կական» բառերով բազմաթիւ տեղանուն – ներ: Ասիկա եւս փաստ մըն է, որ այդ երկրին մէջ, միջին դարերուն մեծ թիւով Հայեր ապրած են : Հունգար վեհապետ Լադիսլաւ Դ., իր 1281 թուականի հրովար – տակով, կը յիչատակէ «Հայկական հոգե – մաս» եւ «Հայկական վանք» տեղանուն – ները: ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն կը յիչա – տակուին Էորմենիա, Մեզէն Էորմենիա եւ այլ տեղանունները: Հունգարիոյ եւ Ծ – բանսիլվանիոյ մէջ գտնուող գիւղեր , ա – նուններ եւ նոյնիսկ չրջանային կեդրոն – ներ անցեալին, ինչպէս նաեւ ներկայիս, կը կրեն «հայ» բառով կազմուած անուն – ները :

Հայ եւ հունգար ժողովուրդներու բարե – կամութեան եւ համակեցութեան կարե – ւոր արտայայտութիւններէն մէկն ալ լեզ – ուական փոխազդեցութիւններն են: Հունգար Հայերու բարբառին մէջ կան օգտա – գործուած բազմաթիւ բառեր հունգարե – րէնէ: Հունգար Հայերու դերդաստաննե – րու մէկ մասին անունները եւս կազմուած են հունգարերէն բառերէ : Միջնադարեան մեզի հասած են հայերէն ձեռագիրներ , որոնց մէջ կան նաեւ հունգարերէն լեզ – ուով գրութիւններ : Պահպանուած են նոյնպէս հայերէն տառերով գրուած հունգ – արերէն ձեռագիրներ : Նշանակալից է նաեւ այն հանգամանքը, որ հունգար լեզ – ուի բառապաչարին մէջ մուտք գործած են ծագումով հայկական կարգ մը բա – ռեր: Ցիչատակելի փաստ է, որ ինչպէս նկատած են քանի մը պետնականներ , հայկական արուեստի հիմքեր կը զգայ – ուին հունգար ճարտարապետական որոշ կոթողներու վրայ :

Ժէ. դարէն մեզի հասած փաստաթուղ – թերու հիման վրայ, Հայերը բացառիկ օ – ժանդակութիւն ցոյց տուած են իրենց երկրորդ հայրենիքին՝ Հունգարիոյ: ԺԲ. դարու 70ական թուականներուն Բուդա – յի մէջ գործած է բնիկ հալէպցի յայտնի դիւանագէտ Պետրոս Ասպետիքը (Պետիկ Հայը), որ եւրոպական եւ ասիական աղ – բիւրամեակին առթիւ, — Յովհաննէս Թումանեանը, Երուանդ Օտեանը , Լեւոն Շանթը, ինչպէս նաեւ Կոմիտասը,— պահ մը կանգ կ'առնէ յիչատակին առջեւ իր ուրիչ մէկ զաւակին՝ նշելով երկհարիւր – բամեակը անոր ծննդեան: Այդ մեծ գո – ւակը Համբարձում Լիմոնճեանն էր, սե – րունդէ սերունդ ակնածանքով յիչատակ – ուած Պապա Համբարձումը :

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Pourquoi, Caïn ?

(QUELQUES EXTRAITS
DU DISCOURS DE Me JAKHIAN)

Tout vous poussait à nous parler de ce génocide atroce que les Arméniens ont subi au début de ce siècle.

Hitler, comme vous l'avez judicieusement rappelé, pouvait, en 1939, en donnant l'ordre à ses unités de mort d'exterminer sans pitié ni merci, hommes, femmes et enfants, de race et de langue polonaises, dire cyniquement : « après tout, qui se souvient aujourd'hui de l'extermination des Arméniens » ; n'est-il pas d'autant plus nécessaire de rappeler ces crimes entrés dans l'histoire, aux générations d'aujourd'hui, qui depuis quelques années déjà vous répondent : « Hitler, connais pas ! ».

On ne répétera jamais assez à nos enfants les horreurs de l'extermination de 6.000.000 de juifs à laquelle Hitler a sadiquement procédé pendant la dernière guerre, au moment où il occupait la presque totalité du territoire européen.

Cette nécessité apparaît encore plus évidente à notre époque, alors que nous assistons impuissants à de nouveaux et affreux génocides.

Il y a le Biafra, où on affirme le massacre de centaines de personnes, tandis que l'envoyé de M. Thant estime qu'on ne peut imputer aux forces fédérales nigérianes la responsabilité du génocide.

La Commission internationale des juristes dénonçait en Septembre de cette année (*Le Monde*, 22-23 Septembre 1968) l'extermination d'Indiens au Brésil, affirmant qu'il s'agit bien d'un « véritable génocide caractérisé » et que les moyens employés sont particulièrement atroces : bombardements des villages par avions et surtout inoculation de maladies contagieuses comme la variole.

Le bulletin de la Commission des juristes ajoute : toute l'affaire s'aggrave encore des motifs les plus sordides, car c'est pour de l'argent que ces assassinats collectifs sont perpétrés ; les terres des réserves indiennes devenues « inoccupées » par l'évacuation des occupants sont alors vendues.

C'est le 11 Décembre 1946 que l'Assemblée générale de l'Organisation des Nations Unies a déclaré que le génocide est un crime du droit des gens, en contradiction avec l'esprit et les fins des Nations Unies, et que le monde civilisé condamne.

×

Pourquoi, Caïn ?

Iahvé dit : « Qu'as-tu fait, Caïn ? La voix du sang de ton frère crie du sol vers moi.

« Maintenant donc, maudit sois-tu, de par le sol qui a ouvert sa bouche pour prendre de ta main le sang de ton frère » (Genèse, IV, 9-11).

Qu'à ce jugement de l'Eternel, au jugement de l'histoire, au jugement des hommes, fasse place le jugement des nations.

Qu'une Cour internationale soit établie pour juger les crimes contre l'humanité, les crimes contre les droits de l'homme.

Ainsi le code moral, qui après tant de reconnaissances antérieures, proclame les droits de l'homme, deviendra loi et permettra d'assurer le respect des déclarations et des conventions établies pour en assurer l'application.

Les juristes ne peuvent que s'unir pour assurer cette protection nécessaire des droits les plus sacrés.

Mais s'il est nécessaire que la protection de ces droits soit assurée par l'institution de juridictions adéquates, il est plus important encore de modifier par l'éducation le comportement des hommes en vue d'assurer ainsi le respect des droits de l'homme.

Si, comme le proclame la charte de l'Unesco, les guerres naissant dans l'esprit des hommes, c'est dans l'esprit des hommes qu'il faut établir les défenses de la paix, il est aussi certain que c'est dans la conscience des hommes qu'il faut introduire le respect des droits de l'homme.

C'est comme vous l'avez bien dit, mon cher Confrère, par l'institution du dialogue qu'il faut amener la compréhension entre individus et entre peuples.

Trop longtemps, nous avons tardé à nous connaître nous-mêmes, conformément à la maxime delphique « gnothi seauton ». Il faut que nous nous efforcions de connaître l'*autre*, d'apprendre à écouter l'*autre*, « de mettre provisoirement entre parenthèses — comme le dit le Révérend père Pire — « ce qu'il est, ce qu'il pense, pour essayer de comprendre et d'apprécier positivement, même sans le partager, le point de vue de l'autre » (1).

Mais, pour être efficace, le dialogue doit être un véritable dialogue et non un double monologue. Il ne suffit pas qu'un seul des partenaires soit disposé à essayer d'écouter l'autre, tandis que l'autre n'est disposé qu'à affirmer et imposer son point de vue.

Les éducateurs doivent se persuader de la nécessité de préparer enseignants et enseignés « au vrai dialogue, en prenant soin d'éviter le dialogue de sourds, celui qui résulte de l'usage des mêmes mots par des interlocuteurs qui leur donnent un sens différent » (2).

C'est à cette œuvre que la Déclaration universelle des droits de l'homme invite en proclamant en son article 26 que l'éducation doit viser au plein épanouissement de la personnalité humaine et au renforcement du respect des droits de l'homme, des libertés fondamentales de qu'elle doit préconiser la compréhension, la tolérance et l'amitié entre toutes les nations et tous les groupes raciaux ou religieux.

×

Alors, Caïn, tu ne tueras plus ton frère.

JEAN GAUGNIET

(7 *et fin*)

(1) *P. Dominique Pire*, Bâtir la Paix, *p.* 70.

(2) *R. P. Pire, Leçon donnée le 9 Octobre* 1966 *à la Conférence internationale du Rotary international, à Amsterdam.*

քանիքներու մօտ կատարած երկարատեւ շրջագայութիւններու միջոցով աշխատած էր հակաթրքական դօրաւոր ճակատ մը հոգեծել եւ, այդ ձեւով, օսմանեան լուծին ազատագրել Հունգարիան եւ այնուհետեւ Հայաստանը : Հայազգի դիւանագէտը չհասաւ իր երազին :

Հունգարիոյ մայրաքաղաքը մօտ 150 տարի (1541–1686) թրքական լուծին տակ կը անքար : Մայրաքաղաք Բուդայի ազատագրութեան համար ոչի ի բուին պայքարած են նաեւ բազմաթիւ անձնուրաց հայեր, որոնք արհամարհած են նոյնիսկ մահուան վտանգը : Ամէնէն մեծ օգնութիւնը Բուդայի ազատագրութեան դէմ ինչ հանգիսացան այն վէց նամակները, որոնք այժմ կը գտնուին Վիէննայի պետական դիւանատան մէջ : Այդ նամակները վերջերս հրատարակեց բազմաստակ գիտնական, նորագ հանգուցեալ Հ. Համազասպ Ոսկեան : Բուդայէն, ժամադրով, հայերէն գրուած նամակները հեղինակն էր Գաբրիէլ Թոքատեցին, որ նկարիչ էր, ինչպէս նաեւ դերձակ եւ առեւտրական : Այդ նամակները ուղղուած են Պատէնի Բդեչխ Հերմանի, որ պատերազմական խորհուրդի նախագահն էր եւ Յովհաննէս Դիոտատօ Հայտն : Նամակները դերմաներէնի թարգմանուն էր արքունական մատուռի պետ Ներսէս վրդ. երեւանցին : Ցիշեալ բոլոր նամակներն ալ գրուած էին ծածկագիրը մեկնով, ականի, հասցէները եւ ազօթքներն ու մաղթանքները՝ սեւ մելանով : Գրողը խորհուրդ կուտար նախ եւ առաջ գրաւել «ջուրը », այսինքն՝ դեռը, որմէ ետք, բերդը գրաւելը աւելի հնարաւոր կը դառնար : Կը նկարագրէ «ջուրի» ճամբան եւ աշտարակներու առջեւ եղած փոսերուն քանակը : Ուրիշ նամակի մը մէջ կը հաղորդէ, որ ինք գրամ խոստացած է, որպէսզի պայթեցնեն վառօդի պահեստը : Ժամանակակից հայ մատենագիրը ըստ տեփանոս Ռոչքա կը նկարագրէ, որ Գ. Թոքատեցիի պնդումին անսալով, ի վեր – ջոյ, կրակի տրուած է Բուդայի վառօդին պահեստը :

Հունգարիոյ եւ Տրանսիլվանիոյ հայկական գաղութները վերսին կազմակերպուեցան, երբ 1670 – 1680ական թուա – կաններուն Մոլտաւիոյ հայաշատ կեդրոններէն չուրջ տասը հազար Հայեր, իսկ ամանց վկայութեամբ երեք հազար հայ ընտանիքներ գաղթեցին Տրանսիլվանիա : Հոս հիմնեցին իրենց նշանաւոր հայաքաղաքները Կեռլան, որ յայտնի էր Ամենոպոլիս անունով եւ Եղիսաբէթուպոլիս (այժմ Տումբրվէն)՝ իրենց հայապահ քաղաքականներով, քաղաքային վարչութեամբ եւ դատարանով : Այդ վայրերու Հայերուն մէկ մասը ԺԸ. դարու վերջերը եւ յատկապէս ԺԹ. դարուն, անցում Հունգարիա, հաստատուեցաւ Փեշտա եւ այլ քաղաքներ : Տրանսիլվանիա եւ Հունգարիա ապաստանած այս Հայերուն յետնորդներն էին, որ 1848 – 1849ին ազգա – պահական լուծի դէմ տեղի ունեցած յե –

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

«ՕՁԱԽԸ»

Կ'ուզէի հանդիսացնել բոլոր անոնք — եւ բազմաթիւ են — որ հարց կուտան «ի՞նչ եղաւ մատուռականներու օճախին ծրագիրը : Երկար ժամանակ է կը սպասենք եւ բան մը չկայ » :

Ճիշդ է որ այս ծրագիրը քիչ մը ձըգձգուեցաւ : Յղացուած էր 1962ին, բայց նախ հարկ էր գտնել նիւթական անհրաժեշտ օժանդակութիւնները : Մեր դիմումները չարունակուեցան մինչեւ 1964 եւ յանդեցան Միացեալ Ազգերու Հօ – ֆմիսարեայի գործադիր Խորհուրդի քուէարկութեան, 220 հազար ֆրանքի յատկացում մը : Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, որ միշտ կը քաջալերէ ընկերային լուրջ նախաձեռնութիւնները Հայերուն ի նպաստ, նման դումար մը խոստացաւ : Մինչ այդ, չնորհիւ մեր հաստատութեանց մատակարարութեան մէջ նախատեսուած պահեստներուն եւ Քրետի Ֆոնսիէի փոխատուութեան (որ ամբողջութեամբ հատուցուած է անկէ ի վեր) , տրամադրելի ամբողջ դումարը հասաւ 650 հազար ֆրանքի (հին՝ 65 մի – լիոն), անհրաժեշտ եւ բաւարար դումար մը, իրագործելու համար յատուկ օճախի մը ծրագիրը , որպէսզի մեր մատուռ – կաններուն տուն , բարոյական եւ նիւ – թական անհրաժեշտ հանգիստէն զատ, իրենց աշխատանքները չարունակելու բոլոր դիւրութիւնները :

Այսպէս, իւրաքանչիւր պատսպարեալ իր առանձին սենեակը պիտի ունենայ , անհատական անհրաժեշտ քոնֆորը (մա – տաքնոց, լամպօ եւայլն), խոհանոցի պզտիկ անկիւնով մը նախնական պատ – րաստութիւններու համար (սուրճ, թէյ եւայլն) : Գլխաւոր ճաշերը կը պատրաս – կուին հատատուութեան կողմէ : Անհրա – ժեշտ կահկարասիքն եւ ղրաղարանք մը դատ , ըստ իր կարիքներուն , կրնայ ու – նենալ ղրամեքնայ , ձայնագրող մեքե – նայ , նկարչութեան սրահ , երաժշտու – թեան սթիւտիօ եւն. :

Այս հատատուութիւնը , թէեւ կից Ան – տիլիի մեր սեփականութեան , բոլորովին անկախ պիտի ըլլայ դոյութիւն ունեցող տուներէն : Փարիզի հետ հաղորդակցու – թեան միջոցներ պիտի դրուին մեր պա – տրաստութեանները տրամադրութեան տակ, որոնք պիտի վայելեն նաեւ արտօնուած բոլոր ազատութիւնները :

Այս իրագործումը արդէն լրացած կ'ըլ –

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ ԱՐԿԱԾԱՀԱՐ

Ցաւով կ'իմանանք թէ վաստակաւոր մտաւորական՝ Յ. Ճ. Սիրունի վերջերս արկած մը ունեցած է Երեւանի մէջ, դասախօսութենէ մը վերադարձին, սանդուխէն սահելով եւ ոտքէն վիրաւորուելով : Կարճ ժամանակ մը դարմանուելէ ետք , կրցած է վերադառնալ էջմիածին լրիւ կազդուրուելու համար եւ չարունակելու իր հրատարակելի երկերու դասաւորու – մը :

Կատարեալ ապաքինում կը մաղթենք մեր վաղեմի բարեկամ, վաստակաւոր հրատարակիչը՝ Յ. Ճ. Սիրունիի :

լար եթէ վարչական դժուարութիւնները յաղթահարելի ենթարկած չըլլային գնումը այն հողին , որուն վրայ պիտի բարձրա – նայ չէնքը : Հողը կը պատկանի Փարիզի իրաւաբանութեան համալսարանին, ուրմէն արտօնութիւններ հարկաւոր են՝ Ազգ. Լուսաւորութեան նախարարութեան, համալսարանին, Պետական Խորհուրդին ,որ – պէսզի կարելի ըլլայ ուղղակի ընել գնում – մը եւ ըստ սահմանի մը գոր Տօմիններըվեց ամիս գրին ճշդելու : Տեղւոյն թաղապետութիւնն ալ աչք ունէր այդ հողին վրայ, նոր եւ երկար դիմումներ եղան նահանգային իշխանութեանց մօտ որպէսզի Քաղաքապետարանը համաձայնի այդ հողին բաժանումին, գոր կ'ուզէր ամբողջովին իւրացնել , ապատեմիականացման խոդովակով :

Պարագ համաբերայ այս լուսաբանու – թիւնները տալ հանդարտեցնելու համար արդար անհամբերութիւնը այն թեկնածուներուն որոնք 1965էն ի վեր արձանագրուած են :

Աւելցնեմ որ Ազգ. Ատենապետի վարչու – թիւնը եւ անոր նորընտիր նախագահը ապրիլ 1968ին կը կատարեն այն նոտարական ձեւականութիւնները որ կը մնան : Եւ ամէն ապահովութիւն կարելի է ունենալ, որ 1969ի վերջ, լաւագոյն պայմաններու մէջ, ամէն ինչ լրացած կ'ըլլայ :

ՏՈՒԲԹ. ՎԱՀՐԱՄ ՃԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
(Պատուոյ նախագահ Ազգ. Ատենապետի)

ՇԱՆՕԹ.— Բոլոր անոնք որոնք յաւել – եալ տեղեկութիւններ կ'ուզեն այս մասին կրնան հեռաձայնել Ազգ. Ատենապետի գրասենեակը՝ 770–77–73 :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՌՈՄԿԼԱՑ պարբերաթերթ Լեւոնեան ժառանգաւորներու թիւ 13, Հոմ 1967 – 1968 : Բացառիկ թիւ նուիրուած հայ մեծ հոգեւորականին՝ կարդինալ Գրիգոր –

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹՐՆի մէջ գնահատանքի երեկոյ մը տեղի ունեցած է Հոկտեմբեր 18ին, ի պատիւ երգահան – խմբավար Ռուբէն Գրիգորեանի , նախաձեռնութեամբ հայ Մշակոյթի Բարեկամներու ընկերակցութեան : Բացման խօսքը արտասանած է ընկերութեան նախագահ՝ Տոքթ. Գեղամ Զօպանեան, որ յիշատակած է նաեւ ըստացուած հնորհաւորական հեռագիրները, ի շարս որոնց՝ Շառլ Միւնչ (այժմ՝ ոգբացեալ), Արթըր Ֆիլլըր, Ալան Յով – հաննէս, էրիք Լայտորֆ եւն. : Օրուան դիտաւոր բանախօսը եղած է ամերիկա – հայ հանրածանօթ երգահան՝ Ռիչըրտ Եարտմեան, որ ներկայացուցած է մարդը եւ արուեստագէտը : Ծանրացած է Ռ. Գրիգորեանի երաժշտական վաստակին վրայ : Տիկին Լուսի Եարտմեան իր կարգին ներկայացուցած է նուիրեալը եւ կարող ուսուցիչը , որուն աշակերտները վայելուն ղերգերու հասած են այսօր : Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է Լեւիկ Գրիգորեան (Ռ. Գրիգորեանի որդին) տաղանդաւոր դաշնակահարը, եւ երաժիշտին եղբայրը՝ Ս. Փօլ Սրճֆըլնի Օրքեսթրայի Ա. Ջութակ՝ Հէնրի Գրիգորեան : Պոսթընի երաժշտանոցի ուսուցչական կազմի եւ ուսանողութեան անունով (ուր Ռ. Գրիգորեան կը դասախօսէ 15 տարիէ ի վեր) խօսած է Օր. Կըռայա Փիլլա : Ցուղիչ պահերէն մէկը ե – ղած է ձայներիզի վրայ ունկնդրութիւնը հայրենի երգահան՝ Եդուարդ Միրզոյեանի խօսքին, ուր կը գրուատէ Ռուբիկ Գրիգորեանը : Վերջաւորութեան Ռ. Գրիգորեան, յուզուած, կրցած է միայն շնորհակալութեան կարճ խօսք մը արտասանել : Նախագահը ապա յայտարարած է թէ ֆոնտ մը հաստատուած է , լոյս ընծայելու համար Ռ. Գրիգորեանի դործերը, մասնաւորաբար դրեթէ լրացած Հայց. Եկեղեցւոյ պատարագը, լրիւ նը – ւագախումբի եւ երգչախումբի համար, որու վրայ երաժիշտը աշխատած է աւելի քան վեց տարի :

Աթինեի լիբանանեան ընդհ. հիւպատոսը՝ Ժան Կոկիկեան Պէյրութ պիտի վերադառնայ եւ դեսպանի աստիճան ըստանալու համար, ապա պիտի դրկուի արտասահման : Հեղինէ կառավարութենէն բարձրագոյն չքանչանի արժանացաւ իր ծառայութեան ի դնահատութիւն :

Աթինեի մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանդստեան պաշտօն կատարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հանդուցեալ հիմնադիրներուն յիշատակին, Նոյ. 10ին : Այս առթիւ քարոզած է Կոմիտաս Վրդ. Օհանեան եւ խօսած եղբայր՝ Սարգիսեան :

Պետրոս Աղաճանեանի, քահանայական իր յիսնամեայ յոբելեանին առթիւ : Ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ :

ԱՄԻՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ, 1967–1968 , խմբագրեց Կարօ Գէորգեան, Պէյրութ :

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԱՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ամէն բան կը բացուէր բանալի մը ունեցողին առջեւ բացուելուն պէս :

Ինքն իրեն կը բացատրէր ինչ որ առած էր. կը հասկնար ինչ որ քամահրած էր. ալ որպիսակէս կը տեսնէր թէ ինչ նախանամական, երկնային եւ մարդկային նըշանակութիւն ունէին այն մեծ մարդերը որ անիծելու հրահանգ առած էր :

Երբ միտքը կը բերէր իր նախորդ կարծիքները որոնք դեռ առջի օրուան կարծիքներն էին եւ որոնք սակայն արդէն չատ հին կ'երեւէին իրեն, կը սարսռակէր եւ կը ժպտէր :

Իր հօրը ինչ երեւելի մարդ ըլլալը ճանչնալէն ետք բնականաբար սկսած էր ճանչնալ նաեւ Նափոլէոնին ինչ երեւելի մարդ ըլլալը :

Բայց պէտք է ըսենք թէ Մարիուս առանց աշխատութեան ստացած չէր այս ճանաչումը :

Մանկութեան ժամանակէն ի վեր մխրքը 1814ի կուսակցութեան Պոնափարթի մասին ունեցած գատումներով տոգորուած էր :

Արդ, Վերահաստատութեան ամէն նախապաշարումները Նափոլէոնը արատաւորելու նպատակ ունէին : Նափոլէոն Ռոզեսփիէրէն չատ աւելի աւելի էր Վերահաստատութեան : Պուրպոնցիները ազգին յողնութենէն եւ մայրերու աչերուն լութենէն օգուտ քաղած էին բաւական վարպետութեամբ :

Պոնափարթ տեսակ մը առասպելական հրէշ նկատուած էր եւ 1814ի կուսակցութիւնը այս հրէշը նկարագրելու համար ժողովուրդին երեւակայութեան, որ ինչպէս քիչ մը առաջ կ'ըսէինք, մանկական երեւակայութեան մը նման, հետզհետէ երեւան կը հանէր ամէնէն ահռելի, սոսկալի ու նոյն աեն ծիծաղելի, Տիփերէն սկսելով մինչեւ Գարագոնճալոցը :

Հետեւաբար Պոնափարթի վրայ խօսողը ազատ էր հեծկլտալ կամ խնդալ, հերիք է որ աեղութիւնը ըլլար այս հեծկլտուքին կամ խնդուքին չարժառիթը :

Մարիուս ահա այս գաղափարները ունէր միայն իր մտքին մէջ այդ մարդուն մասին :

Այս գաղափարները, խառնուած էին այն յամառութեան հետ զոր ունէր իր քնաւորութեան մէջ. Մարիուսի ներսէ – խարհին մէջ փոքր եւ յամառ մարդ մը կար, որ կ'ատէր Նափոլէոնը :

Երբ կարդաց պատմութիւնը, եւ երբ մանաւանդ տեղեկագիրներն ու նիւթերը հետազօտելով քննեց գայն, անոր առջեւ պատուհեցաւ Նափոլէոնը վարագուրող քօղը :

Անբաւ բան մը նչմարեց եւ մտածեց թէ դուցէ մինչեւ հիմա սխալած էր ինչ – պէս ուրիշ բաներու, նոյնպէս եւ Պոնափարթի նկատմամբ :

Ամէն օր քիչ մը աւելի կը տեսնէր, եւ յամբաբար, քայլ առ քայլ, ի սկզբան չուզելով, ապա եանդով եւ կարծես հըմայիչ անդիմադրելի զօրութենէ մը մըղուելով սկսաւ նախ մթին, ապա աղօտապէս լուսաւոր, եւ վերջապէս, լուսաւոր եւ փառաւոր աստիճաններէն վերանալ :

Գիշեր մը, տանիքին տակ չինուած իր պզտիկ սենեակին մէջ նստած էր առանձին : Մտքը կը վառէր եւ ինք բաց պատուհանին քով սեղանի մը վրայ կռթնած կը կարդար :

Եթերին մէջէն ամէն տեսակ մտախոհուքիւններ կը խուժէին իր վրայ եւ մըտածումին հետ կը խառնուէին :

Կա՞յ արդեօք գիշերուան պէս տեսարան մը. խորունկ չքիւններ կը լուսին, որոնք չես գիտեր թէ ո՛ւրկէ կուգան. խարոյկի պէս կը փայլփլի լուսնթագը, որ երկրէն հազար երկու հարիւր անդամ մեծ է. երկինքը խաւարամած է, աստղերը կը փողփողին. անհուն է այս տեսարանը :

Մարիուս մեծ բանակին օրաթերթերը կը կարդար, այն օրաթերթերը որոնք պատերազմի դաշտին վրայ գրուած հոմերական երգերու տուներ են : Անոնց մէջ տեղ տեղ իր հօր անունը եւ ամենուրեք կայսեր անունը կը տեսնէր, կարծես թէ մակընթացութիւն եւ տեղատուութիւն մը կը զգար որ իր սրտին մէջ կ'ուռէր եւ կը բարձրանար :

Մերթ ընդ մերթ կը կարծէր թէ հայրը իր քովէն կ'անցնէր չունչի մը պէս եւ ականջին բան մը կը փսփսար. հեզհետէ տարօրինակ մարդ մը կը դառնար :

Թմբուկները, թնդանօթը, փղարնները, վաչտերու չափաւոր քայլը, ձիաւորներուն խորին եւ հեռաւոր արշաւը լսել կ'ընդհատակէր :

ՎԻՒԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Այրի Տիկին Արմենուհի Պանտիկեան , Տէր եւ Տիկին Վարդան Պանտիկեան , Այրի Տիկին Քարնիկէ Շալճեան , Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Պետիկ Շալճեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Օննիկ եւ Մինիք Համբարձումեան , Այրի Տիկին Իսկուհի Հիւսեան , Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Հիւսեան , Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Հիւսեան , Այրի Տիկին Սիրուն Զչեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Շերմաւոն եւ Վերա Փափազեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Վահէ եւ Ամալիա Լօռէնեան եւ զաւակները կսուգ կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն , եղբօր , տագրոջ , հօրեղբօր , մօրեղբօր եւ փեսային՝*

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահը , որ պատահեցաւ Նոյ· 20–ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ ժամը 15·45ին Պօմոնի Ս· Գրիգոր – Լուսաւորիչ եկեղեցին , ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Սէն Ժերմի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարա–նը :

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի , ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նոյեմի Պօյաճեան , Օրիորդները Մարի եւ Ալիս Պօյաճեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի առաւօտ (Նոյ· 24) Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ , հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՕՆՆԻԿ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ :

Ի դիտութիւն բարեկամներու եւ ծա–նօթներու :

×

Պ· Կարապետ Էսայեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգե–հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ , Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին , իրենց մօր եւ պա–պականին՝

ՓԵՐՈՒԶ ԷՍԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

ՎԱԼԱՆՍ.— *Այրի Տիկին Վերոնիքա Դաւիթեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհան–գստեան պաշտօն կը կատարուի այս կի–րակի առաւօտ (Նոյ· 24) Վալանսի Ս· Գրիգոր – Լուսաւորիչ եկեղեցին իր ա–մուսնոյն՝*

ՄԿՐՏԻՉ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ

մահուան Գ· տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշա–տակը յարգողները :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Այրի Տիկին Ղազարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգե–հանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լու–սաւորիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն՝ եւ հօր՝*

ԿԻՐԱԿՈՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

մահուան Բ· տարեդարձին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

×

Այրի Տիկին Սարգիս – Վրէժ Տօնիկեան եւ զաւակը , Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տօնիկ–եան , զաւակներն ու թոռները կը ծանու–ցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն , հօր , պա–պին եւ եղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ – ՎՐԷԺ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ , Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ , այս Կիրակի առաւօտ :

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

×

Այրի Տիկին Մարկրիտ Միսաքեան եւ զաւակները կարպիս եւ Ժանին Նիկողոս–եան եւ Այրի Տիկին Զարդար Պօյաճեան կը ծանուցանեն թէ՝ կիրակի (Նոյ· 24) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց ամուսնոյն , հօր եւ փեսային՝

ՍՏԵՓԱՆ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին , ինչպէս նաեւ Ստեփան Պօյաճեանի յիշատակին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Լիոն.— *Այրի Տիկին Փառանձեմ Վար–ժապետեան , Այրի Տիկին Սիրարփի Բա–բելեան (ծնեալ Վարժապետեան) եւ զա–ւակները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի առաւօտ (Նոյ· 24) հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Լիոնի Ս· Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ , իրենց ամուսնոյն , հօր եւ մեծ հօր*

ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ինչպէս նաեւ Վարժապետեան եւ Բա–բելեան ննջեցեալներուն յիշատակին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիղէն Պ· Յարութիւն Հաճի Դաւիթ–եանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գը–նէլ Կէօշկարեան փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 25ական ֆրանք Շաւիղի դպրոցին եւ Կապ· Խաչին , Տէր եւ Տիկին Յ· Տա–տուրեան երեսուն , Շաւիղի Նոր Սերուն–դին տասը , եկեղեցիին եւ տասը « Յա–ռաջ»ին :

Նոյն տխուր առթիւ Շաւիղի եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստա–ցած է քառնական ֆրանք Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մկրտիչեանէ , Այրի Տիկին Սբր–բուհի Տէր – Գալուստեանէ , Այրի Տիկին Թէֆար Պօղոսեանէ եւ տասը Ֆր· Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մինասեանէ :

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կաղմակերպուած Կապ· Խաչի Ալֆոր–վիլի մասնաճիւղին կողմէ , կիրակի Նո–եմբեր 24 , ժամը 16ին , Սալ Վոլթէռ :

Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ· Միջոց.— *Շա–ռանթոն – Էքոլէն առնել 103 թիւ օթօ–պիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :*

BIZUTAGE 68'

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուագախումբի մասնակցութեամբ
Հայ Ուսանողական տան մէջ
Այս Շաբաթ ժամը 21ին
BIZUTAGE 68'
avec les « SWEET VIBRATIONS »
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd. Jourdan, Paris (14e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— *Հ· Յ· Դ· Ս· ԹհՀլիբեան խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (22 Նոյ·) , Մշակոյթի Տան մէջ երեկոյեան ժամը 21–ին կը խնդրուի բոլոր ընկերներէ նե–կայ դանուիլ : Կարեւոր օրակարգ : Ներ–կայ կ'ըլլայ Շրջ· Կոմիտէի ներկայացու–ցիչը :*

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Պօմոնի Հ· Յ· Դ· Զա–ւարեան ենթակոմիտէի ընդհ· անդամա–կան ժողովը յետաձգուած է յառաջիկայ Ուրբաթ 22 Նոյ· , սովորական հաւաք–տեղին : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւ–նը պարտաւորիչ է :*

Վիին.— *Հ· Յ· Դ· Ալի կոմիտէի ընդհ· ընկերական ժողովը , այս Շաբաթ երե–կոյեան ժամը 8·30ին , Ակումբին մէջ : Շատ կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերնե–րու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Ներկայանալ անդամատեարերով :*

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ :—*

ՀԱՅՏԱՍԱՆ խումբ , Շաբաթ 23 Նոյեմ–բեր ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ԶԱՎԱՒՇ խումբը կիրակի 24 Նոյեմբեր , ժամը 16ին :

ՓԵՌԻ խումբը Շաբաթ , 23 Նոյեմբեր , ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի դըտ–նուին Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչնե–րը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ· Խաչի Շրջ· վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ՅՈՒԵՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) Կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ· Յ· Դ· Կ· Կոմիտէի , մասնակցութեամբ.— *Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէի , Նոր Սերունդի , Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան , Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին , Կապոյտ Խաչի , Սեբաստիոյ Մուրատ Ռա–սմնասիրաց Միութեան :*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին :—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն) , Օր· ՇԱՒԲ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ) , ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ) , ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ , Օր· Պ· ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ) , ՓԱՓՐԻՔ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ , Նոյեմբեր 23 , ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի , Նոյեմբեր 24 , ժամը 17էն կէս գիշեր
GRAND HOTEL
12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ զեղարուեստական բաժին , Շէհէրազատի Հաղարումէկ Գիշերները
Նուագախումբ Վարդիվաճեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ *Կովկասեան պարերով :*

Մուտք 10 ֆրանք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924–38–54

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկե–ղեցւոյ Օծման 15րդ տարեդարձի առթիւ , այս Շաբաթ (23 Նոյ·) ժամը 20·30ին , չքեղ ճաշ , ՇԱՊԻՕՑԻ ՌՂԼԷ ՏԻՒ ՍՕԼԷՅԻ մէջ : Ճաշավճարը 30 ֆրանք :

Արձանագրութեանց Թուական 16 – 21 Նոյեմբեր Պ· Մ· Մաքսուտեանի մօտ , 48 Րիւ Պուֆիէ , Վալանս :

Կիրակի (Նոյ· 24) , առաւօտեան ժա–մերգութիւն ժամը 8·30ին , հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10ին : Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Կաթ· Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ :

Կոմիտասեան քառաձայն պատարագը կ'երգէ եկեղեցւոյ դպրաց դասը , ղեկա–վարութեամբ Հայրապատ Օհանեանի դաշ–նամուրով կ'ընկերակցի Օր· Սառա Ժա–մագործեան :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիւներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը
Կիրակի , 2 Մարտ 1969 , կէսօրէ ետք ժա–մը 14·30ին :
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)
(Métro Invalide)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ· Խաչի Անիէտ –Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 5ին , Լուի Ժե սրճարանին վերնայարկը :

Լիոն.— *Լիոնի Հայ Առաք· եկեղեցւոյ Աղբ· վարչութիւնը , ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր արձանագրուած ան–դամները , կիրակի 24 Նոյ·ին , ժամը 15–ին :*

ՀԱՄԱԽՍՐ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին , սովորական հա–ւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ան–դամներէն ներկայ դանուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՏԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար· 90 Ֆ·	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ·
Արտասահման՝	Տար· 105 Ֆ·	Հատը	0,50

ՇԱԲԱԹ
23
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI
23 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11370 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.370

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

———o———

Իր անժամանակ մահը ազգային բոլոր Հայերը, ի սիրտս աշխարհի :

Իր կեանքին ու գործին մասին անխառն հիացումով ու անվերապահ գնահատանք – քով արտայայտուեցան մեր թերթերը՝ Ֆրանսայէն մինչեւ Իրան, անցնելով Ցուսաստանէն, Պոլսէն, Եգիպտոսէն ու Լիբանանէն : Իր ներբողականը հիւսեցին նաեւ հեռաւոր զոյգ Ամերիկաները՝ Նիւ Եորքէն ու Պոսթընէն մինչեւ Քալիֆոր – նիա, ու մինչեւ Արժանթին :

Շաբաթ մը առաջ, Նոյեմբեր 17ին Պէյրութի մեր հայրենակիցները ոգեկո – չեցին իր անմոռանալի յիշատակը արժա – նապատիւ հանդիսով մը, հովանաւորու – թեամբ Տօրէն Ա· կաթողիկոսին : Ծանօթ մտաւորականներ ներկայացուցին Նարդունին իբրեւ դրագէտ, հրապարա – կագիր եւ բժիշկ :

Այսպէս, գաղութէ գաղութ, աղաղա – նոյն ու դրսէն Հայութիւնը խանդաղա – ստանքով ու երախտապարտութեամբ իր յարգանքի տուրքը տուաւ ոդբացեալ գը – րագէտին, որուն տեղը, ատա՛ղ, բաց պի – տի մնայ երկար տարի, որուն պակասը զգալի պիտի ըլլայ սփիւռքի մշակոյթի անդաստանին մէջ, որ կը ցամքի օրէ օր :

Հայրենիքն է միայն, որ լուռ մնաց իր մասին՝ հասկնալի բայց ոչ – արդարանա – լի պատճառներով :

Վստահ ենք սակայն, որ Ժամանակը պիտի հալեցնէ սառոյցները եւ Նարդու – նին իր արժանաւոր տեղը պիտի դրաւէ Հայաստանի մէջ, որուն կարօտով տո – չորուեցաւ իր բովանդակ կեանքի ընթաց – քին, որուն անցեալի փառքերը պանծա – ցուց հայրենասիրական ջերմ զգացումնե – րով եւ բանաստեղծական ինքնաբուխ ներ – շնչումներով եւ որուն յաւերժութեան անապատ հաւատքով էր տոգորուած մին – չեւ իր մահը :

Արմաշի խոնարհ, այլ հայաշունչ միջա – վայրին մէջ իր աչքերը բացած կեանքին՝ Նարդունի ճաշակած էր պատերազմի ար – հաւիրքները : Ահաւոր փոթորիկէն եաք ուզած էր նուիրուիլ բժշկական ասպարէզ – ին՝ ի Պոլիս : Ազգայնամոլ թուրքին հա – լածանքը Վոսփորի ափերէն Սէնի եզերքը պիտի նետէր զինքը :

Բարեբախտութիւն մը պիտի ըլլար այս : Զարիքը բարիք պիտի ծնէր : Լոյս – քաղաքը աշխատանքի, զարգացումի եւ գործունէութեան լայն ասպարէզ պիտի բանար իր առջեւ :

Բժշկութիւն ուսանելու հետ միաժամա – նակ պիտի մշակէր գեղարուեստական գը – րականութիւն : Տարիներով մաս պիտի կազմէր Յառաջի խմբագրական կազմին : Անապատներէն հրաշքով փրկուած եւ օ – տար աստղերու տակ նետուած բեկորները պիտի համախմբէր իր չուրջ, ոգեվիրայ, առնչորդ պիտի դառնար որբերուն, խո – բագրելով երկուցիը, իրբեւ պաշտօնա – թերթ ՉՈՄի :

Ցանդուդն նախաձեռնութեամբ 1934ին հիմը պիտի դնէր « Հայ –Բոյժ»ին, զոր պիտի հրատարակէր ամբողջ 34 տարի, մինչեւ վերջին չունչը :

Բազմակողմանի տաղանդով օժտուած՝ գպրոցին պակաս ձգածը աւելիով լրացուց ինքնաշխատութեամբ : Գիշերային տըք – նութեամբ, առողջութիւնը վտանգելու դնով կարդաց արդի գրականութեան, գեղարուեստի եւ մշակոյթի պատութեան, գեղարուեստի եւ մշակոյթի այլ ճիւղերուն նուիրուած բազմապան գրքեր : Վկայ՝ իր հարուստ մատենադա – րանը : Անապատ եռանդով պեղեց, պրպը – տեց հայ լեզուի նրբութիւնները : Բանա – կերական հետազօտութիւններ կատարեց անխոնջ : Գիտութեան նոր նուաճումները ծանօթացուց «Հայ – Բոյժ»ի ընթերցող – ներուն, ժողովրդական, մատչելի լեզ – ուով, որուն մէջ կ'արտացոլար իր գե – ղարուեստական ճաշակը :

Զրվէժի վերջաւորութեան թուած էր իր հրատարակած, անտիպ եւ մշակելի ու ծրագրուած գործերը, ընդամէնը 65 հատոր :

Մէկ կեանքը բաւական չէր ի կատար ածելու այսքան մեծ ծրագիր :

Կը զգար թէ գործը կէս պիտի մնայ : Ու կ'աճապարէր առաւելագոյնը արտա – դրել՝ քանի մահուան հրեշտակը այցելու – թեան չէր եկած իրեն :

Մօտալուտ մահուան սարսուռով ապրե – ցաւ վերջին տարիները :

Աղերս առ Աճահիտը իր կարապի երգն եղաւ : Հեթանոս Հայոց կենսաբաշխ աստ – ուածուհիին առջեւ ծունկի եկած՝ կեանք կ'ուզէր անկէ : Կը պաղատէր՝ իրեն չնոր – հել աչքերը — որոնք սկսեր էին նուաղիլ, — որպէսզի շարունակէր առաքելութիւ – նը, որուն համար կը հաւատար թէ աշ – խարհ էր եկած :

Շատ գրուեցաւ իր մասին : Ու դեռ պի – տի գրուի :

Իր մահով Հայութիւնը կորսնցուց իր մեծատաղանդ մէկ զաւակը, որուն անու – նըն ու գործը յաւերժ գրոշմուած պիտի մնայ հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ :

Փարիզի Հայերը այսօր՝ Շաբաթ իրի – կուն կ'ոգեկոչեն իր անմոռանալի յիշա – տակը յուշի երեկոյով մը :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԸ Կ'ԱՐԺԵՁՐԿՈՒԻ

ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՍԱԿ՝ 12·50 %
ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻԷՐ ՈՒՐԲԱԹ ԱՌՏՈՒ

Ուրբաթ առաւօտ ժամը 3ին էր, որ կի – սապաշտօնական աղբիւրէ կ'իմացուէր, Պոնի մէջ, թէ երկար ու բարդ բանակ – ցութիւններէ եաք Ֆրանսա տեղի կուտար եւ Ֆրանքը պիտի արժեզրկուէր : Կը խօսուէր տասնէն քսան առ հարիւրի մա – սին, Լոնտոնի ելմտական շրջանակները 12·50 առ հարիւրի մասին կը խօսէին, բայց կ'ըսուէր նաեւ թէ Ֆրանսա կրնայ պահանջել որ քսան առ հարիւր ըլլայ նը – ւազագոյն : Ասոր պատճառը պարզ է : Ծանօթ է որ դեռ քանի մը օր առաջ, տը կոլ յայտարարած էր ։— «անհեթեթ բան պիտի ըլլար արժեզրկումը», ինչ որ ըսել էր թէ Ֆրանքը պիտի չարժեզրկուի : Բայց հակառակ Օրթոլիի թափած ջան – քերուն կարելի չեղաւ առոր առաջքն առ – նել, Միջազգային Դրամական Հիմնադը – րութիւնը եւ հարուստ երկիրները — մանաւանդ Գերմանիա — այդ պայմանը դրած էին սկիզբէն ի վեր փոխառուու – թիւն ընելու համար Ֆրանսայի : Արդա – րեւ արժեզրկումին հետ Ֆրանսա երեք միլիառ տոլար փոխ դրամ պիտի առնէ (15 միլիառ ծանր Ֆրանք) եւ գլխաւոր տուողն է՝ Արեւմտեան Գերմանիա : Այս վերջինն ալ բաւական դիւմումներ ըրած է, ի չահ միջազգային դրամական կացու – թեան : Եթէ Ֆրանքի այս արժեզրկումը ընդունելէ եաք, Ֆրանսա կ'ուզէ որ բար – ձրը ըլլայ անոր սակը, պատճառն այն է որ կ'ուզէ որ ուրիշներ ալ սահիլուին նոյն ճամբան բռնել, ի չարս որոնց՝ Անգլիա :

Ամէն պարապի մէջ, բոլոր ձեռնհաս – ները, Ֆրանսայի թէ օտար համաձայն են ընդունելու համար թէ մայիսեան դէպքե – րը ամէն բան չեն բացատրեր : Ինչ որ Ֆրանսա այսօր սահիլուած է փոխ առնել՝ երեք միլիառ տոլարը, կը ներկայացնէ Ֆրանսայի տարեկան պիւտճէին մէկ տասներորդը :

Ամէն պարագայի մէջ, Պոնի տասերը վերջին անգամ պիտի հանդիպէին Ուր – բաթ առաւօտ ժամը 11ին, վերջնական պեկոյցով մը հաղորդելու համար այն ո – րոշումները, զորս արդէն առած էին եւ սկսած ալ էին չորչիլ քաղաքէ քաղաք, նոր անակնկալ մը անկարելի չէր նկատ – ուեր :

ՋԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Աթինջին հասած լուրերը կը հաստա – տեն թէ Փանակուլիս պիտի չդնգակահար – ուի : Մահապատիժը վերածուած է ցըկ – եանս բանտարկութեան : Դատապարտ – եալը կղզիի մը բանտը փոխադրուած է :

Իտալական տաղնապը ծանր բնոյթ ըս – տացած է : Տէմօ – Քրիսթիանի կուսակ – ցութեան քարտուղարը հրաժարած է մինչ ուսանողական խռովութիւնները վե – րըսկսած են :

Փեշտացի նախապատարաստական հա – մայնավար ժողովը որոշեց որ միջազգա – յին « վեհաժողովը» դումարուի, Մոս – կուա, Մայիսին :

Փրակացի ուսանողներուն դործադուլը վերջ գտաւ :

Պանք տը Ֆրանսի չաբաթական հաշ – ուեկշիռը ցոյց կուտայ թէ մէկ չաբթուան մէջ, Ֆրանսա մէկ միլիառ Ֆրանքի (ծա – նըր) տարադրամ կորսնցուցած է :

Երուսաղէմի արաբական թաղին մէջ եղերնախորճ մը կատարուած է Ուրբաթ առաւօտ : Երեք մեռեալ եւ երեսուն վի – րաւոր կար առաջին հաչուեկշիռով :

Ամերիկացի եւ աշխարհի զանազան կողմերը, Ամերիկացիք Ուրբաթ օր, ո – գեկոչեցին տարաբախտ նախագահ Քենը – տիի սպանութեան հինգերորդ տարե – դարձը :

Թուրքիոյ մէջ ալ սրտի փոխարկում մը կատարուած է Ուրբաթ օր, առաջին անգամ ըլլալով : Ամերիկայի մէջ, նոյն հիւանդին վրայ սիրտի երկու փոխարկում կատարուած է վեց ժամուան ժամանա – կամիջոցի մը մէջ :

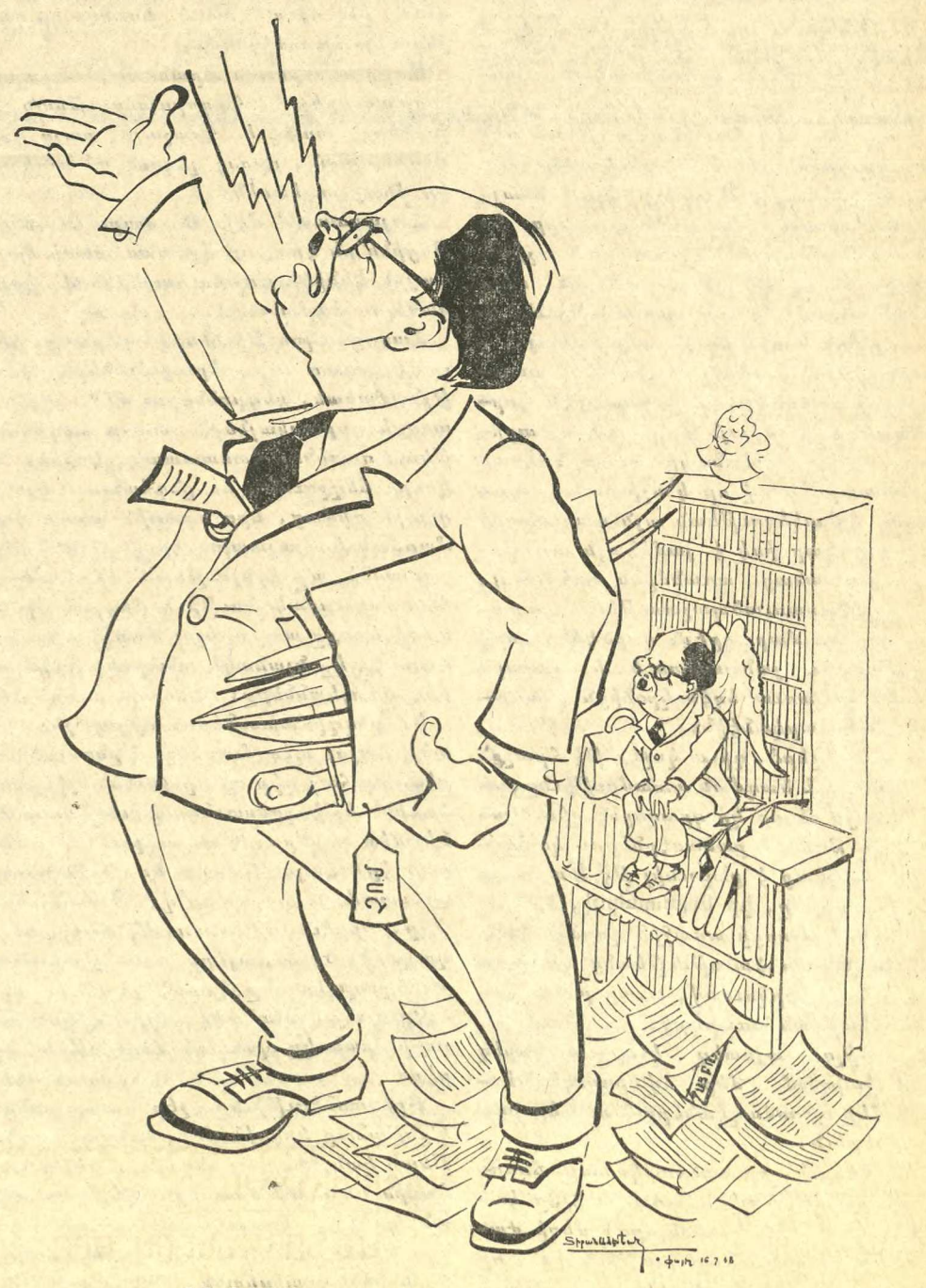
Ի ՅԱՐԳԱՆՍ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մեր այսօրուան թիւր նուիրուած է Նարդունիին, այնպէս ինչպէս ինք պիտի ուզէր որ նուիրուի, այսինքն խօսքը տա – լով՝ իրեն :

« *Յառաջ* » ամէնէն մօտը իր մտքին եւ սրտին, ամէնէն ծանօթը իր տեսակէտ – ներուն եւ յոյզերուն, ամէնէն հաւատա – րիմը իր հաւատոյ հանգանակին, այս ձե – ւով կը մեծարէ անմահ գրագէտը :

Մեր ներսի էջերուն բոլոր յօդուածները կը կրեն մէկ ստորագրութիւն՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ : Այդ տողերուն մէջ է Նար – դունի՝ բանասէրը, Նարդունի՝ գրագէ – տը, Նարդունի՝ գաղափարապաշտը, Նարդունի՝ բժիշկը :

Այս է մեծարանքը, զոր «Յառաջ» կ'ըն – ծայէ գրագէտ Նարդունիի, որ իր աչքին լոյսը համեց, որպէսզի յաւերժաւ ապրի հայ մշակոյթը :

ԻՆՉՊԷՍ ..... ՈՐ Է

(Վաղրաճկար Տիրան Աճէմեանի, 1948)

ԲԱՆԱՍԷՐԸ

Հայոց Լեզուին Փաւիքը

« ... Հանդերձ աշխարհական ամբո – խիւ, սաղմոսիւք եւ օրհնութեամբք եւ հո – գեւոր ցնծութեամբք, կանթեղօք վառե – լովք եւ ջահիւք բորբոքելովք եւ խնկօք բուրելովք եւ ամենայն լուսաճաճանչ զն – դիւն» բարձրացան Օշական , ուր թաղե – ցին Մեծ Հայը, — Մեսրոբ Մաշտոց : 440 Թուականին Փետրուար 13ին էր :

Ամէն տարի, Հոկտեմբերին, Թարգման – չաց տօնին առթիւ եւ ի փառս Հայ Մշա – կոյթին, նոյնքան փառահեղ թափօրով մը, աշխարհաժողով Հայութիւնը թերեւս աւելորդութիւն դարձնէ բարձրանալ Օշա – կան՝ նախարարներով ու զօրականներով, վառած լապտերներ ի ձեռին, արտորայ – քէն ու կալորայքէն պակներ հիւսած, աղջիկներ՝ պարելով, երիտասարդներ՝ երգելով, երթալ մեծարելու համար այն որ եղաւ Հայութեան պարծանքը :

Արդարեւ, «Սով. Հայաստան »ը գրէր (1962 Ապրիլ 1) թէ հրահանգ տրուած է կղերապետել խճուղին՝ որ Օշական կը տանի, ու բարձիներ եւ կանանչ թուխեր անկել ճամբուն եղերքը : Այս պատրաս – տութեանց հետ, նշանակուած էր դասա – խօսներու խումբ մը՝ չրջելու համար քա – ղաքէ քաղաք եւ դիւղէ դիւղ, ներկայացը – նելու եւ պանծացնելու համար Մաշտոցի կեանքն ու գործը : Առաջին առթիւ տըր – ուած էին 200 հրապարակային դասախօ – սութիւններ, որոնց չարքը պիտի չարու – նակուէր մինչեւ Հոկտեմբեր, երբ փա – ռահանդէս տօնակատարութեամբ մը վերջ պիտի դնէր հայ դիրերու դիւտին յաբե – լենական տարին ,

×

Առասպել մը կայ, հրապարակի վրայ , թէ դիրերու դիւտը կատարուած է քրիս – տոնէութիւն տարածելու համար Հայոց մէջ :

Այդ առասպելը կը սկսի «դիրերու դիւտ» տարապին գործածութեամբ , — դի՛ւտ, ի՞նչ դիւտ : Բառը կը յիշեցնէ «դիւտ Յաչի», «դիւտ գօտւոյ Ս. Աստ – ուածածնի», «դիւտ նշխարաց սրբոյ Գրի – գորի Լուսաւորչի», եւ այլ նման բացա – տրութիւններ : Ծորով Անձեւացի այս – պէս կը սահմանէ դիւտը. «Է իսկ դիւտ եւ կոչի, որ իւր ինչ ինչ է, կամ ոչ ընդ վաս – տակոց գայցէ, այլ դիպուած ինչ բարւոյ ինչիցի առանց աշխատութեան եւ ակնկալ – եաց» : Սակայ մինչեւ կախարդական աւան – դութիւնները երկար չէ ճամբան, ապա – ցոյց որ մեր հին մատենագրութեան մէջ իրար կը գրկեն դիւտն ու դիւթանքը (*) :

Կը կարծեմ թէ Մաշտոց կը մեծնայ, արժանաւորապէս կը մեծնայ, երբ իր հանճարի՛ն վերագրենք կատարած աշխա – տանքը, եւ ոչ թէ դիպուածներու, դիւ – տական ու դիւթական պատմութիւննե – րու, ոչ իսկ կորիւնի քնարեր վկայու – թեանց : Պէտք է քերել մաքրել հին պատ – միչներու ջնարակը, որ առատօրէն դոր – ծածուած է ոչ միայն իրրեւ սիրոյ տրի – տուր, այլեւ ժամանակի տուրք : Այսօր կը բանտարկեն ով որ կ'աշխատի դոր – ծադրել ճղնակեցութեան այն զազափարը թէ «օգտակար իսկ է յամենայն աշխար – հակիր զբօսանաց առանձինն ահմանել, եւ միայն աստուածպաշտութեան պարա – պել, զոր եւ մարդարէքն գործէին, որք ի լերինս եւ յանապատս եւ ի փոպարս վիմաց՝ զաստուածեղէն կրօնիցն զծառա – յութիւնն հարկանէին» :

Այսուհանդերձ, դիւտ կոչէք թէ հրաչք՝ հայ դիրերուն ծագման պատմութիւնը, — այդ հարցը չէ որ կը զբաղեցնէ զիս այս – տեղ, կը թողում բանասէրներու կերա – կուր, — պէտք է ընդունիլ թէ Մաշտոցի երկրորդ գործը, իր նպատակով, կը գե – բաղանցէ Մաշտոցի առաջին գործը, հրե – չաքաւական իր ծանօթութեանց կատա – րելագոյն կիրարկումով, օտար բանասէր – ներու հիացման առարկայ :

Եւ ճիշդ այստեղ է որ ասպարէզ կը կարդամ մեր վարդապետանե – րուն, մեր պատմագէտներուն ու մեր բա – նասէրներուն :

Եթէ Կորիւն, իր «անհասկանալի ճոռո – մաբանութիւններով» (գործին 2/3ը կա – ՚ելի է նեռել իրրեւ աւելորդ) մեզի ժա – ռանգ կը թողու կենսագրութիւն մը՝ որ «պակասաւոր է» իրրեւ կենսագրութիւն, այսինքն թէ մեզի աւանդած չէ կարեւորը կամ էականը, եւ այդ պատճառով մուժ կը մնայ Հայոց դիրերուն ծագումը, ընդ – հակառակն ժայռէն բխած ջուրի պէս պայծառ է Մաշտոցի երկրորդ գործը, յստակ, ջինջ ու զուլալ — ի՞նչ կը հետա – պնդէր Մաշտոց՝ հայ դիր տալով հայ լեզուին :

— Աստուածաշունչ Մատեան թարգմա – նել եւ քրիստոնէութիւն տարածել, կ'ը – սեն մեր վարդապետները, պատմագէտ – ները, բանասէրները եւ... նախակրթա – րաններու աշակերտները, մէկը միւսին ձայնակից :

Ու Մաշտոց, կարծես յատկապէս պա – տասխանելու համար ծամօն ծամողնե – րուն, իր թարգմանութիւնները սկսած է... Հին Կտակարանէն, մասնաւորաբար Առակներու գիրքէն, ուր այնքան քրիս – տոնէութիւն կայ՝ որքան իմ գանկիս մէջ, (Հրեաները կ'ընդվզին՝ երբ քրիստոնէու – թեան կ'ընծայէք Հին Կտակարանը) :

Քրիստոնէութիւն տարածել Աստուա – ծաշունչ Մատեանի հայերէնո՞վ :

— Մոլի՛ս, Պաւղէ՛ :

Դարերէ ի վեր մարդիկ խօսեր են ժո – ղովուրդին՝ ժողովուրդին լեզուով :

Դուք տեսած կարդացա՞ծ էք Աստուա – ծաշունչ Մատեանի այն թարգմանութիւն – ները, զոր հրատարակած են ամերիկացի միսիոնարները՝ քրիստոնէութի՛ւն տա – րածելու համար Հայոց մէջ, (տ՛ես այդ Թարթիւֆները, տ՛ես այդ Ս. Նէթուչ – ները) : Անոնց թարգմանութեանց լեզուն աւելի ռամկունակ է քան հայ ռամիկին բարբառը, — անոնց նպատակն էր մատ – չելի մնալ ժողովուրդին :

Եթէ ոսկեդարեան մեր գրիչները չու – նէին լեզուի ինքնօրէնութեան մտահոգու – թիւն եւ քրիստոնէութիւն տարածելո՛ւ համար միայն կը կատարէին իրենց թարգ – մանութիւնները, Աստուածաշունչ Մատ – եան եւ այլ ժառանգութիւններ, կրնա՞ք հաստատել թէ բովանդակ Հայաստան կը հասկնար այդ լեզուն, անդերազանցելի դեղեցկութիւն, որու առջեւ գլխարկ կը հանեն հայ եւ օտար լեզուաբաններ : Ը – սենք թէ կը հասկնար ոստանիկ բնակչու – թիւնը, հապա Գողթն գտա՞ծը, ուր չատ կ'երթար Մաշտոց, եւ ուր մին կը խօսէր դուժ, իսկ միւսը՝ խուժ, ինչպէս կը վկա – յեն մեր պատմիչները :

Առէք այսօրուան Ֆրանսան, — գլորոցը պարտաւորիչ է, հաղորդակցութեան մի – ջոցները՝ արագ եւ հրաշալի, բայց գա – ւառներ կան, որոնց լեզուն անհասկնալի կը մնայ տակաւին :

Հայաստանի՞ մէջ, Ե. դարո՞ւն : Ու – թեցինե՞րն էին, որ Սաղմոս պիտի կար – դային Եղնիկի գոհար հայերէնով՝ կորեկ ցանելու ժամանակ :

Հաղորդակցութիւնները դժուար, դա – ւառէ դաւառ յարաբերութիւնները յաճախ թշնամական, կեդրոններու մէջ յոյն եւ ասորի զործակալներ՝ օտար աղդեցու – թեան զօրիներ հաստատած, երկիրը եր – կուքի ճեղքուած, եւ ընդհանուր այս ա – ղէտին դիմաց, երբ դրացին ազատ հա – մարձակ կը յայտարարէր վերջ դնել Հա – յաստանի մը դոյութեան՝ երեւակայել հայ մտաւորականութիւն մը, որ Քրիս – տոսի խօսքը տարածելու մասին միայն կը մտածէ, կը նշանակէ անարդել Ոսկեդա – րու ախոյեանները :

Իմ ընդդիմախօսներս, որոնք չեն դի – տեր Հայու պէս մտածել, կ'ընդունին ու – րեմն որ Հայ դիր պիտի չունենայինք տա – կաւին՝ եթէ քրիստոնէութիւնը չզար ծա – ծել մեր դռները : Ի՞նչ, այդքան է՞ա մնա – ցած էր Հայութիւնը, եւ ոսկեդարեան օգոստափառ հայերէնո՞վ : Գոհարը դո – հար, իրրեւ զոհարաւուր՝ հողէ ամա՞ն կը զործածէին Հայերը : Ու պիտի մնա – յի՞ն այդպէս : Կը կարծէ՞ք :

Կուզա՛յ ժամանակը, երբ պեղումները ուրիշ բան կը պատմեն մեզի : Այժմ լսե – ցէք :

Քրիստոնէութիւնը չէր որ դանդաղ կ'ընթանար երկրին մէջ, որպէսզի օղնու – թեան կանչէին հայ լեզուն, — եթէ տա – կաւին զոյութիւն ունէին հեթանոսական անկիւններ, իրողութիւն է որ քրիստո – նէութեան դէմ ըմբոստացողները երբեք եւ երբեք չպակսեցան Հայաստանի մէջ, վկա՛յ Գրիգոր Մամիկոնեան սուրը, դա – րեր եաքը : Ընդհակառակն հայ լեզո՛ւն էր որ կը նահանջէր յոյն եւ ասորի փերե – զակներու առջեւ, ծանօթ իրրեւ քրիստո – նէութեան քարոզիչներ : Պէտք էր փրկել հայ լեզուն, եւ հայ լեզուով՝ Հայաս – տանը :

Արդարեւ, Մաշտոցի եւ աշակերտնե – րուն գործն եղաւ, — ա՛յս է հայ դիրերուն տրուած առաքելութիւնը, — միացնել Հայութիւնը, միացնել երկու Հայաստան – ները (արեւելեան եւ արեւմտեան), ոչ թէ քրիստոնէութեամբ, — այդ ուժը չունէր քրիստոնէութիւնը, որ, ընդհակառակն, կը դաւաճանէր մեզի՝ յունարէն եւ ասո – րերէն լեզուներով, — այլ միայն Հայկա – զանց բարբառով, որ փրկուեցաւ Մաշտո – ցի միջամտութեամբ :

Դրացին կ'օգտագործէր քրիստոնէու – թիւնը՝ դրուժան դեր մը տալով անոր : Մաշտոց եւ ընկերները օգտագործեցին քրիստոնէութիւնը՝ զայն պատրուակ ծա – ռայեցնելով հայ լեզուին ազատութեան եւ անկախութեան : Երկու դրացիներէն ծածկելու համար ազգային ոգին՝ Մաշ – տոց եւ ընկերները ըսին թէ, քրիստո – նէացնելու համար հայ ժողովուրդը, հարկ է հայ լեզուով քարոզել, վանդի չի հասկնար յունարէն, ոչ ալ ասորերէն :

Թափանցիկ է պատրուակը : Եթէ աս – տերէն կամ յունարէն չէր հասկնար հայ ժողովուրդը, ոսկեդարեան գրաբարո՞վ պիտի հասկնար քրիստոնէութիւնը (**) : Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ ժողովուրդները լատիներէնո՞վ կը հասկնան եկեղեցական լեզուն : Քրիստոնէութեան առաջին խօս – քը Ֆրանսա հասած օրերուն՝ Վոլթէրի նախահայրերը կը հասկնայի՞ն լատին – երէնը :

Օ՛, չեմ ուզեր զուրս ելլել նիւթէն ու մտնել կրօնքներու պատմութեան մէջ, խօսելու համար քրմական լեզուին մա – սին, որ տարբեր էր ոչ միայն խօսակցա – կան բարբառէն, այլ եւ զրոց լեզուէն, հիերոգլիֆներու միայն ծանօթ : Վերջապէս երբայական միսթիսիզմին մասին, որ դաղտնիմացութեան կը վերածէր Աստու – ծոյ հետ հաղորդակցութեան եղանակը : Գիտցողը գիտէ նաեւ թէ բիւզանդական յունարէնի կողքին կար եկեղեցական յու – նարէն մը :

Ոչ եւ ոչ : Քրիստոնեայ Հայաստան, սիրտն երկուքի ճեղքուած՝ յանուն Քրիստոսի, որ յունարէն կը խօսէր ա – րեւմուտքէն, ասորերէն՝ հարաւէն, ու – նէր ուրիշ ցաւ մը, մահուան անձկութի – ւնը : Վանդի մատնուած էր իր գոյու – թիւնը, ու Քրիստոսը չէր որ պիտի փըր – կէր իր կեանքը : Ընդհակառակն, քրիս – տոնէութիւն տարածելու պատրուակին տակ կը փորձուէր խեղդել դինք : Քրիս – տոս կը մատուսակէր Ճոյներու սեղանին՝ այդ օրերուն, մեզ թողլով դայլերու սե – ղանին վրայ, անպաշտպան :

Հայաստանի ծանր հրեանին, Հայոց կատարելատիպ լեզուն, պրկուած էր իր բանալիներէն :

Ահա այդ ճղնաժամային օրերուն, Մեսր – րոբ Մաշտոց բերաւ ծանր հրեանիին բանալիները : Հայոց ընծայ բերաւ պղ – դային միութեան եւ ինքնապաշտպանու – թեան անխորտակելի դէնքը, — հայ դի – րերը : Եթէ չարուէին այդ դիրերը, եթէ ժամանակ մը եւս ուշանային Մեսրոբեան տառերը, պիտի կորսուէր մեր օտոտա – փառ լեզուն, պիտի թաղուէր Հայութիւնը ընդմիշտ, — Հայ Հանճարը :

(*) Աստուածաշունչ Մատեանի մէջ՝ ոսկեդարեան «գիւտ» բառին դէմ աշխար – հաբար թարգմանութիւնը կը դնէ «ա – ւար», երեմ անգամ (Երեմ. ԼՀ. 2, Լթ. 18, Ես. 5) : Իսկ հոն ուր չորրորդ անգամ կը դնէ «աւար», գրաբարը կը դնէ «պար – գեւ» (Երեմ. ԻԱ. 9) : Յաւելածոյ է «հնա – րել» իմաստը : Այս առթիւ աւելցնենք որ շատ բարդ է «գիւտ» բառին պատմութի – ւնը, ու դժուար՝ «գիւտ» ու «գտնել» բա – ռերուն միջեւ ճզուած կամուրջէն անցը :

(**) Քրիստոսագիտութիւնը ուսում մըն է, որ շատո՞նց լմած է վաճխերը··· օդ առնելու համար ապահովաբար : Ահա թէ ինչո՛ւ դուրսն են հիմա մեծագոյն մասնա – գէտները, ուստի եւ աւելորդ է վիճաբա – նութիւնը վաճխէն ներս ու դուրս : Խօսքս ուղղելով բրիստոնէութեան վաճխական հնամտլիսատներուն, կ'ուզեմ ըսել հետեւ – եալը .— Ընդունելէ ետք թէ ե. դարու հա – յերէնը անուրանալի վկայութիւն մըն է բարձր բաղաճակրթութեան, (կը թուի թէ ճիգ մը կ'ընէ հաստատելու համար իր հաւասարութիւնը յունարէնի հետ՝ կա – տարուած այլազան թարգմանութիւննե – րով), վերջապէս ապացոյց մը կը կազմէ ազգային հասունութեան, եւ յետոյ պրի – դել թէ, բրիստոնեայ ըլլայիճ կամ ոչ, Հայերը դեռ պիտի չմտածէին գիր տալ իրենց լեզուին՝ գոհանալով Մեծն Ներ – սէսի ոսկի փոշի ցանելու խաղերուն հան – դիսադրութեամբ, կը համարիմ յարգան – քի պակաս հանդէպ գերազանցօրէն մեծ մեր Ոսկեդարին :

Հայութիւնը չէր կրնար հանդուրժել դեռ երկար, որ իր անարատ կաթը մա – տղոուակէին օտար ամանիներու մէջ, ան – մաքուր եւ անհրապոյր :

ԳՐԱԳԷՏԸ

Անձրեւին Ձորը

(Ա Հ Ա Ն Դ Ո Ի Թ Ի Ւ Ն)

Երբ խելքս բուսաւ, տուաւ իր առաջին ծաղիկը, որ սէրն էր :

Որո՞ւ սիրահարած էի :

— Գիւղիս :

Վասնզի, իմ գիւղս ,— անո՛ւնդ սիրեմ , Աստ՛ւ , — բլուրի մը պորտին վրայ բանուած կանանչ – կարմիր ասեղնագործ – ծուխեան մը պէս, նմա՛նը չունէր ըլջա – կանները :Երկինքը, վրան, խորունկ Ջու – րերու գոյնն ունէր : Հորիզոնը կանանչ գօտիի նման կը գառնար բոլորտիքը : Մամիկս կ'ըսէր թէ Աստուածածնայ դի – չերը, երբ աստղերը կը հասունանան խա – ղողի պէս, մեղր կը թափի երկինքէն եւ առտուն, յանկարծ կ'անուշնան մեր այ – գիներուն ողկոյզները. (ահա թէ ինչո՛ւ համար արդիլած էր ինծի խաղող ուտել Աստուածածնայ դիչերէն առաջ) : Ու կը պատմէր նաեւ թէ հեթանոս թագաւորը Աստուածածնայ մեղր ուղեր էր, բայց Աստուածածնայ դիչերէն առաջ :

— Չեմ խաբեր, ըսեր էր :

Արեւն իսկ սիրահարած էր մեր դիւ – ղին : Առաւօտն կանուխ կանուխ, կ'ելլէր Մեղրաժայռին գագաթը ու կը խնդար, աչքը կը խաղցնէր, ոսկի կը ցուցնէր, կը կրքոտէր, կ'անուշնար : Եւ սակայն Ա – ստուածածնայ դիչերէն առաջ չէր : Շա՛տ սիրահար – ներ տեսած էր :

Միայն դիս կը սիրէր ան : Ստուածածնայ դիչերէն ետք :

Եւ իրաւ, այնքա՛ն չատ կը սիրէի զայն, որ երբ գաղաք երթայի, տունը կ'ինկի ու – նեցողի պէս՝ չէի դիմանար կարօտին ու ետ կը դառնայի : Հեռուէն, ծառերուն մէջէն, կը տեսնէի ժամուն գիրը, որ գա – ռան պէս ճերմակ էր, եւ կը կանչէի .

— Աստ՛ւած ս՛ ...չ...

Զայնս կը վազէր անտառներուն վրա – յէն, գօտիի պէս կը գոկուէր այդիներուն մէջ, եօթն անգամ կը համբուրէր վան – քին պատերը, չան մը պէս, հեւ ի հեւ, կը գառնար ետ, ականջս կը մտնէր ու կը մտմտար : Եւ ես կը սարսռայի :

Գիւղ գալուս, Աստ՛ւած ինչէ՛ր չէր ըսեր ինծի : Պատմած է բոլոր հէքեաթները, ըսած է ամբողջ երգերը, համբուրել ար – ւած է,— գաղտնի , թթենիներուն տակ , տաքուկ աղջիկները, գոյց տուած է իր դեղեցկութիւնները, դիչերային պատկեր – ներէն սկսեալ՝ երբ երկինքը ոսկեղէն բո – ռերով ծածկուած կ'ըլլայ , մինչեւ Աղջ – ւին Ձորին գաղտնի տեղերը : Այս ձորը հրաչքի պէս բան մըն է :

Կեցէ՛ք, նկարագրեմ ձեղի :

×

Ապակիի պէս ջուր մը ունի այս ձորը , որ դիւղին եղերքէն կ'ինկնէ վար, եւ կը ցատկէ Ջաղջին ձորին մէջ, ճիշդ կէսնա – նիի մը նման :

Նիհար ու մակոտ ջուր մըն է, երբ պակ – ղ օդը : Իսկ երբ օդը անձրեւի է, բար – կութեան գոյն մը կ'առնէ : Գիւղացիները կը հասկնան այդ գոյնէն եւ կ'ըսեն.

— Արդեւ տի դայ :

Մէկ ժամ , երկու ժամ յետոյ, մչուշը կը ծածկէ Հէյլճին սուր բարձունքը, ամ – պերը անտառներուն կը քաշեն իրենց միսը, եւ մէջտեղ մէջ կը լսուի վիթխարի քաղ – ներու ճայն մը : Երկինք կը պատռի : Ջրհեղե՛ղ :

Մենք, դիւղին լաճերս, այդ պահուն ,

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՎԱՆԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՎԱՆԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՎԱՆԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳՐԱԳԷՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախաձեռնութեամբ Ապրիլեան Սերունդի (Զոմ) Կեդրոն· վարչութեան

Հովանաւորութեամբ Հ· Ց· Դ· Կ· Կոմիտէի , մասնակցութեամբ·— Հ· Ց· Դ· Շրջ· Կոմիտէի , Նոր Սերունդի , Արեւմտեան Եւրոպայի Ուսանողական Միութեան, Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին , Կապոյտ Խաչի , Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԿԱՐՕ ՄԵՂԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին ·—

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր· ՇԱՒՐԷ ՊԷՆԿԵԱՆ (երգ), ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆ (երգ), ընկերակցութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ , Օր· Պ· ՇԻՐԻՆԵԱՆ (թաւջութակ), ՓԱՓՐԻՒ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ (դաշնակ) :

Շաբաթ, Նոյեմբեր 23, ժամը 21ին

SALLE PAUL FARALICQ, 21 Rue Yves Toudic — Métro République

Մուտքը ազատ է

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄԻՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի , Նոյեմբեր 24, ժամը 17էն կէս գիշեր

GRAND HOTEL

12, Bd. des Capucines — Paris (9e)

Գեղեցիկ գեղարուեստական բաժին , Շէհէրազատի Հազարումէկ Գիշերները
Նուագախումբ Վարդիվաճեան

Կը մասնակցի՝ ՊՈՒՐՆՈՒԹԵԱՆ Կովկասեան պարերով :

Մուտք 10 ֆրանք — Ուսանողներու կէս գին

Ապահովել սեղանները 924-38-54

POUR TOUS

VOYAGES

Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE

S'adresser à :

Mr. Jacques Chélélékian

AGENCE FRANCO-SUISSE

87 La Canebière
MARSEILLE (1er)

Téléphone :
62 - 03 - 44 64 - 09 - 49

POUR

LOUER
VENDRE
ACHETER

AGENT IMMOBILIER AGREE A.I.F.

Consultez en toute confiance

Jacques TORANIAN

DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER

sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE

TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156

42, BOULEVARD ARAGO — PARIS

Métro : Gobelins

ESTIMATION GRATUITE

10ème année

ՅԱՅՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Հ· Ց· Դ· Շրջ· Կոմիտէն յայտնէ Պանոիկեան ընտանիքին, Յովհ· Պանոիկեանի մահուան առթիւ :

×

Պօսնոյ Հ· Ց· Դ· Զաւարեան Ենթակոմիտէն յայտնէ Յովհ· Պանոիկեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանիքին :

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացը Հնորհակալութեամբ ստացած է Արա Անդրէասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի իր եղբօրմէնեն· Անդրէասեանէ երեսուն ֆրանք , տասը Հայկազ Քէֆէլեանէ , Ե· Անդրէասեան , քսան ֆր· ալ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին :

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի վարչութիւնը իր բոլոր անդամներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Այրի Տիկին Մարի Անդրէասեանի եւ ընտանիքին, իրենց ամուսնոյն եւ աղբականին Արա Անդրէասեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՖՈՆՏԻՆ ՎԱՒԱՆՍԻ «ԶՈՄ»ԷՆ

Մեր սիրելի նախագահին՝ անխոնջաբեկ նեղի ընկեր Շաւարշ Նարդունիի գործե – րուն հրատարակութեան հիմնադրամին փոխանցելու համար, չնորհակալութեամբ ստացանք ենք հետեւեալ դրամարները , դրասէր նուիրատուներէ :

Ա· Տէր – Սարգիսեան 30 ֆրանք , Պ· Խաչերեան քսան, Յ· Կօշկարեան, Լ· Տէր Սարգիսեան, Տոքթ· Գոհարեան 50ական, Ն· Թէպօյեան երեսուն, Գ· Սինապեան երեսուն, Ե· Գասեան տասը, Լ· Ճէրան – եան հարիւր , Վ· Փամպուքճեան 30, Մ· Պլըքեան 30,, Մ· Մաքսուտեան չիսուն, Տիկին Շ· Տէր–Սարգիսեան քսան, Գ· Պօ – յաճեան չիսուն, Ս· Ճէրանեան չիսուն , Յ· Գէոմպըլըքեան 20, Յ· Ասատուեան քսան, Յ· Մազաքեան , Ս· Զոդաք – լեան, Գ· Մեսրոպեան քսանական , Ղ· Մարտիրոսեան երեսուն, Ե· Թորոսեան չիսուն, Յ· Քէչէճեան քսան, Լ· Առաքել – եան երեսուն, Գ· Խաչիկեան երեսուն, Լ· Մուրատեան տասը, Ղ· Գալուստեան 20 , Պ· Եղիկեան երեսուն, Ա· Շահինեան 30, Էմիլ Պենաթար քսան, Ա· Պօյաճեան , Մ· Սրապեան, Ա· Գանչեան տասնական, Գ· Սիմոնեան չիսուն ֆրանք, եւ 25 ֆրանք «Ցառաջ»ի :

Զ· Ո· Մ·ի ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(Նարդունիի ֆոնտին դրամարը՝ 1050 ֆրանք: Ստանալ «Ցառաջ»էն) :

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆԻ ԱԶԳ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Սէնթ – Էթիէնի եկեղեցին չնորհակա – լութեամբ ստացած է չիսուն ֆրանք Պ· Պահատուրեանէ (Լիոն), Տէմիրճեաննե – րու ամուսնութեան առթիւ :

×

Ազգ· Միութիւնը կը հաղորդէ Սէնթ – Էթիէնի եւ չրջանի Հայութեան թէ կրնան եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան դիմել մը – կըրտութեան, պահկի , յուղարկաւորու – թեան եւ հոգեհանգիստի համար :

Մատուռը բաց է ամէն կիրակի :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պօսոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս· Սահակ Մեսրոպ սը – րահին մէջ: Կիրակի , Դեկտեմբեր 1ին , ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ , հայկական պարեր, երգեր, արտասանու – թիւններ :

Ճաշագին 15 ֆրանք :

Հանդանակութիւն չկայ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները,

1968·— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969·— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ – կայացում :

Ապրիլ 24 , Օր Նահատակաց :

Ի ՊԱՏԻՒ ՏԻԿ. ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴԻ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

Կազմակերպուած Կապ· Խաչի Ալֆոր – վիլի մասնաճիւղին կողմէ , Կիրակի Նո – յեմբեր 24, ժամը 16ին, Սալ Վոլթէռ , Րիւ Վոլթէռ :

Գեղարուեստական բաժին :

Մուտքը ազատ է : Հաղ· Միջոց·— Շա – ռանթոն – Լքոլէն առնել 103 թիւ օթօ – պիւսը եւ իջնել Րիւ Վոլթէռ :

BIZUTAGE 68'

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նուագախումբի մասնակցութեամբ
Հայ Ուսանողական տան մէջ
Այս Շաբաթ ժամը 21ին
BIZUTAGE 68'
avec les « SWEET VIBRATIONS »
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd. Jourdan, Paris (14e)

Հ. Ց. Դ.

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Ց· Դ· Ռուբէն Ուս· խումբի ժողովը այս երկուշաբթի ժամը 20ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :

ՎԻԼԻՆ·— Հ· Ց· Դ· Անի կոմիտէի ընդհ· ընկերական ժողովը, այս Շաբաթ երե – կոյեան ժամը 8·30ին, Ակումբին մէջ : Շատ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերնե – րու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Ներկայանալ անդամատեսրերով :

ՄԱՐՍԷՅԼ·— Հ· Ց· Դ· Շրջ· Կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ հետեւեալ կազմերը իրենց սովորական հաւաքատեղիներուն մէջ ·—

ՀԱՅԱՍՏԱՆ խումբ, Շաբաթ 23 Նոյեմ – բեր ժամը 21ին :

ԳԷՈՐԳ – ԶԱՎԱՐԻՇ խումբը Կիրակի 24 Նոյեմբեր, ժամը 16ին :

ՓԵՌԻ խումբը Շաբաթ, 23 Նոյեմբեր , ժամը 21ին :

Այս ժողովներուն ներկայ պիտի դրա – նուին Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչնե – րը :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ· ԽԱՉԻ Անիէռ –Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 5ին , Լուի Ժե սրճարանին վերնայարկը :

ՀԱՄԱՒԱՐ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հա – ւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ան – դամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը
կիրակի , 2 Մարտ 1969, *կէսօրէ ետք ժա – մը* 14·30ին:
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

×

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ու – սումնասիրաց Միութիւնը ՄՈՒՐԱՏԻ մահ – ուան չիսնամեակը կ'ոգեկոչէ Դեկտ· 1ին :

×

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ· Միութեան, Ամանօրեան Ցայգօնք, Դեկտ· 31ին, Ազգ· Տան մեծ սրահին մէջ : Նուագ , ճոխ կերուխում: Մանրամասնու – թեանց համար դիմել եկեղեցւոյ գրասեն – եակը:

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միու – թեանց պարահանդէսը փետրուար 2ին , Կիրակի օր: Զուարթ աճակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՂԹԻԿ — ՏՈՄՍԱԿ — ՅԱՅՏԱԳԻՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ — ԵՒԱՅԼՆ

FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒԻՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ
24
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
24 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11371 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.371

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ»

(1967 – 1968ի միացեալ հատոր)

Մինչ կը կարծէինք թէ 1966ի 13րդ հատորը վերջինը պիտի ըլլար չարքին եւ պրահօսականի փոխարէն ... դամբանական կը դրէինք այս էջերուն մէջ (Յառաջ, 29 Յունուար 1967), *կարօ Գէորգեան հաճելի անակնկալ մը կ'ընէ մեզի, նոր Տարեմուտ նախօրեակին հայ ընթերցաւոչը հաւատարմութեան հրամցնելով նոր, 640 էջնոց ստուար հատոր մը եւս, 14րդ :* (Ամենուն Տարեգիրքը, 1967 – 1968ի միացեալ հատոր) :

Երկարաեւ լուրջ հիւանդութեան պատճառաւ է, որ հեղինակը որոշեր էր ընդմիշտ դադրեցնել Տարեգրքին հրատարակութիւնը : Կամքէ անկախ, ակամայ որոշում : Հողին յօժար էր, բայց մարմինը ակար :

Հայու անդրդուելի կամքն ու հոգեկան անպարտելի ուժը յաղթեցին մարմնական ախտութեան :

Կարօ Գէորգեան, հիւանդի իր մահիճին փակած, մէկ կողմէ քաջարար ու անվհատ մաքառեցաւ ամէն կողմէ իր վրայ խուժող եւ զինքը զգեռնելու սպառնացող պէս պէս հիւանդութեանց դէմ, միւս կողմէ ժամանակաւոր հանգարտութեան հազուադէպ պահերը օգտագործելով՝ պատրաստելու համար Տարեգրքի նոր հատոր մը եւս :

Ու դժնդակ պայմաններու մէջ, երկու տարուան տառապագին աշխատանքներէ ետք, հասաւ իր նպատակին :

Այսօր հրապարակի վրայ է նոր հատորը, որ նախորդներուն պէս ներկայանալի, զեղեցիկ հրատարակութիւն մըն է, ճոխացած ամէնուն ճաշակին յարմար բազմազան նիւթերով եւ զարդարուած՝ բազմաթիւ պատկերներով : Կարեւոր թիւ մը կը կազմեն անտիպ լուսանկարները :

Գրական բաժնին մէջ Հայաստանի եւ արտասահմանի գրողները կը գրաւեն 170 էջ : Մեզմէ անդարձ բաժնուողներու կողքին ներկայիս ապրողներն ալ ներկայացուած են իրենց զեղեցիկ գրութիւններով : Յանօթ գրագէտներու անտիպ կամ մոռցուած էջերն ու «նշխարներ»ը մաս կը կազմեն այս բաժնին, ուր երեսուն էջ ալ յատկացուած է օտար գրականութեան :

Տարեգրքի միւս բաժինները կը ներկայացնեն Հայաստանի եւ Սփիւռքի կեանքը՝ երէկ եւ այսօր : Հայաստանի անկախութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ բոլշեւիկեան յեղափոխութեան յիսնամեակները նկարագրուած են առարկայական ձեւով, պատմական անցքերու համառօտ յիշատակութեամբ, մէկ չունչով կարդացուելիք սահուն ոճով :

Ուշադրաւ է հեղինակի ինքնակենսագրութեան յատկացուած գլուխը — թափառական կեանք մը (էջ 264–283) :

Կարօ Գէորգեան իր Տարեգրքերու շարքին վերջակէտը դնելէ առաջ, ուզած է համառօտ դիծերով, «ինքնաներկայացման եղանակով», տալ իր 45ամեայ հանրային գործունէութեան պատկերը :

Նոտ համեստ ձեւով գրուած այդ էջերուն մէջ ընթերցողը կը տեսնէ թէ 73 տարի առաջ Թրակիոյ Կիւմիւլճինա (այժմ Քոմոթինի) քաղաքին մէջ աշխարհ եկած հեղինակը երկրէ երկիր լինչ թափառական կեանք վարած է : Իսկ եւ իսկ հայու ճակատագիրը :

Առաւել կամ նուազ ժամանակով իր հանդրուաններն են եղած Պարսկաստանի ամերիկեան բարձրագոյն վարժարանը, պոլսկարական բանակը (Պալքանեան պատերազմին), Աթէնք, Սելանիկ, Եգիպտոս եւ Պաղեստին (1914 – 18ի պատերազմին), յետոյ վերադարձ ծննդավայր : Ցուցիչ են պաղեստինեան յիշատակները՝ իբրեւ Թարգման անդլիական բանակին մէջ :

Զինադադարէն ետք կը սկսի իր կեանքի նոր շրջանը, երբ ամբողջովին կը նուիրուի հրապարակագրական ասպարէզին :

1921 Սեպտեմբերէն 1922 Հոկտեմբեր անդամ Պոլսոյ Ճակատամարտի խմբագրական կազմին : Իմմիրի աղէտէն ետք կ'անցնի Սելանիկ, ուր 1925–27 կը խմբագրէ Դաշնակցութեան պաշտօնաթերթ Ալիքը : Ցետոյ՝ 1927 – 1937 ամբողջ տասը տարի կը հրատարակէ «Հորիզոն» օրաթերթը, իբրեւ անհատական ձեռնարկ : Պահ մըն ալ՝ «Կոմիթէ» երդիծական շաբաթաթերթը :

Երկրորդ աշխարհամարտին խմբագիրն է Սոֆիայի «Ռազմիկ»ին (1942 – 1944) : Իսկ ազատագրութենէն ետք Շեթութկարտի մէջ կը խմբագրէ «Տարազիր» (1946) եւ «Բանբեր» (1948 – 49) շաբաթաթերթերը : Ցետոյ տարի մ., (1950 Օգոստոս — 1951 Օգոստոս.) Յառաջի, տարի մըն ալ՝ (1951 Օգոստոս. 25էն 1952 Յուլիս 31) Յուսաբերի խմբագրական մարմնին մաս կը կազմէ :

1954ին լոյս կ'ընծայէ Ամենուն Տարեգիրքի առաջին հատորը : Այնուհետեւ ամբողջովին կը նուիրուի անոր կանոնաւոր հրատարակութեան, միաժամանակ պարբերաբար կ'աշխատակցի Դաշնակցական թերթերուն :

Նոր հատորին մէջ կը պակսի «Մեր դաղութներու» բաժինը :

Ամբաղիրը հնարաւորութիւն չէր ունեցած ճամբորդելու, հիւանդութեան պատճառաւ : Ատոր փոխարէն լայն տեղեկութիւններ տուած է Սփիւռքի կեանքին մասին «Գաղութէ Գաղութ» եւ «Լի-բանահայ գաղութ» գլուխներուն մէջ :

Կարեւոր բաժին մը յատկացուցած է նաեւ «Արուեստի աշխարհ»ին :

Վերջին երկու տարուան ընթացքին հայութիւնը կորսնցուց մեծ թիւով մտաւորականներ եւ հանրային գործիչներ՝ հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ : Տարեգիրքը անոնց բոլորին կենսագրութիւնը կուտայ կարելի մանրամասնութեամբ, յաճախ կենդանագիրներով միասին :

Այսքան ճիգ ու զոհողութիւն պահանջող հատորի մը լոյս ընծայումը հրաշքի հաւասար երեւոյթ մըն է փիղիքապէս տառապող մարդու մը համար :

Զինքը տեսեր էինք տարի մը առաջ իր հիւանդի անկողնին մէջ, Պէյրութ : Շատ էր ծիւրած : Վերջին նամակին մէջ (Նոյ. 5) կը դանդաղէր, որ ամբողջ 8–9 ամիս Տարեգրքին համար աշխատելով չատ է յոգնած եւ ուժաթափ զարձած : Կ'ապրի դեղօրայքով եւ խիստ ռէժիմով : Համրանք չունին «բոլորտիքեան» հիւանդութիւնները, որոնք չատ կը նեղեն զինքը :

Կը հնարաւորենք իր նոր հատորը եւ կը մաղթենք իրեն կատարեալ ապաքինում եւ առողջութիւն, որպէսզի ուժ եւ կարողութիւն ունենայ 15րդ հատոր մը եւս լոյս ընծայելու, վերջակէտը դնելէ առաջ :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Շաբաթ կէսօրէն ետք, բացառիկ նախարարաց խորհուրդի մը նիստին է, որ պիտի որոշուէր ֆրանքի արժեզրկման սակը : Կը կարծուէր թէ հարիւրէն 10ի չափ պիտի ըլլար : Անհաւանական չէրնաեւ որ նախագահ տը Կոլ պատկերասփիւռ ճառ մը խօսէր :

Պոնի ժողովին որոշումները կը հաղորդուէին արդէն Ուրբաթ իրիկուն : Երկու միլիառ տոլարի փոխառութիւն մը կ'ըլլայ Ֆրանսայի առաւել 985 միլիոն տոլար քաշելու իրաւունք Դրամական Հիմնարկութենէն :

Գերմանիա որոշած է հարիւրէն չորս տուրք դնել արտածումներուն վրայ եւ թեթեւցնել ներածումներու տուրքերը :

Անդլիա պիտի չարժեզրկէ սթերլինը, բայց խստակեաց ծրագիր մը ի գործ պիտի դնէ : Պիտի սղեն բազմաթիւ ապրանքներ ինչպէս ոսկեվից ըմպելիները, մուշտակը, վառելանիւթը, ձիախաղը, դարեջուրը եւն. եւն. :

× Ֆրանսայի փոխ տրուած երկու միլիառ տոլարին իրենց մասնակցութիւնը բերած են.— Գերմանիա (վեց հարիւր միլիոն), Միացեալ Նահանգներ (հինգ միլիոն), Իտալիա (երկու հարիւր միլիոն) Պելժիա (հարիւր միլիոն), Հոլան (հարիւր միլիոն), Մեծն Բրիտանիա տա (հարիւր) , Զուիցերիա, Շուէտ, Քանատա (հարիւրական), միջազգային վճռատուներու դրամատուն չիսուն միլիոն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄի մէջ կատարուած եղերահոփորճը ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ : Կը պարզուի որ մեռեալներու թիւը 11ի հասած է եւ վիրաւորներն ալ 70 : Իսրայէլցիներ անմիջապէս հակազդեցութեան անցած են եւ պաշարած արաբական թաղը, որպէսզի փոխ վրէժի չդիմեն Հրեաները : Գահիրէի մէջ, էլ–Ֆաթան ակը կը կանդնի այս մահափորձին, որ ամէնէն ծանրն է, որ պատահած է վեց օրուան պատերազմէն ի վեր : Իսրայէլեան ոստիկանութիւնը արդէն իսկ հինդ հարիւր արաբ ձերբակալած է : Եղերնափորձը կատարուած է կառքի մը միջոցով որու մէջ ռումբերը դրուած էին եւ ռմբակոծութեան տպաւորութիւն ձգելու ձեւով պայթած է հրէական թաղի Մահանէ Եհուդա չուկային մէջ :

ԻՏԱԼԻՈՑ նախագահը Սառակաթ կը չարունակէ իր խորհրդակցութիւնները վարչապետ մը պտնելու համար :

ՏԱԻԻՏ ՕՑՄԹՐԱԼ հանրածանօթ խորհրդային չութակահարին տունը (Մոսկուա) կողոպտուած ենթարկուած է առջի օր : Գողերը տունի տեղափոխութեան ձեւ տալով իրենց արարքին տունը ամբողջովին պարպած են, անտարբեր ըլլալով հարեւաններուն եւ դրացիներուն առջեւ : Թուրքի կտոր մը անդամ չեն ձգած : Արուեստագէտը, որ Հոսմ կը դասուէր անմիջապէս Մոսկուա վերադարձած է :

ՉԵՒՈՍԼՈՎԱՔԻՈՑ մտաւորականները, լրագրողները, արուեստագէտները կը բողոքեն որ այլեւս ազատ չեն արտայայտելու իրենց մտածումը :

ՄԱԼԻի մէջ ուսանողներ ցոյց մը կատարած են Մօտիսօ Քալթամիի ի նը պատասխան, որ ձերբակալուած է պետական հարուածէն ի վեր :

ՔՈԻՎ ՏԸ ՄԻՒՐՎիԼ որ Շաբաթ օր Սթրասպուրգ պիտի երթար յիսնամեակի ոգեկոչման հանդիսութեանց առթիւ, ջնջեց իր ճամբորդութիւնը, նախարարաց խորհուրդի բացառիկ նիստին եւ երկրին կացութեան պատճառով :

ԱՆԳԼԻՈՑ թագուհին չնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած է տը Կոլի, Նոյեմբեր 22ին, ծննդեան 78րդ տարեդարձին առթիւ :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հաղորդեն թէ փանակուելիսի մահապատիժը չէ ջնջուած, բայց ամբաստանեալը առ այժմ պիտի չդնդա կահարուի : Պաշտօնապէս պարզ յետաձգում մըն է :

ՁԱՐՄԱՅՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՒՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ե.

ՄՄԲ.— Տօֆինէ Լիսկերէ բանի մը օր ընդհատած ըլլալով այս յօդուածաշարքը, ստիպուեցաւ սպասել շարունակութեան, որ վերջին յօդուածն էր՝ Դիտարանին եւ կոլխոզին միջեւ, ենթախորագրով : Կուտաւ երկու մասով :

Մեզ մօտ կարելի չէ նկատել լուրերու նման տօնավաճառ մը : Բայց մեր ժողովուրդը սահմաններուն ներսը համախմբուած է : Հայ ժողովուրդը ցրուած է ամբողջ աշխարհի երեսին : Կը հաստատեն թէ չկայ երկիր մը աշխարհի մէջ ուր Հայ մը չապրի :

Տեսնենք թիւերը.— Հայաստանի մէջ՝ 2 միլիոն 360 հազար բնակիչ զրեթէ ամբողջութեամբ Հայ, մէկուկէս միլիոն Հայ ցրուած Սորհրդային Միութեան մէջ, մանաւանդ հարաւի Հանրապետութեանց եւ Մոսկուա : Երկու միլիոն ցրուած աշխարհի ամէն կողմը :

Ֆրանսայի մէջ մօտ երկու հարիւր հազար են : Ըսել թէ լաւ եւ եղբայրօրէն ճուլուած են չի բաւեր : Ցաճախ այս ճուլումը այնքան ամբողջական է որ իրենց աւանդութիւնները վտանգուած են, չխօսելու համար իրենց լեզուին մասին : Ո՛վ ճուլող երկիր, որ մերն ես, իր մշակոյթին ճառագայթումով եւ համաշրջող ժողովրդավարութեամբ :

Օր մը պիտի դայ ուր միայն Սորհ. Միութեան մէջ հայերէն պիտի խօսուի : Գոնէ, հոն, լեզուն նահանջի մէջ չէ : Հանրապետութեան բոլոր դպրոցներուն մէջ, ուսուցումը առաջին դասարանէն հայերէն եւ ռուսերէն կը տրուի :

— Ուրեմն բնակչութիւնը երկո՞ւ լեզու կը խօսի, հարցուցի վարչապետին :

= Ոչ բոլորովին : Բայց զրեթէ հասած են նպատակին : Երկու լեզու խօսիլը ամբողջական կ'ըլլայ հինգ տարիէն :

Երեւանի մէջ դպրոցներ ալ կան ուր ոչ միայն հայերէն եւ ռուսերէն կը դասաւանդուին, այլեւ ուրիշ օտար լեզու մը, առաջին դասարանէն, այսինքն եօթը տարեկանէն :

Դպրոցներէն մէկը, որ Միսաք Մանուչեանի անունը կը կրէ, մասնագիտացած է Ֆրանսերէնի մէջ :

Փափաքեցայ այցելել այս դպրոցներէն մէկը : Զիս ծաղիկներով ընդունեցան, փոքրիկները «Ան փասան փառ լա Լոռէն» երգեցին, ու աղջնակ մը կատարեալ արտասանեց Լա Ֆոնթէնի «Ձպուռ եւ մրջիւնը» :

×

Պաչտարեան, հանրածանօթ երաժիշտը, Սարեան մեծ նկարիչը, Քոչար, արձանագործը, Բագրամեան մէկը այն մտաւորականներէն որոնց կը պարտինք նիւթական Գերմանիոյ վրայ յաղթանակը, Բաբաջանեան, զօրավարը 30 տարեկանին, որ Պերլին կը մտնէր, այսօր մահուկալը 53 տարեկանին ... բոլորն ալ հոս էին այս տօնական օրերուն եւ բոլորին հետ առիթ ունեցայ խօսելու : Բայց կար մէկը զոր կ'ուզէի տեսնել եւ չէի յաջողեր՝ Վիտկոր Համբարձումեան, աստղագէտը, որ 1961էն 1964 Գիտութեանց համաշխ. միութեան նախագահ էր եւ որ անցեալ Հոկտեմբեր 2ին, Փարիզի մէջ, Գիտական Միութեան միջազգային խորհուրդի նախագահ ընտրուեցաւ :

ՓՕԼ ՏՐԻՑՅԻԻՄ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԱՄԷՆՈՒՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ»

1967 – 1968 ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՏՈՐ

Մօտ երկու տարուան հարկադրական բացակայութենէ մը եւք հաճելի անա – կընկալ մը եւ, մանաւանդ, ողջունելի վե– րադարձ մը եղաւ հայ ընթերցասէր եւ ղրասէր հասարակութեան համար , Մի – ջին Արեւելքէն մինչեւ մեր ափերը եւ ա– ւելի հեռաւոր շրջանները անխոիր , «Ա– մէնուն Տարեգիրք»ին 1967 – 1968ի միաց– եալ հատորը : Մանուաւորապէս երբ նկա– ի ունենանք, որ բովանդակութեամբ այլապէս հարուստ եւ միաժամանակ չա – հեկանութիւն ներկայացնող 13 տարիներ – րու հատուածոր հատորները , հատուած ղրաւականներ էին ա՛յս եւ, մաղթենք նաեւ յաջորդական միւս հատորներուն համար եւս, նորանոր նուաճումներու՝ հայ տարեգիրքերու անդաստանին վրայ :

Գեղեցիկ նուաճում մը արդարեւ, քանի որ 1929էն եւք, երբ Թէոդիկ հրապարակ հանեց «Ամէնուն տարեցոյց»ին վերջին հատորը, հայ իրականութենէն վրայ չու– նեցանք անոր համարժէքը մինչեւ 1954: Այդ թուականէն այս կողմ է միայն, որ մենք ունեցանք, այն ալ կանոնաւոր կերպով զրեթէ ամէն տարի, «Ամէնուն տարեցոյց»ին հիմնական աւանդութիւն – ները մեկնակէտ ունեցող եւ արդի ժա – մանակներու թարմ շունչը ու տարեգիր– քերու պատրաստութեան ներկայ թեմքն– ը յատկանշող «Ամէնուն տարեգիրք»երը :

Այլապէս դնահատելի այս ձեռնարկը , որ ինքնին վաստակ մըն է արձանագրը – ուած հայ տարեգիրքերու մարզէն ներս եւ անոնց հաշուոյն , մենք կը պարտինք հայ մշակոյթի սպասարկու անխոնջ մշա– կի մը՝ կարօ Գէորգեանի տասնամեակնե– րու յարատեւ աշխատանքին եւ օրինակելի ճիգին :

Մանաւանդ իր ճաշակին :

×

Հայ ընթերցողին սեղանին վրայ է կըր– կին, հարկեցուցիչ ուշացումէ մը եւք , « Ամէնուն տարեգիրք »ին վերջին՝ 14րդ տարուան թիւը, միացեալ հատոր մը 1967–1968 տարեշրջաններու համար :

Նախորդներուն պէս, այս պատկառելի հատորը եւս, որ կը բաղկանայ շուրջ 650 մեծադիր էջերէ եւ կը պարունակէ հա – րիւրաւոր մեծ ու փոքր նկարներ, ուշա – դրաւ է իր այլազան, արժէքաւոր եւ ճոխ բովանդակութեամբ : Եւ, միաժամանակ, նիւթերու ճաշակաւոր դասաւորութեամբ :

Տասնեւչորս տարիներու տարեգիրքերը ունին այլեւս դասական դարձած իրենց մնայուն բաժինները, որոնք ամէն տարի, նոր ու չահեկան դրութիւններու եւ ազ– դիւրներու հրապարակումով, նկարներու եւ ծանօթագրութիւններու մեկտեղու – մով, իւրաքանչիւրը ինքն իր մէջ եւ ա – ռանձինն, դարձած է չահեկան ամբողջու– թիւն մը, յայտարարը՝ արժէքի մը հաս– տատումին :

Ճոխ պարունակով կը ներկայանայ « Գրական աշխարհ »ի բաժինը Տարեգիր– քին ներկայ հատորին մէջ : Կարօ Գէ – որդեան 182 էջերու մէջ, հասկնքաղի մը ձեւով, բեմ կը հանէ հայրենի եւ ար – տերկրի դրագէտներու դրչին պատկանող ընտիր էջեր՝ արձակ եւ չափածոյ : Շա– հեկան ծանօթութիւններ, անտիպ կամ մոռցուած էջեր եղիայէ, Ռ. Սեւակէ եւ ուրիշներէ, հատընտիր արժէքաւոր մտա– ծումներ դրագէտներէ, լուսապատճէննե– րը դանազան ձեռագիրներու, ինչպէս նա– եւ հեղինակին կողմէ լուսանցքի վրայ առնուած հատատումներ եւ վերլուծում– ներ, կ'ամբողջացնեն այս բաժինը, զայն դարձնելով դրական պարունակով եւ ի – մացական խորքով գեղեցիկ փունջ մը՝ ներկայացուած ընտիր ճաշակով :

Սքանչելի համադրութիւն մը դրական վաստակի մը՝ հայրենի եւ սփիւռքի :

Ապահովաբար ամէնէն հոգեթով բա – ժիններն են, աւելի քան հարիւր էջերու մէջ ներկայացուած , «Նշխարներ » եւ « Հայ կեանքը երէկ եւ այսօր» ընդհա – նուր խորագիրները կրող դլուխները : Այլեւս կրկնուած ճշմարտութիւն մը պի– տի ըլլար ըսել, թէ Տարեգիրքին հեղինա– կը յամառ պրպտումներու ճամբով կը յաջողի ամէն տարի երեւան հանել եւ այս ձեւով կորուստէ փրկել կամ մոռա – յութեան փոշիներէն դուրս հանել դեղ – նած թղթածրարի մը մէկ անկիւնը մնա – յած արժէքաւոր մասունք մը՝ նկար եւ ձեռագիր : Ասոնց հրապարակումը , չատ անդամ բնագրային ամբողջութեամբ եւ լուսապատճէնով, կարեւոր նպաստ մը կը կազմէ մեր անցեալի մշակութային արժէքներու, պատմական տուեալներու եւ յարակից ճիւղերու ուսումնասիրու – թեան դործին համար :

Սրտամօտ յոյզերու եւ ապրումներու առիթներ կը ստեղծեն այս հատորով ներկայացուած նչխարները եւս : Արդա – րեւ, վերոյիչեալ զոյդ բաժիններուն մէջ խնկելի դէմքերու նկարներ (Համաստեղ , Եր. Լալաեանց , Ցար. Սրվաճեան, Գր. Օտեան եւ ուրիշներ), պատմական արժէ– քով խմբանկարներ (Էջմիածնի Գերադոյն հոգեւոր Խորհուրդը՝ 1917էն առաջ, 1919ին Փարիզի մէջ դումարուած ազդա – յին համագումարի մասնակիցներուն խմ– բանկարը, Էջմիածնի երդչախումբը 1905– ին՝ կոմիտաս Վարդապետի դեկավարու – թեան ներքեւ եւայլն), նամակներէ կա – տարուած մէջբերումներ (Ե. Լալաեանցի 1906ի քարտը ուղղուած Կոմիտաս Վրդ.ի), հին ու նոր ձեռագիրներու բնա – դրեր եւ ուրիշ չահեկան նիւթեր, վերյի– չումներու դուռ կը բանան, կը քակեն հիւսքը հին ապրումներու , կը հայեն պատմական իրադարձութիւններու, ան – մոռանալի անուններու :

Կարճ՝ այնքա՛ն սիրելի անցեալ մըն է մեր աչքին առջեւ պարզուածք : Սիրելի եւ հոգեթով :

« Ամէնուն տարեգիրք»ին հինդերորդ բաժինը, որ կը կրէ Հայաստան ընդհա – նուր խորագիրը , իրողութեան մէջ հա – մայնապատկեր մըն է, ուր սեղմ այլ հիմ– նական տողերով պատկերացուած է հայ– րենի կեանքը՝ վերջին երկու – երեք տա– րիներու կարեւոր իրագործութեանց յի – շատակութեամբ : Ասիկա կարեւոր ար – ժանիքներէն մէկն է կարօ Գէորգեանի խմբագրած տարեգիրքերուն : Արդարեւ , յաջորդական էջերու վրայ եւ մէկ բաժնի մը մէջ լուսարձակի տակ կը դրուին անցքեր ու դէմքեր, ցաւեր եւ ուրախու– թիւններ, նուաճումներ եւ ձախողութիւն– ներ, որոնց համագումարով կը ստացուի հայրենի երկրին իրական ու հարազատ պատկերը՝ անցնող քանի մը տարիներու հոլովոյթին մէջ :

Շահեկան եւ հաճոյքով թղթատուող բաժիններ են անկասկած Տարեգիրքին միւս հինդ դլուխները — Արուեստի աչ – խարհ, Սարէն – Զօրէն, Երդիծանք – Ծի– ծաղ, Ցիսնամեակ Հոկտեմբերեան յեղա– փոխութեան եւ Անցքերը անցեալ տարե – շրջաններուն :

Իւրաքանչիւր բաժին օժտուած է պէս– պիսուն նիւթերու , այլազան նկարներու, հետաքրքրական տեղեկութիւններու եւ ծանօթութիւններու հարուստ բովանդա – կութեամբ մը : Ամենուր կը տիրէ հեղի – նակին խստապահանջ ճաշակը եւ բծա – խընդիր ճիդը՝ օդտակարն ու հաճելին ի մի բերելու, համադրելու եւ այդ ձեւով միայն ընթերցողին հրամցնելու :

Մտածուած աշխատանքի մը կնիքը նըշ– մարելի է ամէն տեղ, իւրաքանչիւր դլու– խի մէջ, քանի որ ամէնէն «թեթեւ» բա – ժիններուն մէջ իսկ ցայտուն կը դառնայ լրջմտահոգութիւնը , Տարեգիրքին արժէքը յատկանշող մակարդակը պահելու դնա – տաելի միտումը :

Հարուստ է ,աւա՛ղ, Մահադրութեան բաժինը : Կը նշանակէ, թէ տեղեւութիւնը մեծ եղած է հայաչխարհի մէջ : Անդարձ մեկնած հանրային դէմքերէն իւրաքան – չիւրը ներկայացուած է կենսագրական դիծերով , եւ հարկ եղած պարագային , խորհրդածական ու գրական – վերլուծա– կան տողեր կ'ամբողջացնեն այդ դիծերը :

Տարեգիրքին ամէնէն օդտակար, չահե– կան եւ փնտռտուած բաժիններն էին, ան – կասկած , մեր գաղութներուն նուիրուած դլուխները : Օրինակելի ջանասիրու – թեամբ մը, կարօ Գէորգեան ամէն հա – տորով կը ներկայացնէր մեր գաղութնե – րէն մէկը : Կարելի մանրամասնութիւն – ներով պատմութեան կը յանձնէր գաղու – թի մը ներքին կեանքը՝ իր բոլոր երես – ներով, անցեալի էջերով եւ ապագայի հեռանկարներով :

Դժբախտաբար հեղինակը հնարաւո – րութիւն չէ ունեցած պատրաստելու այս խիստ օդտակար եւ, միաժամանակ, Տա – րեդրքին համար այնքան պատասխանը

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

ՀԱՅՐ ՂԵՒՈՆԴ Վ. ՏԱՅՃԵԱՆ

(ՎԵՆԵՏԻԿԵԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ)

1968, Հոկտեմբերին, ամպոտ, , ոը – խուր օր մը, առանց որեւէ նախապա – յումի՝ թէեւ տխրութեամբ համակուած, չորեքշաբիկով Վենետիկէն Ս. Ղազարի կը մօտենամ : Նաւուն վրայ միատեղ եմ Մխիթարեան հայրերէն մէկուն հետ : Երբ արդէն կղզիին մօտեցած ենք, յան – կարծ, չեմ դիտեր ինչպէս , «պիտի՞ս , հարցուց ան, Հայր Ղեւոնդը ոչ եւս է : Անշուշտ տեղեկացուցին վանքէն » :

Լուրը՝ լսիտի ուժեղ հարուածի մը պէս չէմեցուց դիս : Զգաստացայ : Ինչ – պէս կարելի էր վանք դալ եւ չտեսնել, հոն չդտնել, չխօսիլ, չկատակել ծիծադա– սէր , զուարթամիտ Հայր Տայճանի հետ : Աւաղ, չ· Ներսէս չուտով հաստատել տխուր լուրը : «Քեղի անմիջապէս իմա – յուցի», ըսաւ ան, «կ'երեւայ թէ նամակս չհասած՝ մեկներ ես տեղէդ» : Արդարեւ, վերադարձիս դտայ բօթաթեր դիրը :

Շատո՛նց կը ճանչնամ Հայր Ղեւոնդը : Ան էր որ, 1918ին, ասկէ չիսուն երկու տարիներ առաջ ԲՍԶՄԱվԷՊի մէջ հիւ – րընկալեր էր պատմա – դեղարուեստա – կան մեկ չատ համեստ եւ չնչին աչխա– տութիւնս , դիս քաջալերելով որ չարու– նակեմ աչխատիլ այդ ուղղութեամբ : Ցե– տոյն տարի եւք իր մահուան դոյժին տա– թիւ պիտի դրեմ եղեր այս քանի մը տո– ղերը :

Որքան դիտեմ, Վենետիկի Մխիթա– եան վաստակաւոր Պարտիզպետի միա – բաններուն վերջիններէն է Հայր Ղեւոն – դը, Հայկական եկեղեցական երաժշտու – թեան այդ անխոնջ նուիրեալը : Անտա – րակոյս՝ իրեն համար երջանկութիւն էր իր կենաց վերջին չրջանին Վենետիկի Մը– խիթարեան մամուլէն հատոր առ հատոր լոյս ընծայել իր բազմահատոր ձայնա – դրեալ Շարականները, ըստ միաբանա – կան աւանդութեան երդուած : Հայր Տայ – եան իր այդ մեծարժէք դործով արժանի

բաժինը, «որովհետեւ կը պակսի ամ – բողջելու կարելիութիւնը խմբագրին հա– մար, իր հիւանդապին վիճակին պատ – ճառով » :

Բայց չնորհակալ ըլլանք հրամցուածին համար, որ կը մնայ միշտ բացառիկ իր ձեւով, տարողութեամբ եւ խորքով :

Հայ դրասէրին եւ ընթերցասէրին մաղ – թանքն է անկասկած ,որ «Ամէնուն Տա – րեգիրք»ին 14րդ հատորը ունենայ իր յա – ջորդները ի դոհացումն ընթերցողներու : Եւ ի չահ հայ դիրին ու Բանին :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

Ատենօք հլու–հնազանդ Իսլանտայի ժո– ղովուրդին վրայ կ'իչխէր թագաւոր մը իր բարի, առաքինի թագուհիին հետ : Թագուհին չատ զթասիրտ բնաւորութիւն ունէր, բայց թագաւորը ճիշդ հակառակը որքան անգութ նոյնքան ալ անկուշտ եւ ագահ էր· եւ իր ընչաքաղց չահամոլու – թեամբ ոչ մէկ բան կը պակսէր իրեն : Ունէր անթիւ անհամար դղեակներ, ագա– րակներ, արտ ու արօտ, անտառ եւ արօս հօտ ու նախիր, արջառ ու երեմակ, ըն– տիր ընտիր անասուններ : Կահ կարասի – ներու, զարդեղէններու հաչիւն իսկ չէր դիտեր : Ինչպէս կ'ըսեն առասպութեան մէջ կը լողար խեղդուելու մօտ :

Սակայն որքան չատ ունենար՝ կրկնա– պատիկը կը ցանկար կողոպտելով հա – րստահամ ագքատ : Վա՛յ անոր որ իշ– նար իր իշխանական ճիրանը, ճանկը :

Այս թագաւորին բնակավայրի չրջա – կայքը, անտահման զարատափին լքուած անկիւն մը կ'ապրէր ագքատ խեղճ չինա – կան մը իր տարեց կնոջը հետ :

Երկինքը իրենց պարգեւած էր քանի մը զաւակներ : Անոնք էին միայն իրենց հա– րստութիւնն ու երջանկութիւնը :

Այս բազմանդամ ընտանիքին կարիքին համար — թշուառ բայց այս բարի մար– դիկը ունէին կով մը Պիւքոլլա անունով : Սքանչելի անասուն մըն էր ան սեւ ու սպիտակով խայտաբղէտ, փոքրիկ սրա – ծայր եղջիւրներով եւ մելամաղձոտ խո – չոր աչքերով կաթնատու մը : Իր խնամ – ուած վայելչութեան հետ ունէր հարկ ե– ղած արժէքաւորումն ալ : Օրական երեք անդամ կը կթէին եւ միշտ ալ դոհ կը թողուր իր տէրերը, քառասուն որոթ (*) կաթ տալով : Ան այնքան ընտելացած էր տանտիրոջ, որ ինքնաբերաբար ուռճա – ցած ծիծերով եւ կարծես դիտակցաբար հեռուէն կը վազէր կուզար բակը, բա– ռաչելով կարծես օդնութիւն ազաղակե – լով որպէսզի փութան պարպել իր մչուա– ծոր ուրը : Ահա այսպիսի եղակի, երջան– կաբեր պարդեւ մըն էր կովը այս խիտան ընտանիքին համար :

Օր մը միւսները իր չքախմբով նոյնքան հաւատարիմ պատահաններու ջուխերով որ– սի զացած առեն երբ իր անծայրածիր արօտով այրէն կ'անցնէր, սեփական ար– ջառին մէջ նչմարեց Պիւքոլլան եռազան– դիկ մանեակով պճնուած դեղեցիկ սրա – բածը, որ դժբախտ պատահարով արքա– յական նախիրին խառնուած էր այդ օրը :

— Ա՛հ իմչ փառաւոր անասուն մը ու– նիմ, բացագանչեց արքան հիացած :

= Տէ՛ր, բացատրեց անդէորդը, այդ կենդանին ձերը չէ· Պիւքոլլա կը կոչուի ան, եւ կը պատկանի ծերունի դիւղականի մը, հաստատուած կորդերու բաժանմուն– քին մէկ անկիւնը :

— Կը–պա–հան–ջե՛մ, գոռաց բռնա – ւորը··· :

Եւ որսի տեւողութեան ամբողջ ժա – մանակը Պիւքոլլան եղաւ իր խօսակցու– թեան առարկան :

Իրիկունը վերադարձին, փութով կան – չեց իր պահակներու պետը իրեն պէս զա– ժան եւ անխիղճ, եւ հրամայեց·

— Գնա՛ զտիր այդ դեղջուկը եւ ջսէ իրեն թէ չատ հաճելի թուեցաւ ինծի իր այդ կովը եւ անմիջապէս քշէ բե՛ր· դնա՛· սակայն թագուհին ամէն բանի տեղեակ ըլլալով փութով միջամտեց ըսելով·

= Մի՛ ընչք, տէր արքայ, խեղճերը ապրելու միակ միջոց այդ կովն ունին, դիրենք զրկել անկէ, անօթի մեռցնելու համարժէք է :

— Կ'ուզեմ ունենալ, պնդեց բռնաւորը, որեւէ ձեւով, ծախու կամ փոխանակու – թեամբ կամ ի հարկին բռնութեամբ : ե– թէ ժամէ մը Պիւքոլլան բակիս մէջ չդըտ– նուի, վա՛յ անոր որ պատասխանութիւնը կատարած չէ : Գնա՛, գոռաց արքան եւ այնպիսի դժնեայ կերպարանք մը դրե – ցաւ որ թագուհին սահմռկած այլեւս լռեց :

Պահակապետը առանց յամենալու դր– ծադրութեան մեկնեցաւ՝ խումբ մը հե– տեւորդներով :

Այդ ժամուն դեղջուկը իր հիւղակին առջեւ կը դտնուէր եւ իր կովը կը կթէր, մինչ տնեցիները իր չուրջը հաւաքուած, դուրդուրանքով կ'ողողէին իրենց բարե – բեր անասունը :

Ցանկարծ երբ տեսան դինեալ խումբը իրենց չուրջը, սարսափահար իրարու– կծկուեցան թակարդը լնկած թռչուննե – րու պէս եւ զգացին որ բարերը նչան չէր անոնց ներկայութիւնը :

Շինականը երբ լսեց իշխանաւորին հր– րամանը, սրտամորմոք ոտքի կանգնեցաւ ու գլխու տարուբեր երերումով մը մեծ ժեց կովը դիջել որեւէ փոխարինումի եւ կարիքէ մղուած բացառիկ վճռակա – նութեամբ պատասխանեց·

— Այս կովը իմս է, մեր միակ միջոց է հասոյթի, մենք մեծցուցինք, կը սիրենք դինքը, ան մեր բանն է, ամէն ինչն է : Ես չեմ փոխեր իր բոլոր կովերուն հետ, ոչ ալ նոյնիսկ իր ոսկիի դէդերուն··· :

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(1 – շար·)

(*) Որոթ = կոդիկ, ջրոտ, հեղուկ գիւ– ղերու հին չափ մը 0,27 լիթրէ բաղկա – ցած :

եւ կարեւոր դերը զրաւեց մեր եկեղեցական երաժշտութեան մէջ :

Ամէն անգամ վանք այցելութեանս՝ նոյն ժպտալից յանկերգը. «Մեղի ձեռա – զիր մը բերի՞ր նուէր ...» : Եւ անվերջ, անհատնում կատակները կը չարունակ – ուէին սեղանատան մէջ, անկէ ալ՝ հիւ – րանոց ,ուր կ'երթայինք միասին հաւաքական ճաշէն ետք սուրճ առնելու , երբ կը կատարուէր նաեւ նամակաբաշ – խութիւնը միաբանութեան անդամնե – րուն :

Սրամիտ , բարի ու ազնիւ Հայր Ղե – ոնդ, ընտիր տիպար Հայ կրօնաւորի , բոլորէն սիրուած , բոլորէն յարգուած : Քիչեր կան , որ այնքան կորովի եւ զի – տակից հայ են՝ որքան էր Հայր Տայ – եան : Իր ազնուութեան եւ բարեմտու – թեան մեծագոյն հաւաստիքը հոն է՝ որ երբեք չեմ յիշեր հրապարակաւ որեւէ մէկու մը հետ վէճի բռնուիլը : Իսկ երբ մենք մեզի կ'ըլլայինք՝ այն առեն իր դանդաղները (ընդհանրապէս Շարակնո – ցի տպագրութեան առատրման դժկամա – կորներուն հանդէպ) այնքան մեզմ էին՝ որ երբեք դանգատ չէր կարելի նկատել :

Սեպտեմբեր 12ին, կարճատեւ հիւան – դութենէ մը ետք, խաղաղօրէն իր հոգին Փառաւորեալ Աստուածածնայ ձեռքը աւանդէր այս աքանչելի եկեղեցականը՝ Հայր Ղեւոնդ վրդ. Տայեան : Յաջորդ օր, Սեպտեմբեր 13ին, Ուրբաթ օր կը թաղ – ուէր վանքի գերեզմանատան , աւելի ձիւղ՝ պանթէոնին մէջ, առընթեր՝ իր համբաւաւոր եւ վաստակաւոր եղբայրա – կիցներուն :

Լոկ – մնջիկ կ'աշխատէր ան, թէեւ նուիրմամբ ու կորովով՝ որուն մէկ մասն իսկ չատերուս մեծ ցանկութիւնը պիտի ըլար : Զինք յաճախ կարելի էր գտնել ձայնասփիւռին ունկնդրելու վիճակով : Նոտ հետաքրքիր էր պիտնալու, իմանա – լու՝ աշխարհի անցուդարձերուն մասին : Հայ եւ օտար ծանօթներու եւ բարեկամ – ներու մեծ չրջանակ ունէր , եւ անոնց հետ միշտ կը պահէր իր կապը : Բոլորէն յար – գուած էր : Իրեն եւ իր աշխատութիւն – ներուն հանդէպ ծանօթները խոր գնահա – տանք ունէին :

Այլեւս իր ժպտուն դէմքը պիտի չտես – նուի վանքի սեղանատան մէջ կամ դուրթ հաւաքման առեն :Հոն, իմ տեղս իրմէ քիչ մը վար էր , եւ յաճախ իր ժպտուն աչքերը կը կատակէին ինծի հետ :

Հաւիկ հաւիկ, մահուան մանդաղը անդադար կը հնձէ այս «հին», պղպջիկ հասկերը , այնքան ձիզով, աշխատան – քով, չարչարանքով ուռճացած , հասած, պտուղ տուած : Հաւիկ – հաւիկ , հոն, վանքին Պանթէոնը կը առնի մահը՝ իմ հին, պատուական, սրտակից եւ անմո – ռանալի բարեկամներս. Հայր Հայունին , Հայր Ղազիկեանը, Հայր Նահապետեա – նը, Հայր Տէր – Մովսէսեանը, Հայր Փե – չիկեանը, Հայր Ուլուհոճեանը, Հայր Տայեանը եւ ուրիշներ : Այլեւս հողը ցուրտ եւ օտարոտի չերեւար :

Հանգի՛ստ եւ յաւիտենական քուն՝ սի – րելիդ իմ Հայր Տայեան : Սիրելի Շարա – կաններդ ուր որ ալ երթալին, անոնց մէ – ղեղին՝ խառնուելով խունկին բուրման , քու անմոռանալի յիշատակիդ համար օրհնելդ մը պիտի ըլլան :

Սիրելի Ս. Ղազարիդ յաւերժական Հայ լոյսի ջահին՝ դուն քեզմով, անշիջելի մոմ մը եւս աւելցուցիր :

Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ

ՈՒՐ ԼԵՌՆԵՐԷՆ ՈՍԿԻ ԿԸ ՀԱՆԵՆ

Քարաստան : Այս բառին մէջ բանաս – տեղծութիւն կայ, հպարտութիւն, ուժ, ի հարկէ, նաեւ սէր : Քարերը ուղեկիցներ են մեր հին եւ երկար ճամբուն : Մենք կտրած անցած ենք ծայրէ ի ծայր լեռնա – յին երկիրը, արեւակէզ երեւանէն մինչեւ լեռներու զուարճուն հովիտները : Սեւան կը գտնուինք: Ափերը մերկ են, լեռնա – պատ , սակայն հպարտ եւ վեհապանծ են : Լիճը դեղեցիկ է այդ խիստ եւ չոր լեռ – ներուն մէջ : Կը բարձրանանք աւելի վեր : Լեռներ են եւ քարեր, քարեր են եւ լեռ – ներ : Եւ ահա ասոնց մէջ, տեղ մը , կը յայտնուին նարինջագոյն, վարդագոյն եւ կարմիր բիծեր :

— Ահա մեր բնակատեղին ,— ըսաւ մեր ուղեկիցներէն մէկը եւ անմիջապէս ա – ւելցուց. այժմ դեռ բնակավայր է, չու – տով իսկական քաղաք մը պիտի դառնայ :

Լեռներու եռեւէն նշմարուող դունաւոր բիծերը չորս – հինգ յարկանի տուներ են՝ կառուցուած հայկական ծանօթ տու – ֆով : Կիսաւարտ չէնքեր , փողոցներ : Եւ բնակչութիւն :

Սակայն , բնակիչներուն ճաշակները տարբեր են : Երիտասարդները կը ձըգ – տին իրենց հանդիստի ժամերը անցընել ոչ թէ դաղարիկ բնակարաններուն, այլ՝ ա – կումբին մէջ : Ակումբը առ այժմ փոքր է :

Ակումբը միշտ լեցուն է, կենդանի եւ ու – րախ : Հոս ամէն օր կը ցուցադրուին ժապաւէններ, կը կազմակերպուին հա – մերգներ, պարի երեկոներ : Այդպիսի օ – րերուն սրահը խճողուած է, սակայն և – րիտասարդները չեն դժդոհիր, քանի որ պիտեն, թէ բանուորները արդէն իսկ կը չինեն Զօղի նոր ակումբը : Շուտով ոսկեի հանքին բնակիչները՝ բանուորներ, հան – քարաններ, չինարարներ պիտի ունենան իրենց դեղեցիկ ակումբը՝ 800 տեղ պա – րունակող սրահով : Շուտով պիտի չին – ուին չարժանկարի , դպրոցի , պանդոկի չէնքերը : Պիտի կառուցուին նաեւ երա – ժըշտանոց, քանի մը դործարաններ եւ – այլն :

Ներկայիս Զօղի մէջ կ'ապրին մօտ և – րեք հազար անձեր : Զորս – հինգ տարի եաք բնակչութիւնը պիտի հնդապատկուի :

Այն տեղն Զօղը պիտի դառնայ Հայաս – տանի ամէնէն երիտասարդ քաղաքը :

ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ

Աւանդութիւնը , զոր պիտի պատմեմ , լսեցի զրացի դիւղի մը մէջ : Գրի առած եմ : Այս վայրին մէջ ապրած է Թագուհի մը, որ եղած է չատ դեղեցիկ եւ չատ հարուստ, բայց միաժամանակ չար եւ նախանձոտ : Օր մը մոդէ մը կը լսէ, որ երէկ ոեւէ մէկը կարողանայ ութանալ ա – րեւային ոսկէ քարին, աչխարհի ամէնէն հարուստ մարդը կ'ըլլայ :

Թագուհին կը կանչէ իր ծառաները , պալատականները ու կը յայտարարէ. «Ա – րեւի ոսկի քարէն կտոր մը բերող անձը կը դառնայ իմ ամուսինս »:

Հարիւրաւոր դեղեցիկ եւ քաջ երիտա – սարդներ կ'երդնուն՝ կամ կատարել դե – ղեցիկ Թագուհիին ցանկութիւնը կամեւա – նիլ : Այդ խիզախներէն ոչ մէկը յաջող – ցաւ հասնիլ արեւուն, բոլորն ալ զոհուե – ցան ճամբուն վրայ :

Քաջագործութիւնը կատարելու բախտը վիճակուեցաւ միայն երիտասարդ հովիւի մը, որ իր հօտը կ'արածէր պալատին մօ – տերը : Հովիւը կատարեց անկարելին , քանի որ սիրահարած էր Թագուհիին :

Արդարեւ, ճիշդ տարի մը եաք հովիւը Թագուհիին ոտքերուն տակ խնամքով դե – ղեցիկ արեւային քարի մեծ կտոր մը : Բայց Թագուհին չատ նենդ էր, ան չուղեց կատարել իր խոստումը : Պարզ չնորհա – կալութիւն մը յայտնելէ եաք կը հրամա – յէ հովիւին չարունակել իր գործը : Ցե – դան վիշտէն զլուխը կորսնցուցած՝ կը խլէ այնքան տաժանքով ձեռք ձգած քարի կտորը եւ կը նետէ ժայռերուն վրայ՝ փը – չուր փչուր ընելով զայն :

Ինքզինք անդունդը նետելէ առաջ հո – վիւը կ'ըսէ .— Թող այս ոսկին բաժին դառնայ անոնց, որոնք ոչ միայն դեղեցիկ են, այլեւ արդարամիտ ու ազնիւ :

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻՆ

Այո՛, ոսկին արդէն կայ: Մենք զայն տեսանք ոչ միայն հանքին կպած պեծիկ – ներու ձեւով , այլ նաեւ մեծ կտորներով, խառացած ոսկեփոշիի աւիւններու ձեւով :

Փորձնական գործարանին մէջ, որուն տնօրէնն է երիտասարդ ճարտարապետ Պաղտասարեանը, չատ լուրջ հետաղոտա – կան աչխատանքներ կատարուած են ոս – կեհանքերու ուսումնասիրութեան ուղ – ղութեամբ :

... Ոսկի լեռը երթալով կը նմանի փեթակի մը : Անոր գոչ – երկնագոյն քա – րէ մարմնին վրայ արդէն բացուած են բազմաթիւ անցքեր, ուրկէ դուրս կը հան – ուին թանկարժէք մետաղը :

Հայկական հնամենի հողը կը վարձատ – րէ իր մարդիկը, որոնք ազնիւ, անձնը – ւէր, հոդեով արի են :

Է. Մելիք – Նովպարեան

... Կ'առարկեն թէ կարդացող չկա՛յ , — կը խնդրե՛մ, կը խնդ – րեմ, չարչիներուն հետ չէ որ կը խօսիմ: Եթէ չգիտցող կայ, թող գիտնայ , — գրագէտը նահատակ մըն է , հերոս մը, սուրբ մը: Ի՞նչ, մեր փետայիներուն չա՞փ ալ բաջութիւն չէք տար հայ գրագէտին: Եւ յետոյ, որո՞ւ համար կը գրէին ԺԹ. դարէ մինչեւ ԺԹ. դար, վանքերու եւ մուք ճգնարանները մէջ: Դար մը առաջ բանի՞ հոգի կարդացող ունէ – ինք Թուրքիոյ մէջ,— ե՛ւ սակայն երագը կը պլպլար, եղէգը կը ճը – ոընչէր եւ մելանը կը հոսէր: Երբեմ ու երբեմ չքաւամեցաւ Հայոց գը – րականութեան ծաղիկը : Վասնզի , այն բարի օրերուն, գրագէտը կը գրէր *պալոց* սերունդներու համար միայն :

Հայ գրագէտը , այն որ կոչում ու – նի, կը գրէ յաւիտենականութեան համար: Եւ ես կը գրեմ՝ որովհետեւ պիտի գրէի, եթէ ոչինիսկ ե՛ւ մի – ւնակս մնացած ըլլայի իբրեւ ընթեր – ցող, որպէսզի յաւիտեան վառ մը – նայ հայ մշակոյթի ջահը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Առանց հարուստ սրտի, տպեղ մուրաց – կան մըն է հարստութիւնը :

ԷՄԲՐՍԸՆ

×

Եթէ ձեղի կը պատկանի հարստութիւ – նը, ինչո՞ւ զայն անդիի աչխարհը չէք տանիր ձեղի հետ :

ՖՐԱՆՔԼԻՆ

×

Կինը ամէնէն դեղեցիկ եւ ամէնէն թան – կագին ղարդն է, զոր Աստուած պարդեւեց այր մարդուն :

ՕԿԻՒՄԹ ԿԻՑՑԱՐ

×

Կնոջ յոյսերը կը նմանին արեւու ճառա – դայթներուն՝ որ ամենափոքր ստուերին իսկ չեն տոկար :

ԷԼԻՈԹ

×

Քաղաքակրթութեան նպատակը՝ մար – դոց յառաջդիմութիւնն է եւ ոչ թէ դի – տութիւններուն ու մեքենաներուն :

Ա. ՔԱՐՐԻԼ

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ժամանակ առ ժամանակ աչքերը դէպի երկինք կը վերցնէր, անյատակ անդունդ – ներու մէջ ահագին համաստեղութեանց փայլիլը կը դիտէր, յետոյ դիրքին վրայ կը նայէր եւ հոն ալ ուրիշ ահագին բա – ներ կը տեսնէր, որոնք խառն ի խուռն կը լողային :

Սիրտը կը ճնշուէր :

Մարիուս անասելի աւիւնով եւ զղով դրաւուած էր : Շունչը կը կտրուէր :

Ցանկարծ, առանց ինքն ալ գիտնալու թէ ի՛նչ կ'ըլլար, եւ ի՛նչ բանի կը հնա – զանդէր, եղաւ կանչեցաւ, երկու թեւե – րը պատուհանէն դուրս տարածեց, ակ – նապիշ նայեցաւ մթութեան, լռութեան, խաւարամած անապահովութեան, յաւի – տենական անրաւութեան եւ «կեցցէ՛ կայ – սրը » աղաղակեց :

Այդ րոպէէն սկսեալ ամէն բան լմըն – ցաւ. Քօսթքայի ձիւաղը, Ցափչտակիչը, Բռնակալը, Հրէչը, որ իր քոյրերը սի – րող էր, Հապլիտը որ Թալմայէն դաս կ'առնէր, Եաֆայի Թուխնաւորիչը, Վադ – րը, Պոնափարթէն, ասոնց ամէնն ալ ա – նհետեւոյթ եղաւ իր մաքէն եւ տեղը յա – ջորդեց անորոշ եւ լուսափայլ ճառագայթ մը որու մէջ անմատչելի բարձրութենէ մը կը չողար կեսարի մարմարեայ եւ դալ – կաղէմ ուրուականը :

Կայսրը իր հօրը նկատմամբ վարուած էր միմիայն ամենասիրելի զօրավարի մը պէս, որու վրայ մարդ կը սքանչանայ եւ որու համար անձը կը զոհէ :

Բայց Նափոլէոն Մարիուսի համար միայն չատ սիրելի զօրավար մը չտեսաւ – ուեցաւ :

Կայսրը, Մարիուսի համար, միջադդա – յին սիրապետութեան մէջ հռոմէական խումբին յաջորդող Փրանսական խում – բին վերակազմիչը, փլած աչխարհի մը սքանչելի ճարտարապետը, Շարլըմանեի, Լուի ԺԱ.ի, Հանրի Դ.ի, Ռիչըլիէոյի, Լուի ԺԴ.ի եւ հասարակաց փրկութեան մանաժողովին չարունակիչը եղաւ : Ան – չուշտ ինքն ալ արատներ, յանցանքներ եւ ոճիրներ անդամ ունենալով, մարդ ըլլալով : Բայց յանցանքներուն մէջ վեհ, արատներուն մէջ փառաւոր, ոճրա – գործութեան մէջ հզօր մնալով :

Ձակատագրային մարդ մը եղաւ ան, որ բոլոր ազդերը բռնադատած էր ըսելու.

— «Մեծ ազդը» Նափոլէոն աւելի լա – ւադոյն երեւցաւ Մարիուսի. նոյնիսկ Ֆրանսայի մարմնացումը համարուեցաւ՝ բռնած սուրով Եւրոպայի տիրելով եւ արձակած լոյսով աչխարհին իշխելով : Մարիուս տեսաւ թէ Պոնափարթ ակնա – խտիղ ճիւաղ մըն էր, որ սահմանադլու – իւը կանդուն պիտի սպասէ միշտ եւ ապա – գան պիտի ապահովէ :

Տեսաւ, որ բռնակալ, բայց ինքնիշխան հրամանակալ մըն էր. յեղափոխութենէ մը հետեւող եւ յեղափոխութիւն մը ամ – փոփող բռնակալ մըն էր : Նափոլէոն Մա – րիուսի համար մարդ–ժողովուրդը եղաւ ինչպէս Ցիսուս Մարդ–Աստուած եղած է :

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, ամէն նորահաստատներու պէս Մարիուս իր հա – ւատափոխութեամբը արբշիռ էր, չտապով կ'ընդունէր իր նոր կրօնքին ամբողջ զա – ւանանքը, եւ չատ հեռու կ'երթար :

Այսպէս էր իր բնաւորութիւնը, երբ զառիվարի մը վրայ դտնուէր, կասիլը անկարելի էր : Սուրի նկատմամբ մոլե – ռանդութիւնը կը զրաւէր զայն եւ անոր մաքին մէջ կը խառնուէր այն աւիւնին հետ որով կը համակուէր զաղափարին նկատմամբ : Չէր նշմարեր բնաւ թէ հան – ճարին եւ խառն ի խուռն կերպով՝ նաեւ զօրութեան վրայ կը սքանչանար, այս – ինքն իր կռապաչտութեան երկու խորչե – րուն մէջ կը զետեղէր մէկ կողմէ ինչ որ երկնային է եւ միւս կողմէ ինչ որ անաս – նային :

Կարգ մը կէտերու մասին սկսած էր այլասլել սխալիլ :

Կ'ընդունէր ամէն բան :

Ձշմարտութիւնը դիտելու առեն մոլո – րութեան հանդիպելու կերպ մը կայ :

Տեսակ մը անզուսպ դիւրահաւանու – թիւն ունէր, որ ամէն բան միահամուռ կ'ընդունէր :

Այն նոր չափին մէջ, ուր մտած էր, հին վարչութեան պակասութիւնները դատելու, ինչպէս նաեւ Նափոլէոնի փառ – քը կշռելու ժամանակ մեղմացուցիչ պա – րադաները զանց կ'առնէր :

Բայց եւ այնպէս, ահագին քայլ մը ա – ռած էր :

Ուր որ առաջ միապետութեան անկումը տեսած էր, հիմա Ֆրանսայի դերիչխա – նութիւնը կը տեսնէր :

Իր դիրքը փոխուած էր. ինչ որ Արեւ – մուտքն էր, Արեւելք եղած էր : Մարիուս արեւելքի կողմը դարձած էր :

ՎԻՒԹՈՐ ՀԻՒԳՕ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսիճի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ
Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ· ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլհարմոնիկի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր· ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ընթացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսաբաժակուին պատմական դուռնաւոր նկարները :
Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է
Մեկնում ժամը 20·15ին Քօռնավէնի, Բ· կայան Համասի սրճարանը : Դարձ· Քլաս Տիւ Փօն, Քլաս Կիչառ, Քուր Լաֆայէթի ճամբով Տէսին :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սերաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի Կեդր· վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ· 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մետրօ Քաաէ :
Կը նախագահէ Բժ· ԱՐՇԱԿ ՋՕՊԱՆԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ
Մօտակ Յարութիւն Շիրվանեան :
Գեղարուեստական բաժին :
Մուտքը ազատ է : Ճաշկոին 15 Ֆր :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Ծովահաւեայ նոր չէնքին գնումին ի նպաստ կը նուիրեն :

Տէր եւ Տիկին Գ· Պագըրճեան 1000 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Ն· Երամեան 300, Տէր եւ Տիկին Պ· Պեհիկեան 400, Տիկ· Մ· Ու – դունեան 50, Տիկ· Ա· Սարգիսեան 100, Տէր եւ Տիկին Վ· Մոսոիչեան յիսուն, Պ· Պօղոսեան քսան, Օր· Ա· Փիրփիրեան 30, Ս· Գալֆաեան քառասուն, Հ· Գրըրճեան (Վէրտէօն) հարիւր, Ժ· Աբապեան 20, Յ· Աչճեան յիսուն, Ո· Ամէմեան (Անկէն) յիսուն, Զաքարեան (Անկէն) քսան, Այրի Տիկին Կիւլեան (Լը Բէրէօ) քսան, Տիկին Ա· Տաքէսեան (Պանեէօ) տասը, Տիկին Ն· Ալճեան (Նիս), Ա· Գանճեան 50ական, Ժ· Մանիսեան 15, Տէր եւ Տիկին Գ· Մանասեան հարիւր, Այրի Տիկին Ժ· Պօղիկեան տասը, Գ· Տէտէեան քսան, Մ· Եագըճեան տասը, Տոքթ· Ֆէրմանեան (Առնուվիլ) երեսուն, Մ· Պալըքճեան 20, Տէր եւ Տիկին Վ· Միլօչեան, Ն· Քէօսէ – եան (Մոնմորանսի՝ 10ական, Տէր եւ Տիկին Գ· Ցովհաննէսեան (Սէվր) քսան, Տիկին Իրբանոսեան (Նիս) տասը, Փ· Մի– քայէլեան տասը, Գ· Մուրաֆեան (Շա – թիյօն) երեսուն, Ն· Տակաոեան քսան, Տիկին Վ· Խսեեան տասը, Կ· Գահվէճեան (Իսի) 15, Զիլուքճեան (Մալաքօֆ) 15, Տիկին Ս· Սէրէթճեան հարիւր, Տիկին Ն· Կ· Խանճեան (Անկէն) տասը, Յ· Բիլիճ – եան (Նիս) 15, Տոքթ· Մ· Նօտարեան 20, Աչըքեան (Մէօտէօն) 15, Ց· Գալայճեան (Վիլնէօվ Սէն Ժօրժ) 30, Կ· Գաբիկեան հարիւր Ֆրանք :
Նուէրները ղրկել՝

CROIX ROUGE ARMENIENNE
15, Rue Jean Goujon — Paris (8e)
C. C. P. Paris 1717-56

Կամ ղրամատան միջոցով :

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆԻ ԱԶԳ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Ազգ· Միութիւնը կը հաղորդէ Սէնթ – Էթիէնի եւ չրջանի Հայութեան թէ կրնան հեղեղցուոյ հոգեբարձութեան դիմել մը – կըրտութեան, պահպի, յուղարկաւորու – թեան եւ հոգեհանգիստի համար :
Մատուռը բաց է ամէն կիրակի :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· Ռուբէն Ուս· խումբի ժողովը այս երկուշաբթի ժամը 20ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· Րաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ· 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պէօ:

ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբ· Հայր· Մխիթեան Ֆրան – սայի չրջանի 1969ի պատի օրացոյցը : Գինն 3 Ֆրանք :
Դիմել տեղական վարչութիւններուն :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ քաղականութեան:

Եկեղեցւոյ կից Ս· Սահակ Մեսրոպ սը– բահին մէջ: Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրները, հայկական պարեր, երգեր, արտասանու – թիւնները :

Ճաշագին 15 ֆրանք :

Հանդանակութիւն չկայ :

ԾՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊ· ԽԱՉԻ Անկէտ –Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Երկուշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 3ին, Լուի Ժե սրճարանին վերնայարկը :

ՀԱՄԱՒԱՐ· Հայր· Մխիթեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հա– ւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ան – դամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ· Խաչի Շրջ· վարչութեան :

Յունուար 12ին :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը
կիրակի, 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժա– մը 14·30ին :

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Օրիորդներ ՇԱՒՐ ՊԻՆԿԵԱՆԻ, ԷՕԺԷՆԻ ԱԼԷՍԵԱՆԻ, Պ· Պ· ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եւ ՌՐՆԷ ՄԱՐԹԱՑԵԱՆԻ :
Պիտի երգուին՝ կրօնաշունչ, հովուական, հարսանեկան, սիրոյ, աշխատանքի *եւ հերոսական երգեր ու մեներգներ :*

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի
LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE
GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme

ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 ֆրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ եւ ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ լաւագոյնն է հայերէն գիրք եւ սալ (տիսք) նուիրել :

43, Rue Richer, Paris (9e) — MétroCadet — Tél. 770-25-46

ԲԱՑ Է

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէն վերջերը ժամը 2·30էն 7 :
Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով: Ունի արտասահմանեան եւ թէ հա – յաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հա – ւաքածոներ եւայլն :

Նոր ստացուած են հետեւեալ գրքերը :— Կ· Գէորգեանի 1697 – 68ի «Ամենուն Տարեգիրքը», ճոխ բովանդակութեամբ, դին թղթակազմ 18 ֆրանք, լաթակազմ 22 ֆրանք: Կարլ Պրէֆին (թարգմ· Ե· Տէր – Անդրէասեան), «Քրիստոս ինքնա – կալ »675 էջ, կազմուած 15 ֆրանք: Ազատ սիրի «Զէյթուն» տպ· Պէյրութ, 1968ին, 412 էջ, թղթակազմ 15 ֆրանք : Գ· Յ· Սիմոնեանի «Յուշամատեան Պոնտական Ա– մասիոյ» մեծադիր ու չքեղ կազմ 1037 էջ
դին 75 ֆրանք: «Հայկական Մանրանկարչութիւն » տպ· Երեւան, 1967, գունա – ւոր ու մեծադիր չքեղ կազմ, դին՝ 80 ֆրանք :

Կան նաեւ զանազան ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին : Հոն պիտի գտնէք նաեւ հայկական ամէն տեսակ սալեր (տիսք) : Արա Պարթեւեանի ամբող– ջական գործերը, Արմէն Կիրակի, (Ամերիկա չինուած), Պ· Լեսկիգեանի, Շահ – Մուրատեանի, Ա· Խաչատուրեանի, Օ· Տուրեանի սալերը, Հայաստանէն նոր ըս– տացուած են, Գ·Գասպարեանի, Լ· Զաքարեանի, Օ· Համբարձումեանի, Յ· Պասալ– եանի, Նար Ցովհաննէսեանի, Չէքիճեանի, Թ· Ալթունեանի, ժողովրդական եւ ա – չուղական զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները :

Ունինք նաեւ Ց· Թումանեանի արտասանական կտորները :
Օփերաներ :— Ա· Տիգրանեանի «Անուշը»:
« Դաւիթ Բէկ » եւ «Ալմաստ» օփերաները :
Կեդրոնացած են նաեւ հայկական եւ օտար Դրօշմաթուղթեր :

Գրաշարանը պատրաստ է ապսպրանքներ ընդունիլ ամէն վայրերէ :
Այցելեցէ՛ք եւ գոհ կը մնաք :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, Rue de Trévise
— PARIS - IX• —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար· 90 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 105 Ֆ· Հատը 0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
26
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MARDI
26 NOVEMBRE
1968

Le Numéro 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11372 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.372

ՖՐԱՆՔԸ ԶԱՐԺԵԶՐԿՈՒԵՑԱՒ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼԻ ՃԱՌԸ

ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱԿԱԿՇԻՌ

ՃՈՆՍԸՆ ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ

Ամէն մարդ վստահ էր Շաբաթ օր· Նախարարաց Խորհուրդը մէկ գործ ունէր միայն՝ արժեզրկումի սակը որոշել : Ամէն Շաբաթ օր օտար դրօսաշրջիկները որ փարիզ կը հասնէին կրնային միայն 5 հազար կամ երկու անգլիական փոխել , « պարկեշտութեան » համար , մէկ ժամէն միւսը կը սպասուէր որ յայտարարուի արժեզրկումի որոշուած սակը : Նախապարաց Խորհուրդը չորս ժամ տեւած էր , վերջանալէն եւաք , ոչ ոք կը խօսէր , ոմանք կը յայտնէր «խոստացած ենք բան մը չընել », կը պարզուէր որ ոչ Կոլ պիտի խօսի : Ու յանկարծ , երեկոյեան ութին մօտ , ռատիօ պէս կը պայթէր , աճէնդան անսպասելի լուրը՝ արժեզրկում չկայ , ու նախագահ ոչ Կոլ պիտի խօսի ներակի երիկուն ճայնասփիւռ ճառ մը :

Երկուշաբթի օր , անչուշտ մեկնաբանութիւնները կը բազմանային , ինչպէս միշտ , ոչ Կոլի ճառերէն եաք : Ի՞նչ ը – սաւ, ի՞նչ չըսաւ, ի՞նչ ըսել ուզեց , ի՞նչ չուզեց ըսել : Ինչո՞ւ հեռատեսիլէն չյօդուաւ, եւն· եւն·:

Արդարեւ երբ ամէն ոք համոզուի թէ ամէն բան կարելի է սպասել ոչ Կոլի նըմանի անձնաւորութենէ մը, այն ատեն ոչ մէկ զարմանալիք կէտ կը մնայ : Օտարի խմբագիրը , այս առընչութեամբ դիտել կուտայ թէ ոչ Կոլ կրնար ուրիշ բաներ խոկ յայտարարել զարմացնելու համար աշխարհ : Եւ օրինակները կուտայ՝ Ֆրանքի մուտքը ռուբլիի գօտիին մէջ, կամ արժեզրկումը որ երեսուն առ հարիւրը անցնի, կամ ինչո՞ւ չէ , վերարժեւորում մը :

Ամէն պարագայի մէջ, պատմական կը նկատուի նախագահ ոչ Կոլի ճառը , նը – ման բացառիկ պարագաներու առեն արտասանուածներուն՝ Յունիս 18, Մայիս 30 եւայլն: Ահա թէ ի՛նչ ըսաւ նախագահ – ը:— « Դրամական տագնապը զոր կ'ապրի Ֆրանսա հետեւանքն է բայոյական , տնտեսական եւ ընկերային ցնցումին զոր հրեց յանպատրաստից կերպով անցեալ Մայիսին եւ Յունիսին , յանցանք մը որու առաջքը չէրցաւ առնել բոլոր մասնակ – ցողներու գործակցութիւնը ժամանակին :

«Երբ համաշխարհային մրցակցութեան առեն, երկիր մը — մեր երկրին մասին կը խօսիմ — որ աճող բարգաւաճման մէջ էր եւ աշխարհի ամէնէն տոկուն դրամներէն մէկն ունէր , դադրեցուց աշխատան – քը չաբաթներ եւ չաբաթներ, երբ դինքը դրկեցին երկաթուղիէ , նաւէ , հաւաքա – կան փոխադրութեանց միջոցներէ , հան – քային արտադրութիւններէ , թղթատա – րական հաղորդակցութիւններէ , ճայնասփիւռէ , էսանսէ , էլեկտրականութենէ , երբ ընչահեղձութեամբ չմեռնելու հա – մար, ստիպուեցաւ մէկ անգամէն իր տնտեսութեան պարտադրել ամսականներու նախայ բեռ մը, ճգմել իր պիւտճէն յա – տկեալ յանկարծակի ծախքերով, սպառել իր վարկը զօրավիդ կենալու համար տկա – րացած ձեռնարկներուն, ոչմէկ բան կըը – նար այնպէս ըլլալ որ այդ երկիրը , նոյնիսկ եթէ կրցաւ կենալ անդունդին ե – զերքը , անմիջապէս իր հաւատարակըչ – ութիւնը գտնէ : Բայց մինչեւ որ գտնէ, ոչ մէկ բան արդելը կրնայ ընել , որ ներս թէ դուրսը, ըլլան մարդիկ որոնք այլեւս վստահութիւն չունենան իրեն հան – դէպ եւ փորձեն իրենց չահը հանրային չահէն առաջ անցընել : Բնականաբար ազ – գային դրամն է , որ այն ատեն կը տուժէ եւ այդ գարշելի չահագործումին զոհը կ'ըլլայ » :

Այս է որ Կոլի նախաբանը , այսինքն միայն մայիսեան դէպքերուն կը վերադրէ Ֆրանսայի տնտեսական ներկայ վիճակը : Ու կը չարունակէ պարզելով թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնեն .— « Այդ պատճառով է , որ լաւ մտածելէ եաք , կառավարութեան հետ որոշեցի որ ինք – դինքնիս ժողվենք առանց արժեզրկումի դիմելու : Այն կացութեան մէջ , միա – ժամանակ խառնակ եւ յուսալից ուր կը գտնուինք այսօր , նման գործողութիւն մը կրնայ ոչ թէ դարման մը ըլլալ այլ որ – նանկացնող դիւրութեան մը խարկանքը եւ պարզեւ մը՝ անոնց որոնք մեր անկու – մը «խաղացին»: Բայց կարդ մը մրցա – կիցներու կողքին , որոնք , իրենք չատ գործունեայ են եւ լաւ վիճակի մէջ , մեր դրամին պահպանումը կը պահանջէ որ ամէն մարդի մէջ, եւ ամէն տեսակէ – տով ամբողջական հաւասարակչռութիւն գտնենք : Տնտեսական դեռնի վրայ , այդ կը նշանակէ որ առանց խնդրոյ առարկայ ընելու ամսականներու աճումը , այնպէս ինչպէս ճշդուեցաւ դարնան , մեր ժենք, այդ առընչութեամբ, մեր անտեսութեան պարտադրել նոր բեռներ , որոնք արդելք պիտի հանդիսանան որ կարենայ մրցակ – ցական եւ ուժով դառնայ : Այս կը նշա – նակէ , միաժամանակ , արտադրու – թեանց, ուտեստեսէնի եւ սպասարիու – թեանց դիները պահել : Այս կը նշանակէ որ, մեր վճարումներու հաւասարակչռու – թիւնը դրական դարձնելու համար, պէտք է զարկ տանք մեր հաստատութեանց ար – տածումի կարելիութեան , գիրենք կարդ մը տուրքերէ թեթեւցնելով :

« Եւմտական տեսակէտով, 1969ի պիւտճէին բացը, որ նախապէս 11ուկէս միլիառ էր, վեցուկէս միլիառի պիտի իջ – նէ , չնորհիւ մեր վարչական ծախքերու նուազեցումին, աղաչնացուած հաստա – տութեանց նպաստներու զեղչին եւ քա – ղաքային, գինուորական եւ համալսարա – նական ներկայ մեր նպաստակներու նուա – զեցումին : Միաժամանակ Պետութեան տուած նպաստները պիտի յարմարին եւ սահմանափակուին ազդային բարգաւաճ – ման իրական կարիքներուն : Պարզ է որ անհրաժեշտ հակակչիռները պիտի ըլլան , թէ դրամափոխութեան եւ թէ բոլոր տուրքերու դանձումին վրայ :

« Հանրային կարդի տեսակէտէն — ո – րովհետեւ տագնապը ծնաւ այն պահէ երբ խանգարուեցաւ եւ չի դադրիր եթէ կասկած ըլլայ որ չպահպանուի — ուշ – ուած միջոցները պէտք է ձեռք առնուին , որպէսզի այլեւս վերջ տրուի բոլոր յու – յադրութեանց , խառնակութեանց , աղ – մկարարութեանց, տոզանցքներուն մեր համալսարաններուն եւ դպրոցներուն , ինչպէս նաեւ քաղաքներու փողոցներուն եւ դիւղերու ճամբաներուն վրայ » :

Ու նախագահը կոչ կ'ընէ ժողովուր – դին , չհետելով թէ կեանքը պայքար մըն է, թէ յաջողութիւնը ճիգ կը պարտա – դրէ , թէ փրկութիւնը յաղթանակ կը պահանջէ :

Այս ճառէն առաջ արդէն , նախագահ ձոնսըն հնորհաւորական հեռագիր մը դրկած էր տը Կոլի, լսելով թէ պիտի չարժեզրկէ Ֆրանքը, ապահովելով որ Ա – մերիկա տրամադիր է գործակցելու :

Երկուշաբթի օր Փարիզի սակարանը, որ գոց էր Զորեքշաբթիէն ի վեր , վերա – բացուեցաւ :

ԶԱՐՄԱՑՆՈՂ ԵՒ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՂ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Ջ· եւ վերջին մաս)

Օր մը լուր դրկեց թէ ինձի կը սպասէ Բիւրականի դիտարանը :

Երեւանէն 35 քիլոմեթր , խակաւն երկ – րային դրախտ մըն է : Արծաթեայ կա – մարները, վարդագոյն տուֆ պատուան – դաններու վրայ դրուած , կը փայլին տա – րօրինակ պատկերներու նման , ինկած ծա – ռերու , ծաղիկներու եւ աղբիւրներու մէջ :

Մեծ դրասենեակի մը մէջ, կը տեսնեմ մարդ մը, կարչնել , հասա յօնքերու տակ պսպղուն աչք մը, որ ցոյց չի տար իր 60 տարիները եւ վարժ անգլերէնով մը կ'ար – տայայտուի :

— Բոլոր ժամանակներէն ի վեր եւ մինչեւ վերջերս , միայն ծանօթ բաներով կը հետաքրքրուէր ամէն մարդ .— մոլ – րակները, աստղերը, օդերեւոյթ, դի – սաստղ, հին բաներ էին : Քանի մը տա – րի է նուազ սովորական եւ աւելի հետա – քրքր բաներով կը զբաղինք, կ'ուզեմ ըսել թէ կ'ուզենք դիտնալ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ ծիր կաթինին մէջ :

— Կ'ուզէք ըսել աւելի հետա՞քրքրական քան երկրնքի այն սահմանները զոր կը դիտենք լուսաւոր դիչերը :

— Լուսաւոր դիչերները եւ քաղաքներէ դուրս , աչքով կրնանք տեսնել քանի մը հազար աստղ : Արդ , արեգակնային մեր դրութեան մէջ, քանի մը հարիւր միլիառ կայ : Եւ միայն մէկ ծիր կաթին է , ա – յընդի այսօր կրնանք տեսնել աստղեր որ երկրէն տասը միլիառ լոյս – տարի հե – ռու են :

— Կարելի է՞ Բիւրականի մէջ :

— Ոչ տակաւին : Դեռ չենք վերջացու – ցած երկու մեթր վաթսունի մեր մեծ հե – ռադիտին չինութիւնը : Բայց նկատեցէք , որ արդէն լաւ գործիքներ ունինք : Մաս – նաւորաբար , հետաքրքրական մը որ աշխարհի երրորդն է իչնայէն (արեւելեան Գերմա – նիա) եւ փալոմար Բարձունքէն (Միաց – եալ Նահանգներ) եաք : Կրնանք մինչեւ երկու – երեք միլիառ լոյս – տարի դի – տումներ ընել :

Վ· Հ· բանի մը մասնագիտական քա – ցատրութիւն ալ կուտայ ու յօդուածա – գիրը կը շարունակէ .—

Այսպէս խօսեցաւ Վիկտոր Համբար – ձումեան , աչխարհի մեծագոյն աստղա – դիտներէն մէկը ,որ երեք մոլութիւն ունի՝ աշխատանքը , նկարչական իր հաւաքա – ծոն եւ բանաստեղծներու ընթերցումը :

Հանրածանօթ դէմքերէն եաք , ուզեցի պարզ մարդիկ տեսնել : Կը պտըտէի դիւ – ղերուն մէջ, աղաբակները կը մտնէի , կը խօսակցէի դիւղացիներուն հետ : Ամէն ինչ , ազատօրէն եւ յանպատրաստից ձե – ւով :

Օրին մէկը երբ գիւղ մը կ'այցելէինք կոլխոզի նախագահին հետ , ինծի ըսաւ·

— Դո՛ւք ըսէք թէ ո՞ր տուները կ'ու – զէք այցելել , չեմ ուզեր որ այն տպաւո – րութիւնն ունենաք թէ նախապատրաս – տուած չրջապտոյտ մը ընել կուտամ ձե – զի :

Մատով ապարակ մը ցոյց տուի , որ միւսներէն աւելի համեստ կը թուէր ին – ծի : Երբ մտայ , ինչպէս ամէն տեղ նախ միայն անկողինը , սեղանը , ճայնասփիւ – ռը եւ հեռատեսիլը նկատեցի : Գետնա – յարիկ , նահապետ մը բարձրացաւ , որու կը հետեւէր հանի մը : Լսելով որ Ֆրան – սացի եմ , Տօաէի հերոսները յիչեցնող այս երկու անձերը Հայաստանի «ծերուկ – ները» , յանկարծ մէկջեղ հանեցին ինչ որ կրնային հրամցնել : Քաղցր եւ թունդ դինի , նոր եփած գաթա , ընկոյզ , պաղ հաւ , պանիր , քոնեակ :

Եւ «հանին» ալ — ճախ կը վազէր , նա – յելով թէ ի՞նչ կրնար բերել տակաւին : Ցանկարծ , թեւէս բռնեց ու ըսաւ .— «չէ՞ք կրնար մինչեւ իրիկուն մնալ մեզ մօտ » :

— Դժբախտաբար ոչ : Մեզի կը սպա – սեն երեւան :

— Օհ , մնացէք , խնդրեմ , ոչխար մը մորթենք :

Դժուար կրցայ համոզել : Արդէն դանա – կը պատրաստած էր :

Վերջ չունին , նման մարդոց հետ , հան – դիպումներուս հաչիւը : Անոնք չեն , կ'ը – սեն , որ թոյլ կուտան նոթեր առնել եւ լուրջ յօդուածներ դրել , բայց անոնք են որ ամէնէն աւելի թոյլ կուտան որ երկիր մը հասկնաս : Վասնզի այդպէս է որ կա – րելի է սիրտը լսել :

Գեղարդի մուտքն , փորուած ժայռին մէջ ԺԳ· դարուն , դիւղացի մը տանձ կը ծախէր , աղուոր գլուխ մը ունէր , ար – տօնութիւն ուզեցի որ գինքը նկարեմ .

— Ձի՞ս կ'ուզէ նկարել թէ է՞չս , հար – ցուց թարգմանին :

— Ձեզ :

— Ամչցուած չեմ :

— Վնաս չունի :

Պատկերը առինք , ապա ձեռքը երկա – րած ինծի մօտեցաւ .— «Անունս Գրիգոր Գրիգորեան է , եւ հոն կ'ապրիմ , Կորչ :

— Իմ անունս Փօլ է , եւ հոն կ'ապրիմ՝ Ֆրանսա :

Այն տեղն թարգմանին դարձաւ եւ ը – սաւ.— « Մե՛ղք , հինգ լեզու կը խօսիմ՝ հայերէն , ռուսերէն , վրացերէն , աղրբէյ – ջաներէն , թուրքերէն , եւ իր լեզուն ան – գամ չեմ գիտեր , ի՛նչ մեղք :

Շատ կը ցաւէր :

Ընդհակառակն , բոլորը երջանիկ կ'ե – րեւային , ընտանիքի բոլոր անդամները , որոնց հետ շաչլիֆ կ'ուտէի , Հրազդանի հովիտը :

Հետաքրքրական էի որ երկար չամ – փուրներ կը պատրաստեն : Հետաքրքիր , մօտեցած էի : Անմիջապէս զիս հրաւիրած էին որ մասնակցիմ իրենց ճաչին , խոտին վրայ , գետակին ափին :

Եւ հիմա կ'երդէինք ու կը պարէինք ...

Երեք օր յետոյ , օդակայանն էինք , Լեւոնը (թարգմանը) , Արմէնը (ճարտա – րապետը) Սպարտակ (քաղաքապետարա – նի ներկայացուցիչը) , Մուկուչը (նկարի – չը) եւ ես : Վերջալոյսին , ուր խրուած էր Արարատը , այլեւս չէինք երդեր , ո – րովհետեւ մեկնումի ժամը կը մօտենար : Արդէն բաց էր «Իլիուչին –8»ի դուռը : Այն ատեն զիս համբուրեցին , չորսն ալ եղբօր պէս :

— Պիտի դաս նորէն , Փօլ , խոստացիր որ նորէն կուգաս Հայաստան :

— Այո՛ (*) , պատասխանեցի :

ՓՕԼ ՏՐԻՑՅԻՒՄ

(*) Այո բառը՝ հայերէն :

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՄ

Ա.

Գրիգոր Նարեկացին հայ մշակոյթի այն նշանաւոր դէմքերից է, որի մասին ա – ռանձնապէս շատ աւանդութիւններ են պատմուել Հայաստանում: Բանահիւսա – կան այդ ստեղծագործութիւնների դոյու – թեան ու տարածման պատմական վիճա – կը պայմանաւորուած է դրական այն մեծ հանգամով, որ ձեռք է բերել նա Հայու – թեան ամենահոծ զանգուածներում՝ վե – րածնութեան չնչով տոգորուած իր խո – րախորհուրդ եւ բարձրարուեստ ստեղծա – գործութիւններով, մանաւորապէս՝ հա – մամարդկային եւ ազգային նշանակալից հարցեր արծարծող իր «Ողբերգութեան Մատեանով» կամ «Նարեկով»: Գրական իսկական մի կոթող, որ օտարների իսկ կողմից համեմատուել է Հոմերոսի, Դանթէի, Շէյքսփիրի ու Գէօթէի գործե – րի հետ, համարուել հայ ժողովրդի մշա – կոյթի չափանիշը, իսկ նրա հեղինակն էլ՝ տառապած եւ յանուն հոգեկան մեծու – թեան, յանուն անբծութեան մեղքի դէմ մաքառած, հաւաքական եւ ցեղային խոր ապրումների, մեծ քաղաքակրթութեան տէր մի ժողովրդի յոյզերի ու մտորում – ների արտայայտիչը: Մի ստեղծագոր – ծութիւն, ուր, Թումանեանի բառերով ասած՝ « Հայի լեզուն չի, որ խօսում է, բերանը չի, որ պատմում է, կրակուած սիրտն է, որ այրւում է երկիրը բռնած, տանջուած հոգին է, որ մռնչում է մինչեւ երկինք»: Բնատուր հանճարի կատարեալ մի հրաշագործութիւն, որ ընթերցողին հիացնում է հեղինակի ստեղծագործա – կան արտակարգ երեւակայութեամբ, ա – նօրինակ զեղումներով, բանաստեղծական անկրկնելի պատկերներով:

Հայ ժողովուրդը իր հասարակական եւ զեղագիտական բնազդի ուժով հիանալի դգացել է Նարեկացու «Ողբերգութեան Մատեանի» վերոյիշեալ արժանիքները, իր հոգու աչքերով իւրովի թափանցել նրա էութեան խորքերը եւ ըստ այդմ այն հա – մարել է իսկական մի հրաշալիք, իսկ նրա հեղինակին էլ կատարեալ հրաշա – գործ մի էակ:

Ահա թէ ինչով պէտք է բացատրել այն փաստը, որ բազմաթիւ հայ ընտանիքնե – րում, անկախ վերջիններիս ընչքային ու կրթական վիճակից, «Նարեկը» դարեր շարունակ եղել է ամենանուիրական ու յարգի գրաւոր մատեանը, որին վերա – գրուել է ոչ միայն հոգեկան, այլեւ ֆի – զիքական ցաւեր բուժելու մեծ զօրութիւն: Ահա թէ ինչու Մեսրոպ Մաշտոցի նման ժողովուրդը սրբացրել է նաեւ Նարեկա – ցուն, ուխտավայր դարձրել նրա գերեզ – մանը: Ահա թէ ինչո՛ւ Նարեկացու մա – սին նրա ստեղծած բազմաթիւ աւանդու – թիւններն ու աւանդական գրոյցները գո – րերի ընթացքում, բանաւոր ու գրաւոր ուղիներով տարածուել են Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանի զանազան կող – մերում եւ հայաբնակ այլ վայրերում, Ռշտունեաց երկրի Նարեկ գիւղից մինչեւ Ռուսաստանի հայաշատ Աստրախան քա – ղաքը, կպուել Հայաստանի սահմաննե – րում եւ նրանից դուրս գտնուող բազմա – թիւ յիշարժան վայրերի ու յուշարձան – ների հետ, ստացել համահայկական, համազգային նշանակութիւն:

Բ.

Գրիգոր Նարեկացու մասին պատմող ժողովրդական աւանդութիւնները գաղա – փարական եւ ճանաչողական նշանակալից արժէք ներկայացնող բանահիւսական վաւերականներ են: Նրանց մեծ մասի էու – թիւնը կազմում է այն ցաւը, ջերմ վե – րաբերմունքը, որ ցուցաբերում է Նարե – կացին հասարակ մարդկանց նկատմամբ՝ օդնելով վերջիններիս նրանց առաջ ծա – ռացած դժուարութիւնների եւ պատահած դժբախտութիւնների ժամանակ: Ըստ այդ աւանդութիւնների՝ Նարեկացին կամա – ւոր իր վրայ է վերցնում դիւղի մեռած հովիւի պարտականութիւնը եւ ստացած վարձը տալիս է նրա անօդնական մնացած կնոջն ու եօթը որբերին, աղօթելով Աս – ւածուն, մէջտեղից երկու կէս է անում վէմ քարը, որ չէին կարողանում յարդել եւ ճանապարհից հեռացնել վանքի առուն փորող մշակները, Թողութիւն եւ արքա – յութիւն է հայցում Աստծուց Տիրիս գե – ղի վրայ կամուրջ չինող վարպետի հա – մար, որ կատարեալ լինելու պատճառով, մեռնելուց յետոյ դժոխք էր ընկել, Աս – ւածու միջոցով պատժել է տալիս չահա – մոլ տանուտիրոջը, որ կիրակի օրերն անդամ չարաչար աշխատեցնում էր իր քառասուն մշակներին, Աստուծոյ օդնու – թեամբ կենդանացնում է մեռած երիտա – սարդին՝ անհուն խնդութիւն պատճառե – լով նրա ողբացեալ ծնողքներին ու հարս – նացուին, կենդանացնում է աղքատ պա – ռաւի երկանքի քարի տակ մնացած թխա – կանին ու ձագերին, խաչակնքելով չոր քակորը թարմ լաւաշ է դարձնում այն, որով կերակրւում են քաղցած հօտաղնե – րը, գաւազանի հարուածով ծարաւ մարդ – կանց համար ջուր է բխեցնում չոր քա – րամայրից, չալակելով մի գիւղից միւսն է տեղափոխում վիրաւոր անդամալոյծին եւայլն:

Գրիգոր Նարեկացուն նուիրուած ժողո – վրդական աւանդութիւնների մէջ պատ – մրւում է նաեւ այն դաւերի ու ամբաս – տանութիւնների մասին, որ նիւթում են նրա դէմ հոգեւոր եւ աշխարհիկ տէրերը (եպիսկոպոս, վարդապետ, իշխան, պա – տուհէր, ոէս):

Պատմում են, օրինակ, որ Նարեկացին մինչեւ կրօնաւոր դառնալը հովիւ էեղել Վանայ լճափին գտնուող Յարդիթ գիւ – ղում: Գրիգորի թշնամիները մի անգամ յարձակւում են նրա վրայ եւ ուզում են ծեծել: Նարեկացին թաքնւում է վէմ քա – րի եաեւում, որը զղջացող ճեւ ստանա – լով իր մէջ է առնում նրան: Թշնամինե – րը անցնում են քարի կողքով եւ չեն նը – կատում Նարեկացուն:

Մէկ ուրիշ աւանդութեամբ, մի քանի նախանձ եւ բիրտ մարդիկ բամբասում ու չարախօսում են Նարեկացուն՝ իբրեւ հե – ձուածողի: Իշխաններն ու եպիսկոպոս – ները հաւաքուելով որոշում են դատի տալ նրան: Այդ նպատակով նրանք հրաւիր – ակներ են ուղարկում Նարեկացու մօտ: Սա հեղութեամբ ընդունում է իր մօտ եւ – կած մարդկանց եւ հացի հրաւիրելով նը – րանց, առաջները ծնում է երկու տապա – կած աղաւնի: Օրն Ուրբաթ է լինում: Հրաւիրակները յիշեցնում են Նարեկա – ցուն Պասի մասին: Սա ներողութիւն է խնդրում նրանցից պասը մոռացած լինե – լու համար եւ առաջարկում է, որ նրանք հրամայեն աղաւնիներին թռչելու: Հիւ – րերը չեն կարողանում անել այդ: Նարե – կացին ինքն է հրամայում: Նրա խօսքով տապակած աղաւնիները թեւ առնելով թռչում, գնում են: Հրաւիրակները զար – մանում եւ սարսափում են աչքով տեսած հրաշքից, գալիս պատմում են այդ մա – սին իրենց ուղարկող իշխաններին ու ե – պիսկոպոսներին, եւ Նարեկացու դէմ նիւթուած ամբաստանութիւնը խափան – ւում է:

Վերոյիշեալ բոլոր աւանդութիւնների մէջ Գրիգոր Նարեկացին հանդէս է գալիս իբրեւ մի զաղափարատիպ, իբրեւ իւրօ – րինակ մի սուրբ: Ի տարբերութիւն քր – իստոնէական եկեղեցու սովորական սրբ – երի, որոնք հիմնականում ծառայում են կրօնին եւ եկեղեցուն, Նարեկացու մտա – հոգութիւնների գլխաւոր առարկան հա – սարակ ժողովուրդն է, վերջինիս յուզող կենսական հարցերը: Նրա կեանքի ու գործի պատմութիւնը, ըստ աւանդու – թիւնների, ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ հա – զարատ ժողովրդի լայն խաւերի ղբաղ – մունքի, կենցաղի ու հասարակական յա – րաբերութիւնների բանահիւսական տա – րեգրութիւնը:

Ունենալով հիմնականում հրաշապա – տում բնաւորութիւն՝ Նարեկացու մասին պատմող ժողովրդական աւանդութիւննե – րըն ու գրոյցները զերծ չեն նաեւ որոշա – կի պատմական ատաղձից:

Իրական ու ճշմարտացի են, նախ եւ առաջ, այդ աւանդութիւնների ու գրոյց – ների գործողութեան վայրերը:

Թէեւ ժամանակագրական ու այլ կարգի դժնդակ խափանումներով, բայց, ըստ էու – թեան, իրական ու ճշմարտացի են ի – րենց արմատներով նաեւ Նարեկացուն նուիրուած ժողովրդական աւանդութիւն – ներում առկայ կենսագրական եւ կենցա – ղային որոշ մոթիվներ, պատմական դէպ – քեր, դէմքեր ու յարաբերութիւններ, ո – րոնք գոյութիւն են ունեցել միջնադար – եան Հայաստանում Նարեկացուն չրջա – պատող միջավայրում, նրա ապրած ժա – մանակաշրջանում, նրանից առաջ եւ յե – տոյ:

Այդպիսիք են այն յիշատակութիւննե – րը, որոնց համաձայն Նարեկացին եղել է Անանիա Շիրակացու քեռորդին (պէտք է լինի՝ Անանիա Նարեկացու) եւ նոսր – ված որդին, մանուկ հասակում աչակեր – տել է եղիչէ վարդապետին, Աստծոյ հը – րամանով «մէկ ասել, հազար է սոխո – րել», եղել է շատ «կարդացուր», «ու – սումնադէտ» մարդ եւայլն:

Առանձնապէս ուշագրաւ են տուեալ ա – ռումով վերեւում բերուած այն աստա – ղութիւնները, ուր խօսւում է Նարեկա – ցու հակառակորդ եպիսկոպոսների, իշ – խանների եւ ուրիշ «սոպռ» ու «յաչել – կոտ» մարդկանց մասին:

ՓՐՈՖ. Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

(Շար. 1)

Հ. Մ. Ը. Մ. Ի ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան վե – նամեակին առիթով, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ մարզական միութեան վարչու – թիւնը, ինչպէս նաեւ այս առիթով կազ – մուած յոբելենական կազմակերպիչ յանձ – նախումբը, ամխնեբէ ի վեր լծուած էին տենդագին աշխատանքի, որոնց արդիւն – քը եղաւ յոբելենական հանդիսութեան եւ անոր յաջորդող պարահանդէսին, մարզական մրցումներուն արձանագրած փայլուն յաջողութիւնը:

Շաբաթ երեկոյ 9 Նոյեմբեր, Թէաթրը վարիէթէի ընդարձակ սրահը լեցուած էր հոծ բազմութեամբ. կարզապահութեան կը հսկէին կազմակերպիչ մարմնին ան – դամները:

Հանդիսութեան ներկայ էին Հարաւա – յին Ֆրանսայի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Արտաւազդ Եպիսկ. Թրթռեան, Փրովան – սի չրջանի նախագահը Պ. Նիվիէր, միւ – նիսիփալ ներկայացուցիչներ, օտար հիւրեր, ինչպէս նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական եւ սկաուտական չարժումին իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերած անձնաւորութիւններ:

Բեմը զարդարուած էր ճաշակով. ձիւղ խորքին զետեղուած էր հայ սկաուտական չարժման հիմնադիր Գ. Յակոբեանի մե – ծադիր նկարը:

Հանդիսութիւնը բացուեցաւ Հայ Արե – նոյչներու կողմէ երգուած «Հայ ապրինք եղբարք»ով:

Ապա օրուան խօսնակը՝ Գ. Տէրոյեան,

(Շար. 1)

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

Խնդրանք, սպառնանք, ոչինչով փոխե – ցին ծերունիին կամքը, այն առեն հրա – մանաբերը Պիւքղայի վիզը չուան մը յարմարցուց եւ փորձեց տանիլ: Սակայն կովին տէրը ամէն գնով ընդդիմացաւ. ապարդիւն. եւ պատահեցաւ աներեւա – կայելին:

Պահակապետը տապարի մէկ հարուա – ծով գետին տապալեց դիւղացին անշնչա – ցած:

Քիչ մը առաջուան ընտանեկան չէնչող դուարթութիւնը իւղազուրկ ճրագէ պէս մարեցաւ եւ մայր ու զաւակներ սկսան լալ, ողբալ: Միայն առջինեկ տղան՝ Պրիամը քանի մը քայլ անդին մնաց լուռ, անտարբեր, զամուած իր տեղը զուներ – թափ ու բաց բերան, չմորած նայուած – քով: կարծես ոճիրը իր ըմբռնումի չըր – ջագիծէն դուրս էր:

Պահակապետ դահիճը չատ լաւ դիտէր որ Իսլանտայի մէջ արիւնը արիւնով կը փոխարինուի, եւ ուշ կամ կանուխ զա – ւակները մեծնալով իրենց հօր վրէժը պի – տի լուծէին: Եւ մտածեց. «Եթէ չենք ու – զեր որ ծառը վերընձիւղի, հարկ է ար – մատախիլ անհետացնել նաեւ ատոնց վեր – ջին չառաւիղը:

Կատաղի աւազակը իր մտածումը գոր – ծի փոխելով բռնեց յուսահատ հեծկլտա – ցող պզտիկներէն մին եւ հարցուց հեղ – նանքով.

— Ո՞ր տեղդ կը ցաւի լա՛կոտ:

= Հո՛ս, հեծկլտաց տղան իր սիրտը ցոյց տալով:

Գազանին դաշոյնը քանի մը անգամ նոյն ձեւով չանթահարեց փոքրիկները իրենց հօր գիակին վրայ նետելով զա – նոնք:

Մինչ Պրիամ անտարբեր կը ցատկըռ – տէր եւ օդին մէջ ճանճ ու մժեղ կը հա – լածէր:

Դահիճը անոր հարցուց.

— Է՛յ խալի՛կ, քո՞ւ որ տեղդ կը ցաւի:

Պրիամ իբր պատասխան կոնակը դար – ձուց եւ սկսաւ երգել մերթ ընդ մերթ յետոյքը ծեծելով երկու ափով.

«Ահա այս տեղը, չար մայրս մի օր
Սաստիկ զայրացած տուաւ խիստ հարուած
Ցաւէն ուժաթափ, ինկայ գետնամած
Վիրաւոր առջեւէս, վիրաւոր ետեւէս,
Կռնակս կաս-կապուտ էիթս տափկցած»:

Երգեց ու վախաւ:

Կատաղած պահակապետը սկսաւ հալա – ծել Պրիամը, սակայն իր մարդիկը ար – դելք եղան ըսելով.

— Գայլը կը մորթենք, կորիւնները ալ եաեւէն. հասկնալի է, բայց ոչ մէկ տեղ խենթը չեն սպաններ:

Պրիամ այսպէսով ազատեցաւ սոսկալի մահէն եւ երգելով, պարելով հեռացաւ:

Իրիկունը թափառողը մեծ հաճոյքով իր զուրգուրանքը չռայլեց Պիքոլլային եւ դասւ որ չատ ալ սուղ վճարուած չէր ա – նոր սիրանալու համար:

Մինչ անդին անակը մնացած խրճիթին մէջ խեղճ պառաւը կողկողալին Աստու – ծոյ արդարութիւնը կը խնդրէր ճարա – հատ: Պատուհաս իշխանին քմահաճոյքը մէկ ժամուան մէջ իրմէն խլեր էր իր ա – մուսինին եւ զաւակներուն կեանքը, եւ մնացած էր մինակ՝ Աստուծոյ զարկած խելագար ողբալի Պրիամին հետ անյոյս ու անմխիթար:

×

Քանի մդոն չրջապատով բոլոր բնակիչ – ները ամէն կողմ Պրիամի տարօրինակ արկածախնդրութեանց մասին կը խօսէին, եւ իրենք ալ կը զուարճանային այս կա – լաչի արարքներով:

Պրիամը չատ տարօրինակ այլանդակու – թիւններ կ'ընէր. օր մը կ'ուզէր արեւի միլամած պատկը երկինքին դամել, կամ իր զդակը դէպի լուսինը կը նետէր անոր լոյսը խափանելու համար:

Թաղաւորն ալ փառամոլութեամբ կ'ու – զէր խենթ մը, խեղկատակ մը ունենալ իր պալատին մէջ այդ օրերուն իր խիմ – նական հանդիսութեանց իրը զուարճու – թիւն:

Հետեւաբար Պրիամը դատն եւ պալատ բերին: Գոյնզգոյն զեղեցիկ հագուստով պճնազարդեցին: Մէկ սրունքը կապտա – միւսը կարմիր, թեւերէն մին կանաչ ձո – խը զեղին: Բաճկոնակը նարնջագոյն թը – պածոյ վառ դրուագներով զեղանկար – ուած: Բարեկենդանի միմոսի մը կը նը – մանէր, եւ սոխակուած էր հրաւիրեալնե – րուն ծիծաղելու տրամադրութիւնը բար – ձրացնել:

Խեղճ տղան զոյգն զուրգուրանքէ աւե – լի ծեծի անարդանքին կ'ենթարկուէր լուռ եւ անտարբեր տոկալով: Իր անզգաղ ժա – մերուն թռչուններուն հետ զրոյցի կը բռնուէր եւ կամ մեռած մրջիւնի մը թաղ – մանականը կը կատարէր խոհուն լրջու – թեամբ, մինչ ցաւ չունեցողներուն հա – մար պատահական զուարճութիւն մըն էր այս ամէնքը:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(2 – Շար.)

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

—*—

ՈՎՎՈՒՄ

Գ. ՄՍՍ

ՅԱԳՈՒՄՈՎՍԵՔ

Ա. Նաթարեան ամուսնացած էր Ն. Ֆ. Ջ. Ֆրանքեան հետ։ Հետեւեալ տարի Նաթարեան մեռաւ։ Ֆրանքեան ամուսնացաւ Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեանի հետ, որ ծանօթ էր Նաթարեանի ընտանիքին։ Ֆրանքեան ամուսնացաւ Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեանի հետ 1918ի ցուլիս։

Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեան ծնած է Ս. Ֆրանքեանէ, որ ծնած է Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեանէ։ Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեան ունի քոյր մը, որ ամուսնացած է Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեանի հետ։ Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեան ունի քոյր մը, որ ամուսնացած է Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեանի հետ։ Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեան ունի քոյր մը, որ ամուսնացած է Ա. Ե. Ս. Ի. Ֆրանքեանի հետ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէ – սինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ **ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

Կը խօսի **ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ**
Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ· ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլիպէի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր· ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԴԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ կեղր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ըն – թացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսաբեմակուին պատմական դուռնաւոր նկարներ :

Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է

Մեկնում ժամը 20·15ին Քօռնավէնի , Բ· կայան Համասի սրճարանը : Դարձ· Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիչառ, Քուր Լաֆայէթի ճամբով Տէսին :

Խոր ցաւով կ'իմանանք որ ընկեր Պետ – րոս Պետիկեան դժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր անդրանիկ զաւակը՝

ՎՐՈՅՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

որ յանկարծամահ եղած է Շաբաթ առա – ւօտ ժամը 2ին, 18 տարեկանին :

Ցուղարկաւորութեան մանրամասնու – թիւնները յետագային :

ՑԱՒԱԶ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պետիկեանի , ինչպէս նաեւ Պետիկեան, Մկրտիչեան եւ Շեխիկեան ընտանիքներուն :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի մաս – նաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մկրտիչ – եանի, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Զաքարեանի, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեանի իրենց հօր եւ եղբօր Շապուհ Մկրտիչեանի կսկծալի մահ – ուան առթիւ : Ինչպէս նաեւ Այրի Տիկին Անուշ Հայրապետեանի եւ իր զաւակնե – րուն, նաեւ Տէր եւ Տիկին Սերոբ Հայրա – պետեանի եւ իր զաւակներուն, իրենց ա – մուսնոյն , հօր , եղբօր եւ հօրեղբօր Խա – չիկ Հայրապետեանի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Ֆ· Կ· Խաչի մասնաճիւղս չը – նորհակալութեամբ ստացած է յիսուն Ֆր – անք Ոմն Է (Պ· Պահատուրեանի ձե – ռամբ) :

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը չը – նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Պ· Ուզունեան եւ ընտանիքը իրենց որդւոյն ամուսնութեան առթիւ 50 Ֆրանք , Պ· Սիմոն Ուզունեան (կնքա – հայր) 25 (Փարիզ), Պ· Յակոբ Պօյաճեան (Մարսէյլ) յիսուն Ֆրանք :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սերաստիոյ Նա – հանգային Մուրատ Ուսումնասիրասի կեդր· վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ· 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քաուէ :

Կը նախագահէ Բժ· ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Ասմնակ Յարութիւն Շիրվանեան :
Գեղարուեստական բաժին :
Մուտքը ազատ է : Ճաշագին 15 Ֆր :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Նկատի ունենալ հետեւեալ թուական – ները,

1968·— ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22 ՏՕՆԱԾԱՌ :

1969·— ՄԱՐՏ 2, թատերական ներ – կայացում :

Ապրիլ 24 , Օր Նահատակաց :

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷՆԻ Ա.ԶԳ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Ազգ· Միութիւնը կը հաղորդէ Սէնթ – Է – թիէնի եւ չրջանի Հայութեան թէ կրնան եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան դիմել մը – կըրտութեան, պահպէ, յուղարկաւորու – թեան եւ հոգեհանդիստի համար :

Մատուռը բաց է ամէն կիրակի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ կապ· Խաչի Շրջ· վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը
Կիրակի , 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժա – մը 14·30ին :
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միու – թեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին , կիրակի օր: Զուարթ աճակնկալներ :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Հայ Ազգ· Միութեան, Ամանօրեան Յայտնք, Դեկտ· 31ին, Ազգ· Տան մեծ սրահին մէջ : Նուագ, ճոխ կերուխում : Մանրամասնու – թեանց համար դիմել եկեղեցւոյ գրասեն – եակը :

×

Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ երկսեռ երգ – չախումբի տարեկան գեղարուեստական ցերեկոյթ – թէյասեղանը Փետրուար 16 – ին, Մեզոն տէ Սանթրօ, ժամը 15էն 20:

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարե – կան պարահանդէսը Մարտ ութին, Սիր – լանտիաի մէջ :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Օրխորդներ ՇԱՒԻՆ ՊԻՆԿԵԱՆԻ, ԷՕԺԻՆԻ ԱԼԷՍԵԱՆԻ, Պ· Պ· ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եւ ՌՕԲԻՆ ՄԱՐԹԱՑԵԱՆԻ :

Պիտի երգուին՝ կրօնաշուն, հովուական, հարսանեկան, սիրոյ, աշխատանքի *եւ հերոսական երգեր ու մեներգներ :*

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «կոմիտաս » երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի
LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE
GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme
ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 ֆրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ· ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ·) ժա – մը 3 – 6 , Մշակոյթի Տան իր դրասենեա – կը 17 Րիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱՅՈՒ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հա – ւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ան – դամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի Հ· Բ· Ը· Միութեան կա – նանց Օժանդակ Մարմինի տարեկան մեծ պարահանդէսը Դեկտեմբեր 14ին, Շաբաթ դիշեր ժամը 21էն մինչեւ լոյս, Օթել Սլանտիաի չքեղ սրահներուն մէջ , բա – ցառիկ նուագով :

×

Պօմոնի Թաղականութեան տարեկան ա – ւանդական ճաշը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր մէկին կէսօրէ ետք ժամը 13 – ին, եկեղեցւոյ կից Սահակ Մեսրոպ սրա – հին մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջոր – դով :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· Բաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ· 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան:

Եկեղեցւոյ վից Ս· Սահակ Մեսրոպ սր – րահին մէջ: Կիրակի , Դեկտեմբեր 1ին , ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ , հայկական պարեր, երգեր, արտասանու – թիւններ :

Ճաշագին 15 ֆրանք :

Հանդանակութիւն չկայ :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

Համախոբ· Հայր· Միութեան Ֆրան – սայի չրջանի 1969ի պատի օրացոյցը : Գին 3 Ֆրանք :

Դիմել տեղական վարչութիւններուն :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ — ՏՈՄՍԱԿ — ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ — ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, Rue de Trévise
— PARIS - IX• —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
27
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
MERCREDI
27 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԱՐՑ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11373 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.373

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նախաճեռնութեամբ Ապրիլեան սէ – րունքի (ՁՈՄ) եւ կազմակերպութեամբ այս առթիւ կազմուած յանձնախումբի մը, Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ յուշի երեկոյ մը, նուիրուած Շ. Նարդունիի : Ընտիր հաւաքականութիւն մը եկած էր լե – ցընել Ֆարալիք սրահը, ի յարգանս մեծ գրագէտի յիշատակին :

Շօփէնի մահերգէն ետք, որ ունկընդրուեցաւ յոռնկայա , խօսնակը , Ե. Գրիգորեան բեմ հրաւիրեց օրուան նա – խագահը՝ Կարօ Մեհեան , որ իր ճառին սկիզբը յիշեց նախ Նարդունիէն տպիլը երեք չաբաթ ետք մահացած , Փիրայր Միսաքեանը.— « Ամառուան երկու ամիս – ները յաջորդա,բար եւ անդադրօրէն մեզմէ խլեցին հայ մշակոյթի անդաստանին եր – կու արժէքաւորները՝ Շ. Նարդունի եւ Փիրայր Միսաքեան :

« Միսաքեան ծնած ու սնած արեւմը – տահայ երբեմնի Պոլսոյ մէջ, պատերազ – մէն յետոյ անցաւ Լոնտոն, երկար տարի – ներ ներկայացուցիչը եղաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան , յետոյ մեկնելով Ամերիկա , մաս կազմեց « Հայրենիք»ի խմբագրութեան եւ հան – րային կեանքի մէջ, լայն գործունէու – թեան ընծուեցաւ հայերէն թերթերու մէջ թէ բեմերու վրայ : Զգուտ հրապարա – կագիր, խոր համոզումներու տէր, ան – նահանջ զաղափարապաշտութեան մէջ, Փիրայրը , տիրացած անզլերէնի եւ հա – յերէնի, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէնի ծա – նօթ մտքին, քան տարի չարունակ , լուռ ու անտրտունջ ճգնած է, որպէսզի պատրաստէ երեքլեզուեան բառարան մը , տասնեակ հատորներով, որոնք եթէ կա – րելի ըլլայ ամբողջութեամբ ձեռք ձգել , մեր մշակոյթը օժտուած կ'ըլլայ արժէ – քաւոր գործով մը »:

Ապա, նախագահը պատմեց իր առաջին հանդիպումը Նարդունիի հետ — նամա – կով — երբ յուրա առաւօտ մը, կ'աչխա – տէր իր գրասենեակին մէջ եւ ցրուիչը ի – րեն կը բերէր թերթերու հետ, երկու նա – մակներ, մէկը անսովոր հաստատու – թեամբ՝ Նարդունիէն .— « Մինչեւ այդ, չէր ըսեց Կարօ Մեհեան, Նարդունին եւ ես անճնական ծանօթութիւն չունէինք, ոչ իսկ կը թղթակցէինք, բայց իբրեւ ան – դամները «Յառաջ»ի ընտանիքին, ինչպէս սովոր էր ըսել մեր անփոխարինելի խմբ – բագրապետը, յաճախ ժամադրուած կ'ըլ – լայինք «Յառաջ»ի էջերուն մէջ»:

Եւ նախագահը կը յիշատակէ Նարդու – նիի 27 էջնոց նամակը, ուր ողբացեալ գրագէտը կը պատմէ Տէրնտասը , իր ծը – նած օրը, եւ Տէրնտասի ուսնակատարու – թիւնները իր գիւղին մէջ ,ու կը չարունա – կէ.— « Տէրնտասեան չունէով ու ոդիով այս տղան , կը խորհիմ թէ եթէ այդ ու – նակատարութեան հանդէպ այդքան խոր ակը ունէր , պատճառն այն չէր որ ինք այդ օրն էր ծնած , պատճառն այն չէր նաեւ որ թերեւս Տէրնտասի խարոյկը իր պատանական յիշողութեան մէջ ամէնէն տպաւորիչն էր, պատճառն ա՛յն էր, իմ կարծիքով, առաւելագոյն պատճառն այն էր, որ Նարդունին ինքը, հոգիով եւ էու – թեամբ Տէրնտասի խարոյկի մըրն էր, որ յանկարծ յայտնուեցաւ եւ բոցավառեցաւ մեր անդաստանին մէջ եւ իր ջերմութիւ – նըն ու լոյսը տուաւ մեզի : Տէրնտասեան չունէով եւ ոդիով այս պատանին, որ հա – կիս աչքերը բացած լսած է դպրեվանքի պանդոկին ղօղանջը մագլցած է վանքի ծառերուն վրայ մինչեւ կատարը, կուռ – տած է տղոց հետ պատռելով չապիկ կամ քիթ ու բերան, այս տղան մինչեւ իր կեանքի վերջը մնաց դիւզացի այս բա – ոեն ամէնէն աղնուական իմաստով »:

Կարօ Մեհեան , ապա , կ'անցնի Նար – դունիի դրականութեան որ մեր դրակա – նութեան մէջ բերած է նորութիւն ու թարմութիւն՝ ոդիի, պատկերներու, ը – սելու ձեւի .–«Եթէ Նարդունիի հէքեաթնե – րը իրենց խորքին մէջ հարազատ կը մնան ձեւին, իր լեզուն սակայն կը տարբերի ընդհանրականէն եւ կը դառնայ առանձ – նապէս եւ բացառապէս նարդունեական : Եւ իրապէս Նարդունիին համար, լեզուն ճարտարապետութիւն է, լեզուն երաժըշ – տութիւն է, եւ լեզուն, վերջապէս ,գեղա – նկարչութիւն է: ... Ա՛հ, եթէ Շաւարշը փոխանակ տարածելու իր ուսումնասի – թիւնները դանազան նիւթերու չուրջ, կեդրոնացած ըլլար մէկ կամ երկու զըբ – խաւոր նիւթերու չուրջ , մեզի պարզե – ւած պիտի ըլլար բանասիրական ճիւղին մէջ արժէքաւոր գործեր»:

Ու նախագահը կ'եզրակացնէ .— «Նար – դունի վերջապէս , մեր մշակոյթին մէջ անուն մըն է, որ մէկ որակումի տակ չի սեղմուիր եւ իր բազմապիսի կառուցում – ներով , ինչպէս նաեւ լայն հմտութեան հետեւանքով , մենք միայն մէկ բառ ու – նինք ըսելիք՝ Շաւարշ Նարդունի »:

Յանուն ՁՈՄի զրաւոր ճառ մը կարդաց Հրանդ Ակոնեան, որ ծանրացաւ զըբ – խաւորաբար Նարդունիի տեսակէտներուն եւ ըմբռնումին վրայ ՁՈՄի նկատմամբ: Ցիշեց թէ արդէն մոռացութեան մատնուած էր Ապրիլեան որբերուն վրայ , եւ ՁՈՄի հիմնադրութիւնը բողոք մըն էր օտարութեան եւ ձուլումի դէմ : Բանա – խօսը չեշտեց թէ մեր ժողովուրդը կ'ըսէ թէ միայն պղպեղը ծառը կը քարկոծ – ուի, սակայն համար է որ Նարդունի ծան – րաբեռնուած խոր հմտութեամբ , չատ քարկոծուեցաւ : Ունեցաւ վէճեր, դրա – կան եւ քաղաքական : Բոլորը հիմնուած են կուռ տրամաբանութեան վրայ եւ ոչ թէ ասկոսէներու վրայ : Ոմանք ի ծնէ նկարիչ են, ուրիշներ երդիչ կամ արուես – տադէտ , բնութեան զաղանիքն է, Նար – դունի ի ծնէ բանասէր էր :

Տոքթ. Լեւոն Գրիգորեան, չկարենալով ներկայ ըլլալ առողջական պատճառնե – րով, զրաւոր ճառ մը զրկած էր զոր խօս – նակը կարդայ : Տոքթ. Գրիգորեան կը ներկայացնէր գլխաւորաբար բժիշկ Նար – դունին եւ կ'ըսէր ի մէջ այլոց .— «Բժիշկ Աբգարեան Այվազեան, զրական անունով Շաւարշ Նարդունի, 1927ին աւարտեց Փարիզի բժշկական համալսարանը: Բայց օրինական պատճառներով չկրցաւ կիրար – կել բժշկական արուեստը : Այսուհան – դերձ տարի մը ծառայեց , իբրեւ ներքին բժիշկ, Ամիէնի հոգեախտաբանական հի – ւանդանոցին մէջ :

... Երբ 1926ին ձեռնարկեցի Բուժաճիի հրատարակութեան, մեծ Շաւարշին, Մի – սաքեանի քաջալերութեամբ, անմիջապէս Շ. Նարդունիի աշխատակցութեան դիմե – ցի, որովհետեւ արդէն պատրաստուած բժիշկ էր, եւ մանաւանդ ժողովուրդին մատչելի զրական լեզու մը ունէր, ինչ որ անհրաժեշտ էր բժշկա– առողջապահական ժողովրդական ամսաթերթի մը համար : Մանաւանդ որ մտահ վրայ կը համրուէ – ին այն արուեստակիցները որոնք ի վիճ – ակի էին ժողովրդականացնելու բժշկա – կան արուեստին եւ դիտութեան տուեալ – ները : Զորս տարի չարունակ Նարդունի իր եռանդագին աշխատակցութիւնը բե – րաւ « Բուժանք»ին, ոչ միայն իր չահե – կան յօդուածներով, որոնք բժշկապետա – կան ըլլալով հանդերձ զրական կտորներ էին , այլեւ ուղղելով աշխատակիցներէն ոմանց լեզուն կամ ոճը , անշուշտ անոնց համաձայնութեամբ, երբ լեզուն կամ ոճը դժուար հասկնալի էին կամ խորթ կը հնչէին :

« ... Եւ սակայն , հակառակ բժշկա – առողջապահական դիտելիքներու տարա – ծումին համար թափած իր եռանդուն աշ – խատանքին, Նարդունի՝ մտերիմ չըլա – նակներու մէջ կը յայտարարէր թէ բժըշ – կութեան չի հաւատար : Այս ներքին – հոգեկան հակասութիւնը քմայք մը, պու – քատ մը միայն պիտի նկատուէր եւ կա – րեւորութիւն պիտի չունենար , եթէ դինք չմղէր անտեսելու իր առողջական վիճա – կին քայքայումը եւ անտարբերութեամբ ընդունելու մահաղէտներու յանձնարա – րած դարմանները : Ինչ որ պատճառ է – դաւ իր արագահաս մահուան, Հայութիւ – նը զրկելով բազմաթիւ արժէքաւոր զոր – ծերէ որոնք կրնաւարտ մնացին : Ափսոս որ կրնաւարտ աշխատասիրութիւններու կարգին պէտք է դասել նաեւ հայ բժշկա – պիտական համայնապիտարանը ,որու պատրաստութեան ձեռնարկած էր տարի – ներ առաջ : Այդ համայնապիտարանին մաս կազմող արդէն պատրաստ բայց փոքրաթիւ յօդուածները, որոնցմէ մէկ քանին պարբերաբար լոյս տեսան , զրա – կան գոհարներ են, որոնց ամբողջութիւ – նը կը խոստանար հոյակապ զործ մը կազ – մել :

Բայց Նարդունիին զուտ զրական եւ բժշկագրական հրատարակուած եւ հրա – տարակելի զործերը արդէն հարուստ հունձք մը կը կազմեն, արժանի հայ ժո – ղովուրդի երախտագիտութեան , որ վառ պիտի պահէ անոր յիշատակը :

Յարդանք իր զործին եւ յիշատակին» :

ՇԻՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ
ԻՐ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԳԱՅՈՂՆԵՐՈՒՆ

ԱՌԱՒԵԼԱԳՈՅՆ՝ 700 ՖՐ.

Երկուշաբթի օր, մինչ Ֆրանքը ինքզին – քը կը դանէր լումայափոխութեան եւ չու – կաներու եւ սակարաններու մէջ, չատ խիստ հակակչիռ մը կը սկսէր գործա – դրծուիլ սահմանադլուխը երբ Ֆրանսայի մը արտասահման կը մեկնէր : Արդարեւ ներկայիս առաւելագոյն դումարը զոր Ֆրանսայի ճամբորդը կրնայ արտասահ – ման տանիլ 700 ֆրանք է, սակը 500ը տարադրամով ըլլալու պարագային, մի – այն երկու հարիւր ֆրանս. Ֆրանք կըը – նայ տանիլ : Գործի մարդիկ իրաւունք ունին օրական երկու հարիւր ֆրանքի, պայմանաւ որ 2 հազար Ֆր.ը չանցնի : Այս առընչութեամբ առաջին օրուան (եր – կուշաբթի) եղած խուզարկութիւնները Օրլի թոյլ տուին որ օդակայանը պահ – ուին 15 միլիոն ֆրանսական հին ֆրանք , զոր ճամբորդները կը փորձէին դուրս հա – նել :

Ահկէ զատ մէկ ամսուան պայմանաժամ կայ Ֆրանսա բերելու համար արտածման արտադրութեանց փոխարժէքը տարադը – րամով :

Նաեւ պարտադիր է յայտարարել մին – չեւ մէկ ամիս արտասահման զտնուած չէնքերն ու յարկաբաժիններըը, կամ յանձնել բոլոր տարադրամները :

× Միացեալ Նահանգները պատրաստ են իրենց բաժինէն (հինգ հարիւր միլիոն տոլար) աւելի տալ Ֆրանսայի : Առաջին առթիւ՝ երկու հարիւր միլիոն տոլար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՄԻ

Պերլինի մէջ եղեռնափորձ մը կա – տարուած է այն դատաւորին դէմ որ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտած էր այն կինը, որ ապտակած էր վարչա – պետ Քիզինկէրը: Անծանօթներ քար – կոծած են դատաւորին բնակարանը :

Աղեքսանդրիոյ մէջ հականասրական բուռն ցոյց մը տեղի ունեցած է, ըստ Պէյրութ հասած ճամբորդներու: Քանի մը հոգի սպաննուած են եւ քանի մը տաս – նեակ ալ վիրաւորուած ըստ նոյն աղ – բիւրներուն: Ցոյցը սկսած է համալսա – րանին մէջ :

Սաձկոնէն կը հաստատեն թէ հարա – ւային – Վիէթնամը պատուիրակութիւն մը պիտի ղրկէ բանակցութեանց :

« ՆՕՅԸՍ ՏՕՅԶԱՆՏ» առաջին անդամ ըլլալով պատերազմի մը կարելիութիւնը կը նախատեսէ երկու Գերմանիաներու միջեւ : Արեւելեան Պերլինի համայնա – վար պաշտօնաթերթը կը ճչդէ թէ միայն «եղբայրասպան կռիւ մը պիտի չըլլայ»: Ըստ թերթին «այն իրողութիւնը որ Գեր – մանացիները պիտի կռուին Գերմանացի – ներու դէմ, պիտի նշանակէր զրասակը – դային պատերազմ մը ,որ պատասխան մը պիտի ըլլայ արեւմտեան – գերմանական աչխարհակալական յարձակումին : Այդ պատճառով երկու բանակներու նոյն լե – զուն խօսիլը կարեւոր երեւոյթ մը չէ»:

ՈՒԱԶԻ նահանգին մէջ՝ Ֆրուասի , 14 «անկատար » պատանիներ ողջ – ողջ այ – րած են հրդեհի մը մէջ : Կը թուի թէ այս յատուկ հաստատութեան ապահո – վութեան միջոցները բաւարար չէին :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութիւնը դէպի Յորդանան արտաքսեց ութ Արաբներ ո – րոնք զրպիչներ կը նկատուին, առանց նոյնիսկ սպասելու առջի օրուան մահա – փորձի քննութեան արդիւնքին: Արտաք – սուածները զլխաւորաբար ուսուցանող – ներ են :

ՓՐԱԿԱՅԷՆ կը հաղորդեն , թէ Չեխ կառավարութիւնը արդիլած է իր քաղա – քացիներուն Արեւմուտք ճամբորդել՝ եթէ այդ ճամբորդութիւնը «չի համապատաս – խաններ պետութեան չահերուն » :

ՓԱՐԻԶի լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն, Հանոյ եւ Վիէթքոնկ անհամ – բեր են վերսկսելու խօսակցութիւնները Մ. Նահանգներու հետ՝ Վիէթնամի հար – ցի կարգադրութեան համար : Նոյն աղ – բիւրներուն համաձայն, խորհրդային դե – կավարութիւնը եւս կը փափաքի հարցին խաղաղ լուծումը տեսնել, որպէսզի իր յարաբերութիւնները բարելաւուին Մ. Նահանգներու հետ :

ԻՏԱԼԻՈՅ դէմոկրատ – քրիստոնեանե – րը յայտարարեցին, թէ պատրաստ են կազմելու կառավարութիւն մը, մասնակ – ցութեամբ ընկերվարականներուն եւ Հանրապետականներու :

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻՆ կը հաղորդեն թէ չատ ծանր տագնապ մը ծնած է Ամերիկայի ամենահին սեւ ընկերութեան մէջ, ուր ե – րիտասարդներ եւ հին աւանդապահներ բախում ունեցած են Գերադոյն Ատեանի չուրջ : Խնդիրը ծագած է այն օրը երբ անցեալ ամիս, կազմակերպութեան ըս – պիտակամորթ փոստատունը յօդուած մը հրատարակած է Նիւ Եորք Թայմզ Մէկը – զինի մէջ, «սեւ հագած մարդիկ որ ըս – պիտակ կը մտածեն» խորագրով, որ ծա – նրը քննադատութիւն մըն էր Միսաքեալ Նահանգներու Գերագոյն Ատեանին եւ այդ պատճառով ալ անմիջապէս պաշտօ – նանկ եղած է :

ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՄ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինքնաբերաբար հարց է յառաջանում : Դրանք նոյն այն անձնաւորութիւնները չե՞ն արդեօք, որոնց մասին յիշատակում է ինքը՝ բանաստեղծը իր «Ողբերգու – թեան մատեանի » մէջ, իրրեւ իր «թշնա – միների»,«բամբասանքների» և «խածնող – ների» : Նման ենթադրութեան համար ո – րոշ հիմք են տալիս այն կասկածները, որ եղել են ժամանակին Նարեկացու հօր, նրա ուսուցչի եւ իր՝ Գրիգորի նկատ – մամբ, իրրեւ հերձուածողների :

Ահա ինչ է գրել այդ կապակցութեամբ Մ. Աբեղեանը Նարեկացուն նուիրուած իր մեծարժէք ուսումնասիրութեան մէջ · « թէ ինչո՞ւ են թշնամացել եւ բամբասել նրան, այդ չի իմացւում նրա Մատեա – նից. անհաւանական չէ « Յայսմաւուր – քի » հաղորդածը , թէ նրան ամբաստա – նում էին իրրեւ հերձուածողի : Նրա հայ – րը՝ Խոսրով Անձեւացեաց Եպիսկոպոսը , իր ծերութեան հասակում բանադրւում է իրեն ձեռնադրող Անանիա Մոկացի կա – թողիկոսից իբրեւ հերձուածող : Նրա ու – սուցիչ Անանիա Նարեկացին, ինչպէս իր խոստովանութեան գրից երեւում է , « մերձիմահ վիճակում, ոչ ինքնաբերա – բար, այլ կատարելով կաթողիկոսի հրա – մանը՝ անիծել է թոնդրակեցիներին», ա – մենայն հաւանականութեամբ, այն պատ – ճառով, որ Խոսրով եպիսկոպոսի եւ կա – թողիկոսի միջեւ տեղի ունեցած վէճերից յետոյ կարող էր կասկած ծագել եւ Անա – նիա Նարեկացու ուղղափառութեան մա – սին, քանի որ խնամիական կապեր կային սրա եւ Խոսրովի միջեւ, եւ Անանիա Նա – րեկացուն էր աշակերտում Խոսրովի որ – դին՝ պատանի Գրիգորը : Շատ հաւանա – կան է, որ նոյն կասկածն եղել է եւ Գրիգոր Նարեկացու մասին , քանի որ սա էլ դրած ունի թուղթ ընդդէմ թոնդրա – կեցի աղանդաւորների :

Աբեղեանի առաջ քաշած վերոյիշեալ վարկածը մեր կարծիքով բաւական հիմ – նաւոր է եւ հաստատւում է համապա – տասխան առարկայական կռուաններով : Այդ վարկածի հիմնաւորմանը նպաստում են ամէնից առաջ Նարեկացու գրական ստեղծագործութիւնները, մասնաւորա – պէս նրա «Ողբերգութեան Մատեանը »: Այստեղ առկայ են այնպիսի միտումներ ու գաղափարներ, որոնք կարող էին գժ – գոհութիւն յառաջացնել ժամանակի հո – գեւոր եւ աշխարհիկ վերնախաւերի շրջ – ջանում , հիմք տալով նրանց հերձուա – ծող կամ աղանդաւորների համակիր հա – մարելու «Նարեկի» հեղինակին ,

Այդօրինակ միտումներից ու գաղա – փարներից են ,

Ա.) Նարեկացու համարձակութիւնը՝ պաշտօնական եկեղեցուն շրջանցելով ան – միջական հաղորդակցութեան մէջ մտնե – լու երկնային սիրոյ հետ եւ « ի խորոց սրտից » բխած իր խանդավառ խօսքով՝ յանուր մարդկութեան կատարած մեղք – երի համար թողութիւն հայցելու անձամբ Աստծուց, որը յիշեցնում է միջնադար – եան հայ աղանդաւորների (մծղնիկեան – ներ, թոնդրակեցիներ) համապատասխան դիրքորոշումը , որով Աստծու հետ հոգե – ւոր հաղորդակցութեամբ միացած մարդու համար աւելորդ էին համարւում եկեղե – ցին ու նրա խորհուրդները (մարդը իր գործած մեղքերի համար պէտք է ան – ձամբ խոստովաներ միայն Աստծուն, քա – նի որ ոչ եկեղեցին եւ ոչ էլ քահանան նրան ոչ մի օգնութիւն չէին կարող ցոյց տալ այդ գործում) :

Բ. «Ողբերգութեան Մատեանի» հեղի – նակի խորհրդածութիւնները մի կողմից՝ «խռովարար առաքեալների», «անկնդրուկ քահանաների», «Գողգոթա հաղարապետ – ների», «չհաւատար վճռաւոր ականների » , « թարմատար թագաւորների», «ողեկոր – ծան կայսրերի», միւս կողմից՝ «ամէնուր մրրկող աղքատութեան հնոցի » մասին , որոնք հեռուից հեռու արձագանգում են ժամանակակից հասարակական կեանքում տիրող ընկերային անհաւասարութեան ու անարդարութեան վերաբերեալ Պաւլիկ – եանների եւ Թոնդրակեցիների մտքերին , համընկնում՝ գոյքերի արդար բաժան – ման , մասնաւոր սեփականութեան վե – րացման , եկեղեցական կալուածների հա – մայնացման նրանց առաջադրած պա – հանջներին :

Գ.) « Ողբերգութեան Մատեանի» էու – թիւնը կազմող «մարդապաշտութեան » եւ «աստուածապաշտութեան » դաղափար – ները, որոնք զգալի չափով համընկնում են մարդու եւ Աստծու նկատմամբ Թոն – դրակեցիների մօտեցմանը: Պերճախօս է այս տեսակէտից այն փաստը, որ հակա – դրելուվով իրենց նիւթապաշտութեան մէջ մեղադրողներին , Թոնդրակեցիները հաւաստել են, որ իրենք ոչ թէ նիւթա – պաշտ, այլ աստուածապաշտներ են, դրա համար էլ ոչինչ են համարում խաչը, և – կեղեցին, քահանային, անդօսնում են և – կեղեցական ամուսնութիւնն ու պսակը (նրանց կարծիքով կատարեալ սէրն այն է, երբ մարդիկ սիրով են մերձենում մի – միանց : Դա բխում է Աստուծոյ պատ – ուիրանից եւ հաճելի է Քրիստոսին, ո – րովհետեւ ինքը Աստուած սէր է եւ սիրով միաւորւելն է կամենում եւ ոչ թէ եկեղե – ցական պսակը) :

Մ. Աբեղեանի վարկածի անուղղակի հաստատումն են, մեր կարծիքով, նաեւ Նարեկացու մասին պատմող հայ ժողո – վրդական աւանդութիւնները, որոնց մէջ դժուար չէ նկատել այն միտումների ու գաղափարների բանահիւսական իւրօրի – նակ անդրադարձումները, որ մենք տե – սանք վերեւում , մի կողմից «ողբերգու – թեան Մատեանի », միւս կողմից՝ Թոն – դրակեցիների եւ աղանդաւորական միւս ուսմունքների մէջ: Այդ աւանդութիւննե – րի ճանաչողական զգալուր արժէքը մը – եալ դէպքում , ոչ այնքան նրանց մէջ արձագանգ գտած պատմական այս կամ այն փաստի ճշգրտութիւնն է, որքան էլ նշանակալից լինի այդ փաստը, ինչքան պատմութեան տրամաբանութիւնը , դա – րաշրջանի ընդհանուր մթնոլորտը, եւ յատկապէս այն կարծիքն ու լմբռնումը , որ ունեցել են Հայաստանի ժողովրդա – կան լայն զանգուածները Հայոց ազգային հանճարի մասին: Ըստ պատկերի իւրում ոամկացնելով Գրիգոր Նարեկացուն եւ հրաշագործ յատկութիւններ վերագրելով իր սիրելի հերոսին, հայ ժողովուրդը նը – րան գարձրել է սեփական նուիրական յոյզերի ու մտորումների մարմնացումը , իր երազանքների ու ակնկալութիւնների իրականացնողը , նրա միջոցով մերկա – ցրել ու դատապարտել է չարիքն ու ա – նարդարութիւնը, հաստատել ու փառա – բանել է բարին ու արդարը :

Ժողովրդական աւանդութիւնների մէջ առկայ վերոյիշեալ անդրադարձումներից են :

Ա.) Աստծու կարեւոր մասնակցութիւնը աւանդութիւնների մեծ մասին մէջ՝ Նա – րեկացու կատարած հրաշագործութիւննե – րի ժամանակ :

Բ) Նարեկացու եւ պաշտօնական եկեղե – ցու ներկայացուցիչների միջեւ մի քանի աւանդութիւններում առկայ հակամար – տութիւնը :

Գ) Այն անսահման ու բոլորանուէր մարդասիրութիւնը, որ երեւան է բերում Նարեկացին անխտիր բոլոր աւանդու – թիւններում :

Դ) Առանձին աւանդութիւններում պաշ – տօնական եկեղեցու կողմից օրէնքի ուժ ստացած կրօնական ծէսերի ու խոր – հուրդների նկատմամբ Նարեկացու կա – տարած զանցառումները (Ուրբաթ օրուայ պահի մոռացումը, միջնորդութիւնը Աս – տծու առաջ՝ գժոխքից դրախտ տեղա – փոխելու Տիգրիս գետի վրայ կամուրջ չկոնող կռապաշտ վարպետին):

Ե) Հասարակ մարդկանց (հովիւ, պղ – քատ պառաւ, վանքի կամ տաճարների համար աշխատող մշակներ) նիւթական ու աշխատանքային ծանր պայմանները բարելաւելու գործում Նարեկացու դրսե – ւորած մտահոգութիւնը մի շարք աւան – դութիւններում եւս յայտն :

Բերուած փաստերը , թւում է թէ, բաւական որոշակի լոյս են սփռում Գրի – գոր Նարեկացու Թոնդրակեցիների հա – մունեցած կապի վրայ : Նոյն այդ փաս – տերը միաժամանակ հաւաստում են մի իրողութիւն, որ ժողովրդի ընդերքից ե – լած հնօրեայ աւանդախօսները ամէն ճիշդ են ընկալել գաղափարական այն ա – ղերսը, որ իրականում գոյութիւն է ունե – ցել Թոնդրակեցիների եւ Նարեկացու միջեւ, քան մեր օրերի որոշ պիտնականներ: Դիւրագայթօրէն խարուելով Թոնդրակե – ցիների դէմ Նարեկացու կողմից հարկա – դրաբար գրուած «Թղթից», այդ պիտնա – կանները անջրպետ են ստեղծել մեծ բա – նաստեղծի եւ հայ հասարակական մտքի ժամանակ առաջաւոր հոսանքներից մէկի ներկայացուցիչների միջեւ: Նրանք ան – տեսել են, որ Նարեկացին ոչ առաքեալ է եւ ոչ էլ վերջինը ինչպէս անցեալում այնպէս էլ նոր ժամանակների դիտու – թեան ու մշակոյթի ականաւոր գործիչ – ների շարքում , որոնք իրենց նկատմամբ տարուող հալածանքներից խուսափելու համար ստիպուած են եղել աւելորդ տա – տապարտել սեփական դաւանանքին իսկ :

ՓՐՈՖ. Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՄԱՐՄՆԱԿՐԹԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՆՊԱՍՏՂ ՌԱՀՎԻՐԱՆԵՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀՆԵՐ

ԲԻՋԱՆԴ ԿԷՕՉԻՊԷՕՅԻՒԹԵԱՆ

Հայ մարզական կեանքի ամէնէն ընտիր ներկայացուցիչներէն մէկն ալ եղաւ Բիւ – զանդ Կէօզիւպէօյիւթեան :

Ռօպերթ Քոլէճի ընթացքը փայլուն կերպով աւարտելէ ետք, ուր իր մարթին ու հոգիին հետ մարմինն ալ մարզեց , դառ – նալով այսպէս մտաւորական, բարոյա – կան ու ֆիզիքական արժէքներով օժտը – ւած տիպար անհատականութիւն մը մեր իրականութեան մէջ, ուսուցչական պաշ – տօնի կոչուեցաւ նախ Պարտիզակի ամե – րիկեան ու ապա Պէրպէրեան վարժարան – ներուն մէջ: Իր աւանդած ու նախասիրած ճիւղերու կարեւորագոյններէն եղաւ մարզական չարժումը , որուն մեծ պարկ տուաւ : Հայ մարզիկներու սերունդ մը պատրաստեց, որ փայլուն յաջողութիւն – ներ ունեցաւ հայկական Ողիմպիա – կաններու մէջ : Ինք ալ իր կարգին մեր ամէնէն աչքառու մարզիկներէն մին հան – դիսացաւ Հայկ· Ողիմպիականներուն մէջ ուր դրեթէ իր մասնակցած բոլոր ճիւղե – րուն առաջնութիւնները կը խլէր : Մաս – նաւորաբար հայկական երկրորդ Ողիմ – պիականին մէջ իր յաջողութիւնը չատ մեծ եղաւ եւ օրուան ախոյեան հանդիս – եաւ : Բարձրութիւն ցատկելու հայկական իր մրցանիշը (մէկ մեթր 70) երկար ա – տատացած կրօնական ծէսերի ու խոր – հուրդների նկատմամբ Նարեկացու կա – տարած զանցառումները (Ուրբաթ օրուայ պահի մոռացումը, միջնորդութիւնը Աս – տծու առաջ՝ գժոխքից դրախտ տեղա – փոխելու Տիգրիս գետի վրայ կամուրջ չկոնող կռապաշտ վարպետին):

Ե) Հասարակ մարդկանց (հովիւ, պղ – քատ պառաւ, վանքի կամ տաճարների համար աշխատող մշակներ) նիւթական ու աշխատանքային ծանր պայմանները բարելաւելու գործում Նարեկացու դրսե – ւորած մտահոգութիւնը մի շարք աւան – դութիւններում եւս յայտն :

Բերուած փաստերը , թւում է թէ, բաւական որոշակի լոյս են սփռում Գրի – գոր Նարեկացու Թոնդրակեցիների հա – մունեցած կապի վրայ : Նոյն այդ փաս – տերը միաժամանակ հաւաստում են մի իրողութիւն, որ ժողովրդի ընդերքից ե – լած հնօրեայ աւանդախօսները ամէն ճիշդ են ընկալել գաղափարական այն ա – ղերսը, որ իրականում գոյութիւն է ունե – ցել Թոնդրակեցիների եւ Նարեկացու միջեւ, քան մեր օրերի որոշ պիտնականներ: Դիւրագայթօրէն խարուելով Թոնդրակե – ցիների դէմ Նարեկացու կողմից հարկա – դրաբար գրուած «Թղթից», այդ պիտնա – կանները անջրպետ են ստեղծել մեծ բա – նաստեղծի եւ հայ հասարակական մտքի ժամանակ առաջաւոր հոսանքներից մէկի ներկայացուցիչների միջեւ: Նրանք ան – տեսել են, որ Նարեկացին ոչ առաքեալ է եւ ոչ էլ վերջինը ինչպէս անցեալում այնպէս էլ նոր ժամանակների դիտու – թեան ու մշակոյթի ականաւոր գործիչ – ների շարքում , որոնք իրենց նկատմամբ տարուող հալածանքներից խուսափելու համար ստիպուած են եղել աւելորդ տա – տապարտել սեփական դաւանանքին իսկ :

ՓՐՈՖ. Ա. ՂԱՆԱԼԱՆԵԱՆ

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

Օր մը երբ ճաշի պատրաստութիւն կը կատարուէր, պահապաններու պետը դըղ – եակի խոհանոցը մտաւ: Պրիամը ահագին յատոց մը ձեռքը սեղպին կը ջարդէր ադատգեղի պէս :

Այս դահնայի տեսքը վախ պատճառեց մարդասպանին եւ սիրտը լեցուեցաւ կաս – կածով :

— Պրիա՛մ, մայրդ ո՞ւր է, հարցուց :

= Մա՛յրս, պատասխանեց խեւը, չե՞ս տեսներ, կ'եռայ, կը պղպջայ, եւ ցոյց տուաւ խոշոր պատուկ մը , որուն մէջ իշխանական ճաշին յատուկ խառնա – պուրը կը պատրաստուէր :

— Անպէտ անսաուն, աչքդ բաց ամա՞ն ալ չես ճանչնար :

= Չէ՛, անիկա մայրս է. ան է պիս կե – րակրողը, ըսաւ տղեկը եւ ոստոստելով հեռացաւ դէպի պարտէզ, խոշոր պատուկը ձրկած :

Ներկանները անոր եռուէն վազեցին, չատ ուշ էր, պատուկը ջարդ ու փշուր ե – ղած էր եւ բովանդակութիւնը ցաք ու ցրիւ, խեղճ խելառն ալ այրուցքներով վիրաւոր :

Այդ իրիկուն թագաւորը ցամաք հացով դոհացաւ եւ առ ի մխիթարութիւն, մըր – բակել տուաւ անդթօրէն կուռը պակասը :

Իրիկունը ըստ սովորութեան երբ տուն վերադարձաւ անտէր որբուկը, պատա – հարը պատմեց իր սիրական մօր :

— Ջաւակս, ո՛հ ջաւակս, այդ կերպ պէտք չէ ըսէիր, խրատեց մայրը :

= Ի՞նչպէս պէտք է ըսէի ուրեմն :

— Ջաւակս, հարկ է ըսէիր.— ահա կաթսան, որ թագաւորի առաստաճեռնու – թեան չնորհիւ կը լեցուի ամէն օր :

= Շատ լաւ մայրիկ, վաղը այդպէս կ'ըսեմ :

Յաջորդ օրը առեանը վերակազմուած էր եւ թագաւորը կը խօսակցէր իր վերա – կացուին հետ :

Վերակացուն ընտիր մարդ մըն էր, լաւ սնած, ուժեղ, մարմնեղ, ունէր հերա – թափ կնտակ դլուխ մը՝ հաստ վզին վրայ : Եւ այնպիսի պարտապանաց փոր մը, որ արդեօք կ'ըլլար թեւերը ծալելու : Ունէր նաեւ երկու փոքրիկ սրունքներ անկարող իրենց վրայ կրելու այդ փքացած զան – գուածը :

Մինչ վերակացուն կը խօսակցէր թա – գաւորին հետ, Պրիամը անոր մօտենալով սկսաւ համարձակութեամբ թափահարել անոր մեծակառոյց փորը ըսելով բարձրա – ձայն .

— Ահաւասիկ այն կաթսան որ լեցուած է ամէն օր թագաւորին առաստաճեռնու – թեամբ :

Աւելորդ է ըսել որ թագաւորը զայթակ – ղած՝ սաստիկ բարկացաւ. առեղակալ – ներն ալ անչուշտ եւ անուղղայ տղան ստացաւ իր «հանապազօրեայ հացի» տեղ փառաւոր եօթը պուչով խարազանի ծեծը : Սակայն իրիկունը դղեակին մէջ հոս հոն իրարու ականջին կը փսփսային իրողու – թիւնը աւելցնելով որ յաճախ խենթերը ճշմարտութիւններ կը յայտնեն անղիտակ – յաբար :

Երբ Պրիամը յաջողեցաւ խոյս տալ, դժուարաւ իր խրճիթը հասաւ եւ ամէն ինչ պատմեց մօրը :

— Ա՛խ, որդի, իմ դժբախտ ջաւակս, այդպէս չեն ըսեր :

= Մայրիկ անուշիկ, ի՞նչպէս հարկ է ըսել ուրեմն :

— Պէտք է ըսել.— ահաւասիկ բոլորին սիրելի եւ ամենահաւատարիմ պալատա – կանը անձնման :

= Այո, մամա, վաղը առանկ պիտի ըսեմ :

Եւ վաղը չուշացաւ, եւ ըստ օրինի թա – գաւորին բացառիկ ընդունելութեան մեծ հանդիսութիւնը կը կատարուէր : Ամբողջ աւագանին ներկայ էր. նախարարներ, պաշտօնէութիւն եւ թագաւորին բացառիկ չնորհքը վայելող նշանաւոր անձնաւորու – թիւններ :

Գեղանի տիկիններ իրենց արդուզար – դով օրուան վառքը կ'աւելցնէին : Ներկ – ներէն իւրաքանչիւրը կը ջանար արքայ – կան ժպիտին արժանանալ. մինչ նոր – վեհափառութիւնը անտարբեր իր նախը – տիր չունին կարկանդակ կերցնելով զբա – ղած էր և Պրիամի մունջ–կատակներով զուարճանար, Պրիամը պահ մը կ'աչքա – տէր չունին վիզը ձեռք առնել կամ պա – քշել ամէնուն ուշադրութիւնը գրա – լով : Շունը դժգոհ կը կաղկանձէր, մի – Պրիամ կը գնահատէր ըսելով

— Ահաւասիկ թագաւորին ամենամտե – լի եւ հաւատարիմ պալատականը՝ ա – ժանի վարձատրութեան :

Այս անգամ արքան սրտանց ծիծաղ – ցաւ եւ բնականաբար բոլոր ներկա – նոր ուրախութեան մասնակից եղ – կեղծաւորութեամբ :

Արարողութիւնը հազիւ վերջացած թագաւորը մեկնեցաւ, անհամար բա – ռունգքներու եւ ոտքերու հարուածնե – խուսափելու համար, մեծ ամբոխ խոյս տուաւ խեղճ տղան այս անգամ փոթորիկին :

Եւ հոդմտալար չոր ճիւղի մը պէս, դի – մօրը գիրկը ապաստանեցաւ :

— Այդպէս պէտք չէ ըսէիր, խեղճ – = Ի՞նչպէս ուրեմն մայրիկս :

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(3 – Շար·)

ԹՂԹԱԿԱՆ

Գ. ՏԱՆ

ՍՈՒՐԲ

—*—

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ծանր վիրաւորեալ մը, որ ինկած էր ճամբուն վրայ, ուշքի գալով՝ կը տեսնէ որ ինքզինքը կը գտնուի հիւանդանոցի մը մէջ։ Ամէն կողմէ սպիտակ պատեր, սպիտակ անկողիններ, սպիտակ հագուստներով հիւանդապահուհիներ։ Ամէն բան սպիտակ է, միայն իր գլխուն վրայ կապուած թանձր շորը, որ կարմրած է արիւնէն։

Ուշքը գալով՝ կը սկսի ինքզինքը քննել։ Ոտքերը, ձեռքերը, մարմինը կը զգայ, բայց ոչ ցաւ։ Ուզած ատենը կրնայ շարժել զանոնք։ Ուրեմն ոչ մէկ կտոր ոսկոր կոտրած է, ոչ մէկ մկան պատռած։ Ուրեմն ոչ մէկ վէրք մահացու է։

Ուրախութենէն կը սկսի լալ։ Ինքզինքը կը տեսնէ ազատ, առողջ, ուժեղ։ Ինչպէ՞ս ազատեցաւ այդ սոսկալի վտանգէն, որ կը սպառնար իրեն։ Ինչպէ՞ս հասաւ հիւանդանոց։ Ինչպէ՞ս եղաւ որ ոչ ոք կրցաւ գողնալ իր դրամները։ Ինչպէ՞ս եղաւ որ ոչ ոք կրցաւ գողնալ իր ժամացոյցը։ Ինչպէ՞ս եղաւ որ ոչ ոք կրցաւ գողնալ իր մատանին։

Ամէն անգամ որ ուշքի կու գայ, նոր հարցումներ կ՚ընէ ինքզինքին։ Ամէն անգամ որ ուշքի կու գայ, նոր հարցումներ կ՚ընէ հիւանդապահուհիներուն։ Ամէն անգամ որ ուշքի կու գայ, նոր հարցումներ կ՚ընէ բժիշկներուն։

Ուշքը գալով՝ կը տեսնէ որ ինքզինքը կը գտնուի հիւանդանոցի մը մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌԱՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսիճի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսիճի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ **ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

Կը խօսի **ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ**
Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ· ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլիպէի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր· ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ըն – թացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական դէպքեր :
Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է
Մեկնում ժամը 20·15ին Քօռնավէնի , Բ· կայան Համասի սրճարանը : Դարձ· Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիչառ, Քուր Լաֆայէթի ճամբով Տէսին :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Ե· Պարսումեան (Քու – էյթ) մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Տէր եւ Տիկին Յակոբ Օհաննէսեանի (Քուէյթ) անոնց երկրորդ զաւկին՝ Արա– յի ծննդեան առթիւ :

×

Տէր եւ Տիկին Խտուար Ձօլօլեան 50 ֆրանք կը նուիրեն Նարդունիի զործերու հրատարակութեան Քոնտին, իբրեւ ա – մուսնութեան առթիւ : (Ստանալ « Յա – ռաջ»էն) :

×

Վէնսէնէն Տիկին Սողոմոնեան 80 ֆր· կը նուիրէ Նարդունիի զործերու հրատա– րակութեան Քոնտին (ստանալ Յառաջէն) եւ Ժիրայր Մխաքեանի յիշատակին՝ 20 ֆրանք «Յառաջ»ի :

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեան քսան ֆրանք կը նուիրեն Նարդունիի զործերու Քոնտին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 15 ֆրանք «Յառաջ»ի :

×

Մարսէյլէն Տէր և Տիկին Սուրէն Ար – զումանեան վաթսուն ֆրանք կը նուիրեն Նարդունիի զործերու Քոնտին եւ Ժիրայր Մխաքեանի յիշատակին՝ 20 ֆրանք «Յա– ռաջ»ի :

ՅԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վասպուրականի Հայր· Միութեան Կեդր· վարչութիւնը իր խորին ցա ակ – ցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Ար– մենուհի Պանտիկեանի, Տէր եւ Տիկին Վ· Պանտիկեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Գարմիլէ Շալճեանի եւ զաւակներուն , Տէր եւ Տիկին Պ· Սառաճեան եւ զաւակ – ներուն, Տիկին Իսկուհի Հիւսեանի եւ զա– ւակներուն նաեւ Լօռենեան , Փափազ – եան ընտանիքներուն ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԱՆ – ՏԻԿԵԱՆի կսկծալի մահուան առթիւ :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տէր եւ Տիկին Պաթրիկ Կէնճեան կը նուիրեն չիւսն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օգափ· կայանի ծովահայ– հայ նոր չէնքին գնումին , փոխան ծաղ– կեպսակի, ողբ· Օննիկ Պօյաճեանի կրս – կրծալի մահուան առթիւ :

Այրի Տիկին Տիրուհի Թաճեան (Սար – սէլ) կը նուիրէ երեսուն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Օգափ· կայանի ծո – վահայաց նոր չէնքին գնումին, իր ող– բացեալ ամուսնոյն մահուան 7րդ տարե – դարձին առթիւ :

Տէր եւ Տիկին Ժան Ադեան կը նուիրեն չիւսն ֆրանք ի նպաստ Հայ Կարմիր Խա– չի բարեզործական ձեռնարկներուն, իբրեւ եղբօր էլի Նչհանի (Նիւ Եորք) մահուան առթիւ :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նա – հանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց կեդր· վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ· 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ :
Կը նախագահէ ԲԺ· ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ
Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան :
Գեղարուեստական բաժին :
Ճաշագին 15 ֆրանք

ՍԷՆԹ – ԷԹԻԷնի ԱԶԳ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ Ազդ· Միութիւնը կը հաղորդէ Սէնթ – Է– թիէնի եւ շրջանի Հայութեան թէ կրնան եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան դիմել մը – կըրտութեան, պսակի, յուղարկաւորու – թեան եւ հոգեհանդիստի համար :
Մատուռը բաց է ամէն կիրակի :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐը

Նախաձեռնութեամբ կապ· Խաչի Շրջ· վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը
Կիրակի , 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժա– մը 14·30ին :
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

×

ՏՐԱՊԻԶՈՆի Հայր· Միութեան կա – զանդի ծառը Յունուար 12ին :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆի
Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միու – թեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին , կիրակի օր : Զուարթ աճակնկալներ :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

ՄԱՏ 9ԻՆ

×

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉի տարեկան ցեր – կոյթ – պարահանդէսը, ի նպաստ Օգափ· կայանի ծովահայեաց նոր չէնքի գնում – մին: Մարտ 9ին, Ամպաստէօրի սրա – հին մէջ :

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆի

Եւ մասնակցութեամբ Օրխորդներ ՇԱՒ Է ՊԷՆԿԵԱՆի , ԷՕԺԷՆի ԱԼԵՍԵԱՆի , Պ· Պ· ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆի, ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆի եւ ՌՕՆԷ ՄԱՐԹԱՑԵԱՆի :
Պիտի երգուին՝ կրօնաշունչ, հովուական, հարսանեկան, սիրոյ, աշխատանքի *եւ հերոսական երգեր ու մեներգներ :*

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս » երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի
LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE
GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme
ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*
Մուտք 13 ֆրանք
Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ·) ժա– մը 3 – 6 , Մշակոյթի Տան իր զբաստնեա– կը 17 Րիւ Պլէօ : Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱԽԲ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հա– ւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ան – դամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պոմոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս· Սահակ Մեսրոպ սը– րահին մէջ : Կիրակի , Դեկտեմբեր 1ին , ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :
Արեւելեան համադամ կերակուրներ , հայկական պարեր, երգեր, արտասանու – թիւններ :

Ճաշագին 15 ֆրանք :

Հանդանակութիւն հայ :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐը

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, նախաձեռնութեամբ Եօթնեղ – բայրեան Էնթակոմիտէի , Դեկտեմբեր 1– ին , Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին , Րիւ Ժէի Սէն Լուի սրահը :

Կը նախագահէ ԸՆԿ· ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ
Կը խօսի ԸՆԿ· ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԻ

Գեղարուեստական բաժնին մաս կը կազ– մեն տեղւոյս երիտասարդութեան կողքին, կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդին պարա– խումբը : Հանդիսութիւնը պիտի վերջա – նայ խնջոյքով : (Ձոխ պիւֆէ) :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ — Հ· Յ· Դ· Բաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ· 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ :

ԻՄԻ — Հ· Յ· Դ· Զաւարեան կոմիտէի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30– ին , Զաւարեանի սրճարանը :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՌՈՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱԻԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի

32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IXe —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
28
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
JEUDI
28 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11374 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.374

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բանաստեղծ եւ նկարիչ Բիւզանդ Թօ – իսկ հաստատումով, Նարդունի պայն խմբագրեց՝ «Հեռու իր բնակարանէն, որ – ֆեան, քանի մը խօսքով իր յարդանքը բացած՝ իր դրքերու մատերմութենէն : Ա-յեալ Նարդունիի, յիշելով դլխաւորա – փսո՞ւս, պիտի չկարենար դրել այլեւս ապես հետեւեալ : Պիտի չկարենար դրել : ցնուհետեւ : Պիտի չկարենար դրել : Պիտի չծորէր յորդահոսան դրիչը : Ան ղար «Մենք»ի չարժումը եւ այն ոգին որ կար այդ օրերուն : Շեչտեց Նարդունիի պիտի ցամքէր ընդ միշտ : Ինչ ահաւոր դերը դրական այդ չարժումին մէջ, որ ե – ազդ իր Յանէտեանեան դրաւոր ճառով վերլու – ղած է եզակի : ծեց Նարդունիի դործը չեչտելով .—

Նարդունիի դործերու հրատարակու – « Շաւարշ Նարդունի, յաւէ՛տ ողբաց – թիան յանձնախումբի նախագահ՝ Արչա – նալ, ամէն հանդիսաւոր եւ լուրջ առի – չիր Յանէտեանեան դրաւոր ճառով վերլու – թիւ, միշտ ներեկայացաւ դրաւոր ճա – ծեց Նարդունիի դործը չեչտելով .— ռով : Եւ ի՛նչ ճառեր, Ամէնքս ալ, ան – « Շաւարշ Նարդունի, յաւէ՛տ ողբաց – հալ, ամէն հանդիսաւոր եւ լուրջ առի – թով, միշտ ներեկայացաւ դրաւոր ճա – ռով : Եւ ի՛նչ ճառեր, Ամէնքս ալ, ան – խրիր լսած ու գնահատած ենք զանոնք : Ամէնքս ալ, առանց բացառութեան , ո – գեւորուած, խանդավառուած , յափշտակ – ուած ու վերացած ենք անոնցմով :

Ո՞վ կրցած է մոռնալ՝ Ապրիլ Տասնեւ – մէկի, Մայիս 28ի, Հ. Ց. Դաշնակցու – թեան Օրուան, զանազան նշանաւոր յո – բելեաններու, Մշակոյթի Օրուան եւ ի պիւոս հայ աշխարհի տուած այցերուն վերաբերեալ իր պատմական ճառերը : Ձրագիրը գնոնք երկնած ու վստահած է անոդոք ժամանակին : Ամբողջական մը – տուրականը ասպարէզ կը կարդար դա – բերու աւերիչ ուժին՝ իր եզական ճառե – րով :

— «Նարդունի, յաւէ՛տ ողբացեալ, ինք – նուրյն ճառերու սեռ մը մշակեց : Ցուս – թի՝ համոզեցողութեամբ : Արդիւնք՝ քրանաթոր պրպտումներու : Ուշադրաւ՝ պատմական դէմքերու եւ դէպքերու վերլուծական , քննադատական ինքնատիպ դիւտերով : Թաթաթուն՝ մոռայլ դառնութեամբ : Օ – ծուն՝ խոովքով եւ մերթ դաժան բար – կութեամբ : Համեմեալ՝ նուրբ հեգնան – քով եւ բարի ծիծաղով : Վաւերական դեղակերտներ՝ իշխանական լեզուի : Փարթամ գոհարներ՝ չքեղ պատկերներու եւ վեմական ոճի :

«Ի մի ամփոփուած՝ ստուար, հոյակապ հատոր մը պիտի կազմէին, հատընտիր էջերու, Նարդեան ճառերը : Ցոյժ չահե – կան, ուսուցչական, պատդամաբեր, թե – լադրական , ոդեւնչական, խթան՝ խոր – հրդռածութեանց եւ խոր խոհումներու , հաւատոյ հանդանակ, այլ մանաւանդ , ներշնչարան՝ հզաբառութեան եւ պար – ծանք » :

Բանախօսը ապա կ'անդրադառնայ Նար – դունիի կենսադրականին , զոր կուտայ Նարդունիէն մէջբերումներով, ուր յա – յտ ողբացեալ դրադէտը կը յիշէ Տէրն – ասը Արմաչէն փարիզ, ծնած օրը , ա – պա, 1968ին երբ կ'ոդեկոչէր իր եօթանա – սունամեակը ու կ'ըսէ .— Ահաւասիկ ձե – ղի, Շաւարշ Նարդունին, յաւէ՛տ ողբաց – եալ, որ, ամբողջական նուիրումով , ծառայեց հայ ժողովուրդին, պաշտեց Մեծասքանչը, «աշխարհարժող, հարցս – տութիւն » նկատեց զայն, ղինքը «փե – սա» կարդեց անոր, պեղեց, պեղեց մեր աղդային պատմութիւնը, պահապանու – թիւնը ըրաւ հայկական Այբենատնին , անոնք ձգեց իր սեփական այդին : Այլ պատճառաւ, յաճախ մեզադրուեցաւ : Ա – ն պաշտպանողական՝ ղրեց իր մէկ հուսկ – նին «Եղիւն Զիս Պահապան Այբենատ – նի, Զայդին լմ ոչ պահեցի », որ յու – դիչ նշմար մըն է ինքնակենսադրական նշմարներու : Հրատարակուելու պատ – րաստ մատեան, թէպէտ ընդլայնելի, իր

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԵՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ

Ագգ. ժողովին առջեւ , նախարարա – լայնալիճ ազդը, այսուհանդերձ իրենց պետը պարդեց կառավարութեան ծրա – բազուկներուն մէջ չողացուցին Տիգրան – դրը, ձեռք առնուած միջոցները , փըր – ներէն եւ Մամիկոնեաններէն ժառան – կելու համար ֆրանքը :

Դեկտեմբեր մէկէն սկսեալ վերջնապէս ջնջուած է գործաւիրով վճարած հարիւ – դուած Հայկազեան սուրը, բարձրացան րէն հինդ տուրքը ամսաթոշակներուն վը – մեր լեռներուն , ու սարերուն վրայ, որ – րայ (Բիւ տ'Իւգէսի յայտարարութեանց պէսզի ոչ միայն մեր ազատութեան ար – հման վրայ) , բայց ասոր փոխարէն չատ ծանր յաւելումներ կը կրեն Թէ Վէ շալոյսը բերէն, այլեւ այսօրուան Հա – Ա֊ի զանազան սակերը, ինչ որ կը նշանա – յաստանի հիմը դնեն : Ա՛յս ըմբռնումով կէ դիներու յաւելում զանազան ապրանք – Դաշնակցական է Նարդունի :

ներու վրայ : Այսպէս Թէ Վէ Ա֊ի (տուրք արժէքին վրայ աւելցած) 13 առ հարիւրի սակը կը բարձրանայ 15 առ հարիւրի , ամէնէն սովորական 16·66 առ հարիւրը 19 առ հարիւրի եւ վերջապէս բարձրացած սակը՝ քսանէն 25 առ հարիւր : Ուրեմն կառքերու, եւ բազմաթիւ այլ ապրանք – ներու դիները կը բարձրանան : Միսը սակայն պէտք է ժամանայ որովհետեւ միսի փոխադրութեան վրայ եղած տուր – քը ջնջուած է :

Կառավարութիւնը կարեւոր դեղչեր կ'ընէ իր պիւտճէին մէջ դլխաւորաբար ազդայնացուած հաստատութեանց նը – պատակ դեղչ, բանակներու ծախքերու դեղչ, (ուստի պիտի չպայթի Խաղաղա –

Օրուան նախագահը ապա յիշեց Նար – դունիի վերջին այցելութիւնը Մշակոյթի Տուն, գաւառ մեկնելէ առաջ երբ իր սո – վորական յոռետեսութեամբ , ինքզինքը աթոռին վրայ ձգած կը կրկնէր իր յան – կերդը՝ «կ'երթանք կոր» ու կ'աւելցնէր « եթէ մեռնիմ ցաւս այն պիտի ըլլայ որ դեռ կրնայի խածնել եւ այլեւս ի վիճակի պիտի չըլլամ » : Եւ նախագահը իր փակ – ման խօսքը վերջացուց ըսելով .— «Վա – րուժան կ'ըսէ . — « Թողէ՛ք որ մեծնամ եւ մաքիս հետ հսկայանամ » : Բնաւ թողելու կարիք չեղաւ Նարդունիին հա – մար : Բաւեց իր վճիտ ու աննկուն կամքը որպէսզի մեծնայ եւ կը խորհիմ թէ ունիմ ձեր բոլորին լուռ հաւանութիւնը , կայ – սեր պատկանածը կայսեր տալու եւ ըսե – լու « եւ մաքով հսկայացայ » :

Այս յուշի երեկոյեան դեղարուեստա – կան բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բե – րած էին տիկին Արշալոյս Սարգիսեան, որ ապրումով արտասանեց Նարդունիի «Երազիս մէջ տեսայ Հայաստանը», Մ – կըրտիչ Պօղոսեան, Կարպիս Ախրիկեանի ընկերակցութեամբ իր ծանօթ տաղանդով երգեց «Օտար ամայի ճամբէքի վրայ» եւ Կոմիտասի «Անտունին» զոր Նարդունի մաքով կ'երգէր իր մահէն չաբաթ մը ա – ռաջ : Երկու նոր տաղանդներ՝ Օր. Շի – րինեան, Թաւլութակով եւ Պ. փ. Սա – մուէլեան, դաշնակով , եւ ծանօթ երգ – չուհի Օր. Շաքէ Պէնկեան իր համայիչ ձայնով ամբողջացուցին դեղարուեստա – կան յայտագիրը :

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Pourquoi, Caïn?

Ի պատասխան այն բազմաթիւ ընթեր – ցողներուն որոնք մէջբեր ժախեանի ճառէն օրինակներ կը փափաքին ունենալ , կը յայտնենք թէ ի վիճակի կ'ըլլանք դոհա – ցում տալու յառաջիկայ չաբթուան ըն – թացքին :

կանի մէջ 1969ին ինչպէս նախատեսուած էր) եւ ղեղչ կրթական ծրագրի պիւտճէին մէջ, ինչ որ բաւական բարդութիւններ պիտի առեղծէ է֊ ֆօռի համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ առաջին անդամ ըլլա – լով լեարդի փոխարկում մը եղաւ , 30 տարեկան կնոջ մը վրայ : 24 ժամ եռք (Զորեքչաբթի) հիւանդին վիճակը լաւ էր :

ՓՐԱԿԱՑԻ մէջ, չեխ մտաւորականները (արուեստադէտ, դրադէտ, մտաւորա – կան) բանաձեւ մը քուէարկած են ուր կը բողոքեն որ հակառակ եղած խոստումնե – րուն, երկիրը վերադարձած է .— «Դոբն – փակ, սակարկութեանց եւ դաղտնի հա – մաձայնութեանց քաղաքականութեան մը եւ քաղաքացիները կարելիութիւնը չունին քննադատելու կամ մասնակցելու : Ֆա – ղաքացիական ազատութեան սահմանա – փակումը եւ մաքրադործումը միշտ խօս – քի ազատութեան դէմ եւ քննադատական մտածումի դէմ յարձակումով մը կը ըս – կըսի : «Կրնանք հասկնալ կարդ մը մի – ջոցներու քաղաքական անհրաժեշտու – թիւնը, բայց պիտի չհրաժարինք երբեք քննադատական մտածումէն եւ բոլոր հարցերու շուրջ ազատ դատողութենէն : Պիտի չհրաժարինք մտածումէն, որ մշա – կոյթի պարտականութիւնն է եւ իրա – ւունքը » :

ՀՌՈՄԻ մէջ, Մատիսնօ Ռումոռ իր խորհրդակցութիւնները սկսած է կարե – նալ դահլիճը կազմելու համար :

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ խորհրդարանին առջեւ տնտեսական երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցած են : Վարչապետը , ելմը – տական եւ տնտեսական նախարարները ի – րենց ելոյթներուն մէջ, չանացած են փաստել որ .— Ա.) Վերարժեւորումը կա – րելի չէր եւ նոյնիսկ վտանգաւոր էր ներ – մանական տնտեսութեան համար : Բ) Դաշնակցային Գերմանիան կրցաւ սա – կայն համախոհութեան փաստ տալ իր դրացիներուն նկատմամբ : Գ) Արեւմըտ – եան Գերմանիոյ խաղացած դերը դրամա – կան դետնի վրայ դինքը պիտի չմղէ առա – ջին տեղը դրաւելու քաղաքական դետնի վրայ :

Ա.ԹՆԲԻՆ կը հաղորդեն որ հանդստա – ցան կոչուած Զօր. Արպիրոփուլոս դին – ուորական առեանէ պիտի անցնի Դեկ – տեմբեր 9ին : Ամրաստանուած է որ դա – ւաճանած է եւ հեդինակն է «գործունէու – թեան ընդհ. ծրագրի» մը, որ դտնուած է ծայրայեղ ձախ կուսակցութեան դիւան – ներուն մէ՛ջ :

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ մէջ կացութիւնը ծա – նրը է առջի օրուան ցոյցերէն ետք : Ոստի – կանութիւնը եւ բանակը պաշարած են քաղաքը ինչպէս նաեւ Գահիրէն :

ՈՒՈՇԻՆԿԹՈՆԷն վերջնապէս կը հաս – տատուի որ հարաւային – Վիէթնամ պե – տի մասնակցի Հանոյի հետ բանակցու – թեանց : Կը թուի թէ Ամերիկա նոր պե – ղումներ ըրած է եւ նաեւ խոստումներ : Գլխաւոր պնդումն այն է որ Սայկոնի մարդիկը պիտի վարեն պատերազմա – թիւնը եւ ատոր որոշումները ու Ամերիկա – ցիք երկրորդական դեր պիտի խաղան :

ՍԻՒՌԱ ԼԻՈՆԷի մէջ, բանակը եւ ոս – տիկանութիւնը կրակ բացած են ժողո – վուրդին վրայ : Պատերազմական վիճակ հռչակուած է արդէն երկրին մէջ :

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Երեւանը վարչական մեծ կեդրոն մը կը դառնայ ԺԵ· դարու սկիզբները, Թուրք – մէն կարակոյնլու ցեղերու տիրապե – տութեան շրջանին : Կարակոյնլուները նախկին Արարատեան աշխարհի կեդրոնի մեծ մասէն կը գաղմեն Երեւանի ընդար – ձակ կուսակալութիւնը (կամ խանու – թիւն) Երեւան կեդրոնով : Երեւանի մեզի ծանօթ առաջին խանը կամ կուսակալը Եաղուպ Բէկն է (1441), որուն Թովմա Մեծոփեցին իրաւամբ կը կոչէ բռնատէր : Այդ թուականէն մինչեւ Արեւելեան Հա – յաստանի դրաւումը Ռուսիոյ կողմէ Երե – ւանը եղած է համանուն ընդարձակ խա – նութեան կեդրոնը , եւ մեր պատմագիր – ները զայն սովորաբար կոչած են «Այրա – րատեան աշխարհի մայրաքաղաք» :

Թուրք – պարսկական երկարատեւ պա – տերազմներու ընթացքին (1513 – 1735) , քաղաքը բազմաթիւ անգամներ աւերուած (1579ին, 1604ին, 1724ին եւայլն) եւ ան – ցած է ձեռք ձեռք : Սակայն հիմնակա – նին մէջ մնացած է Պարսիկներուն ձեռքը եւ այդ իրողութիւնը իրաւական դեմքի վրայ ճանչցուած է Թուրքիոյ եւ Պարս – կաստանի միջեւ կնքուած 1555ի եւ 1639ի պայմանագիրներով : ԺԸ· դարու 40ա – կան թուականներէն մինչեւ 90ական թուա – կանները Երեւանի խաները կիսանկախ դրութիւն մը կը ստեղծեն եւ իրարու կը յաջորդեն ժառանգական կարգով , բայց Աղամամէյ Խանի արշաւանքէն ետք նախ – կին դրութիւնը կը վերահաստատուի :

Հարուստ եւ բազմակողմանի նիւթեր հասած են մեզի Երեւանի խանութեան եւ անոր կեդրոնը եղող համանուն քաղաքին ԺԹ· դարու առաջին 25 տարիներուն վե – րաբերեալ : Այդ քառորդ դարը պարսկա – կան տիրապետութեան վերջին շրջանն է եւ նախորդ ժամանակաշրջաններուն հա – մեմատութեամբ կարեւոր փոփոխութիւն – ներ տեղի ունեցած են խանութեան եւ ե – րեւանի ներքին կեանքին մէջ :

Այդ շրջանին Երեւանի խանութեան տահմանները կը տարածուէին Հայկ· Պա – րկն մինչեւ Արագածի հիւս· սառոյց – ները եւ Փամբակի լեռները եւ Ախուրեան գետէն մինչեւ Սեւանի լեռները՝ դրաւե – լով 24 հազար քառ· քմ· տարածութիւն : Գետերու ցանցը եւ ոռոգման կարելիու – թիւնները նկատի առնելով , խանութիւ – նը բաժնուած էր 15 վարչական շրջաննե – րու՝ մահալներու (Վեդի – բասար, Գառ – նի – բասար, Զանգի – բասար եւայլն) : Մահալներու կառավարիչները կը նշա – նակուէին խանին կողմէ եւ կը կոչուէին մելիքներ : Բնակչութեան հիմնական զանգուածը կը կազմէին Հայերն ու Ազե – րիները :

Իբրեւ խանութեան կեդրոն եւ կարեւոր բերդաքաղաք՝ Երեւանի մէջ գտնուած էին վարչական մարմիններն ու բանակին մեծ մասը : Երեւանի խաներուն տրուած էր «սարդար» (զօրապետ, հրամանատար) տիտղոսը : Ասոնք խանութեան կատար – եալ տէրն ու տնօրէնն էին, իսկական շահերը, ինքնակալ իրենց խանութեան տահմաններուն մէջ: Երեւանի խանը պարսկական պետութեան ամէնէն ազդե – ցիկ ցաշտօնեաներէն մէկն էր :

Սարդարը իր հայեցողութեամբ կը նը – շանակէր եւ կը հաւաքէր հարկերն ու տուրքերը, զրամ կը կտրէր, դատ ու դա – տաստան կը տեսնէր յանցագործներուն հետ: Ան օրէնքներ հրապարակելու իրա – ւունք չունէր, բայց անոր կարզադրու – թիւնները օրէնքի ուժ ունէին խանութեան տահմաններուն մէջ: Իր զօրքին համար խանը արքունական զանձատունէն ամէն տարի կը տաննար պատկառելի դումար մը : Մեծ իրաւունքներու տէր էր մաս – նաւորապէս Երեւանի վերջին սարդարը՝ Հիւսէյն – Ղուլի խանը (1807 – 1827): Շահը սարդարի ներքին գործերուն չէր խառնուեր, բայց այս վերջինը ենթակայ էր անոր դերագոյն իշխանութեան եւ պարտաւոր էր պաշտպանել իր խանու – թեան պետական տահմանները :

Վերջին սարդարի ժամանակ խանին ե – կամուտը, առաւելարար գոյացած ուղ – ղակի կամ անուղղակի տուրքերէ , մաք – սերէ, տարեկան կը կազմէր 653·000 ռուբլի :

Անոսկի չափերու կը հասնէր բռնակա – լի իրաւունքներով օժտուած սարդարին կամայականութիւնները : Մատի չար – ժումով մը կրնար ֆալախկայի (ճիպո – տահարել) ենթարկել, պատուհասել եւ , նոյնիսկ, բերդին արեւմտեան ժայռերէն վար նետել ուիչ մէկը :

Երեւանի սարդարի դիւանը բաղկացած էր չորս բաժիններէ — պալատի կառա – վարչատուն, զինուորական ճիւղ , տըն – տեսական ճիւղ եւ ոստիկանութիւն : Դատական գործը կեդրոնացած էր մահ – մետական հոգեւորականութեան ձեռքին մէջ, բայց բողոքներ եւ հարցեր կ'ընդու – նէր նաեւ ինքը՝ սարդարը, որ փաստօրէն խանութեան գերագոյն դատաւորն էր եւ ունէր նոյնիսկ մահապատիժ տալու իրա – ւունք :

Խանութեան զինուոր բոլոր պաշտօն – ները կը վարէին մեծ մասամբ խաները , բէկերը եւ միրզաները : Սարդարէն եւ ա – նոր վէզիրէն զատ, խանութեան գլխաւոր պաշտօններն էին՝ խազնադար – աղասին (գանձապետ), սանդուխտար – աղասին (ծախսարար), ամբարդար – աղասին (մարանապետ), սերուֆիլ – բէկը (զո – րապետ), զարուզան (ոստիկանապետ) եւայլն :

Խանութեան բանակը բաղկացած էր հե – տեւակներէ (սարբազներ), հեծելազներէ , հրետանիէ :

Քաղաքը , որ որեւէ մահալի մէջ չէր մտներ, կը կառավարէր ոստիկանապե – տը՝ զարուզան, որ կը նշանակուէր սար – դարի կողմէ եւ պարտաւոր էր գրաղելու քաղաքին կարգ ու կանոնով, հարկերու եւ տուրքերու հաւաքման գործով եւայլն : Դարուգան իր իշխանութիւնը կը գոր – ծադրէր եուզպաշիներու (հարիւրապետ – ներ) եւ չաուշներու (տասնապետ) միջո – ցով : Քաղաքին պաշտօնեաները կը նը – կատուէին նաեւ պազարպաշին (չուկայի պետը), միզանդարը (կշռապետը) եւ մի – բարը (ոռոգման առուներու աւագը) :

Քաղաքին անտեսութեան ճիւղերը կը կազմէին արհեստագործութիւնն ու ար – դիւնաբերութիւնը , բանջարաբուծու – թիւնը եւ, նոյնիսկ, երկրագործութիւնն ու անասնապահութիւնը :

ԺԹ· դարուն սկիզբը Երեւանի մէջ կը հաշուէին քանի մը տասնեակ արհեստ – ներ, որոնք կը դասուէին զարգացման տարբեր աստիճաններու վրայ : Քաղաքի իւրաքանչիւր 16,6 բնակիչին բաժին կ'ի – նար մէկ արհեստաւոր : Արհեստաւորնե – րուն գրեթէ 44 տոկոսը հագուստ եւ կո – շիկ արտադրողներ էին, 25 տոկոսը՝ կեն – ցաղային իրեր պատրաստողներ եւ բը – նակչութեան կենցաղային պէտքերուն սպասարկողներ եւայլն :

Ամէնէն տարածուած արհեստնե – րէն էին՝ մաշկակարութիւն, դեղագոր – ծութիւնը, ասրճրչութիւնը, հացագոր – ծութիւնը : Նոյն գործը ունեցող խա – նութները իրարու քով հաստատուած է – ին : Արհեստաւորներուն մեծագոյն մասը կը դասուէր ծայր աստիճան աղքատու – թեան մէջ :

Արհեստաւորները , առեւտրականները եւ սեւ գործ ընող բանուորները համա – ձայն իրենց գործի տեսակին կը կազմին համքարութիւններ, որոնց գլուխը կեցած էին ուստապաշիները : Համքարութիւն – ները հոս չունէին իրենց գրասեր օրէնք – ները, կը կառավարուէին ու կ'առաջնոր – դուէին սովորութիւններու եւ աւանդու – թիւններու հիման վրայ : Այդ ժամանակ Երեւանի համքարութիւններու թիւը կը հասնէր աւելի քան երեսունի :

Արհեստներէն զատ քաղաքին մէջ պո – յութիւն ունէին նաեւ տնայնագործական տիպի կարգ մը արդիւնաբերական ձեռ – նարկութիւններ՝ ապակիի, թղանաթա – ճուլարանի, վառօդի, գինիի, օղիի, օ – ճառի եւ այլ «գործարաններ» :

ՓՐՈՖ· Թ· ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(4 – Շար·)

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆ

"ԻՆՉՈ՞Ւ"

Երկար ամիսներէ ի վեր չտղալից յոյ – տարարութիւններ ծանուցանեցին որ պլի – տի ներկայացուէր Տիկ· Լիւսի Մալխաս – եանի վերոյիշեալ տիտղոսով «Հոգեբա – նական » ու «Ամէն ժամանակներու հա – մար ժամանակակից» թատերգութիւնը :

Մօսելէ առաջ «Ինչո՞ւ»ի ներկայացման մասին, վայրկեան մը այստեղ թող թոյլ տրուի մեզի բանալ փակագիծ մը, մտնե – լու համար դառն խորհրդածութիւններու մէջ :

Եթէ քննական լուրջ ակնարկ մը նե – տենք մեր գաղութի գրական ու դեղար – ուեստական կեանքին վրայ, պիտի տես – նենք որ գրական ու գեղարուեստական մեր անդաստանը դարձած է Արշակեան մը ուր կ'ապաստանին ամէն տեսակի տա – փակութիւններ : Իրական ու վաւերական արժէքներուն քով կը սպրդին վանտալ – ներ, որոնք առանց դոյդի խակ խղճահա – րութեան ձեռք կ'առնեն իրենց գրիչը , կը գրեն ու կը հրատարակեն գրական ամէն տեսակի գործեր :

Զբաւականանալով այսքանով, կան որ, առանց նոյնիսկ լաւ մը գիտակ ըլլալու իրենց մայրենի լեզուին, կը ձեռնարկեն թարգմանելու օտար լեզուներու՝ Յ· Թու – մանեանի, Զարենցի , Շիրազի եւ այլոց բանաստեղծութիւնները , կը թիմեն զա – նոնք հատորներու մէջ եւ հոն զետեղելով նաեւ օտար գրագէտներու գովաբանական յառաջաբանները , կը հրամցնեն զանոնք մեր հասարակութեան , որ , իր աւանդա – կան եւ վտանգաւոր անլիշաչարութեամբ այդ բոլորը կուլ կուտայ հալած խղի նման ...

Այս հեղինակները երբեք ալ իրենց մա – քէն չեն անցներ թէ օտար գրագիտներու գովաբանական յառաջաբանները , որոնք արդիւնք են միայն ու միայն բարեկամա – կան եւ խնամիական կապերու , ոչինչով կրնան քօղարկել այն տափակութիւնները ու թերութիւնները , մեղանչումի հանդուղ այն սխալները որոնք գոյութիւն ունին իրենց «թարգմանութիւն»ներուն մէջ :

Եւ այս բոլորին պատճառը այն է, որ մեր վաւերական գրողներն ու արուեստա – գէտները այնքան ալ մատհոգուած չեն այս վտանգաւոր վիճակին աղետալի հե – ւեւանքներուն դիմաց : Անոնք կը բաւա – նանան հետեւելով «Ինչո՞ւս պէտք»ի գո – տապարտելի քաղաքականութեան :

Ժամանակ է որ մեր գրականութեան եւ արուեստներու անդաստանին մէջ հաս – տատուի «անկողմնակալ ոստիկանութիւն» մը որպէսզի աչալուրջ հսկէ ու ի պահան – ջել հարկին դատապարտութեան սիւնին դամէ բոլոր Արշակաւանցիները ...

×

Դառնանք «Ինչո՞ւ»ին : Անիկա ներկա – յացուեցաւ նախանցեալ Երեքշ· Թէաթրո – ակ գ'Ալռի մէջ: Թատերագրութիւնը գրա – կանութեան գժուարագոյն ճիւղերէն մէ – կըն է : Չի բաւեր ըլլալ մտաւորական , հայերէն գիտնալ կարենալ գրելու համար թատերգութիւն մը: Փիէսի մը չէնքը կա – ռուցանելու համար հարկ է տեղեակ ըլլալ թատերագրութեան ճարտարապետու – թեան :

Ինչո՞ւ կը նշանակէ այս մտաւոթիւ ոգ – րը, խելա՞գար, օ՛ն խնդացուր ինձ թէ ոչ կը լացնեմ ես քեզ :

Պրիամը անասլոր , վայրագօրէն նայե – ցաւ անոր եւ բեկ բեկ ձայնով վերսկսաւ երգել.»

Մին յաջորդէ միւսին
Լաւը կամ վատ բախտը սին
Վրէժն արդիւնք յարձակումին,
Ձակատագիրն է յամր ու խուլ
Կուգան միշտ կարգով անդուլ···

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

— Հարկ է ըսէիր, ահաւասիկ մէկը, որ բոլոր եղածը կ'ուտէ եթէ թոյլ տրուի :

= Շատ աղէկ մայրիկ, վաղը այդպէս կ'ըսեմ :

Այս անգամ թագուհիի ընդունելութեան չքահանդէսն էր : Թագուհին գահլիճ մտաւ ծածկուած թանկագին քարերով եւ ժանեակներով, ճառագայթող գարգարան – քով : Անոր միայն մանեակը քսան քաղաք – ներու տարեկան տուրքին համարժէքը էր :

Բոլոր ներկաները երբ անվերջ կը հիա – նային՝ Պրիամը անհոգ չմնաց, կոչելով·

— Ահաւասի՛կ, բոլոր եղածը կ'ուտէ ե – թէ թոյլ տրուի :

Այս անգամ եթէ թագուհիին պաշտպա – նութիւնը չըլլար , շատ դէշ պիտի վերջա – նար :

— Գնա կոթսուիր, թշուառական խեն – թուկ, ըսաւ թագուհին, եթէ դիտնայիր թէ այս բոլորը որքան ծանր կը կշռեն վրաս, դանդաղ կրնայիս գիտողութիւն պի – տի չընէիր :

Պրիամը այս անգամեն միջադէպը ևս պատմեց իր մօր :

— Անվայել բաներ լսած ես, տղաս :

= Ի՞նչ ըսելու էի մայրիկ :

— Պիտի ըսէիր, ահաւասիկ թագաւորին սէրն ու հպարտութիւնը :

Օրերը յաջորդեցին իրարու եւ օր մըն ալ ինքնակալը ըստ սովորութեան ամէն բանէ ձանձրացած՝ երբ կը պատրաստուէր որսի երթալ, հեծած իր նախընտրեալ զամբիկը, եւ անտարբեր կերպով մնաք բարովը կ'ըսէր թագուհիին, այդ միջո – ցին Պրիամը թափահարելով ձիուն պա – րանոցը պոռաց·

— Ահաւասիկ թագաւորին սէրն ու հը – պարտութիւնը :

Ինքնակալը ծուռ ծուռ ու թունալից նայեցաւ Պրիամին որ սարսափահար փա – խաւ հեռուէն զլալով բրածեծին կսկիծը :

Մայրը երբ տեսաւ անոր չնչահեղձ վի – րաւորածը, ըսաւ·

— Իմ որբուկ ու անտէր տղաս, ալ մի երթար դղեակ, քեզ կը սպաննեն անոնք :

= Համբերութիւն մայրիկ, համբերու – թիւն, բնաւ չենք գիտեր ո՞վ կը մեռնի, ո՞վ կը մնայ :

— Ախո՛ս, չարունակեց մայրը լալա – գին, երջանիկ մեռաւ հայրդ որ չտեսաւ ոչ իմ ոչ ալ քու ամօթապարտութիւնը :

= Համբերութիւն մայրիկ, օրերը իրա – րու կը յաջորդեն եւ բնաւ իրարու չեն նմանիր :

×

Գրեթէ երեք ամիսէն աւելի էր որ Պրիամի հայրը դերեդմանին մէջ զուարկ – ներուն քովիկը կը հանդչէր առ յաւէտ, իսկ տղին թագաւորը անդորը խնջոյք – ներ կը սարքէր ի պատիւ բազմաթիւ հրա – ւիրեալներու : Սովորաբար իր ալ կողմը վերապահուած էր իր պահակապետին եւ ձախը կը բազմէր գլխաւոր գործակատա – րը հասառուն : Այդ օրը սեղանը ծածկուած էր անուշահամ պտուղներով եւ բուրում – նաւէտ ծաղիկներով, լուսաշողշող ճառա – գայթներով պարուրուած ներկաները ան – խոհիր պահէ պահ ոսկեզրուած բաժակով գինի կ'ըմպէին՝ ընտիր եւ թանկագին :

Երբ գլուխները սկսան տաքնալ, բոլորն ալ այլեւս բարձրաձայն կը խօսէին եւ արդէն մէկէ աւելի վէճ ու կռիւ տեղի ու – նեցած էր :

Պրիամը ամէն տանէ աւելի խենթ՝ գի – նի կը մատուսակէր անխիղճ եւ ոչ մէկ գաւաթ պարապ չէր թողուր, ու խորա – մանկօրէն մինչ մէկ ձեռքով ոսկեզօծ սըր – ուակն ունէր, միւս ձեռքով արբեցած նստողներուն քղանցքները եաեւէն իրա – րու կը գամէր ճարտարօրէն նստարանին վրայ, որ երբ մէկը ուզէր ոտքի կանգնիլ միւսը իր հետ պիտի քաշքշէր : Քանի մը անգամ խորամանկութեամբ չըջանը կա – տարեց եւ արդէն լրացուցած էր իր փու – թաձեռնութիւնը, երբ արքան ոգեւորուած բնականէն եւ գինիի տաքէն, հրամայեց Պրիամին.

— Ինձա՛ռ խեղկատակ, սեղանին վրայ ելիր եւ երգելով զուարթացուր ինձ :

Պրիամը զգուշութեամբ սեղան բարձրա – ցաւ եւ ծաղիկներու մէջտեղ եւ խուլ ու խռպոտ ձայնով մը սկսաւ երգել հին երգ մը :

Ամէն բան կուգայ կարգով,
Մերթ աւձրեւ կամ սաստիկ հով,
Ցերեկ ու գիշեր խռով,
Մահճ ու կեանքը իրար հով·
Ամէն ինչ կուգայ կարգով :

Թագաւորը սաստիկ զայրացած ոռնաց·

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս մտաւոթիւ ոգ – րը, խելա՞գար, օ՛ն խնդացուր ինձ թէ ոչ կը լացնեմ ես քեզ :

Պրիամը անասլոր , վայրագօրէն նայե – ցաւ անոր եւ բեկ բեկ ձայնով վերսկսաւ երգել.»

Մին յաջորդէ միւսին
Լաւը կամ վատ բախտը սին
Վրէժն արդիւնք յարձակումին,
Ձակատագիրն է յամր ու խուլ
Կուգան միշտ կարգով անդուլ···

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(4 – Շար·)

քեան կանոններուն , որոնք բազմաթիւ են, անհատնո՛ւմ :

Թատերական դործ մը, ինչպէս ամէն դործ կեանքի մէջ, սկիզբ մը ունի ու վախճան մը : Թատերադիրը պարտաւոր է իր դործին սկիզբն ու վախճանը ընթա – դրել հոդիդոնական ւիճով մը, ընել այն – պէս՝ որ վերջինը լրումը ըլլայ առաջի – նին :

Եւ տակաւին, ամէնէն կարեւորը, կայ պատկը : Այս մէկը ահաւոր փորձաքար մըն է հեղինակին համար : Իր դործին դրուցատնութիւնները պէտք է ըլլան հե – դասող, մին միւսը խմաւորող նախա – դասեր, մին միւսը խմաւորող նախա – դասութիւններ եւ ոչ թէ անհամ ու ան – կապ ճոռոմաբանութիւններ :

Իւրաքանչիւր դերակատարի մուտքը կամ ելքը պէտք է ունենայ իր դոյութեան լրիւ ու արդար խմաստը : Եւ տակաւին մարք մը այլ կենսական պայմաններ, ո – րոնց թուումը զանց կ՚առնեմ :

Այս բոլոր պայմաններէն դուրկ էր Տի – կին Լիւսի Մալխասեանի թատերդութիւ – նը :

« Ինչո՞ւ»ի նիւթին մասին չեմ ուզեր անդրադառնալ, վասնդի առանց վարանե – լու կը խոստովանիմ որ բան մը չհասկցայ եւ վստահ եմ որ մինակս չեմ չհասկցող – ներուն մէջ, այնքան որ անկապ էին ու անարամաբանական դործին դրուցաբա – նութիւնները :

Ամեհդ անչուշտ առարկողներ պիտի ըլլան, եւ առաջին հերթին հեղինակը ինքն իսկ, թէ «ողբերդութիւն»ը այնքան խոր էր ու այնքան «փիլոսոփայական», որ ան կը չօշափէր հարցեր՝ որոնք «ժամա – նակիցս» էին «բոլոր ժամանակներուն», եւ ատոր համար ալ իմ եւ չատ մը ուրիշ – ներու տկար ուղեղներուն համար՝ անմար – սելի :

Բայց դոնէ, փոքրիկ դաղափար մը տա – լու համար «խաղ»ին մասին նշենք քանի մը անդրեր : Առաջին տեսարանը կ՚անցնի ոսիկանապետի մը դրասենեակին մէջ ուր եկած է թերթի թղթակիցուհի մը յայտնելու համար ոսիկանապետին թէ կրնայցուցած է իր ժամացոյցը եւ կը խնդրէ որ ոսոիկանապետը դանէ զայն : Այս խօսակցութեան ընթացքին է որ ոս – ոիկանապետին հետաձայնով լուր կը տըր – ուի թէ հինդ պատանիներ չարձակում դործած են ջուխտահար ծերունի ար – ուեստադէտի մը վրայ , դողցած են անոր ջութակը , իսկ ինքը՝ ծերունին վար իյ – նալով մահացած է : Եւ տակէ է որ կը սկը – սի «ողբերդութիւն»ը : Ոսոիկանապետը խիստ հրահանդներ կուտայ որպէսզի ան – յապաղ ձերբակալեն չարձակում դործող – ները, որոնք, դարձեալ համաձայն հետա – ձայնական տեղեկատուութեան, ապաս – տանած են դէպքին վայրը դանուդ տան մը մէջ: Կը ձերբակալուին պատանիները, կը բերուին ոսոիկանապետին առջեւ որ պանոնք կը հարցաքննէ եւ տակայն ոչինչ կրնայ կորզել անոնց բերնէն, այնքան որ չամ են ու անմտանունջ անոնք : Յետոյ , պատանիները կը յանձնուին արդարու –

«ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՕՐ»

Սիրելի Կեդրոնականցի ,

Ասկէ առաջ որոշ ընդհատումներով ձեռնարկուած էր Կեդրոնականցիները ի մի հաւաքել որոշ թուականի մը Կեդրոնա – կան վարժարանի երդիքին տակ :

Զանազան պատճառներով, ցարդ կարե – լի չէր եղած տեւականացնել այս դեղեցիկ ձեռնարկը , որ քանի մը տարի դործա – դրուելէ ետք լքուած էր :

Արդ, ներկայիս Կեդրոնական Սանուցի նախաձեռնութեամբ, որոշուած է վերըս – կսել վերակենդանացնել այս դաղափարը անոր տալով աւելի ընդհանրական բնոյթ բոլոր Կեդրոնականցիներու համար, ըլլան անոնք Իսթանպուլաբնակ կամ տարած – ուած ի սիւնս աշխարհի :

Այս կարդի դաղափարները իրենց խոր – քին մէջ կը կրեն դադափական բնոյթ : Շեշ – տելու եւ չօշափելի ձեւ տալու համար այս դաղափարին, կը խորհուի անոր տալ խորհրդանչական, այսինքն արարողական հիմ մը, որ պիտի չունենայ միահամուռ ար – տայայտութեան մը վրայ :

Մեկնելով այս տեսակէտէն խորհուած է հաստատել «Բաժակի պահ» մը որ տըր – ուած օրուան մը, տրուած ժամուն տեղի պիտի ունենայ, թէ Իսթանպուլի եւ թէ սփիւռքի մէջ՝ հոն ուր Կեդրոնականցի մը կը դտնուի :

Այդ պահը որ արտայայտութիւնը պի – տի ըլլայ Կեդրոնականցիներու հոդեկը – պութեան, խորհրդանչական պատարադն է՝ նուիրումը Կեդրոնականցիներուն ի – րենց սրտի ու մտքի օրրանին :

Այս առաջադրութեամբ՝ աշխարհի չորս ծագերուն սփռուած Կեդրոնականցիներ ալ ընդդրկող «Կեդրոնականցիներու Օր» – ուան մը մէջ, Բաժակի Պահ հռչակուած կը յայտարարենք ամէն տարուոյ Դեկտեմ – բերի Բ. Կիրակին, յետ միջօրէի ճիշդ ժամը 13·30ը՝ իրենց դտնուած վայրին տեղական ժամով :

Հետեւաբար , այս տարի Դեկտեմբեր 8ին եւ նոյն ժամուն բոլոր նախկին Կեդ – րոնականցինները — ուր որ ալ դտնուին — հաւաքաբար կամ անհատապէս խորհրդը – դանչական բաժակ պէտք է բարձրացնեն, Կեդրոնականի եւ անոր մեծ ընտանիքին ի պատիւ :

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԻՉ ՄԱՐՄԻՆ

տակ խօսողին ձին թամբած պէտք է ըլ – լայ, որպէսզի ճշմարտութիւնը ըսելէ ետք, նստի վրան ու փախչի ···»:

Մենք չենք հետեւիր այդ առածին : Ճշմարտութիւնը կ՚ըսենք , եւ եթէ հարկը պահանջէ, անդամ մը եւս կը կրկնենք , եւ տակայն ըսելէ ետք չենք փախչիր :

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԻԹԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՒԹԵՐ

Երկրադունդի արուեստական արբան – եակներուն չարունակաբար աճող թիւը նոր հեռանկարներ կը բանայ անոնց բազ – մապիսի օդտագործման համար : Մեքսի – քայի Ողիմպիականին պատկերասփիւռի հաղորդումը արուեստական արբանեակի մը միջոցով, որ կը դտնուէր Ատլանտեան ովկիանոսին վերեւ , այն հիանալի ար – դիւնքներէն մէկն է , զորս ձեռք բերին դիւնքներէն մէկն է , զորս ձեռք բերին հրթիռներ կառուցողները, էլեկտրոնիքի ճարտարադէտները եւ ուրիշ մասնադէտ – ներ : Օդերեւութաբանական արբանեակնե – րը, որոնք ամպերը եւ փոթորիկները կը ճշդեն, նախադուշացնելով երկրադուն – դին վրայ դտնուող նոյնանման կայաննե – րը, արդէն գործնական մեծ նշանակու – թիւն ունին :

Օդոստոսին, Վիէննայի մէջ տեղի ու – նեցած Տիեզերքի հետազօտութեան եւ խաղաղ օդտագործման Միջազգային Դու – րու Մորհրդաժողովը յայտնաբերեց բազ – մաթիւ նոր կարելիութիւններ, զորս կը ներկայացնեն արուեստական արբանեակ – ները : Գործածելով լուսանկարչական դործիքներ, ռատար, ենթակարմիր ճա – ռագայթներ, ջերմութիւն չափող սարքեր եւ այլ միջոցներ այժմ կարելի է օժան – դակել մարդոց գործունէութեան տարբեր բնագաւառներուն մէջ, ինչպէս հողագոր – ծութեան , ջրաբանութեան, ովկիանա – դրութեան, երկրաբանութեան, քարտէ – ագրութեան, կենսաբանութեան եւայլն : Այսպէս, կարելի է յայտնաբերել տտո – բերկրեայ ջուրի եւ հանածոներու պաշար – ներ, հաստատել նեխած հողերու տարա – ծութիւններ եւ բերքին սպառնացող վը – տանդներ, ճշդել ապագայ բերքին քանա – կը : Զափելով հողի ջերմութեան նոյնիսկ աննշան տարբերութիւնները, կրնանք յայտնաբերել տտորերկրեայ ջուրի աղ – բիւրները , ձիւնի քանակութիւնը ընդար – ձակ տարածութիւններու վրայ եւ զար – նանային ձիւնհալի արդիւնքները, ինչ որ մեծ կարեւորութիւն ունի երաշտի դէմ տարուած պայքարին մէջ : Արուեստա – կան արբանեակները լ պիճակի են նաեւ ճշդելու ովկիանոսներու մէջ վտդող տաք հոսանքները , ձուկերու համախմբումը : Գունաւոր լուսանկարչութեան միջոցով , արբանեակները կրնան նոյնիսկ վարտա – կի դաշտերը զանազանել գարիի դաշ – տերէն, նեխած ջուրերը մաքուր ջուրե – րէն : Տիեզերաղնաց Փաւել Փոփովիչ այն կարծիքը յայտնեց , թէ արուեստական արբանեակները կրնան օդնել լայն չափով ճշդելու բերքը եւ անտառային հարըս – տութիւնները , անտառներու եւ դաշտե – րու մէջ ծագած հրդեհները, մարախներու դալիքը եւայլն : Կանոնաւոր կերպով նը – կատելով ցանքերու տարածութիւնները , ցանքէն մինչեւ բերքահաւաքը, կարելի է ճշդրիտ կերպով նախատեսել բերքատը – ւութեան աստիճանը :

Այս բոլորը ապագայ են, թէ արուես – տական արբանեակները մեծ նշանակու – թիւն պիտի ունենան, մօտ ապագային , խաղաղ նպատակներու նուիրուած դոր – ծունէութեան ուղղութեամբ :

Գ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

— Պզտիկ աղջիկ մը :

— Ցայտնի է , պուռայ մօրաքոյրը, որ կարծեց թէ Պ. Փիլնորմանն էր խօսողը, եւ զդայ թէ անդիմադրելիօրէն պարզուե – ցաւ իր համոզումը այս «պզտիկ աղջիկ» խօսքէ , զոր դրեթէ միեւնոյն կերպով չէ – ուած էին հօրեղբայրը եւ թոռնորդին : Օր· Փիլնորման կրկնեց·

— Շնորհ մը ըրէ մեզ, նայէ փոքր ինչ թէ ո՛ւր կ՚երթայ եւ ի՛նչ կ՚ընէ Մարիուս : Աղիկա դիւրին է քեզի համար, վասնզի չի ճանչնար քեզ : Քանի որ աղջիկ մը կայ բանին մէջ, աշխատէ աղջիկը տեսնել եւ դրէ մեզ եղելութիւնը, որ զուարճութիւն պիտի պատճառէ :

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար·)

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻՒՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Թէօփիլ երկրորդ անդամ դրկելով համ – բուրեց իր մօրաքոյրը, որու վիզը անոր համպուեստին վշաւոր զարդերէն կեղեք – ուելու ուրախութիւնն ունեցաւ :

— Գունդիլ հետ ձիո՞վ կը ճամբորդես, հարցուց Օր· Փիլնորման :

— Չէ, մօրաքոյր, փախաքեցայ ձեզի տեսնել եւ ասոր համար մասնաւոր հրա – ման առի : Զիաղարմանը երիվարս կը տանի, ես ուղեկառքով կ՚երթամ : Աղէկ միտքս ինկաւ, կ՚ուզեմ բան մը հարցնել ձեզ :

— Ի՞նչ :

— Մօրաքեւորդիս , Մարիուս Փոնմէրսի – սի եւս ճամբորդութիւն կ՚ընէ եղեր , այն – պէս չէ՞ :

— Ուրկէ՞ դիտես , քոյր մօրաքոյրը յանկարծ եւ սաստիկ հետաքրքրութիւնը չարժեցաւ :

— Երբ հոս եկայ, դացի ուղեկառքին մէջ տեղ մը բանալու համար լինձի :

— Է՛, ե՞տքը :

— Ուղեւոր մը արդէն եկած եւ ուղե – կառքին վրայ տեղ մը բռնած էր : Թուղ – թին վրայ անոր անունը կարդացի :

— Ի՞նչ անուն :

— Մարիուս Փոնմէրսի :

— Սրիկան, աղաղակեց մօրաքոյրը : Ա՛հ, մօրաքեւորդիկ քեզի պէս խելքը դը – լուխը աղայ մը չէ : Գիշերը ուղեկառքին մէջ մնա՛ր :

— Ինձի պէս :

— Բայց դուն պարտականութեան հա – մար կը մնաս, մինչդեռ ան՝ անառակու – թեան համար :

— Վա՛յ լաւոտ , վա՛յ , ըսաւ Թէօփիլ :

Հոս Օր· Փիլնորման երեւելի դէպք մը ունեցաւ· այսինքն դաղափար մը ծնաւ մտքին մէջ : Եթէ էրիկ մարդ մը ըլլար, թերեւս ձեռքով ճակատը զարնէր : Յանկարծ ըսաւ Թէօփիլին·

—Գիտե՞ս որ Մարիուս չի ճանչնար քեզ :

— Ոչ, ես տեսայ դինքը, բայց ինքը ծանրէն քաշելով չդիշաւ դիս նչմարել :

— Ըսել է թէ հիմա միատե՞ղ պիտի ճամբորդէք :

— Ան ուղեկառքին վրայ , իսկ ես ներսը :

— Ո՞ւր պիտի երթայ այդ ուղեկառքը :

— Անտէլիս :

— Ըսել է թէ Մարիուս հոն պիտի եր – թայ :

— Եթէ լինձի պէս ճամբան կանդ չառնէ : Ես վերնոն պիտի իջնեմ ուրիչ կառք մը մտնելու եւ կայծոն երթալու համար : Մա – րիուսի ուղեդիծը բոլորովին անծանօթ է լինձի :

— Մարիո՛ւս , ի՛նչ խորթ անուն : Ի՞նչ խելքով Մարիուս անունը տուեր են անոր : Դէթ դու Թէօփիլ կ՚անուանուիս :

— Աւելի կը փափաքէի Ալֆրեա ան – ուանուիլ, ըսաւ պաշտօնատարը :

— Մտիկ ըրէ, Թէօփիլ :

— Ականջս քեզի է , մօրաքոյր :

— Պատրա՞ստ ես :

— Այո :

— Լաւ, Մարիուս մերթ ընդ մերթ կը տարակայի :

— Հէ՛, հէ՛ :

— Կը ճամբորդէ :

— Հա՛, հա՛ :

— Գիշերը դուրսը կ՚անցընէ :

— Օ՛, օ՛ :

— Կ՚ուզէինք հասկնալ թէ ի՛նչ կայ ա – սոր տակ :

— Կնիկ մը, պատասխանեց Թէօփիլ փորձառու մարդու մը հանդարտութեամբ եւ ի նչան տուդութեան, քթին տակէն խնդալով կրկնեց·

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ **ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

Կը խօսի **ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ**
Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ· ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլհոլէի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր· ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ըն – թացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական դունաւոր նկարներ :
Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է
Մեկնում ժամը 20·15ին Քոնեավէն , Բ· կայան Համասի սրճարանը : Դարձ· Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիշառ, Քուր Լաֆայէթի ճամբով Տէսին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արաքսի Աստուածատուր – եան, Ժօրժ եւ Ժան – Վարուժան Աստ – ուածատուրեան , Բաֆֆի Հիսայեան ըն – տանիքները և բոլոր պարագաները կը ծա – նուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (1 Դեկտ·) ժամը 10ին, Փարիզի հայ կաթողիկէ եկեղեցին Րիւ Թուէն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ պա – պականին

ՊԵՏՐՈՍ ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէնի Հայ Աղդ· Մխիթարեանը չնորհա – կալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յովհ· Ուզունեանէ 30 Ֆր· իրենց զաւ – կին՝ Բարդէն Ուզունեանի ամուսնութեան առթիւ, եւ Թադէոսեան եղբայրներէն 100 Ֆրանք, իրենց մօր Բրբիհոն Թադէոսեա – նի մահուան տարելիցին կատարուած հո – գեհանգիստի առթիւ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

TRICOTS - BONNETERIE

Cherche façonniers jauge 5, jauge 7 diminuée. Se préserter :

Ets. GANA
64, Rue de Turbigo — Paris (3e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս· Սահակ Մեսրոպ սը – րահին մէջ : Կիրակի , Դեկտեմբեր 1ին , ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ , հայկական պարեր, երգեր, արտասանու – թիւններ :

Ճաշագին 15 ֆրանք :

Հանդանակութիւն չկայ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թեհրան բնակող Վարսենիկ Համբար – ձումեան (Նասիբեան) կը փնտռէ իր եղ – բայրը՝ Վահան Նասիբեան , զաւակը Զուամչուտի, ծնած 1910ին Ղարաբաղի Բալուջա գիւղը եւ իր տապրոջ որդի Սա – չա Համբարձումեանը , զաւակը Մարտի – րոսի, ծնած 1923ին Բաղու, որոնցմէ վերջէն համաչխարհային պատերազմէն ի վեր լուր չունի : Տեղը իմացողներէն կը խնդրուի յայտնել հետեւեալ հասցէին :—

VARSENIK HAMBARSOOMIAN
Ave. Villa, Kuyé Panahi
No 14, 2nd Floor
TEHERAN — IRAN

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նա – հանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի կեդր· վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ· 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ :
Կը նախագահէ Բժ· ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ
Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան :
Գեղարուեստական բաժին :
Ճաշագին 15 ֆրանք

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ կապ· Խաչի Շրջ· վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի , 2 Մարտ 1969, կէսօրէ ետք ժա – մը 14·30ին :

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

×

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր· Միութեան կա – նդիլ ծառը Յունուար 12ին :

×

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միու – թեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին , Կիրակի օր : Զուարթ աճակնկալներ :
Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :
Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ ՄԱՐՏ 9ԻՆ

×

ՀԱՑ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ տարեկան ցերե – կոյթ – պարահանդէսը, ի նպաստ Օդափ· կայանի Ծովահայեաց նոր չէնքի գնու – մին : Մարտ 9ին, Ամպասդէօրի սրա – հին մէջ :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տա – րեկան պարահանդէսը Մարտի Ա· Շա – բաթ գիշերը Սփլանտիտի սրահներու մէջ : Մանրամասնութիւնները յետագա – յին :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵԾ ՀԱՄԵՐԳ

ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

(Ծննդեան 100ամեակի առիթով)

ՄԵԿՆԱՐԿՈՒԹԵԱՄԲ՝

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ

Ղեկավարութեան տակ

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Եւ մասնակցութեամբ Օրիորդներ ՇԱՒԻ ՊԼՆԿԵԱՆԻ , ԷՕԺԻՆԻ ԱԼԵՍԵԱՆԻ , Պ· Պ· ՄԿՐՏԻՉ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ եւ ՌՐՆԻ ՄԱՐԹԱՑԵԱՆԻ :
Պիտի երգուին՝ Կրօնաշունչ, հովուական, հարսանեկան, սիրոյ, աշխատանքի եւ հերոսական երգեր ու մեներգներ :

Շաբաթ, Դեկտ· 7, ժամը ճիշդ 20·45ին,
SALLE GAVEAU, 45, Rue La Boëtie — PARIS
Métro : Miromesnil

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Աղգային Մխիթեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի
LES SOUCOUPES VOLANTES
սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE
GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme
ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 ֆրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ·) ժա – մը 3 – 6 , Մշակոյթի Տան իր զբաղեցնե – կը 17 Րիւ Պլէօ: կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱԽՄ· Հայր· Մխիթեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հա – ւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր ան – դամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՄԱԽՄԲՐ Հայր· Մխիթեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին անդամական ժո – ղովը այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 2ին, հայրենակից Գրիգոր Գրիգորեանի բնա – կարանը : 77 Ռուբ Նասիօնալ Սէժքէմ Լեվալօն : Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԼ

Համախմբը· Հայր· Մխիթեան Ֆրան – սայի շրջանի 1969ի պատի օրացոյցը : Գին 3 Ֆրանք :

Դիմել տեղական վարչութիւններուն :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, նախաձեռնութեամբ Եօթնեղ – բայրեան ենթակոմիտէի , Դեկտեմբեր 1ին , Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 3ին , Րիւ ժէի Սէն Լուի սրահը :

Կը նախագահէ Ընկ· ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ
Կը խօսի Ընկ· ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԻ

Գեղարուեստական բաժինին մաս կը կազ – մեն տեղւոյս երիտասարդութեան կողքին, կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդին պար – խումբը : Հանդիսութիւնը պիտի վերջա – նայ խնջոյքով : (Ձոխ պիւֆէ) :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· Բաֆֆի խումբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ· 29) ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ:

ԻՍԻ.— Հ· Յ· Դ· Զաւարեան կոմիտէի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին , Զաւիկեանի սրճարանը :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ· Յ· Դ· Քրիստափորի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Քափէ Լիոնի վերի սրահը : Կը խնդ – րուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ: կարեւոր օրակարգ :

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԹՈՒՒՑԻԿ – ՏՈՄՍԱԿ – ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ – ԵՒԱՅԼՆ
FACTURES — TETE DE LETTRES — ENVELOPPES — etc...

Դիմեցէք

« ՅԱՌԱՋ » Ի
32, RUE DE TRÉVISE
— PARIS - IX• —
Téléph.: 770-86-60

ՄԱՔՈՒԻ ԵՒ ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝	Տար. 90 Ֆ.	Վեցամսեայ՝	50 Ֆ.
Արտասահման՝	Տար. 105 Ֆ.	Հատը	0,50

ՈՒՐԲԱԹ
29
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
VENDREDI
29 NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11375 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 44e ANNÉE — No 11.375

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏ

(Մահուան յիսնամեակին առթիւ)

Մարսէյլէն եաւ, Փարիզի Սեբաստացի–ները եւս կ'ոգեկոչեն յիշատակը աննման հերոսին, անոր դիւցազնական մահուան յիսնամեակին առթիւ :

Հարիւրաթիւ Հայրենակցական Միու – թիւններ կեանքի կոչուեցան Ֆրանսայի մէջ եւ այլուր 45 տարի առաջ, երբ նոր էր ղաղթականութիւնը եւ թարմ՝ ծննդավայրի յիշատակը :

Սերունդ փոխուեցաւ անկէ ի վեր : Մոռացուկը սրբեց տարաւ չատ բան : Անոնց մէջերն՝ նաեւ Հայրենակցական Միու – թիւնները, որոնց թիւը տասնեակներով կը համրուէր երբեմն : Եւ որոնցմէ չատ քիչեր միայն տակացին ժամանակի եւ մի–ջավայրի քանդիչ հարուածներուն :

Անոնցմէ մէկն է Սեբաստիոյ Նահան – գային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միու–թիւնը, որ կը յամառի կանգուն մնալ պատկէին վրայ : Եւ օդտակար աչխա – տանք կը տանի կրթական դեղնի վրայ, արդարացնելով իր անունը :

1874ին Սեբաստիոյ Կովսուն գիւղին մէջ էր ծնած Մուրատ Խրիմեան, գաւակ հաղարդծ ընտանիքի մը (Բոչա) :

Հոնարհ ծագումով այս գիւղացին դըպ–րոց չէր տեսած իր ծննդավայրին մէջ : Ան դպրոցը Հայոց տարերն են եղած եւ ուսուցիչներս՝ դէնքի ու գաղափարի ըն–կերներս», կ'ըսէր միչտ առանց քաչուե – լու :

Ցետագային Պոլսոյ մէջ ցերեկը աչխա–տած է իբրեւ բեռնակիր՝ ապրուստը չա–հելու համար, իսկ գիչերը հայերէնի դա–սընթացքի հետեւած :

Սահմանադրութեան հնորհած խարու – սիկ ազատութեան շրջանին դէնքը մէկ կողմ դրած՝ Մուրատ Սեբաստիոյ նա – հանգին մէջ չուրջ յիսուն գպրոցներ բա–ցած էր, հայ երկսեռ մանուկներու կրը – թութեան համար :

Կովսունէն մինչեւ Բագու իր կեանքը եղած է համակ նուիրում հայ ազգի ա – զատագրութեան դատին, որուն կապ – ուած է իր անունը անջնջելի տառերով :

Ցեղափոխականի արիւնը իր մէջ եռա–ցած է փոքր տարիքէն սկսեալ : Տակաւին անչափահաս՝ սպաննած է իր վրայ յար–ձակող Թուրք մը գիւղին մէջ եւ Պոլիս դացած : Հոն իբրեւ մասնակից Գապը Ա – լիի հնչակեան դոյգին վտանգուած ըլլա – լով, հեռացած է Թուրքիայէն : Եգիպ – տոս, Ցունաստան եւ Թիֆլիզ թափառելէ ետք կարսի մէջ մտած է Դաշնակցութեան շարքերը :

Մուրատ ներկայ է ամէն տեղ, ուր Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը կարեւոր ձեռնարկ մը ունի : Իր նժոյգին վրայ նստած՝ լեռ ու ձոր կը կարէ կարիճ հերոսը՝ զրմանքի ու տարակոյսի մատնելով Թուրքերը :

Դանիէլ Վարուժան «Հեթանոս երգե – րուն» մէջ անմահացուցած է Մուրատը Ցեգտա խորագիրը կրող դեղեցիկ բանաս–տեղծութեամբ մը՝ նուիրուած «Ընկեր Մուրատին եւ իր ձիուն կայծակնավազ» :

1903 – 1904ին Սասուն է՝ Անդրանիկի, Գէորգ Զաւարեանի եւ Հրայրի հետ : 1905ին առաջնակարգ դեր կը կատարէ հայ–թա – թարական կռիւներու ընթացքին, Ջարդէ եւ աւերումէ փրկելով Սիւնիքի բազմա – թիւ հայ գիւղերը : 1907ին կը մասնակցի Հ. Ց. Դ. Վիեննայի Դ. ընդհ. ժողովին :

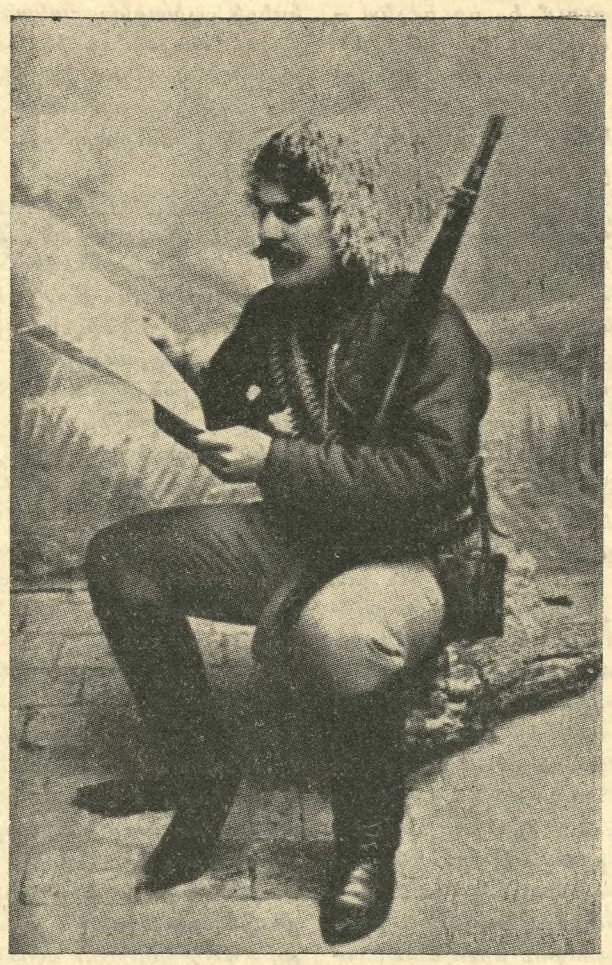
Մեծ պատերազմին դործունէութեան դեղնաւոր շրջան մը կը սկսի իբրեն հա – մար : Ջարդի եւ տարագրութեան նչան – ները սկսեր էին երեւնալ, երբ Մուրատ իր փոքրիկ խումբով օդնութեան կը հաս–նի վտանգուած շրջաններուն : Կռուելով Ամբրայ կը բանայ դէպի Սամսոն, ուա – ռայլ ու դաժան ... : Տարօնի աչխարհը քանդուած, աւերակ էր : Կ'առանձնանար Աղթամարի ժայռերուն մէջ, իր վիչտը, խոր խորհուրդով, սուդելու եւ թագցնե – լու համար սրտին հեռաւոր անկիւնները :

1905ին Կովկաս էինք : Մուրատն ու Սե–պուհը անբաժան արեան ու վրէժի երկ – տորեակներ լինէին կարծես, ազգին (հան–րային հաստատութիւններուն) եւ Դաչ – նակցութեան դռները կը բախէին յուսա–հատ վիրաւորներու յամառութեամբ : Կ'ապերաչէին ցաւերը, բոցեր կ'արձակէին իրենց, ամէն կուրծքերէն «ազդէ» դէմ, արատնչ՝ իրենց կուսակցութեան դէմ :

— Ինչ էք նստեր հոս, ազդը ձեռքէ դնաց ... ապա վրէժ պիտի՞ չհանեն ք, պիտի թողո՞ւնք որ թիւրքը մարսէ իր ը–րածները ... :

Այս բարեմիտ ընդվզումները արձա – դանդ դոան ամէն տեղերու հետ նաեւ մաղձոտ եւ թունոտ մարդկանց մէջ. ծըն–ունեցաւ «Միհրանական» չարժումը : Մու–րատը, այդ մաքրամաքուր ժողովրդասէր մարդը, իսկոյն ըմբռնեց իր եւ իր ընկե–րոջ տառապանքի եւ բողոքներու ատոր չհատցուծումը, ծառացաւ անոնց դէմ իր բոլոր ուժովը եւ հեղինակութեամբ ... : «Միհրանական» կոչուած չարժման հիմքը խախտողներէն մէկը դարձաւ :

ԿՈՄՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՐՈՍ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏ

ՄՈՒՐԱՏԸ

Անկարելի է քանի մը տողերու մէջ պատկերացնել այս մարդուն դիմադիծը եւ կեանքը :

Մեծ մարդ — հերոս մըն էր, այլ խո – նարհ ու համեստ. ատոր համար արդէն մեծ էր ... : Կրնար տիտղոսներ առնել, բայց խուսափեցաւ, չընդաժաց : Գերա – դասեց մնալ միչտ այդպէս — առուներին մէջ, խոնարհ ֆէտայի : Այս վայրկեա – նին, չարժապատկերի մը արագութեամբ, աչքիս առջեւէն կ'անցնին անոր վոխծոր – կալի կեանքին պատկերները :

Կեանքին ընթացքին չատ անդամներ հանդիպած ենք իրարու : Երկար տարիներ մօտէն հետեւած եմ անոր գործերուն, խոհերուն ու իրեն յուռ ցաւերուն :

Եկած էր (1904ին) Վան՝ ռազմամթերք խնդրելու Սասունի կռուողներուն հա – մար : Իր հետն էին Քեռին, Մոկացի Գը–րիգորը, Զուլումաթը, որ ահաւոր հրդե–հէ մը դուրս նետուած՝ կ'ուղէին ժամ ա – ռաջ կրկին հոն վերադառնալ՝ փրկելու բեկորները :

Աւա՛ղ, ապարդիւն : Քանի մը ամիս միայն բաւական եղաւ պաշարը : Եկան այս անգամ իբր նահանջող պարտուած մարտիկներ : Մուրատը, երբ տեսայ ի – րեն, ջախջախուած էր, մահուան պէս մը–կից առաղաստանաւով կ'անցնի Պաթում : Իսկական ողիսական մը այդ ճամբորդու–թիւնը Սեւ Ծովու վրայ :

Հայոց պատմութեան բախտորոշ օրե – րուն Կովկասի մէջ կը նուիրուի կամաւո – րական խումբերու կազմութեան եւ կը դեկավարէ ճակատի կռիւները : Բոլչե – վիկեան յեղափոխութենէն ետք, երբ ռուս դինուորները դէպի տուն կը փախչին, Մուրատ երկնկայի մէջ իբրեւ ակր ու տիրական կը պաշտպանէ շրջանի Հայու – թիւնը :

Ու երբ հակառակ Երզնկայի Զինադա – դարին, Թուրքերը դաւադրաբար կը յար–ձակին հայկական զօրագունդերուն վր – րայ, դժնդակ պայմաններու մէջ կռուե – լով Թրքական դերադանց ուժերու դէմ, կառնուաւոր նահանջով ժողովուրդն ու դինուորները կը հասցնէ մինչեւ Հայաս – տան :

Անկախութենէն ետք, 1918ի ամառը Նուրի փաչայի բանակները կը սկսին յա–ռաջանալ դէպի Բագու, Գերմաններու ա–ջակցութեամբ, տիրանալու համար քա – րիւղի հարուստ հանքերուն :

Այս անդամ պարտականութիւնը դինքը կ'ուղղէ դէպի Բագու, որ իր փոթորկա – լից կեանքի վերջին հանդրուանը պիտի ըլլար :

Կռիւներու ամէնէն տաք վայրկեանին, երբ աջէն ու ձախէն վտանգուած էին հայկական դիրքերը, Մուրատ կը խոյա – նայ դէպի բարձունք մը, որուն դրաւու – մը կենսական էր : Ձակատէն զարնուած՝ առիւծասիրտ հերոսը կ'իյնայ, դէն ի ձե–ռին, դիւցազնավայել մահով, պատնէչի վրայ : 44 տարեկան էր :

Ցաւերժ անթառամ պիտի մնայ իր յի – չատակը :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՊՐՈՒՍՏԸ ՊԻՏԻ ՍՂԷ

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՔԻՆ

Հինգչաբթի առաւօտեան 2ին էր, որ Ազգ. Ժողովը քուէարկութեան անցնե – լով, վաւերացուց նախարարապետին տն–տեսական – եւմտական ծրագիրը, 91ի դէմ 391 ձայնով :

Ժողովը մերժեց սակայն բարեփոխում մը, զոր սկիզբը առաջարկած էր կոլիսա մը եւ յետոյ իւրացուցած էր համայնա – վար երեսփոխան մը եւ որ կը նախատե – սէր չահադէտներու հալածանքը :

Արժէքին վրայ աւելցած (Թէ Վէ Ա.) տուրքին յաւելումը պատճառ պիտի դառ–նայ, ինչպէս ըրեցինք, որ ապրուստը սղէ թէեւ եւմտական նախարարը՝ Օրթոլի, կը վստահեցնէ թէ չատ խիստ հակակչի–ռի պիտի ենթարկուին բոլոր դինները : Կ'ըսուի թէ ընդհանուր ձեւով յաւելում – ները պէտք չէ անցնին հարիւրէն 2ի հա–մեմատութիւնը :

× Զորեքչաբթի օր, Ազգ. Ժողովի նա – խագահը՝ Շոպան – Տէլլաս իր տարեկան ընդունելութիւնը ունէր, ուր կային նա – խագահ տը Կոլ եւ տիկինը, նախարար – ները, վարչապետը, ծերակուտականներ եւ երեսփոխաններ : Ուչադրութիւն կը դրաւէր որ հիւրասիրութեան համար մի – այն ֆրանսական ըմպելիներ կային՝ Պոռտոյի դինի, չամպաներ, կոնեաք, բայց ոչ ուիսքի եւ ոչ ալ՝ վոտկա :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՔ Մ. Հանրապետութեան մէջ տագնապը կը չարունակուի եւ եղիպտա–կան միակ կուսակցութիւնը՝ արաբ ըն – կերվարական միութիւնը արտակարգ նիս–տի հրաւիրուած է : Հինգչաբթի օր փակ–ուած էր նոյնիսկ Ալեքսանդրիոյ նաւա – հանգիստը թէեւ իրրեւ բացառութիւն կը տրուէր՝ օդին անյարմար պայման – ները :

ԻՏԱԼԻԱ տակաւին կառավարութիւն չունի եւ Ռոմոռ կը չարունակէ իր ա – սակցութիւնները : Դժուարութիւն չատ ունի, բայց նաեւ այն ապահովութիւնը, որ եթէ ինք չյաջողի, մարդ չի յաջո – ղիր :

ՍԱՑԿՈՆԻՆ կը հաստատեն թէ Փարիզի ժողովի առաջին նիստը անմիջական է : Թիչ կ'ըսէ նոյնիսկ թէ մինչեւ տասը օր տեղի կ'ունենայ : Միւս կողմէ Վիէթ–քոնկը Ծնունդի, Ամանոր եւ Թեթի (վի – էթնամեան ամանոր) դադար մը կը հըս – չակէ, նոյնիսկ եթէ Միացեալ Նահանգնե–րուն եւ անոնց դաշնակիցները նոյնը չը – նեն :

ՃՈՆՍՐԸ, որ Թեքսաս կը դտնուի այս միջոցին յայտարարած է թէ Վիէթնամի հետ բանակցութեանց ընթացքին սակար–կութիւնները բաւական ծանր պիտի ըլ – լան :

ՊԻԱՖՐԱՑԻՆ հասած լուրերու համա – ձայն Նիժերացիք Կարմիր Խաչի օդանաւ մը ռմբակոծած են :

ՓՐԱԿԱՑԻ մէջ պիտի վերհրատարակ – ուի Ռիփորթըր պարբերականը որու հը–րատարակութիւնը արդիլուած էր չատ ազատական ոգի ցոյց տուած ըլլա – լուն համար : Կ'ըսուի նաեւ թէ դրաքըն–նութիւնը պիտի թեթեւնայ երկրին մէջ :

ՄԵԾ ԲԺՇԿԱՊԵՏԸ

Հայաստանում բժշկական մշակոյթը արմատաւորուել է տակաւին ուրարտա – կան շրջանում (Ք. Ա. 9 – 6րդ դարերում) եւ զարգացում է ապրել յունա – հռոմէական ու հելլենական երկրներում աճող յառաջաւոր մշակոյթների փոխազդեցու – թեան ոլորտում :

Աչխատասէր ու ստեղծագործ հայ ժո – ղովրդի ամբարած դարաւոր ժառանգու – թեան մէջ առանձնակի հետաքրքրութիւն է ներկայացնում Ժ. – ԺԴ. դարերի մեր ինքնատիպ բժշկապետութիւնը :

Հին ձեռագրերի ուսումնասիրութիւն – ները ցոյց են տալիս, որ միջնադարեան Հայաստանում գործել են յատուկ բժըշ – կական դպրոցներ, որտեղ ուսուցումը ըն – թացել է գործնական, ցուցադրական ե – ղանակով : Այդպիսի դպրոցներ եղել են Անիում, Սանահինում, Սիսում, Տաթե – ւում եւ այլուր :

Դեռ ԺԱ. դարում Անիի համալսարանի ականաւոր բնագէտ, ուսուցչապետ, բա – նաստեղծ, փիլիսոփայ եւ մատենագիրը Յովհաննէս Իմաստասէրը իր ունկնդիր – ներին սովորեցնում էր. «Առանց փոր – ձի՝ կարծիքն հաւատարմանալ ոչ կարաս – ցին եւ փորձն է հաստատուն եւ անեղծ – քայ »:

Միջնադարի բժշկապետութեան ինչ – պէս միւս ներկայացուցիչները, այնպէս էլ ամենաչողչողուն աստղը՝ բժշկապետ Մխիթար Հերացին իրենց դիտական, դասախօսական գործունէութեան մէջ հաւատարիմ են մնացել այդ ճշմարիտ մեթոդին :

Հերացին ծնուել է Հեր, այժմ Հոյ (Պարսկաստան) քաղաքում : Որոշակի տուեալներ չեն պահպանուել ո՛չ նրա ծննդեան տարեթուի ոչ էլ բժշկա – կան կրթութիւն ստանալու հանգամանք – ների վերաբերեալ : Սակայն մեզ հասած « Ջերմանց մխիթարութիւն » նրա գրքի՝ իր կողմից գրած յառաջաբանի եւ գլուխ – մական մի շարք իրական փաստերի օգ – նութեամբ հնարաւոր է մերձաւորապէս որոշել ծննդեան տարեթիւը, գրգռել նրա կեանքի ու գործունէութեան հիմնական կողմերը :

Այդպէս միջնադարի հայ գնաբերդու – թեան կարկառուն ներկայացուցիչներից մէկը՝ Հերացու ժամանակակից Ներսէս Շնորհալին, մինչեւ կաթողիկոս գահ – նալը, այսինքն՝ 1166 թուականից առաջ, իր գրած «Յաղագս երկնից գարգուց » պոէմի մէջ Հերացուն գովերգում է, մե – ծարում է որպէս բազմահմուտ գիտնա – կան – բժշկի ու աստղագէտի : Այնուհե – տեւ, Հերացին գիտէր արաբերէն, պարս – կերէն, յունարէն, քաջատեղեակ էր ժա – մանակի բնագիտութեան եւ բժշկապետու – թեան նուաճումներին, ստեղծել էր մի չարք ծանրակշիռ գիտական աչխատու – թիւններ եւ ժամանակակիցների կողմից արժանացել « Մեծ բժշկապետ», «իմաս – տուն բժիշկ» տիտղոսներին : Ուրեմն տե – ղեմաբանական է, որ նա նման փառքի կարող էր արժանանալ մօտաւորապէս 45– 50 տարեկան հասակում : Այս բոլորը, ինչպէս նաեւ մի շարք այլ տուեալներ, մեզ տալիս հիմք են տալու ենթադրելու, որ Հերացին ծնուած պէտք է լինի 1118 թուականին :

Վերոյիչեալ յառաջաբանից տողդ յայտնի է նաեւ, որ Հերացու բժշկական, մանկավարժական եւ գիտական գործու – նէութիւնը ընթացել է Կիլիկեան Հայա – տանում, ուր, 1184 թուականին, նա ա – ւարտել է իր հռչակաւոր բժշկարանի շա – րադրանքը : Ենթադրւում է, որ բժշկա – կան կրթութիւնը նա պէտք է ստացած լինի այստեղի գրի ու գպրութեան օջախ – ներից մէկում :

« Ջերմանց մխիթարութիւն » դաս – կան աչխատութիւնը գրուած է որոշակի նպատակասլացութեամբ, նուիրուած է մինչեւ գարերում հասկանալի պատճառ – ներով աւելի լայն տարածում գտած մա – լարիայի, տիֆային հիւանդութիւնների, ժանտախտի, բնական ծաղկի, թոքախ – տի, կարմիր քամու, հինգ եւ վեցօրեայ նոպայաձեւ տենդերի եւ այլ սուր վարա – կիչ հիւանդութիւնների, դրանց բարդու – թիւնների, պատճառապիտութեան, ախ – տածնութեան, կլինիկական պատկերը բնորոշող ախտանիչների եւ դրանց բուժ – ման ու խնամքի հարցերի նկարագրու – թեանը :

Իր գրքի յառաջարանում Հերացին գը – րում է, որ նչուած «մահատարած մոլեները» յառաջացնող համաճարակային հիւան – դութիւններով մարդիկ աւելի շատ են տառապում ու կորուստներ կրում : Իր ժողովրդի ցաւով մտահոգուած մարդա – սէր ու մեծ հայրենասէր բժիշկը « Ջեր – մանց մխիթարութիւն » նչանաւոր գործը ստեղծելիս առաջնորդուել է երկու նչա – նակներով . նախ՝ բարձրացնել սուր վա – րակիչ հիւանդութիւնները բուժող բը – ժիշկների մասնագիտական որակը եւ, ա – պա՝ հնարաւորութիւն տալ, որպէսզի դրանցով տառապողներն ու ժողովուրդը լուսաւորուին, կարդան գիրքն, ու օ – գուտները քաղեն :

Հենց այս պատճառով Հերացին իր բը – ժըշկարանը չարադրում է ոչ թէ ժողո – վրդական լայն խաւերին անհասկանալի դրաբարով, այլ «գեղջուկ եւ արճակ բարբառով» այսինքն՝ ժողովրդի խոսակ – ցական լեզուով :

Մխիթար Հերացին քաջ ծանօթ էր ան – րիկ աչխարհի բժշկապետական դասական դրականութեանը : Իր գիրքը չարադրելիս քննադատաբար օգտուել է Հիպոկրատի, Պղատոնի, Արիստոտէլի, Գալէնի, Փի – լիպոսի, Օրիբասի, Պաւղոս Էգինացու, Իպն Սինայի եւ չատ ուրիչների աչխա – տութիւններից : Նա միաժամանակ չեն – ուել է կիրառական բժշկականութեան ասպարէզի իր բազմամեայ հարուստ փորձի եւ մեր նախնիքների հարուստ ժա – ռանգութեան վրայ :

Սուր վարակիչ հիւանդութիւնների եւ ընդհանուր ախտաբանութեան բարդ ու կենճռոտ հարցերը Հերացին լուծել է դա – րաշրջանի յառաջաւոր բժշկապետութեան դիրքերից, մերժելով մի չարք յետադէմ, սխոլաստիկ ու վարդապետական դրոյթ – ներ ու չպատճառաբանուած կիրառական միջամտութիւններ : Նա մարդուն եւ նրա մօտ հանդէս եկող ախտաբանական երե – ւոյթները դիտում է արտաքին միջավայ – րի բազմապիսի ազդակների հետ սերտօ – րէն կապակցուած :

Հիւանդութիւնների յառաջացման խնդ – րում Հերացին մեծ տեղ է յատկացնում երկրի աչխարհագրական դիրքին, կլիմա – յական պայմաններին, ջրի եւ ջրի ո – րակին, սնուելու կարգին, աչխատանքի բնոյթին, ինչպէս նաեւ մարդու մարմ – նական կառուցուածքին եւ ջղահոգեկան վիճակին :

Մի չարք հայ եւ օտար գիտնականներ (Բժ. Վ. Թորդոմեան, Ֆերրան, Է. Զէյ – թել, Լ. Յովհաննիսեան, Ա. Մելիք – Փարսադանեան, Մ. Դուինն եւ տողերիս հեղինակը) հետազօտելով Հերացու գոր – ծածած «բորբոսային ջերմ» տարափն ի – մաստը, յանդել են այն կարեւոր տեսակէ – տին, որ Հերացին գրանով կտահել է վա – րակի զարգացումը : Աւելին, նա գտնում էր, որ «բորբոսը» նիւթական ծագում ունի, որ կուտակուելով մարմնի որեւէ օրգանում աճում, բազմանում է եւ իրե – նից արճակում մարդու համար օտարա – մուտ տարբերութիւն ու պայմանաւորում հիւանդութիւն :

Ժխտելով Գալէնի լոխալ ախտաբանու – թեան յետադէմ ուսմունքը, Հերացին պայմանաւորում է մարդու ամբողջական, միասնական օրգանիզմին յառաջադէմ գաղափարը : Նա գտնում է, որ ինչպէս աենդային սուր վարակիչ, այնպէս էլ բոլոր միւս հիւանդութիւնների ժամա – նակ նուազում են մարդու օրգանիզմին բնախօսական բոլոր չարժումները, որոնք լրիւ գադարում են միայն մահուան դէպ – քում :

Մխիթար բժշկապետը դէմ է արտա – յայտուել այն բանին, երբ հին ու միջին դարերում, ամէն մի հիւանդութեան բուժման առիթով, որպէս անկասկած օգտակար միջամտութիւն, դիմում էին արիւն բաց թողնելու գործողութեանը : Արիւն բաց թողնելուց առաջ Հերացին պահանջում է պարզել հիւանդութեան բնոյթը, զարգացման փուլը, հիւանդի տարիքը, նրա դիմադրողական ուժերի վիճակը եւայլն :

Հիւանդների բուժման խնդրում Հերա – ցին ցուցաբերել է անհատական մօտե – ցում : Բացի բուսական, հանքային եւ կենդանական ծագում ունեցող դեղորայ – քից, նա նչանակել է նաեւ ֆիզիքական եղանակով բուժման միջոցներ՝ ջրաբու – ժութիւն, լողարաններ, թուչոցներ, մաս – ճումներ եւայլն : Մեծ նչանակութիւն է տուել բուժման նպատակային հիւանդի ջր – դա – հոգեկան ոլորտի վրայ ազդելուն : Այդ նպատակով կիրառել է նաեւ երաժըշ – տարուժութիւն : Քնի ազդակին եւս կա – րեւոր տեղ է տուել : Ընդարձակ էջեր է յատկացրել, ընդգծելով հիւանդների անձնի կանոնաւորման անհրաժեչտութիւ – նը : Հետաքրքրական է, որ Հերացին թոքախտ տառապողներին խորհուրդ է տալիս ուժեղ անուել՝ օդատպրծել բոլոր տեսակի մսեղէն, թարմ մրգեր, բանջա – րեղէն ու հիւթեր եւ, ընդհակառակն, տի – փով հիւանդներին արգիլում է մսեղէն գործածել, նչանակելով դիւրամարս նա – շեր, մրգահիւթեր, բանջարեղէն եւն.:

Մխիթար Հերացու եւ նրա խիստ ար – ժէքաւոր եզակի բժշկարանի մասին գա – նազան լեզուներով տարեգրութիւննե – րում, հանրագիտարաններում, մենա – գրութիւններում, դասագրքերում եւ պարբերական մամուլում լոյս են տեսել մեծաթիւ յօդուածներ : Բոլոր հեղինակ – ներն էլ անչափ բարձր են դնահատել բը – ժըշկապետութեանը Հերացու մատուցած ծառայութիւնները :

Լ. Զէյդլէր, օրինակ, որը մեծ բժշ – պետի աչխատութիւնը թարգմանելու նպ – պատակով սովորեց գրաբար եւ միջին հայերէն, գրքի գերմաներէն հրատարա – կութեան յառաջաբանում գրում է. « ... Երբ մենք, առանց կանխակալ կար – ծիքի, մխիթարից հետ ենք համեմատում « Ջերմանց մխիթարութիւնը» եւ ընդա – մէնը մի քանի տասնեակ տարի առաջ գր – ած Հելեդարդի «Բնագիտութիւնը», ա – պա տեսնում ենք, որ վճռականօրէն ա – ռաջինն պէտք է յանձնենք գովելիներիս՝ բնութեան աւելի արմատական իմաս – տութեան, աւելի հետեւողական եւ աւելի ինքնուրոյն մտածողութեան, ինչպէս նաեւ սեռլաստիք նախապաչարմունքից լիովին զերծ լինելու համար»: Հերացու գործունէութեամբ, միաժամանակ, հե – տքրքրւում է, այսպէս կոչուած, «հերոպասեն – տրիզմ» կեղծ գիտական տեսութիւնն այն մասին, որ իբր թէ միջին դարերում, ա – մենուրեք, գիտութիւնները ծանր անկում ու կանգ են ապրել եւ սկսել են զարգանալ միայն ԺԶ. դարում, այն էլ բացառապէս Եւրոպայում :

Այսպիսով, Մխիթար Հերացու՝ մեծ մարդասէրի ու պայծառ մտածողի գիրքը իր իրապաչտ ուղղութեամբ եւ բանա – պաչտ բովանդակութեամբ դուրս է գա – լիս ազգային չրջանակներից եւ ստանում միջազգային նչանակութիւն :

ՓՐՈՖ. Ա. ԿՏՈՑԵԱՆ

Նոր Տարուան Աւթոբուս
ՅԱՒԱՋ
ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

ԽԵՒ ՊՐԻԱՄԻ
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(ԻՍԼԱՆՏԱԿԱՆ)

— Այլանդակ խենթ, կարծեմ կը սպառ – նաս դուն ինծի, հիմա քեզ պիտի պատու – հասեմ ինչպէս որ հարկն է, ըսաւ արքան, եւ երբ սաստիկ բարկութեամբ ոտքի ելաւ իր հետ քաչքչեց գոլը նստող պահակա – պետը՝ անդիտակ Պրիամի հնարամտու – թեան : Որովհետեւ երկուքին գլխուն բարու դամբը էր :

Պահակապետը այս անակնկալէն, նաեւ դինիի ազդեցութենէն իր հաւասարակշռ – ռութիւնը կորնցնելով, չիյնալու համար թագաւորին թեւը բռնեց եւ անոր պարա – նոցէն կախուեցաւ :

— Վա՛յ թշուառական, կը համարձա – կի՞ս ձեռք վերցնել քու տիրոջդ վրայ, ըսելով սաստիկ զայրացած երբ կը պատ – րաստուէր զաշունահարել, պահակապետը աւելի ճարպիկ ինքնապաչտպանութենէ մղուած, կաչկանդեց թագաւորին բազու – կը եւ իր երկայրի դաչոյնը մխրճեց ա – նոր ծոծրակը :

Արիւնն սկսաւ ժայթքել փրփրելախ վէրքէն, տապալեցաւ արքան արեան ճա – պաղիքներու մէջ իր հետ տանելով պահ մը իր ոճրագործը :

Ցուղումնալից աղաղակները իրարան – ցումները տիրեցին ամէն կողմ. այդ ընդ – հանուր չուարումին առեն պահակապետը յաջողեցաւ ոտքի կանգնիլ արագօրէն եւ արիւնաներկ սուրը բարձրացնելով գո – ռաց .

— Պարոններ, մեռաւ բռնակալը, կեց – ցէ՛ ազատութիւնը : Լսեցէ՛ք, արդ ես եմ թագաւորը եւ պիտի ամուսնանամ թա – գուհիին հետ : Եթէ հակառակորդ մը կայ ձեր մէջ, թող խօսի, կը սպասեմ . . . :

= Կեցցէ՛ թագաւորը, աղաղակեցին ներկաները միաբերան որոտաձայն, նոյ – իսկ ոմանք առիթը յարմար նկատելով, պատրաստ ազերսագիր մատուցին : Խան – գավառութիւնը զգաստնկիէտին հասած էր երբ Պրիամը սարսափազդեցիկ աչքերով կացին մը ձեռքին, յափշտակի – չին առջեւ կանգնեցաւ մռնչելով .

— Շո՛ւն, չունի զաւա՛կ, երբ դուն խողխողեցիր իմիններս չմտածեցիր բնաւ ոչ Աստուած եւ ոչ ալ մարդիկ, պատ – բաստուէ ուրեմն . . . :

Պահակապետը փորձեց ինքզինք պաչ – պանել, բայց ի զուր, որովհետեւ Պրիամը զերմարդկային ցասումով հարուածեց եւ անոր աջ թեւը բեկանեց կտրուած ճիւղի մը պէս առկախ, եւ չարունակեց .

— Հիմա, եթէ տղայ մը ունիս, ըսէ իրեն որ վրէժխնդիր ըլլայ, ինչպէս ես Պրիամ խենթս լուծեցի հօրս եւ եղբայր – ներուս վրէժը : Եւ անվրէպ երկրորդ հար – ուածով անոր գլուխը երկուքի ճեղքեց :

— Կեցցէ՛ Պրիամը, կեցցէ՛ մեր ազա – տարարը, կեցցէ՛ Պրիամը, աղաղակեց նոյն ամբոխը :

Ամէն պատահարներուն տեղեակ սար – սափահար թագուհին ներս մտաւ եւ խեն – թին ոտքը իյնալով իր ազատարարը հա – մարեց, բայց Պրիամը ոտքի հանեց թագուհին մեծ յարգանքով, եւ իր արիւ – նոտ կացինը ձեռքին սպառնացայտ հրա – ման արճակեց բոլոր պաչտօնէութեան, որպէսզի հաւատարմութեան երդում կա – տարեն յանուն իրենց արժանավայել թա – գուհիին :

= Կեցցէ՛ թագուհին, աղաղակեցին բոլոր ներկաները եւ հանդիսատես նո – րենները անխտիր՝ անխառն ուրախու – թեամբ :

Թագուհին փափաքեցաւ որ Պրիամը տե – ւականօրէն իր մօտ մնայ, բայց ան նա – խընտրեց իր հիւղակը իր մօրը մօտ, եւ մերժեց որեւէ նիւթական վարձատրու – թիւն, ուզեց միմիայն Պիւքոլլան, խեղճ անմեղ անասունը որ անդիտակ պատճառ եղած էր բոլոր այս մահասարսուռ պա – տահարներուն :

Պրիամը եւ Պիւքոլլան երբ իրենց խըր – ճիթին դուռը հասան, հաւատարիմ անա – սունը սկսաւ փառաչել ազիզորէմ ձայնով տուել բուժման նպատակային հիւանդի ջր – դա – հոգեկան ոլորտի վրայ ազդելուն : Այդ նպատակով կիրառել է նաեւ երաժըշ – տարուժութիւն : Քնի ազդակին եւս կա – րեւոր տեղ է տուել : Ընդարձակ էջեր է յատկացրել, ընդգծելով հիւանդների անձնի կանոնաւորման անհրաժեչտութիւ – նը : Հետաքրքրական է, որ Հերացին թոքախտ տառապողներին խորհուրդ է տալիս ուժեղ անուել՝ օդատպրծել բոլոր տեսակի մսեղէն, թարմ մրգեր, բանջա – րեղէն ու հիւթեր եւ, ընդհակառակն, տի – փով հիւանդներին արգիլում է մսեղէն գործածել, նչանակելով դիւրամարս նա – շեր, մրգահիւթեր, բանջարեղէն եւն.:

Մխիթար Հերացու եւ նրա խիստ ար – ժէքաւոր եզակի բժշկարանի մասին գա – նազան լեզուներով տարեգրութիւննե – րում, հանրագիտարաններում, մենա – գրութիւններում, դասագրքերում եւ պարբերական մամուլում լոյս են տեսել մեծաթիւ յօդուածներ : Բոլոր հեղինակ – ներն էլ անչափ բարձր են դնահատել բը – ժըշկապետութեանը Հերացու մատուցած ծառայութիւնները :

Լ. Զէյդլէր, օրինակ, որը մեծ բժշ – պետի աչխատութիւնը թարգմանելու նպ – պատակով սովորեց գրաբար եւ միջին հայերէն, գրքի գերմաներէն հրատարա – կութեան յառաջաբանում գրում է. « ... Երբ մենք, առանց կանխակալ կար – ծիքի, մխիթարից հետ ենք համեմատում « Ջերմանց մխիթարութիւնը» եւ ընդա – մէնը մի քանի տասնեակ տարի առաջ գր – ած Հելեդարդի «Բնագիտութիւնը», ա – պա տեսնում ենք, որ վճռականօրէն ա – ռաջինն պէտք է յանձնենք գովելիներիս՝ բնութեան աւելի արմատական իմաս – տութեան, աւելի հետեւողական եւ աւելի ինքնուրոյն մտածողութեան, ինչպէս նաեւ սեռլաստիք նախապաչարմունքից լիովին զերծ լինելու համար»: Հերացու գործունէութեամբ, միաժամանակ, հե – տքրքրւում է, այսպէս կոչուած, «հերոպասեն – տրիզմ» կեղծ գիտական տեսութիւնն այն մասին, որ իբր թէ միջին դարերում, ա – մենուրեք, գիտութիւնները ծանր անկում ու կանգ են ապրել եւ սկսել են զարգանալ միայն ԺԶ. դարում, այն էլ բացառապէս Եւրոպայում :

Այսպիսով, Մխիթար Հերացու՝ մեծ մարդասէրի ու պայծառ մտածողի գիրքը իր իրապաչտ ուղղութեամբ եւ բանա – պաչտ բովանդակութեամբ դուրս է գա – լիս ազգային չրջանակներից եւ ստանում միջազգային նչանակութիւն :

ՓՐՈՖ. Ա. ԿՏՈՑԵԱՆ

×

Այսպէս լրացաւ պատմութիւնը եւ ոչ ոք դիտէ թէ ի՞նչ եղաւ Պրիամը, բայց այդ կողմերու բնակիչները միշտ կը յիչեն գինքը եւ ցոյց կուտան անոնց խրճիթնե – ւերակոյտը, բացատրելով իրենց զա – ւակներուն .

— Ահա այդտեղ կը բնակէր Պրիամ ընտանեօք :

Այո՛, հոն կը բնակէր Պրիամը որ լա – ծեց իր ընտանիքին վրէժը, եւ մխիթարեց իր խեղճ մայրը :

Եւ ունկնդիր տղաքը կը պատասխա – նէին .

= Մենք ալ անոր պէս պիտի ընենք անկասկած . . . :

— Իսկ դո՛ւք, հո՛յ տղաք, խնդ – տղաք . . . :

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

(5 եւ վերջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ

Գ. ՍԱՍՆԱ

ՍՈՎՈՒՆ

ԲԱԿՈՒՆԻՆ ՎԱՀԱ

—*—

Ֆրունզեի անվան ավիացիոն ինստիտուտի ուսանող Վահա Բակունին ծնվել է 1923 թվականին, Երևանում։ Նրա հայրը՝ Գևորգ Բակունին, ծնունդով Սալմաստից է։ Նա 1915 թվականին ստիպված է լինում լքել հայրենի գյուղը և ապաստան գտնել Երևանում։ Այստեղ էլ նա ամուսնանում է Սալմաստից գաղթած Մարիամ Ալեքսանյանի հետ։ Ընտանիքում ծնվում են երեք զավակներ՝ Վահան, Ռուբենը և Ռոզան։

Վահան Բակունին ավարտում է Երևանի 1-ին միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկամաթեմատիկական ֆակուլտետը։ Ուսման տարիներին նա ակտիվ մասնակցություն է ունենում համալսարանական կյանքին։ Նա ղեկավարում է ֆիզիկական շրջանակը, մասնակցում է ուսանողական ներկայացումների, ինքն էլ գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ավարտելով համալսարանը՝ Վահան Բակունին ընդունվում է ասպիրանտուրա։ Նրա գիտական ղեկավարը պրոֆեսոր Ա. Ալիխանյանն էր։ Ասպիրանտուրայի տարիներին Վահան Բակունին հրատարակում է մի շարք գիտական աշխատություններ։ Նա պաշտպանում է թեկնածուական ատենախոսություն։

Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո Վահան Բակունին աշխատանքի է անցնում Ֆրունզեի անվան ավիացիոն ինստիտուտում։ Նա դասավանդում է ինստիտուտի ուսանողներին, ղեկավարում է ուսանողական գիտական շրջանակը, հրատարակում է գիտական աշխատություններ։

Վահան Բակունին ամուսնացած էր։ Նրա կինը՝ Ռուզան Ալեքսանյանը, ֆիզիկոս է։ Նա աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում։ Ռուզան Ալեքսանյանը Վահան Բակունիի ուսանողական տարիների ընկերն է եղել։ Նրանք միասին են ավարտել համալսարանը, միասին են ընդունվել ասպիրանտուրա։ Ռուզան Ալեքսանյանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Վահան Բակունին և Ռուզան Ալեքսանյանը ունեին մեկ զավակ՝ Ռուբենը։ Նա ծնվել է 1951 թվականին։ Ռուբենը ևս ֆիզիկոս է դառնում։ Նա ավարտում է Երևանի 9-րդ միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը։ Ռուբենը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Վահան Բակունին, Ռուզան Ալեքսանյանը և Ռուբենը ընկերական սերտ հարաբերություններ են պահպանում ուսանողական տարիներից ի վեր ընկերների հետ։ Նրանք միասին են անցկացնում ամառային արձակուրդները, միասին են ճամփորդում։

Ռուբենը ավարտում է համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը 1973 թվականին։ Նա ընդունվում է ասպիրանտուրա։ Նրա գիտական ղեկավարը պրոֆեսոր Ա. Ալիխանյանն է։ Ռուբենը ասպիրանտուրայի տարիներին հրատարակում է մի շարք գիտական աշխատություններ։ Նա պաշտպանում է թեկնածուական ատենախոսություն։

Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո Ռուբեն Բակունին աշխատանքի է անցնում Ֆրունզեի անվան ավիացիոն ինստիտուտում։ Նա դասավանդում է ինստիտուտի ուսանողներին, ղեկավարում է ուսանողական գիտական շրջանակը, հրատարակում է գիտական աշխատություններ։

Ռուբեն Բակունին ամուսնացած է։ Նրա կինը՝ Ռուզան Ալեքսանյանը, ֆիզիկոս է։ Նա աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում։ Ռուզան Ալեքսանյանը Ռուբեն Բակունիի ուսանողական տարիների ընկերն է եղել։ Նրանք միասին են ավարտել համալսարանը, միասին են ընդունվել ասպիրանտուրա։ Ռուզան Ալեքսանյանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին և Ռուզան Ալեքսանյանը ունեին մեկ զավակ՝ Վահանը։ Նա ծնվել է 1973 թվականին։ Վահանը ևս ֆիզիկոս է դառնում։ Նա ավարտում է Երևանի 9-րդ միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը։ Վահանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին, Ռուզան Ալեքսանյանը և Վահանը ընկերական սերտ հարաբերություններ են պահպանում ուսանողական տարիներից ի վեր ընկերների հետ։ Նրանք միասին են անցկացնում ամառային արձակուրդները, միասին են ճամփորդում։

Վահան Բակունին ամուսնացած է։ Նրա կինը՝ Ռուզան Ալեքսանյանը, ֆիզիկոս է։ Նա աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում։ Ռուզան Ալեքսանյանը Վահան Բակունիի ուսանողական տարիների ընկերն է եղել։ Նրանք միասին են ավարտել համալսարանը, միասին են ընդունվել ասպիրանտուրա։ Ռուզան Ալեքսանյանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Վահան Բակունին և Ռուզան Ալեքսանյանը ունեին մեկ զավակ՝ Ռուբենը։ Նա ծնվել է 1951 թվականին։ Ռուբենը ևս ֆիզիկոս է դառնում։ Նա ավարտում է Երևանի 9-րդ միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը։ Ռուբենը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին, Ռուզան Ալեքսանյանը և Ռուբենը ընկերական սերտ հարաբերություններ են պահպանում ուսանողական տարիներից ի վեր ընկերների հետ։ Նրանք միասին են անցկացնում ամառային արձակուրդները, միասին են ճամփորդում։

Ռուբեն Բակունին ամուսնացած է։ Նրա կինը՝ Ռուզան Ալեքսանյանը, ֆիզիկոս է։ Նա աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում։ Ռուզան Ալեքսանյանը Ռուբեն Բակունիի ուսանողական տարիների ընկերն է եղել։ Նրանք միասին են ավարտել համալսարանը, միասին են ընդունվել ասպիրանտուրա։ Ռուզան Ալեքսանյանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին և Ռուզան Ալեքսանյանը ունեին մեկ զավակ՝ Վահանը։ Նա ծնվել է 1973 թվականին։ Վահանը ևս ֆիզիկոս է դառնում։ Նա ավարտում է Երևանի 9-րդ միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը։ Վահանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին, Ռուզան Ալեքսանյանը և Վահանը ընկերական սերտ հարաբերություններ են պահպանում ուսանողական տարիներից ի վեր ընկերների հետ։ Նրանք միասին են անցկացնում ամառային արձակուրդները, միասին են ճամփորդում։

Վահան Բակունին ամուսնացած է։ Նրա կինը՝ Ռուզան Ալեքսանյանը, ֆիզիկոս է։ Նա աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում։ Ռուզան Ալեքսանյանը Վահան Բակունիի ուսանողական տարիների ընկերն է եղել։ Նրանք միասին են ավարտել համալսարանը, միասին են ընդունվել ասպիրանտուրա։ Ռուզան Ալեքսանյանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին և Ռուզան Ալեքսանյանը ունեին մեկ զավակ՝ Ռուբենը։ Նա ծնվել է 1951 թվականին։ Ռուբենը ևս ֆիզիկոս է դառնում։ Նա ավարտում է Երևանի 9-րդ միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը։ Ռուբենը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին, Ռուզան Ալեքսանյանը և Ռուբենը ընկերական սերտ հարաբերություններ են պահպանում ուսանողական տարիներից ի վեր ընկերների հետ։ Նրանք միասին են անցկացնում ամառային արձակուրդները, միասին են ճամփորդում։

Ռուբեն Բակունին ամուսնացած է։ Նրա կինը՝ Ռուզան Ալեքսանյանը, ֆիզիկոս է։ Նա աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում։ Ռուզան Ալեքսանյանը Ռուբեն Բակունիի ուսանողական տարիների ընկերն է եղել։ Նրանք միասին են ավարտել համալսարանը, միասին են ընդունվել ասպիրանտուրա։ Ռուզան Ալեքսանյանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին և Ռուզան Ալեքսանյանը ունեին մեկ զավակ՝ Վահանը։ Նա ծնվել է 1973 թվականին։ Վահանը ևս ֆիզիկոս է դառնում։ Նա ավարտում է Երևանի 9-րդ միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը։ Վահանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին, Ռուզան Ալեքսանյանը և Վահանը ընկերական սերտ հարաբերություններ են պահպանում ուսանողական տարիներից ի վեր ընկերների հետ։ Նրանք միասին են անցկացնում ամառային արձակուրդները, միասին են ճամփորդում։

Ռուբեն Բակունին ամուսնացած է։ Նրա կինը՝ Ռուզան Ալեքսանյանը, ֆիզիկոս է։ Նա աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում։ Ռուզան Ալեքսանյանը Ռուբեն Բակունիի ուսանողական տարիների ընկերն է եղել։ Նրանք միասին են ավարտել համալսարանը, միասին են ընդունվել ասպիրանտուրա։ Ռուզան Ալեքսանյանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին և Ռուզան Ալեքսանյանը ունեին մեկ զավակ՝ Ռուբենը։ Նա ծնվել է 1951 թվականին։ Ռուբենը ևս ֆիզիկոս է դառնում։ Նա ավարտում է Երևանի 9-րդ միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը։ Ռուբենը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին, Ռուզան Ալեքսանյանը և Ռուբենը ընկերական սերտ հարաբերություններ են պահպանում ուսանողական տարիներից ի վեր ընկերների հետ։ Նրանք միասին են անցկացնում ամառային արձակուրդները, միասին են ճամփորդում։

Ռուբեն Բակունին ամուսնացած է։ Նրա կինը՝ Ռուզան Ալեքսանյանը, ֆիզիկոս է։ Նա աշխատում է Երևանի պետական համալսարանում։ Ռուզան Ալեքսանյանը Ռուբեն Բակունիի ուսանողական տարիների ընկերն է եղել։ Նրանք միասին են ավարտել համալսարանը, միասին են ընդունվել ասպիրանտուրա։ Ռուզան Ալեքսանյանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին և Ռուզան Ալեքսանյանը ունեին մեկ զավակ՝ Վահանը։ Նա ծնվել է 1973 թվականին։ Վահանը ևս ֆիզիկոս է դառնում։ Նա ավարտում է Երևանի 9-րդ միջնակարգ դպրոցը և ընդունվում Երևանի պետական համալսարանի ֆիզիկական ֆակուլտետը։ Վահանը ևս գրում է ուսանողական կյանքին նվիրված երգեր։

Ռուբեն Բակունին, Ռուզան Ալեքսանյանը և Վահանը ընկերական սերտ հարաբերություններ են պահպանում ուսանողական տարիներից ի վեր ընկերների հետ։ Նրանք միասին են անցկացնում ամառային արձակուրդները, միասին են ճամփորդում։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ· Ց· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսիճի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսիճի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ· ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (*Փարիզի եւ Ֆիլիպէի երաժշտանոցէն*)
Կ'արտասանեն Օր· ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ընթացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական դուռնաւոր նկարներ :

Տէսինաբանակներու երթ ու դարձը ապահովուած է

Մեկնում ժամը 20·15ին Ֆօռնավէն , Բ· կայան Համասի սրճարանը : Դարձ· Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիշառ, Քուր Լաֆ այէթի ճամբով Տէսին :

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս ·Յովհ· Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Կիրակի, (1 Դեկտեմբեր) , հանդիսաւոր բազմաձայն Ս· պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն , երջանկայիշատակ

ՄԱՂԱԽԻԱ ՕՐՄԱՆԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

մահուան յիսնամեակին առթիւ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի

ԲԱԽՇԿ ՌՈՊԻՒ ԳԱՎԷՋԵԱՆ

եւ

ԲԱՇԿՈՒՀԻ ՄԱՌԻ-ԼՕՒ ՇԱՆԷԼ

Ամուսնացած

23 Նոյեմբեր 1968

Փարիզ (16) — Վէնսէն

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս » երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Մխիթեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES

սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE

GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme

ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 ֆրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղական կազմը ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·ի կոնդակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ երջանկայիշատակ

ՄԱՂԱԽԻԱ ԱՐՔ· ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան 50ամեակին առիթով, Կիրակի (1 Դեկտ·) :

Կը պատարագէ Գեղամ Աբգ· Պաղտասարեան, կը նախագահէ եւ կը քարոզէ Թեմիս առաջնորդ

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբը պատարագի ժամը 10, քարոզ 11·15, հոգեհանգիստ 11·45 :

Կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը, իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու :

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Սէն – Սաթիւրնէնէն, Պ· Զ· Քիւլպեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ· Տիգրան Գայնաքեանի (Ամերիկա) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Թաղ· Խորհուրդը ստացած է հեռեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի :— Ողբ· Գրիգոր Կէպէճեանի մահուան առթիւ :— Կ· եւ Բ· Սիմիտեան, Ներքինաղեան եղբարք 30ական , Պ· Սարգիսեան, Կ· Օհանեան, Կարապետեան ընտանիք քսանական , Բ· Բրուտեան, Յ· Նէվչէհիրլեան, Տիկին Սանդուրեան , Ս· Սանդուրեան, Ս· Սարաֆեան, Պար Թապա Անթուան տասնական , Մ· Գասպարեան հինգ Փր· կը նուիրեն Թաղիս եկեղեցիին : Կիրակոսեան ընտանիք, Տէր-Մինասեան ընտանիք եւ Ոսկեան Շէրվէթճեան քսանական , Հ· Մկրտիչեան, Կ· Ամէմեան, Դանիէլեան Կ· Ս· Զէյթունցեան տասնական , Թաղիս դպրոցին : Ս· Սարաֆեան եւ Կարապետեան ընտանիք տասնական Թաղիս աղքատներուն : Այրի Տիկին Ա· Գալուստեանի մահուան առթիւ Վ· Գոչեան կը նուիրէ հինգ Փր· եկեղեցւոյ եւ տասը Առաջնորդարանին :Թաղականութիւնս ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ննջեցեալներու պարագաներուն :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

TRICOTS - BONNETERIE

Cherche façonniers jauge 5, jauge 7 diminuée. Se préserter :

Ets. GANA

64, Rue de Turbigo — Paris (3e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մեսրոպը Մնացականի Բօյաջեան, որ կորսուած է Հայրենական պատերազմի ատեն : Ծնած է Աչտարակ, 1918ին : Հայրը՝ Մնացական, մայրը՝ Գայանէ, քոյրը՝ Թագուհի, կինը Արեւիկ եւ աղջիկը՝ Սուսաննա : Գրել Արեւիկ Բօյաջեանի, երեւան, Պերճ Պռոշեան, փող· թիւ 80 :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Կեդր· վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ· 1) ժամը 17էն 22, Մչակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քաւէ :

Կը նախագահէ Բժ· ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԻԼ

Յօտնակ Յարութիւն Շիրվանեան:

Գեղարուեստական բաժին :

Ճաշագին 15 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան:

Եկեղեցւոյ կից Ս· Սահակ Մեսրոպ սրբարանին մէջ: Կիրակի , Դեկտեմբեր 1ին , ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ , հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ճաշագին 15 ֆրանք :

Հանդանակութիւն չկայ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ կպ· Խաչի Շրջ· վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին:

×

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Հայր· Միութեան կազմնդի ծառը Յունուար 12ին:

×

ՍԱՄՈՒԻԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Նախկին Աշակերտաց եւ Ծնողաց Միութեանց պարահանդէսը Փետրուար 2ին , Կիրակի օր: Զուարթ աւակնկալներ :

Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դեկտեմբեր 22, Տօնածառի հանդէսը :

Մայիս 4, գեղարուեստական ցերեկոյթ :

×

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի տարեկան պարահանդէսը Մարտի Ա· Շաբաթ դիչերը Սփլանտիտի սրահներու մէջ: Մանրամասնութիւնները յետագային :

×

Հայ Արիներու Միութեան
Տարեկան հանդէսը

Կիրակի , 2 Մարտ 1969, կէսօրէ հաք ժամը 14·30ին:

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, Rue St. Dominique, Paris (7e)

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ·) ժամը 3 – 6 , Մչակոյթի Տան իր զբաղեցնելիք 17 Րիւ Պլէօ: Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱՅՒՐ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՄԱՀԱՐԲ Հայր· Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս Կիրակի կէսօրէ հաք ժամը 2ին, հայրենակից Գրիգոր Գրիգորեանի բնակարանը : 77 Ռուտ Նասիօնալ Սէժթէմ Լեվալօն : Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱՒ

Համախարբ· Հայր· Միութեան Ֆրանսայի չրջանի 1969ի պատի օրացոյցը : Գինն 3 ֆրանք :

Դիմել տեղական վարչութիւններուն :

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի , նախաձեռնութեամբ Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի , Դեկտեմբեր 1ին , Կիրակի կէսօրէ հաք ժամը 3ին , Րիւ Ժէի Սէն Լուի սրահը :

Կը նախագահէ ԸՆԿ· ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ· ՄԻՍԱԻ – ՄԻՐՋԷ

Գեղարուեստական բաժինին մաս կը կազմեն տեղւոյս երիտասարդութեան կողքին, Կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդին պարախումբը: Հանդիսութիւնը պիտի վերջանայ խնջոյքով: (Ճոխ պիւֆէ) :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· Բաֆֆի խմբի ժողովը այս Ուրբաթ (Նոյ· 29) ժամը 21ին, Մչակոյթի Տան մէջ, 17 Րիւ Պլէօ.

ԻՍԻ.— Հ· Յ· Դ· Զաւարեան կոմիտէի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին , Զաւիկեանի սրճարանը :

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ· Յ· Դ· Քրիստափորի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին , Քափէ Լիոնի վերի սրահը : Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ կարեւոր օրակարգ :

ՔԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ եւ ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ լաւագոյնն է հայերէն գիրք եւ սալ (տիպ) նուիրել :

43, Rue Richer, Paris (9e) — MétroCadet — Tél. 770-25-46

ԲԱՑ Է

Առաւօտները ժամը 10էն 12, իսկ կէսօրէն վերջերը ժամը 2·30էն 7 :

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով: Ունի արտասահմանեան եւ թէ հայաստանեան հրատարակութիւններ, բառարաններ, տարեգիրքեր, թերթերու հաւաքածոներ եւայլն :

Նոր ստացուած են հեռեւեալ գրքերը :— Կ· Գէորգեանի 1697 – 68ի «Ամէնուն Տարեգիրքը» , ճոխ բովանդակութեամբ, դին թղթակազմ 18 ֆրանք, լաթակազմ 22 ֆրանք: Կարլ Պրէֆին (Թարգմ· Ե· Տէր – Անդրէասեան), «Քրիստոս ինքնին կայ »675 էջ, կազմուած 15 ֆրանք: Ազատսիի «Զէյթուն» տպ· Պէյրութ, 1968ին, 412 էջ, թղթակազմ 15 ֆրանք : Գ· Ց· Սիմոնեանի «Ցուշամատեան Պոնտական մասիոյ» մեծադիր ու չքեղ կազմ 1037 էջ

դին 75 ֆրանք: «Հայկական Մանրանկարչութիւն » տպ· Երեւան, 1967, դուռնաւոր ու մեծադիր չքեղ կազմ, դին՝ 80 ֆրանք :

Կան նաեւ զանազան ֆրանսերէն գրքեր Հայոց մասին : Հոն պիտի գտնէք նաեւ հայկական ամէն տեսակ սալեր (տիպ) : Արա Պարթեւեանի ամբողջական գործերը, Արմէն Կիրակի, (Ամերիկա չվնուած), Պ· Լիսիցեանի , Շ· Մուրատեանի, Ա· Աչէտուրեանի, Օ· Տուրեանի սալերը , Հայաստանէն նոր լոյս տացուած են, Գ·Գասպարեանի, Լ· Զաքարեանի, Օ· Համբարձումեանի, Ց· Պատմեանի, Նար Ցովհաննէսեանի, Զէքիճեանի, Թ· Ալթունեանի, ժողովրդական եւ ազգային զանազան Հայաստանեան երգիչներու ձայնապնակները :

Ունինք նաեւ Ց· Թումանեանի արտասանական կտորները :

Օփերաներ.— Ա· Տիգրանեանի «Անուշը»:

« Դաւիթ Բէկ » եւ «Ալմաստ» օփերաները :

Կեդրոնացած են նաեւ հայկական եւ օտար Դրոշմաթուղթեր :

Գրադարանը պատրաստ է ապսպրանքները ընդունել ամէն վայրերէ :

Այցելեցէ՛ք եւ զոհ կը մնաք :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e)

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 90 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 50 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 105 Ֆ. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
30
ՆՈՅԵՄԲԵՐ
SAMEDI
NOVEMBRE
1968

LE NUMÉRO 0,50 F.

44ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 11376

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

44e ANNÉE — No 11.376

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԳԱՂՏՆԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼԻ ՄԸ ՅՈՒՇԵՐԸ

Վերջերս Փարիզի մէջ Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ լոյս տեսաւ Քիմ Ֆիլպիի վերջը՝ «Իմ լռիկ պատերազմս» խորագրով :

Ֆիլպիները, հայր եւ որդի, հանրածանօթ են իրենց ճարպիկ գաղտնի գործակալներ, որ աշխատած են այս կամ այն պետութեան հաշուոյն, երբեմն միաժամանակ քանի մը պետութեանց հաշուոյն, առանց օձիքը ձեռք տալու :

Համաշխարհային մամուլը եւ չհակիկից պետութիւններ իրար անցան, երբ Ֆիլպիի որդի յանկարծ կէս ճգելով Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իր հետախուզական գործունէութիւնը, 1963 Յունուարին յանկարծ մեկնեցաւ Լիբանանէն եւ ապաստանեցաւ Մոսկուա, ուր կը մնայ մինչեւ այսօր :

Մոսկուա հասած օրէն սկսած է դրի առնել իր յուշերը, զորս ուսարտած է 1967ի ամառը : Երկար առեն վարանած է զայն հրատարակելէ, նկատի առնելով, որ բազմաթիւ ծանօթ դէմքեր կրնային վարկաբեկուիլ իր յայտնութիւններով : Նոյնիսկ կրնային ծագիլ միջազգային բարդութիւններ, որոնց հետեւանքները կարելի չէր նախատեսել :

Անցած տարուան Հոկտեմբերին Սընտէյ Թայմզ եւ Օպզըրվըր սխալ բաներ զրած ըլլալով իր մասին, Քիմ Ֆիլպի որոշեր է հրատարակել իր յուշերը, ամբողջ ճշմարտութիւնը մերկապարանոց յայտնելու համար :

Անգլիացի հեղինակը 1929ին մտեր է Քէմպրիճի համալսարանը, զոր ուսարտեր է 1933ին : Դպրոցին մէջ արձանագրուեր է ընկերվարական խմբակցութեան, որուն բոլոր ժողովներուն կանոնաւորապէս մասնակցեր է ամբողջ երկու տարի :

1931ին Աշխատաւորական կուսակցութեան վերադարձով հիասթափեր է զինքը եւ այդ թուականէն սկսեր է հետեւիլ քաղաքական տարբեր ուղղութեան մը : Զախակողմեան հակումներ ունեցեր է հետզհետէ : Ու երբ 1933ի ամառը համալսարանի վկայականով դուրս է եկեր Քէմպրիճէն, այն համոզումն ունեցեր է, որ իր ամբողջ կեանքը պէտք է նուիրէ համայնավարութեան :

Նոյնիսկ Սթալինեան վարչաձեւի ամենալաւ օրերուն չէ խախտեր իր հաւատքը համայնավարութեան ապագային : Ու հիմա Մոսկուայի իր զբաղեցնելակի պատուհանէն կը դիտէ եղեր ապագայի այն ամուր հիմերը, զորս կ'ներդնէր Քէմպրիճի մէջ :

Առանց Ս. Մխութեան ուժին, աշխարհ պիտի էյնար, կ'ըսէ, Հիթլէրի եւ Հիրոհիթոյի սիրապետութեան տակ : Հը պարտ է, որ այդ ուժի կազմութեան համար երիտասարդ տարիքէն սկսեալ կոչուեր է դեր մը կատարելու, որքան ալ չնչին ըլլայ այդ :

Զբաղեր թէ որ թուականէն սկսեալ մը, տած է խորհրդային տեղեկատուութեանց պատասխանութեան մէջ : Կը խոստովանի սակայն, որ ամբողջ երեսուն տարի գաղտնի գործակալ է եղած, — 1933էն 1963 :

Գործունէութեան սկսեր է կեդրոնական Եւրոպայի մէջ, ուր տարի մը մնալէ ետք վերադարձեր է Անգլիա : Քանի մը չարթուան մէջ իր քաղաքական բարեկամնեբը լքելով սկսեր է ներկայ ըլլալ դերման դեսպանատան ընդունելութեանց : Անդամ արձանագրուեր է Ֆրանքեւզերման բարեկամութեան կոմիտէին : Փորձ մը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԱԶԻՐԷԷՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԼԱՐՈՒԱԾ Է

Կը թուի թէ Նասրի վիճակը բաւական փափուկ է ներկայիս եւ շատ բան կախում ունի իր բռնելիք դիրքէն : Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ միայն երկու ելք ունի, կամ խիստ պատժական միջոցներու դիմել կամ «հանգստութիւն» յոյց տալ : Արդարեւ ուսանողական յոյցերը կը փաստեն որ լուրջ տագնապ մը կայ եւ Աիրամ բառերը չեն ծամծմեր եւ նոյնիսկ կը դատապարտէ կարգապահութեան պատասխանատուները եւ աւելի լաւ դեր կուտայ ցուցարարներուն եւ բողոքողներուն : Ասիկա մտանաւոր նշանակութիւն մը կը ստանայ երբ յիշենք թէ թերթը Նասրի բանբերը կը նկատուի : Գալով Գահիրէի ճայնասփիւռէն միշտ կը յիշատակէ Ֆրանսայի օրինակը, չեչտելով «ուսանողական խառնակութիւնը տնտեսական չատ ծանր վիճակ մը ստեղծեց Ֆրանսայի մէջ եւ ժողովուրդին ալ ապրուստի մակարդակին նուազումը » :

Միւս կողմէ Երուսաղէմի մէջ, արտաքին նախարար՝ Ապա Էպան յայտնած է Եգիպտոսի թէ Իսրայէլ պատրաստ է ճըշդելու ճանչցուած եւ երաշխաւորուած սահմանները, տեւական խաղաղութեան մը հաստատման համար, բոլորէն ընդունուած :

Նախարարը աւելցուցած է որ իսրայէլեան կառավարութիւնը յուշագիր մըն ալ յանձնած է Գահիրէի, պարզելով Իսրայէլի դիրքը կարգադրութեան մը համար :

կատարեր է Նացիներու ղրմամբ հրատարակելու թերթ մը, կոչուած բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծելու Մեծն Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ :

Փորձը ձախողեր է, որովհետեւ ուրիշ խմբակ մը աւելի արագ չարժեր է նոյն նպատակը իրագործելու համար : Սա — կայն այդ փորձի չրջանին առիթ ունեցեր է քանի մը անգամ Պերլին երթալով տեսնուելու քարոզչութեանց նախարարին եւ Ռիպէնթրոփի գաղտնի սպասարկութեան հետ :

Այդ օրերուն անդլեւզերման յարաբերութիւնները մեծապէս կը մտահոգէին Մոսկուան : Ոչ ոք կը կասկածէ եղեր սակայն, որ Ֆիլպի համայնավարութենէն նացիականութեան անցեր է :

Սպանիոյ պատերազմին առեն Թայմզի կողմէ իբրեւ թղթակից նշանակուեր է Ֆրանքոյի ուժերուն մօտ : Սակայն երբեք կասկած չէ յարուցած իբրեւ ֆալան — ժիստ :

1939 Օգոստոսին Թայմզ ետ կանչեր է զինքը Սպանիայէն՝ զրկելու համար անդլիական ուժերուն մօտ, որոնք պիտի կըռուէին արեւմտեան ճակատին վրայ : Անդլ. բանակատեղին Աբբաս Հաստատուած էր : Իր խորհրդային բարեկամնե — րու թելադրութեամբ մտեր է անդլ. գաղտնի սպասարկութեան մէջ իբրեւ գործակալ :

Մեր նիւթէն դուրս է մանրամասնօրէն ներկայացնել այս տագնապաւոր գաղտնի գործակալին գործունէութիւնը :

Յաջորդով պիտի տանք Թուրքիոյ եւ Վրաստանի առընչութեամբ իր գրածնե — րը, համառօտ պիտեներով :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅԵՐԸ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՒԱՆ, (19 Նոյեմբեր).— Երեւանցի պատմաբան եւ աշխարհագրագէտ Յակոբ Գրիգորեան վերջերս այստեղ ելոյթ ունեցաւ պետական նատաշրջանի մը մէջ եւ խօսեցաւ հայկական հանրապետութե — նէն դուրս գտնուող Հայերու մասին :

Գիտական գրականութեան մէջ, նչեց ան, ամբողջ աշխարհի մէջ եղած Հայե — րու թիւի մասին տարբեր կարծիքներ կան : Իմ հաչուումներով, մինչեւ 1967ի սկիզբը, այդ թիւը եղած է հինգուկէս միլիոն, որուն 68 տոկոսը կը բնակի Սորհ. Միութեան մէջ, իսկ 32 տոկոսը՝ արտա — սահմանեան երկիրներու մէջ :

Դժբան ճակատագրի հետեւանքով, ամբողջ Հայութեան 37 տոկոսը միայն այժմ կ'ապրի հայկական հանրապետու — թեան մէջ, որ պատմական Հայաստանի տարածութեան համեմատաբար փոքր մէկ մասը կը կազմէ :

Հայերու զաղթը սկսած է դեռեւս միջ — նադարէն, յատկապէս այն բանէն ետք, երբ անոնք օտար նուաճողներու աւերիչ արշաւանքներուն հետեւանքով կորսնցու — ցին իրենց պետականութիւնը : Անոնց մէկ մասը հեռանալով հայրենիքէն, բնակու — թիւն հաստատած է Ռուսիոյ, արեւմըտ — եան Եւրոպայի, Մերձաւոր Արեւելքի եր — կիրներուն եւ Հնդկաստանի մէջ :

Ներկայիս, արտասահմանեան երկիր — ներու մէջ կ'ապրին մէկ միլիոն 775 հա — զար Հայեր : Ամէնէն չատ կը բնակին Ա — միոյ մէջ (850 հազար) : Եւրոպայի մէջ կան 280 հազար, Ամերիկայի մէջ՝ մօտ վեց հարիւր հազար : Քանի մը տասնեակ հազար Հայեր տեղաւորուած են Աֆրի — կէի եւ Աւստրալիոյ մէջ :

Ամէնէն մեծաթիւը ամերիկահայ զա — ղութն է : Միայն Միացեալ Նահանգնե — րու մէջ կ'ապրին մօտ 450 հազար Հայեր, Թուրքիոյ մէջ՝ քառորդ միլիոն, Ֆրան — սայի մէջ՝ երկու հարիւր հազար, Պարս — կաստանի մէջ եւս նոյնքան, Լիբանանի մէջ 180 հազար եւ Սուրիոյ մէջ՝ 150 հա — զար :Մեծ թիւով Հայեր կը բնակին նա — եւ Արժանթինի, Իրաքի, Պրազիլիոյ, ԱՄՀի, Ուրուկուէյի, Յունաստանի, Գա — նատայի, Ռումանիոյ եւ չարք մը այլ եր — կիրներու մէջ :

Սորհրդային Միութեան Հայերու թի — ւը, ըստ 1968ի մօտաւոր տուեալներուն՝ երեք միլիոն 730 հազար է : Ըստ մարդա — բարի, Հայերը Սորհ. Միութեան մէջ կը կազմեն ամբողջ ազգաբնակչութեան 1·34 տոկոսը : Անոնց մեծ մասը կ'ապրի Անդրկովկասի մէջ (87·4 տոկոս) : Հայե — րը Վրացիներու եւ Ադրպէյճանցիներու հետ կը կազմեն Անդրկովկասի հիմնական ազգութիւնները :

Հայաստանի բնակչութեան 88 տոկոսը Հայ է :Ազգային այդպիսի միատարրու — թիւն չունի Սորհրդային Միութեան ոչ մէկ այլ հանրապետութիւն : Բայց ի տարբերութիւն Վրացիներու եւ Ադրպէյ — ճանցիներու, Սորհրդային Միութեան Հայերու 44·3 տոկոսը կ'ապրի հայկական հանրապետութեան սահմաններէն դուրս, այդ թիւին 31·8 տոկոսը՝ Վրաստանի եւ Ադրպէյճանի մէջ :

Վրաստանի սահմաններուն մէջ Հայե — րը կը բնակին Ախալքալաքի, Բոլտասնով — կայի, Ախալցխայի, Շուլկայի, Մարնէու — լի, Տեմրիցկարոյի չրջաններուն մէջ, Թիֆլիս, Գորի, Պաթում, Թելավ, Սու — խում քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ արհաղական ինքնավար հանրապետու — թեան պետական չրջաններուն մէջ :

Ադրպէյճանի սահմաններուն մէջ զբա — նուող Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի բնակչութեան 84·4 տոկոսը Հայ է : Մեծ թիւով Հայեր կ'ապրին այդ հան — րապետութեան լեռնային մասին մէջ, Կիրովականի չրջակայքը, Շահումեանի, Խանլարի, Դաչքեսանի, Շամխորի վարդաչէնի չրջաններուն մէջ, Նախիչե — ւանի ինքնավար հանրապետութեան մէջ (ազգաբնակչութեան 6·7 տոկոսը), Պա — քու, Կիրովաբատ, Մինկեչաուր, Շամախ քաղաքներու մէջ :

Անդրկովկասի սահմաններէն դուրս նչ — նակելից թիւով Հայեր կ'ապրին ռուսաս — տանեան դաչնակցային երկիրներու, մասնաւորապէս Հիւսիսային Կովկասի մէջ (Կրասնոտարի եւ Ստաւրոպոլի երկրա — մասեր, Չեչենօ – Ինգուչական եւ Հիւսիս — Օսեթական ինքնավար հանրապետու — թիւնները), Ռոստովի մարզին մէջ, ինչ — պէս նաեւ Մոսկուայի եւ Լենինկրատի մէջ : Միւս հանրապետութիւններէն հա — յաչատ զանգուածներով աչքի կ'իյնան Ուզբեկիստան, Թուրքմենիա եւ Ուքրա — նիա :

Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք, երիտասարդ հանրապետութիւնը դէպի ի — րեն քաչած է աչխարհի տարբեր երկիր — ներու մէջ ապրող իր որդիները : 1921 թուականէն սկսած է Հայերու ներ — գաղթը : Մինչեւ 1940 հայրենիք վերա — դարձած են 75 հազար Հայեր, 1946 – 49 թուականներուն՝ 90 հազար, 1962էն ետք՝ ինը հազար Հայեր :

Հայրենադարձութիւնը ներկայիս կը չարունակուի : Ամէն ամիս տարբեր եր — կիրներէն նոր ընտանիքներ կուգան եւ մչտական բնակութիւն կը հաստատեն մայր հայրենիքի մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.ԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ եռք, Մերաւոյան ալ քուէարկեց Ֆրանսական կառավարու — թեան տնտեսական նոր ծրագիրը :

ՓԱՐԻԶ կը հաւաքուին քանի մը օրէն Հանոյի եւ Սայկոնի ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ Վիէթքոնկը եւ Ամերիկա — ցիք : Այս չորսերուն մէջ միշտ երկու ներկայացուցչութիւն կայ որ միւսները չի ճանչնար : Այսպէս Վիէթքոնկը չէն — դունիր Սայկոնի պատուիրակներու հան — դամանքը Սայկոնը չի ճանչնար Վիէթ — քոնկը եւն. եւն. :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ երկու չաբթուան ընթացքին երկրորդ անգամ ըլլալով տես — նուեցաւ Փարիզի խորհ. դեսպան Զորինի հետ : Կը թուի թէ դեսպանը իր երկրին մտահոգութիւնը յայտնած է ի տես Ֆը — րանսայի եւ Միացեալ Նահանգներու մերձեցման :

ՓՐԱԿԱՑԻ մէջ չրջան ընող զրոյցներու համաձայն խորհ.-օրքը վերջնապէս պիտի հեռանայ Զեխոսլովաքիայէն 1969 Մա — յիսին :

« ՄՈԼՈՏՕՑ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ» կոմսոմոլ — ներու մէկ հրատարակութիւնը կը յայտ — նէ թէ կորպի մէջ նորածիններու վաթ — սուն առ հարիւրը մկրտուած է : Քաղա — քը, որ եօթներորդն Սորհ. Միութեան մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար բնա — կիչ ունի :

ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎի մէջ քարիւղ գտնուած է տասը քառակուսի քիլոմեթր տարածու — թեան մը վրայ, յայտարարեց եգիպտոսի ճարտարարուեստի նախարարը :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ մէջ ապահովութեան բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են, պաղեստին բաժանման (ՄԱԿի կողմէ) 21րդ, տարեդարձին առթիւ :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ համալսարանական տագնապը կը չարունակուի : Նանթէռի դէպքերէն ետք, դասառն ալ սկսած է : Համալսարաններու մէջ ալ դասուանդու — թիւնները պէտք է վերսկսին Դեկտ. 9ին :

ՆՈՑԵՄԲԵՐ մէկէն 22ի ընթացքին երեք միլիառ տոլար մտած է արեւմտեան Գեր — մանիա :

ՎԱՀԱՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐԸ ԵՎ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ա.

Մի քանի տարի առաջ, երբ Վահան Հովհաննիսյանի անունը դեռ ոչ ոքի հայտնի չէր, նրա պատմվածքներից մեկը ուղարկեցի մի հանդեսի, որի խմբագրությունում ինձ ծանոթ էր մի գրականագետ։ Ես հարցրի նրան, թե ինչպես է գնահատում պատմվածքը։ Նա պատասխանեց, որ հեղինակը, անշուշտ, տաղանդավոր մարդ է, բայց նրա գրվածքները դեռ հասուն չեն, որովհետև նրանց մեջ զգացվում է ազդեցություն Ռուբեն Զարդարյանի ոճից։ Ես ուրախացա, որ իմ պատմվածքը ոճ ունի, և ասացի, որ Զարդարյանին ես ընդհանրապես չեմ սիրում։ Գրականագետը զարմացավ իմ խոսքերից և ասաց, որ Զարդարյանը մեծ վարպետ է։ Ես ասացի, որ ինձ համար նա վարպետ չէ։ Գրականագետը ինձ նայեց ինչպես խելագարի և ասաց, որ ինքը ոչ մի հեղինակ չի սիրում, որովհետև ամեն հեղինակ ունի իր թերությունները։ Ես ասացի, որ ինձ համար Զարդարյանի թերությունները ներելի չեն, որովհետև նա ինձ համար ոչ թե հեղինակ է, այլ ուսուցիչ։ Գրականագետը ինձ նայեց ինչպես ուսուցչի և ասաց, որ ինքը ոչ մի ուսուցիչ չի ճանաչում։ Ես ասացի, որ ինձ համար ուսուցիչ չկա, որովհետև ես ինքս ինձ ուսուցիչ եմ համարում։ Գրականագետը ինձ նայեց ինչպես խելագարի և ասաց, որ ես ինքս ինձ ուսուցիչ համարելու իրավունք չունեմ։ Ես ասացի, որ ինձ համար ուսուցիչ չկա, որովհետև ես ինքս ինձ ուսուցիչ եմ համարում։ Գրականագետը ինձ նայեց ինչպես ուսուցչի և ասաց, որ ես ինքս ինձ ուսուցիչ համարելու իրավունք չունեմ

կազրական հիմնարկութեան տնօրէնն՝ Մալինաեքի հրապարակած վիճակագրա – կան տուեալները սարսափեցուցիչ են. ցոյց կուտան, որ ոչ միայն ալքոլի մի – ջոց կատան, որ ոչ միայն ալքոլի մի – ջոցի գործածութիւնը չէ նուազած 1951էն 1968ի ընթացքին, ինչպէս կը յուսայ – ուէր, այլ ընդհակառակն, չափահասնե – րու գործածած ալքոլի միջինը 1963էն ի վեր քառթրանալու վրայ է եւ ներկայիս հասնելու վրայ է անձ ղլուխ եւ տարե – կան հաշուով 28 լիթրի : Աւելի կը նշա – նակէ, թէ ալքոլի գործածութեան տոկո – սը քառասուն առ հարիւր աւելի բարձր է քառասուն առ հարիւր աւելի բարձր է խաւիոյ, երկու անգամէն աւելի Գեր – մանիոյ, երեք անգամ աւելի Պելժիոյ, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու, չորս ան – գամ աւելի բարձր Շուէտի եւ Դանիայի մէջ արձանագրուած չափանիշերէն : Այս ձեւով Ֆրանսային կ'արձանագրէ ալքոլի գործածութեան աշխարհի մրցանիշը : Եւ – ինչ որ ցաւալի է, ոչ մէկ յոյս կը ներ – չնչէ, թէ բարելաւում մը պիտի արձա – նագրուի՝ մօտ քսան տարուան թափուած ձիին իրրեւ հեռեւանք :

Գինին 70 առ հարիւրէն աւելին կը կազ – մէ ալքոլին միջին գործածութեան մէջ . դարեջուրը՝ տասը առ հարիւր , ախոր – ժարեր խմիչքները՝ 6,3 առ հարիւր, իսկ օղի վիներն ու լիքէօրները՝ 7,4 առ հա – րիւր :

1950էն ի վեր խնճորօղիի (սիտրը) ըս – պառումը նուազած է, մինչ կողմէ աւելի քան կրկնապատկուած է գարեջուրի , ա – խորժարեր խմիչքներու ու անուշահամ բնական ջրհիներու սպառումը, եւ եթէ օղիի գործածութիւնը 93 առ 100ի հա – մեմատութեամբ նուազած է, ուիսքիները, ընդհակառակն, հնդապատկուած է : Ա – սուհանդերձ, այս վերջինը Ֆրանսացինե – րուն գործածած ալքոլին 0,5 առ հարիւրը միայն կը կազմէ :

Գործնապէս անհնար է ճշդել այս հա – շուական թաքուն թունաւորումին հաս – ցուցած վնասները Ֆրանսայի : Արդարեւ, բովանդակ ապրն է, որ դժուար առաջքը առնուելիք պայմաններու մէջ, կը քառա – սունէ ղինը այն վնասին , որ կ'արձանա – գրուի արտադրութեան քանակի եւ որա – կի նուազումին , յաճախակի բացակա – յութիւններուն, աշխատանքի դանդաղ ընթացքին եւ անճշդութեան , արկածնե – րու թիւի կրկնապատկումին եւ անկար – գութեան մարդերուն մէջ :

Բովանդակ ապրն է նաեւ, որ արկած – ներու եւ, մասնաւորապէս , ճամբու ար – կածներու սարսափազդու յաւելումին դի – նը կը վճարէ իր մորթին վրայ կրելով ա – նոնց վնասները : Իսկ այդ արկածներուն մէջ մեծ դեր ունի , ինչպէս ցոյց կուտան քննութիւնները , ալքոլը :

Արկածներէն զատ, ալքոլի թունաւո – րումը պատասխանատու է մահացութեան եւ հիւանդագին վիճակներու : Ոչ միայն աւերներ կը գործէ մարմնի օրկաններուն վրայ (լեարդ, երիկամունք, ուղեղ, երակ եւ ջիղ), այլեւ դուռ կը բանայ զանազան հիւանդութիւններու (օրինակ՝ թո – քախտ) :

Վերջին տուեալները ի մասին աքսէ եւ լեարդի սիրոզէ յառաջ եկած մահերու տո – կոսին, կը կրեն 1967 Սեպտեմբերի թիւ – ականը : Երեւան կուգայ, թէ սիրոզէ մեռածներու թիւն ու տոկոսը , բաղ – դատմամբ նախորդ տարիներուն , աւել – ցած է : 1966ին պատճառ դարձած է 17178 Ֆրանսացիներու մահուան (մրցանիշը կը հասատատեն հետեւեալ չորջանները՝ Քոթ տիւ Նոր, Ֆինիսթէր, Իլ – է – Վիլէն , Մորպիհեան եւ Օռն) :

Ֆրանսայի փրոֆէսէօրի մը կատարած քննութիւնը հաղար դիակի վրայ , ճըշ – դելու համար մահուան պատճառները , ցոյց տուաւ, որ մահերուն 11 առ հարիւրը արդիւնք էր ալքոլի չափազանցեալ գոր – ծածութեան : Այս տոկոսը աւելի քան կիսուն հաղարի կը հասցնէ մահերու տա – րեկան թիւը, եթէ նկատի առնենք , որ Ֆրանսայի մէջ մահերու տարեկան միջին թիւը 525 հաղար է : Կը նշանակէ, նոյն – պէս, թէ ալքոլամոլութիւնը, սրտի կաթ – ուածէն եւ խլիրդէն ետք, երրորդ տեղը կը գրաւէ մահուան պատճառներուն մէջ :

Այս աղէտը զուտ անհատական բնոյթ պիտի ունենար եւ անձնական հարց պի – տի նկատուէր, եթէ ընկերային օգնու – թեան գրութիւնը իրականութեան մէջ բոլոր ապահովագրեալներուն ուսին չը – բարդէր ծախքերուն բեռը :

Եւ ի՞նչ բեռ : Մանրազնին քննութիւն մը ցոյց կուտայ, թէ ալքոլամոլներու խը – նամքին բաժին կ'իյնայ հիւանդանոցնե – րու ընդհանուր ծախքին երեսուն առ հա – րիւրը : Միայն Փարիզի Հանրային օգ – նութիւնը տարին 222 միլիոն ֆրանք կը ծախսէ, այսինքն, մօտաւորապէս այնքան որքան պէտք է պահելու համար համա – լսարան – հիւանդանոցի կեդրոն մը :

Եթէ այս դումարին վրայ աւելցնենք նաեւ վիրաբուժական, հոգեբանական ճիւղերու ծախքերը (ուր այր հիւանդնե – րուն 37առ հարիւրը ալքոլամոլներէ բաղ – կացած է), կրնանք երեւակայել , թէ ինչ ծանր բեռ մը դրուած է ազգին վրայ՝ ալ – քոլամոլները խնամելու համար :

Ահա թէ ինչու Մորիս Շումանի առա – ջարկը Ազգային Ժողովին՝ յաւելեալ տուրք մը սահմանելու ալքոլներուն վրայ եւ այդ տուրքէն գոյացած դումարը յատ – կացնելու Ընկերային Ապահովութեան , միաձայնութեամբ վաւերացուեցաւ բժըշ – կական չրջանակներու կողմէ :

Թ. Ա. Թ.

(Քաղուած *Մոնտի Տոբք*· Լամպիոթի յօդուածէն)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՉԱՆԱՉԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Միջերկրական ծովուն բարձունքին վրայ պիտի սկսին մարզարանի մը կառուցման աշխատանքները : Տասը հազար հանդի – սականի համար կառուցուող մարզարանը պիտի ունենայ հանդերձարաններ, դըն – ցուղներ, վաթսուն մեթր երկարու – թեամբ մարզասրահ , երկու լողաւազան, դասախօսութիւններու, չարժանկարի ցու – ցադրութեան սրահներ եւ այլ յարմարու – թիւններ :

×

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե – միայի Արուեստի հիմնարկութեան նա – խաձեռնութեամբ 1969ին լոյս պիտի տես – նէ «Հայ արուեստ» տարեգիրքը, ամբող – ջութեամբ նուիրուած երկու մեծ դէմքե – րու՝ Թումանեանի եւ Կոմիտասի ծնընդ – եան 100ամեակին :

×

Երեւանի էլեկտրամեքենաչինական գործարանի հաշուական կեդրոնը օժտը – ւեցաւ հզօր մեքենայով մը : Արդարեւ դե – ռեղուեցաւ էլեկտրոնիք հաշուական մեծ մեքենայ մը՝ «Մինսկ – 22» :

Այս մեքենան, որ ունի «արտաքին յի – շողութեան » 16 սարք եւ մեծ արագու – թիւն, մէկ վայրկեանի մէջ կը կատարէ երեք հարիւր հազար գործողութիւն , միաժամանակ կ'ընդունի տասնեակ հա – զարաւոր տեղեկութիւններ, զրոս կը մը – շակէ :

ՀՈՂՎՐՏԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մարսէյլի հայ գաղութը եւ մասնաւորապէս Պօմոնի արուարձանը, դժբախտութիւնն ունեցան կորսնցնելու պատուական Հայ մը, յանձին ընկ. Յովհ. Պանտիկեանի : Բնիկ Վանեցի եւ հաւատա – ւոր Դաշնակցական, չատ համեստ ու սիրուած բոլորէն, մասնակցած էր վաս – պուրականի Հերոսամարտի կռիւներուն , Իչխանի կողքին :

Հերոսամարտէն ետք ինչպէս բոլորվաս – պուրականցիները, ինքն ալ ընտանեօք գաղթած էր Հայաստան , յետոյ քաղա – քական վերիվայրումներու բերումով , պարտադրաբար կը հեռանայ հայրենիքէն ու կը հաստատուի Մարսէյլ :

Ունեցած է Ազգային, կուսակցական ու հասարակական բեղուն աշխատանք , է – գած է Շրջ. Կոմիտէի, Ազգ. Կեդր. վար – չութեան եւ Պօմոնի թաղականութեան ա – նդամ :

Հասարակական գործերու մէջ իր ներ – կայութիւնը միշտ կը փնտռուէր : Իր մահով Վասպուրականցիները կորսնցու – ցին իրենց լաւագոյն անդամներէն մէկը :

Հայրենակցական , կուսակցական եւ հասարակական կեանքին մէջ, անոր բա – ցը երկար տարի զգալի պիտի ըլլայ , ու անոր յիշատակը միշտ կենդանի մնայ բո – լոր գինք ճանչցողներու սրտերուն մէջ , որովհետեւ անիկա մեր գաղութին նահա – պետն էր :

Սիրելի ընկեր Պանտիկեան, այս քանի մը տողերս թող փունջ մը ծաղիկ ըլլայ թարմ շիրիմիդ վրայ , քաղուած Վարա – գայ լեռնէն , հողը թեթեւ ըլլայ :

Ց. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1968, Նոյեմբեր 9, 10 եւ 11ին տեղի ունեցաւ Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Գ. Համագումարը, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը :

Լսելէ ետք մասնաճիւղերու եւ կեդրո – նական վարչութեան տեղեկագիրները , համագումարը հաստատեց որ Միութիւ – նը, իր մասնաճիւղերու զօրացումով , իր դաստիարակչական , խորհրդածու – թեան , ուսումնասիրութեան ու հրա – տարակչական աշխատանքներով եւ ըմ – փիւռքի ու Հայաստանի կազմակերպու – թեանց հետ հաստատած իր կապերով ա – ւելի լայն ունկնդրութեան հասած է եւ մղած հետզհետէ աճող թիւով հայ ուսա – նողներ վիճակելու իրենց ազգային ար – ժէքներուն եւ պատասխանատուութեանց :

Համագումարը որդեգրեց խորքով ու ձեւով նոր եւ իրագործ առաջարկներ՝ Միութեան ապագայ գործունէութեան վերաբերեալ :

Իր աշխատանքներու ամբողջ տեւողու – թեան, Համագումարը չէ տեսեց անհրա – ժեշտութիւնը չատ մօտէն հետաքրքրուե – լու Հայաստանով եւ ուսումնասիրելու մեր գաղութները՝ անոնց իրական վիճա – կը ճանչնալու եւ անոնց մտահոգութիւն – ները բաժնելու նպատակով :

Համագումարը չէ չոր դրաւ Միութեա – նը դերին վրայ՝ բոլոր Հայերու միջեւ փոխադարձ հասկացողութեան եւ միաս – նականութեան պայմաններու զարգացման մէջ, որպէսզի կարելի դառնայ առեղծու – մը լայնօրէն ներկայացուցչական մար – միններու , որոնք անհրաժեշտ են մեր ազգային արդար բաղձանքներու եւ իրա – ւունքներու հետապնդման համար :

ԴԻՒԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ
Փարիզ, 1968 Նոյ. 22

ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ

Գ. ՄԱՍ

ՄԱՐԻԻՍ

—*—

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Մարիուս՝ ճակատը ձեռքերուն մէջ առ – նելով ծնրադրած էր դերեզմանի մը վրայ խոտերուն մէջ : Իր փունջը քակելով այս դերեզմանին վրայ սփռած էր : Գերեզմա – նին ծայրը, ուռիայի մը քով որ դլուխին կողմը կը ցուցնէր, սեւ փայտէ խաչ մը կար, խաչին վրայ ալ ոսկեհատ տառերով սա անունը.

«Գնդապետ Պարոն Փոնմէրսի»

Մարիուսի հեծկլտուքը կը լսուէր : Աղջիկը դերեզման մըն էր :

Գլուխ Հ·

ԿՐԱՆԻԹԻՆ ԴԷՄ ՄԱՐՄԱՐԻՈՆ

Մարիուս երրորդ օրը, առտուն չատ կանուխ վերնոնէն վերադարձաւ, մեծ հօր տունը իջաւ եւ որովհետեւ երկու դիչեր ուղեկառքին մէջ մնալով յոգնած էր, ժամ մը ծուխի բաղնիքը մնալու եւ իր յոգնութիւնը փարատելու հարկը զդա – լով, խնդրեց իր սենեակը ելաւ, անմիջա – պէս հանեց վրայէն ճամբորդութեան թիկնոցը եւ վիզէն կախուած սեւ ժապա – ւէնը, եւ ելաւ բաղնիք դնաց :

Պ. Ժիլնորման որ բոլոր քալառողջ ծե – րերու պէս կանուխ ելած էր, Մարիուսի զալը լսած եւ ծերունական սրունքներովը կրցածին չափ չուտով չտապած էր առ – նին վերնայարկի սանդուխէն էլլելու եւ Մարիուսին սենեակը երթալու, որպէսզի զայն ողջագուրէ, հարցուփորձ ընէ եւ ո՛ւրիկ եկած ըլլալը մասամբ դիտնայ :

Բայց երիտասարդը ութսունամեայ ծե – րունին վեր ելլելուն ժամանակ չձդելով վար իջած էր, եւ Ժիլնորման երբ վերնա – յարկը մտաւ, Մարիուս արդէն զացած էր :

Անկողինը ապրուած չէր· Թիկնոցն ու սեւ ժապաւէնը անկողնին վրայ զրուած էին :

— Ասիկա աւելի աղէկ է, ըսաւ Պ· Ժիլ – նորման :

Պահ մը եաք սրահը մտաւ ուր օրիորդ Ժիլնորման արդէն նստած էր եւ իր կա – ռանիւները կը յօրինէր լաթի մը վրայ :

Ժիլնորմանի մուտքը յաղթական էր :

Մէկ ձեռքով թիկնոցը եւ միւսով վիզի ժապաւէնը բռնած էր, եւ կը պոռար·

— Յաղթութի՛ւն, հիմա դալտնիքը պի – տի հասկնանք· հիմա ամէն բան տեղն ի տեղ պիտի դիտնանք· հիմա ալ մեր սըմ – սեղուկին անառակութիւնները պիտի չո – չափենք· ահա վէպլին մէջ ենք· Պատկերը քովս է :

Իրօք ժապաւէնէն սեւ կաշիէ տուփ մը կախուած էր որ մեծ չքաղրամի մը կը նմանէր բաւական :

Ծերունին տուփը առաւ առանց բանա – լու, քանի մը րոպէ նայեցաւ, համակուել դդալով այն հեչտութեամբ, զմայլումով եւ բարկութեամբ, որով կը համակուի խեղճ անօթի մը երբ իրեն չվերաբերող աքանչելի կերակուրի մը քթին տակէն անցնիլը կը տեսնէ :

— Վասնդի տարակոյս չկայ թէ պատ – կեր մը կայ ատոր մէջ· Այս սրտին վրայ կը պահուի զորովալի սիրով· Ատո՞ւչ են ի՛նչ են· Թերեւս այնպիսի վարնոց րոպ մըն է որմէ մարդ զդուանք կը զդայ· Հի – մակուան երիտասարդները չատ դէչ ճա – շակ ունին :

— Տեսնենք, հայր, ըսաւ աղջիկը :

Զսպանակի մը վրայ կոխելով տուփը կը բացուէր :

Տուփին մէջ ուրիչ բան չդտան, եթէ ոչ ուշադրութեամբ ծալուած թուղթ մը :

— «Աղջիկէն տղային», ըսաւ Ժիլնոր – ման քահ քահ խնդալով· Գիտեմ ինչ ըլ – լալը· Սիրագիր մըն է անշուշտ :

— Օ՛հ, կարդանք ուրեմն, պոռաց մօ – րաքոյրը, եւ ակնոցը դրաւ :

Բացին թուղթը եւ յետագայ տողերը կարդացին·

« ՋԱԻԱԿԻՍ ՀԱՄԱՐ·— Կայսրը Պարո – նութեան տիտղոսը տուաւ ինծի Վաթեր – լոյի դաշտին վրայ· Քանի որ Վերահաս – տատութիւնը չուզեր ճանչնալ իմ այս տիտղոսը զոր արիւնս թափելով առած եմ, զատակս պիտի առնէ եւ կրէ զայն· Աւելորդ է ըսել թէ ան պարտաւոր է այս տիտղոսին արժանի վարմունք ունենալ» :

Անկարելի է ըսել թէ ի՛նչ զդացին հայր եւ աղջիկ :

Կարծես թէ մեռելի զլուխի մը չունչը սառեցուցած էր զանոնք :

Բան մը չըսին իրարու :

Միայն թէ Պ· Ժիլնորման ցած ձայնով եւ ինքնիրեն խօսելու պէս ըսաւ·

— Այդ սուսերաձիկին զլուխն է ասիկա :

Մօրաքոյրը թուղթը քննեց, ամէն կող – մը զարձուց, նայեցաւ, յետոյ տուփին մէջ զրաւ :

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

1918 – 1968

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Լիոնի եւ Տէսինի կոմիտէներուն

Մասնակցութեամբ Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի եւ Նոր Սերունդի Լիոնի եւ Տէսինի մասնաճիւղերուն :

Դեկտեմբեր 7, Շաբաթ ժամը 20·45ին «Մոլիէռ» շքեղ սրահին մէջ
18, Quai de Bondy, Lyon (5e)

Կը նախագահէ **ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

Կը խօսի **ԸՆԿ. ՅՈՎԻԿ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ**

Ֆրանսերէն եւ հայերէն

Կ'երգէ ՕՐ· ԼՈՒԻԶ ՆԱԼՃԵԱՆ (Փարիզի եւ Ֆիլհարմոնիկի երաժշտանոցէն)
Կ'արտասանեն Օր· ՓՐԱՓԻՈՆ ՏԱՊԱՂԵԱՆ, ընկեր ԳԵՂԱՄ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Պար՝ կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդի պարախումբը : Տօնակատարութեան ընթացքին պիտի ցուցադրուին եւ լուսարձակուին պատմական գունաւոր նկարներ :
Տէսինաբնակներու երթ ու դարձը ապահովուած է
Մեկնում ժամը 20·15ին Քօռնավէնի, Բ· կայան Համասի սրճարանը : Դարձ· Փլաս Տիւ Փօն, Փլաս Կիչառ, Քուր Լաֆ այէթի ճամբով Տէսին :

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Վալանսէն Այրլի Տիկին Վ· Դաւիթեան իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Մկրտիչ Դաւիթեանի մահուան Գ· տարելիցին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ՝ —

50ական Ֆրանք Փարիզի եկեղեցւոյ աթոռներու նորոգութեան, Շաւարշ Մի – սաքեան սրահին, Շաւարշ Նարդունիի դրծերու ֆոնտին, Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն, Մոնմորանսիի հանգստեան տան, «Ցառաջ»ի, Ժիրայր Մխաքեանի յիշատակին եւ «Ցառաջ»ի բարգաւաճման :

(Տառնալ «Ցառաջ»էն) :

ՆՈՒԷՐ

Ընկեր Յովնան Աբրահամեան 30 Ֆր· կը նուիրէ Նարդունիի դրծերու ֆոնտին, (Տառնալ «Ցառաջ»էն) եւ 30 Ֆր· «Ցառաջ»ի Ժիրայր Մխաքեանի յիշատակին :

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀ· ՄԿՐՏԻՉ

Փարիզի Ս ·Յովհ· Մկրտիչ մայր եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի Կիրակի, (1 Դեկտեմբեր) , հանդիսաւոր բաղմաձայն Ս· պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն , երջանկայիշատակ

ՄԱՂԱԲԻԱ ՕՐՄԱՆԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

մահուան յիսնամեակին առթիւ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթողիկոսական պատուիրակ Եւրոպայի

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

TRICOTS - BONNETERIE

Cherche façonniers jauge 5, jauge 7 diminuée. Se préserter :

Ets. GANA
64, Rue de Turbigo — Paris (3e)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Լիոնի «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ

Հովանաւորութեամբ Լիոնի Ազգային Միութեան

Շաբաթ, 30 Նոյեմբեր Պրոնի օդակայանի

LES SOUCOUPES VOLANTES

սրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

SOIRÉE ANIMÉE PAR L'ORCHESTRE

GUY MARCELLIN, les Compagnons du Rythme

ATTRACTIONS *BUFFET* *COTILLONS*

Մուտք 13 ֆրանք

Տոմսերը ապահովել երգչախումբի անդամներու մօտ :

ՄՈՒՐԱՏԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Սերաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրացի կեդր· վարչութեան : Կիրակի (Դեկտ· 1) ժամը 17էն 22, Մշակոյթի Տունը, 17 Րիւ Պլէօ, Մեթրօ Քաաէ :

Կը նախագահէ Բժ· ԱՐՇԱԿ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կը խօսի ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Խօսնակ Յարութիւն Շիրվանեան :

Գեղարուեստական բաժին :

Ձաշագին 15 ֆրանք

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս· Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ, հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ձաշագին 15 ֆրանք :

Հանդիսանակութիւն չկայ :

Ս· ԹԱԴԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՍԻՆԹ – ԱՆԹՈՒԱՆ· — Տօն Սրբոց Ս· Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մեծոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի, Տօն ուխտի եւ մատաղօրհնէք :

Այս կիրակի, Ս ·Թադէոս եւ Բարդուղիմէոս Առաքեալներու տօնն է, որով եւ ուխտի օրն ու տօնը Թաղոս Ս· Թադէոս եկեղեցւոյ :

Պատարագը կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, որ կը նախագահէ նաեւ օրուան բոլոր հանդիսութեանց, կը քարոզէ եւ կ'օրհնէ մատաղը :

Ցետ պատարագի, պիտի կատարուի հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտամունք, հոգիներուն համար բոլոր անոնց՝ որոնք իրենց քահանայ, աւագ – սարկաւագ, ղեկիր, երգիչ, երգչուհի եւ բարերար ծառայած են մեր ժողովուրդին եւ եկեղեցիին :

Սկիզբ, ժամերգութեան՝ 8, Ս· պատարագ՝ 10, քարոզ՝ 11, Մատաղի օրհնութիւն՝ 11·45, հոգեհանգիստ 12:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ

Կազմակերպութեամբ Պօմոնի Ս· Գ· Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ թաղականութեան :

Եկեղեցւոյ կից Ս· Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ : Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, ժամը 13ին :

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր :

Արեւելեան համադամ կերակուրներ, հայկական պարեր, երգեր, արտասանութիւններ :

Ձաշագին 15 ֆրանք :

Հանդիսանակութիւն չկայ :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Թաղական կազմը ընդառաջելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա·ի կոնդակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ երջանկայիշատակ

ՄԱՂԱԲԻԱ ԱՐՔ· ՕՐՄԱՆԵԱՆԻ

մահուան 50ամեակին առիթով, Կիրակի (1 Դեկտ·) :

Կը պատարագէ Գեղամ Աբգ· Պաղտասարեան, կը նախագահէ եւ կը քարոզէ Թեմիս առաջնորդ

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԵՊՍԿ· ԹՐԹՌԵԱՆ

Սկիզբ պատարագի ժամը 10, քարոզ 11·15, հոգեհանգիստ 11·45 :

Կը հրաւիրուին հաւատացեալ ժողովուրդը, իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու :

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Պար – զեւ Ղուկասեանի, ինչպէս նաեւ Մարիամ Ղուկասեանի եւ իրենց պարագաներուն, իրենց զաւկին եւ սանուկին Յովհաննէս – Ալէնի վաղահաս մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իզմիրի եւ չրջաններու Հայր· Միութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է 20 ֆրանք Տիկին Եղիս Ալեքսանեանէ, փե – րուզ Խայեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Կապ· Խաչի Երջ· վարչութեան :

Յունուար 12ին :

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ կապոյտ Խաչի տեղական մասնաճիւղին՝ Յունուար 19ին :

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀ ԺՈՂՈՎ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ (30 Նոյ·) ժամը 3 – 6, Մշակոյթի Տան իր դրասենեակը 17 Րիւ Պլէօ : Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՄԱՅՈՒ· Հայր· Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ· անդամական ժողովը այս Շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Օրակարգ տեղւոյն վրայ : Վարչութիւնը կը խնդրէ իր բոլոր անդամներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին :

ՀԱՄԱԽՍՐ Հայր· Միութեան Սէնթ Անթոանի մասնաճիւղին անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ հաք ժամը 2ին, հայրենակից Գրիգոր Գրիգորեանի բնակարանը : 77 Ռուք Նասիօնալ Սէժրէմ Լեվալօն : Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մեսրովբ Մնացականի Բօյաջեան, որ կորսուած է հայրենական պատերազմի ատեն : Ծնած է Աչտարակ, 1918ին : Հայրը՝ Մնացական, մայրը՝ Գայեանէ, քոյրը՝ Թագուհի, կինը Արեւիկ եւ աղջիկը՝ Սուսաննա : Գրել Արեւիկ Բօյաջեանի, Երեւան, Պերճ Պռօշեան, փող· թիւ 80 :

POUR TOUS
VOYAGES
Par
VOIE FERROVIAIRE
VOIE MARITIME
VOIE AERIENNE
S'adresser à :
Mr. Jacques Chélélékian
AGENCE FRANCO-SUISSE
87 La Canebière
MARSEILLE (1er)
Téléphone :
62 - 03 - 44 64 - 09 - 49

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան 78րդ տարեդարձը կը տօնուի, նախաձեռնութեամբ Եօթնեկ – բայրեան ենթակոմիտէի, Դեկտեմբեր 1ին, Կիրակի կէսօրէ հաք ժամը 3ին, Րիւ Ժէի Սէն Լուի սրահը :

Կը նախագահէ ԸՆԿ· ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

Կը խօսի ԸՆԿ· ՄԻՍԱՔ – ՄԻՐՋԷ

Գեղարուեստական բաժնին մաս կը կազմեն տեղւոյս երիտասարդութեան կողքին, կեդր· Ֆրանսայի Նոր Սերունդին պարախումբը : Հանդիսութիւնը պիտի վերջանայ խնջոյքով : (Ճոխ պիւֆէ) :

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ·— Հ· Յ· Դ· Զաւարեան կոմիտէի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Զատիկեանի սրճարանը :

ՎԱԼԱՆՍ·— Հ· Յ· Դ· Քրխտափորի ընդհ· ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին Քաֆէ Լիոնի վերի սրահը : Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն ներկայ գտնուիլ կարեւոր օրակարգ :

POUR
LOUER
VENDRE
ACHETER
AGENT IMMOBILIER AGREE AIF
Consultez en toute confiance
Jacques TORANIAN
DIRECTEUR DU CABINET
RIVE GAUCHE IMMOBILIER
sur rendez-vous
à l'AGENCE ou à DOMICILE
TÉLÉPHONE :
POR 0394 — JUS 0156
42, BOULEVARD ARAGO — PARIS
Métro : Gobelins
ESTIMATION GRATUITE
10ème année

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ· Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Պարզեւ Ղուկասեանի, ինչպէս նաեւ Մարիամ Ղուկասեանի եւ իրենց պարագաներուն, իրենց զաւկին եւ սանուկին Յովհաննէս – Ալէնի վաղահաս մահուան առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իզմիրի եւ չրջաններու Հայր· Միութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է 20 ֆրանք Տիկին Եղիս Ալեքսանեանէ, փերուզ Խայեանի մահուան քառասունքին առթիւ :